

[20 บทเรียน จาก 20 พื้นที่รูปธรรมการพัฒนาตำบลต้นแบบเข้มแข็ง มิตiconมีคุณภาพ และการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่]

รายงานฉบับสมบูรณ์

“การศึกษาเพื่อถอดองค์ความรู้ การพัฒนาตำบลเข้มแข็ง มิตiconมีคุณภาพ และมิตiconการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่”

โดย รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี ขุนทองจันทร์ และคณะ

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

พอช. - CODI

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การศึกษาเพื่อถอดองค์ความรู้ การพัฒนาตำบลเข้มแข็งมิติคนมีคุณภาพ
และมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่”

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี ขุนทองจันทร์

และคณะ

สนับสนุนโดย

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พอช.

รายงานฉบับสมบูรณ์
โครงการ “การศึกษาเพื่อถอดองค์ความรู้ การพัฒนาตำบลเข้มแข็งมีคุณภาพ
และมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่”

นักวิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี ขุนทองจันทร์

สังกัด

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ป๋วย อึ๊งภากรณ์

ผู้ช่วยวิจัย

ดร.ภวิษฐ์พร วงศ์ศักดิ์

นางสาวปิ่นปิ่นทร์ กมลอิง

นางสาวพัชรพร ต้วงอุดม

สังกัด

นักวิจัยอิสระ

นักวิจัยอิสระ

นักวิจัยอิสระ

สนับสนุนโดย

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พอช.

กันยายน 2566

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยโครงการ การศึกษาเพื่อถอดองค์ความรู้ การพัฒนาตำบลเข้มแข็งมีคุณภาพและมีมิติ การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ สำเร็จลุล่วงได้ดี

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลหลัก 10 พื้นที่เป้าหมายมีคุณภาพ ได้แก่ คณะกรรมการสภาองค์กร ชุมชนและคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน ตัวแทนกลุ่มองค์กรตำบลท่าหมื่นราม อำเภอวังทอง ตำบล ท้อแท้ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ตำบลพระแท่น อำเภอน้ำหนาว ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัด กาญจนบุรี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ตำบลคลองหินปูน อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว เทศบาลเมือง ตะลุมพิน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ตำบลนาทอน อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล ตำบลเขื่อน อำเภอโกสุม พิสัย ตำบลดงใหญ่ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม ที่ให้ความร่วมมือระหว่างเก็บข้อมูลและให้การ สนับสนุนด้านข้อมูลอย่างดียิ่ง

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลหลัก 10 พื้นที่เป้าหมายมีมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ได้แก่ ตำบลบ้านแพรง ตำบลคลองน้อย ตำบลลำพะเนียง อำเภอบ้านแพรง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบล ปากช่อง ตำบลท่ากระทะ อำเภอปากช่อง ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอเสิงสาง ตำบลสามเมือง อำเภอสีดา จังหวัด นครราชสีมา ตำบลนาขา ตำบลบ้านควน เทศบาลตำบลวังตะกอก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ที่ให้ความ ร่วมมือระหว่างเก็บข้อมูลและให้การสนับสนุนด้านข้อมูลอย่างดียิ่ง

ขอขอบคุณบุคลากรของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ทุกท่านประกอบด้วย คุณนิติพงษ์ ศรีระพันธ์ คุณสมจิตร จันท์เพ็ญ คุณพัชรลดา จุลเพชร และคุณรัชพล บุญบุตร ที่ได้อำนวยความสะดวก สนับสนุนข้อมูลทุกมิติให้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งร่วมลงพื้นที่ทำงานด้วยกันตลอดโครงการจนเสร็จสิ้นสมบูรณ์ และขอขอบคุณบุคลากรสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนส่วนภูมิภาคทุกท่านที่สนับสนุนและให้ข้อมูลเพิ่มเติมใน พื้นที่ ที่แต่ละท่านรับผิดชอบ

สุดท้ายนี้ โครงการจะไม่สามารถสำเร็จได้เลย หากขาดการสนับสนุนงบประมาณและการ เอื้ออำนวยจากผู้บริหารสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) นอกจากผลการศึกษาถอดองค์ความรู้ที่บรรลุ วัตถุประสงค์แล้ว วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ยังได้ทำงาน วิชาการร่วมกัน ในฐานะหน่วยงานที่มีบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ MOU

สุภาวดี ขุนทองจันทร์

กันยายน 2566

บทคัดย่อ

ชื่อโครงการ: การศึกษาเพื่อถอดองค์ความรู้ การพัฒนาตำบลเข้มแข็งมิติคนมีคุณภาพและมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่

ผู้ศึกษา: สุภาวดี ขุนทองจันทร์

คำสำคัญ: (1) การพัฒนาตำบลเข้มแข็ง (2) คนมีคุณภาพ (3) การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี (4) การพึ่งตนเองของชุมชน

สภาองค์กรชุมชนเป็นขบวนการหลักสำคัญ ในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาถอดองค์ความรู้ กระบวนการพัฒนารูปแบบ (Model) ตำบลต้นแบบเข้มแข็ง มิติคนมีคุณภาพ และการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ (2) เพื่อศึกษาถอดองค์ความรู้ บทบาทของผู้นำสภาองค์กรชุมชนที่เป็นองค์ประกอบในกระบวนการดำเนินงานร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หลักคิด ทักษะ เครื่องมือ (3) เพื่อศึกษาถอดองค์ความรู้ กลไก และกระบวนการ เครือข่ายการดำเนินงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ (4) เพื่อศึกษาถอดองค์ความรู้ กระบวนการสร้าง และการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT (5) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งมิติคนมีคุณภาพและการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี ในเชิงนโยบายที่เหมาะสมกับภูมิสังคมของพื้นที่ ส่งมอบต่อสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

พื้นที่ เป้าหมายในการศึกษามิติคนมีคุณภาพ จำนวน 10 พื้นที่ ใน 7 จังหวัด โดยใช้วิธีศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง จากผู้ให้ข้อมูลหลักมิติคนมีคุณภาพ 105 คน โดยการจัดประชุมกลุ่มย่อย ใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง และการสัมภาษณ์เชิงลึกเพิ่มเติมจากผู้นำสภาองค์กรชุมชน ผู้ประสานงาน กรรมการและเลขานุการ เพื่อถอดองค์ความรู้จากประสบการณ์ วิธีคิด วิธีการดำเนินงานโครงการกิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ เพื่อมาสรุปและสังเคราะห์ข้อมูล

พื้นที่เป้าหมายในการศึกษามิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี จำนวน 10 พื้นที่ ใน 5 จังหวัดจาก 65 คน จากการจัดอบรมโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยการศึกษาเชิงคุณภาพ ถอดบทเรียน องค์ความรู้จากวิทยากรผู้ให้ความรู้ในการอบรมเชิงปฏิบัติการ และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างวิทยากร และผู้เข้าอบรม และการติดตามผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้เข้าร่วมอบรมเพิ่มเติม โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์และแบบประเมินผลก่อนและหลังอบรมประกอบการประเมินทักษะ ความรู้ ความเข้าใจและการนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของผู้เข้าร่วมอบรม

ผลการศึกษา ปรากฏดังนี้

1. กระบวนการพัฒนารูปแบบตำบลต้นแบบเข้มแข็ง มิติคนมีคุณภาพ ใน 10 พื้นที่ มีรูปแบบและพัฒนาการดังนี้ (1) การเกิดขึ้นของปัญหาซึ่งมีบริบทของปัญหาที่มีแตกต่างกันและความซับซ้อนตามสถานการณ์พื้นที่ (2) การใช้ทุนมนุษย์ที่อยู่ในชุมชนแต่ละแห่ง ในรูปของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 เป็นแกนหลักในการประสานงานเครือข่ายภายในและภายนอกให้เกิดการพัฒนา (3) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มีบทบาทในการหนุนเสริมตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ได้สนับสนุนโครงการบ้านพอเพียงชนบท บ้านมั่นคง โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต โครงการเศรษฐกิจและทุนชุมชน โครงการกองทุนสวัสดิการชุมชน ผ่านการพัฒนาศักยภาพของสภาองค์กรชุมชนไปพร้อมกัน เนื่องจากสภาองค์กรชุมชนจะเป็นผู้ดำเนินการโครงการและกิจกรรมและสภาองค์กรชุมชนตำบล กระตุ้นให้เกิดเครือข่าย และสร้างเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง (4) สภาองค์กรชุมชนตำบลที่มีศักยภาพในการดำเนินโครงการ กิจกรรมการพัฒนา สามารถดำเนินโครงการได้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่โดยดึงหุ้นส่วนพัฒนาที่อยู่ในระยะใกล้ ที่เป็นประชาชนในพื้นที่และเครือข่ายหนุนเสริมผนึกกำลังที่เข้ามาสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ และเลือกใช้เครื่องมือในการพัฒนาที่เหมาะสม ทำให้โครงการเกื้อกูลและเชื่อมโยงกัน เกิดการสร้างระบบธรรมาภิบาล ระบบสวัสดิการชุมชน ระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ระบบเกษตรกรรม ระบบสิ่งแวดล้อม ระบบสุขภาพ วัฒนธรรม ประเพณี

2. บทบาทของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ โดยมีหลักคิดของการทำงานเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม เกิดวิธีคิดใหม่ๆ อย่างเป็นระบบ และทัศนคติเชิงบวกที่ว่า “คนภายนอกชุมชน หรือภาครัฐอาจจะไม่เข้าใจบริบทที่แท้จริง จึงไม่อาจตอบสนองความต้องการของชุมชนได้เท่ากับคนในชุมชนเอง ปัญหาของชุมชน ชุมชนต้องเป็นผู้แก้” ผสานกับคุณสมบัติส่วนตัวที่ผู้นำและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน มาด้วยจิตอาสา และเสียสละ ความเสียสละที่ปรากฏขึ้น ได้สร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นให้กับคนภายในชุมชนและเครือข่ายภายนอกชุมชน โดยใช้ทักษะการประสานงานและการสื่อสารในการสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน และคนภายนอกชุมชนที่เป็นเครือข่ายการหนุนเสริมให้การพัฒนาก่อเกิดผลดีพร้อมอย่างเป็นรูปธรรม เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาใน 10 พื้นที่ได้แก่ (1) กองทุนสวัสดิการชุมชน (2) สถาบันการเงินชุมชน (3) ชุดข้อมูล (แผนที่ทำมือ) (4) แผนพัฒนาตำบล (5) SWOT Analysis (6) การวิจัยชุมชน (7) TPMAP (8) เศรษฐกิจพอเพียง (9) โครงการและกิจกรรม (10) การประชุมประจำเดือน (11) ธรรมนูญชุมชน (กฎ กติกา) (12) การถอดบทเรียน (13) การศึกษาดูงาน (14) แผนธุรกิจชุมชน (15) ประชาคมตำบล (16) เครือข่ายการดำเนินงาน (17) แนวคิดสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา และ (18) หลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนที่เป็นผู้ใช้เครื่องมือ สามารถเลือกเครื่องมือที่เหมาะสม รวมถึงมีวิธีคิดที่เป็นระบบ นำสู่วิธีการแก้ปัญหา สัมพันธ์กันทำให้การพัฒนาในพื้นที่

ประสบความสำเร็จ สามารถสร้างคุณภาพชีวิต นำสู่การพึ่งตนเองและมีความพร้อมในการต่อยอดเพื่อการจัดการตนเองได้

3. กลไก กระบวนการ และเครือข่ายการดำเนินงานในพื้นที่ สภาองค์กรชุมชนตำบลใน 10 พื้นที่ ได้สร้างระบบและกลไกการทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบล ด้วยวัฒนธรรมการทำงานที่มีความรักใคร่ สามัคคี และมีจิตอาสา แบ่งบทบาทหน้าที่ตามความถนัด “หนึ่งคนหลากหลายงาน หลากหลายหน้าที่” โดยการ กระตุ้น จูงใจ และแรงจูงใจให้มีผู้แทนในแต่ละหมู่บ้าน กลุ่มหรือองค์กรที่อยู่ในพื้นที่ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุก โครงการ กิจกรรมการพัฒนา โดยใช้เทคนิคการเคาะประตูบ้าน (Door-to-Door) เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ชัดเจน เพื่อสร้างความพร้อมให้คนในชุมชนพร้อมที่จะพัฒนาไปด้วยกัน โครงการและกิจกรรมที่ได้รับการหนุนเสริมจากสถาบันภายนอกที่เป็นผู้สนับสนุนหลัก คือ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน รองลงมาเป็นหน่วยงานองค์กร ภายนอกอื่น เช่น สำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (สปสช.) กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) สถาบันการศึกษา ธนาคารออมสิน การมี เครือข่ายภายนอกเข้าไปสนับสนุนเป็นการผนึกพลังให้การพัฒนาในพื้นที่เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมในการสร้าง คุณภาพชีวิต ที่นำสู่การพึ่งตนเองต่อไป

4. การพัฒนาด้วยโครงการ และกิจกรรมอย่างเกื้อกูลกันใน 10 พื้นที่ ได้สร้าง และเชื่อมต่อระบบ ที่นำไปสู่ความยั่งยืนได้แก่ (1) ระบบธรรมาภิบาล ที่ต้องบริหารจัดการอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ (2) ระบบ เกษตรกรรมมีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีธนาคารปุ๋ยสามารถเป็นต้นแบบและทางเลือกให้คนในชุมชนได้ นำไปประยุกต์ใช้ (3) ระบบสิ่งแวดล้อม การปลูกป่าเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว การอนุรักษ์ป่าชุมชนให้คงอยู่ (4) ระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน มีกลุ่มออมทรัพย์ กองทุนพัฒนาอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และสถาบันการเงิน ของชุมชน (5) ระบบสวัสดิการ มีกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นการสร้างสวัสดิการร่วมกัน (6) ระบบสุขภาพมี โครงการกิจกรรมการออกกำลังกาย การบริโภคอาหารปลอดภัย การปลูกพืชผักและสมุนไพรไว้เป็นอาหารและ สร้างเสริมสุขภาพของคนในชุมชน และ (7) ระบบการอนุรักษ์ประเพณี และวัฒนธรรมที่สร้างการมีส่วนร่วมของ คนในชุมชน การนำเด็กและเยาวชนได้เข้ามาร่วมสืบสานเรียนรู้

5. การส่งเสริมของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในมิติคนมีคุณภาพ การส่งเสริมสนับสนุน พื้นที่ต้นแบบ 10 พื้นที่ ที่มีภาพฝันที่เป็นวิสัยทัศน์ไว้แล้ว ดำเนินงานพัฒนาให้บรรลุภาพฝัน โดยการกระตุ้น อย่างต่อเนื่อง ให้คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน มีศักยภาพในการประสานหาเครือข่ายที่มีศักยภาพเกิดการ หนุนเสริมผนึกกำลังเพื่อให้ชุมชนบรรลุภาพฝันของชุมชน รวมทั้งการหาพันธมิตรที่เป็นกลุ่มธุรกิจขนาดกลาง หรือขนาดใหญ่ที่มีนโยบายในการดำเนินงาน CSR หรือ CSV หรือ SE ที่เป็นองค์กรที่มีศักยภาพด้านทรัพยากร ได้เข้ามาหนุนเสริมการพัฒนาตำบลต้นแบบโดยใช้ 10 ตำบลต้นแบบในการศึกษาโครงการนี้เป็นพื้นที่นำร่องใน การสร้างรูปแบบในมิติที่กว้างขึ้น

6. กระบวนการพัฒนารูปแบบตำบลต้นแบบเข้มแข็ง มิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ 10 พื้นที่ เกิดจากแรงผลักดันที่ผู้นำในพื้นที่เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากชุมชนไม่มีที่ดินทำกิน มีรายได้ไม่ผ่านเกณฑ์ จปฐ. จึงได้ลงทะเบียนเพื่อขอที่ดินทำกิน ได้รับการจัดสรรที่ดินที่เหลือ ที่ถูกปล่อยให้รกร้างว่างเปล่ามานานสภาพเป็นกรวด เป็นหิน ให้กับสมาชิก 85 ครัวเรือน หน่วยงานภาครัฐจึงได้มอบที่ดินให้โดยมีเงื่อนไขว่าไม่ให้เพาะปลูก โดยภาครัฐให้เหตุผลว่าคุณภาพของดินในพื้นที่ไม่เหมาะสมที่จะเพาะปลูก จึงมีนโยบายให้ทำปุ๋ยสัตว์แทนตามโครงการววนมแปลงใหญ่ แต่เนื่องจากสมาชิก 85 ครัวเรือนในพื้นที่ไม่มีความถนัดในการเลี้ยงสัตว์ จึงได้เจรจาต่อรองกับภาครัฐ ภาครัฐจึงยินยอมให้สมาชิก 85 ครัวเรือนทำการเพาะปลูก โดยให้ชุมชนพิสูจน์ให้ภาครัฐเห็นว่าพื้นที่นี้ สามารถเพาะปลูกได้ ภายใต้เงื่อนไขระยะเวลา 1 ปี ท้ายที่สุดชุมชนได้พิสูจน์ให้ภาครัฐได้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม พร้อมกับการพัฒนาพื้นที่มาอย่างต่อเนื่องโดยผู้นำชุมชนและสมาชิกครัวเรือนจนกลายเป็นชุมชนต้นแบบเข้มแข็งในการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐให้เป็นศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ พร้อมขยายผลให้เกษตรกรที่อยู่ในชุมชน และนอกชุมชนมีทางเลือกในการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่สามารถลดต้นทุน ลดเวลาและเพิ่มผลผลิตได้

7. การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนทำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมอบรมจาก 10 พื้นที่ 3 จังหวัด เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ (1) เกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจต่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT (2) มีทักษะการปฏิบัติการติดตั้งอุปกรณ์ IOT (3) รู้จักแหล่งจำหน่ายอุปกรณ์ประกอบการติดตั้ง (4) มีแรงบันดาลใจ เป้าหมายที่ชัดเจนในการทำการเกษตรในพื้นที่ (5) รู้จักการแสวงหาความรู้ด้านการเกษตรจากแหล่งความรู้อื่น (6) มีการแสวงหาเครือข่าย เพื่อนเกษตรกรที่มีเป้าหมายร่วมกัน (7) เกษตรกรคิดว่านวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT เหมาะกับตนเอง และ(8) เห็นความสำคัญของการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนางานพัฒนาอาชีพ

8. การส่งเสริมของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ควรจะมีโครงการดำเนินการติดตามประเมินกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ที่ยังไม่ได้ลงมือปฏิบัติในแปลงและอยู่ระหว่างเตรียมการ ซึ่งกลุ่มนี้เป็นกลุ่มเกษตรกรล้าสมัย เพื่อหนุนเสริมให้เกิดการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม กลายเป็นศูนย์เรียนรู้นวัตกรรมในพื้นที่ เพราะหากสนับสนุนให้เป็นศูนย์เรียนรู้ที่เป็นเครือข่ายของนายนิรันดร์ สมพงษ์ ให้สามารถปฏิบัติและมีความเข้มแข็งขึ้นได้แล้ว จะช่วยจุดประกายให้เกษตรกรที่อยู่ในกลุ่มที่มีความปรารถนาอยากนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่มาใช้ ที่ยังล้าเลยอยู่ได้มีทางเลือกจากการเห็นตัวอย่างที่อยู่ในพื้นที่ เพื่อเพิ่มจำนวนเกษตรกรที่สามารถยกระดับทักษะด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีได้มากขึ้น เพื่อนำสู่พื้นที่เข้มแข็งที่เป็นคนมีคุณภาพ ในมิติของการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี

Abstract

Project name: A Study for Lessons Learned in Strong Sub-district Development in the Dimension of Quality Persons and the Dimension of Applying Innovation and Spatial Technology

Author: Supawadee Khunthongjan

Keywords: (1) Strong Sub-district Development (2) Quality people (3) application of innovation and technology (4) community self-reliance

The community organization council is an important movement in building the strength of the community. This study aims to (1) study and take lessons from the development process of a strong sub-district model in the dimension of quality people and the application of innovation and technology in the area. (2) study the knowledge of the role of the community organization council leader as a component in the process of working with communities and related agencies, such as principles, skills, tools. (3) study the body of knowledge, mechanisms and processes of the network for the development of the community organization council. (4) study the process of creation and application of innovation and spatial technology. (5) suggest guidelines for developing strong communities in the dimension of quality people and the application of innovations and spatial technologies, in terms of policies, that are suitable for the social landscape of the area delivered to the community organization development institute (Public Organization).

The target areas in the study of quality people are 10 areas in 7 provinces using a qualitative study method. Data were collected using semi-structured interviews with 105 key informants. The small group meetings use storytelling techniques and in-depth interviews from community council leaders, coordinators, committee members and secretaries. It is the extraction of knowledge from experiences, ways of thinking, methods of project implementation, development activities in the area to summarize and synthesize information. The target areas for studying the dimension of innovation and technology application were 10 areas in 3 provinces by a qualitative study. Data were collected using a semi-structured interview from 65 key informants who participated in a workshop organized by the Community

Organizations Development Institute (CODI). It is the extraction of the lessons from the facilitator in the workshop activities, the exchange of experience between the facilitator and the participants and the follow-up activities of the implementation in the field after the workshop through interviews, observations. and evaluation of skills, knowledge, understanding, practice before and after the workshop.

The study results are as follows:

1. The development process of a strong model sub-district model in the dimension of quality people of 10 areas has the following patterns and developments: (1) emergence of problems and the need for development in each area, each area has a different context of the problem and needs for development (2) The use of human capital in each community in the form of a committee of the Tambon Community Organization Council established under the Community Organization Council Act of 2008 is the core of coordinating the internal network to create cooperation and coordinating the external network, in order to support the continuous development of the area. (3) The Community Organizations Development Institute (CODI), which plays a role in supporting the Community Organization Council Act of 2008, has supported the Sufficiency Rural Home Project, Baan Mankong, the Quality-of-Life Development Project, Economic and community projects, community welfare fund projects for the area by allowing the community organization council to carry out the project activities. As a result, the community organization council has been encouraged to continue learning and networking processes. This is to develop the potential of the community organization council along with project activities. (4) The councils of sub-district community organizations that have the potential to implement development activities projects can implement projects in line with the context of the area by drawing up development partners in the near term who are people in the area. The support network joins forces to support the learning process and the selection of appropriate development tools to make the project activities support and connect. In addition, a good governance system, a community welfare system, an economic system and community capital, an agricultural system, an environment system, a health system, a culture and traditions that lead to self-reliance have been created.

2. The role of community organization council leaders and community organization council committees play an important role in the development of the area with the concept

of working for the benefit of the public, creating new ways of thinking systematically. There is a positive attitude that “People outside the community or the government may not understand the real context and therefore may not be able to respond to the needs of the community as well as the people in the community. Community problems, the community must take action.” With the principle of thinking combined with the personal qualities that the leaders and the committees of the community organization council work with volunteer spirit and sacrifice. The sacrifice that appears has built faith and confidence among people within the community and networks outside the community through the use of coordination and communication skills to build relationships with people within the community and outside the community as a network continually. Development tools consisted of (1) community welfare funds (2) community financial institutions (3) datasets (manual maps) (4) sub-district development plans (5) SWOT Analysis (6) community research (7) TPMAP (8) Sufficiency Economy (9) Projects and activities (10) Monthly meetings (11) Community statutes (rules and rules) (12) Lesson learned (13) Study visits (14) Community business plans (15) Sub-district communities (16) Networks Implementation (17) The triangle moves mountains concept and (18) Principles of His Majesty King Rama 9. The community organization council leaders and council leaders have a systematic approach to problem solving and the selection of appropriate tools. It makes development in the area successful, producing tangible results that can create a quality of life leading to self-reliance and readiness for further self-management.

3. Mechanisms, processes and operating networks in the area found that community organization councils in 10 areas have created a system and mechanism for the work of sub-district community organization councils with a working culture of love, unity and volunteer spirit, dividing roles and responsibilities according to aptitude. “One person, many jobs various roles” by encouraging, persuading and campaigning to have representatives in each village. Local groups or organizations that are internally networked participate in every project. Development activities using door-knocking techniques (Door-to-Door) to provide accurate, clear information and to prepare people in the community to be ready to develop together. Projects and activities that are supported by the network that is the main sponsor, the Institute for Community Organization Development. Followed by other external agencies such as the Health Promotion Agency (NHSO), the Universal Health Coverage Agency (NHSO),

the Ministry of Social Development and Human Security (MSDHS), educational institutions, and Government Savings Bank. Having an external network to support is a synergistic force for development in the area to produce concrete results in creating a self-reliant quality of life.

4. Problem solving and development with projects and activities in 10 areas supported by institutions, community development organizations and other external agencies. The community organization council can carry out activities that support projects and connect to create various systems as follows: (1) a good governance system that must be managed with transparency and accountability (2) an agricultural system with a sufficiency economy learning center with a fertilizer bank that can be used as a model and alternative for people in the community to apply (3) environment system Reforestation has been planted to increase green space. Community forests are preserved to remain in pairs (4) Economic system and community capital. have a savings group Career Development Fund community enterprise group and community financial institutions (5) welfare system There is a community welfare fund to create common welfare (6) The health system has a program of exercise activities. safe food consumption the cultivation of vegetables and herbs for food and health promotion and (7) A system for preserving traditions and culture that creates participation of people in the community. Bringing children and youth to participate in the learning process

5. Promotion of the Community Organization Development Institute (CODI) in the dimension of quality people 10 model areas with visions should be encouraged and work towards improving the realization of dreams through continuous stimulation. The community organization council committee has the potential to coordinate and find networks that have the potential to strengthen synergies for communities to achieve their dreams. Including, looking for partners who are medium or large business groups that have a CSR or CSV or SE policy that is an organization with potential resources to support the development of model sub-districts by using 10 model sub-districts in the study. This project is a pilot area to create wider dimension model.

6. The development process of a model sub-district with a dimension of application of innovation and technology in 10 areas caused by the impetus that leaders in the area saw the problems arising from communities without land to cultivate and income that did not meet the criteria. Therefore, Basic Necessity Information has registered to apply for land to cultivate

the rest of the land that had been left idle for a long time in gravel and rocky condition for 85 household members. Government agencies then gave the land to the community on the condition that they would not cultivate it. Due to the quality of the soil in the area is not suitable for cultivation. Therefore, there is a policy to grow livestock instead through the large milk cow project. But on the other hand, because members of 85 households in the area do not have the aptitude for raising animals, negotiations have been made with the government. The government therefore allows 85 households to cultivate and allow the community to prove to the government that the area can be cultivated under the condition of 1 year. Finally, the community has proven to the government in a concrete way. Along with the continuous development of the area between community leaders and members of 85 households, it has become a strong model community in the application of innovation and space-based technology. The community has been supported by government agencies to be a model learning center as well as expanding the results for farmers within the community and outside the community to have options for applying innovation and technology that can reduce costs, reduce time and increase productivity.

7. Regarding the workshop conducted among the group of farmers represented 10 communities from 3 provinces by Community Organizations Development Institute, it revealed as follows: (1) comprehension towards innovation and technology or IOT was deepened (2) IOT operational skills was improved (3) it's more accessible through sources of equipment distribution (4) work goals equipped inspiration become more explicit (5) It came more enthusiasm improving work skill by seeking knowledge through various channels (6) working network is expanding (7) Innovation and Technology or IOT was considered well fit to continue to their community and (8) they have realized importance of the workshop to improve their profession

8. Promotion of the Community Organization Development Institute (CODI) in the dimension of application of innovation and technology in spatial. There should be a project to monitor and assess the participating farmers who have not yet implemented the plots and are in the process of preparation. This group is a group of modern farmers to promote concrete practices to become an innovation learning center in the area. Because when supporting this as a learning center that is a network of Mr. Nirun Sompong to be able to practice and become

stronger, it will help inspire farmers in the group who want to bring innovation and technology. Also, the hesitant group has an alternative from seeing examples in the area to increase the number of farmers who can increase their skills in innovation and technology in the area, leading to a strong area in the dimension of innovation and technology application.

สารบัญ

เนื้อหา	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	ข
Abstract	ฉ
สารบัญ	ฎ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญภาพ	ด
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	5
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	5
1.4 กรอบแนวคิดของการศึกษา	8
1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา	10
1.6 คำนิยามศัพท์เฉพาะ	10
1.7 ลำดับการเสนอรายงานการศึกษา	11
บทที่ 2 วรรณกรรมปริทัศน์เชิงสังเคราะห์ที่นำไปสู่การศึกษา	13
2.1 บทบาทของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ในการสร้าง องค์กรชุมชนเข้มแข็ง	13
2.2 วิสัยทัศน์ประเทศไทย ขับเคลื่อนได้ด้วยยุทธศาสตร์ชาติที่สร้างรากฐาน ชุมชนเข้มแข็ง	17
2.3 คนมีคุณภาพ คือทรัพยากรสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาประเทศ	19
2.4 นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ เพื่อความมั่นคงของชุมชนเข้มแข็ง	23
2.5 ทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี Diffusion of Innovation	25
2.6 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาแห่งการสร้างสรรค่นวัตกรรมและ เทคโนโลยีบนภูมิสังคมของไทยและการสร้างคนมีคุณภาพ	27
2.7 เครือข่ายและการพัฒนาเครือข่ายเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน	33

สารบัญ (ต่อ)

เนื้อหา	หน้า
2.8 กระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้ (การถอดองค์ความรู้) เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง	36
2.9 บริบทพื้นฐาน 20 พื้นที่เป้าหมายต้นแบบตำบลเข้มแข็ง	39
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการศึกษา	52
3.1 รูปแบบการศึกษา	52
3.2 ขั้นตอนในการศึกษา	52
3.3 หน่วยของการวิเคราะห์	53
3.4 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษา	53
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล	54
3.6 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	55
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล	56
3.8 แผนงานการศึกษา	56
บทที่ 4 ผลการศึกษาดูองค์ความรู้ใน 10 พื้นที่ มิตคนมีคุณภาพ	58
4.1 พื้นที่ต้นแบบตำบลท่าหมื่นราม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก	58
4.2 พื้นที่ต้นแบบตำบลท้อแท้ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก	72
4.3 พื้นที่ต้นแบบตำบลพระแท่น อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี	87
4.4 พื้นที่ต้นแบบตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี	104
4.5 พื้นที่ต้นแบบเขตรธนบุรี กรุงเทพมหานคร	119
4.6 พื้นที่ต้นแบบตำบลคลองหินปูน อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว	133
4.7 พื้นที่ต้นแบบเทศบาลเมืองตะลุมพีน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี	149
4.8 พื้นที่ต้นแบบตำบลนาทอน อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล	165
4.9 พื้นที่ต้นแบบตำบลเขื่อน อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม	183
4.10 พื้นที่ต้นแบบตำบลดงใหญ่ อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม	196

สารบัญ (ต่อ)

เนื้อหา	หน้า	
บทที่ 5	สังเคราะห์องค์ความรู้ รูปแบบการพัฒนาตำบลเข้มแข็งและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนา	211
5.1	กระบวนการพัฒนารูปแบบ (Model) ตำบลต้นแบบเข้มแข็ง “มิติคนมีคุณภาพ”	211
5.2	หลักคิดในการทำงานของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล	213
5.3	ทักษะการทำงานของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล	214
5.4	กลไกและกระบวนการทำงานของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล	214
5.5	การสร้างระบบและการเชื่อมต่อระบบที่ก่อให้เกิดความยั่งยืน	222
5.6	การประเมินตัวชี้วัดมิติคนมีคุณภาพของ 10 พื้นที่	224
5.7	ข้อเสนอแนะมิติคนมีคุณภาพต่อสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)	226
บทที่ 6	ผลการศึกษาดูองค์ความรู้ใน 10 พื้นที่ มิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี	228
6.1	สถานการณ์ด้านการผลิตสินค้าเกษตรของไทยในปัจจุบัน	228
6.2	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) กับการหนุนเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี	229
6.3	ข้อมูลพื้นฐานผู้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ เนื้อหา และรายละเอียดของการอบรมเชิงปฏิบัติการ	231
6.4	พื้นที่ต้นแบบเกษตรกรุ่นใหม่โครงการบ้านมั่นคง นายนิรันดร์ สมพงษ์ ตำบลปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา	233
6.5	เกษตรกรตัวอย่างตำบลปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมากับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT	244
6.6	เกษตรกรตัวอย่างตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา กับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT	247
6.7	เกษตรกรตัวอย่างตำบลสามเมือง อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมากับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT	251

สารบัญ (ต่อ)

เนื้อหา	หน้า
6.8 เกษตรกรตัวอย่างตำบลวังกะทะ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา กับ การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT	255
6.9 ภาพรวมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการอบรมเชิง ปฏิบัติการ เกษตรกรพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาโดยการประเมินตนเอง ร่วมกัน	260
6.10 เกษตรกรตัวอย่างประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลนาขา อำเภอหลัง สวน จังหวัดชุมพร กับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT	265
6.11 เกษตรกรตัวอย่าง ตำบลบ้านควน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพรกับการ ประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT	271
6.12 เกษตรกรตัวอย่างเทศบาลตำบลวังตะกอก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร กับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT	276
6.13 ภาพรวมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการอบรมเชิง ปฏิบัติการ เกษตรกรพื้นที่จังหวัดชุมพรโดยการประเมินตนเองร่วมกัน	280
6.14 เกษตรกรตัวอย่างประธานสภาองค์กรชุมชน ตำบลบ้านแพรง อำเภอ บ้านแพรง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและ เทคโนโลยี Smart Farm IOT	283
6.15 เกษตรกรตัวอย่างกำนันตำบลคลองน้อย อำเภอบ้านแพรง จังหวัด พระนครศรีอยุธยา กับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT	289
6.16 เกษตรกรตัวอย่างตำบลสำพะเนียง อำเภอบ้านแพรง จังหวัด พระนครศรีอยุธยา กับการเตรียมประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT	291

สารบัญ (ต่อ)

เนื้อหา	หน้า
6.17 ภาพรวมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ เกษตรกรพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยการประเมินตนเองร่วมกัน	293
6.18 ผลลัพธ์จากการดำเนินโครงการต้นแบบตำบลเข้มแข็งมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)	297
6.19 ข้อเสนอแนะเพื่อให้เกิดการพัฒนา นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่	304
เอกสารอ้างอิง	306
ภาคผนวก	312
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์ถอดบทเรียนมิติคนมีคุณภาพ	313
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์ถอดบทเรียนมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี	319
ภาคผนวก ค ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่ถอดองค์ความรู้	333
ประวัติหัวหน้าโครงการ	337

สารบัญตาราง

เนื้อหา	หน้า
3.1 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษา	55
3.2 แผนงานการศึกษา	57
4.1 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งตำบลท่าหมื่นราม ปี พ.ศ. 2565	64
4.2 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งตำบลท้อแท้ ปี พ.ศ. 2565	78
4.3 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งตำบลพระแท่น ปี พ.ศ. 2565	93
4.4 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งตำบลหนองบัว ปี พ.ศ. 2565	109
4.5 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งเขตธนบุรี ปี พ.ศ. 2565	124
4.6 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งตำบลคลองหินปูน ปี พ.ศ. 2565	139
4.7 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งเทศบาลเมืองตะลุม്പัน ปี พ.ศ. 2565	155
4.8 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งตำบลนาทอน ปี พ.ศ. 2565	172
4.9 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งตำบลเขื่อน ปี พ.ศ. 2565	188
4.10 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งตำบลดงใหญ่ ปี พ.ศ. 2565	202
5.1 เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนางานของพื้นที่ 10 ตำบล	215
5.2 จำนวนสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนต่อจำนวนประชากรของพื้นที่ทั้งหมด	217
6.1 ภาพรวมของคะแนนประเมินเปรียบเทียบก่อนและหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ (IOT) จังหวัดนครราชสีมา	261
6.2 ภาพรวมของคะแนนประเมินเปรียบเทียบก่อนและหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ (IOT) จังหวัดชุมพร	280
6.3 ภาพรวมของคะแนนประเมินเปรียบเทียบก่อนและหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ (IOT) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	294
6.4 การเปรียบเทียบผลลัพธ์และการคาดการณ์จากการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ (Smart Farm IOT)	299

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	พื้นที่ศึกษาถอดองค์ความรู้มิติคนมีคุณภาพ และมีิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี ปี พ.ศ. 2566	7
1.2	กรอบแนวคิดของการศึกษา	9
2.1	องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบเข้มแข็งในมิติคนมีคุณภาพ และมีิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่	51
4.1	สภาพบริบทพื้นที่ทางกายภาพของตำบลท่าหมื่นราม	58
4.2	บริบทการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นราม	69
4.3	สภาพบริบทพื้นที่ทางกายภาพของตำบลท้อแท้	72
4.4	บริบทการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้	84
4.5	สภาพบริบทพื้นที่ทางกายภาพของตำบลพระแท่น	87
4.6	บริบทการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรตำบลพระแท่น	100
4.7	สภาพบริบทพื้นที่ทางกายภาพของตำบลหนองบัว	104
4.8	บริบทการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว	115
4.9	สภาพบริบทพื้นที่ทางกายภาพของเขตรชนบุรี	119
4.10	บริบทการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนเขตรชนบุรี	130
4.11	สภาพบริบทพื้นที่ทางกายภาพของตำบลคลองหินปูน	133
4.12	บริบทการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูน	146
4.13	สภาพบริบทพื้นที่ทางกายภาพของเทศบาลเมืองตะลุมบอน	149
4.14	บริบทการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมบอน	161
4.15	สภาพบริบทพื้นที่ทางกายภาพของตำบลนาทอน	165
4.16	บริบทการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลนาทอน	178
4.17	สภาพบริบทพื้นที่ทางกายภาพของตำบลเขื่อน	183
4.18	บริบทการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลเขื่อน	193
4.19	สภาพบริบทพื้นที่ทางกายภาพของตำบลดงใหญ่	196
4.20	บริบทการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลดงใหญ่	208

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
5.1	คะแนนประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งมิติคนมีคุณภาพ 10 พื้นที่	224
6.1	จุดถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร IOT ของนายนิรันดร์ สมพงษ์	234
6.2	การกำหนดค่าเพื่ออัปโหลดโปรแกรม	241
6.3	การดาวน์โหลดแอปพลิเคชัน	242
6.4	แปลงผักสลัดโดยใช้ระบบ Smart Farm IOT ของนายอาคม ธณีสรรณ	246
	เกษตรกรพื้นที่ตำบลปากช่อง	
6.5	การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT ตำบลโนน	251
	สมบูรณ์ อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา	
6.6	การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ของเกษตรกรคุณธนยศ	255
	ทองภูธรณ์ ตำบลสีดา อำเภอสามเมือง จังหวัดนครราชสีมา	
6.7	การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT พื้นที่ตำบลวัง	260
	กะทะ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา	
6.8	กระบวนการพัฒนารูปแบบตำบลเข้มแข็งมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและ	263
	เทคโนโลยี จังหวัดนครราชสีมา	
6.9	การติดตั้งนวัตกรรมและเทคโนโลยีในแปลงปลูกของนายวิระ ปัจฉิมเพชร	270
	ประธานสภาองค์กร ชุมชนตำบลนาขา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร	
6.10	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและโคกหนองนาโมเดลของนายคณิง จันดา	276
	ตำบลบ้านควน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร	
6.11	โรงเรียนการผลิตผักแบบอินทรีย์ของนายทิวารกร การทหาร เกษตรกรพื้นที่	279
	ตำบลวังตะกอก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร	
6.12	กระบวนการพัฒนารูปแบบตำบลเข้มแข็งมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและ	282
	เทคโนโลยี จังหวัดนครราชสีมา	
6.13	การเตรียมแปลงปลูกเพื่อวางระบบท่อกระจายในแปลงพื้นที่ตำบลบ้าน	289
	แพรง อำเภอบ้านแพรง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
6.14	แปลงผักและกิจกรรมการเกษตรของเกษตรกรพื้นที่ตำบลสำพะเนียงสำหรับวางแผนประยุกต์ใช้ นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT	293
6.15	กระบวนการพัฒนารูปแบบตำบลเข้มแข็งมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	296
6.16	การสาธิตประกอบชุดนวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT ของนาย นิรันดร์ สมพงษ์	297
6.17	กระบวนการเรียนรู้ การพัฒนา และการถ่ายทอดความรู้ระหว่างเครือข่าย ขยายผลโดยการกระตุ้นของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)	303

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) เป็นแผนพัฒนาประเทศ ที่กำหนดกรอบและแนวทางการพัฒนาให้หน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานตัวแทนภาครัฐทุกภาคส่วนใช้เป็นแนวทางดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ขับเคลื่อนด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (1) ความมั่นคง (2) การสร้างความสามารถในการแข่งขัน (3) การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม (4) การสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (5) การปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ และ (6) มีภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม อีกทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) มีเป้าหมายเกี่ยวกับการพัฒนาคน คือ “การมุ่งสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม ด้วยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการพัฒนาระบบนิเวศน์เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตและพัฒนาทางเลือกในการเข้าถึงการเรียนรู้สำหรับผู้ที่ไม่สามารถเรียนในระบบการศึกษาปกติ”

การพัฒนาประเทศ ที่ผ่านมามีภาครัฐได้เน้นการเจริญเติบโตมิติเศรษฐกิจเป็นหลัก ให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมส่งออก เพื่อนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาพัฒนา ผลจากการพัฒนาทำให้ชุมชนต้องหารายได้เพิ่มขึ้น เนื่องจากการบริโภคในระบบตลาด วิธีการหารายได้ที่ง่าย และไม่ต้องลงทุนมาก คือ การนำเอาทรัพยากรที่อยู่รอบชุมชนจาก ดิน ป่าไม้ น้ำ เป็นแหล่งรายได้ มาใช้ในการดำรงชีวิต ประกอบกับอาชีพหลักด้านการเกษตรกรรมได้ปรับเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตในเชิงพาณิชย์มากขึ้น สืบเนื่องจากการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้ให้กับเกษตรกรที่อยู่ในชุมชนจนเกิดการปฏิวัติเขียว การส่งเสริมลักษณะดังกล่าว ทำให้ชุมชนกักตุนเงินมาลงทุนในปัจจัยการผลิต ในขณะที่ราคาผลผลิตกลับไม่ได้สูงขึ้นตาม เกิดภาระหนี้สินผูกพัน รายรับไม่สัมพันธ์กับรายจ่าย (สุภาวดี ขุนทองจันทร์, 2565)

อีกทั้ง ในขณะที่สถานการณ์โลก มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต ยากต่อการคาดการณ์ในมิติเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากร ทรัพยากรธรรมชาติ พลังงาน และเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวล้วนส่งผลกระทบต่อการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นและสังคม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ได้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคม กลายเป็นความเหลื่อมล้ำที่นับวันจะขยายมากขึ้น ถึงแม้ในหลายทศวรรษที่ผ่านมา ขบวนการองค์กรชุมชนมีการรวมกลุ่มประสานพลังเครือข่าย

ภาคีพัฒนาทั้งภาคประชาสังคม ภาครัฐ และเอกชน มีกลไกร่วมขับเคลื่อนในทุกระดับ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ มีการปรับตัว ตั้งรับกับสถานการณ์ทางด้านนโยบายที่ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ จนเกิดรูปธรรมหลากหลาย สอดคล้องกับประเด็นพื้นที่ แต่พบว่าข้อจำกัดของชุมชนในการแก้ไขปัญหา ยังคงมีอยู่ เช่น ขาดการบูรณาการ การจัดการร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ขาดการกำหนดเป้าหมาย แผนงานความสำเร็จที่ต้องการให้เกิดขึ้น การเตรียมความพร้อมทางด้านระบบการเรียนรู้ ที่นำไปสู่การพัฒนา และการพึ่งตนเอง และการปรับตัวที่ยังไม่เท่าทันในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารกับกระแสการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งรูปแบบการแก้ไขปัญหามักเป็นไปตามที่หน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานตัวแทนภาครัฐกำกับและกำหนดให้ เพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของงบประมาณ ทำให้ขาดความหลากหลายในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ทั้งการจัดระบบข้อมูลของชุมชน การประสานกระบวนการทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอก และการเมืองท้องถิ่น วิธีการดำรงชีวิตต่างคนต่างอยู่ขาดการเชื่อมประสาน เกิดการแย่งชิงทรัพยากรท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวล้วนไม่ก่อให้เกิดความยั่งยืนตามมา (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2566)

แนวคิดการนำเอาชุมชนท้องถิ่นเป็นตัวตั้ง ในการจัดการกับปัญหาที่เผชิญอยู่ในพื้นที่ คือ การนำเอาสมาชิกในชุมชน องค์กรชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดการ ที่มุ่งตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะคนในชุมชนเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับปัญหามากที่สุด วัสดุปัญหาและสาเหตุแห่งปัญหาดีกว่าหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานภายนอกอื่น (Stoker, 2006) การปรับบทบาทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง จึงต้องใช้ชุมชนและองค์กรชุมชนเป็นศูนย์กลางแทนที่จะใช้หน่วยงานภาครัฐเป็นศูนย์กลางเหมือนในอดีต โดยที่หน่วยงานภาครัฐต้องยอมรับบทบาทประชาชนและส่งเสริมองค์กรชุมชนให้มีบทบาทในการดำเนินงานให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการให้กับท้องถิ่น เนื่องจากองค์กรชุมชนในท้องถิ่นจะสามารถกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความกระตือรือร้นในการร่วมมือแก้ปัญหาของชุมชนเอง (สถาพร เริงธรรม, 2560) การดำเนินการตามแนวคิดชุมชนท้องถิ่นเป็นตัวตั้ง จึงมุ่งเน้นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก มีเป้าหมายส่งเสริมให้ชุมชนมีสิทธิในการร่วมกันขับเคลื่อนงานในประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน ซึ่งเป็นกลไก กระบวนการทางสังคมที่จะทำให้ทุกภาคส่วนได้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำไปสู่การกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถใช้ป้องกัน แก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของชุมชนแต่ละแห่งที่แตกต่างกัน โดยคนในชุมชนและองค์กรชุมชน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. เป็นองค์กรสำคัญหนึ่งที่ต้องดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการบรรลุยุทธศาสตร์ชาติ และดำเนินงานที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนงานพัฒนา เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน โดยมีเป้าหมายหลักด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตามบทบาทหน้าที่ ที่บัญญัติไว้ในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน โดยมีวิสัยทัศน์ คือ **“ปี พ.ศ. 2579 ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งเต็มพื้นที่ประเทศไทย”** จากวิสัยทัศน์ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน นำสู่

ภารกิจสำคัญในการขับเคลื่อนเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ ในงานพัฒนา ประกอบด้วย (1) การพัฒนาโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง สนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นมีระบบที่พัฒนาไปสู่การจัดการตนเอง (2) การสานพลังความสัมพันธ์ของชุมชนท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายพัฒนาสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและนโยบาย (3) การพัฒนาและเสริมสร้างขีดความสามารถของผู้นำ คน และขบวนการองค์กรชุมชน (4) การพัฒนาระบบบริหารจัดการองค์กรในการเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ให้บรรลุวิสัยทัศน์ โดยดำเนินการตามภารกิจที่สอดคล้องกับนโยบายระดับประเทศ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ให้เกิดการขับเคลื่อนการบรรลุยุทธศาสตร์ชาติอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เกิดความพร้อมในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และได้รับการพัฒนาศักยภาพในการตั้งรับกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้มีแนวทางการพัฒนา ที่ระบุไว้ในแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ภายใต้แผนปฏิบัติการ เรื่องที่ 4 การพัฒนาระบบบริหารจัดการองค์กรในการเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น มีเป้าหมายในการยกระดับการใช้ข้อมูลสารสนเทศสู่องค์ความรู้ เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เป็นการพัฒนากระบวนการจัดการข้อมูลที่มีมาตรฐานถูกต้อง ปลอดภัย และพร้อมใช้งาน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เกิดบทเรียน รวมถึงรูปแบบที่สามารถขยายผลงานพัฒนาที่ครอบคลุมกว้างขวาง โดยชุมชนท้องถิ่นและภาคีพัฒนาสามารถเข้าถึง และเลือกใช้ความรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานได้อย่างคุ้มค่าและเหมาะสม โดยสำนักพัฒนานวัตกรรมชุมชนจัดการความรู้และสื่อสาร จึงได้ร่วมกันกำหนดแผนงาน โครงการ และกิจกรรม “โครงการถอดองค์ความรู้การพัฒนาตำบลเข้มแข็ง ประจำปี 2566” ขึ้น โดยที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน มีการพัฒนาตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง 4 มิติ ได้แก่ (1) คนมีคุณภาพ มีแนวคิดและความสามารถเพิ่ม (ความรู้ ทักษะ) (2) คุณภาพชีวิตคนในชุมชนดีขึ้น (3) ปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์โครงสร้าง นโยบาย และ (4) องค์กรชุมชนเข้มแข็ง มีความสามารถในการบริหารจัดการ เพื่อเป็นเครื่องมือและแนวทางในการประเมินตนเอง และจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น รวมถึงสร้างการเรียนรู้ สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและขบวนการองค์กรชุมชนให้ตระหนักถึงการเป็นผู้กำหนดแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วยตนเอง

ทั้งนี้ จากการดำเนินงานสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ ที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคของประเทศไทย ตามภารกิจของสถาบันฯ มาอย่างต่อเนื่อง พบว่า ชุมชนส่วนใหญ่ที่ได้รับการสนับสนุน มีศักยภาพที่สามารถขับเคลื่อน ดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จที่ขับเคลื่อนด้วยสภาองค์กรชุมชน และสามารถแก้ปัญหา รวมถึงต่อยอดแนวทางการพัฒนาชุมชนของตนเองได้ในระดับที่ดีขึ้น เช่น ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ได้พัฒนาเครื่องมือและทดลองใช้เครื่องมือที่เป็นนวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm (Internet of Thing: IOT) หรือ Smart Farm IOT ในด้านการเกษตรกรรม ที่ช่วยให้ประหยัดต้นทุน ประหยัดแรงงาน ใช้งานง่ายเหมาะสมกับพื้นที่ ช่วยลดความเสี่ยงในกิจกรรมการผลิตด้านการเกษตร เพิ่มประสิทธิภาพในระบบการจัดการน้ำที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญในระบบการเกษตร สะท้อนจากการเป็นแหล่งศึกษาดูงานให้กับชุมชนอื่นๆ ได้เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากพื้นที่เครือข่ายของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

และชุมชน อีกทั้งพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม พิชณุโลก ปัตตานี ชุมพร สระแก้ว กาญจนบุรี กรุงเทพมหานคร มีผู้นำสภาองค์กรชุมชน สมาชิกสภาองค์กรชุมชนและพลังของคนในชุมชนได้ร่วมมือ ร่วมใจกันพัฒนาพื้นที่ผ่านโครงการ กิจกรรม ที่สอดคล้องกับความต้องการ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาของชุมชนเองในมิติคนมีคุณภาพ เช่น โครงการบ้านพอเพียงชนบท แรงงานคืนถิ่น อาหารปลอดภัย สมุนไพรชุมชน สวัสดิการชุมชนที่เป็นหลักประกันความมั่นคงให้ชุมชนเป็นต้น จนพื้นที่หลายตำบลมีความเข้มแข็ง สามารถจัดการตนเองได้ในระดับที่ดี ที่ควรได้ขยายผล

การขับเคลื่อนการดำเนินงานที่เห็นผลเชิงประจักษ์ทั้งที่จับต้องได้เห็นผลเป็นรูปธรรม และจับต้องไม่ได้แต่สร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นส่วนหนึ่ง ความภาคภูมิใจ ล้วนเป็นวิธีปฏิบัติที่ก่อให้เกิดคุณค่า แท้จริงแล้วสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ล้วนมีพื้นฐานมาจากคนในชุมชนมีศักยภาพและเป็นคนมีคุณภาพ ซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ดังนั้น จึงควรได้ศึกษาและถอดองค์ความรู้กระบวนการ ปัจจัย เงื่อนไขสำคัญที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีศักยภาพ สามารถรวมพลัง และลุกขึ้นมาร่วมมือเป็นองค์กรชุมชน จัดการตนเองจนชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้ เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมความเข้มแข็ง รวมถึงเป็นแบบอย่างในการดำเนินงานในพื้นที่อื่นๆ ของประเทศไทยที่ยังเผชิญกับข้อจำกัดในพื้นที่ ให้มีแรงจูงใจในการพัฒนายิ่งขึ้นได้

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้เล็งเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินงาน การขับเคลื่อนกิจกรรมที่อยู่ในชุมชน เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งเต็มพื้นที่ เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ ทิศทางการพัฒนาประเทศ ด้วยหลักการและเหตุผลสำคัญจากที่กล่าวข้างต้น จึงเป็นที่มาของการศึกษาเพื่อถอดองค์ความรู้โครงการ **“การศึกษาเพื่อถอดองค์ความรู้ การพัฒนาตำบลเข้มแข็งมิติคนมีคุณภาพและมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่”** ให้เป็นรูปธรรมที่เกิดจากการสนับสนุนงบประมาณการพัฒนาทั้งในรูปตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้ร่วมกันของขบวนองค์กรชุมชน ด้วยกระบวนการสังเคราะห์เพื่อถอด องค์ความรู้เป็นรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชน กรณีที่มีผลการดำเนินงานที่ดีเลิศ (Best practice) สามารถเป็นตัวอย่างผลงานเชิงประจักษ์ องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นให้สามารถขยายผล เผยแพร่สื่อสาร สร้างการเรียนรู้และการนำไปประยุกต์ใช้กับขบวนองค์กรชุมชน สาธารณชนในวงกว้างในงานที่จะเกิดขึ้นอนาคตได้ต่อไป

อย่างไรก็ตามในกรณีที่การดำเนินงานของขบวนองค์กรชุมชนเกิดปัญหา ข้อจำกัดที่อาจจะไม่บรรลุผลสำเร็จ บทเรียนที่เกิดจากปัญหา อุปสรรคที่ไม่บรรลุผลสำเร็จตามที่คาดหวัง ก็จะทำสู่การเรียนรู้ในการหลีกเลี่ยงที่จะดำเนินการ เพื่อไม่ให้เกิดเป็นข้อจำกัดหรืออุปสรรคในการพัฒนาขึ้นอีกในวันข้างหน้าของขบวนองค์กรชุมชนได้ต่อไปเช่นเดียวกัน ซึ่งกรณีความสำเร็จ และกรณีที่เกิดข้อจำกัด สามารถนำสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อการสนับสนุนแนวทางให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็งอยู่แล้วให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น และชุมชนที่กำลังพัฒนามีแนวทางสร้างความเข้มแข็งอย่างเป็นลำดับขั้น โดยอาศัยการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์จาก

ชุมชนเข้มแข็งให้เป็นเครือข่าย สร้างแรงบันดาลใจ สำหรับการเรียนรู้สู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพที่เพิ่มมากขึ้นของชุมชนในประเทศไทย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาถอดองค์ความรู้ กระบวนการพัฒนารูปแบบ (Model) ตำบลต้นแบบเข้มแข็ง มิติคนมีคุณภาพ และการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่

1.2.2 เพื่อศึกษาถอดองค์ความรู้ บทบาทของผู้นำสภาองค์กรชุมชนที่เป็นองค์ประกอบในกระบวนการดำเนินงานร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หลักคิด ทักษะ เครื่องมือ

1.2.3 เพื่อศึกษาถอดองค์ความรู้ กลไก และกระบวนการ เครือข่ายการดำเนินงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่

1.2.4 เพื่อศึกษาถอดองค์ความรู้ กระบวนการสร้าง และการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT

1.2.5 เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งมิติคนมีคุณภาพและการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี ในเชิงนโยบายที่เหมาะสมกับภูมิสังคมของพื้นที่ ส่งมอบต่อสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1.3.1 ด้านพื้นที่

พื้นที่ตำบลเข้มแข็งมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี 10 ตำบล 3 จังหวัด ประกอบด้วย

- (1) ตำบลบ้านแพรง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- (2) ตำบลคลองน้อย อำเภอบ้านแพรง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- (3) ตำบลสำพะเนียง อำเภอบ้านแพรง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- (4) ตำบลปากช่อง อำเภopakช่อง จังหวัดนครราชสีมา
- (5) ตำบลวังกะทะ อำเภopakช่อง จังหวัดนครราชสีมา
- (6) ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา
- (7) ตำบลสามเมือง อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา
- (8) ตำบลนาขา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

(9) ตำบลบ้านควน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

(10) เทศบาลตำบลวังตะกอก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

พื้นที่ตำบลเข้มแข็งมีติดกันมีคุณภาพ 10 ตำบล 7 จังหวัดประกอบด้วย

(1) ตำบลท่าหมื่นราม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

(2) ตำบลท้อแท้ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก

(3) ตำบลพระแท่น อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

(4) ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

(5) เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

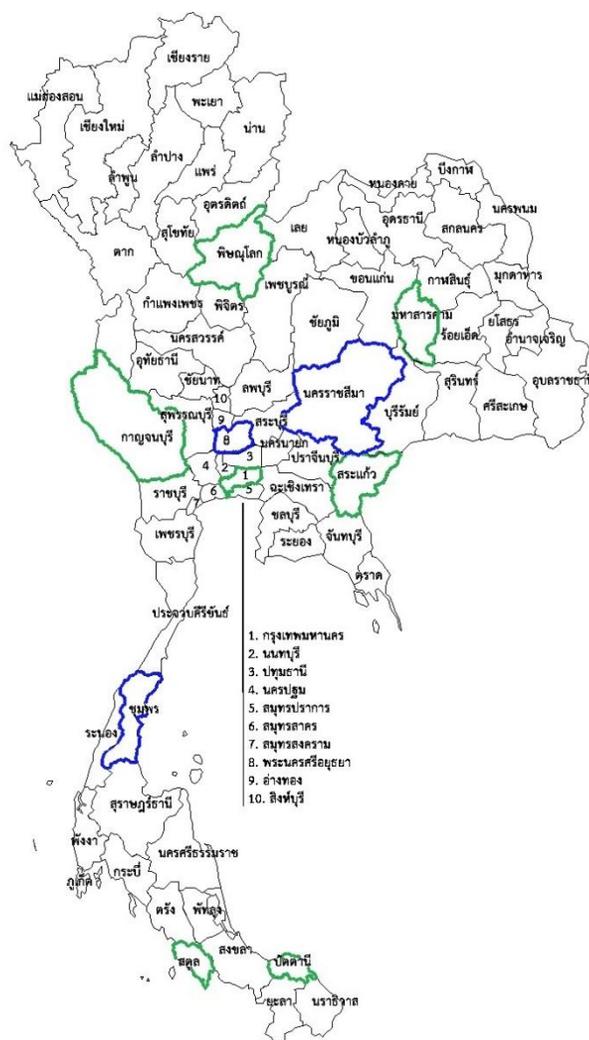
(6) ตำบลคลองหินปูน อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว

(7) เทศบาลเมืองตะลุมพันธ์ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

(8) ตำบลนาทอน อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล

(9) ตำบลเขื่อน อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

(10) ตำบลดงใหญ่ อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ 1.1 พื้นที่ศึกษาถอดองค์ความรู้มิติคนมีคุณภาพ และมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี
ปี พ.ศ. 2566

1.3.2 ด้านเนื้อหา แนวคิดหรือทฤษฎี ที่นำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ กรอบการศึกษากระบวนการ เครื่องมือที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ประกอบด้วย แผนยุทธศาสตร์ชาติ นโยบายระดับชาติ นโยบายท้องถิ่น โครงการส่งเสริมของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้ การถอดองค์ความรู้ และการพัฒนาเครือข่าย

มิติการพัฒนาคนมีคุณภาพ ศึกษา (1) ศึกษาบริบทของพื้นที่ (2) ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง มิติคนมีคุณภาพ (3) บทบาทของผู้นำขบวนองค์กรชุมชน ประกอบด้วยหลักคิด (Mind set) ทักษะ (Skill set) เครื่องมือ (Tool set) ที่ใช้ในการทำงานร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (4) กลไก และกระบวนการ เครือข่ายดำเนินงานในพื้นที่ ทำอะไร (What) ทำเมื่อไหร่ (When) ทำอย่างไร (How) ทำ

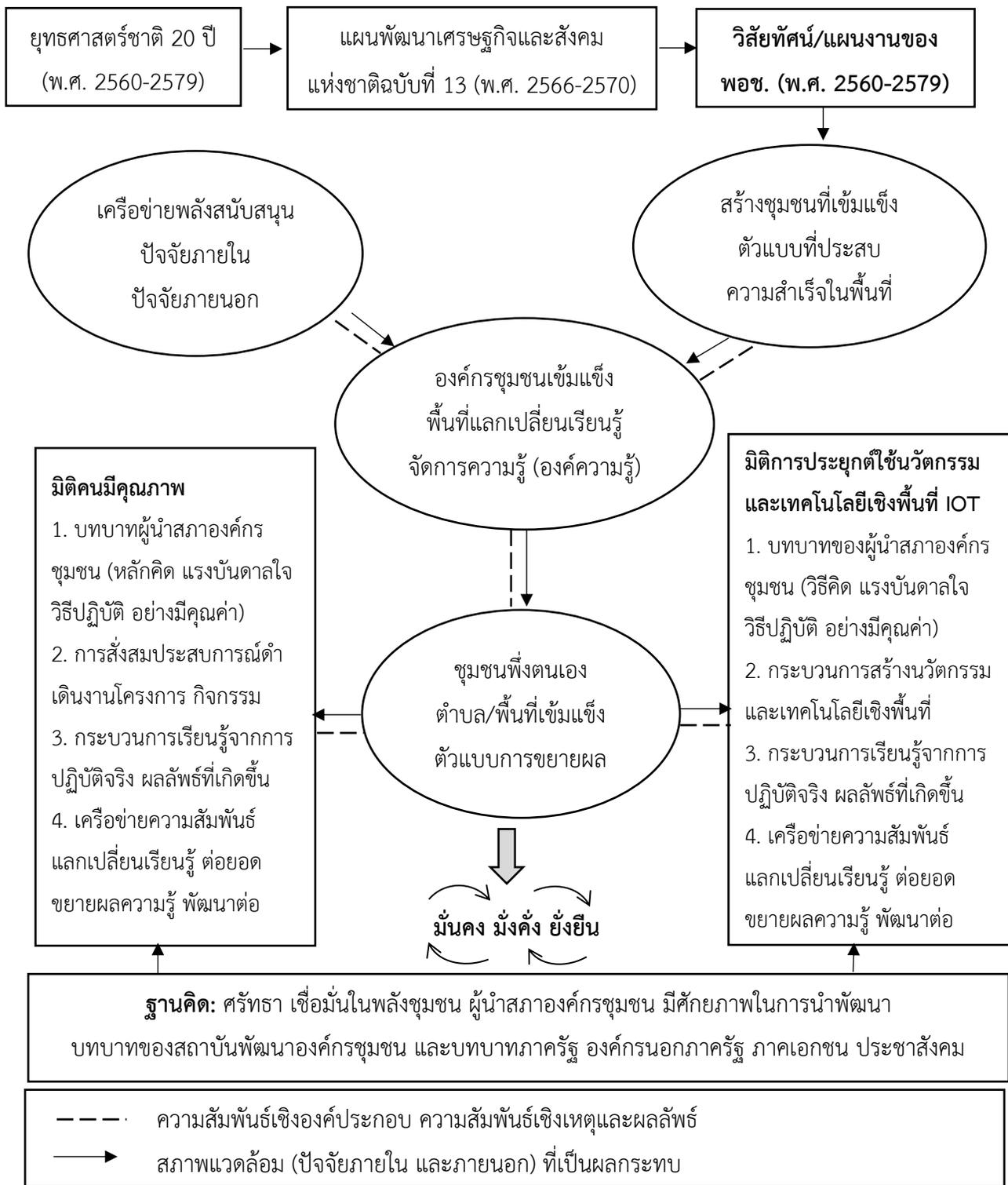
ร่วมกับใคร (Who) ในการดำเนินงานพัฒนาในพื้นที่ และ (5) รูปธรรมความสำเร็จ ผลงานที่เกิดขึ้นและการขยายผลการดำเนินงาน

มิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ศึกษา (1) บริบทของพื้นที่ (2) กระบวนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT ของพื้นที่ (3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ Smart Farm IOT (4) ผลจากการทดลองใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ Smart Farm IOT ที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพ เช่น ความคุ้มค่า การลดต้นทุน การลดระยะเวลาในกระบวนการจัดการฟาร์ม การเพิ่มผลผลิต (4) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และปัจจัยที่เป็นอุปสรรค (5) กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการพัฒนาเครือข่าย (6) ผลลัพธ์ที่ปรากฏจากการทดลองใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ พร้อมข้อเสนอแนะของการดำเนินการในพื้นที่

1.3.3 ระยะเวลาของการศึกษาถอดองค์ความรู้ ระหว่างวันที่ 1 พฤษภาคม – 30 กันยายน 2566 รวมระยะเวลา 5 เดือน

1.4 กรอบแนวคิดของการศึกษา

การทบทวนวรรณกรรมปริทัศน์ที่ครอบคลุมการศึกษา เพื่อเป็นกรอบในการถอดองค์ความรู้ในมิติคนมีคุณภาพ และมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ใน 20 ตำบลหรือพื้นที่ บูรณาการกับดัชนีวัดชุมชนเข้มแข็งใน 4 มิติที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้กำหนด ทั้งนี้เพื่อให้การศึกษาถอดองค์ความรู้ นำไปใช้ประโยชน์ขยายผล ต่อยอดการพัฒนา จากผู้นำองค์กรชุมชนและคณะกรรมการองค์กรชุมชน ที่เป็นความรู้ ทักษะที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลที่สั่งสมความรู้จากประสบการณ์ วิจารณ์ญาณ การแสวงหาโอกาส ในการริเริ่มสร้างสรรค์ พัฒนา ผ่านการดำเนินงานโครงการ กิจกรรม แนวทางการปรับปรุงการดำเนินโครงการ กิจกรรม กระบวนการเรียนรู้ต่อยอดความสำเร็จจากโครงการ กิจกรรมของแต่ละพื้นที่ ที่เกิดขึ้นแตกต่างกันตามบริบท ให้กลายเป็นพลังภูมิปัญญา เทคนิคการดำเนินงานให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมพร้อมเผยแพร่เป็นลายลักษณ์อักษร ประจักษ์ต่อบุคคล เครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกิดคุณค่า ให้สามารถนำไปปฏิบัติต่อยอดได้ ทั้งนี้มิติคนมีคุณภาพ และการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ Smart Farm IOT ดังนั้นกรอบการศึกษาปรากฏ (ดังภาพที่ 1.2)

ภาพที่ 1.2 กรอบแนวคิดของการศึกษา

ที่มา: (สุภาวดี ขุนทองจันทร์, 2566)

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1.5.1 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ขบวนการองค์กรชุมชน และประชาสังคม ได้รู้รูปแบบการพัฒนา ตำบลต้นแบบเข้มแข็ง มีดีคนมีคุณภาพ และการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันต่อสถานการณ์ สำหรับการนำไปใช้ในเชิงปฏิบัติและเชิงวิชาการ

1.5.2 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ขบวนการองค์กรชุมชน และประชาสังคม ได้พัฒนาศักยภาพผ่าน กระบวนการเรียนรู้ ถอดบทเรียน และสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามพื้นที่ ในการยกระดับตำบลเข้มแข็ง

1.5.3 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ขบวนการองค์กรชุมชน และประชาสังคม มีชุดความรู้คุณภาพ เห็นผลเชิงประจักษ์ สามารถขยายผล เผยแพร่สู่สาธารณะและนำเสนอในระดับนโยบายได้

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.6.1 การพัฒนาตำบลเข้มแข็ง หมายถึง การดำเนิน แผนงาน โครงการ และกิจกรรม ด้วยแนวทางที่เป็นระบบ ที่สนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินงานโดยองค์กรชุมชน เริ่มจากการทำความเข้าใจ สถานการณ์และสภาพบริบทพื้นที่ภูมิสังคม ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต การประกอบอาชีพของประชาชน และเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานอย่างรอบด้าน เพื่อเข้าถึงความต้องการของประชาชนในพื้นที่ จากนั้นสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และหน่วยงานเครือข่ายที่จะเข้าไปสนับสนุน วางแผนทรัพยากรและจัดสรรทรัพยากรที่ต้องใช้ดำเนินการในการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุความต้องการและเป้าหมายการพัฒนาที่จะทำให้ประชาชนได้รับตามความจำเป็นอย่างเหมาะสม ซึ่งต้องสอดคล้องกับแผนพัฒนาชุมชนที่ผ่านการมีส่วนร่วมในการจัดทำ เพื่อเป็นพื้นฐานให้ชุมชนสามารถดำเนินการต่อยอดต่อไปในอนาคต

1.6.2 คนมีคุณภาพ หมายถึง ผู้นำสภาองค์กรชุมชน ที่เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันในพื้นที่เป้าหมาย 10 ตำบล ที่รวมกลุ่มกันเป็นขบวนการองค์กรชุมชนที่สามารถนำความรู้ ความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันและมีความดีที่ประกอบไปด้วยความเสียสละ เอื้อเพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูลผู้อื่น ซื่อสัตย์ สุจริตที่เป็นพื้นฐานของความดี ยึดมั่นในความถูกต้องเหมาะสมในการดำเนินงาน มีอิสระในการตัดสินใจโดยไม่ถูกครอบงำ ร่วมกันขับเคลื่อนงานพัฒนาในชุมชนพื้นที่ ผ่านโครงการหรือกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และองค์กรเครือข่ายให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนเพื่อนำสู่ความเข้มแข็งและจัดการตนเอง

1.6.3 การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ หมายถึง ผู้นำสภาองค์กรชุมชน หรือผู้นำชุมชน คนในชุมชน ปราชญ์ผู้รู้ มีกระบวนการเรียนรู้ การใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด ราคาไม่แพง ด้วยการดัดแปลงปรับปรุงนำสิ่งที่มีอยู่ในพื้นที่ หรือหาซื้อได้ง่าย ด้วยภูมิปัญญาและประสบการณ์ที่สั่งสมมา

อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ถูกต้องตามหลักวิชาในการพัฒนาเครื่องมือ Smart Farm IOT ที่ใช้อินเทอร์เน็ตในการควบคุมสั่งงาน ที่ทำให้ผ่อนแรง ลดระยะเวลาการทำงาน มาใช้ในด้านเกษตรกรรม ให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ เหมาะสมกับนิสัยใจคอของเกษตรกร ให้เกิดการทำการเกษตรที่มีประสิทธิภาพ โดยระมัดระวังไม่ให้เป็นการทำลายธรรมชาติ และไม่ให้เกิดภัยพิบัติต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อให้ได้ผลผลิตพอเพียงในวิถีชีวิต วิธีการประกอบอาชีพให้มีรายได้เพียงพอต่อการเลี้ยงตัวเองและครอบครัว เสริมสร้างพื้นฐานครอบครัวและเศรษฐกิจชุมชนให้มั่นคงเพื่อนำสู่การพึ่งตนเองในระยะยาว

1.6.4 การถอดองค์ความรู้ หมายถึง วิธีการจัดการความรู้ โดยความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคล กลุ่มบุคคลที่เป็นภูมิปัญญา ด้วยเทคนิคการถาม-ตอบ ร่วมกับการบอกเล่าเรื่องราว ความคิด ประสบการณ์จากการดำเนินงานโครงการ กิจกรรมการพัฒนาชุมชน จากผู้นำสภาองค์กรชุมชน ขบวนการองค์กรชุมชนและผู้รู้ที่อยู่ในชุมชน รวบรวมประมวล วิเคราะห์ สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ ในกรอบมิตินคนมีคุณภาพใน 10 พื้นที่เป้าหมาย และกรอบมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ 10 พื้นที่เป้าหมาย ให้ออกมาเป็นความรู้ที่ชัดเจนสำหรับนำไปเผยแพร่ เกิดการปฏิบัติ และการแบ่งปันความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล และเครือข่าย

1.6.5 เครือข่ายและการพัฒนาเครือข่าย หมายถึง ผู้นำสภาองค์กรชุมชน สมาชิกขบวนการองค์กรชุมชน 20 พื้นที่เป้าหมาย ที่มีความหลากหลายด้านอาชีพ สถานภาพ มีปัญหา และความต้องการที่คล้ายกัน มารวมกลุ่มกันเป็นขบวนการองค์กรชุมชน มีจิตวิญญาณ จิตสาธารณะในการร่วมมือกัน มีอิสระในการขับเคลื่อนโครงการ กิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย รวมถึงการแสวงหาเครือข่ายภายนอกเพื่อการหนุนเสริม ผนึกพลังในการทำงาน ในมิตินคนมีคุณภาพ และมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ที่ต้องการสร้างความเข้มแข็งนำสู่การพึ่งตนเองในระยะยาว

1.7 ลำดับการนำเสนอรายงานการศึกษา

การนำเสนอรายงานผลการศึกษาคัดกรององค์ความรู้ เมื่อเสร็จสิ้นสมบูรณ์ตามแผนงานจะแบ่งออกเป็น 6 บท บทที่ 1 กล่าวถึงหลักการและเหตุผล ที่มีสถานการณ์ที่มาและความสำคัญของการศึกษา บทที่ 2 กล่าวถึง วรรณกรรมปริทัศน์ที่ได้จากการวิเคราะห์เรื่องราวที่เกี่ยวข้องทั้งแนวคิด ทฤษฎี ผลการศึกษาของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รายงานที่เกี่ยวข้องจากเอกสารทุติยภูมิของหน่วยงานรวมถึงนักวิชาการที่เคยศึกษาไว้ บทที่ 3 กล่าวถึง ระเบียบวิธีการศึกษา กระบวนการศึกษา บทที่ 4 นำเสนอผลการศึกษาคัดกรององค์ความรู้ใน 10 พื้นที่มิตินคนมีคุณภาพ บทที่ 5 สังเคราะห์องค์ความรู้ รูปแบบการพัฒนาตำบลเข้มแข็งมิตินคนมีคุณภาพและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนา และบทที่ 6 นำเสนอผลการศึกษาภาพรวมใน 10 พื้นที่ของคนคุณภาพ

ในมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่นำเสนอภาพรวมพื้นที่ตามจังหวัด คือ จังหวัดชุมพร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดนครราชสีมาตามลำดับ

บทที่ 2

วรรณกรรมปริทัศน์เชิงสังเคราะห์ที่นำไปสู่การศึกษา

จากหลักการและเหตุผลของการศึกษาเพื่อถอดองค์ความรู้ มิติคนมีคุณภาพและมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ มีเนื้อหา 2 ส่วนหลักสำหรับการศึกษาวรรณกรรมปริทัศน์ที่นำไปสู่กรอบของการถอดองค์ความรู้ ดังนั้นในการนำเสนอวรรณกรรมในบทที่ 2 นี้ คณะผู้ศึกษาจะนำเสนอโดยเริ่มจาก บทบาทภารกิจสำคัญของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ในการขับเคลื่อนภารกิจหนุนเสริมให้พื้นที่เข้มแข็ง จากนั้นจะเป็นวรรณกรรมปริทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับมิติคนมีคุณภาพ เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ และส่วนท้ายเป็นวรรณกรรมปริทัศน์ที่เกี่ยวข้องทั้งมิติคนมีคุณภาพและการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ตามลำดับดังนี้

2.1 บทบาทของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

คุณลักษณะของสถาบันทั่วไปตามมุมมองและความเข้าใจของคนส่วนใหญ่ มักจะมองเห็นกฎระเบียบที่ใช้ยึดเหนี่ยวในการปฏิบัติงาน จนบางครั้งอาจเกิดเป็นข้อจำกัด เนื่องจากไม่มีความยืดหยุ่น อย่างไรก็ตามในกรณีของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่มีบทบาทในการสร้างชุมชนเข้มแข็งนั้น จะมีคุณลักษณะที่แตกต่างจากสถาบันทั่วไปตามมุมมองของคนส่วนใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากสถาบันฯ มีลักษณะการทำงานที่เน้นขบวนการ ที่เป็นภาพของการเคลื่อนไหว ที่แสดงให้เห็นความคล่องตัวและยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานในภารกิจสร้างชุมชนเข้มแข็ง ทั้งนี้เพราะหากปรับบทบาทการทำงานที่เป็นขบวนการที่คล่องตัว จะทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตามเจตนารมณ์ของสถาบัน ดังนั้นในหัวข้อนี้จึงได้นำเสนอบทบาท ภารกิจการทำงานของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ดังนี้

2.1.1 สถานะสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เป็นองค์กรของรัฐตามพระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. 2542 ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีวัตถุประสงค์สนับสนุนและให้การช่วยเหลือแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การพัฒนาอาชีพ การเพิ่มรายได้ การพัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนทั้งในเมืองและชนบท โดยยึดหลักการพัฒนาแบบองค์รวมที่สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคม สนับสนุนและให้การช่วยเหลือทางการเงินแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน สนับสนุนและให้การช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาองค์กร

ชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน ตลอดจนประสานงานการสนับสนุนและให้การช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ส่งเสริมและสนับสนุนและสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนทั้งในระดับท้องถิ่น จังหวัด และประเทศ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.), 2566: ออนไลน์)

2.1.2 อำนาจ บทบาท และหน้าที่ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ประสานงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อประโยชน์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ศึกษาและวิจัย ส่งเสริมการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนให้มีบทบาทที่เหมาะสมในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้นเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การพัฒนาอาชีพ การพัฒนาที่อยู่อาศัย การพัฒนาสิ่งแวดล้อม รวมถึงการพัฒนากิจกรรมในเชิงธุรกิจ สนับสนุนให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน จัดให้มีการฝึกอบรม การสัมมนาหรือการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบแก่องค์กรชุมชน เพื่อให้สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งและพัฒนากิจการของสภาองค์กรชุมชนตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.), 2566 : ออนไลน์)

2.1.3 อัตลักษณ์ และวัฒนธรรม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน มีอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมองค์กรที่โดดเด่น ในการสร้างบุคลากรของสถาบันให้มีความศรัทธาเชื่อมั่นในพลังชุมชนที่สามารถพัฒนาได้ มีคุณธรรมในการปฏิบัติงาน เรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีจิตสาธารณะ ยอมรับความแตกต่างและหลากหลาย มีมนุษยสัมพันธ์ดี และมีความคิดเชิงบวก (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.), 2566 : ออนไลน์) ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าวเป็นคุณลักษณะสำคัญที่จะส่งเสริมบุคลากรของสถาบันฯ ให้เข้าใจ เข้าถึงชุมชนได้

2.1.4 โครงการพัฒนาที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ที่สอดคล้องกับภารกิจหน้าที่ ได้แก่ การพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง สถาบันฯ ให้การสนับสนุนงบประมาณโครงการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยบ้านมั่นคงเมืองและชนบท โดยมีเป้าหมายและกรอบงบประมาณสนับสนุนภาพรวม 4 ภาค สนับสนุนเครือข่ายสลัม 4 ภาค และภาคประชาสังคม จำนวนรวม 6,200 ครัวเรือน งบประมาณ 501,084,000 บาท เพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยและปรับปรุงชุมชน สนับสนุนพัฒนากระบวนการสำหรับภาคี เพื่อสร้างความร่วมมือในการทำงานพัฒนาร่วมกับชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ประกอบด้วย (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.), 2566 : ออนไลน์)

(1) บ้านพอเพียงชนบท มีที่มาจากประชาชนในพื้นที่ชนบทประสบปัญหาความเดือดร้อนที่อยู่อาศัยและที่ดิน บ้านมีสภาพเก่าทรุดโทรม ครอบครัวอยู่กันอย่างแออัด ไม่สามารถปรับปรุงซ่อมแซม หรือก่อสร้างใหม่ เนื่องจากมีรายได้ไม่เพียงพอ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้จัดทำโครงการบ้านพอเพียงเพื่อรองรับนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ให้มีความสำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจนลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยการสร้างโอกาสการเข้าถึงสวัสดิการสังคมและที่อยู่อาศัย สำหรับผู้มีรายได้น้อยให้มีความมั่นคง โดยในปี พ.ศ. 2564 ที่ผ่านมาดำเนินการรวม 15,000 ครัวเรือน โครงการนี้ทำให้ครัวเรือนยากจนที่มีปัญหาความเดือดร้อนด้านที่ดินและที่อยู่อาศัยในชุมชนได้มีที่อยู่อาศัยดีขึ้น

มีความมั่นคง โดยชุมชนท้องถิ่นเป็นแกนหลักในการดำเนินการ พัฒนาศักยภาพของชุมชนให้เข้มแข็ง สามารถวางแผนจัดการที่ดินและที่อยู่อาศัยร่วมกันในระดับพื้นที่กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสามารถเชื่อมโยงกับงานพัฒนาต่างๆ ในตำบล

(2) สวัสดิการชุมชน กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นกองทุนที่ริเริ่มจัดตั้งโดยเครือข่ายองค์กรชุมชน โดยเน้นการจัดสวัสดิการให้สมาชิก ไม่ใช่เป็นส่วนหนึ่งของระบบออมทรัพย์หรือองค์กรการเงินอื่น ๆ หลักดำเนินการสำคัญ คือ สมาชิกทุกคนเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับไปพร้อมกัน เพราะทุกคนบริจาคเงินสมทบเข้ากองทุนเท่ากันและมีสิทธิ์ที่จะได้รับความช่วยเหลือเมื่อยามจำเป็นเท่ากัน กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นเครื่องมือที่จะรื้อฟื้นวัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลกลับมาอีกครั้ง ดำเนินการและบริหารจัดการโดยองค์กรชุมชน ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ กำหนดขึ้นตามความเห็นพ้องต้องกันของสมาชิกกองทุน หน่วยงานภายนอกเป็นผู้สนับสนุน การออกแบบ การจัดการกองทุนเป็นไปตามวัฒนธรรม ประเพณีและสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคมของแต่ละท้องถิ่นความยั่งยืนของกองทุนขึ้นอยู่กับความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกและการบริหารงานของกองทุน การทำงานของกองทุนต้องนำไปสู่การพึ่งตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นกองทุนเกี่ยวกับการเงิน แต่เป้าหมายของการทำงานกองทุน คือ การสร้างความร่วมมือ การช่วยเหลือเกื้อกูล ความรักความสามัคคีและการสร้างหลักประกันทางสังคมให้สมาชิกในชุมชน

(3) สภาองค์กรชุมชน ตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 มีเจตนารมณ์สำคัญในการส่งเสริมให้ชุมชน ซึ่งเป็นสังคมรากฐานมีความเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นตามความหลากหลายของวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น และเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้กำหนดแนวทางสำคัญในการขับเคลื่อนงานสภาองค์กรชุมชน โดยมุ่งเน้นให้เครือข่ายองค์กรชุมชนทุกระดับ มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการจดทะเบียนจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน สนับสนุนให้สภาองค์กรชุมชนที่จัดตั้งแล้ว เป็นเวทีกลางในการเชื่อมโยงงานพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชนในระดับตำบลและจังหวัด ส่งเสริมให้สภาองค์กรชุมชนมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อหนุนเสริมการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น รวมถึงพัฒนาพื้นที่เรียนรู้สภาองค์กรชุมชน เพื่อขยายผลการจัดตั้งและดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนให้เป็นอย่างมีประสิทธิภาพ

(4) เศรษฐกิจฐานราก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน มีเจตนารมณ์มุ่งเน้นให้ “ชุมชนท้องถิ่นมีระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่มั่นคง สามารถพึ่งตนเอง และจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน” โดยรูปธรรมของการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่ผ่านมา ตั้งอยู่บนฐานคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถแยกหมวดของฐานงานที่นำไปสู่ หรือสามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ระบบการเงินและทุน การพัฒนาอาชีพ รายได้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างสวัสดิการ การพัฒนาจากเครือข่ายงานประเด็น หรือเครือข่ายคลัสเตอร์ เป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจและ

ทุนชุมชน มี 4 ระดับ โดยระดับพื้นที่หรือตำบลมีฐานงานเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่เข้มแข็ง เพื่อนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

(5) สินเชื่อเพื่อการพัฒนา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน มีภารกิจในการสนับสนุนสินเชื่อเพื่อการพัฒนาให้กับองค์กรชุมชน เพื่อเป็นเครื่องมือหนึ่งของชุมชนในการสร้างกระบวนการแก้ปัญหาและพัฒนาสู่การพึ่งตนเอง โดยสอดคล้องไปกับการพัฒนาด้านอื่นๆ ของชุมชน และเพื่อส่งเสริมการพัฒนากระบวนการการเงินและทุนของชุมชนให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพส่งผลต่อการออม การบริหารเงินทุน การจัดสวัสดิการ การพัฒนาภูมิปัญญา และการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชน

(6) แผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น การจัดทำแผนชุมชน กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชุมชน สถาบันฯ สนับสนุนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนระดับตำบล และยกระดับเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตำบลเครือข่าย องค์กรชุมชนทั่วประเทศได้เริ่มส่งเสริมกระบวนการ “ฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น” ในพื้นที่ต่างๆ ต่อมายกระดับเป็นการพัฒนาไปสู่ “ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง” แผนพัฒนารวมในทุกเรื่องที่เป็นปัญหาของชุมชน เป็นแผนระยะ 3-5 ปี ประกอบด้วยโครงการที่เครือข่ายองค์กรชุมชนดำเนินการเอง โครงการที่ดำเนินการร่วมกับหน่วยงานและโครงการที่เสนอให้หน่วยงานดำเนินการ เพราะเกินกำลังขององค์กรชุมชน

(7) การจัดการภัยพิบัติโดยชุมชน ให้ชุมชนผู้ประสบภัย ลูกขึ้นมาบริหารจัดการภัยพิบัติด้วยตนเอง ตั้งแต่ระยะการช่วยเหลือเฉพาะหน้าไปจนถึงการฟื้นฟูชุมชน รวมทั้งการวางแผนรับมือภัยพิบัติของชุมชน บทบาทหลักของสถาบันฯ ในระยะเฉพาะหน้า คือ การสนับสนุนเกี่ยวกับที่พักชั่วคราว การเชื่อมโยงหน่วยงานหรือผู้สนับสนุนการช่วยเหลือกับชุมชน ระยะต่อไป คือ การเตรียมแผนรับมือภัยพิบัติและวางแผนฟื้นฟูชุมชนและการจัดหาที่อยู่อาศัยถาวร กรณีที่ต้องสร้างที่อยู่อาศัยใหม่หรือย้ายชุมชนไปอยู่ในที่ปลอดภัย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สนับสนุนให้พื้นที่ประสบภัยทุกแห่งจัดตั้งกองทุนการจัดการภัยพิบัติทั้งแบบที่รวมอยู่ในกองทุนสวัสดิการชุมชนหรือเป็นกองทุนแยกเฉพาะ เพื่อให้สามารถนำเงินกองทุนมาช่วยเหลือกันเองได้ทันที

จากภารกิจของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ข้างต้น พบว่า โครงการพัฒนาต่างๆ ที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ให้การสนับสนุน ล้วนเป็นโครงการที่จะนำไปสู่เป้าหมาย ชุมชนเข้มแข็ง ทั้งนี้ การส่งเสริมให้ชุมชนทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จะเป็นทั้งกลไกและเครื่องมือสำคัญ ที่จะทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ จากการสำรวจ รวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น เช่น สถานภาพความเป็นอยู่ ทุน ทรัพยากร ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ปัญหาที่เผชิญ ความต้องการของชุมชน สำหรับใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนเพราะการมีแผนจะทำให้ชุมชนจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนในการแก้ปัญหา หรือนำสู่การพัฒนา ที่มีกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ร่วมรับผิดชอบโยชน์จากการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่ชัดเจน จะทำให้เกิดแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมที่มีคุณค่าและยั่งยืนกับชุมชนโดยแท้จริง ดังนั้น การทำแผนพัฒนาชุมชนจึงควรส่งเสริมให้ทุกชุมชนได้เรียนรู้และดำเนินการเป็นฐานในการนำไปสู่โครงการ และกิจกรรมที่จะตามมา

การทำแผนพัฒนาชุมชน นอกจากจะทำให้เกิดโครงการ กิจกรรมที่สอดคล้องกับปัญหา ความเป็นจริงที่อยู่ในชุมชนแล้ว การทำแผนพัฒนาจะช่วยให้เกิดการพัฒนาศักยภาพผู้นำสภาองค์กรชุมชนและขบวนการองค์กรชุมชน ให้เรียนรู้การวางแผน การบริหารจัดการ เกิดกระบวนการขับเคลื่อนการทำงาน เป็นเครือข่ายความร่วมมือ และการขยายเครือข่ายเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ระบบของการทำงานเป็นทีม และการทำงานเป็นเครือข่ายจะคัดกรองผู้ที่มีจิตสาธารณะ มีความอดทน และเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ได้มาร่วมกันทำงาน กลุ่มบุคคลเหล่านี้จะรวมตัวกันเหนียวแน่นเนื่องจากมีเป้าหมายที่ต้องการเห็นชุมชนของตนเองพัฒนาเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ เป็นองค์กรชุมชนที่มีอิสระในการตัดสินใจ ปรับเปลี่ยนวิถีคิด วิถีปฏิบัติใหม่ เน้นการทำงานเชิงรุก ไม่ใช่การทำงานเชิงรับอีกต่อไป

2.2 วิสัยทัศน์ประเทศไทย ขับเคลื่อนได้ด้วยยุทธศาสตร์ชาติที่สร้างรากฐานชุมชนเข้มแข็ง

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) เป็นแผนการพัฒนาประเทศ ที่กำหนดกรอบและแนวทางการพัฒนาให้หน่วยงานของรัฐทุกภาคส่วนต้องวางแผนดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ประเทศไทย “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อให้ประเทศสามารถยกระดับการพัฒนาให้บรรลุวิสัยทัศน์และเป้าหมายการพัฒนาประเทศ จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะยาวที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนา ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (1) ความมั่นคง (2) การสร้างความสามารถในการแข่งขัน (3) การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ (4) การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม (5) การสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ (6) การปรับสมดุลและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการภาครัฐ

ประเทศไทย เป็นประเทศเกษตรกรรม หากพิจารณายุทธศาสตร์ในภาคการเกษตร ซึ่งเกษตรกรเป็นคนส่วนใหญ่และกระจายอยู่ในชุมชนในทุกภูมิภาคของประเทศ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ยกร่างยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีขึ้น (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560) มีเป้าหมาย 5 ประการประกอบด้วย เกษตรกรมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ สถาบันการเกษตรมีประสิทธิภาพ สินค้าเกษตรมีคุณภาพ ภาคการเกษตรเติบโตอย่างยั่งยืนและมีการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรอย่างเหมาะสม เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของชาติ ในการสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คนในชุมชนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีทั้งทางด้านการผลิตและการตลาดส่งผลให้รายได้สุทธิของครัวเรือนเพิ่มขึ้นและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นผลจากการปรับปรุงนโยบายของหน่วยงานภาครัฐที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงเชิงพลวัตด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมตามบริบทเชิงพื้นที่ วิถีทาง และวัฒนธรรม แนวคิดทางการเกษตร รวมถึงพฤติกรรมของคนในชุมชนที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงปัจจุบัน ที่ประเทศได้มุ่งเน้นการพัฒนาตามกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ต้องเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจภายนอก เกิดผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น ทั้งในแง่การเปลี่ยนแปลงฐานชีวิต วัฒนธรรม ความคิด และค่านิยม โดยมีเงื่อนไขความอยู่รอดด้านเศรษฐกิจ กลายเป็นความเสี่ยงที่เกิดขึ้นกับชุมชนในหลายแห่ง อาทิ ความเสี่ยงด้านเศรษฐกิจ ชุมชนใช้ชีวิตตามระบบทุนนิยม ถูกกระตุ้นให้เกิดการบริโภคผ่านการโฆษณาในสินค้าที่ไม่จำเป็นเพิ่มขึ้น เพื่อให้เกิดการหมุนเวียนเงินในระบบเศรษฐกิจ ส่งผลให้ครัวเรือนเกิดการใช้จ่ายเงิน โดยมีรายได้ไม่สมดุลกับรายจ่าย ขาดการออมเงินไว้ใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน เกิดภาวะหนี้สิน เนื่องจากขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ การวางแผนชีวิต (สุภาวดี ชุนทองจันทร์, 2564)

ในด้านการประกอบอาชีพ ในภาคการเกษตร คนในชุมชน พึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกเป็นหลัก เน้นการผลิตในเชิงพาณิชย์ลงทุนในปัจจัยการผลิตมากขึ้นโดยเฉพาะปุ๋ย เครื่องจักรกลการเกษตร ต้นทุนการผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้นแต่ราคาผลผลิตไม่ได้เพิ่มขึ้นตาม เกิดความเสี่ยงด้านสังคม ที่เป็นผลจากด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากเน้นวิถีชีวิตแบบปัจเจกชนในลักษณะต่างคนต่างอยู่มากขึ้น ช่องว่างทางสังคมเพิ่มมากขึ้น คุณภาพชีวิตแย่ลง เกิดปัญหาสังคมตามมา เช่น ความยากจน ด้อยโอกาสทางการศึกษา การพนัน อบายมุข และอาชญากรรม ความเสี่ยงทางด้านสิ่งแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง จากเดิมที่ เป็นผู้หวงแหนและร่วมกันรักษา กลับกลายเป็นผู้บุกรุกแผ้วถางในลักษณะของการแย่งชิง เพื่อแปลงทรัพยากรเหล่านั้นให้เป็นมูลค่า เกิดการแย่งชิงกันเองของคนในชุมชน ผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้คนส่วนใหญ่ที่อยู่ในชุมชนได้รับผลกระทบ ชุมชนจึงมีอาจปฏิเสธความเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลจากโลกาภิวัตน์ แต่จะต้องปรับตัวเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ จึงกลายเป็นความท้าทายของผู้นำชุมชนและคนในชุมชน อย่างไรก็ตามหากคนในชุมชนรู้จักการปรับฐานชีวิตใหม่ที่เน้นการพึ่งตนเอง แล้วพิจารณาโลกาภิวัตน์อย่างรู้เท่าทันในแง่มุมที่ชัดเจนขึ้น โลกาภิวัตน์ก็สามารถผ่านเข้ามาในชุมชนโดยที่ไม่ก่อผลกระทบกับคนในชุมชน กลับทำให้คนในชุมชนเลือกรับผลที่จะเกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นโอกาสได้ (สุภาวดี ชุนทองจันทร์, 2564)

จากสถานการณ์โดยรวมที่เกิดเป็นปัญหาในชุมชน ส่งผลกระทบในภาพรวมของการพัฒนาประเทศ การเกิดขึ้นของแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี จึงเป็นเข็มทิศนำทางพัฒนาสำคัญเพื่อมุ่งสู่การแก้ปัญหาในระยะยาว จากวิสัยทัศน์ของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่นำสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ส่งผลให้ หน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานที่อยู่ในการกำกับของรัฐ มีแนวทางการดำเนินงานตามบทบาทภารกิจที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) เพื่อส่งต่อการสร้างกลไกการทำงานสำคัญที่แต่ละองค์กรที่มีภารกิจแตกต่างกันตามบทบาทหน้าที่ และความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกัน จะต้องดำเนินงานโดยใช้ความเชี่ยวชาญนั้น มุ่งหมายให้ประเทศไทยขับเคลื่อนไปในทิศทางที่บรรลุเป้าหมาย โดยรวมสอดคล้องกับแผนตามระดับ โครงการศึกษาเพื่อถอดองค์ความรู้ การพัฒนาตำบลเข้มแข็งมิติคนมีคุณภาพและมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ที่เป็นหนึ่งในบทบาทภารกิจของสถาบัน

พัฒนาองค์กรชุมชน ในการติดตาม สนับสนุนชุมชนที่เป็นรากฐานความเข้มแข็งให้ประเทศ ในการเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ดังนั้นในการทบทวนวรรณกรรมในหัวข้อถัดไปจะเกี่ยวข้องกับมิติคนมีคุณภาพในชุมชนซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นฐานสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนการบรรลุวิสัยทัศน์ชาติ

2.3 คนมีคุณภาพคือทรัพยากรสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาประเทศ

มิติคนมีคุณภาพ ที่เป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญในการขับเคลื่อนในพื้นที่ตำบลเข้มแข็ง การยกระดับศักยภาพของชุมชนด้วยทุนมนุษย์ที่มีความรู้ ความสามารถที่อยู่ในพื้นที่ ให้มีทักษะในการจัดการโดยใช้แนวคิดการนำเอาชุมชนเป็นตัวตั้งในการพัฒนาพื้นที่ การจัดการปัญหาในพื้นที่ โดยมีผู้นำขบวนองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ มีเป้าหมายที่จะตอบสนองสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในบริบทพื้นที่ เพราะผู้นำสภาองค์กรชุมชนและประชาชนในพื้นที่จะเข้าใจสภาพปัญหาของตนเอง สาเหตุของปัญหา และที่สำคัญเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับปัญหา และมีความต้องการในการพัฒนาที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกมิติ การพัฒนาคนให้คนมีคุณภาพ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา คนที่มีคุณภาพจะสามารถจัดการทรัพยากรรอบตัวได้อย่างชาญฉลาด การพัฒนาคนมีคุณภาพซึ่งเป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญที่สุดในบรรดาทุนหลายประเภทที่ต้องได้รับการพัฒนาในชุมชนเป็นลำดับแรก เพราะคนมีคุณภาพ ที่สามารถสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม จะกลายเป็นทุนมนุษย์ที่ดี ที่จะสามารถสร้างทุนทางสังคมที่เข้มแข็งตามมาสามารถจัดการตนเองได้ โดยเริ่มจากภาวะผู้นำขององค์กรชุมชน

2.3.1 ผู้นำและภาวะผู้นำสภาองค์กรชุมชน เป็นเครื่องมือสำคัญในการนำเพื่อให้เกิดการพัฒนา ผู้นำที่สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชนจะสามารถประสานความร่วมมือจากคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ผู้นำที่ดีจึงต้องใช้ภาวะผู้นำร่วมกับทักษะการทำงานที่ต้องมีธรรมาภิบาล ทักษะด้านคนที่ต้องเข้าใจ เข้าถึงทุกคนในชุมชน และทักษะมนุษย์สัมพันธ์ที่ต้องมีการสื่อสารอย่างชัดเจน เพราะทักษะทั้ง 3 ทักษะเป็นคุณสมบัติสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จของการเป็นผู้นำ นอกจากทักษะ 3 อย่างที่ผู้นำจะต้องมีแล้ว คุณลักษณะที่ช่วยให้ผู้นำประสบความสำเร็จ ได้แก่ มีแรงผลักดันในตัว มีแรงจูงใจ มีความซื่อตรง มีความมั่นใจในตนเอง มีความรู้ และทักษะผ่านกระบวนการเรียนรู้ในสิ่งที่ทำ มีความคล่องตัว มีความสามารถในการใช้เหตุผล (วิทยา ด้านธำรงกุล, 2546) ทั้งนี้การมีแรงจูงใจจะกระตุ้นให้ผู้นำเอง มีความเชื่อมั่น และศรัทธาในสิ่งที่ทำ เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน มีความพยายามในการสร้างเป้าหมายและคิดหาวิธีการใหม่ๆ ให้บรรลุเป้าหมายของการทำงานให้สำเร็จ อีกทั้งความยืดหยุ่น คล่องตัวจะทำให้มีความพร้อมในการปรับตัว และนำการเปลี่ยนแปลงให้เกิดกับชุมชนในทางที่ดีขึ้นได้

2.3.2 บทบาทของผู้นำกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาชุมชน โดยไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และพรรณทิพย์ เพชรมาก (2551) ได้กล่าวถึง ลักษณะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของคนในชุมชนประกอบด้วย (1) การมีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสารของชุมชน ก่อนการดำเนินโครงการพัฒนา

ชุมชน (2) การมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือ (3) การร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็น เพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน (4) การประชาสัมพันธ์ เป็นการนำเสนอข้อมูลโครงการที่จะดำเนินการ เปิดเผยตรงไปตรงมา มีรายละเอียดครบถ้วนทุกประเด็น เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนได้เสีย (5) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเห็นชอบและดำเนินโครงการ (6) การรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียกร้องและการป้องกันสิทธิ กรณีที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม ดังนั้นบทบาทผู้นำจะต้องนำคนในชุมชนได้เข้ามาร่วมในกระบวนการทั้งหมดเพื่อรับรู้ในการดำเนินการร่วมกันทุกขั้นตอน ซึ่งจะทำให้เห็นเป้าหมาย สร้างความสัมพันธ์ที่ดีที่นำไปสู่การไว้วางใจในการดำเนินงานร่วมกันระหว่างผู้นำและชุมชน

2.3.3 ประเภทของการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการได้จำแนกประเภทของการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน อาทิ เฉลียว บุรีภักดี และคณะ (2545) จำแนกไว้เป็น 3 ประเภท (1) การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน มีทรัพยากรที่น้อยกว่า (2) การมีส่วนร่วมเพียงบางส่วน เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมที่เกิดจากนโยบายภาครัฐ ซึ่งอาจจะไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน (3) การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน การดำเนินโครงการ มีความเท่าเทียมกันทุกฝ่าย เป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริงตามหลักการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ จินตนา สุจจาพันธ์ (2549) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมไว้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมที่แท้จริง คือ การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบโครงการตั้งแต่การค้นหาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา การกำหนดแผนงาน ร่วมลงมือปฏิบัติตามแผนงาน และร่วมประเมินผลโครงการ (2) การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง การเข้าไปร่วมโครงการขณะใดขณะหนึ่งเพียงบางส่วน ที่โครงการกำหนดไว้แล้ว

ผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบล เป็นผู้ที่มีความสำคัญในการประสาน จูงใจให้คนในชุมชนมองเห็นเป้าหมายร่วมกัน แล้วเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ กิจกรรมอันเนื่องจากความศรัทธา และไว้วางใจจากชุมชนที่มีต่อผู้นำ ดังนั้นผู้นำสภาองค์กรชุมชน จำเป็นต้องดำเนินบทบาท ดังกล่าวต่อคนในชุมชน เนื่องจากการสร้างการมีส่วนร่วมที่แท้จริงเป็นพื้นฐานของการทำงานโครงการ กิจกรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ เนื่องจากมีกระบวนการสร้างความรู้ ความเข้าใจ การให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง การแสดงความคิดเห็นร่วมกัน การสรุปและเห็นพ้องร่วมกันในการดำเนินโครงการ เนื่องจากคนในชุมชนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันทุกคน การมีส่วนร่วมที่เกิดผลกระทบต่อทุกคน จากการตัดสินใจร่วมกันทำให้ทุกคนได้ร่วมรับผิดชอบต่อการตัดสินใจ ทั้งนี้การตัดสินใจของผู้มีส่วนได้เสียสะท้อนให้เห็นว่ามีความคาดหวังประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน และอยากเห็นชุมชนพัฒนาในทิศทางที่ดีขึ้น สิ่งสำคัญ ผู้นำสภาองค์กรชุมชนจะต้องสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ ที่คนในชุมชนต้องเข้ามาร่วมทุกขั้นตอน เนื่องจากการสร้างการมีส่วนร่วมแบบนี้ จะช่วยส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพเกิดองค์ความรู้ที่ชุมชนสร้างขึ้นเอง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน จะเป็นกลไกสำคัญในการสร้างการสร้างความรากฐานชุมชนเข้มแข็งเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามบริบทพื้นที่ ที่แตกต่างกัน

2.3.4 ชุมชนเข้มแข็ง คือ รากฐานความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนของประเทศ เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เพื่อลดความเสี่ยงจากสถานการณ์ความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นที่เป็นปัจจัยจากภายในและภายนอกที่เข้ามากระทบ เกิดเป็นปัญหาของชุมชน หากสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง สามารถจัดการกับปัญหาได้จะช่วยความสามารถในการแบ่งเบาภาระภาครัฐได้ ดังนั้น ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีอิสระในการจัดการตนเอง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความสามารถในการดำรงอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ต่างๆ ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ในสถานการณ์ที่โลกกำลังเปลี่ยนแปลง มีลักษณะสำคัญอย่างน้อย ควรจะต้องมีองค์ประกอบไปด้วยสิ่งเหล่านี้ (เสรี พงศ์พิศ, 2552)

(1) เป็นชุมชนเรียนรู้และพร้อมเรียนรู้ ในการแก้ปัญหา ไม่รอความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือภายนอกแต่ร่วมกันค้นหาทางออกจากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และพัฒนาศักยภาพของตนเอง

(2) สามารถตัดสินใจบนพื้นฐานของชุมชน ไม่ถูกครอบงำทางความคิดหรือการกระทำ จากบุคคลนอกชุมชน เป็นอิสระในการตัดสินใจด้วยข้อมูลและความรู้ที่ได้ร่วมกันค้นหา ในขณะที่เดียวกันก็ได้ปฏิเสธสิ่งที่ภาครัฐหรือบุคคลภายนอกให้ข้อเสนอแนะ แต่จะเลือกรับตามความเหมาะสมและเห็นชอบของคนในชุมชนว่ามีความเป็นไปได้ที่จะแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชนเพียงใด

(3) เป็นชุมชนที่สามารถจัดการ ทุนทรัพยากร ความรู้ ภูมิปัญญาที่สั่งสมมาตั้งแต่อดีตและปรับประยุกต์ให้เหมาะสมโดยใช้ ทุนมนุษย์ และทุนทางสังคมเป็นหลักในการขับเคลื่อนที่เป็นรากฐานมั่นคงเป็นหลักประกันในชีวิต ร่วมกันสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง รองรับในวิถีชีวิตและวิถีการประกอบอาชีพที่เหมาะสม ในบริบทชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(4) เป็นชุมชนที่มีธรรมาภิบาล ด้วยหลักการมีส่วนร่วม ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ โปร่งใส ตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน มีความไว้วางใจและศรัทธาในสิ่งที่ได้ร่วมกันทำเพื่อแก้ไขปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นของชุมชนในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ด้วยวิถีแห่งภูมิปัญญาที่ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

2.3.5 หลักประกันที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง หลักประกันสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนต้องมีความมั่นคงด้านอาหาร เพราะอาหารเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่สำคัญที่สุด ชุมชนมีอาหารที่ผลิตได้เอง ถูกสุขอนามัย ปลอดภัยจากสารเคมี เพียงพอต่อความต้องการใช้ประโยชน์จากอาหารเพื่อป้องกันสุขภาพ นอกจากนี้หลักประกันที่สำคัญอีกอย่าง คือ มีความมั่นคงด้านอาชีพ เพราะความมั่นคงด้านอาชีพเป็นภาวะการมีงานทำ มีรายได้ซึ่งเป็นความจำเป็นพื้นฐานอีกประการหนึ่งที่น่ามาใช้ในกิจกรรมเพื่อการยังชีพ การประกอบอาชีพในชุมชนจึงเป็นไปตามความสามารถในการจัดการทุนที่เป็นองค์ประกอบ เช่น การจัดการที่ดินให้สมบูรณ์เหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรม การจัดการน้ำให้มีพอเพียง เหมาะสมกับพืชที่ปลูก การรักษาป่าชุมชน ที่เป็นแหล่งหาอาหารป่าที่สามารถนำไปบริโภคในครัวเรือนแล้วยังสามารถนำไปจำหน่ายได้ เพื่อให้ความอุดมสมบูรณ์คงอยู่และเกิดประโยชน์ เสริมสร้างความมั่นคงในระยะยาว อีกทั้งชุมชนเข้มแข็ง จำเป็นจะต้องรู้จักการปรับประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับการพัฒนาอาชีพ การเสริมสร้างสุขภาพร่างกาย การปลูกพืชสมุนไพร

ที่เป็นสัญลักษณ์ของสุขภาพและใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในเชิงป้องกันสุขภาพ หลักประกันความมั่นคงด้านอาหาร ความมั่นคงด้านอาชีพ และการประยุกต์ภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตของชุมชน ฐานความมั่นคงที่กล่าวมา มาจากปัจจัยสี่ที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้เองที่เป็นพื้นฐาน ตั้งรับ และลดความเสี่ยงจากสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ได้สรุปตัวชี้วัดสุขภาพชุมชนจากการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการจากภาคต่างๆ ได้ภาพรวมสุขภาพชุมชนประกอบด้วย การผลิตอาหารไว้บริโภคเพียงพอตลอดปี อาหารปลอดภัย รายจ่ายในครัวเรือนลดลงในทุกด้าน รายได้เพิ่มขึ้น หนี้สินลดลง การใช้สารเคมีในระบกกสิกรรมลดลง ระดับสารเคมีในเลือดลดลง ครอบครัวรู้จักดูแลป้องกันสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สมุนไพรที่มีอยู่ในท้องถิ่นบำบัดมากขึ้น ไปโรงพยาบาลน้อยลง อาการเจ็บไข้ลดลง ลดอาหารหรือเครื่องดื่มที่ทำลายสุขภาพ เช่น เหล้า บุหรี่ ผงชูรส น้ำอัดลม ขนมขบเคี้ยว และชุมชนร่วมมือกันแก้ไขปัญหาในการดำรงชีวิตมากขึ้น

2.3.6 การนำแนวคิดการเปิดพื้นที่สาธารณะ เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน นับเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการเปิดเวทีสำหรับการแสดงออกถึงพลังการมีส่วนร่วม เนื่องจากเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้นำสภาองค์กรชุมชน และประชาชนในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การเสนอทางออก การวางแผนแก้ปัญหาและการพัฒนาที่เหมาะสมในพื้นที่ ก่อให้เกิดการจัดการปัญหาชุมชนตนเองขึ้น โดยมุ่งค้นหาแนวทางการปรับเปลี่ยน การทดลอง การออกแบบการบริหารจัดการโครงการ เพื่อการพัฒนาหรือเพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ อย่างมีส่วนร่วมโดยมีผู้นำที่องค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง มีชวบนองค์กรชุมชน และประชาชนในพื้นที่ ที่มีเป้าหมายเดียวกันภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐในการเชื่อมประสานให้เกิดกระบวนการ โดยเริ่มต้นจากการเปิดเวทีให้ชุมชนทำความเข้าใจกับปัญหา แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำงานร่วมกัน และเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้ร่วมกันนำเสนอทางเลือกต่างๆ ในการนำไปใช้แก้ปัญหา และร่วมกันตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด ที่จะนำมาใช้ในการแก้ปัญหาและการพัฒนา รวมถึงร่วมกันกำกับติดตามการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

วรรณกรรมที่ทบทวนในหัวข้อมิติคนมีคุณภาพ จึงเกี่ยวข้องกับปัจจัยสำคัญ 2 ประการ ประการแรกเป็นปัจจัยภายในที่เป็นคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้นำสภาองค์กรชุมชน ที่ต้องมีทักษะสำคัญ ทักษะเรื่องงานที่ปฏิบัติ ทักษะเรื่องคนที่เป็นทีมงานปฏิบัติงานร่วมกัน และทักษะการสื่อสารและการสร้างมนุษยสัมพันธ์ จูงใจในการสร้างความร่วมมือให้เกิดการทำงานที่บรรลุเป้าหมาย ซึ่งทักษะทั้ง 3 ประการจะสำเร็จได้จะต้องมีเทคนิค วิธีคิดและวิธีการที่มีพื้นฐานจากการสังสมประสบการณ์มายาวนาน เพื่อให้การทำงานบรรลุเป้าหมาย ประสบการณ์ที่สะสมมายาวนาน จึงเป็นเทคนิคที่ยากจะลอกเลียนแบบได้ แต่สามารถถอดองค์ความรู้ในตัวผู้นำมาเป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนได้สำหรับให้ผู้อื่นได้เรียนรู้ ประการที่สอง บริบทและองค์ประกอบที่เป็นเหตุการณ์รายล้อมผู้นำ และชวบนองค์กรชุมชน ที่ส่งเสริมกระบวนการทำงาน ทั้งกระบวนการเรียนรู้ การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนและงาน และการสร้างเครือข่าย นับเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ช่วยให้การทำงาน

ประสบความสำเร็จ ทั้งสองประการจะเอื้อให้เกิดการทำงานสำเร็จมองเห็นภาพการพัฒนากระบวนการหรือรูปแบบความสัมพันธ์ในเชิงปัจจัยและองค์ประกอบความเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นสำหรับทำความเข้าใจและอธิบายอย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถนำไปเป็นหลักปฏิบัติได้

2.4 นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ เพื่อความมั่นคงของชุมชนเข้มแข็ง

ไทยเป็นประเทศที่มีฐานด้านการเกษตรกรรม มีสภาพภูมิอากาศ และภูมิประเทศเหมาะแก่การทำ การเกษตรกรรม ได้ชื่อนานานว่า “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” จากทรัพยากรที่มีความอุดมสมบูรณ์ จนมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักทั่วโลกในการผลิต ข้าว ปลา อาหาร วัตถุดิบทางการเกษตรเพื่อหล่อเลี้ยงประชากรไทย และประชากรโลก มีรายได้จากการส่งสินค้าเกษตรออกจำหน่ายต่างประเทศ เปรียบเสมือนเป็น “ครัวของโลก” ที่สะท้อนความอุดมสมบูรณ์ที่เป็นความมั่นคงด้านอาหาร และการผลิตวัตถุดิบชั้นปฐมภูมิเพื่อนำไปแปรรูปเป็น สินค้าและบริการ ผู้มีบทบาทสำคัญในการผลิตชั้นปฐมภูมิ คือ เกษตรกรที่อาศัยอยู่ในชุมชนท้องถิ่นไทย

สถานการณ์ด้านการผลิตสินค้าเกษตรกรรมของไทยในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาได้เปลี่ยนแปลงไป หลังยุคปฏิวัติเขียว ที่เน้นให้เกษตรกรผลิตเพื่อส่งออกในเชิงพาณิชย์ หวังว่าจะสร้างรายได้และความเป็นอยู่ที่ดี ขึ้นให้กับเกษตรกร ในทางกลับกันกลายเป็นว่า เกษตรกรผู้ผลิตได้ประสบปัญหาหลายอย่าง เนื่องจากมุ่งหวัง รายได้จากการผลิตในเชิงพาณิชย์เป็นหลัก ในขณะที่อายุเฉลี่ยของเกษตรกรสูงขึ้น ลูกหลานที่เป็นคนรุ่นใหม่ไม่ สนใจอาชีพด้านการเกษตรเพราะมองว่าเป็นการทำงานหนัก และไม่มีสวัสดิการในอาชีพ ประสบปัญหาขาด แคลนแรงงานในครัวเรือน อีกทั้งเกษตรกรยังขาดทักษะ การวางแผนการจัดการที่ดี ภัยเงินลงทุนในปัจจุบัน การผลิตที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี เกิดวงจรหนี้สินจากการลงทุนในระบบการผลิต ขาดความรู้ทางการตลาด วิธีการ ผลิตพึงพาธรรมชาติ ซึ่งปัจจุบันสภาพดินฟ้าอากาศ ได้แปรเปลี่ยน อันเนื่องจากสภาวะโลกร้อน (โลกรวน) เกษตรกรเผชิญกับความเสียหายหลากหลาย ซึ่งยากจะรับมือเพราะข้อจำกัดที่เป็นเงื่อนไขภายในตัวเกษตรกรเอง ที่ ไม่สามารถบริหารความเสี่ยงที่เกิดขึ้น แต่กลับกลายเป็นความเสี่ยงที่สะสมมากขึ้น ผู้นำสภาองค์กรชุมชนได้ มองเห็นปัญหาที่คนในชุมชนเผชิญอยู่ และเห็นปัญหาที่เรื้อรังของชุมชนมานาน จึงมีความพยายามที่จะ แก้ปัญหา พร้อมกับคิดหาแนวทางรับมือกับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น การพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เป็น เครื่องมือที่จะช่วยสร้างประสิทธิภาพ Smart Farm IOT ที่มุ่งหวังว่าจะแก้ปัญหาด้านการเกษตรของชุมชนที่ กำลังเผชิญอยู่ด้วยแรงบันดาลใจ ที่ปรารถนาให้คนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง พัฒนาความเป็นอยู่ในอาชีพ เกษตรกรรมให้ดีขึ้น ด้วยหลักการ ลดต้นทุนด้านเวลา งบประมาณ และช่วยประหยัดแรงงาน ช่วยสร้างรายได้ เพิ่มขึ้น เพื่อรักษาไว้ซึ่งอาชีพด้านการเกษตรที่เป็นความมั่นคงด้านอาหารและเป็นอาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษ

นายนิรันดร์ สมพงษ์ อายุ 44 ปี ตำแหน่ง ประธานสหกรณ์การเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินปากช่อง (คทช.) จำกัด และ ประธานศูนย์การเรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอปากช่อง (ภาค

ประชาชน) ได้ริเริ่มพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพื้นที่ ภายใต้หลักคิด “คิดแบบเดิม ทำแบบเดิมผลลัพธ์จะเป็นเหมือนเดิม หากคิดใหม่ ทำใหม่ ผลลัพธ์จะเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีกว่าเดิม” ด้วยหลักคิดที่สะท้อนความเป็นเกษตรกร “หัวใจก้าวหน้า กล้าเปลี่ยนแปลง” นำมาสู่การศึกษา เรียนรู้และพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีสำหรับปรับใช้ในระบบการผลิตพืชผัก และการบริหารจัดการในพื้นที่เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถให้กับชุมชน ผสมผสาน เทคโนโลยีและภูมิปัญญาที่สั่งสมต่อยอดจากการศึกษาที่สำเร็จด้านสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน นครราชสีมา และผนวกกับประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมา การทดลองประยุกต์ใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ด้านการเกษตร จึงเริ่มจากความสนใจ เป้าหมายที่ต้องการแก้ปัญหาให้กับตนเอง และคนในชุมชน ได้ริเริ่มพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ Smart Farm IOT ที่สอดคล้องกับภูมิสังคม วิธีการผลิต จุดประกายทางความคิดในการออกแบบ ปรับใช้สร้างคุณค่า มูลค่าของสิ่งที่ตนเองมีอยู่อย่างเต็มประสิทธิภาพ โดยมีฐานการเรียนรู้ที่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ได้พัฒนาหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการ และแบ่งปันความรู้ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีสำหรับผู้สนใจได้เข้าศึกษาเรียนรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยี และเปิดรับเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากคนในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ

องค์ประกอบที่เป็นแรงผลักดันมาจากปัจจัยภายในของเกษตรกรที่อยู่ในชุมชน มีความพร้อมในการเรียนรู้ ความเข้าใจในกระบวนการ ผลตอบแทนที่จะได้รับจากการปรับเปลี่ยนการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสม ราคาประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อนำไปสู่การยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีเดิมที่เกษตรกรซึ่งเป็นคนในชุมชนใช้อยู่มีอะไรบ้าง ใช้ภายใต้ปัจจัยและเงื่อนไขใด และเกษตรกรที่เคยชินกับการใช้เทคโนโลยีเดิม มีความคาดหวังอยากได้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างไรมาสนับสนุนการประกอบอาชีพทางการเกษตรอีกบ้าง อีกทั้งนโยบายการสนับสนุน ด้านการเกษตรในพื้นที่ ที่ศึกษาที่ผ่านมาส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร สร้างความเสมอภาคให้กับกลุ่มผลประโยชน์อย่างไร เพื่อขยายผลในพื้นที่ศึกษา ซึ่งอาจจะมีเกษตรกรหลายกลุ่ม มีพฤติกรรมและความสนใจแตกต่างกัน แรงจูงใจก็แตกต่างกัน บางกลุ่มมีระยะเวลาของการยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยีหรือการเรียนรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่แตกต่างกัน ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยีภายใต้เงื่อนไขที่แตกต่างกันด้วย บางกลุ่มปฏิเสธหรือไม่ยอมรับหรือบางกลุ่มใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเป็นปกติในการทำการเกษตร ดังนั้นเป้าหมายที่จะสร้างให้เกิดผลลัพธ์ต้องอาศัยแนวทางการปฏิบัติ การสร้างระบบและกลไกการขับเคลื่อนโดยเฉพาะกลุ่มผู้มีบทบาทหลักในกระบวนการเปลี่ยนผ่านด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีต่างๆ จึงเป็นความท้าทายอย่างยิ่งในชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง

ปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจของชุมชน ในการเลือกใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี จึงต้องพิจารณาปัจจัยภายในที่มาจากตัวเกษตรกรในชุมชนโดยเฉพาะรายได้ ภาระหนี้สิน แรงงาน จารีตดั้งเดิมทางการเกษตร สภาพพื้นที่ และปัจจัยภายนอกของเกษตรกรที่เป็นผลกระทบจากนโยบายภาครัฐที่

ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน และนโยบายที่เกี่ยวข้องด้านการเกษตรในห้วงระยะเวลาที่ผ่านมา สามารถสนับสนุนระบบการผลิตในภาคการเกษตรของชุมชนอย่างไร เช่น นโยบายสมาร์ตฟาร์มเมอร์ นโยบายแปลงใหญ่ การขับเคลื่อนชุมชนโดยกลไกประชารัฐ เป็นต้น

2.5 ทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี Diffusion of Innovation

ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาการยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี Diffusion of Innovation ใจความหลักระบุว่า การเกิดนวัตกรรมและการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี นั้น ๆ มักจะเกิดจากองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการคือ (1) นวัตกรรมและเทคโนโลยีเดิมที่ใช้อยู่ (2) ปัญหาที่เกิดขึ้นหรือความต้องการ (3) การคิดค้นนวัตกรรมและเทคโนโลยี และ (4) ประเด็นด้านบรรทัดฐานของชุมชนนั้น ๆ จากเงื่อนไขเหล่านี้ส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี ซึ่ง Roger (2003) ได้อธิบายกระบวนการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี ออกเป็น 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 การรับรู้ (Knowledge) เป็นขั้นตอนการรับรู้หรือการรู้ว่ามียุทธศาสตร์และเทคโนโลยี นั้น ๆ อยู่ ตลอดจนการทำความรู้จักกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีนั้น ซึ่งผู้ตัดสินใจหรือชุมชนจะมีความรู้อย่างไรเท่าใด ขึ้นกับปัจจัย 3 ด้านหลัก คือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม คุณลักษณะส่วนบุคคล และพฤติกรรม การติดต่อสื่อสาร จากนั้นการรับรู้จะส่งผ่านขั้นที่สูงขึ้น คือ ขั้นทัศนคติ

ขั้นที่ 2 ทัศนคติ (Persuasion) เป็นขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติ กล่าวคือ เมื่อชุมชนเกิดการรับรู้แล้ว ข้อมูลหรือความเข้าใจดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อทัศนคติของผู้ตัดสินใจว่า ชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม ต่อประโยชน์ของนวัตกรรมและเทคโนโลยีนั้น ซึ่งเหตุผลจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยขึ้นอยู่กับ (1) ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ เป็นการเปรียบเทียบข้อดีของนวัตกรรมและเทคโนโลยีเดิมหรือสิ่งเดิมที่มีอยู่ สะท้อนผ่านการรับรู้ของผู้ตัดสินใจ และหากผู้ตัดสินใจรับรู้ และเข้าใจว่านวัตกรรมและเทคโนโลยี ดังกล่าวมีข้อดีเมื่อเทียบกับของเดิมมากเท่าไรก็จะเพิ่มอัตราการยอมรับได้เร็วขึ้น (2) ความสามารถในการแข่งขันกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีเดิม ซึ่งผู้ตัดสินใจรับรู้จากความสอดคล้องของนวัตกรรมและเทคโนโลยี กับคุณค่าที่มีอยู่ รวมถึงบรรทัดฐานเดิมของสังคมว่าสามารถเข้ากันได้หรือไม่ นอกจากนี้การรับรู้และความเข้าใจยังขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในอดีต และความจำเป็นของนวัตกรรมและเทคโนโลยีนั้น ๆ (3) ความซับซ้อนของนวัตกรรมและเทคโนโลยี เป็นความยาก-ง่าย ที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยี นั้น กล่าวคือ หากผู้ตัดสินใจจะต้องมีทักษะเพิ่ม เพื่อเพิ่มการเรียนรู้ในนวัตกรรมและเทคโนโลยี นั้น ๆ หรือต้องพัฒนาทักษะเพิ่มเติมจากเดิมก็จะส่งผลให้อัตราการยอมรับช้าลง (4) การทดลองหรือทดสอบ ซึ่งเป็นการลองผิดลองถูกซึ่งช่วยลดความไม่แน่นอนและช่วยลดระดับการหลีกเลี่ยงความเสี่ยงของผู้ตัดสินใจ และ (5) ผลลัพธ์ของ

นวัตกรรมและเทคโนโลยี เป็นที่สังเกตได้ หากผลลัพธ์ของนวัตกรรมและเทคโนโลยี ได้รับการมองเห็นชัดเจนจะก่อให้เกิดการยอมรับและการแพร่กระจายเร็ว

ขั้นที่ 3 การตัดสินใจ (Decision) เป็นขั้นที่ปัจเจกชน ชุมชนจะตัดสินใจในการยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี

ขั้นที่ 4 การนำไปปฏิบัติใช้ (Implementation) เป็นการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยี นั้นไปใช้หรือไปสู่การปฏิบัติแล้วเกิดผลจากการปฏิบัติ

ขั้นที่ 5 การยืนยัน (Confirmation) เป็นการยืนยันซึ่งเกิดจากการนำไปใช้แล้วว่านวัตกรรมและเทคโนโลยีนั้น จะถูกใช้ต่อไปหรือไม่ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของนวัตกรรมและเทคโนโลยีนั้น และผลการใช้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีนั้น ๆ ซึ่งในบางครั้งในกรณีที่ชุมชนปฏิเสธจะไม่รับนวัตกรรมและเทคโนโลยี อาจมีการรับภายหลังก็เป็นไปได้ หรือกรณีขั้นที่ 4 ชุมชนตัดสินใจนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้แต่หากนวัตกรรมและเทคโนโลยีไม่เหมาะสม เช่น ใช้แรงงานเยอะ และต้นทุนการผลิตสูง ไม่คุ้มทุน ใ้ยาก ก็อาจไม่นำมาใช้ต่อ

ทั้งนี้ Roger (2003) ได้จำแนกกลุ่มบุคคล ที่มีพฤติกรรมยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี ออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

(1) กลุ่มนวัตกรรม (Innovators) คือ กลุ่มคนแรก ๆ ที่ตัดสินใจยอมรับนวัตกรรม กลุ่มบุคคลเหล่านี้ นับเป็นผู้รักความเสี่ยงหรือพร้อมที่จะเสี่ยง กลุ่มคนเหล่านี้จะมีเพียงร้อยละ 2.5 โดยจะมีลักษณะเป็นคน กว้างขวางในสังคมหรือมีเครือข่ายมาก มีทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทรัพยากรทุนที่สนับสนุนการยอมรับ นวัตกรรมและเทคโนโลยี คนกลุ่มนี้มักจะเป็นที่รู้จักทั้งในและต่างประเทศ สามารถนำความคิดและสิ่งใหม่ๆ เข้ามาในระบบ

(2) กลุ่มล้ำสมัย (Early adopters) เป็นกลุ่มคนในระดับที่ได้รับการส่งเสริมและมักอยู่ใน ท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 13.5 คนที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้อาจไม่มีนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่เท่ากับกลุ่มแรก แต่เป็น กลุ่มที่จะนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีนั้น ๆ มาปรับใช้ได้เร็ว กล้าที่จะเสี่ยง และมีการลองผิดลองถูก เพื่อให้ ตนเองมั่นใจก่อน จึงจะนำนวัตกรรมนั้นเผยแพร่สู่คนอื่น คนกลุ่มนี้มักเป็นผู้นำกลุ่มในท้องถิ่นหรือเป็นประธาน ชมรม ประธานกลุ่มต่างๆ

(3) กลุ่มทันสมัย (Early majority) คิดเป็นร้อยละ 34 คนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มบุคคลที่มักมี ปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ และเป็นกลไกที่สำคัญในการเผยแพร่ นวัตกรรมและเทคโนโลยี

(4) กลุ่มตามสมัย (Late majority) คิดเป็นร้อยละ 34 คนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่หลีกเลี่ยงความ เสี่ยง และจะไม่ยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี จนกว่าคนส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นว่านวัตกรรมและเทคโนโลยี ดังกล่าวดี หรือได้รับการยอมรับของคนส่วนใหญ่ไปแล้วจึงจะทำตาม ซึ่งการยอมรับดังกล่าวเกิดจากการกระตุ้น หรือแรงกดดันจากคนรอบข้าง หรือกลุ่มคนที่เป็สมาชิกร่วมกัน

(5) กลุ่มล่าสมัย (Laggards) เป็นกลุ่มคนที่เป็นผู้ตาม เนื่องจากข้อจำกัดด้านปัจจัยทุน ปัจจัยทุนมนุษย์ และปัจจัยทุนทางสังคมรวมถึงทุนทางการเงิน

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยีของ Roger (2003) นอกจากที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว การยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี จะมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยน การยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี โดยเฉพาะปัจจัยส่วนบุคคล เป็นตัวแปรสำคัญได้เข้ามาเกี่ยวข้องทั้งปัจจัยภายในที่อยู่ในชุมชน และปัจจัยภายนอกของคนในชุมชน ปัจจัยภายในที่สำคัญ จากงานศึกษาของสุภาวดี ขุนทองจันทร์ ธนาภรณ์ อธิปัญญากุล และสุวรรณสา สหายรวมญาติ (2564) ได้แก่ (1) ความแตกต่างของระบบนิเวศน์ทางการเกษตรของชุมชน (2) ระบบการผลิตในการเกษตร เนื่องจากเป้าหมายในการทำการเกษตรของแต่ละบุคคลในชุมชนนั้นแตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกระบบการผลิตของเกษตรกร ได้แก่ การผลิตพืชเชิงเดี่ยวซึ่งมักจะเป็นพืชไร่ พืชสวน และไม้ยืนต้น หรือการผลิตแบบผสมผสานซึ่งรวมถึงเกษตรทฤษฎีใหม่ การทำการเกษตรแบบอินทรีย์ หรือการทำปศุสัตว์ (3) ขนาดฟาร์ม ซึ่งอาจเป็นฟาร์มขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ โดยขนาดของฟาร์มขึ้นอยู่กับคำจำกัดความที่กำหนด (4) กลุ่ม คือ คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มตามจุดมุ่งหมาย เช่น เกษตรแปลงใหญ่ เกษตรกรผู้ประกอบการ และไม่มีกรรวมกลุ่ม

ส่วนปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย (1) หน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริม วิธีการและกระบวนการส่งเสริม การเข้าถึงนวัตกรรมและเทคโนโลยี (2) ลักษณะของนวัตกรรมและเทคโนโลยี ความได้เปรียบของนวัตกรรมและเทคโนโลยี ความซับซ้อนของนวัตกรรมและเทคโนโลยี ตลอดจนผลลัพธ์ของนวัตกรรมและเทคโนโลยี (3) ปัจจัยภายในคือตัวเกษตรกรเอง เช่น ความสามารถในการทำความเข้าใจ ความเข้าใจของเกษตรกร เจือใจทางเศรษฐกิจและสังคม การสื่อสารและการมีเครือข่าย ทักษะด้านความเสี่ยงและการตัดสินใจ ทักษะต่อนวัตกรรมและเทคโนโลยี (4) ทุนทางสังคม ประกอบด้วย บรรทัดฐานและความไว้วางใจระหว่างกันของคนในชุมชน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ควรถูกนำมาพิจารณาเพื่อศึกษาปัจจัยด้านต่างๆ ในการตั้งใจที่จะใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี และการยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี

2.6 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาแห่งการสร้างสรรค่นวัตกรรมและเทคโนโลยีบนภูมิสังคมของไทยและการสร้างคนมีคุณภาพ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในการดำเนินงานทุกระดับแม้จะอยู่ในบริบทที่แตกต่างกัน เนื่องจากเป็นหลักคิด หลักการที่นำไปสู่ วิธีปฏิบัติให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ปัจจัย เจือใจที่รายล้อมอยู่ทั้งในปัจจุบันหรือที่มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นในอนาคตด้วยคุณลักษณะและเจือใจที่สำคัญ

2.6.1 คุณลักษณะปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชทานให้พสกนิกรชาวไทยยาวนาน มีคุณลักษณะและเงื่อนไขสำคัญประกอบด้วย (1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ (2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจ จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล พิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ และ (3) การมีภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ 2 ประการ คือ (1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติเพื่อลดความเสี่ยง และ (2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2559)

2.6.2 ทุณที่สำคัญในเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 4 ประเภท คือ ทุณมนุษย์ ทุณทางสังคม ทุณสิ่งแวดล้อม ทุณทางกายภาพและทุณทางการเงิน ซึ่งแต่ละทุณในมุมมองของเศรษฐกิจพอเพียง อธิบายได้ดังนี้ (สุภาวดี ขุนทองจันทร์และคณะ, 2565)

(1) ทุณมนุษย์ (Human Capital) คือ ความสามารถ สติปัญญา เป็นทุณที่แตกต่างกับทุณประเภทอื่น ที่ทุณประเภทอื่นๆ เมื่อซื้อมาใช้งานแล้วจะเสื่อมคุณค่าตามกาลเวลาของการใช้งาน แตกต่างกับทุณมนุษย์ที่สามารถสร้างคุณค่าเพิ่มจากประสบการณ์การทำงานและการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง และส่วนที่เพิ่มขึ้นได้อย่างต่อเนื่องเกือบตลอดเวลา คือ ในส่วนที่เป็นสติปัญญา ที่เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นในเศรษฐกิจพอเพียงเรียกว่า ความรู้ ซึ่งก็คือ รอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง ยิ่งผู้นำสภาวะองค์กรชุมชนและขบวนการชุมชนมีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมเพิ่มขึ้นย่อมเป็นสินทรัพย์ที่ล้ำค่าของชุมชน

(2) ทุณทางสังคม (Social Capital) คือ การช่วยเหลือ เผื่อแผ่ การสร้างวัฒนธรรมในชุมชน ให้มีความรักใคร่กลมเกลียว ความร่วมแรงร่วมใจปฏิบัติงาน เพื่อประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ทุณทางสังคมจึงอยู่ในฐานะเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาชุมชน ที่มีความสำคัญรองลงมาจากทุณมนุษย์ ซึ่งหมายถึงความรัก สามัคคี ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน รู้จักการให้และแบ่งปัน ซึ่งจะทำให้เกิดวัฒนธรรมที่ดีในชุมชน เป็นทุณที่หล่อหลอมให้เกิดสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานเป็นทีมที่ดี สร้างความเข้มแข็ง เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งจากทุณทางสังคมที่อยู่ภายในชุมชนแล้ว ชุมชนก็จะแบ่งปันสู่ชุมชนภายนอกในรูปแบบต่างๆ การเป็นเครือข่าย การเรียนรู้และพัฒนาาร่วมกัน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างชุมชน การร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม มีการร่วมมือกับหน่วยงาน สถาบันต่างๆ ในการพัฒนาพื้นที่ชุมชน

(3) **ทุนสิ่งแวดล้อม (Environment Capital)** คือ การใช้ทรัพยากร การฟื้นฟูทรัพยากร การรักษาทรัพยากรให้อยู่ในสภาพใกล้เคียงของเดิม เพื่อความยั่งยืนต่อไปในการดำรงชีวิต องค์ประกอบของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งสนับสนุนต่างๆ ที่อยู่รอบชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพโดยเฉพาะด้านเกษตรกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตทั้งทางตรงและทางอ้อม หากชุมชนให้ความสำคัญกระบวนการผลิตด้านการเกษตรที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า นอกจากนี้ชุมชนมีการฟื้นฟูหรือทรัพยากรที่สามารถสร้างใหม่ได้ เช่น การทำการเกษตรที่ลดสารเคมี เกษตรปลอดภัย การปลูกป่าอนุรักษ์พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ การรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้นและมีการสร้างทรัพยากรใหม่ๆ ขึ้นในชุมชน เพื่อความยั่งยืนอย่างแท้จริง

(4) **ทุนทางกายภาพ และทุนทางการเงิน (Physical Capital)** ทุนทางกายภาพ หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น สาธารณูปโภคที่เป็นปัจจัยที่จำเป็นในการผลิต จะต้องเป็นไปเพื่อเอื้ออำนวยให้การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงและจำเป็นจริงๆ ให้เหมาะสมกับฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชนเอง ทุนทางการเงิน หมายถึง เงินออมหรือเงินสะสมไว้เพื่อใช้เป็นเครื่องมือ เพิ่มความคล่องตัวในการลงทุนประกอบอาชีพให้เกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งไม่ควรเป็นเงินที่กักขังมาและต้องจ่ายดอกเบี้ยในอัตราที่สูง การลงทุนซื้อเครื่องมือ และอุปกรณ์มางานต้องใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ โดยเน้นเครื่องจักรที่ถูกหลักวิชาการ คือ เหมาะสมทั้งประสิทธิภาพและราคาของการใช้งาน เทคโนโลยีอยู่บนฐานความรู้และภูมิปัญญาที่ง่ายต่อการบริหารจัดการ ส่งผลให้ต้นทุนค่าใช้จ่ายต่ำลง แต่ยังคงไว้ซึ่งคุณภาพของผลผลิต

2.6.3 **รูปธรรมของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการเกษตร** คือ เกษตรทฤษฎีใหม่ ที่เน้นการจัดการดินและน้ำ ที่เป็นปัจจัยหลักในระบบการผลิต ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันด้วยวิธีจัดการที่ลดความเสี่ยงในการดำเนินงานให้กับชุมชน หลักการเศรษฐกิจพอเพียงที่ชุมชนสามารถนำมาเป็นแนวทางการประยุกต์ใช้ได้จากงานศึกษาของ อภิชัย พันธเสน (2557) ประกอบด้วย (1) ใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการและต้นทุนเหมาะสม (2) ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพสูงสุด (3) มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ เน้นการขยายตัวแบบค่อยเป็นค่อยไปและใช้ทุนภายในเป็นสำคัญ เพื่อลดความเสี่ยงในการบริหารจัดการ (4) ไม่โลภจนเกินไป และไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก โดยคำนึงถึงความอยู่รอดในระยะยาวเป็นหลักด้วยการพยายามพึ่งตนเองมากที่สุด (5) ซื่อสัตย์สุจริตในการดำเนินงานไม่เอาर्डเอาเปรียบผู้อื่น ไม่เอาर्डเอาเปรียบสิ่งแวดล้อม (6) มีการขยายการผลิตอย่างเป็นลำดับขั้นตอน (7) เน้นการกระจายความเสี่ยงจากการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและ/หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตได้ง่าย เพื่อลดความเสี่ยงและความผันผวนของตลาด พืชหรือสัตว์ชนิดใดที่มีกำไรก็สามารถนำไปสนับสนุนพืชหรือสัตว์เลี้ยงที่ประสบปัญหาได้ (8) มีเครือข่ายเพื่อแบ่งปันความรู้ ในการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตให้เพิ่มมากขึ้นในระยะยาว นอกจากนี้ยังสามารถใช้ของเสียจากกระบวนการผลิตมาเป็นปัจจัยนำเข้าของอีกกระบวนการผลิตหนึ่งได้ ทำให้ของเสียจากระบบการผลิตทั้งหมดมีน้อยหรือเกือบไม่มีเลย

เช่น นำมูลสัตว์มาเป็นปุ๋ยให้กับพืชที่ผลิต หรือนำไปแลกเปลี่ยนกับเกษตรกรคนอื่นที่อยู่ในเครือข่ายเดียวกัน ส่งผลให้เกิดการลงทุนในการผลิต (9) เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ก่อหนี้จนเกินความสามารถในการบริหารจัดการ ลดการพึ่งพาโครงการของรัฐเท่าที่สามารถดำเนินการได้ โดยเฉพาะโครงการบางโครงการที่สร้างให้เกิดหนี้สิน เมื่อเกษตรกรสามารถเข้าถึงสถาบันการเงินอย่างธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (10) เริ่มต้นทำการผลิตเพื่อออกสู่ตลาดโดยเน้นการใช้วัตถุดิบที่เกษตรกรเองผลิตได้ก่อน เพื่อตอบสนองตลาดภายในชุมชนท้องถิ่น

“วิธีการพัฒนาที่เหมาะสมแก่ประเทศเราอย่างยิ่ง ก็คือจะต้องทำนุบำรุงเกษตรกรรมทุกสาขาให้พัฒนาก้าวหน้า เพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรทุกระดับให้สูงขึ้น เริ่มตั้งแต่การลงมือผลิต โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด ด้วยการตัดแปลง ปรับปรุงนำสิ่งที่มีอยู่โดยธรรมชาติมาใช้ ให้สอดคล้องเหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อให้เกษตรกรของเราได้ผลผลิตเพียงพอแก่การเลี้ยงตัว คือพอมือ พอกินเป็นเบื้องต้นก่อน”

พระราชโอรส ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วันที่ 23 กรกฎาคม 2540

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นหลักคิด หลักการ และวิธีการปฏิบัติ การพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นตอน การพัฒนาคนให้เป็นคนมีคุณภาพ และคนมีคุณภาพจะสามารถจัดการทรัพยากรทุกอย่างที่อยู่รอบตัวได้อย่างชาญฉลาด เช่น การใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีประสิทธิภาพ ดังนั้นในมิติของการพัฒนาคน ให้คนมีคุณภาพ ได้ดำเนินชีวิตที่ลดความเสี่ยง มีการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ให้สามารถพึ่งตนเอง พึ่งพึ่งกันเองได้ การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงาน ใช้ความรู้และคุณธรรมนำการพัฒนา ให้แผ่ขยายในชุมชนย่อมจะเป็นการสร้างรากฐานในการพัฒนาประเทศไทยให้มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน เพราะเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการพิสูจน์และทดลองใช้มามากกว่า 40 ปี

2.6.4 นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ช่วยลดความเสี่ยง ความจำเป็นในภาคการเกษตร จากงานวิจัยของสุภาวดี ขุนทองจันทร์ ธนาภรณ์ อธิปัญญากุล และสุวรรณา สายรวมญาติ (2564) ที่ได้ศึกษาเรื่อง กลไกการขับเคลื่อนการเกษตรในภาคกลางสู่เกษตรสมัยใหม่ของประเทศไทย ซึ่งเกษตรผสมผสานและผักปลอดภัยเป็นหนึ่งในพืชเป้าหมายการศึกษา โดยศึกษาจากเกษตรกร 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ Smart Farmer และกลุ่มเกษตรกรทั่วไป ผลการศึกษา พบว่า อายุเฉลี่ยของเกษตรกร 2 กลุ่ม คือ 53 ปี มีประสบการณ์การทำเกษตรมากกว่า 15 ปี มีความรู้และทักษะในการผลิตอยู่ในระดับดีมากและดี ตามลำดับ สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายถึงระดับปริญญาตรี หากพิจารณาคุณสมบัติและทักษะด้านการเกษตรตามกลุ่มเกษตรกรกลุ่ม Smart Farmer มีความสามารถในการวางแผนการผลิตและการบริหารความเสี่ยง ปรับเปลี่ยน

วิธีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับสถานการณ์ทางการผลิตและการตลาด ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของเกษตรกรที่จะเป็นผู้ประกอบการมีลักษณะหัวก้าวหน้า ใจกล้า กล้าลอง กล้าเปลี่ยน ส่วนเกษตรกรทั่วไป จะมีข้อจำกัดในด้าน การผลิตและมีแนวคิดที่แตกต่าง จะไม่ค่อยปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอ เนื่องจากมีทัศนคติ ต่อการถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรว่ามีประสบการณ์น้อยกว่าเกษตรกร ทำให้มุ่มองและ ทัศนคติของเกษตรกรทั่วไปมีข้อจำกัดในความเข้าใจเรื่องนวัตกรรมและเทคโนโลยี ที่คิดว่ามีราคาสูง จับต้องไม่ ถึง ประกอบกับเกษตรกรทั่วไปจะมีภาระหนี้สินจากปัจจัยการผลิตที่ต่อเนื่องจากอดีต ทำให้การเกษตรไม่ สามารถปรับตัวเองได้เท่าที่ควร จากการศึกษาในระดับสูง เจื่อนไซ และกลไกที่จำเป็น รวมทั้งปัจจัยที่เกื้อหนุนและ ไม่เกื้อหนุนต่อการขับเคลื่อนให้เกษตรกรปรับตัวไปสู่การทำการเกษตรสมัยใหม่ พบว่า วิธีการปฏิบัติใหม่ๆ ทางการผลิตที่สามารถลดแรงงาน ลดต้นทุน และแนวทางการตลาดใหม่ๆ ที่สร้างโอกาส เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นที่ สร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรปรับแนวทางการผลิต และยอมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกรที่เป็นกลุ่มทั่วไป รวมทั้งการเลือกใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสม มีปัจจัยภายในจากตัวเกษตรกรเองเป็นองค์ประกอบ สำคัญ คือ ความพร้อมในการเรียนรู้ ความอดทน และยืดหยุ่นทั้งแนวคิดและวิธีการในการปรับเปลี่ยนเป็น สำคัญ

กลไกที่จำเป็นในการขับเคลื่อนที่เหมาะสม ควรใช้เกษตรกรที่เป็นกลุ่ม Smart Farmer ที่มีแนว ปฏิบัติที่เป็นเลิศในพื้นที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี ในด้านการผลิตและ การตลาด ที่เห็นผลสำเร็จเชิงประจักษ์ รวมถึงการเปิดพื้นที่การเรียนรู้ ขยายผลให้เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนและดู งานอย่างครบวงจร เปิดโลกทัศน์ใหม่ทางการเกษตรแก่เกษตรกรรายอื่น ส่วนเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ประสานงานให้ เกษตรกรรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและอำนวยความสะดวกในกระบวนการที่ส่งผลต่อการผลิตอย่างมีมาตรฐาน เช่น คำแนะนำในการขอรับรองมาตรฐาน (Good Agricultural Practice: GAP) รายพืชและสัตว์ของเกษตรกรใน พื้นที่ รวมทั้งประสานให้เกิดเครือข่ายระหว่างเกษตรกรผู้ผลิต ผู้ประกอบการนวัตกรรม ที่จะเป็นเครื่องมือใน การขับเคลื่อน ในกระบวนการผลิต ทั้งนี้นวัตกรรมที่สำคัญที่ปรากฏในการเกษตรของกลุ่มเกษตรกรที่เป็น Smart Farmer กลุ่มนี้จะใช้แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ เพราะแนวคิดดังกล่าว ช่วยเพิ่มทักษะการจัดการปัจจัย การผลิต ดิน และน้ำ การจัดสรรทรัพยากรอย่างมีคุณค่าในกระบวนการผลิต และการบริหารความเสี่ยงทางการ ผลิต โดยใช้ของเหลือหรือของเสียจากกระบวนการผลิตหนึ่งมาเป็นปัจจัยนำเข้าของอีกกระบวนการผลิตหนึ่งได้ ทำให้ของเสียจากระบบการผลิตทั้งหมดมีน้อยหรือเกือบไม่มีเลย เช่น นำมูลสัตว์มาเป็นปุ๋ยให้กับพืชที่ผลิต หรือ นำไปแลกเปลี่ยนกับเกษตรกรคนอื่นที่อยู่ในเครือข่ายเดียวกัน ส่งผลให้เกิดการลดต้นทุนในการผลิต ลดความ เสี่ยง เกษตรทฤษฎีใหม่ยังเชื่อมโยงสู่แนวปฏิบัติที่ดีทางการตลาดเป็นตัวนำการผลิต การส่งเสริมการผลิตที่ได้ มาตรฐานเกษตรปลอดภัย GAP จะช่วยขยายโอกาสทางการตลาด เมื่อดำเนินการในระดับที่ก้าวหน้าขึ้น และ ขับเคลื่อนการรวมกลุ่ม เป็นเครือข่าย จะส่งผลให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนการผลิตและเข้าใจการประยุกต์ใช้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีได้ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้เนื่องจากการเป็นการผลิตที่ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เป็น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสานกับเทคโนโลยีก้าวหน้าอย่าง Smartphone ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง เป็นหลักประกันคุณภาพทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคที่อยู่ในชุมชนเอง

นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่พบในเกษตรผสมผสาน ไม่จำเป็นต้องเป็นนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีใหม่ แต่เป็นนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เกษตรกรที่เป็นผู้ผลิตในชุมชนสามารถปรับใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่ พืชหรือสัตว์ที่ผลิต รวมถึงสอดคล้องคุณลักษณะของเกษตรกรที่สามารถหาวัสดุ อุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น หรือมีขายในตลาดที่ราคาไม่สูง แล้วมาดัดแปลงโดยอาศัยความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสานกับภูมิปัญญาสากล ผ่านการทดลอง เพื่อให้การทำเกษตรกรรมลดแรงงาน ลดต้นทุน จึงเป็นนวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่

ดังนั้นการศึกษาเพื่อถอดองค์ความรู้ในมิติคนมีคุณภาพ และมีมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี จึงเป็นการศึกษาที่มีความสำคัญ สามารถประยุกต์ใช้หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงได้ เนื่องจากคนที่มีคุณภาพ จะเป็นบุคคลที่ขับเคลื่อนทุนต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนได้อย่างชาญฉลาดและมีการวางแผนการจัดการที่ดี ที่นำไปสู่การแสวงหาเครื่องมือ รวมถึงการประยุกต์ใช้เครื่องมือและนวัตกรรมต่างๆ ที่จะช่วยให้เกิดการทดลองสิ่งใหม่ๆ สร้างกระบวนการเรียนรู้ การวางแผน และการจัดการ เพื่อลดความเสี่ยงในการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพหลักด้านการเกษตร

2.6.5 การพัฒนาชุมชน เพื่อสร้างทักษะการประกอบการ ในเชิงทฤษฎีสามารถวัดทักษะการเป็นผู้ประกอบการของคนในชุมชนได้โดยใช้แนวคำถามที่เสนอโดย Nuthall, P. L. (2010) ระบุไว้ได้แก่ (1) การเรียนรู้โดยการมองเห็น การพูดหรือการฟัง (2) การเรียนรู้โดยการได้ยิน การอ่านหรือการเขียน (3) การเรียนรู้ผ่านการประมวลผลข้อความ และ (4) การเรียนรู้โดยการทำเกษตรกรรมที่มีรูปแบบการเรียนรู้ที่เป็นพื้นฐานใน 4 วิธีนี้ อาจจะมีรูปแบบการเรียนรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในสถานการณ์การเรียนรู้อย่างเป็นทางการชุมชนอาจต้องการทำงานเป็นกลุ่มเพื่อรวบรวมข้อมูล ฟังด้วยใจที่เปิดกว้างและรับฟังความคิดเห็นส่วนตัว การผสมผสานระหว่างการสังเกตการณ์ และการไตร่ตรอง หากชุมชนที่มีรูปแบบการเรียนรู้หลากหลาย วิธีนี้จะช่วยให้เกิดความเข้าใจกับข้อมูลที่หลากหลาย มีการสรุปแนวคิดที่เป็นนามธรรมและนำไปสู่ขั้นตอนการทดสอบ ลงมือปฏิบัติ มีความสามารถในการแก้ปัญหาและตัดสินใจโดยอาศัยการค้นหาวิธีแก้ปัญหาจากประสบการณ์ที่ได้ลงมือปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามหากชุมชนที่มีพื้นฐานในการเรียนรู้ในลักษณะที่กล่าวมา จะทำให้มีทักษะในการจัดการที่จะนำไปสู่การพัฒนาเป็นผู้ประกอบการได้ซึ่งมีความจำเป็นในการพัฒนาชุมชนในสถานการณ์ปัจจุบัน

Nuthall, P. L. (2010) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญ เพื่อเป็นข้อมูลในการทดสอบทักษะการจัดการ 25 ประเด็นประกอบด้วย (1) ทบทวนบางอย่างดีแล้วก่อนตัดสินใจแสดงการกระทำนั้นออกไป (2) การเชิญชวนคนแปลกหน้าให้ค้นหาข้อมูลเฉพาะด้านเป็นเรื่องที่ทำหาย (3) สิ่งที่ชุมชนแสวงหามากที่สุดก่อนทำการเปลี่ยนแปลงใดๆ คือ ทักษะของผู้คนที่มีต่อสิ่งนั้น (4) การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับครอบครัว และ/หรือ เพื่อนร่วมงานเป็นสิ่งสำคัญ (5) ความรู้สึกกระวนกระวายเมื่อต้องจัดการงานที่มีอยู่ล้นมือภายในเวลาที่

จำกัด (6) คนในชุมชนยอมรับข้อผิดพลาดหรือเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดที่อาจเกิดขึ้นกับทีมงาน และ/หรือผู้เกี่ยวข้องได้ (7) ชุมชนมักแบ่งปันความสำเร็จและความผิดพลาดในการทำงานกับเพื่อนสมาชิกในชุมชนเสมอ (8) คนในชุมชนมักจะเก็บบันทึกเอกสารเฉพาะเรื่องที่เราเห็นว่าสำคัญ (9) คนในชุมชนชื่นชมเพื่อนร่วมอาชีพ เกษตรกรรมที่มีตรรกะด้านการเงินและไม่ปล่อยให้อารมณ์อยู่เหนือเหตุผลในการทำงาน (10) บางครั้งคนในชุมชนนอนไม่ค่อยหลับเพราะกังวลเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องตัดสินใจ (11) การลงมือพิสูจน์ว่าขั้นตอนการปลูก/การเกษตรกรรมใหม่ๆ นั้นเป็นเรื่องท้าทายและน่ายินดี (12) คนในชุมชนมีการจดบันทึกอย่างเป็นทางการเป็นขั้นตอนและคำนวณค่าใช้จ่ายก่อนจะตัดสินใจทำอะไรลงไป (13) คนในชุมชนกังวลว่าสมาชิกอื่นจะคิดอย่างไรเกี่ยวกับการตัดสินใจครั้งนี้ (14) คนในชุมชนมีความสุขที่ต้องลงมือทำงานกับอุปกรณ์ และเครื่องมือทุกชิ้นที่มี (15) การพูดคุยและแบ่งปันความคิดกับผู้อื่นเป็นการต่อยอดและพัฒนาความคิดใหม่ๆ ในการทำงาน (16) การลงมือเปลี่ยนแปลงใดๆ กับกิจกรรมที่มีรากฐานและระบบการจัดการที่มั่นคงเป็นเรื่องเสี่ยงต่อความล้มเหลว (17) โดยปกติแล้วคนในชุมชนไม่พักเลยหากงานนั้นไม่สำเร็จ (18) โดยปกติคนในชุมชนรู้สึกมีความสุขหากได้มีส่วนร่วมในองค์กรการเกษตร (19) บางครั้งคนในชุมชนรู้สึกว่าตนเองมักหมกมุ่นอยู่กับการตรวจสอบซ้ำแล้วซ้ำเล่าว่าพอใจกับงานที่ทำอยู่ (20) หากตกอยู่ในภาวะกดดัน บางครั้งคนในชุมชนรู้สึกโมโหและฉุนเฉียวต่อบุคคลรอบข้าง (21) หากเกิดข้อขัดแย้งขึ้นคนในชุมชนหาทางออกหรือข้อสรุปจากประสบการณ์ที่ผ่านมามากกว่าการเชื่อกลางสังหรณ์ (22) คนในชุมชนค่อนข้างเชื่อมั่นและเห็นด้วยที่จะให้ลูกจ้าง/ผู้รับจ้างทำงานตามวิธีการของเขาเอง (23) ในการประชุมคนในชุมชนไม่เพียงแต่พูดคุยเรื่องของตนเองเท่านั้นหากแต่คนในชุมชนยังมีส่วนร่วมแบ่งปันประสบการณ์ในการประชุมด้วย (24) เป็นเรื่องสำคัญมากที่ต้องยึดติดกับทฤษฎีการจัดการโดยเพิกเฉยต่อความกดดันที่อาจเกิดขึ้นกับผู้อื่น (25) คนในชุมชนรู้สึกมีความสุขมากขึ้นหากได้เตรียมการวางแผนไว้ล่วงหน้าเป็นอย่างดี

ในสถานการณ์ปัจจุบันที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ที่นอกจากทำการเกษตรเพื่อหล่อเลี้ยงสมาชิกในครอบครัวแล้ว การผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเป็นรายได้ทางด้านเศรษฐกิจให้กับครัวเรือน ได้เข้ามาเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งให้ชุมชนต้องรู้จักเรียนรู้ และสร้างทักษะการเป็นผู้ประกอบการที่ต้องรู้จักวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากร การวางแผนลดความเสี่ยง การเรียนรู้ด้านการตลาดที่จะก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจชุมชนขั้น การศึกษามิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ คนในชุมชนจึงต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้และสร้างทักษะการเป็นผู้ประกอบการไปในคราวเดียวกันเพื่อรองรับกิจกรรมการสร้างมูลค่าให้กับทุนต่างๆ ที่มีอยู่

2.7 เครือข่ายและการพัฒนาเครือข่ายเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

มิติคนมีคุณภาพ และมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ จำต้องมีเครือข่ายและพัฒนาเครือข่ายเพื่อต่อยอดการเรียนรู้สู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนางานหรือการแก้ปัญหาใดๆ ที่ใช้วิธีดำเนินงานในรูปแบบที่สืบทอดกันเป็นวัฒนธรรมภายในกลุ่มคนที่อยู่ในวงจำกัดไม่มีการติดต่อสื่อสารกับภายนอก การดำเนินงานภายใต้กรอบความคิดเดิม อาศัยข้อมูลข่าวสารที่ไหลเวียนอยู่ภายใน ใช้ทรัพยากรหรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่พอจะหาได้ใกล้มือซึ่งถือเป็นข้อจำกัดการสร้าง “เครือข่าย” สามารถช่วยแก้ปัญหาข้างต้นได้ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลและองค์กรได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารรวมทั้งบทเรียนและประสบการณ์กับบุคคลหรือองค์กรที่อยู่นอกหน่วยงานของตน ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน ให้ความร่วมมือและทำงานในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน เสมือนการเปิดรับสิ่งใหม่จากภายนอก

2.7.1 เครือข่ายและความหมายของเครือข่าย เครือข่ายในความหมายของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) หมายถึง การเชื่อมโยงของกลุ่มคนหรือองค์กรที่สมัครใจจะแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร หรือประสงค์จะร่วมทำกิจกรรมที่สนใจร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคล ที่มีความเท่าเทียมกันทั้งการมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น มีความจริงใจและเอื้ออาทรต่อกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน หากในความหมายของ ประเวศ วะสี (2545) หมายถึง สถานการณ์ที่คน หรือกลุ่มบุคคลพบปะหรือประชุม พูดคุยทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีเป้าหมายที่จะร่วมกันเสริมสร้างทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน โดยใช้สัมพันธ์ภาพสมาชิกของเครือข่ายขับเคลื่อนร่วมกันบนพื้นฐานความไว้วางใจ เชื่อใจ และมีความเท่าเทียมกันในด้านการสื่อสาร การรับรู้ข้อมูลข่าวสารร่วมกัน แลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นต่อกันเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

กล่าวโดยสรุป เครือข่าย เป็นความสัมพันธ์ของบุคคล และสมาชิก ที่ร่วมกันขับเคลื่อนการดำเนินงานบางอย่าง ที่มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อ สื่อสารกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาความร่วมมือ ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการรักษาสัมพันธ์ภาพที่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการพัฒนางาน ในความหมายของนักวิชาการทั้ง ประเวศ วะสี (2545) และเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) เป้าหมายสำคัญของการร่วมเป็นเครือข่าย คือ การร่วมมือ ช่วยเหลือกันเพื่อบรรลุเป้าหมาย ปัจจุบันเครื่องมือการติดต่อสื่อสาร สะดวก รวดเร็วได้สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายขึ้นอย่างหลากหลาย การรับ-ส่ง และแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันเป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพของเครือข่ายยิ่งขึ้น โดยเฉพาะได้เกิดเครือข่ายรูปแบบเครือข่ายทางสังคมออนไลน์ขึ้น ที่ยกระดับการทำงานให้ก้าวหน้าตามเทคโนโลยีมากขึ้น

2.7.2 เครือข่ายและการพัฒนาเครือข่าย กองส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์ (2558) ได้ระบุแนวทางการพัฒนาเครือข่าย ดังนี้ (1) มีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย ต้องมีการพัฒนาเครือข่ายรับรู้เหมือนกันถึงเหตุผลในการเข้ามาร่วมกันเป็นเครือข่ายเช่น มีความเข้าใจในตัวปัญหาและมีจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ประสบกับปัญหาอย่างเดียวกันหรือต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาหรือลดความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น (2) การมี

วิสัยทัศน์ร่วมกันหมายถึงการที่สมาชิกมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตที่เป็นภาพเดียวกัน มีการรับรู้และเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน และมีเป้าหมายที่จะเดินทางไปด้วยกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน จะทำให้กระบวนการขับเคลื่อนเกิดพลัง มีความเป็นเอกภาพ และช่วยผ่อนคลายความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความคิดเห็นที่แตกต่างกัน (3) การมีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกันผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับจากการเข้าร่วมทั้งผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินและผลประโยชน์ไม่ใช่ตัวเงิน เป็นความต้องการของมนุษย์ในเชิงปัจเจก เกียรติยศ ชื่อเสียง การยอมรับ โอกาสในความก้าวหน้า ความสุข ความพึงพอใจ (4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่ายการมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างเข้มแข็ง (5) มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกันนำจุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ไขจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่ง แล้วทำให้ได้ผลลัพธ์เพิ่มขึ้นในลักษณะพลังทวีคูณ มากกว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อต่างคนต่างอยู่หรือต่างคนต่างทำ (6) มีการเกื้อหนุนพึ่งพากัน การที่สมาชิกเครือข่ายตกอยู่ในสภาวะจำกัดทั้งด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน กำลังคน เป็นต้นไม่สามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างสมบูรณ์ได้ด้วยตนเองโดยปราศจากเครือข่าย จำเป็นต้องพึ่งพากันและกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย และ (7) มีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงแลกเปลี่ยนสมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น มีการติดต่อกันผ่านทาง การเขียน การพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีกิจกรรมประชุมสัมมนาร่วมกัน โดยที่ผลของการปฏิสัมพันธ์นี้ต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมาด้วย

2.7.3 เครือข่ายที่ประสบความสำเร็จ เมื่อร่วมมือกันแล้ว จะพัฒนาการเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่าเดิม เพราะอยู่บนฐานมีการส่งเสริมระหว่างกันในวิธีคิดใหม่ วิธีทำใหม่ ให้เกิดคุณค่าและมูลค่าเพิ่มจากเดิม การมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องเป็นองค์ประกอบสำคัญในการรักษาเครือข่ายให้ยาวนานการรวมตัวเป็นเครือข่ายในลักษณะการแลกเปลี่ยน ต้องรับเอาส่วนดีหรือ จุดแข็งของแต่ละฝ่ายมาเรียนรู้และสนับสนุนกันและกัน เป็นการผนึกกำลังองค์ประกอบสำคัญ คือ (1) สมาชิกที่เข้าร่วม ต้องเข้าใจเป้าหมายในการรวมตัวกันว่าจะก่อให้เกิดความสำเร็จในภาพรวม (2) สร้างการยอมรับในความแตกต่างระหว่างสมาชิก ยอมรับในรูปแบบและวัฒนธรรมองค์กรของสมาชิก (3) สร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ระหว่างบุคลากรทุกระดับของสมาชิกในเครือข่ายในลักษณะความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน (4) จัดให้มีเวทีระหว่างคนทำงานเพื่อพัฒนาหรือแก้ปัญหาในการทำงานด้านต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน เช่น การประชุมประจำปี การจัดเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูล การแก้ปัญหาร่วมกัน การวางแผนและดำเนินการจัดกิจกรรมใหม่ๆ

เครือข่ายเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนา เพราะเครือข่ายนอกจากเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ระหว่างชุมชนกับชุมชน ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภายนอกแล้ว เครือข่ายยังเป็นกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้อยู่

ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัย เกิดขบวนการเคลื่อนไหวที่มีพลังมีความยืดหยุ่นปรับตัวโดยมีเป้าหมายคือการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

2.8 กระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้ (การถอดองค์ความรู้) เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง

กระบวนการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่นำสู่การแก้ปัญหาและพัฒนางาน ต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคล ชุมชน สังคม ล้วนต้องหาวิธีการแก้ไข หากไม่มีกระบวนการเรียนรู้จะไม่เกิดแนวทางการแก้ไข หรือการพัฒนา และการเรียนรู้ที่ดี จะมีลักษณะเป็นระบบ มีองค์ประกอบสำคัญได้แก่ การทำความเข้าใจ เรียนรู้หลักการ หลักคิด เรียนรู้จากประสบการณ์ผู้อื่นที่เคยปฏิบัติมาก่อนแล้วประสบผลสำเร็จ ลงมือปฏิบัติ ทบทวนถอดบทเรียน ค้นหาวิธีปฏิบัติที่เหมาะสม ปรับปรุง พัฒนาต่อยอด (สร้างความรู้ใหม่ของชุมชนขึ้น) ที่มาจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน

2.8.1 รูปแบบของการเรียนรู้ในชุมชน ปัจจุบันมีหลากหลายรูปแบบ เช่น เรียนรู้จากผู้รู้จริงและมีความเชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆ ที่อยากรู้ที่เป็นผู้รู้ในชุมชน (ปราชญ์ชุมชน) เรียนรู้จากการศึกษาดูงานที่เป็นการเปิดโลกทัศน์ด้วยตัวอย่างจริง เรียนรู้จากสื่อออนไลน์ต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต ยูทูป ที่มีความรวดเร็วทุกที่ ทุกเวลาที่ต้องการเรียนรู้ออกจากการฝึกอบรมหลักสูตรต่างๆ ทั้งระยะสั้นและระยะยาว เรียนรู้ด้วยตนเองจากการลงมือปฏิบัติ ลองผิดลองถูก หรือแม้แต่การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของชุมชน ผ่านโครงการ กิจกรรมพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จะช่วยเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการพัฒนาตนเองของชุมชน ใ้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกโดยเฉพาะปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ แล้วตั้งรับด้วยแนวทางที่เหมาะสม บ่มเพาะด้วยประสบการณ์ตรง จะทำให้ปรับตัวต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและกลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

2.8.2 ประเภทของความรู้ ประกอบไปด้วย 2 ประเภท (วิจารณ์ พานิช, 2549) ได้แก่ ความรู้ที่จับต้องไม่ได้ (Tacit Knowledge) กับความรู้ที่จับต้องได้ (Explicit Knowledge) การปรับเปลี่ยนความรู้ที่จับต้องไม่ได้ ไปเป็นความรู้ที่จับต้องได้ทำได้โดยการสื่อสารโดยตรงระหว่างบุคคล การเรียนรู้และนำเผยแพร่เป็นลายลักษณ์อักษร การจัดการความรู้ มีองค์ประกอบ 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงาน (2) ถ่ายทอดความรู้ระหว่างบุคคล (3) ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปัน ต่อยอดเพื่อสร้างคุณค่าเพิ่ม (4) นำไปปฏิบัติให้เกิดความสำเร็จบรรลุเป้าหมายการปฏิบัติงาน

2.8.3 องค์ประกอบของการเรียนรู้ กานดา เต๊ะขันหมาก (2565) ระบุว่า องค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) คน เป็นบุคคลที่มีความรู้และใช้ความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน นำความรู้ไปต่อยอดและพัฒนาความรู้ใหม่ๆ ได้ (2) เครื่องมือ อุปกรณ์ช่วยในระบบการเรียนรู้ การค้นหาความรู้จากหลากหลายแหล่ง การจัดการความรู้ให้สะดวกและรวดเร็วขึ้น และ (3) กระบวนการ วิธีปฏิบัติและขั้นตอนการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ ทั้งนี้ แม้จะมีองค์ประกอบของการเรียนรู้หลายองค์ประกอบแต่ คน เป็น

องค์ประกอบสำคัญที่สุด เพราะคนเป็นทั้งผู้มีความรู้ในตัว และในขณะที่เดียวกันก็ต้องจัดการความรู้ เพื่อนำความรู้จากบุคคลหนึ่งซึ่งเป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวถูกบ่มเพาะมาด้วยประสบการณ์ ให้สามารถไปถ่ายทอดแก่บุคคลอื่นได้นำไปใช้ ด้วยการถอดบทเรียนองค์ความรู้

2.8.4 การถอดบทเรียนองค์ความรู้ เป็นวิธีการจัดการความรู้ ที่เน้นการทบทวน ประสบการณ์ ความรู้จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยการแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วมและสร้างสรรค์ แล้วนำมาสังเคราะห์บทเรียน ประสบการณ์สู่การพัฒนาวิธีคิด กระบวนการทำงานใหม่อย่างสร้างสรรค์ และนำบทเรียนไปยกระดับการเรียนรู้ต่อยอดออกไปได้อย่างต่อเนื่อง มีนักวิชาการหลายท่านได้ระบุเกี่ยวกับกระบวนการถอดบทเรียน คุณลักษณะ องค์ประกอบของการถอดบทเรียนไว้หลายท่าน อาทิ วิจารณ์ พานิช (2549) ได้ระบุถึงความสำคัญของการถอดบทเรียน ว่า การถอดบทเรียนจะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดการเรียนรู้จากความสำเร็จหรือความผิดพลาดจากการทำงาน บทเรียนจะสะท้อนสาเหตุที่ทำให้การทำงานประสบความสำเร็จหรือผิดพลาด มีปัจจัยเงื่อนไขอะไรบ้างที่ทำให้เกิดความสำเร็จหรือผิดพลาดในการทำงานนั้น ๆ ซึ่งผู้ปฏิบัติที่กำลังปฏิบัติในแนวเดียวกันสามารถนำบทเรียนที่ได้ไปใช้ในการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม และไม่เกิดความผิดพลาดซ้ำ ในการปฏิบัติครั้งต่อไป และยังช่วยต่อยอดความรู้ที่มีอยู่ให้ลึกซึ้งหรือกว้างขวางยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ประภาพรธณ อุ่ชอบ (2560) ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญและประโยชน์ของการถอดบทเรียนไว้ว่า การถอดบทเรียนเป็นวิธีการจัดการความรู้รูปแบบหนึ่งที่เน้นการสร้างการเรียนรู้ในกลุ่มเพื่อสกัดความรู้ในตัวบุคคลและองค์ความรู้ที่ซ่อนออกมาเป็นบทเรียนที่สามารถนำไปสังเคราะห์เป็นชุดความรู้ คู่มือ สื่อการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมกระบวนการถอดบทเรียนจะต้องเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่การปรับวิธีคิดและวิธีการทำงานที่สร้างสรรค์และมีคุณภาพยิ่งขึ้น

อีกทั้ง อรศรี งามวิทยาพงศ์ (2549) เป็นนักวิชาการอีกท่านหนึ่งที่ได้ให้ทัศนะ เกี่ยวกับการถอดบทเรียนว่า เป็นกระบวนการทบทวน สรุปประสบการณ์ที่ผ่านมาในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อให้เห็นถึงรายละเอียดอันชัดเจนและความรู้ในเหตุปัจจัยอย่างเชื่อมโยงทั้งภายในและภายนอกซึ่งทำให้เกิดผลอย่างที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน ไม่ว่าผลนั้นจะเป็นผลด้านบวกหรือด้านลบ จุดมุ่งหมายการถอดบทเรียนเพื่อประมวลผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในมิติต่าง ๆ จากทัศนะมุมมองอันหลากหลายเพื่อให้ได้ “บทเรียน” จากประสบการณ์จริงที่มีประโยชน์นำมาพัฒนาและปรับปรุงงานให้ก้าวหน้าสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม องค์กรและสภาพแวดล้อม และพัฒนาบุคลากร ที่เกี่ยวข้องกับงานนั้นให้มีศักยภาพสูงขึ้น การถอดบทเรียนจึงต้องได้ทั้งบทเรียนและการเรียนรู้ อย่างน้อยในระดับของความเข้าใจ ที่สามารถเชื่อมโยงเหตุผลของปัจจัยต่าง ๆ ในชุดประสบการณ์ หรือก่อเกิดวิธีคิดอย่างใหม่ ค่านิยมใหม่ที่นำไปสู่การคิดสร้างสรรค์ต่าง ๆ ที่สามารถนำไปต่อยอดออกไปได้อย่างต่อเนื่อง

จากความสำคัญและประโยชน์ของการถอดบทเรียนองค์ความรู้ที่นักวิชาการได้ให้ทัศนะไว้ นับว่าเป็นวิธีการและเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้สกัด นำความรู้ที่สะสมจากประสบการณ์ เทคนิคการปฏิบัติที่ฝังอยู่ในตัวของบุคคล ออกมาเป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง ด้วยการแปลงเป็นลายลักษณ์อักษร ขั้นตอนการปฏิบัติงาน เทคนิค

วิธีการ ที่บุคคลอื่นสามารถเรียนรู้และนำไปปฏิบัติใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อได้ โดยเฉพาะการนำไปจัดการความรู้ และให้อยู่ในรูปแบบความรู้ที่บุคคลที่ต้องการเรียนรู้ได้เข้าถึงความรู้ง่ายขึ้น นอกจากความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้จากการถอดบทเรียน องค์ความรู้แล้ว การถอดบทเรียนที่ดีจะต้องมีองค์ประกอบ และกรอบการถอด เพื่อให้ได้ความรู้ที่ชัดเจน ครอบคลุมเรื่องที่ต้องการถอดบทเรียน องค์ความรู้ ดังเช่น กานดา เตชะชั้นหมาก (2565) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการถอดบทเรียน มีองค์ประกอบรวม หลายองค์ประกอบที่ทำให้การถอดบทเรียนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังนี้ (1) ประเด็นที่ต้องการถอดบทเรียน และวัตถุประสงค์ในการถอดบทเรียน (2) บุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการถอดบทเรียน ได้แก่ ผู้ถอดบทเรียน และ ผู้ถูกถอดบทเรียน (3) โครงการ กิจกรรมที่ดำเนินการ ผลที่เกิดขึ้น (4) ปฏิสัมพันธ์ของผู้ถอดบทเรียนและผู้ถูกถอดบทเรียน และ (5) บรรยากาศ รูปแบบกิจกรรม และสิ่งแวดล้อม

สำหรับองค์ประกอบทั้ง 5 ของการถอดบทเรียน จะช่วยให้ผู้ถอดบทเรียน และผู้ถูกถอดบทเรียน เกิดกระบวนการอย่างเป็นระบบ ทั้งการวางแผน การคิด การเลือกใช้เครื่องมือ การค้นหาคำตอบ ในการบรรลุวัตถุประสงค์ ผ่านประสบการณ์การดำเนินงานแผนงาน โครงการ กิจกรรม กับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานโดยมีประเด็นคำถามหลักเป็นกรอบนำทางในการถอดบทเรียนจากการดำเนินงาน เช่น ความโดดเด่นที่เกิดจากการดำเนินงานที่สร้างความภูมิใจคืออะไร วิธีการใดที่ทำให้ไปถึงเป้าหมายที่วางไว้ เจื่อนใจหรือปัจจัยเกื้อหนุน เจื่อนใจหรือปัจจัยที่ไม่เกื้อหนุนอะไรบ้างที่เกิดขึ้นในขณะที่ปฏิบัติงาน เกิดกระบวนการเรียนรู้จากโครงการ แผนงาน กิจกรรมอย่างไร มีทางเลือกหรือวิธีการอื่นใดที่สามารถทำได้ดีกว่าวิธีการที่ทำมาเพื่อไปถึงเป้าหมายหรือไม่อย่างไร กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้นำและบทบาทของสมาชิกเป็นอย่างไร การดำเนินโครงการ กิจกรรมมีแนวทางการขยายผล ต่อยอด เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนมากขึ้นได้อย่างไร

การถอดบทเรียนจึงเป็นวิธีการประมวลผลความสำเร็จ จากบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่มีทักษะ ประสบการณ์ที่สั่งสมเป็นความรู้และฝังอยู่ในตัว และนำความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวของคุณหรือกลุ่มบุคคลออกมาเป็นแนวทางปฏิบัติให้กับบุคคลอื่นได้เรียนรู้ สานขยาย ขยายผลต่อไป ดังนั้นการทบทวนวรรณกรรมเชิงสังเคราะห์ในบทที่ 2 จึงมีประเด็นสำคัญที่เป็นข้อสรุปและกรอบนำทางการถอดบทเรียนองค์ความรู้ของผู้นำสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ 20 แห่ง ผ่านโครงการ กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือโครงการกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันอื่นที่เกิดความเชื่อมโยงสามารถหนุนเสริมระหว่างกันได้ตามกรอบการศึกษาที่ปรากฏดังบทที่ 1 แล้ว ซึ่งประเด็นการถอดบทเรียนของโครงการนี้มี 2 ประเด็นหลัก คือ มิตินคนมีคุณภาพ และ มิตินการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ทั้ง 2 ประเด็นมีเป้าหมายของการถอดบทเรียนองค์ความรู้ การนำวิธีปฏิบัติที่ดีของผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบล และสมาชิกชุมชน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่าย ต่อยอดขยายผลเพื่อสร้างพื้นที่เข้มแข็งผ่าน โครงการ กิจกรรม ที่แตกต่างกัน ความหลากหลายสร้างการเรียนรู้และการจัดการความรู้ที่กว้างขวาง โดยเฉพาะองค์ความรู้ที่ชุมชนเป็นผู้สร้างเอง ผ่านการสั่งสมประสบการณ์ ตามลักษณะบริบทของพื้นที่ (ภูมิสังคม) จะเป็นฐานรากการพัฒนา

ประเทศให้บรรลุวิสัยทัศน์ประเทศไทยในอนาคตต่อไป และขยายผลพื้นที่อย่างต่อเนื่องผ่านการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

2.9 บริบทพื้นฐาน 20 พื้นที่เป้าหมายต้นแบบตำบลเข้มแข็ง

การนำเสนอบริบทของพื้นที่ ที่ศึกษาในบทบทวนวรรณกรรมปริทัศน์นี้ จะเป็นเพียงข้อมูลพื้นฐานที่เกริ่นให้ทราบถึงองค์ประกอบของการนำสู่การวิเคราะห์ศักยภาพของทุนในชุมชน โดยเฉพาะทุนมนุษย์ที่จะเป็นผู้สร้างทุนทางสังคมตามมา และจะเป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาโดยการจัดการทุนอื่นๆ ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าของแต่ละพื้นที่ โดยการเจาะลึกในรายละเอียดจะปรากฏอีกครั้งในบทที่ 4-6 เพื่อนำสู่การวิเคราะห์สังเคราะห์ชุมชนเข้มแข็งผ่านมิติคนมีคุณภาพและบทที่ 6 การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่

2.9.1 ตำบลบ้านแพรง อำเภอบ้านแพรง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีที่มาจากคำว่า “แพ” “รก” เนื่องจากชาวบ้านสมัยก่อนนิยมสร้างบ้านเรือนแพอยู่บริเวณฝั่งแม่น้ำลพบุรี ชุมชนมีการค้าขายพ่อค้าแม่ค้าแวะเวียนมาทำการค้าทางเรือผ่านลำน้ำจำนวนมาก เมื่อผ่านบริเวณนี้ ก็จะหยุดพักแรมค้างคืน ทำให้บริเวณนี้มีเรือนแพ เรือ จอดเป็นจำนวนมากจนดูรก เลยเรียกว่าบ้านแพรง และเพี้ยนเป็นบ้านแพรง และเป็นชื่อตำบลแพรง ที่อยู่ในอำเภอบ้านแพรง เหนือสุดของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพื้นที่ทั้งหมด 1.27 ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากอำเภอบ้านแพรง 6 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัด 53 กิโลเมตร มี 4 หมู่บ้าน 875 ครัวเรือน นายนพดล ธรรมาภรณ์ ดำรงตำแหน่งกำนัน (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแพรง, ม.ป.ป.) มีประชากรรวม 1,973 คน จำแนกเป็นชาย 960 คน หญิง 1,013 คน ในจำนวนนี้มีกลุ่มที่ต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ คือ ผู้สูงอายุ 291 คน ผู้พิการ 37 คน (สำนักสนับสนุนระบบสุขภาพปฐมภูมิ, 2564) โดยบุคคลกลุ่มนี้ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยยังชีพผู้พิการตามกฎหมาย ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ใช้ภาษาไทยเป็นภาษากลางในการสื่อสาร มีประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ ประเพณีวันสงกรานต์ ประเพณีการแห่เทียนพรรษา และประเพณีลอยกระทง มีการประกอบอาชีพด้านการเกษตรและปศุสัตว์เป็นหลัก (ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วเขียว โคเนื้อ กระบือ สุกร เป็ด และไก่) ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ มีแม่น้ำลพบุรีไหลผ่าน มีโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ประปาหมู่บ้านที่กระจายในพื้นที่ และมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่ดูแลด้านสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่ 1 แห่ง (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแพรง, 2564)

2.9.2 ตำบลสำพะเนียง อำเภอบ้านแพรง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นตำบลหนึ่งของจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ มีพื้นที่ทั้งหมด 21.09 ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากอำเภอบ้านแพรง 4 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัด 45 กิโลเมตร มี 14 หมู่บ้าน 1,588 ครัวเรือน นางสาวกนกวรรณ เรืองขจร ดำรงตำแหน่งกำนัน ประชากรรวม 4,269 คน จำแนกเป็นชาย 2,110 คน หญิง 2,159 คน ในจำนวนนี้มีกลุ่มที่ต้องดูแลและให้

ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ คือ ผู้สูงอายุ 538 คน ผู้พิการ 44 คน (สำนักสนับสนุนระบบสุขภาพปฐมภูมิ, 2564) โดยบุคคลกลุ่มนี้ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐ เป็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยยังชีพผู้พิการตามกฎหมาย ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ใช้ภาษาไทย (ภาษากลาง) ในการสื่อสาร ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ การทำบุญตามประเพณีวันสำคัญต่าง ๆ มีการประกอบอาชีพด้านการเกษตรปลูกพืชและปศุสัตว์ (ได้แก่ ข้าว ไม้ผล พืชผัก โค สุกร เป็ด ไก่ และประมง) รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี 25,000 บาท ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลพบุรีไหลผ่านพื้นที่ มีโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ประปาหมู่บ้านที่กระจายในพื้นที่ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 แห่ง ที่ดูแลด้านสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่ (องค์การบริหารส่วนตำบลลำพะเนียง, 2565)

2.9.3 ตำบลคลองน้อย อำเภอบ้านแพรก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพื้นที่ทั้งหมด 23.5 ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากอำเภอ 3 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัด 50 กิโลเมตร มี 6 หมู่บ้าน 447 ครัวเรือน นายเดโช คล้ายมี ดำรงตำแหน่งกำนัน (องค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย, ม.ป.ป.) ประชากรรวม 1,335 คน ชาย 665 คน หญิง 711 คน ในจำนวนนี้ มีกลุ่มที่ต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ คือ ผู้สูงอายุ 297 คน ผู้พิการ 19 คน (สำนักสนับสนุนระบบสุขภาพปฐมภูมิ, 2564) โดยบุคคลกลุ่มนี้ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐเป็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยยังชีพผู้พิการตามกฎหมาย ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวิถีชีวิตแบบสังคมชนบท ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ การทำบุญตามประเพณีวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และวันสำคัญทางศาสนา การประกอบอาชีพด้านการเกษตร ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วเขียว มะม่วง พริกและผักอื่น ๆ และปศุสัตว์ ได้แก่ โค เป็ด ไก่ มีการประมงโดยเลี้ยงปลาในบ่อ ร้อยละ 80 รองลงมาประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรประเภทรับจ้าง และอาชีพส่วนตัว ร้อยละ 20 ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ประปาหมู่บ้าน ที่กระจายในพื้นที่ ประชากรอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกัน มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนชุมชน มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลคลองน้อย 2 แห่ง ที่ดูแลด้านสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่ (องค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย, 2565)

2.9.4 ตำบลปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ในอดีตเป็นพื้นที่ ที่เป็นป่าดิบชื้น ต้นไม้ปกคลุมหนาแน่น ยุงป่าชุกชุม ผู้คนที่สัญจรไปมาได้รับเชื้อไข้ป่าและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก พื้นที่แห่งนี้จึงได้รับการขนานนามว่าเป็น “เทือกเขาดงพญาไฟ” และได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น “เทือกเขาดงพญาเย็น” ในสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์ท่านได้โปรดให้สร้างทางรถไฟและมีการระเบิดเขาเพื่อวางรางรถไฟ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างเขา จึงเรียกว่า “ปากช่อง” จนถึงปัจจุบัน ตำบลปากช่องนับเป็นจุดเชื่อมต่อมโยงระหว่างภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ทั้งหมด 148.96 ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากอำเภอ 12 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัด 89 กิโลเมตร มี 22 หมู่บ้าน 14,084 ครัวเรือน นายวิรุยุทธ สุขเสงี่ยม ดำรงตำแหน่งกำนันตำบลปากช่อง (องค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง, 2561) ประชากรรวม 17,531 คน จำแนกเป็นชาย 8,576 คน หญิง

8,955 คน ในจำนวนนี้มีกลุ่มที่ต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ คือ ผู้สูงอายุ 2,139 คน ผู้พิการ 375 คน โดยบุคคลกลุ่มนี้ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐ เป็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยยังชีพผู้พิการตามกฎหมาย ประชากรนับถือศาสนาพุทธร้อยละ 100 ใช้ภาษาถิ่นภาษาโคราชในการสื่อสาร ร้อยละ 90 ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ ประเพณีวันปีใหม่ วันสงกรานต์ วันแห่งชัยชนะท้าวสุรนารี และวันลอยกระทง มีการประกอบอาชีพด้านการเกษตรปลูกพืช (ข้าวโพด มันสำปะหลัง อ้อย พืชผัก มะม่วง น้อยหน่า เป็นต้น) และปศุสัตว์ (โคนม โคเนื้อ เป็ด ไก่ แพะ เป็นต้น) ร้อยละ 90 รองลงมาประกอบอาชีพค้าขาย และรับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ห้างสรรพสินค้า โรงแรม รีสอร์ท ร้อยละ 10 ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเอียงและหุบเขา ที่ราบเอียงและลอนคลื่น มีโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ประปาหมู่บ้านที่กระจายในพื้นที่ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองมะค่าที่ดูแลด้านสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่ (องค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง, 2565)

2.9.5 ตำบลวังกะทะ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ในอดีตสภาพภูมิประเทศเป็นที่สูงมีลอนคลื่นเล็กและใหญ่ลักษณะพื้นที่เป็นแอ่ง จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านวังกะทะ และต่อมาได้ตั้งชื่อตำบลเป็นตำบลวังกะทะตามชื่อหมู่บ้านที่ตั้งเป็นหมู่บ้านแรก ตำบลวังกะทะมีพื้นที่ทั้งหมด 188.85 ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากอำเภอ 41 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัด 120 กิโลเมตร มี 25 หมู่บ้าน 2,232 ครัวเรือน นายเจริญ ชับผักแว่น ดำรงตำแหน่งกำนัน (องค์การบริหารส่วนตำบลวังกะทะ, ม.ป.ป.) ประชากรรวม 6,602 คน ชาย 3,295 คน หญิง 3,307 คน ในจำนวนนี้มีกลุ่มที่ต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ คือ ผู้สูงอายุ 990 คน ผู้พิการ 43 คน โดยบุคคลกลุ่มนี้ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐ เป็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยยังชีพผู้พิการตามกฎหมาย ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 99.86 ใช้ภาษาถิ่น (ภาษาโคราช) ในการสื่อสาร ร้อยละ 90 ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ ประเพณีและวัฒนธรรมที่มีการจัดเป็นประจำและสืบทอดกันมาทุกปี เช่น ประเพณีสักการะพ่อขุนด่าน ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนพรรษา และวันสำคัญทางพุทธศาสนา มีการประกอบอาชีพด้านการเกษตรปลูกพืชและปศุสัตว์ ร้อยละ 39 รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม พนักงานบริษัท ประกอบอาชีพส่วนตัวรวมถึงที่ยังไม่มีอาชีพกลุ่มนักเรียน นักศึกษา ร้อยละ 61 ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเอียงและหุบเขา ที่ราบเอียงและลอนคลื่น มีโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ประปาหมู่บ้านที่กระจายในพื้นที่ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 2 แห่ง ที่ดูแลด้านสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่ (องค์การบริหารส่วนตำบลวังกะทะ, 2565)

2.9.6 ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา ในสมัยก่อนเป็นบ้านโนนสมบูรณ์ขึ้นต่อตำบลสระตะเคียน อำเภอครบุรี ต่อมาเมื่อตั้งอำเภอเสิงสางแยกจากอำเภอครบุรี จึงได้ตั้งบ้านโนนสมบูรณ์เป็นตำบลโนนสมบูรณ์ มีพื้นที่ทั้งหมด 92 ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากอำเภอ 12 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัด 100 กิโลเมตร มี 5 หมู่บ้าน 1,636 ครัวเรือน นายอรดี ยศพิมพ์ ดำรงตำแหน่งกำนัน ประชากรรวม

4,676 คน จำแนกเป็นชาย 2,344 คน หญิง 2,332 คน ในจำนวนนี้ มีกลุ่มที่ต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ คือ ผู้สูงอายุ 674 คน ผู้พิการ 130 คน โดยบุคคลกลุ่มนี้ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐ เป็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยยังชีพผู้พิการตามกฎหมาย ประชากรนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก (ร้อยละ 99.83) ใช้ภาษาอีสาน ภาษาโคราช และภาษากลาง ในการสื่อสาร ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ ประเพณีบุญมหาชาติ (บุญผะเหวด) ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา ประเพณีบุญข้าวสาก ประเพณีบุญออกพรรษา บุญทอดกฐินหรือทอดผ้าป่า และประเพณีบุญเบิกบ้าน ประชากรในพื้นที่ประกอบอาชีพรับจ้าง รับราชการ และค้าขาย ร้อยละ 43.61 รองลงมาประกอบอาชีพด้านการเกษตร ร้อยละ 31.93 กำลังศึกษา ร้อยละ 19.01 และไม่มีอาชีพ ร้อยละ 5.45 ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี 52,666 บาท (ข้อมูล จปฐ. ปี 2551) ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย มีโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ประปาหมู่บ้านที่กระจายในพื้นที่ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 2 แห่ง ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกน้อย และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลราษฎร์สามัคคี ที่ดูแลด้านสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่ (องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสมบูรณ์, 2565)

2.9.7 ตำบลสามเมือง อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา มีพื้นที่ทั้งหมด 24.88 ตารางกิโลเมตร ห่างจากที่ว่าการอำเภอสีดาประมาณ 7 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดนครราชสีมาประมาณ 86 กิโลเมตร (องค์การบริหารส่วนตำบลสามเมือง, ม.ป.ป.) มี 8 หมู่บ้าน 1,171 ครัวเรือน นายวิรัตน์ นาคคำ ดำรงตำแหน่งกำนัน (ปกครองจังหวัดนครราชสีมา, 2560) ประชากรรวม 4,291 คน จำแนกเป็นชาย 2,106 คน หญิง 2,185 คน ในจำนวนนี้ มีกลุ่มที่ต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ คือ ผู้สูงอายุ 619 คน ผู้พิการ 104 คน โดยบุคคลกลุ่มนี้ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐ เป็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยยังชีพผู้พิการตามกฎหมาย ประชากรนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 99.55 ใช้ภาษาอีสาน ภาษาโคราช และภาษากลางในการสื่อสาร ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีบุญกุ่มข้าวใหญ่ ประเพณีบุญข้าวกี้ ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ (บุญผะเหวด) ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเลี้ยงศาลปู่ตา ประเพณีบุญเบิกบ้าน ประเพณีวันเข้าพรรษา ประเพณีบุญข้าวประดับดิน ประเพณีบุญข้าวสาก ประเพณีวันออกพรรษา ประเพณีตักบาตรเทโว และประเพณีลอยกระทง (องค์การบริหารส่วนตำบลสามเมือง, ม.ป.ป.) การประกอบอาชีพด้านการเกษตร ร้อยละ 39.92 รองลงมาประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร เจ้าหน้าที่ของรัฐ รับจ้างทั่วไป ประกอบอาชีพส่วนตัวรวมถึงที่ผู้ที่ยังไม่มีอาชีพ กลุ่มนักเรียนนักศึกษา ร้อยละ 53.36 ไม่มีอาชีพ ร้อยละ 6.72 ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี 77,237 บาท ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ประปาหมู่บ้านที่กระจายในพื้นที่ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโนนกกอกที่ดูแลด้านสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่ (องค์การบริหารส่วนตำบลสามเมือง, ม.ป.ป.)

2.9.8 ตำบลนาข่า อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร มีพื้นที่ทั้งหมด 81.403 ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากอำเภอ 13.5 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัด 69.8 กิโลเมตร มี 13 หมู่บ้าน 3,768 ครัวเรือน นาย

วรรณรัช หันเตียน ดำรงตำแหน่งกำนัน ประชากรรวม 8,680 คน จำแนกเป็นชาย 4,248 คน หญิง 4,432 คน ในจำนวนนี้ มีกลุ่มที่ต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ คือ ผู้สูงอายุ 1,451 คน ผู้พิการ 184 คน โดยบุคคลกลุ่มนี้ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐ เป็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยยังชีพผู้พิการตามกฎหมาย ประชากรนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก ใช้ภาษาถิ่น (ภาษาใต้) ในการสื่อสาร ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ ประเพณีสวดกลางบ้าน ประเพณีแห่เทียนพรรษาวัดดอนวาส ประเพณีแข่งเรือไม้โดนด ประเพณีสงกรานต์และรดน้ำผู้สูงอายุ จัดเรือพระบกเข้าร่วมในงานประเพณีแห่พระแข่งเรือชิงโล่และถ้วยพระราชทาน และงานประเพณีลอยกระทง มีการประกอบอาชีพด้านการเกษตร (มังคุด ทุเรียน เงาะ ปาล์มน้ำมัน ยางพารา และปศุสัตว์ ได้แก่ ไก่พื้นเมือง สุกร กบ และโคขุน) รองลงมาประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร เจ้าหน้าที่ของรัฐ รับจ้างทั่วไป ประกอบอาชีพส่วนตัวรวมถึงที่ผู้ที่ยังไม่มีอาชีพ และกลุ่มนักเรียนนักศึกษา ลักษณะภูมิประเทศทางทิศตะวันออกเป็นที่ราบลุ่ม ส่วนทางทิศตะวันตกเป็นเนินเขาและภูเขาสูงเป็นแหล่งต้นน้ำ และสภาพป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ประปาหมู่บ้านที่กระจายในพื้นที่ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาขา และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านห้วยเหมือง ที่ดูแลด้านสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่ (องค์การบริหารส่วนตำบลนาขา, 2564)

2.9.9 ตำบลบ้านควน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร มีพื้นที่ทั้งหมด 157.865 ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากอำเภอ 8 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัด 90.0 กิโลเมตร มี 18 หมู่บ้าน 3,431 ครัวเรือน นายประธาน มณีवल ดำรงตำแหน่งกำนัน (บ้านเมือง, 2563) ประชากรรวม 8,197 คน ชาย 4,048 คน หญิง 4,149 คน ในจำนวนนี้ มีกลุ่มที่ต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ คือ ผู้สูงอายุ 1,474 คน ผู้พิการ 182 คน โดยบุคคลกลุ่มนี้ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐ เป็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยยังชีพผู้พิการตามกฎหมาย ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก ใช้ภาษาถิ่น (ภาษาใต้) ในการสื่อสาร ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ งานประเพณีลอยกระทงแข่งเรือ 8 ฝีพาย งานวิ่งขึ้นถ้ำเขาเกรียบ งานวันกตัญญู และงานหล่อเทียนพรรษา มีการประกอบอาชีพด้านการเกษตรปลูกผลไม้ ยางพารา และปาล์มน้ำมัน และปศุสัตว์ ร้อยละ 80 รองลงมาประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ รับจ้างทั่วไปในโรงงานอุตสาหกรรม ค้าขาย ร้อยละ 10 ผู้ที่กำลังศึกษา พระภิกษุ สามเณร และสตรีที่มีภาระในการเลี้ยงดูทารก ร้อยละ 10 (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควน, 2558) ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลาดจากทิศตะวันออกไปสู่พื้นที่สูงและมีภูเขาทางทิศตะวันตกบริเวณเทือกเขาตะนาวศรี มีโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ประปาหมู่บ้านที่กระจายในพื้นที่ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านควน และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านเขาชกที่ดูแลด้านสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่ (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควน, 2565)

2.9.10 ตำบลวังตะกอก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร สมัยก่อนมีกลุ่มชนรวมตัวกันเป็นชุมชนตั้งอยู่ ณ ริมแม่น้ำหลังสวนซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญและสายหลักของเมืองหลังสวน มีแม่น้ำเป็นหัวใจของการ

ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การค้าขาย การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกันจึงเกิดชุมชนกลุ่มหนึ่งรวมตัวกันจัดตั้งเป็นชุมชนที่มีผู้คนอาศัยเป็นจำนวนมากอาศัยแม่น้ำหลังสวนเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งสินค้าและแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน ชาวเรือส่วนมากที่ผ่านไปมาทางน้ำหยุดพักค้างคืนและจอดเรือตามริมฝั่งที่มีน้ำลึก ๆ เรียกตามภาษาถิ่นว่า “วัง” และบริเวณ “วัง” มีต้นไม้ชนิดหนึ่งเป็นไม้ยืนต้นเปลือกของผลจะมีลักษณะเป็นหนามห่อหุ้มรอบ ๆ เมล็ด เรียกว่า “ต้นกอ” ขึ้นบริเวณริมแม่น้ำที่เป็นวังน้ำวน มีกิ่งก้านในปกคลุมบริเวณ “วังน้ำวน” ให้ความร่มรื่นเป็นที่กำบังแสงแดดได้เป็นอย่างดีทำให้ชาวเรือนิยมมาจอดเรือบริเวณนี้กันมาก ทำให้บริเวณดังกล่าวกลายเป็นชุมชนและท่าเรือสำหรับค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกันของชาวบ้านในท้องถิ่นและชาวเรือต่างถิ่น ทำให้ท่าเรือแห่งนี้เปรียบเสมือนตลาดน้ำแห่งหนึ่งในสมัยนั้น ซึ่งชาวเรือต่างๆ ที่ผ่านมาผ่านไปมักเรียกชุมชนนี้ว่า “วังกอ” หรือ “ตลาดวังกอ” ซึ่งมาจากการนำคำว่า “วัง” และคำว่า “ต้นกอ” มารวมกันแล้วใช้เรียกกันจนติดปากว่า “วังต้นกอ” ต่อมาเรียกผิดเพี้ยนมาเป็น “วังตะกอ” จนถึงปัจจุบัน (เทศบาลตำบลวังตะกอ, 2565) ตำบลวังตะกอมีพื้นที่ทั้งหมด 125 ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากอำเภอ 5 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัด 76 กิโลเมตร มี 13 หมู่บ้าน 1,653 ครัวเรือน (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร, 2563) นายมนูญ คงเขาม่วง ดำรงตำแหน่งกำนัน มีประชากรรวม 8,727 คน ชาย 4,197 คน หญิง 4,530 คน ในจำนวนนี้มีกลุ่มที่ต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ คือ ผู้สูงอายุ 1,248 คน ผู้พิการ 167 คน โดยบุคคลกลุ่มนี้ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐเป็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยยังชีพผู้พิการตามกฎหมาย ประชากรทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ใช้ภาษาใต้ในการสื่อสาร ร้อยละ 98 ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ ประเพณีวังสงกรานต์และผู้สูงอายุ ประเพณีขึ้นถ้ำปิดทองรอยพระพุทธรูป ประเพณีทำบุญกลางบ้าน ประเพณีลอยกระทง ประเพณีวันเข้าพรรษา ประเพณีวันออกพรรษา และประเพณีแห่พระแข่งเรือ มีการประกอบอาชีพด้านการเกษตร ปลูกมันน้ำมัน ยางพารา มังคุด พุเรียน ร้อยละ 62 รองลงมาประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร เจ้าหน้าที่ของรัฐ รับจ้างทั่วไป ประกอบอาชีพส่วนตัวรวมถึงผู้ที่ยังไม่มีอาชีพ กลุ่มนักเรียน นักศึกษา ร้อยละ 38 ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี 98,165 บาท ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสลับกับที่ราบสูงและภูเขา มีโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ประปาหมู่บ้านที่กระจายในพื้นที่ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่ดูแลด้านสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่ (เทศบาลตำบลวังตะกอ, 2564)

2.9.11 ตำบลท่าหมื่นราม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก มีพื้นที่ทั้งหมด 111.6576 ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากอำเภอ 19 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัด 42 กิโลเมตร มี 14 หมู่บ้าน 2,602 ครัวเรือน นายพรชัย ดั่งจันทิ ดำรงตำแหน่งกำนัน ประชากรรวม 7,963 คน ชาย 3,904 คน หญิง 4,059 คน ในจำนวนนี้มีกลุ่มที่ต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ คือ ผู้สูงอายุ 1,669 คน ผู้พิการ 270 คน โดยบุคคลกลุ่มนี้ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐ เป็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยยังชีพผู้พิการตามกฎหมาย ประชากรนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 99 ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ มีประเพณีก่อพระเจดีย์ทรายขนาดใหญ่ และประเพณี

งานแข่งเรือประจำปี ซึ่งจัดในวันลอยกระทงของทุกปี ส่วนประเพณีอื่น ๆ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนจำพรรษา ประเพณีทำบุญกลางบ้านช่วงเดือนหก และประเพณีลอยกระทง มีการประกอบอาชีพด้านการเกษตร ไร่ยลละ 60 (ได้แก่ ข้าว มะม่วง มันสำปะหลัง ข้าวโพด ยางพารา เป็นต้น) รองลงมาประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร ได้แก่ รับจ้างทั่วไป และประกอบธุรกิจส่วนตัว ไร่ยลละ 40 ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขา มีโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ประปาหมู่บ้านที่กระจายในพื้นที่ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 2 แห่ง ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าหมื่นราม และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองเตาอิฐ ที่ดูแลด้านสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่ (องค์การบริหารส่วนตำบลท่าหมื่นราม, 2565)

2.9.12 ตำบลท้อแท้ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ที่มาของชื่อตำบลตามเรื่องเล่าต่อกันมาว่า ในสมัยก่อนเจ้าเมืองพิษณุโลกได้เดินทางด้วยเรือมาตามลำน้ำน่านแล้วล่องเข้าสู่แควน้อย แต่ด้วยลำน้ำมีความคดเคี้ยว ใช้เวลาเดินทางนาน ทำให้เกิดความเมื่อยล้าอ่อนเพลียไปทั้งขบวนจนเกิดความท้อแท้ถึงขั้นจะหันหัวเรือกลับ และกว่าจะได้พักกินข้าวปลาอาหารที่เตรียมมาด้วยก็เกือบมืด จึงเรียกชื่อหมู่บ้านที่จอดเรือพักนี้ว่า “บ้านท้อแท้” ต่อมาเมื่อมีบ้านเรือนหนาแน่นจึงยกฐานะขึ้นเป็นตำบล แต่ด้วยชื่อของตำบล “ท้อแท้” ฟังดูไม่เป็นมงคล แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับชื่อตำบลมากนัก เนื่องจากชาวบ้านเชื่อว่าความอยู่ดีมีสุขเกิดจากการขยันหมั่นเพียรมาหากิน และเกิดจากความรัก ความสามัคคีของคนในตำบลที่ช่วยกันพัฒนาและแก้ไขปัญหาในตำบล ไม่ใช่เกิดจากชื่อตำบล (สยามรัฐออนไลน์, 2563) ตำบลท้อแท้มีพื้นที่ทั้งหมด 44 ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากอำเภอ 5 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัด 25 กิโลเมตร มี 8 หมู่บ้าน 1,707 ครัวเรือน นายปิยะวัฒน์ เขียวหอม ดำรงตำแหน่งกำนัน ประชากรรวม 4,708 คน ชาย 2,293 คน หญิง 2,415 คน ในจำนวนนี้มีกลุ่มที่ต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ คือ ผู้สูงอายุ 1,002 คน ผู้พิการ 204 คน โดยบุคคลกลุ่มนี้ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐ เป็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยยังชีพผู้พิการตามกฎหมาย ประชากรนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก ใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีทำบุญกลางบ้าน ประเพณีวันสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง และประเพณีวันเข้าพรรษา-ออกพรรษา มีการประกอบอาชีพด้านการเกษตร ไร่ยลละ 95 รองลงมาประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร เจ้าหน้าที่ของรัฐรับจ้างทั่วไป ประกอบอาชีพส่วนตัวรวมถึงที่ผู้ที่ยังไม่มีอาชีพ กลุ่มนักเรียนนักศึกษา และไม่มีอาชีพ ไร่ยลละ 5 ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำแควน้อย มีโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ประปาหมู่บ้านที่กระจายในพื้นที่ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 2 แห่ง ที่ดูแลด้านสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่ (องค์การบริหารส่วนตำบลท้อแท้, 2564)

2.9.13 ตำบลพระแท่น อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี มีชื่อเรียกสืบเนื่องจากหลักฐานแท่นศิลารอยพระพุทธรูป มีต้นรัง 2 ต้น โอบรอบยแท่นพระพุทธรูปไว้ ต่อมามีการจัดตั้งชื่อตำบลอย่างเป็นทางการ จึงได้ชื่อว่า “ตำบลพระแท่น” มีพื้นที่ทั้งหมด 10.6 ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากอำเภอ 17 กิโลเมตร ห่าง

จากจังหวัด 35 กิโลเมตร มี 16 หมู่บ้าน 1,113 ครัวเรือน นายประสงค์ กระจ่างทอง ดำรงตำแหน่งกำนัน (เทศบาลตำบลพระแท่น, 2565) ประชากรรวม 6,202 คน ชาย 2,968 คน หญิง 3,234 คน ในจำนวนนี้มีกลุ่มที่ต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ คือ ผู้สูงอายุ 919 คน ผู้พิการ 239 คน โดยบุคคลกลุ่มนี้ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐ ประเภทเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยยังชีพผู้พิการตามกฎหมาย ประชากรนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก ร้อยละ 99.87 ใช้ภาษากลางในการสื่อสาร ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ งานนมัสการพระแท่นดงรัง งานประเพณีวันสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีตักบาตรเทโว และประเพณีลอยกระทง มีการประกอบอาชีพด้านการเกษตร ร้อยละ 12.72 รองลงมาประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร เจ้าหน้าที่ของรัฐ รับจ้างทั่วไป ประกอบอาชีพส่วนตัวรวมถึงผู้ที่ยังไม่มีอาชีพ กลุ่มนักเรียนนักศึกษา และไม่มีอาชีพ ร้อยละ 87.28 ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ และพื้นที่ป่าไม้ในเขตวัดพระแท่นดงรังวรวิหาร มีโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ประปาหมู่บ้านที่กระจายในพื้นที่ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 แห่ง ที่ดูแลด้านสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่ (เทศบาลตำบลพระแท่น, 2565)

2.9.14 ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี มีพื้นที่ทั้งหมด 8.9 ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากที่ว่าการอำเภอ 15 กิโลเมตร มี 4 หมู่บ้าน 2,599 ครัวเรือน นายนพรัตน์ สระบัว ดำรงตำแหน่งกำนัน ประชากรรวม 6,171 คน ชาย 3,022 คน หญิง 3,149 คน ในจำนวนนี้มีกลุ่มที่ต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ คือ ผู้สูงอายุ 837 คน ผู้พิการ 238 คน โดยบุคคลกลุ่มนี้ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐ เป็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยยังชีพผู้พิการตามกฎหมาย ประชากรนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก ใช้ภาษากลางในการสื่อสาร ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ ประเพณีทำบุญวันปีใหม่ วันสงกรานต์ งานบุญต่าง ๆ และงานประจำปีหลวงปู่ยิ้ม หลวงปู่เหรียญ มีการประกอบอาชีพด้านการเกษตร ร้อยละ 70 รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 15 อาชีพอื่น ๆ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ประกอบอาชีพส่วนตัว รวมถึงผู้ที่ยังไม่มีอาชีพ กลุ่มนักเรียน นักศึกษา ร้อยละ 15 ลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขา ที่ราบเชิงเขาและพื้นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำ โดยมีแม่น้ำศรีสวัสดิ์ไหลผ่าน มีโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ประปาหมู่บ้านที่กระจายในพื้นที่ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองบัวที่ดูแลด้านสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่ (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว, 2565)

2.9.15 เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เดิมเป็นอำเภอชั้นในตั้งอยู่พื้นที่วัดราชคฤห์ ในเดือนกรกฎาคม 2549 ได้เปลี่ยนชื่ออำเภอเป็นอำเภอบางยี่เรือ จังหวัดธนบุรี ในเดือนธันวาคม 2514 สมัยจอมพลถนอมกิตติขจรดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้ยุบจังหวัดธนบุรีร่วมกับจังหวัดพระนครให้มีฐานะเป็นนครหลวงกรุงเทพมหานคร และคงคำว่าธนบุรีไว้เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติของพระเจ้ากรุงธนบุรีหรือสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในระยะต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนชื่ออำเภอบางยี่เรือเป็นอำเภอธนบุรี ขึ้นกับนครหลวงกรุงเทพมหานคร และได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเขตธนบุรี ขึ้นกับกรุงเทพมหานครในเวลาต่อมา เขตธนบุรีแบ่งการปกครองออกเป็น 7 แขวง ประกอบด้วยแขวงวัดกัลยาณ์ แขวงทิวรุจิ แขวงบางยี่เรือ แขวงตลาดพลู

แขวงบุคโคล แขวงสำเหร่ และแขวงดาวคะนอง มีพื้นที่ 8.551 ตารางกิโลเมตร จำนวนประชากร ณ ปี พ.ศ. 2565 จำนวน 99,591 คน 56,976 ครั้วเรือน สภาพของพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มชุมชนตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่น และประกอบอาชีพที่หลากหลาย เขตธนบุรี เป็นเมืองเก่าแก่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน ชุมชนมีความหลากหลายด้านชาติพันธุ์ ไทย จีน ลาว มอญ อาศัยอยู่ร่วมกัน ทั้งที่นับถือศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ความหลากหลายของชาติพันธุ์ ทำให้เกิดสถาปัตยกรรมศาสนสถานต่างๆ ทั้ง วัด มัสยิด และโบสถ์คริสต์ ประชาชนใช้ภาษาไทย (ภาษากลาง) ในการสื่อสาร ประเพณีวัฒนธรรมที่แตกต่างกลายเป็นมรดกวัฒนธรรมที่เป็นพหุวัฒนธรรมเป็นความโดดเด่นของแต่ละเชื้อชาติในพื้นที่ (สำนักงานเขตธนบุรี, 2566)

2.9.16 ตำบลคลองหินปูน อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว เป็นพื้นที่ที่ประชากรอพยพมาจากหลากหลายจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน พื้นที่มีแหล่งน้ำและหินปูนผสมอยู่มาก จึงมีชื่อเรียกว่าคลองหินปูน มีพื้นที่ทั้งหมด 51.4 ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากอำเภอประมาณ 24 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัด 47 กิโลเมตร มี 16 หมู่บ้าน 3,595 ครั้วเรือน นายชัยวัฒน์ สุริยันต์ ดำรงตำแหน่งกำนัน ประชากรรวม 9,441 คน ชาย 4,678 คน หญิง 4,763 คน ในจำนวนนี้ มีกลุ่มที่ต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ คือ ผู้สูงอายุ 1,582 คน ผู้พิการ 412 คน โดยบุคคลกลุ่มนี้ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐเป็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและผู้พิการ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาเป็นศาสนาอิสลาม และคริสต์ ใช้ภาษาถิ่นอีสานในการสื่อสาร ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญคือ ประเพณีทางศาสนาพุทธ มีการประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรมมากที่สุด พืชเศรษฐกิจที่สำคัญในพื้นที่คือ ปลูกข้าว มะม่วง ลำไย อ้อย ข้าวโพด มันสำปะหลัง ยางพารา และพืชผัก รองลงมาประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร เจ้าหน้าที่ของรัฐ รับจ้างทั่วไป ประกอบอาชีพส่วนตัวรวมถึงผู้ที่ยังไม่มีอาชีพ ที่เป็นนักเรียนนักศึกษา ภูมิปัญญาที่สำคัญของชุมชนคือการทอผ้า ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเรียบมีลูกคลื่น ลอนเล็กน้อย มีป่าไม้ชุมชนประมาณ 1,500 ไร่ มีแหล่งน้ำสำคัญคือ คลองตาสูตร และคลองวังจิก มีโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ประปาหมู่บ้านที่กระจายในพื้นที่ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 2 แห่ง ที่ดูแลด้านสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่

2.9.17 เทศบาลเมืองตะลุมพันธ์ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี เป็นพื้นที่หนึ่งในอำเภอสายบุรี ตามประวัติศาสตร์เป็นเมืองที่มีอารยธรรมเก่าแก่ควบคู่กับเมืองปัตตานี จัดเป็นหัวเมืองอันดับหนึ่งเมืองสิบสองนักษัตรของแคว้นสิริธรรมนคร (นครศรีธรรมราช) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดเกล้าให้แบ่งปัตตานีออกเป็น 7 หัวเมืองขึ้นตรงต่อเมืองสงขลา ต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าให้จัดการปกครองออกเป็นมณฑลเทศาภิบาล เมืองปัตตานีและเมืองอื่นอีก 7 เมืองขึ้นตรงต่อข้าหลวงใหญ่นครศรีธรรมราช แต่เมื่อ พ.ศ. 2449 ได้ตั้งเป็นมณฑลปัตตานีและมีจังหวัดขึ้นต่อมณฑลนี้เพียง 4 เมือง คือ ปัตตานี หนองจิก ยะหริ่ง เป็นเมืองปัตตานี ยะลา กับรามันเป็นเมืองยะลา ส่วนเมืองสายบุรียังคงเดิมซึ่งตั้งอยู่ลำน้ำสายบุรีลึกเข้าไปทางอำเภอยี่งอ ในฤดูแล้งการเดินทางเรือไม่สามารถเข้าไปในพื้นที่ได้ พระยาสายจึงให้ย้ายเมือง

มาตั้งบริเวณเขาสลิดงบายซึ่งเป็นเทศบาลเมืองตะลุมบอนในปัจจุบัน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี, 2555) มีพื้นที่ทั้งหมด 18.56 ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากอำเภอประมาณ 8 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัด 55 กิโลเมตร มี 2,622 ครัวเรือน ประชากรรวม 14,502 คน ชาย 7,124 คน หญิง 7,378 คน ในจำนวนนี้ มีกลุ่มที่ต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ คือ ผู้สูงอายุ 1,449 คน ผู้พิการ 317 คน โดยบุคคลกลุ่มนี้ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยยังชีพผู้พิการตามกฎหมาย ประชากรนับถือศาสนาอิสลามประมาณร้อยละ 80.50 ใช้ภาษายาวีในการสื่อสาร ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ ประเพณีตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่เอี้ยะกง งานประเพณีและการแสดงศิลปะท้องถิ่น 90 วันหลังเดือนอิดิลฟิตรี ประเพณีสงกรานต์ งานวันอาซูรอ ประเพณีแห่เทียนพรรษา งานวันเมาลิดและประกวดคัมภีร์อัลกุรอาน ประเพณีซึกพระ ประเพณีลอยกระทง และการเฉลิมฉลองวันฮารีรายอสิ้นสุดเดือนรอมฎอนหรือซุลฮิจยะห์ มีการประกอบอาชีพการเกษตร ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ยางพารา มะพร้าว ข้าว อาชีพปศุสัตว์ ได้แก่ เป็ด ไก่ โค แพะ แกะ และนกเขา และประกอบอาชีพค้าขาย และรับจ้าง ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงติดชายฝั่งทะเล สลับกับที่ราบลุ่มติดฝั่งทะเลอ่าวไทย มีแม่น้ำสายบุรีที่เป็นแม่น้ำสายหลักเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ไหลผ่าน มีโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ประปาหมู่บ้านที่กระจายในพื้นที่ มีสถานบริการสาธารณสุขจำนวน 3 แห่งที่ดูแลด้านสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่ (เทศบาลเมืองตะลุมบอน, 2566)

2.9.18 ตำบลนาทอน อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล เดิมมีชาวมุสลิมชื่อ หะยี เจ๊ะรำเหม มาสร้างบ้านเพื่ออยู่อาศัยเป็นครอบครัวบริเวณแหลมที่ยื่นออกมาใกล้บริเวณคลองเปรี๊ยะและคลองนาทอน ใช้เรือเป็นพาหนะในการสัญจรไปมาทางน้ำและเรียกว่าในทอนซึ่งยังคงมีร่องรอยของท่าเรือและอุปกรณ์เครื่องใช้ แต่ด้วยกาลเวลาที่เนิ่นนานจากคำว่าในทอนกลายเป็นนาทอนในปัจจุบัน มีพื้นที่ทั้งหมด 71.23 ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากอำเภอ 27 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัด 36 กิโลเมตร มี 9 หมู่บ้าน 2,265 ครัวเรือน นายพจน์ สุขลิ้ม ดำรงตำแหน่งกำนัน ประชากรรวม 7,350 คน ชาย 3,361 คน หญิง 3,689 คน ในจำนวนนี้ มีกลุ่มที่ต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ คือ ผู้สูงอายุ 817 คน ผู้พิการ 209 คน โดยบุคคลกลุ่มนี้ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐเป็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เบี้ยยังชีพผู้พิการ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 75.07 รองลงมานับถือศาสนาพุทธร้อยละ 24.55 ศาสนาอื่นๆ ร้อยละ 0.38 ใช้ภาษาถิ่น (ภาษาใต้) ในการสื่อสาร มีประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญตามศาสนา มีการประกอบอาชีพด้านการเกษตรเป็นหลัก สวนยางพารา ปาล์ม ผลไม้ พืชผัก การปศุสัตว์ ประเภทไก่ เป็ด วัว แพะ และการทำประมงน้ำเค็ม ร้อยละ 80 รองลงมาประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร เจ้าหน้าที่ของรัฐ รับจ้างทั่วไป ประกอบอาชีพส่วนตัวรวมถึงผู้ที่ยังไม่มีอาชีพ กลุ่มนักเรียนนักศึกษา ร้อยละ 20 ภูมิปัญญาและปราชญ์ผู้รู้ที่สำคัญในพื้นที่ อาทิ ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม ด้านการเกษตร การแพทย์แผนไทยและโบราณ ข้อมูล ณ เดือนสิงหาคม 2564 (องค์การบริหารส่วนตำบลนาทอน, 2566) ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่อกเขาที่ราบสูง น้ำทะเลท่วมถึง ทิศตะวันตกและทิศใต้สภาพพื้นที่ราบ น้ำทะเลท่วมถึงมีป่าชาย

เลนตลอดแนว ทิศตะวันออกมีเทือกเขาทอดเป็นแนวยาวจากเหนือจรดใต้ ตอนกลางเป็นที่ราบสูง ราบลุ่มและที่ราบเชิงเขา ทรัพยากรของพื้นที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์โดยเฉพาะป่าไม้คงความอุดมสมบูรณ์ร้อยละ 80 มีโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ประปาหมู่บ้านที่กระจายในพื้นที่ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 2 แห่ง ที่ดูแลด้านสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่

2.9.19 ตำบลเขื่อน อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีพื้นที่ทั้งหมด 23.50 ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากอำเภอ 35 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัด 40 กิโลเมตร มี 11 หมู่บ้าน 1,709 ครัวเรือน นายมนตรี พลบำรุง ดำรงตำแหน่งกำนัน ประชากรรวม 5,505 คน ชาย 2,716 คน หญิง 2,789 คน ในจำนวนนี้มีกลุ่มที่ต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ คือ ผู้สูงอายุ 998 คน ผู้พิการ 166 คน (สำนักสนับสุนนระบบสุขภาพปฐมภูมิ, 2564) โดยบุคคลกลุ่มนี้ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐ เป็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยยังชีพผู้พิการตามกฎหมาย ประชากรนับถือศาสนาพุทธทั้งหมด ส่วนใหญ่ใช้ภาษาถิ่น (ภาษาอีสาน) ในการสื่อสาร ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ ประเพณีบุญผะเหวด และประเพณีบุญบั้งไฟ มีการประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม (ปลูกข้าว และปศุสัตว์) และค้าขาย ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ประปาหมู่บ้านที่กระจายในพื้นที่ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 แห่ง ที่ดูแลด้านสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่ (องค์การบริหารส่วนตำบลเขื่อน, 2565)

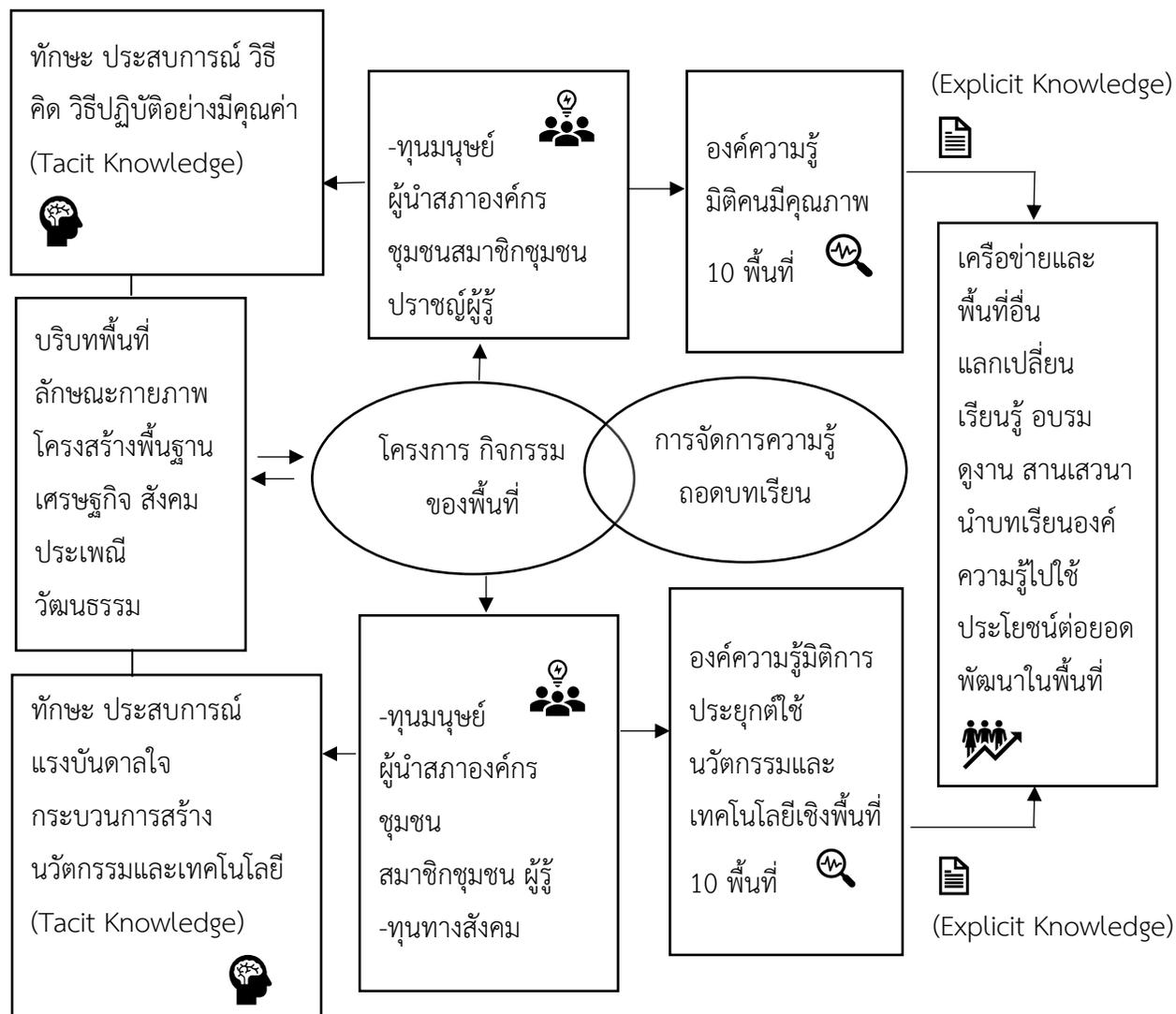
2.9.20 ตำบลดงใหญ่ อำเภอบ้านดง จังหวัดมหาสารคาม เดิมเป็นพื้นที่ ที่มีผืนป่าอุดมสมบูรณ์ และมีพื้นที่กว้างใหญ่ ชาวบ้านจะเรียกป่าที่มีความกว้างใหญ่และอุดมสมบูรณ์ว่า “ดงใหญ่” ที่เปรียบเสมือนเป็นคลังอาหารของชุมชน มีจำนวน 16 หมู่บ้าน 1,398 ครัวเรือน ประชากรรวม 5,044 คน มีพื้นที่ทั้งหมด 28.3 ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากอำเภอ 12 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัด 42 กิโลเมตร มี 16 หมู่บ้าน 1,417 ครัวเรือน นายคงศักดิ์ ปัญญาละ ดำรงตำแหน่งกำนัน ประชากรรวม 5,060 คน เป็นชาย 2,505 คน และหญิง 2,555 คน ในจำนวนนี้มีกลุ่มที่ต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ คือ ผู้สูงอายุ 1,109 คน ผู้พิการ 210 คน โดยบุคคลกลุ่มนี้ได้รับสวัสดิการจากภาครัฐ เป็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยยังชีพผู้พิการตามกฎหมาย ประชากรนับถือศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่ใช้ภาษาถิ่น (ภาษาอีสาน) ในการสื่อสาร ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ เลี้ยงผีแถนหรือผีบรรพบุรุษ (เดือนอ้าย) ทำบุญคูณข้าวหรือสู่วัวข้าว (เดือนยี่) ทำบุญข้าวจี (เดือนสาม) ทำบุญพระเวดพิงเทศมหาชาติ (เดือนสี่) ทำบุญขึ้นบ้านใหม่หรือทำบุญตรุษสงกรานต์ รดน้ำดำหัว (เดือนห้า) ทำบุญบั้งไฟเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาขอฝน (เดือนหก) ทำบุญเทวดาอารักษ์หลักเมือง (เดือนเจ็ด) ทำบุญเข้าพรรษา (เดือนแปด) ทำบุญข้าวประดับดิน (เดือนเก้า) ทำบุญข้าวสาก (เดือนสิบ) ทำบุญออกพรรษา (เดือนสิบเอ็ด) และทำบุญมหาภูฏินและประเพณีลอยกระทง (เดือนสิบสอง) มีการประกอบอาชีพด้านการเกษตรเป็นหลัก ปลูกข้าว ปศุสัตว์ และการปลูกพืชผักสวนครัว ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงสลับลูกเนิน มีโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วยไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ประปาหมู่บ้านที่กระจายในพื้นที่ มีโรงพยาบาล

ส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 แห่ง ที่ดูแลด้านสาธารณสุขของประชาชนในพื้นที่ (องค์การบริหารส่วนตำบลดงใหญ่, 2564)

การศึกษาบริบทชุมชน เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจถึงความเป็นมาของชุมชน ทุนที่สำคัญในชุมชน ที่เป็นทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทรัพยากร ประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีรายละเอียดแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ การศึกษาเบื้องต้นจะทำให้เห็นภาพรวมความเป็นอยู่ของชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มบุคคลที่เปราะบางที่เป็นผู้สูงอายุ ผู้พิการที่ต้องการ การดูแลซึ่งมีสัดส่วนในแต่ละพื้นที่ ที่แตกต่างกัน เพื่อนำสู่การวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นข้อมูลสำคัญในการวิเคราะห์ชุมชนว่ามีขีดความสามารถในการพึ่งตนเอง จากการมีทุนมนุษย์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “คนมีคุณภาพ” ที่เป็นทุนที่สำคัญที่สุดในชุมชน ได้ร่วมมือกันลุกขึ้นมาจัดการชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนของตนเองได้อย่างไร เช่น การมีผู้ด้อยโอกาส หรือผู้เปราะบางในชุมชน ชุมชนมีกองทุนสวัสดิการชุมชน หรือกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อสร้างสวัสดิการดูแลกันเองของคนในชุมชนที่รวมถึงผู้เปราะบางซึ่งมีอยู่ในทุกพื้นที่หรือไม่ อีกทั้งทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนที่มีศักยภาพในการสร้างเศรษฐกิจชุมชน ในรูปแบบการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีโอกาสในการสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชน ชุมชนมีการดำเนินงานอย่างไร หรือหากมีการดำเนินงานอยู่แล้วมีการเชื่อมโยงสู่การสร้างสวัสดิการที่เพิ่มขึ้นที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่เพียงใด โดยเฉพาะการพิจารณาจำนวนสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนกับจำนวนประชากรที่มีอยู่ในชุมชนทั้งหมดมีสัดส่วนเป็นอย่างไร

ดังนั้นบริบทชุมชนทั้งที่เป็นข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิ เมื่อวิเคราะห์แล้วจะทำให้หน่วยงานผู้สนับสนุนหลักอย่างสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ รวมทั้งหน่วยงานภายนอกที่จะเข้าไปหนุนเสริม ได้ข้อมูลประกอบการวางแผนพัฒนาเป็นไปอย่างเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ โดยเฉพาะศักยภาพของทุนมนุษย์ในพื้นที่ ที่เป็นทรัพยากรที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในชุมชน หากพื้นที่ใดมีศักยภาพของทุนมนุษย์ที่เข้มแข็ง ที่จะสามารถสร้างทุนทางสังคม เพื่อดูแลกันเองในกลุ่มผู้ที่ต้องได้รับความช่วยเหลือในชุมชนและสามารถจัดการกันเองได้ในพื้นที่ จึงเป็นการสนับสนุนทรัพยากรที่คุ้มค่า เนื่องจากการสนับสนุนดังกล่าวมีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการพึ่งตนเองของคนในชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในเชิงสังเคราะห์ กระบวนการถอดองค์ความรู้ ที่นำเสนอปรากฏการณ์ชุมชนต้นแบบในมิติคนมีคุณภาพ และมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ จะทำให้เห็นรูปแบบโครงสร้างแนวทางการถอดองค์ความรู้ จากการดำเนินงานพัฒนาที่เป็นแกนนำการพัฒนาในรูปแบบของสภาองค์กรชุมชน เพื่อให้ได้องค์ความรู้จากผู้นำและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ที่มีความรู้ประสบการณ์ฝังอยู่ในตัว ให้ออกมาเป็นความรู้ชัดแจ้งพร้อมให้ชุมชนอื่นได้นำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพื้นที่มีแนวทาง (ดังภาพที่ 2.1)

ภาพที่ 2.1 องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบเข้มแข็งในมิติคนมีคุณภาพ และมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่

ที่มา: (สุภาวดี ขุนทองจันทร์, 2566)

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการศึกษาและขั้นตอนการดำเนินงาน

บทที่ 3 เป็นบทที่บรรยายละเอียด วิธีการศึกษาและขั้นตอนการดำเนินงานถอดองค์ความรู้ ในมิติคนมีคุณภาพ และมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ มีลำดับหัวข้อประกอบด้วย รูปแบบการศึกษา ขั้นตอนในการศึกษาถอดบทเรียนองค์ความรู้ หน่วยของการวิเคราะห์พื้นที่ศึกษา ผู้ให้ข้อมูลหลักในการถอดองค์ความรู้ การเก็บรวบรวมข้อมูล และถอดองค์ความรู้ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาถอดองค์ความรู้ การวิเคราะห์ข้อมูลถอดองค์ความรู้ และแผนงานถอดองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละหัวข้อมีรายละเอียดดังนี้

3.1 รูปแบบการศึกษา

เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลรายละเอียดเชิงลึกจากพื้นที่ตำบลต้นแบบ เพื่อเจาะลึกบรรยายเหตุการณ์ที่เป็นเหตุเป็นผลสนับสนุนการดำเนินงาน ซึ่งจะทำให้ได้คำตอบที่ลึกซึ้งด้วยบริบทเฉพาะกลุ่ม ซึ่งเป็นรูปแบบการศึกษาที่จะทำให้การถอดองค์ความรู้ที่ผ่านการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อเป็นต้นแบบสำหรับการขยายผลที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นๆ ได้อย่างเหมาะสม

3.2 ขั้นตอนในการศึกษาถอดบทเรียนองค์ความรู้

ขั้นตอนในการศึกษาถอดองค์ความรู้

3.2.1 ออกแบบแนวทางการศึกษา พื้นที่ต้นแบบในการขับเคลื่อน โครงการยกระดับตำบลเข้มแข็ง มิติคนมีคุณภาพ และการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี และวางแผนและดำเนินการในพื้นที่เป้าหมายจากผู้เกี่ยวข้อง คือ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) นักวิชาการจากวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สภาองค์กรชุมชนตำบลทุกพื้นที่ ประชาชนผู้รู้ในชุมชน และตัวแทนประชาชนในพื้นที่

3.2.2 สร้างเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล ถอดองค์ความรู้ ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง มิติคนมีคุณภาพ และการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ถูกต้องตรวจสอบความสมบูรณ์และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา ปรากฏใน (ภาคผนวก ก และภาคผนวก ข)

3.2.3 ลงพื้นที่จัดประชุมกลุ่มย่อย ระดมความคิดเห็น ประสพการณ์การทำงาน โดยประชากรเป้าหมาย ประกอบด้วย คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนผู้รู้ที่อยู่ในชุมชน ตัวแทนกลุ่มองค์กรที่อยู่ในพื้นที่ เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

กลุ่มกองทุนทางการเงิน กลุ่มสุขภาพ กลุ่มสตรีเป็นต้น ร่วมแลกเปลี่ยนให้ข้อมูลประสบการณ์การพัฒนาในพื้นที่ ตำบลเข้มแข็งมิติคนมีคุณภาพ จำนวน 10 พื้นที่ใน 7 จังหวัด โดยใช้เทคนิควิธีการเล่าเรื่องราวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ รายละเอียดตามที่ได้นำเสนอไว้ (ดังตารางที่ 1.1)

3.2.4 ประชุมเชิงปฏิบัติการ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย และการติดตามผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเพิ่มเติม เพื่อถอดองค์ความรู้ในพื้นที่ตำบลเข้มแข็งมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี จำนวน 10 พื้นที่หรือตำบลใน 3 จังหวัด รายละเอียดนำเสนอไว้ใน (ดังตารางที่ 3.1)

3.2.5 วิเคราะห์ผลการศึกษา และยืนยันข้อมูลผลการศึกษาถอดองค์ความรู้ และคืนข้อมูลให้กับชุมชน ในมิติคนมีคุณภาพ 10 ตำบล และการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ 10 ตำบล โดยมีผู้บริหาร เจ้าหน้าที่จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล ที่เป็นตัวแทนแต่ละพื้นที่ และนักวิชาการผู้ศึกษาและถอดองค์ความรู้จากวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 24-25 สิงหาคม 2566 ณ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

3.3 หน่วยของการวิเคราะห์

วิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมระดับชุมชนหรือตำบล ที่เป็นพื้นที่เป้าหมายของการศึกษา 20 แห่งที่กระจายอยู่ในภูมิภาคต่างๆ ด้วยบริบทเฉพาะกลุ่มที่ระบุเหตุการณ์ที่เชื่อมโยงกับโครงการ กิจกรรมที่ดำเนินงานในแต่ละพื้นที่ ที่เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน นำสู่ตัวแบบที่หลากหลายเป็นแนวทางในการขยายผลสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ต่อ เพื่อสร้างต้นแบบในจำนวนที่เพิ่มขึ้นให้เต็มพื้นที่ของประเทศไทย ตามวิสัยทัศน์ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ที่มีบทบาทหน้าที่ในการเชื่อมประสานให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเอง และนำสู่การจัดการตนเอง

3.4 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษา

3.4.1 พื้นที่ตำบลเข้มแข็งมิติคนมีคุณภาพ 10 พื้นที่หรือตำบล ตัวแทนพื้นที่ละ 10 คน เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง เนื่องจากเป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และมีส่วนร่วมสำคัญในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่มิติคนมีคุณภาพ ที่เคยได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานต่างๆ เพื่อเสริมสร้างพื้นที่เข้มแข็งมาอย่างต่อเนื่อง จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ที่เป็นเป้าหมายตามโครงการและแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) รวมทั้งสิ้น 105 คน (ไม่รวมเจ้าหน้าที่ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ที่เป็นผู้ดูแล

โครงการแต่ละโครงการ) ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลสำคัญจะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาถอดองค์ความรู้ในการนำไปใช้เผยแพร่ต่อไป

3.4.2 พื้นที่ตำบลเข้มแข็งมิติประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี 10 ตำบล/พื้นที่ ๆ ละ 10-15 คน เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง เนื่องจากเป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และมีส่วนร่วมสำคัญในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่มิติประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ที่เคยได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานต่างๆ เพื่อเสริมสร้างพื้นที่เข้มแข็งมาอย่างต่อเนื่องจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ที่เป็นเป้าหมายตามโครงการและแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) รวมทั้งสิ้น 65 คน (ไม่รวมเจ้าหน้าที่ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ที่เป็นผู้ดูแลโครงการแต่ละโครงการที่สนับสนุนการพัฒนาตามพื้นที่ต่างๆ) ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลสำคัญที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาถอดองค์ความรู้ในการนำไปใช้เผยแพร่ต่อไป

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ นำไปสังเคราะห์ตามกรอบการศึกษาและตอบประเด็นของวัตถุประสงค์ของการศึกษา เก็บรวบรวมจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิและแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ มีรายละเอียดดังนี้

3.5.1 ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ด้วยการทบทวนวรรณกรรมในเชิงสังเคราะห์ตำบลเข้มแข็งมิติคนมีคุณภาพประกอบด้วย รายงานหรือเอกสารที่เกี่ยวกับบริบทพื้นที่ชุมชน ที่จัดเก็บโดยสถาบันสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยแนวทางการปรับเปลี่ยนแนวคิดด้านการพัฒนา การคิดค้นวิธีการแก้ปัญหา การสร้างสิ่งแวดล้อมที่จะช่วยให้ชุมชนเกิดกระบวนการคิด การดำเนินงาน การปฏิบัติการแก้ปัญหา กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน เครือข่าย การติดตามประเมินผลการดำเนินงาน การส่งเสริมความเข้มแข็งจากภาครัฐหรือภาคีเครือข่ายให้ชุมชนเป็นผู้ใช้ศักยภาพและภูมิปัญญาของชุมชนเองในการทำแผนป้องกัน การแก้ปัญหา แนวทางการขับเคลื่อนงานในชุมชนด้วยตนเองเป็นหลัก รับผิดชอบการดำเนินงานของชุมชนตนเองเป็นหลัก สำหรับตำบลเข้มแข็งมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีประกอบด้วย เอกสารทุติยภูมิ รายงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเกษตรกรรม การประยุกต์ใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีในพื้นที่เดิม ที่รวบรวมไว้โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ในพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานเกษตรอำเภอหรือจังหวัด

3.5.2 ข้อมูลปฐมภูมิ การสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดประชุมกลุ่มย่อยระดมสมอง (Focus group) โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง รายละเอียดการสัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ในหัวข้อเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาแล้ว โดยเก็บจากประชากรกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลหลักในมิติคนมีคุณภาพ และมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ โครงสร้างเศรษฐกิจ สังคมของชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่ง จะมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับบริบทต่างๆ ของแต่ละชุมชน รายละเอียด (ดังตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลหลัก	มิติคคนมีคุณภาพ	มิตีการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี
	จำนวน (คน)	จำนวน (คน)
ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชน ผู้นำท้องที่	50	10
ตัวแทนชุมชน/ผู้รู้ที่อยู่ในชุมชนเครือข่ายทางการ และไม่เป็นทางการที่ทำงานร่วมกับชุมชน	50	50
เจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนส่วนกลางและ ส่วนภูมิภาคที่ดูแลโครงการในพื้นที่	5	5
รวม	105	65

หมายเหตุ: ประชากรเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลหลักสามารถปรับยืดหยุ่นได้แต่ต้องไม่น้อยกว่าที่กำหนดในตาราง ซึ่งบางพื้นที่จะมีมากกว่าที่ปรากฏในตาราง โดยใช้เทคนิค Snowball เพื่อให้ได้ข้อมูลที่อิมตัวมากที่สุด

3.6 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

3.6.1 มิติคคนมีคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สำหรับการรวบรวมข้อมูลในระดับตำบลจากผู้นำสภาองค์กรชุมชน ขบวนการองค์กรชุมชน และผู้รู้ที่อยู่ในชุมชน จำนวน 105 คน โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 4 ประเด็น ตามกรอบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง 4 มิติของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้แก่ (1) คนมีคุณภาพ มีแนวคิดและความสามารถเพิ่ม (ความรู้ ทักษะ) (2) องค์กรชุมชนเข้มแข็ง มีความสามารถในการบริหารจัดการ (3) คุณภาพชีวิตคนในชุมชน และ (4) ปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์โครงสร้างหรือนโยบาย

3.6.2 มิตีการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สำหรับการรวบรวมข้อมูลในระดับพื้นที่จากผู้นำสภาองค์กรชุมชน ขบวนการองค์กรชุมชน และผู้รู้ที่อยู่ในชุมชน จำนวน 65 คน โดยการถอดองค์ความรู้แบ่งออกเป็น 5 ประเด็น ได้แก่ (1) สถานการณ์ด้านการผลิตในระบบเกษตรกรรม (2) ปัญหาและอุปสรรค ที่ชุมชนเผชิญอยู่ (3) ปัจจัยเกื้อหนุนและไม่เกื้อหนุนต่อการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ (4) ความพร้อมของสาธารณูปโภคพื้นฐาน (5) ทักษะและความสามารถของชุมชนที่มีอยู่และควรได้รับการส่งเสริมเพิ่มเติม

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากองค์ความรู้ที่ถอดได้จากผู้นำสภาองค์กรชุมชน สมาชิกสภาองค์กรชุมชน ผู้รู้ที่อยู่ในชุมชน และแกนนำผู้มีบทบาทในชุมชน โดยการวิเคราะห์เชิงระบบที่จะเกี่ยวข้องกับผลลัพธ์หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น กระบวนการและขั้นตอน กลไกการทำงาน สภาพแวดล้อมที่เป็นเงื่อนไขและปัจจัยที่รายรอบสภาองค์กรชุมชนตำบล ผ่านการประมวล วิเคราะห์ ให้เกิดคุณค่าในแต่ละมิติ

3.7.1 มิติคนมีคุณภาพ ใช้เทคนิคการถอดบุคคลต้นแบบ เพื่อทำความเข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบล กระบวนการที่ทำให้เกิดวิธีคิด จุดเปลี่ยน วิธีปฏิบัติและความสัมพันธ์เชิงองค์ประกอบ สภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลลัพธ์ที่เป็นปัจจัยที่ส่งเสริม สนับสนุนคนมีคุณภาพในพื้นที่ ที่เป็นแกนนำหลักให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนเข้มแข็ง โดยใช้กรอบการวิเคราะห์ที่ปรากฏในกรอบการศึกษา (ดังภาพที่ 1.1) รวมทั้งแนวทางการถอดองค์ความรู้ (ดังภาพที่ 2.1) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา

3.7.2 มิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ รวมทั้งการบริหารจัดการฟาร์มของผู้นำสภาองค์กรชุมชน สมาชิกชุมชน ประกอบกับบริบทของพื้นที่ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม โครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ ภูมิปัญญาของผู้นำสภาองค์กรชุมชน ที่ผ่านการบ่มเพาะและเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ ที่เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัว ของแต่ละพื้นที่ ที่มีปัจจัยและองค์ประกอบ สภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลลัพธ์ ที่อาจจะแตกต่างกัน ตามภูมิภาค เช่น ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามลักษณะของการประยุกต์ใช้ การนำไปทดลองใช้ตามระบบการผลิต (เชิงเดี่ยว ผสมผสาน ทฤษฎีใหม่) ความแตกต่างของ Agro-ecosystem ขนาดการผลิต (เล็ก กลาง ใหญ่) การร่วมเป็นเครือข่าย (กลุ่มเป็นทางการ กลุ่มไม่เป็นทางการ) ขึ้นกับประเด็นข้อมูลที่รวบรวมได้จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ตามการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ตามที่ระบุไว้ในระเบียบวิธีการศึกษา โดยใช้กรอบการวิเคราะห์ที่ปรากฏในกรอบการศึกษา (ดังภาพที่ 1.1) รวมทั้งแนวทางการถอดองค์ความรู้ (ดังภาพที่ 2.1) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา

3.8 แผนงานการศึกษา

กิจกรรมแผนงานที่เกี่ยวข้องและระยะเวลาดำเนินการ ตามลำดับตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นจนกระทั่งส่งมอบผลงานต่อสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ตามขอบเขต ข้อตกลงที่ระบุในสัญญาโครงการ มีรายละเอียด (ดังตารางที่ 3.2)

ตารางที่ 3.2 แผนงานการศึกษา

รายละเอียด	พ.ศ. 2566				
	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
1. เขียนเสนอข้อเสนอเชิงหลักการ	↔				
2. เสนอโครงร่าง หลักการและเหตุผล การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และระเบียบวิธีการศึกษาเสนอต่อ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน	↔				
3. งานภาคสนาม รวบรวม ประมวลข้อมูลกิจกรรมการถอดองค์ความรู้มิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ และตรวจสอบข้อมูล ใน 10 พื้นที่	↔				
4. งานภาคสนาม รวบรวม ประมวลข้อมูลกิจกรรมการถอดองค์ความรู้มิติคนมีคุณภาพ ในและตรวจสอบข้อมูล 10 พื้นที่	↔				
5. วิเคราะห์ข้อมูล สังเคราะห์องค์ความรู้จากการถอดบทเรียน มิติคนมีคุณภาพ และการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่	↔				
6. ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน	↔				

หมายเหตุ: รวมระยะเวลาในการดำเนินงาน 5 เดือน กิจกรรมการทำงานปรับกระบวนการทำงานตามสถานการณ์เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามขอบเขตที่ระบุในสัญญาของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

บทที่ 4

ผลการศึกษาดองค์ความรู้ใน 10 พื้นที่ มิติคนมีคุณภาพ

การศึกษาดองค์ความรู้ ใน 10 พื้นที่ ซึ่งมีขอบเขตการศึกษาตามวัตถุประสงค์ เพื่อดองค์ความรู้ บทบาทของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนที่เป็นองค์ประกอบในกระบวนการดำเนินงานร่วมกับชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หลักคิด ทักษะ เครื่องมือ และเพื่อดองค์ความรู้ กลไก และกระบวนการ เครือข่ายการดำเนินงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนใน 10 พื้นที่ตามลำดับดังนี้

4.1 พื้นที่ต้นแบบตำบลท่าหมื่นราม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ภาพที่ 4.1 สภาพบริบทพื้นที่ทางกายภาพของตำบลท่าหมื่นราม

ที่มา: (สมคิด หมวกสูงเนิน, 2566)

4.1.1 บริบทการพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นราม

จากข้อมูลการสัมภาษณ์และการบอกเล่าเรื่องราว การขับเคลื่อนการพัฒนาของพื้นที่ ด้วยรูปแบบการประชุมกลุ่มย่อยที่เน้นสุนทรียภาพการสนทนา ประกอบด้วย ผู้นำสภาองค์กรชุมชน สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นราม เจ้าหน้าที่ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และนักวิชาการจากวิทยาลัยพัฒนา

ศาสตร์ ป่วย อังภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2566 และจากการตรวจสอบข้อมูลร่วมกันในพื้นที่ เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2566 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าหมื่นราม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

สภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นราม ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2559 ก่อตั้งหลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 เป็นเวลา 8 ปี โดยประชาชนในพื้นที่เห็นชอบร่วมกันในการจัดตั้ง โดยการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน มีปณิธานร่วมกันในการจัดตั้ง เพื่อแก้ปัญหา ช่วยเหลือสนับสนุน และทำกิจกรรมที่ชอบด้วยกฎหมายอันเป็นคุณประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของตำบลท่าหมื่นราม ณ เดือนเมษายน 2566 คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นราม มีจำนวน 12 คน เป็นผู้นำระดับหมู่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) ผู้นำระดับตำบล (กำนัน) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าหมื่นราม (อบต.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน ข้าราชการที่เกษียณอายุราชการ และปราชญ์ผู้รู้ในชุมชน โดยมีรายชื่อคณะกรรมการดังนี้

(1) นายไกรสร สันมะโน	อายุ 65 ปี	ตำแหน่ง ที่ปรึกษา
(2) นายไชยยันต์ ปัญญาคำ	อายุ 64 ปี	ตำแหน่ง ประธาน
(3) นายวิเศษ ขุนชวนา	อายุ 50 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(4) นายประสาน อุไรวงศ์	อายุ 70 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(5) นายคมสัน ลำทา	อายุ 56 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(6) นายพรชัย ดั่งจันทโท	อายุ 57 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(7) นายพิเชษฐชัย โปรงจันทิก	อายุ 58 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(8) นายอำนาจ ดวงจง	อายุ 56 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(9) นางปรีชาดี หวัดสูงเนิน	อายุ 47 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(10) นายสุชาติ ดั่งจันทโท	อายุ 62 ปี	ตำแหน่ง กรรมการสภา
(11) นางลัดดาวัลย์ ยิ้มแสง	อายุ 49 ปี	ตำแหน่ง เทร่ญญิก
(12) นางสมคิด หมวกสูงเนิน	อายุ 57 ปี	ตำแหน่ง เลขานุการ

การมีตัวแทนที่หลากหลายของพื้นที่ ที่มีความแตกต่างกันทั้ง เพศชายและเพศหญิงสัดส่วน 3 ต่อ 1 คน วัยวุฒิ อายุต่ำสุด 47 อายุสูงสุด 70 ปี อายุเฉลี่ย 58 ปี ประสบการณ์การทำงาน ความเชี่ยวชาญในภูมิปัญญาสาขาอาชีพที่เป็นทักษะชีวิตที่สำคัญ ได้เข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการ ทำงานด้วยความเสียสละ เอาความสุขของชุมชนเป็นที่ตั้ง ทุ่มเทการทำงาน ทำให้สมาชิกชุมชนมั่นใจได้ว่า คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นราม จะตัดสินใจในการดำเนินงานขับเคลื่อนการพัฒนาให้ก้าวหน้า และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมซึ่งหมายถึงสมาชิกทุกคนของชุมชน

ท่าหมื่นราม เป็นพื้นที่ ที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าหมื่นราม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก มีหมู่บ้านทั้งสิ้น 14 หมู่บ้านตามลักษณะการปกครองท้องที่ ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขา ภูมิอากาศค่อนข้างแห้งแล้งในฤดูแล้ง และอากาศหนาวในฤดูหนาว ความเจริญของเมืองได้แผ่ขยายเข้าไปในชุมชน ทำให้ตำบลท่าหมื่นรามเป็นพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท แต่อย่างไรก็ตามประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ยังคงประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ทำสวนผลไม้ ปลูกพืชผัก และเลี้ยงสัตว์ รายได้ส่วนหนึ่งจึงมาจากการเกษตรกรรมเป็นหลัก และมีรายได้เสริมจากการรับจ้างทั่วไป การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ด้วยสภาพภูมิประเทศที่นอกจากเป็นที่ราบเชิงเขาที่สวยงามแล้ว ยังมีคลองเป็นจำนวนมากที่เป็นระบบนิเวศน์ทางธรรมชาติที่รายล้อมของพื้นที่ เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ และเป็นที่พักเก็บน้ำสำหรับการเกษตรกรรมในพื้นที่แม้จะมีลักษณะกิ่งเมืองกิ่งชนบท แต่ยังคงวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ไว้โดยเฉพาะวัฒนธรรมการบริโภคอาหารพื้นถิ่น การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากสมุนไพรที่มีอยู่ในพื้นที่มากกว่า 20 ชนิดในเชิงของการป้องกันสุขภาพตามแบบภูมิปัญญาชาวบ้านแพทย์แผนโบราณ และใช้บริโภคเป็นอาหารของครัวเรือน ดังนั้น ในพื้นที่จึงมีปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้ด้านยาสมุนไพร (หมอยา) ที่ได้ถ่ายทอดความรู้ด้านการใช้สมุนไพร การปลูกและการบำรุงรักษาพืชสมุนไพรแก่คนในชุมชน ดังคำขวัญของตำบลที่ว่า “หลวงปู่ศักดิ์สิทธิ์ ศูนย์รวมจิตประชาชน ตำบลเกษตรกรรม ข้าวหอมจังหวัดเลิศล้ำหมูสี แหล่งรวมมะม่วงมีนอกฤดู ธรรมชาติคู่ดูขุนนอนเขานารี ป่าชุมชนตำบลท่าหมื่นราม”

ท่าหมื่นราม มีพัฒนาการของการปรับตัวตามบริบทสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นทั้งโอกาสและข้อจำกัดของพื้นที่ ข้อจำกัดที่เกิดขึ้นกลายเป็นบทเรียน และความท้าทายของสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นราม ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเสียสละ ได้มารวมตัวกันจัดตั้ง มีความมุ่งหวังที่จะเข้ามาเป็นแกนนำในการประสานความร่วมมือของคนในชุมชนเพื่อช่วยกันแก้ปัญหา และพัฒนาพื้นที่ท่าหมื่นราม เพื่อให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พึ่งตนเองได้ในระยะยาว ซึ่งเป็นเป้าหมายและเป็นภาพฝันของสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นราม ที่จะต้องใช้แรงกาย แรงใจ ร่วมมือกันในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน เพื่อให้ไปสู่เป้าหมายที่ทุกคนในชุมชนเห็นชอบร่วมกัน

ทั้งนี้ รากฐานการพัฒนาที่สำคัญ พบว่า ท่าหมื่นราม มีภูมิคุ้มกันที่ดีด้วยการขับเคลื่อนงานกองทุนสวัสดิการชุมชน ให้เป็นระบบสวัสดิการพื้นที่ ที่ดูแลคนในชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 จนปัจจุบันกองทุนมีความเข้มแข็งและเติบโตอย่างต่อเนื่อง จากการทำงานของคณะกรรมการกองทุนและสมาชิกกองทุน ที่ช่วยกันสร้างและพัฒนาระบบการทำงานของกองทุนให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน พฤติกรรมการออมเงิน องค์กรประกอบหนึ่งที่ทำให้กองทุนมีระบบการจัดการที่ดี

คือ การเดินทางไปศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน จากพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในหลายพื้นที่ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการของตำบลท่าหมื่นราม

การขับเคลื่อนงานด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต สภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นรามมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยเชื่อมโยงกับ “กองทุนวันละบาท” ซึ่งเป็นอีกชื่อหนึ่งของกองทุนสวัสดิการชุมชน ชุมชนมีหลักการบริหารจัดการ คือ ใช้ชุมชนช่วยเหลือชุมชน เพื่อชุมชนโดยแท้จริงด้วยหลักการพึ่งพา พึ่งพิง จ่ายเงินสมทบในรูปแบบการออมเงิน เพื่อเป็นสวัสดิการให้คนในชุมชนเอง โดยภาครัฐก็ได้สนับสนุนช่วยเหลือเป็นบางส่วน ชุมชนตำบลท่าหมื่นรามอีกส่วน องค์การบริหารส่วนตำบลท่าหมื่นรามอีกส่วน คณะกรรมการบริหารกองทุนก็จะบริหารจัดการเงินกองทุนนี้ให้งอกเงยเพื่อนำไปเป็นทุนในการพัฒนาระบบการทำงาน และเป็นเงินสวัสดิการ เกิด เจ็บไข้ป่วย และเสียชีวิต ทุนการศึกษาเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 ให้กับสมาชิกกองทุนซึ่งเป็นคนในชุมชน เพื่อใช้เป็นเงินดูแลสวัสดิการคุณภาพชีวิตให้กับคนในชุมชน

กล่าวได้ว่า พื้นที่ท่าหมื่นรามเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ ที่มีคณะกรรมการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการกองทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจุบันมีสมาชิกกองทุน จำนวน 2,700 คน จากประชากรทั้งหมดจำนวน 7,963 คน คิดเป็นร้อยละ 33.90 ซึ่งแหล่งที่มาของเงินสมทบกองทุน มาจากการสมทบระหว่างสมาชิกกองทุน การสมทบจากองค์การบริหารส่วนตำบล ให้กับกองทุนสวัสดิการชุมชน ทุกปีๆ ละ 100,000 บาท และหน่วยงานภาครัฐ 7 ครั้ง เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 1,887,368 บาท ซึ่งการบริหารงานของคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของภาครัฐจึงจะได้รับเงินสมทบ ซึ่งเป็นการต่อยอดหนุนเสริมทุนการเงินที่สำคัญที่ช่วยให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเอง พึ่งพิงกันเองได้ ดังคำกล่าวของสมาชิกสภาองค์กรชุมชนท่านหนึ่งที่กล่าวว่า **“ส่วนหนึ่งก็จะมีสมทบจากสมาชิกเราบ้าง ได้รับงบจากหน่วยงานภาครัฐแล้วก็ภาคร่วมกัน เป็นฐานในการสร้างระบบการดูแล และการจัดการความเสี่ยงที่เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกกองทุนและคนในชุมชนเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาด้านอื่นๆ ตามมา”**

นอกจากกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ได้ดำเนินงานจนเติบโตอย่างต่อเนื่องแล้ว ในห้วงระยะเวลาที่ผ่านมา สภาองค์กรชุมชนได้ขับเคลื่อนการพัฒนางานในพื้นที่ ด้วยบทบาทหน้าที่ ที่มาด้วยใจรัก และความเสียสละที่มีอยู่อย่างเต็มเปี่ยม ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนท่าหมื่นราม ได้ร่วมกันขับเคลื่อนงานด้วยโครงการ กิจกรรมที่หลากหลายสอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่ ในระหว่างปี พ.ศ. 2562-2565 มีโครงการ กิจกรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาเชิงพื้นที่เป็นอย่างมาก ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่อยู่อาศัย คือ การดำเนินงานโครงการบ้านพอเพียงชนบท ซึ่งเป็นอีกหนึ่งโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน โครงการนี้มีนัยสำคัญต่อการสร้างทุนทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ คือ ความร่วมแรง ร่วมใจจากช่างในชุมชนที่ได้ช่วยกันซ่อมแซมบ้านโดยไม่มีค่าตอบแทนแต่เป็นการช่วยกันทำด้วยจิตอาสา นอกจากสร้างความมั่นคง ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตของผู้ด้อยโอกาสในชุมชนแล้วยังทำให้ทัศนคติของ

ผู้คนในพื้นที่ที่มีจิตอาสาเพิ่มมากขึ้นเพราะเข้าใจความต้องการของผู้ด้อยโอกาสและร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการทำหน้าที่บำรุงสุขให้กับสมาชิกชุมชนด้วยกัน

รูปแบบการดำเนินโครงการบ้านพอเพียงชนบท เป็นการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดระหว่างสภาองค์กรชุมชน สมาชิกสภาองค์กรชุมชน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลท่าหมื่นราม ซึ่งจะต้องร่วมกันประชุมวางแผน ออกแบบสำรวจ และพิจารณาผู้ที่เข้าเกณฑ์ แล้วตัดสินใจเลือกอย่างรอบคอบและรอบด้านที่สุด เนื่องจากงบประมาณสนับสนุนที่ได้รับจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในแต่ละปีมีจำกัด ภายใต้งบประมาณก้อนหนึ่งที่จำกัดนี้เอง ได้สร้างโอกาสของการทำงานเป็นทีม ทำงานด้วยความสามัคคี และมองผู้ด้อยโอกาสที่ต้องช่วยเหลือที่อยู่ในพื้นที่โดยไม่ได้คิดว่าเป็นคนในหมู่บ้านใด แต่ขับเคลื่อนงานพัฒนาและทำงานในภาพรวมของพื้นที่ตำบลท่าหมื่นราม จัดลำดับการให้ความช่วยเหลืออย่างยุติธรรมที่สุดเป็นที่ยอมรับของคนในตำบลส่งผลด้านบวกต่อสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นรามและหน่วยงานภาคีเครือข่าย

โครงการ กิจกรรมที่ได้ดำเนินงานในพื้นที่ทั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน โครงการบ้านพอเพียงชนบท เป็นการทำงานพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ของผู้ที่ประสบความเดือดร้อนนับเป็นงานที่ทำทนายของสภาองค์กรชุมชนเป็นอย่างมาก ความยุติธรรม ความเที่ยงธรรม ในการพิจารณาบนฐานข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริงที่สุด ทำให้เกิดระบบธรรมภิบาลและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่เป็นสถาบันที่คอยให้การสนับสนุน อย่างไรก็ตามในขณะที่ผู้ประสบความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยในพื้นที่มีจำนวนมาก จากปัญหาและข้อจำกัดดังกล่าว สภาองค์กรชุมชนท่าหมื่นรามและกลุ่มเครือข่ายจึงต้องทำงานด้วยความทุ่มเท เพื่อคัดเลือกผู้ที่เดือดร้อนมากที่สุด การลงพื้นที่อย่างต่อเนื่อง สอบถาม พูดคุย ปัญหาความทุกข์ยากลำบาก ความต้องการด้านที่อยู่อาศัยของผู้ด้อยโอกาสผู้ยากไร้ โดยสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นราม จะประชุมหารือ ประสานผู้ที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันวางแผน พิจารณาแนวทางการทำงานสำหรับการเตรียมความพร้อม ซึ่งจะดำเนินการในลักษณะนี้ทุกปี เพื่อให้การจัดลำดับความต้องการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส อยู่บนหลักการที่ถูกต้อง และอยู่บนฐานข้อมูลที่ถูกต้องเป็นจริง เพื่อให้เครือข่ายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ระหว่างสภาองค์กรชุมชน หน่วยงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นฐานข้อมูลที่ตรงกันและเห็นชอบร่วมกัน

ในปี พ.ศ. 2564 สภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นรามได้ดำเนินโครงการศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตตำบลผู้มีรายได้น้อย ผ่านกิจกรรมการอนุรักษ์พันธุ์พืชสมุนไพรสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตตำบลท่าหมื่นราม ในช่วงสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 ซึ่งเป็นอีกอีกหนึ่งโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ และสร้างเสริมสุขภาพของคนในชุมชน และเป็นการดำเนินโครงการที่ใช้ปฏิบัติการต่อสู้กับวิกฤติการระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 โครงการนี้ โดดเด่นในการทำงานเป็นทีมที่ต้องอาศัยความร่วมมือของ เครือข่ายและกลุ่มต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่ อาทิ สภาองค์กรชุมชนตำบล

ท่าหมื่นราม กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลท่าหมื่นราม เศรษฐกิจชุมชน และกลุ่มอาสาสมัครที่อยู่ในพื้นที่หลายกลุ่ม

ในพื้นที่ พบว่า มีการรวมกลุ่มกันมากกว่า 14 กลุ่ม อาทิ กลุ่มอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มโคกหนองนาโมเดลตำบลท่าหมื่นราม กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกมะม่วงเพื่อการส่งออก กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มสตรีพัฒนาชุมชน กลุ่มบทบาทสตรีตำบลท่าหมื่นราม กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน เกษตรกรที่ผลิตความหลากหลายทางการเกษตร เกษตรผลิตเห็ดนางฟ้า ผู้นำท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทั้งนี้การรวมกลุ่มดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิดทุนทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ตามมา เนื่องจากทุกคนที่มารวมกลุ่มกันจะมีใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามเป้าหมายของการรวมกลุ่ม ในการสร้างความเข้มแข็ง ร่วมกันคิด ร่วมกันทำเพื่อให้การทำงานของกลุ่ม วัตถุประสงค์ของกลุ่มบรรลุเป้าหมาย ซึ่งพบว่า การรวมกลุ่มในพื้นที่ส่วนใหญ่ได้สร้างบทบาทให้กับสตรีที่มีศักยภาพในงานพัฒนาเพิ่มมากขึ้น และการรวมกลุ่มส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจ

นอกจากนี้ สภาองค์กรชุมชนท่าหมื่นราม ได้เป็นแกนนำในการดำเนินกิจกรรมด้านอาหาร พืชผัก สมุนไพร โดยสภาองค์กรชุมชน ได้เชิญชวนสมาชิกชุมชนปลูกพืชผักปลอดภัย โดยสนับสนุนให้แต่ละครัวเรือนปลูกพืชผักไว้บริโภคเอง โดยใช้เมล็ดพันธุ์พืชผักพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชนเอง การปลูกเอง เก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง แล้วก็นำมาใช้ประกอบอาหารเอง โดยที่ไม่ต้องซื้อหาจากตลาดมากนัก ทำให้ลดรายจ่ายของครัวเรือนได้ โดยเฉพาะในช่วงการระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 19 สภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นราม จะสนับสนุนให้ปลูกพืชสมุนไพร และนำพืชสมุนไพรท้องถิ่นมารักษาโรคด้วย เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทำให้สมาชิกชุมชนตระหนักและเห็นความสำคัญของสมุนไพรที่เป็นของดีที่มีอยู่ในพื้นที่ และนำไปสู่การต่อยอดการรักษา การสร้างรายได้จากสมุนไพร

การขับเคลื่อนงานพัฒนาสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นรามจะเชื่อมโยงสู่กิจกรรมโคก หนอง นา โมเดลและขยายผลสู่ครัวเรือนชุมชน นอกจากนี้ชุมชนได้จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือสังคมของชุมชนขึ้นมาใหม่อีก 1 ศูนย์โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อช่วยเหลือ สงเคราะห์ชุมชนที่ขาดโอกาสและประสบความเดือดร้อน โดยศูนย์ช่วยเหลือสังคม จะดำเนินการสำรวจความต้องการของประชาชน ว่ามีความลำบากด้านใดบ้าง เช่น ด้านสุขภาพเป็นอย่างไร ด้านที่อยู่อาศัยเป็นอย่างไร เสมือนเป็นหน่วยงานคัดกรอง จัดเก็บข้อมูลที่พร้อมจะใช้งานในกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อจัดลำดับในการให้ความช่วยเหลือต่อไป การจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือสังคมในลักษณะดังกล่าวจะช่วยให้ชุมชนมีการตั้งรับกับปัญหา มีข้อมูลเชื่อมต่อระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับอำเภอและจังหวัดและจะสามารถแก้ปัญหาได้อย่างทันที่

ผลงานและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาในพื้นที่ มาจากทุนมนุษย์ที่เป็นคนดีและคนเก่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “คนมีคุณภาพ” ซึ่งเป็นทุนที่มีความสำคัญที่สุด ส่งผลให้พื้นที่ตำบลท่าหมื่นราม

ได้รับการประเมินชุมชนเข้มแข็งในมิติที่สำคัญ 4 มิติ จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ซึ่งหนึ่งในสี่มิตินั้นได้สะท้อนศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ มีผลคะแนนที่ประเมินปรากฏในหัวข้อ 4.1.2

4.1.2 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง 4 มิติ จากข้อมูลitudyภูมิ พบว่า มิติคนมีคุณภาพ คะแนนที่ได้ 74 คะแนน มิติองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง คะแนนที่ได้ 94 คะแนน มิติคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น คะแนนที่ได้ 86 คะแนน และมิติความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น คะแนนที่ได้ 92 คะแนนจากคะแนนเต็ม 100 คะแนน คะแนนการประเมินภาพรวมทั้ง 4 มิติ อยู่ในระดับดีเยี่ยม (ดังตารางที่ 4.1) สะท้อนให้เห็นศักยภาพการนำของผู้นำและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ ที่มีกระบวนการพัฒนา การพัฒนาศักยภาพของตนเองผ่านการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการสร้างเครือข่ายหนุนเสริมการดำเนินงานในพื้นที่

ตารางที่ 4.1 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งตำบลท่าหมื่นราม ปี พ.ศ. 2565

ลำดับ	รายการ	คะแนน (100)	ระดับ
1.	มิติคนมีคุณภาพ	74	มาก
2.	มิติองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง	94	มากที่สุด
3.	มิติคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น	86	มากที่สุด
4.	มิติความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น	92	มากที่สุด

หมายเหตุ: 70-79 คะแนน ระดับดี 80 คะแนนขึ้นไปอยู่ในระดับดีมาก

ที่มา: (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.), 2565)

4.1.3 บทบาทของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นรามที่เป็นผู้มีจิตอาสา นำพาการพัฒนาให้เกิดขึ้นในพื้นที่ ที่ใช้ในการทำงานร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของพื้นที่ที่ตำบลท่าหมื่นราม พบว่า แต่ละคนมีบทบาทการทำงานในลักษณะ “หนึ่งคนหลากหลายงาน หลากหลายตำแหน่งและบทบาทหน้าที่” เช่น การร่วมเป็นคณะกรรมการชุดต่างๆ หลายชุดในพื้นที่ ด้วยวัฒนธรรมการทำงานที่มีจิตอาสา ถึงแม้จะไม่มีค่าตอบแทนจากการทำงาน แต่มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน การช่วยเหลือชุมชน เช่น การร่วมทำงานในรูปแบบคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน คณะกรรมการโครงการบ้านพอเพียงชนบท ขับเคลื่อนเรื่องการซ่อมแซมบ้านที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาส คณะกรรมการโครงการความมั่นคงด้านอาหาร การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ การดูแลผู้ป่วยติดเตียงร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งเป็นการทำงานกันอย่างบูรณาการในบทบาทหน้าที่ของสภาองค์กรชุมชน ทำการส่งต่อข้อมูลเพื่อขอรับการสนับสนุนในการปัญหาและการพัฒนาของพื้นที่

4.1.4 หลักคิด และทัศนคติ ในการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชน ตำบลท่าหมื่นราม คือ “แก่อ่างมีคุณค่า ชรอาจ่างมีศักดิ์ศรี หมั่นสร้างควมดีผ่านการกระทำและความคิด พิชิตปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นด้วยกระบวนการเรียนรู้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด” ภายใต้การขับเคลื่อนตำบลด้วยคำขวัญหลวงปู่ศักดิ์สิทธิ์ ศูนย์รวมจิตประชาชน ตำบลเกษตรกรรม ข้าวหอมจังหวัดเลิศล้ำ แหล่งรวมมะม่วงนอกฤดูกาล ธรรมชาติคู่ขุนเขานารี ป่าชุมชนตำบลท่าหมื่นราม” เป็นหัวใจหลักของการพัฒนาพื้นที่ เป็นหลักคิดการทำงานที่สร้างแรงบันดาลใจในการขับเคลื่อนการทำงานพัฒนาในพื้นที่ มีวัฒนธรรมการทำงานที่มีจิตอาสา เสียสละและทุ่มเทการทำงาน จนชุมชนเกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ประสบความสำเร็จหลายโครงการและกิจกรรม

4.1.5 ทักษะที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นรามใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ ที่สำคัญคือ ทักษะการประสานงาน ที่ผู้นำใช้ประสานในการสร้างความร่วมมือร่วมใจให้เกิดการทำงานและการแสวงหาเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกในการหนุนเสริมการพัฒนาพื้นที่ โดยการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ทุกคนในพื้นที่รับรู้เรื่องราว การทำงาน มีศิลปะในการพูดและการสื่อสารที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความเชื่อมั่นและมั่นใจในข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ ซึ่งจะทำให้สมาชิกชุมชนทุกคนรับรู้ตระหนัก และให้ความร่วมมือพร้อมๆ กับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสภาองค์กรชุมชนกับคนในชุมชน และหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิด ในท้องที่คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์การบริหารส่วนตำบลท่าหมื่นราม การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสภาองค์กรชุมชนกับหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาหนุนเสริมเพื่อให้พนักงานกำลังเป็นเครือข่ายงานพัฒนาและขยายเครือข่ายเพื่อให้เกิดการหนุนเสริมการแก้ปัญหาและการพัฒนาในพื้นที่ด้วยโครงการและกิจกรรมการพัฒนาที่ออกแบบ ภายใต้การวางแผน การคิดอย่างเป็นระบบให้เกิดความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเกิดประโยชน์เป็นทวีคูณ ซึ่งการดำเนินงานแต่ละครั้ง ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนจะใช้ผสมผสานกันทุกทักษะ และพัฒนาทักษะจากการสั่งสมประสบการณ์ และลงมือแก้ปัญหาในพื้นที่มาอย่างต่อเนื่อง

4.1.6 เครื่องมือที่สำคัญที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ (1) การจัดทำข้อมูลการพัฒนาพื้นที่ การจัดเก็บสถิติที่เกี่ยวข้องและอัปเดตข้อมูล สถิติที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้รู้ปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและนำสู่การจัดลำดับความสำคัญในเรื่องเร่งด่วนที่กระทบกับคนในชุมชน (2) โครงการ กิจกรรมที่เป็นเครื่องมือในการทำงานแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (3) การประชุมคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อติดตามการทำงานและแก้ปัญหาาร่วมกัน (4) การถอดบทเรียนจากการทำงาน วางแผนการทำงาน โครงการและกิจกรรมพัฒนาเพื่อต่อยอดในโครงการอื่น (5) การศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับพื้นที่ ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำการเรียนรู้จากประสบการณ์ของพื้นที่อื่นมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์การทำงานพัฒนาของพื้นที่ตำบลท่าหมื่นราม (6) การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพื้นที่ (7) ระบบบริหาร

จัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform: TPMAP) ของศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบล ใช้สำรวจและจัดเก็บข้อมูลด้านสุขภาพ การศึกษา สภาพที่อยู่อาศัย

เครื่องมือการพัฒนาของท่าเหมื่นรามที่กล่าวมานี้ ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกับพื้นที่อื่นๆ แต่มีบางเครื่องมือที่อาจจะแตกต่างกันอยู่บ้าง เช่น TPMAP ทั้งนี้เพราะการเลือกใช้เครื่องมือ จะสัมพันธ์กับบริบทพื้นที่ สัมพันธ์กับลักษณะการทำงาน ประสบการณ์ ที่เกิดจากการเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชน เครือข่ายที่เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการใช้เครื่องมือ ดังนั้นการเลือกใช้เครื่องมือได้อย่างเหมาะสม จะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนการทำงานแก้ปัญหาและการพัฒนาในพื้นที่ของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ให้สำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมซึ่งความสำคัญของเครื่องมือกับผลลัพธ์ของการใช้เครื่องมือ ได้วิเคราะห์ในบทที่ 5

4.1.7 กลไก กระบวนการ และเครือข่ายการดำเนินงานในพื้นที่ตำบลท่าเหมื่นราม (1) มีการทำงานและการตัดสินใจในรูปแบบของคณะกรรมการที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชุมชน (2) มีการรวมกลุ่มของคนองค์กรในพื้นที่เป็นคณะทำงานตามโครงการ กิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้น ที่มีเป้าหมายในการทำงานให้ได้ผลลัพธ์ร่วมกัน (3) คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนเป็นผู้ดำเนินการหลัก ในการประสานความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งผู้นำระดับท้องถิ่น กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น นายกองจัดการบริหารส่วนตำบล หน่วยงานภาครัฐระดับอำเภอ และสถาบันศึกษา สมาชิกในชุมชน (4) มีการประชุมวางแผน ออกแบบขั้นตอนการทำงาน ติดตามการทำงานอย่างสม่ำเสมอ (5) การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคจากการดำเนินงานโครงการ คณะกรรมการจะแลกเปลี่ยนและระดมความคิดเห็นในรูปแบบที่เป็นทางการ คือ นำเข้าที่ประชุมหารือ และในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ คือ พูดคุย โทรศัพท์ปรึกษาประธานสภาองค์กรชุมชน หรือนายกองจัดการบริหารส่วนตำบลที่เป็นที่ปรึกษาคณะทำงาน (6) สภาองค์กรชุมชน มีการทบทวนแผนของชุมชนเป็นระยะๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ครอบคลุม สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน (7) มีหน่วยงานภายในและภายนอกสนับสนุนการต่อยอดการพัฒนาในพื้นที่ อาทิเช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สถาบันการศึกษาในพื้นที่เป็นผู้เชื่อมประสาน กระตุ้นให้เกิดโครงการ กิจกรรมที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เกิดการเครือข่าย ทำให้ชุมชนตระหนักเห็นความสำคัญของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และ (8) การสำรวจข้อมูล และสถิติของชุมชนระหว่างสภาองค์กรชุมชนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบลท่าเหมื่นราม หน่วยงานภาครัฐของอำเภอและจังหวัดไว้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินโครงการ กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่

กระบวนการทำงานของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าเหมื่นราม ในการดำเนินโครงการ กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ มีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนดังนี้ (1) คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนเป็นตัวกลางในการประสานงานจัดประชุมคณะทำงาน เครือข่ายการทำงาน (2) วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจนครอบคลุมในมิติของการแก้ปัญหาและการพัฒนา (3) วางแผนกำหนดแนวทางการดำเนินการ ระยะเวลาการดำเนินงาน (4) แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน ดำเนินงานการพัฒนาตามโครงการ กิจกรรมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานอย่างเป็นระบบ (5) ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน

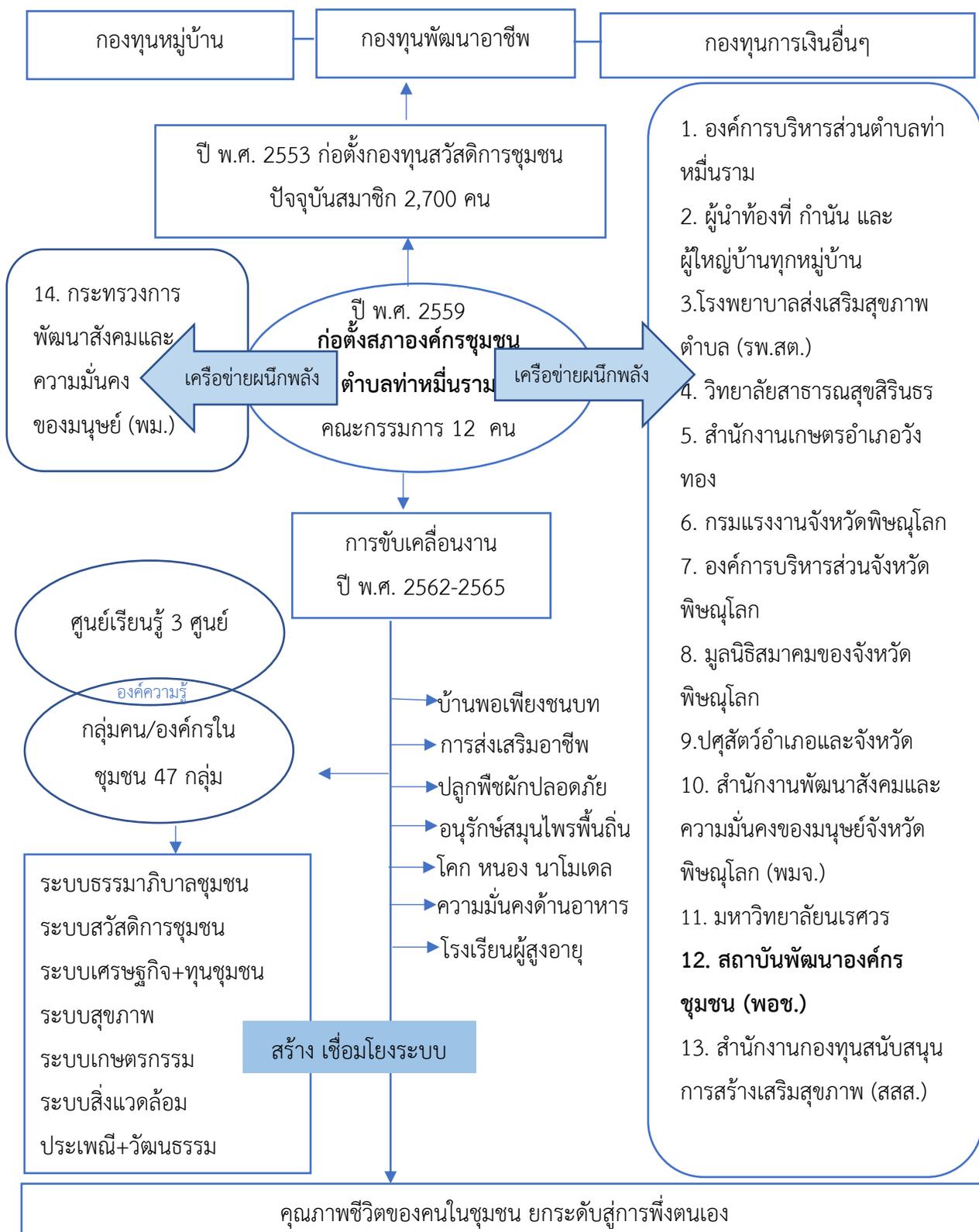
(6) สรุปผลและรายงานผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น (7) ประชุมถอดบทเรียนการพัฒนา เพื่อนำข้อดีไปประยุกต์เป็นแนวทางในการดำเนินงานในโครงการต่อไป และนำข้อจำกัดที่เกิดขึ้นไปเป็นข้อควรระมัดระวังในการดำเนินงานโครงการ กิจกรรมต่อไป

เครือข่ายที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตกับสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นราม ซึ่งเป็นเครือข่ายภายในพื้นที่และภายนอกพื้นที่ ประกอบด้วย (1) องค์การบริหารส่วนตำบลท่าหมื่นราม ให้บริการสาธารณสุขและร่วมมือกับสภาองค์กรชุมชนในการแก้ปัญหาสาธารณสุขพื้นฐาน และสนับสนุนงบประมาณบางส่วนการดำเนินโครงการแก้ปัญหาในพื้นที่และสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิต (2) ผู้นำท้องถิ่น กำนัน และผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านประสานงานและร่วมเครือข่ายในการดำเนินงานพัฒนาพื้นที่ อำนวยความสะดวกให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ตามโครงการ กิจกรรมที่เกิดขึ้น (3) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ส่งเสริมการป้องกันรักษาสุขภาพกายและสุขภาพใจ (4) วิทยาลัยสาธารณสุขสิรินธร สนับสนุน ส่งเสริมด้านการปลูกพืชสมุนไพรเพื่อป้องกันสุขภาพ (5) สำนักงานเกษตรอำเภอวังทอง สนับสนุนพันธุ์ข้าวหอมมะลิ (6) กรมแรงงานจังหวัดพิษณุโลก สนับสนุนการสร้างอาชีพทำดอกไม้จันทน์ให้กับกลุ่มสตรี (7) องค์การบริหารส่วนจังหวัดพิษณุโลกจัดสรรงบประมาณบางส่วนในการพัฒนาพื้นที่ (8) มูลนิธิสมาคมของจังหวัดพิษณุโลกสนับสนุนเงินทุนบางส่วนในกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่ (9) ภาครัฐอำเภอและจังหวัด ส่งเสริมให้ความรู้ในการป้องกันรักษาโรค สนับสนุนวัคซีนแก่สัตว์เลี้ยงในชุมชน (10) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพิษณุโลก (พมจ.) สนับสนุนและส่งเสริมสวัสดิภาพและสวัสดิการ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เชื่อมโยงกับโครงการบ้านพอเพียงชนบท โครงการส่งเสริมอาชีพ (11) มหาวิทยาลัยนเรศวร ศึกษาวิจัยและเป็นพี่เลี้ยงทางวิชาการให้ความรู้ สนับสนุนด้านการแปรรูปอาหารประเภทเห็ด (12) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ส่งเสริมกิจกรรมของสภาองค์กรชุมชน การพัฒนาศักยภาพแกนนำ สนับสนุนงบประมาณโครงการบ้านพอเพียงชนบท โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เกิดการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ สมทบเงินกองทุนสวัสดิการชุมชนและส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน (13) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ส่งเสริมและสนับสนุนโครงการอาหารปลอดภัย สุขภาวะของชุมชนในสถานการณ์โควิด (14) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ส่งเสริมสนับสนุนโครงการสร้างอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิต

โดยที่เครือข่ายภายใน มีบทบาทในการร่วมเป็นคณะทำงาน สนับสนุนทรัพยากรบุคคลที่เป็นตัวแทนในคณะทำงานในการประชุมกำหนดแนวทางการดำเนินโครงการ การทบทวนแผนชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ประชุมติดตามผลและสรุปผลการดำเนินงาน เครือข่ายภายนอกอย่างสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มีบทบาทอย่างต่อเนื่องในการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในโครงการและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น การส่งเสริมเรื่องกองทุนสวัสดิการชุมชน โครงการบ้านพอเพียงชนบท

บริบทเหตุการณ์ที่ร่ายล้อมการขับเคลื่อนงานพัฒนาโดยคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นราม กลุ่มองค์กรที่อยู่ในพื้นที่จำนวน 47 กลุ่ม โดยใช้กองทุนสวัสดิการชุมชนที่เชื่อมโยงกับกลุ่มการเงินในพื้นที่ เป็นเครื่องมือควบคู่กับประเด็นงานพัฒนาระหว่างปี พ.ศ. 2562-2565 ประกอบด้วย บ้านพอเพียงชนบท การส่งเสริมอาชีพคนในชุมชน การปลูกพืชผักปลอดภัย อนุรักษ์สมุนไพรรพพื้นถิ่น โคนงนาโมเดล โรงเรียนผู้สูงอายุความมั่นคงด้านอาหาร โดยการประสานเครือข่ายสนับสนุนทั้งเครือข่ายระยะใกล้คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ท้องที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ภายในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก และเครือข่ายระยะไกลหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐที่อยู่ภายนอกจังหวัดที่หลากหลายกลายเป็นพลังขับเคลื่อนการดำเนินงานให้สำเร็จ

การดำเนินโครงการ กิจกรรมของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ได้สร้างระบบธรรมาภิบาลที่มีการจัดการอย่างมีส่วนร่วม ทำให้คนในชุมชนเกิดความไว้วางใจ สร้างระบบสวัสดิการชุมชน ที่มีกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นหลักประกันความมั่นคงให้กับสมาชิก สร้างระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ที่ส่งเสริมให้มีกลุ่มออมทรัพย์ในแต่ละหมู่บ้าน สร้างระบบสุขภาพด้วยการสนับสนุนให้ครัวเรือนปลูกพืชผักปลอดภัย ปลูกสมุนไพรรพพื้นถิ่น เพื่อบริโภคและใช้ประโยชน์ในการสร้างเสริมและป้องกันสุขภาพ สร้างระบบเกษตรกรรมของชุมชน ทำการเกษตรผสมผสาน “ โคนง นาโมเดล ” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นศูนย์เรียนรู้ พร้อมๆ กับการรณรงค์ให้คนในชุมชนลด ละ เลิกการใช้สารเคมี โดยผลิตปุ๋ยชีวภาพจากเศษวัสดุ พืชสดที่มีอยู่ในท้องถิ่นแทน และการคัดแยกขยะเปียกจากครัวเรือน สร้างระบบสิ่งแวดล้อมด้วยการอนุรักษ์พันธุ์พืช การดูแลรักษาป่า สร้างระบบสืบสานการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่ ทั้งนี้ โครงการและกิจกรรมที่ดำเนินการในพื้นที่ จะเกี่ยวเนื่องกัน และเอื้อให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง นำสู่การพึ่งตนเองและการจัดการตนเอง (ดังภาพที่ 4.2) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้จากการสังเคราะห์

ภาพที่ 4.2 บริบทการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นราม

4.1.8 รูปธรรมความสำเร็จ ผลงานที่เกิดขึ้นและการขยายผลการจากการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าหมื่นราม ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาผ่านโครงการ กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อย การอนุรักษ์พันธุ์พืชสมุนไพรสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ตำบลท่าหมื่นรามในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงตามลำดับดังนี้

(1) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลท่าหมื่นราม มิติเศรษฐกิจ ชุมชนมีเงินออมและสวัสดิการจากการร่วมเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน ผู้ด้อยโอกาสได้รับการช่วยเหลือด้านงบประมาณซ่อมแซมบ้านที่มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงแข็งแรงจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) 40 หลัง และจากหน่วยงานอื่นจำนวน 10 หลัง ชุมชน 14 หมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาอาชีพมีอาชีพและรายได้เสริมจากกิจกรรมการปลูกพืชสมุนไพรประเภทอาหาร และประเภทยารักษาโรค และการจำหน่ายพันธุ์ให้กับกลุ่มเครือข่าย และจำหน่ายผลผลิตให้กับวิทยาลัยสาธารณสุขสิรินธรและกลุ่มเครือข่าย มีภูมิคุ้มกันในการดูแลสุขภาพคนในชุมชนจากสมุนไพร สามารถจัดการความเสี่ยงในการเจ็บป่วยลดต้นทุนและค่าใช้จ่ายในการไปโรงพยาบาล เกิดกลุ่มอาชีพสมุนไพร 1 กลุ่ม

(2) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลท่าหมื่นราม มิติสังคม คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มและมีความร่วมมือกันดีขึ้นจากโครงการ กิจกรรมการพัฒนา เกิดความรักใคร่ สามัคคีและทำงานเป็นทีมเพื่อประโยชน์ของชุมชน ให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมกิจกรรม และประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาร่วมกัน การรวมกลุ่มขับเคลื่อนงานพัฒนาร่วมกันทำให้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชนดีขึ้น ทำให้มีเพื่อน มีพลังความสุขรู้สึกมั่นคงและมีหลักประกันด้านคุณภาพชีวิตดีขึ้น มีเครือข่ายทางสังคมที่ขยายกว้างขึ้นอย่างต่อเนื่อง เกิดวัฒนธรรมการทำงานที่มีจิตอาสา เสียสละต่อส่วนรวม มองประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

(3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลท่าหมื่นราม มิติสิ่งแวดล้อม มีการปรับปรุงบำรุงปัจจัยการผลิตของดินในกิจกรรมการอนุรักษ์ และปลูกพืชสมุนไพรที่ไม่ใช้สารเคมี 20 ชนิด ช่วยสร้างความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำ เป็นการรักษามิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อมจากฐานป่าสมุนไพรของพื้นที่ท่าหมื่นราม ที่เคยดำเนินการเรื่องสมุนไพรมาก่อน

(4) ความภาคภูมิใจและรางวัลที่ได้รับของชุมชนตำบลท่าหมื่นราม จากการรวมตัวกันเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ในบทบาทของการแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง มีความภาคภูมิใจในการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลท่าหมื่นราม อย่างต่อเนื่องในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นผ่านกิจกรรมโครงการที่มีการทำงานเป็นทีม ที่เข้าใจในความหลากหลายในวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามนับเป็นความภาคภูมิใจ จากการดำเนินงานการพัฒนาที่ผ่านมาได้รับการยอมรับจากชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งในการเป็นแหล่งศึกษาดูงาน เป็นรากฐานสำคัญในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ

และได้รางวัลแห่งความภาคภูมิใจที่สำคัญ คือ ได้รับรางวัลดีเด่น ข้าวหอมมะลิ ระดับประเทศ ปี พ.ศ. 2550 จากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ความสำเร็จที่ปรากฏเป็นรูปธรรมของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลท่าหมื่นราม สะท้อนจากทรัพยากรบุคคล ที่เป็นผู้นำสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดที่อยู่ในพื้นที่ ผู้นำที่ร่วมกันทำงานในรูปแบบสภาองค์กรชุมชน ที่มีการจัดแบ่งหน้าที่ความสำคัญในการดำเนินงานที่ใช้ทักษะความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในการทำงานในพื้นที่ รู้ว่าบริบทของพื้นที่ท่าหมื่นราม เป็นอย่างไร ทำอย่างไรจึงจะเหมาะสม สอดคล้องกับนิสัยใจคอของคนในชุมชน เป็นตัวแบบของการพัฒนาที่มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ หลักคิดแก้อย่างมีคุณค่า ชราอย่างมีศักดิ์ศรี หมั่นสร้างความดีผ่านการกระทำและความคิด ทักษะหลากหลายอย่างบูรณาการจากการสั่งสมประสบการณ์อย่างต่อเนื่องของการทำงานในพื้นที่ ผนวกกับเครื่องมือที่เป็นองค์ประกอบของการทำงานที่สนับสนุนความสามารถของผู้นำและชุมชนซึ่งเป็นคนมีคุณภาพหรือทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่าของพื้นที่ตำบลท่าหมื่นราม

4.2 พื้นที่ต้นแบบตำบลท้อแท้ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก

ภาพที่ 4.3 สภาพบริบทพื้นที่ทางกายภาพของตำบลท้อแท้

ที่มา: (ภาวิชฐ์พร วงศ์ศักดิ์, 2566)

4.2.1 บริบทการพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้

จากการสัมภาษณ์และการบอกเล่าเรื่องราว การขับเคลื่อนการพัฒนาของพื้นที่ ด้วยรูปแบบการประชุมกลุ่มย่อยที่เน้นสุนทรียภาพการสนทนา ประกอบด้วย ผู้นำสภาองค์กรชุมชน สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ เจ้าหน้าที่ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และนักวิชาการจากวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ปราชญ์ผู้รู้ในชุมชน เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2566 ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของคุณลุงเวทย์ พูลหน่าย ตำบลท้อแท้ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลกและจากการตรวจสอบข้อมูลร่วมกันในพื้นที่ เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2566 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าหมื่นราม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

สภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ ก่อตั้งเมื่อ ปี พ.ศ. 2551 จัดตั้งขึ้นโดยการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน มีปณิธานร่วมกันในการจัดตั้ง เพื่อแก้ปัญหาช่วยเหลือ สนับสนุน และทำกิจกรรมที่ชอบด้วยกฎหมายอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน ที่สอดคล้องกับความต้องการประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของตำบลท้อแท้ มีฐานสำคัญจากการเป็นพื้นที่นำร่องในการทำแผนแม่บทชุมชน 4 ภาค โดยจังหวัดพิษณุโลกเป็นจังหวัดนำร่องของภาคเหนือ ทำให้ตำบลท้อแท้เป็นตำบลที่มีการจัดตั้ง

สภาตำบลเป็นแห่งแรกในภาคเหนือ ณ เดือนเมษายน 2566 คณะกรรมการสภาองค์การชุมชนตำบลท้อแท้ ประกอบด้วยตัวแทนหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 4 คน รวม 32 คน โดยมีรายชื่อคณะทำงานดังนี้

(1) นายเวทย์ พูลหน่าย	อายุ 80 ปี	ตำแหน่ง ประธาน
(2) นายวันชัย หมวกน้อย	อายุ 70 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(3) นางเฉลิม แผงไม้	อายุ 60 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(4) นายสว่าง เหมินแดง	อายุ 66 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(5) นางแดงอ่อน น้อยเอม	อายุ 62 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(6) นายเลี่ยน ทองอยู่	อายุ 75 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(7) นางนิลดา เกิดเพ็ง	อายุ 42 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(8) นางฉลอง สามิต	อายุ 72 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(9) นางน้ำฝน เกิดเพ็ง	อายุ 53 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(10) นายจีระศักดิ์ ดีเหมิน	อายุ 41 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(11) นายรุ่งโรจน์ พูลหน่าย	อายุ 78 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(12) นางรุ่งรภา กองพล	อายุ 40 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(13) นางสุรินทร์ จันทร์สีทอง	อายุ 49 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(14) นางสาวเนียง อ่อนดาบ	อายุ 76 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(15) นางชูลี เรือนก้อน	อายุ 50 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(16) นางจรรยา แก้วดิษฐ	อายุ 55 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(17) นายกมลชัย แดงเรือง	อายุ 47 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(18) นางปราณี จันทร์คำ	อายุ 46 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(19) นางกัลยา สิงห์วัฒน์	อายุ 47 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(20) นางทองหยิบ โภชโสภา	อายุ 63 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(21) นางสุบิน บางสารี	อายุ 56 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(22) นายเข้ม พูลนุช	อายุ 66 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(23) นางมานพ อินทร์แก้ว	อายุ 58 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(24) นายนิคม อยู่เพชร	อายุ 75 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(25) นายพวง ดาวเรือง	อายุ 77 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(26) นายถาวร ยอดจันทร์	อายุ 71 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(27) นางวีรวรรณ วิจิตรวงศ์	อายุ 57 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(28) นางสาวสายฟ้า เหมินแดง	อายุ 58 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ

- (29) นายกิตศักดิ์ ผ่องนาถ อายุ 66 ปี ตำแหน่ง กรรมการ
 (30) นางสาวหยด เหมือนแดง อายุ 75 ปี ตำแหน่ง กรรมการ
 (31) นางรัตดา โพธิ์ทอง อายุ 65 ปี ตำแหน่ง กรรมการ
 (32) นางสาวศศิธร ปานพิภพ อายุ 33 ปี ตำแหน่ง กรรมการ

การมีตัวแทนจากหลากหลายภาคส่วน ที่มีความแตกต่างกันทั้ง เพศชายและเพศหญิงคิดเป็น สัดส่วน 1 ต่อ 1.46 คน อายุต่ำสุด 33 ปี อายุสูงสุด 80 ปี อายุเฉลี่ย 58 ปี มีประสบการณ์การทำงาน ความเชี่ยวชาญในภูมิปัญญาสาขาอาชีพ มีทักษะชีวิตที่หลากหลาย ได้เข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการ ทำงานเสียสละ เอาความสุขของชุมชนเป็นที่ตั้ง เอาความทุ่มเทมุ่งมั่นในการทำงานเป็นแรงผลักดัน ให้ชุมชนมั่นใจได้ว่าการ ทำงานที่เสียสละแม้ไม่มีค่าตอบแทน แต่สร้างความก้าวหน้าและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมซึ่งหมายถึงสมาชิกทุกคนของชุมชน สภากองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ ปัจจุบันมีที่ทำการตั้งอยู่ในศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของ นายเวทย์ พูลหน่วย อายุ 80 ปี ตำแหน่งประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ ถึงแม้จะมีอายุที่มากแล้ว แต่ไม่เคยย่อท้อในการทำงานกลับใช้ประสบการณ์ในการทำงานที่สะสมมาตั้งแต่อดีต องค์ความรู้ในงานพัฒนาจนสามารถจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เพื่อให้เป็นที่ศึกษาดูงาน เป็นโรงเรียนอีกแห่งหนึ่งของนักศึกษาและผู้ใหญ่ที่ต้องการ ศึกษาอย่างต่อเนื่องด้านการเกษตรกรรม

นอกจากเป็นพื้นที่เรียนรู้ด้านการเกษตรครบวงจรแล้ว ยังเป็นพื้นที่ประสานงาน การวางแผน อำนวยความสะดวกในการประชุมขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ อาทิ สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก กรมพัฒนาที่ดินจังหวัดพิษณุโลก

ประเด็นงานหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนางานในพื้นที่ของสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ มี 5 ประเด็น ได้แก่ (1) เศรษฐกิจและทุนชุมชน (2) สวัสดิการชุมชน (3) การพัฒนาที่อยู่อาศัยของชุมชน (4) การพัฒนาศักยภาพชุมชน (5) ความมั่นคงด้านอาหาร ทั้งนี้กิจกรรมที่สภาองค์กรชุมชนท้อแท้ดำเนินการ จะเชื่อมโยงและต่อยอดการพัฒนาจากกิจกรรมหนึ่งสู่กิจกรรมหนึ่งอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการต่อยอดและเกิด ประสิทธิภาพสูงสุดทั้งด้านคนทำงาน (คนมีคุณภาพ) ทรัพยากรทางการเงิน และทรัพยากรอื่นๆ ที่ได้รับการ สนับสนุน ทำให้เห็นผลในเชิงของการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยประเด็นงานหลักๆ ที่ ขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ ได้รับงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และบางประเด็น การขับเคลื่อนได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกอื่นเข้ามาสมทบด้วย เช่น สำนักงานกองทุน สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

กองทุนสวัสดิการชุมชน สภาองค์กรชุมชนได้เริ่มขับเคลื่อนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 พร้อมๆ กับการ ก่อตั้งสภาองค์กรชุมชนด้วยมุ่งหวังให้ชุมชนมีสวัสดิการรองรับความเป็นอยู่และพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนถึง ปัจจุบัน ณ เดือนเมษายน 2566 มีสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน จำนวน 1,089 คน จากประชากรทั้งสิ้น 4,708 คน คิดเป็นร้อยละ 23.13

นอกจากนี้ สภาองค์กรชุมชนได้ดำเนินงาน โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต เมื่อปี พ.ศ. 2563 ต่อเนื่องถึงปี พ.ศ. 2565 โดยการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เมื่อดำเนินโครงการหรือกิจกรรมแล้วเสร็จ คณะทำงานจะช่วยกันถอดบทเรียนความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น รวมถึงแนวทางที่จะสามารถพัฒนาต่อยอดจากกิจกรรม ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน การดำเนินการลักษณะดังกล่าวทำให้ทรัพยากรที่ได้รับ การสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรที่เข้ามาหนุนเสริมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีผลการดำเนินงานเพิ่มขึ้นในลักษณะทวีคูณ สภาองค์กรชุมชนతోแท้ มีความสามารถในการเชื่อมต่อกิจกรรม โครงการให้หลอมรวมเป็นกลุ่มก้อน สร้างประโยชน์ต่อชุมชนแบบไม่แยกส่วน

การขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลతోแท้ ได้แสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่และนอกพื้นที่ ในการสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการแก้ปัญหาในวิถีชุมชนตำบลతోแท้ อาทิ ร่วมมือกับสถาบันวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี วิทยาเขตพิษณุโลก สนับสนุนนักวิจัยและเป็นพี่เลี้ยงในการขยายพันธุ์ปลากระดี่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สนับสนุนนักวิจัยและเป็นพี่เลี้ยงในการวิจัยเศษอาหารไก่อัดเม็ดจากผักตบชวา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สนับสนุนเรื่องการสร้างแหล่งอาหารในชุมชน ที่เชื่อมโยงเรื่องสุขภาพในการเสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน คุณภาพชีวิตเด็กในชุมชน โดยประเด็นงานหลักๆ ที่กล่าวมาสภาองค์กรชุมชนตำบลతోแท้จะวางแผนพัฒนาบูรณาการ การพัฒนางานในพื้นที่ในการขับเคลื่อนไปพร้อมกับการขับเคลื่อนงานสวัสดิการชุมชน กองทุนวันละบาท โครงการบ้านพอเพียงชนบทที่ได้รับ การสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน โดยงานทั้งหมดที่ขับเคลื่อนนำสู่เป้าหมายเรื่องคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

ความโดดเด่นด้านการพัฒนาอาชีพ โดยเฉพาะการพัฒนาพันธุ์ข้าวหอมมะลิใหญ่ (ข้าวปลอดภัย) ซึ่งเป็นพันธุ์เฉพาะของพื้นที่ เป็นโจทย์ที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบลతోแท้ขบคิดนานกว่า 3 เดือน จากแนวคิดของปราชญ์ชาวบ้านสู่เกษตรกรปลอดภัยที่ทุกคนรู้จักมาจนถึงทุกวันนี้ เชื่อมโยงสู่ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อความมั่นคงด้านอาหาร ที่เดิมชุมชนปลูกข้าว ไร่ยาและสารเคมีกำจัดแมลงและศัตรูพืช การใช้ปุ๋ยเคมีในวิถีการเกษตร เป็นปริมาณมาก ส่งผลต่อสุขภาพของเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภค ผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบลతోแท้ ได้ตระหนักในปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น จึงได้ประชุมระดมความคิดเห็นหรือแนวทาง วางแผนการขับเคลื่อนงานให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกรที่เป็นคนในชุมชนเอง

การรณรงค์ให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทำการเกษตรต้องใช้ระยะเวลาานาน แต่จากการทำงานร่วมแรงร่วมใจกันของสภาองค์กรชุมชนที่เป็นแกนนำสำคัญในการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนเกิดการ ขยับ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการ ลด ละ เลิกการใช้สารเคมีในปริมาณที่น้อยลง จนในที่สุดมีเกษตรกรส่วนหนึ่งหันมาทำการเกษตรที่ให้ผลดีโดยไม่ต้องพึ่งสารเคมี เช่น การคืนสู่รากเหง้าด้วยการทำนาโดยใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ให้ผลผลิตสูง ด้วยการทำนาโยน นาดำ แล้วขยายผลที่ละเล็กละน้อย ในที่สุดทำให้

เกษตรกรจำนวนหนึ่งหันกลับมาใช้วิธีการเพาะปลูกและยืนหยัดการทำงานด้วยแนวทางดั้งเดิม ปัจจุบันถือได้ว่าเป็นการขับเคลื่อนงานพัฒนาที่สำคัญสอดคล้องกับจารีตประเพณีดั้งเดิม เป็นส่วนหนึ่งในการนำสู่การเปลี่ยนแปลงเรื่องความมั่นคงด้านอาหารที่นอกจากจะทำให้อาหารมีเพียงพอหล่อเลี้ยงคนในชุมชนแล้วยังสร้างอาหารปลอดภัย

ในสถานการณ์ที่เป็นวิกฤติอย่างการระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 ที่ผ่านมา ทำให้ผู้นำและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนได้ตระหนักถึงการมีข้าว ปลา อาหารที่เพียงพอสำหรับหล่อเลี้ยงคนในชุมชนในช่วงวิกฤติที่ต้องปิดพื้นที่ การสร้างความมั่นคงด้านอาหารจึงเป็นความจำเป็นลำดับแรกของชุมชน และร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาต่อยอดอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากมีความสำคัญต่อชีวิต ความเป็นอยู่ เมื่อปี พ.ศ. 2564 ท่อแท้เป็นหนึ่งใน 20 ตำบลที่ได้รับการคัดเลือกให้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการพัฒนาอาชีพให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ที่ขับเคลื่อนร่วมกันหลายกลุ่ม ได้แก่ สภาองค์กรชุมชน สวัสดิการชุมชน เศรษฐกิจและทุนชุมชน กลุ่มวิสาหกิจธนาคารไก่ตำบล ท่อแท้ กลุ่มวิสาหกิจเลี้ยงปลานิลครบวงจร เพาะเห็ดฟาง กลุ่มแม่บ้านปลูกผัก ม.6 และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นสุขเกษตรปลอดภัย โจทย์สำคัญของชุมชน คือ สถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 ที่ต้องปิดชุมชนเป็นระยะเวลานาน การต่อยอดเรื่องอาหาร การสร้างอาหารให้เพียงพอกับคนในชุมชน เป็นความจำเป็นเร่งด่วน ชุมชนจึงได้ประชุม พุดคุย แล้วได้ข้อสรุปร่วมกันในแต่ละหมู่บ้านว่า การทำพืชผักสวนครัว การเลี้ยงปลาในกระชัง ธนาคารไก่ไข่ ที่ต้องเลี้ยงไก่สาว เพื่อให้ออกไข่ได้รวดเร็วทันต่อการบริโภคของคนในชุมชนช่วงปิดพื้นที่จากการระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 จะตอบสนองต่อปัญหาในสถานการณ์ความเป็นอยู่ขณะนั้นได้เป็นอย่างดี

จากงบประมาณโครงการพัฒนาอาชีพให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนที่ได้รับจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) กิจกรรมการเลี้ยงไก่สาวได้ประสบปัญหาโรคอาหารไก่สูงชัน สภาองค์กรชุมชนจึงได้ปรึกษาแนวทางแก้ปัญหาอาหารไก่แพงระหว่างคณะกรรมการด้วยตนเอง แต่ด้วยจังหวะและโอกาสดีอีกครั้งที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้รับทราบปัญหาที่เกิดขึ้น จึงได้ประสานเครือข่ายที่อยู่ภาคเหนือและนำผู้แทนสภาองค์กรชุมชนไปพบอาจารย์ประจำของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ท่านหนึ่ง ซึ่งอาจารย์ประจำท่านดังกล่าวได้รับงบประมาณสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่มีวัตถุประสงค์สอดคล้องกับการพัฒนาความมั่นคงด้านอาหาร จึงเป็นโอกาสของชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณส่วนหนึ่งจากโครงการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติด้วย เพื่อมาสมทบต่อยอดการแก้ปัญหาอาหารไก่แพง อย่างไรก็ตาม แนวความคิดการแก้ปัญหาเรื่องอาหารไกราคาสูงชัน ทำให้ชุมชนเริ่มสำรวจวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนว่ามีชนิดใดบ้างที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นสูตรอาหารไก่ เพื่อลดต้นทุนด้านอาหาร ชุมชนพบว่า ผักกตบขวาเป็นพืชที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์อะไรได้แต่สามารถนำมาเป็นส่วนผสมของสูตรอาหาร

ไถ่ได้ ดังนั้นจากการเผชิญปัญหาต้นทุนอาหารไถ่ราคาสูงขึ้น จึงได้นำมาสู่โครงการอาหารสัตว์ต้นทุนต่ำจากผลผลิตในชุมชน

อีกหนึ่งความโดดเด่นที่สะท้อนบริบทการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาส คือ โครงการบ้านพอเพียงชนบทที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ในปี พ.ศ. 2565 เป็นปีที่ 2 ซึ่งในการขับเคลื่อนการทำงานมีอุปสรรค เรื่องกรอบและระเบียบการทำงานที่มีความยืดหยุ่นแตกต่างกันระหว่างสภาองค์กรชุมชนตำบลกับองค์การบริหารส่วนตำบลతోแท้เพราะต้องทำด้วยกันในพื้นที่ ยกตัวอย่างเช่น หากขอรับการสนับสนุนซ่อมแซมบ้านให้ผู้ด้อยโอกาส ผู้เปราะบางจากองค์การบริหารส่วนตำบลతోแท้ จะมีเงื่อนไขติดขัดหลายประการ เช่น กรณีผู้เดือดร้อนไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง คนในครอบครัวมีประวัติยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด หรือคนในครอบครัวไม่ช่วยเหลืองานส่วนรวม จะไม่สามารถขอรับการสนับสนุนซ่อมแซมบ้านได้

ในขณะที่งบประมาณที่ได้รับจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนมีความยืดหยุ่น กรณีผู้เดือดร้อนผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน จะสามารถช่วยเหลือผู้เดือดร้อนได้โดยที่ไม่ติดขัดกับระเบียบหรือเงื่อนไขต่างๆ ทำให้ผู้เดือดร้อนได้รับการช่วยเหลืออย่างทันท่วงที เช่น บ้านที่มีผู้พิการ ผู้สูงอายุ และเด็กอยู่ด้วยกันไม่มีเงินที่จะซ่อมแซมอยู่อย่างลำบาก ยากจน เด็กก็จะหลุดจากการศึกษาจึงได้เสนอเข้ารับการศึกษาซ่อมแซมบ้านพอเพียง จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนและได้งบประมาณสนับสนุน 20,000 บาท แต่ครอบครัวที่ได้รับการสนับสนุนไม่มีเงินจ้างช่าง สภาองค์กรชุมชนจึงได้ระดมสรรพกำลังแรงงาน ทั้งจากคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสวัสดิการชุมชน ร่วมแรงร่วมใจจัดแบ่งงานและตารางเวรกันไปซ่อมแซมบ้านให้ผู้ยากไร้

การดำเนินการดังกล่าว สะท้อนถึงความเข้มแข็งของแกนนำสภาองค์กรชุมชน ความเอื้ออาทรต่อคนในชุมชน ที่มีความคิดวิจรรณญาณและตัดสินใจที่เป็นไปด้วยความสุจริตใจที่จะช่วยเหลือ กระบวนการเรียนรู้การจัดการโครงการบ้านพอเพียงชนบท นำมาสู่การสร้างระบบความพร้อมและการเตรียมการทำงานได้เป็นอย่างดี โดยสภาองค์กรชุมชนได้ขอความร่วมมือคณะกรรมการ ตัวแทนหมู่บ้าน อสม. ได้ช่วยกันสำรวจบ้านผู้ต้องการความช่วยเหลือเพื่อมาจัดลำดับ ในการทำงานผู้เกี่ยวข้องจะพูดคุยและทำความเข้าใจ เพื่อหาข้อสรุปร่วมกันโดยคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลจะมีข้อมูลที่รู้จัก รู้จริงทุกปัญหาเนื่องจากอยู่ใกล้ชิดกับสมาชิกทุกคนในพื้นที่ จึงใช้ข้อมูล มาวิเคราะห์ทำให้เห็นข้อเท็จจริง แล้วนำมาคุยในที่ประชุมสภาองค์กรชุมชนในการประชุมทุกครั้ง การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดของตำบลతోแท้จะใช้การสื่อสารด้วยวิธีพบหน้ากันเป็นกลุ่มหลัก ซึ่งจะทำให้คุยกันรู้เรื่องเพื่อนำสู่ประสิทธิภาพของการมอบหมายงานซึ่งเป็นเทคนิคสำคัญที่สภาองค์กรชุมชนใช้ (มัดมือชก) ทำให้ฝ่าฟันอุปสรรคร่วมกันไปได้ แต่อุปสรรคใหญ่ของการรับงบประมาณสนับสนุนโครงการ คือ การเขียนโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนค่าใช้จ่าย การสรุปค่าใช้จ่ายเมื่อสิ้นสุดโครงการ ซึ่งเป็นข้อจำกัดของชุมชนถึงแม้จะอยากได้งบประมาณมาแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนเพียงใด แต่ก็ไม่สามารถ

ดำเนินการได้ด้วยข้อจำกัดดังกล่าว ดังนั้นสภาองค์กรชุมชนจึงรับการสนับสนุนได้เท่าที่มีพี่เลี้ยงช่วยเขียนโครงการตามศักยภาพที่สามารถดำเนินการได้

ผลงานและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาในพื้นที่ตำบลท้อแท้ มาจากทุนมนุษย์ที่เป็นคนดีและคนเก่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “คนมีคุณภาพ” ซึ่งเป็นทุนที่มีความสำคัญที่สุด ส่งผลให้พื้นที่ตำบลท้อแท้ ได้รับการประเมินชุมชนเข้มแข็งในมิติที่สำคัญ 4 มิติจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยเฉพาะมิติที่สะท้อนศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีผลคะแนนที่ประเมินปรากฏในหัวข้อ 4.2.2

4.2.2 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งมิติคนมีคุณภาพ ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง 4 มิติ จากข้อมูลทฤษฎี พบว่า มิติคนมีคุณภาพ คะแนนที่ได้ 84 คะแนน มิติองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง คะแนนที่ได้ 81 คะแนน มิติคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น คะแนนที่ได้ 86 คะแนน และมิติความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น คะแนนที่ได้ 88 คะแนน จากคะแนนเต็ม 100 คะแนน คะแนนการประเมินอยู่ในระดับที่ดีมากทั้ง 4 มิติ (ดังตารางที่ 4.2) สะท้อนให้เห็นศักยภาพการนำของผู้นำและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ ที่มีกระบวนการพัฒนา การพัฒนาศักยภาพของแกนนำผ่านการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการสร้างเครือข่ายหนุนเสริมการดำเนินงานในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 4.2 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งตำบลท้อแท้ ปี พ.ศ. 2565

ลำดับ	รายการ	คะแนน (100)	ระดับ
1.	มิติคนมีคุณภาพ	84	มากที่สุด
2.	มิติองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง	81	มากที่สุด
3.	มิติคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น	86	มากที่สุด
4.	มิติความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น	88	มากที่สุด

หมายเหตุ: 70-79 คะแนน ระดับดี 80 คะแนนขึ้นไปอยู่ในระดับดีมาก

ที่มา: (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.), 2565)

4.2.3 บทบาทของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้

ผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ มีบทบาทในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่อย่างโดดเด่น โดยขับเคลื่อนในรูปของคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นหลัก เนื่องจากผู้รับตำแหน่งเป็นประธานได้ทำหน้าที่เป็นประธานคณะกรรมการทั้งสองชุด และคณะกรรมการส่วนใหญ่ก็เป็นคณะกรรมการที่อยู่ในการทำงาน ทั้ง 2 ชุด ทั้งนี้คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนมีจำนวน 17 คนเป็นตัวแทนจากทุกหมู่บ้าน ที่ทำงานด้วยความเข้มแข็งมากที่สุดของตำบลท้อแท้ ดังนั้นสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้และคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน จึงขับเคลื่อนงานพัฒนาเป็นเนื้อเดียวกันทำให้ใช้ทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรเกือบทั้งหมด

อย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ เป็นการดำเนินงานอีกหนึ่งพื้นที่ของการทำงานที่กล่าวได้ว่า “หนึ่งคนหลายงาน หลากหลายหน้าที่” บทบาทที่สำคัญของผู้นำในพื้นที่ ที่มีคุณสมบัติเป็นคน กล้าทำ กล้าลองในสิ่งใหม่ๆ ที่จะ เป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ จึงเป็นนักพัฒนาที่มีบทบาทสำคัญในพื้นที่อย่างมากเนื่องจากมี ประสบการณ์ในการทำงานในเวทีระดับท้องถิ่น และระดับชาติมาก่อน

(1) การส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่น อนุรักษ์ พื้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของชุมชน สะท้อนจากการขับเคลื่อนการทำงานการเกษตรที่ลด ละ เลิกการใช้สารเคมี หันมาใช้วิถีการผลิตแบบดั้งเดิม เช่น การทำนาโยน นาดำ เชื่อมโยงกับการดำเนินโครงการ พัฒนาอาชีพให้ สอดคล้องกับวิถีชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน

(2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลతోร่วมมือกับองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐในประสานทำงานร่วมกันเพื่อบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้กับสมาชิก ชุมชน เช่น การร่วมสำรวจข้อมูล การพิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ด้อยโอกาสและผู้เปราะบาง ตามโครงการ บ้านพอเพียงชนบท

(3) เป็นวิทยากรเผยแพร่และให้ความรู้ความเข้าใจหัวข้อเกษตรครบวงจรด้วยปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง แก่นักเรียนตามโครงการประชุมน้อย ผู้สูงอายุ หน่วยงานราชการในอำเภอและจังหวัดที่เข้า มาเรียนรู้ ซึ่งเป็นหัวข้อการเกษตรที่สร้างสมดุลคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สมบูรณ์และยั่งยืน เป็นวิทยากรอบรม เยาวชนที่ติดยาเสพติดที่ไม่มีบ้านพักพิงในอำเภอวังทอง

(4) เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา และการพัฒนาในพื้นที่ต่อองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งได้ เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข หรือความต้องการของประชาชนอันเกี่ยวกับความต้องการช่วยเหลือเพื่อ ขอบรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น การสนับสนุนของงบประมาณซ่อมแซมบ้าน เพิ่มเติมให้กับสมาชิกชุมชน

(5) ประสานงานและจัดให้มีเวทีการปรึกษาหารือกันของประชาชนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนามีผลหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อ คุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน แล้วระดม ความคิดเห็นร่วมกันจากคนหลายช่วงวัยเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาและการพัฒนา

(6) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สภาองค์กรชุมชนในตำบลతోแท้เกิดความเข้มแข็งและสมาชิก สภาองค์กรชุมชนรวมทั้งประชาชนทั่วไปในตำบลสามารถพึ่งตนเองได้ โดยใช้โครงการ กิจกรรมการพัฒนานำสู่ความเข้มแข็ง เช่น การส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือ พึ่งพา อาศัยกัน

(7) วางกติกาในการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลతోแท้ การเบิกจ่ายงบประมาณตามหลักธรรมาภิบาล โปร่งใส และรายงานการใช้จ่ายงบประมาณ ที่เกิดขึ้นแล้วแจ้งผู้เกี่ยวข้องได้ทราบทั่วกัน รวมทั้งอนุมัติเงินด้วยมติของคณะกรรมการทุกรายการแม้จะมีจำนวนเงินน้อยเพียงหลักสิบลหลักร้อยก็ต้องรับรู้ร่วมกัน

4.2.4 หลักคิด และทัศนคติ ในการดำเนินงานของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนతోแท้ คือ “ประการที่หนึ่งใจต้องมาก่อน ประการที่สองการจะทำงานได้ต้องมีข้อมูล ประการที่สามกระบวนการทำงานต้องมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ เมื่อมีความโปร่งใส จะสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาให้คน และสำคัญที่สุดคือความอดทนอดกลั้น โดยมีกฎ กติกาข้อตกลงร่วมกันในที่ประชุมว่า เวลาไม่เข้าใจกัน ความเห็นไม่ตรงกัน ดำเนินไปมาสามารถทำได้ เพราะต่างคนต่างต้องการให้การทำงานสำเร็จลุล่วงที่เป็นเป้าหมายร่วมกัน แต่ห้ามโกรธกัน มีอะไรต้องพูดคุยทำความเข้าใจ ให้อภัยซึ่งกันและกันร่วมกันทำงานให้คนในชุมชนจดจำให้นานถึง 200 ปี” เป็นหลักคิดและหลักการการทำงานที่เป็นแรงผลักดัน ที่ทรงพลังในการขับเคลื่อนการทำงานพัฒนาในพื้นที่จนประสบความสำเร็จหลายโครงการและกิจกรรม ในการทำงานพัฒนาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ของประธานสภาและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลతోแท้ ซึ่งเป็นผู้นำการพัฒนาในพื้นที่

4.2.5 ทักษะ ที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนใช้ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาในตำบลతోแท้ พบว่า (1) ทักษะการทำงานเป็นทีม ที่มีการจัดแบ่งหน้าที่ ความรับผิดชอบในการดำเนินงาน (2) ทักษะการประสานงานให้เกิดเครือข่ายในพื้นที่ เพื่อสนับสนุนการทำงาน เช่นการประสานขอความร่วมมือจาก โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลతోแท้ และเครือข่ายภายนอก พื้นที่หน่วยงานภาครัฐที่อยู่ในจังหวัดและหน่วยงานสนับสนุนอื่นๆ ที่เป็นแหล่งทุนสนับสนุนการต่อยอดการพัฒนา (3) ทักษะการสื่อสารกระจายข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน ตรงประเด็น เพื่อสร้างแรงบันดาลใจเพื่อให้สมาชิกชุมชนทุกคนรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มีเป้าหมายร่วมกันและพร้อมร่วมมือไปด้วยกัน (4) ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ที่ใช้ความจริงใจ และความปรารถนาดี ระหว่างคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนด้วยกันเอง ระหว่างสภาองค์กรชุมชนกับหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาสนับสนุน (5) ทักษะการแก้ปัญหาในพื้นที่กำลังเผชิญอยู่ ทำความเข้าใจกับปัญหา และระดมสรรพกำลังจากคนในชุมชนเพื่อช่วยกันแก้ปัญหาในจุดเล็กๆ ก่อนเพื่อไม่ให้ลุกลามไปเป็นปัญหาใหญ่ๆ และเชื่อมโยงสู่ปัญหาอื่นๆ ซึ่งหากปล่อยไว้จะทำให้แก้ไขได้ยากลำบาก (6) ทักษะการคิดวิเคราะห์เพื่อค้นหาสาเหตุแห่งปัญหาให้รู้ปัญหาที่แท้จริงของชุมชน แล้วระดมสมองร่วมกันในการสร้างทางเลือกในการแก้ปัญหา (7) การคิดเป็นระบบเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเพื่อให้เห็นภาพฝัน (วิสัยทัศน์ของผู้นำ) ของการพัฒนาที่ขับเคลื่อนในประเด็นที่หลากหลายแต่มีเป้าหมายเดียวกันคือคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

4.2.6 เครื่องมือ ที่สำคัญที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลతోแท้ใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ พบว่า (1) แผนพัฒนาตำบล ที่ถูกจัดลำดับความสำคัญในเรื่องเร่งด่วนในการแก้ปัญหาและการพัฒนา เช่น การจัดลำดับความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสตามโครงการบ้านพอเพียง ชนบท

(2) โครงการและงบประมาณสนับสนุนจากเครือข่ายทุนเสริม เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) (3) การประชุมประจำเดือนและประจำปี เพื่อติดตามการทำงานและสรุปรายงาน (4) การถอดบทเรียนจากการทำงาน วางแผนการทำงาน โครงการและกิจกรรมพัฒนาที่ต่อเนื่อง (5) การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาพื้นที่ (6) เครือข่ายและการหนุนเสริมของหน่วยงานภาครัฐ นอกภาครัฐทั้งที่อยู่ในจังหวัดและนอกจังหวัด

เครื่องมือการพัฒนาของตำบลท้อแท้ที่กล่าวมานี้ ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกับพื้นที่อื่นๆ แต่มีบางเครื่องมือที่อาจจะแตกต่างกันอยู่บ้าง เช่น แผนธุรกิจชุมชน ทั้งนี้เพราะการเลือกใช้เครื่องมือ จะสัมพันธ์กับบริบทพื้นที่ สัมพันธ์กับลักษณะการทำงาน ประสบการณ์ ที่เกิดจากการเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชน เครือข่ายที่เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการใช้เครื่องมือ ดังนั้นการเลือกใช้เครื่องมือได้อย่างเหมาะสม จะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนการทำงานแก้ปัญหาและการพัฒนาในพื้นที่ของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล ให้สำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมซึ่งความสำคัญของเครื่องมือกับผลลัพธ์ของการใช้เครื่องมือ ได้วิเคราะห์ในบทที่ 5

4.2.7 กลไก กระบวนการ และเครือข่ายดำเนินงานในพื้นที่ตำบลท้อแท้ (1) มีคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนในแต่ละหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล ร่วมเป็นคณะกรรมการในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (2) ใช้การรวมกลุ่มทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อดำเนินบทบาทการแก้ปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่และการพัฒนาในอนาคต โดยใช้คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เป็นคณะกรรมการที่มีความเข้มแข็งมากที่สุดในตำบลท้อแท้ เป็นกลไกหลักสำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ (3) มีการประชุมและขับเคลื่อนงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้อย่างต่อเนื่อง (4) ถอดบทเรียนการดำเนินงานโครงการกิจกรรมพัฒนาในพื้นที่ทุกโครงการ ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้และการจัดการที่ดี (5) การสื่อสาร พบปะ พูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ เกิดระบบการทำงานที่เชื่อมประสานที่เกิดผลต่อยอดเป็นวิถีสู่ (6) มีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เป็นผู้เชื่อมประสานและสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินโครงการ (7) มีสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ มีสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นเข้ามาส่งเสริมตามความเชี่ยวชาญ กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ และ (8) สภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้รายงานผลการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่เกิดขึ้นให้กับหน่วยงานสนับสนุนได้ทราบเมื่อสิ้นสุดโครงการหรือกิจกรรม (9) การได้รับงบประมาณสนับสนุนโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง เกิดเครือข่ายการดำเนินงานที่ส่งผลต่อการพัฒนาในพื้นที่

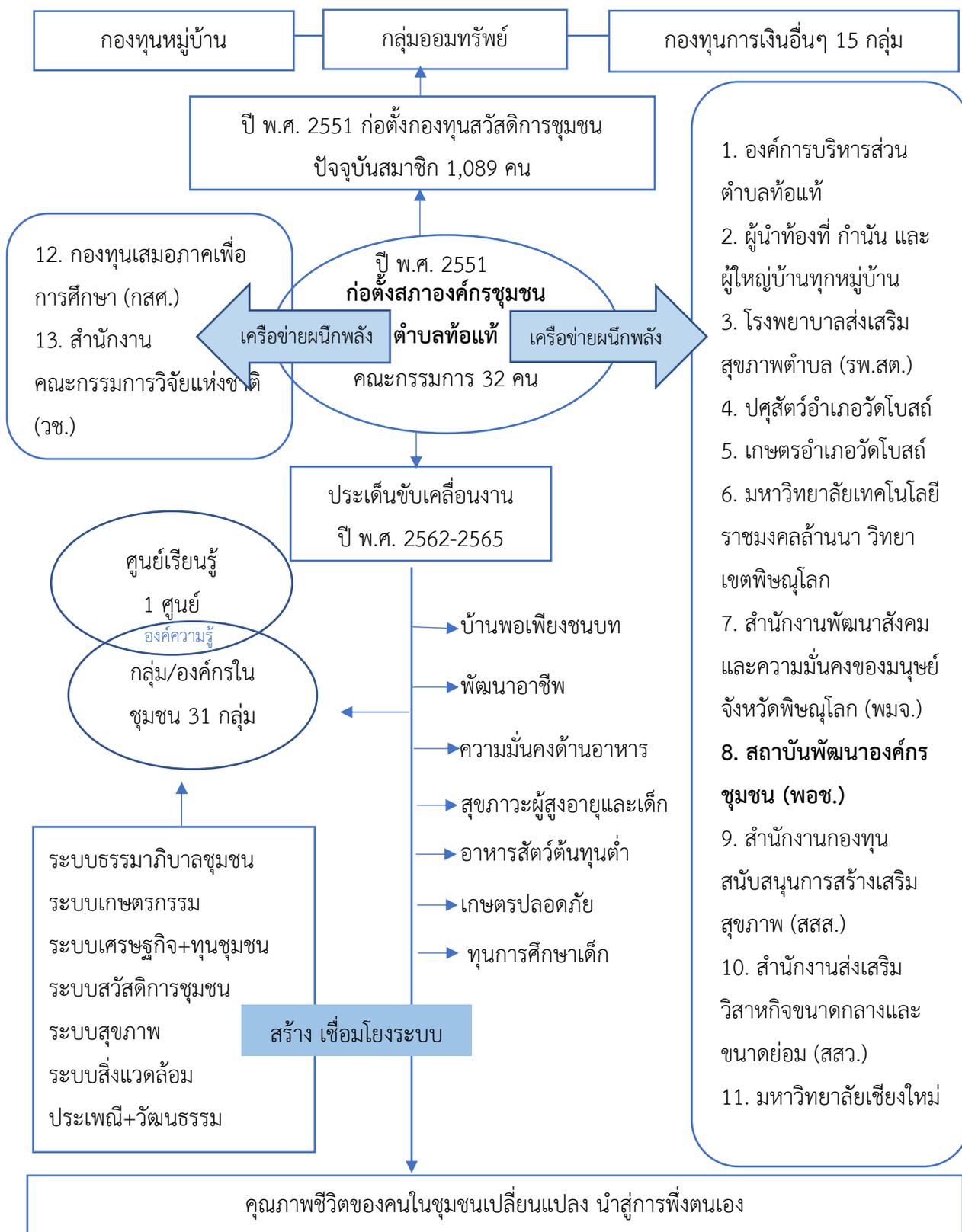
กระบวนการทำงานของสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ ในการดำเนินโครงการ กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนชุมชน มีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนดังนี้ (1) คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้เป็นผู้ประสานงานหลักในการจัดประชุมคณะทำงาน (2) แสวงหาเครือข่ายในการหนุนเสริมการพัฒนา (3) วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายครอบคลุมในมิติของการพัฒนา (4) วางแผนกำหนดแนวทางการดำเนินการ (5) ดำเนินงานการพัฒนาตามโครงการ กิจกรรมอย่างเป็นระบบ (6) ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน (7) สรุปลงผลและรายงานผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น (8)

ประชุมถอดบทเรียนการพัฒนา เพื่อนำข้อดีไปประยุกต์เป็นแนวทางในการดำเนินงานในโครงการต่อไป และนำข้อจำกัดที่เกิดขึ้นไปเป็นข้อควรระมัดระวังในการดำเนินงานโครงการ กิจกรรม (9) วางแผนพัฒนาต่อยอดในโครงการ กิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อให้เชื่อมโยงกับระบบทุนในชุมชน

เครือข่ายที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานในโครงการกิจกรรมการพัฒนาชุมชนร่วมกับสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ ประกอบด้วย (1) องค์กรบริหารส่วนตำบลท้อแท้ สนับสนุนบุคลากรในการทำงานพัฒนาและสมทบงบประมาณบางส่วนที่สามารถอุดหนุนได้ (2) ผู้นำท้องที่ กำนัน และผู้ใหญ่บ้านอำนวยความสะดวก ให้ความคิดเห็นและร่วมมือกับสภาในการดำเนินโครงการ กิจกรรมการพัฒนา (3) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) สนับสนุนการป้องกันและเสริมสร้างสุขภาพให้กับคนในชุมชน คัดกรองโรค ให้ความรู้เรื่องสุขภาพกับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง (4) ปศุสัตว์อำเภอวัดโบสถ์ สนับสนุนวิทยากรในการอบรมให้ความรู้เรื่องโภชนาการในสัตว์ (5) เกษตรอำเภอวัดโบสถ์ สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน และวิทยากร/ความรู้ในการปลูกผักและเลี้ยงสัตว์ (6) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา วิทยาเขตพิษณุโลก สนับสนุนนักวิจัย ในการวิจัยและพัฒนาพันธุ์ปลากระดี่ที่เหมาะสมกับพื้นที่ (7) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพิษณุโลก (พมจ.) ส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้มีสุขภาพกายและสุขภาพใจ และสนับสนุนการเฝ้าระวังปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน (8) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ส่งเสริมกิจกรรมของสภาองค์กรชุมชน การพัฒนาศักยภาพแกนนำ สนับสนุนงบประมาณโครงการบ้านพอเพียงชนบท ส่งเสริมกิจกรรมของสภาองค์กรชุมชน กระตุ้นให้เกิดเครือข่ายในงานพัฒนา และการส่งเสริมสนับสนุนโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อยในเมืองและในชนบท (9) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สนับสนุนและส่งเสริมการสร้างอาหารปลอดภัยของชุมชน และการสร้างเสริมสุขภาพของคนในชุมชน (10) สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) ส่งเสริมสนับสนุนความรู้ด้านการตลาดและการบริหารจัดการด้านเงินลงทุนแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน (11) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สนับสนุนและวิจัยสูตรการผลิตอาหารสัตว์ที่ได้มาตรฐานต้นทุนต่ำและอุปกรณ์การผลิตบางส่วน (12) กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ช่วยเหลือเด็กที่ครอบครัวยากจน เสี่ยงที่จะหลุดหรือหลุดจากระบบการศึกษาให้ได้เข้ารับการศึกษ โดยเป็นงานในส่วนการสำรวจเด็กและส่งเสริมให้ได้รับทุนการศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564 ต่อเนื่องถึงปัจจุบันปี พ.ศ. 2566 (13) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สนับสนุนงบประมาณโครงการอาหารไก่ต้นทุนต่ำผ่านโครงการวิจัย

บริบทเหตุการณ์ที่รายนามการขับเคลื่อนงานพัฒนาโดยคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ กลุ่มองค์กรที่อยู่ในพื้นที่จำนวน 31 กลุ่มจัดแจ้งภายใต้สภาองค์กรชุมชน และศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน 1 ศูนย์ โดยใช้กองทุนสวัสดิการชุมชนที่เชื่อมโยงกับกลุ่มการเงินในพื้นที่ เป็นเครื่องมือควบคู่กับประเด็นงานพัฒนาระหว่างปี พ.ศ. 2562-2565 ประกอบด้วย โครงการบ้านพอเพียงชนบท พัฒนาอาชีพคนในชุมชน ความมั่นคงด้านอาหาร สุขภาวะผู้สูงอายุและเด็ก อาหารสัตว์ต้นทุนต่ำ เกษตรปลอดภัย และทุนการศึกษาเด็ก

ครัวเรือนยากจน โดยการประสานเครือข่ายฌีงก้ำล้งสนับสนุนทั้งเครือข่ายระยะใกล้คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ท้องที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ภายในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก และเครือข่ายระยะไกลหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐที่อยู่ภายนอกจังหวัดจำนวน 13 องค์กร ที่หลากหลายกลายเป็นเครือข่ายฌีงก้ำล้งพลังขับเคลื่อนการดำเนินงานให้สำเร็จ สร้างระบบเกษตรกรรมมีศูนย์เรียนรู้การเกษตรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ระบบสวัสดิการชุมชน ระบบสุขภาพ ระบบสิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรม ที่เอื้อให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง นำสู่การพึ่งตนเองและการจัดการตนเอง (ดั่งภาพที่ 4.4) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้จากการสังเคราะห์

ภาพที่ 4.4 บริบทการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้

4.2.8 รูปธรรมความสำเร็จ ผลงานที่เกิดขึ้นและการขยายผลจากการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาผ่านโครงการ กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อย ตำบลท้อแท้ ในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงตามลำดับดังนี้

(1) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลท้อแท้ มิติเศรษฐกิจ ที่ช่วยให้ชุมชนมีอาชีพเสริม มีรายได้เพิ่มขึ้นจากโครงการกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยในชนบท ปี พ.ศ. 2563 - 2565 การเลี้ยงปลานิลครบวงจร การเพาะเห็ดฟาง การปลูกพืชผักสวนครัวสำหรับการบริโภคและแบ่งปันเพื่อนบ้าน รวมถึงการสร้างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นสุขเกษตรปลอดภัย เป็นฐานอาหารให้กับชุมชนลดรายจ่าย บางส่วนจากการซื้ออาหารในตลาดที่ทดแทนได้ด้วยการผลิตอาหารได้เอง ผลิตอาหารไก่อดเม็ด 30 ครั้วเรือน เพาะเห็ดฟาง 20 ครั้วเรือน ปลูกผัก 10 ครั้วเรือน เลี้ยงหอยเชอรี่ 5 ครั้วเรือน เลี้ยงปลาในกระชังบก 12 ครั้วเรือน เพาะเห็ดนางฟ้า 13 ครั้วเรือน แปรรูปไข่เค็มสมุนไพร 10 ครั้วเรือน สามารถยกระดับเป็นกลุ่มวิสาหกิจธนาคารไข่ตำบลท้อแท้

(2) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลท้อแท้ มิติสังคม พบว่า โครงการบ้านพอเพียงชนบทชุมชนมีทุนทางสังคมที่เข้มแข็งขึ้น มีความสมัครสมาน สามัคคี เสียสละ ร่วมแรง ร่วมใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันดีขึ้น เห็นได้จากการสร้างบ้านตามโครงการบ้านพอเพียงชนบท ให้กับสมาชิกที่เดือดร้อนจากงบประมาณที่มีจำกัด แคนนำที่ทำงานในสภาองค์กรชุมชนตำบล จึงช่วยกันสละแรงกายร่วมซ่อมแซมบ้านจนสำเร็จระหว่างปี พ.ศ. 2561-2566 สะสมจำนวน 56 หลัง สมาชิกชุมชนมีความสุขรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย อบอุ่นในชีวิต จากการมีที่อยู่อาศัยที่เป็นหลักประกันในชีวิต โครงการสุขภาวะผู้สูงอายุและเด็ก ผู้สูงอายุและเด็กในชุมชนได้รับการส่งเสริมสุขภาพการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนทำให้สมาชิกมีหลักประกันความมั่นคงในชีวิตเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉินขึ้น จากการพัฒนาพื้นที่ในมิติสังคมทำให้สมาชิกในชุมชนมีเครือข่ายทางสังคมที่ขยายกว้างขึ้น ในระดับพื้นที่และต่างพื้นที่ ทำให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ที่เป็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน

(3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลท้อแท้ มิติสิ่งแวดล้อม ชุมชนส่วนหนึ่งตระหนักและให้ความสำคัญกับการทำการเกษตรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า เน้นใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำการเกษตรปลอดภัย การปลูกผักอินทรีย์ ด้วยการลด ละ เลิกการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมี ยากำจัดแมลงและศัตรูพืช ด้วยการทำนาโยนและนาดำ โดยใช้น้ำส้มควันไม้แทนยากำจัดแมลงและศัตรูพืช มีตัวอย่างความสำเร็จที่เกิดขึ้นในพื้นที่จนกลายเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศน์โดยรวมดีขึ้นต่อเนื่อง จากพฤติกรรมของคนในชุมชนที่ปรับเปลี่ยนการทำการเกษตรลด ละ เลิกการใช้สารเคมี คืนความอุดมสมบูรณ์ให้กับดิน และน้ำที่เป็นทรัพยากรสำคัญในการทำการเกษตร และผืนป่าที่อยู่ในพื้นที่

(4) ความภาคภูมิใจและรางวัลที่ได้รับของชุมชนตำบลท้อแท้ จากการรวมตัวกันเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ในบทบาทของการแก้ปัญหาและการพัฒนาพื้นที่ของสมาชิกชุมชนตำบลท่าหมื่นราม ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลท้อแท้อย่างต่อเนื่องในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นที่มีความหลากหลายในวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามนับเป็นความภาคภูมิใจ จากการดำเนินงานการพัฒนาที่ผ่านมาได้รับการยอมรับจากชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งในการเป็นแหล่งศึกษาดูงาน เป็นรากฐานสำคัญในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ และได้รางวัลแห่งความภาคภูมิใจที่สำคัญ คือ รางวัลสวิง ต้นอุตุเพื่อผู้มีบทบาทส่งเสริมสร้างสรรค์ และขับเคลื่อนจังหวัดจัดการตนเองประเภทชุมชนจัดการตนเองมอบเป็นเกียรติแก่สภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก พ.ศ. 2560

ความสำเร็จที่ปรากฏเป็นรูปธรรมของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลท้อแท้ สะท้อนจากทรัพยากรบุคคลที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดที่อยู่ในพื้นที่ ผู้นำที่ร่วมกันทำงานในรูปแบบสภาองค์กรชุมชน ที่มีการจัดแบ่งหน้าที่ความสำคัญในการดำเนินงานที่ใช้ทักษะความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในการทำงานในพื้นที่ รู้ว่าบริบทของพื้นที่ตำบลท้อแท้ ทำอย่างไรจึงจะเหมาะสม สอดคล้องกับนิสัยใจคอของคนในชุมชนเป็นตัวแบบของการพัฒนาที่มีองค์ประกอบสำคัญ ที่มีหลักคิดที่ดี นำสู่วิธีการที่เหมาะสม และสร้างทักษะจากการสั่งสมประสบการณ์ และรู้จักเลือกใช้เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนงานการพัฒนา ซึ่งทั้งหมดเป็นความสามารถของผู้นำและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนซึ่งเป็นคนมีคุณภาพหรือทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่าของพื้นที่ตำบลท้อแท้ ท้อแท้เป็นเพียงชื่อตำบลแต่คนมีคุณภาพของตำบล ไม่เคยท้อแท้ แม้อย่างประสบปัญหาวิกฤติแต่วิกฤติกลับกลายเป็นโอกาสในการร่วมมือร่วมใจกันต่อสู้ ฝ่าฟันและขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4.3 พื้นที่ต้นแบบตำบลพระแท่น อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

ภาพที่ 4.5 สภาพบริบททางกายภาพพื้นที่ตำบลพระแท่น

ที่มา: (สุภาวดี ขุนทองจันทร์, 2566)

ตำบลพระแท่น เป็นตำบลหนึ่งในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี มีศักยภาพด้านทุนทางทรัพยากรที่ขับเคลื่อนด้วยทุนมนุษย์และทุนทางสังคมในพื้นที่ สะท้อนจากการรวมกลุ่มระดับตำบลที่มีมากกว่า 30 กลุ่ม จาก 16 หมู่บ้านที่จะสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับพื้นที่ได้ โดยอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาหนุนเสริมขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง หนึ่งในเป้าหมายสำคัญคือ การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้ผลิตภัณฑ์เด่นของพื้นที่ อาทิ อาหารปลอดภัยจากเกษตรกรรายย่อย โดยพื้นที่มีหน่วยงานภาครัฐ วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม (วัดบ้านไร่) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐระดับอำเภอ และระดับจังหวัด ได้เข้ามาเป็นที่เลี้ยงส่งเสริม สนับสนุน และกระตุ้นการพัฒนาาร่วมกันในพื้นที่อย่างบูรณาการ โดยมีสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลพระแท่นที่มีบทบาทสำคัญในการประสานคนในชุมชน กลุ่มองค์กร และหน่วยงานภาครัฐและนอกภาครัฐเข้ามาสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนา เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4.3.1 บริบทการพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลพระแท่น อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

จากการสัมภาษณ์และการบอกเล่าเรื่องราวของพื้นที่ ด้วยรูปแบบการประชุมกลุ่มย่อยที่เน้นสุนทรียภาพการสนทนา ประกอบด้วย ผู้นำสภาองค์กรชุมชน สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลพระแท่น เจ้าหน้าที่ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และนักวิชาการจากวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจ ประชาชนผู้รู้ในชุมชน และตัวแทนประชาชนในพื้นที่ เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2566 ณ วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม (วัดบ้านไร่) ตำบลพระแท่น อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี และจากการตรวจสอบข้อมูลร่วมกันในพื้นที่ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2566 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

สภาองค์กรชุมชนตำบลพระแท่น ก่อตั้งเมื่อ ปี พ.ศ. 2559 ภายหลังจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 เป็นเวลา 8 ปี โดยประชาชน ผู้นำท้องถิ่น ในพื้นที่รวมกลุ่มแล้วเสนอขอจัดตั้งตามพระราชบัญญัติ มีปณิธานร่วมกันในการจัดตั้งเพื่อแก้ปัญหาช่วยเหลือ สนับสนุน และทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับกฎหมายอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของตำบลพระแท่น ณ เดือนกรกฎาคม 2566 คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลพระแท่น มีจำนวน 18 คน เป็นผู้นำท้องที่ระดับหมู่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) ผู้นำระดับตำบล (กำนัน) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลพระแท่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) โดยมีรายชื่อคณะทำงานดังนี้

(1) นายประสงค์กระต่ายทอง	อายุ 50 ปี	ตำแหน่ง ประธาน
(2) นายไพฑูรย์ ทรัพย์จตุพร	อายุ 47 ปี	ตำแหน่ง รองประธาน
(3) นายสุริยา เอมทอง	อายุ 53 ปี	ตำแหน่ง รองประธาน
(4) นางกิงดาว นิลคำ	อายุ 47 ปี	ตำแหน่ง เภรัญญิก
(5) นางพิศมัย ลิ้มมั่ง	อายุ 45 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(6) นายเสกสิทธิ์ นิยมสุข	อายุ 55 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(7) นายอิทธิพล สุขชี	อายุ 44 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(8) นายบุญรอด สุทธิบุตร	อายุ 47 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(9) นายสุวัฒน์ โพธิ์ทอง	อายุ 55 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(10) นายสุพจน์ รักอักษร	อายุ 55 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(11) นายชุมพล อุ่มน้อย	อายุ 58 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(12) นายประเสริฐ จันทะวงษ์	อายุ 58 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(13) นายสมชาย อาจปีक्षा	อายุ 53 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(14) นายदनัย สุขอินทร์	อายุ 45 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ

(15) นางเกศรินทร์ กรุดแก้ว	อายุ 55 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(16) นายบุญเลิศ กอวังตะโก	อายุ 47 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(17) นายปัญญา ประเปรียว	อายุ 58 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(18) นายปัญญา สาหร่าย	อายุ 40 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ

การมีตัวแทนจาก ท้องที่ ท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันทั้ง เพศชาย และเพศหญิง คิดเป็นสัดส่วน 5 ต่อ 1 คน อายุต่ำสุด 40 ปี อายุสูงสุด 58 ปี อายุเฉลี่ย 50 ปี มีประสบการณ์การทำงาน ความเชี่ยวชาญ ในภูมิปัญญาสาขาอาชีพและทักษะชีวิตที่หลากหลาย ที่ได้เข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลพระแทน ได้ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ตามแผนพัฒนาตำบลที่ได้ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ของคนในชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การจัดทำแผนพัฒนาตำบล จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะลำดับความต้องการแก้ปัญหา ของคนในชุมชนที่มีอยู่หลากหลายเป็นจำนวนมาก ทั้งปัญหามิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น แต่หน่วยงานภาครัฐที่ดูแลพื้นที่มีทรัพยากรที่จำกัดทั้งงบประมาณที่ได้รับจัดสรร ทรัพยากรบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญ รวมถึงทรัพยากรเกื้อหนุนอื่นๆ ทำให้แผนพัฒนาตำบลเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งที่ใช้สำหรับตัดสินใจเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที่ตามความจำเป็นเร่งด่วน

การมีแผนพัฒนาตำบล ที่ผ่านการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ทำให้ชุมชนมีแผนงาน โครงการ กิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ทำให้การดำเนินโครงการพัฒนาชุมชนสามารถแก้ปัญหาและต่อยอดการพัฒนาในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม โครงการและกิจกรรมสำคัญ โดยที่สภาองค์กรชุมชนตำบลพระแทนได้ร่วมกับชุมชนในการขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที่ หลากหลายกิจกรรม ซึ่งแต่ละกิจกรรมจะบูรณาการเชื่อมต่อระหว่างกันเกิดประโยชน์เพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ ไม่ใช่การทำโครงการ กิจกรรมเดี่ยว ต่างคนต่างทำ แต่เป็นการบูรณาการทั้งงบประมาณ ทรัพยากรบุคคล และทรัพยากรเกื้อหนุนที่จำเป็น ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับพื้นที่ และสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่อง บางโครงการได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ บางโครงการ หรือกิจกรรมเกิดการขับเคลื่อนด้วยชุมชนเอง โดยที่ไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนแต่เป็นความร่วมมือกันของคนในชุมชน โดยเฉพาะศักยภาพของผู้นำและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนที่เป็นคณะบุคคลที่มีความตั้งใจและมีจิตอาสา เสียสละเพื่อส่วนรวม มองประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้งในการพัฒนางานในพื้นที่

ด้วยศักยภาพของการทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลพระแทน ทำให้ตำบลพระแทนเป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นในการขับเคลื่อนงานพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2557 ได้ก่อตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน ซึ่งเป็นกองทุนที่มีวัตถุประสงค์ช่วยให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ปัจจุบันมีสมาชิกกองทุนจำนวน 400 คน จากจำนวนประชากรในพื้นที่ 6,202 คน คิดเป็นร้อยละ 6.44 และพื้นที่ได้ก่อตั้งกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติตำบลพระแทนที่รวมกลุ่มตั้งขึ้นตามนโยบายของภาครัฐ ที่ต้องการให้ประชาชนทุกคนเข้าถึงการบริการ

สุขภาพที่มีคุณภาพ ในปี พ.ศ. 2554 ได้ก่อตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้ยากไร้ในตำบลพระแท่น ในปี พ.ศ. 2559 ได้ก่อตั้งกลุ่มควบคุมโรคติดต่อเคลื่อนที่เร็วระดับตำบล (SRRT) มีผลให้ประชาชนตื่นตัวในการป้องกันโรค ใช้เลือดออกและมีผลให้จำนวนผู้ป่วยในตำบลลดลง ซึ่งการพัฒนาที่ผ่านมาในพื้นที่ระหว่างปี พ.ศ. 2554-2560 มีหน่วยงานและสถาบันต่างๆ ได้เข้ามาสนับสนุนจำนวนมาก ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเป็นพื้นฐานจากการพัฒนาและการรวมกลุ่มกันพัฒนาตามโครงการ

ในปี พ.ศ. 2561 สภากองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชน ได้เริ่มดำเนินการขับเคลื่อนเรื่องอาหารปลอดภัย กอปรกับในปี พ.ศ. 2562 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้เข้ามาสนับสนุน การอบรมเชิงปฏิบัติการและให้ความรู้เรื่องแผนธุรกิจชุมชน ทำให้สภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลพระแท่น เกิดการต่อยอดนำความรู้เรื่องแผนธุรกิจไปประยุกต์ใช้กับโครงการอาหารปลอดภัย และสร้างโอกาสในกิจกรรม คีโยโฮลการ์เดนท์ ซึ่งเป็นการผลิตผักปลอดภัยที่ได้ดำเนินการในพื้นที่มาเป็นระยะหนึ่งแล้ว เมื่อได้ผลผลิตผักปลอดภัยจาก คีโยโฮลการ์เดนท์ คนในชุมชนได้แบ่งปัน และทดลองนำออกสู่ตลาดเพื่อจำหน่าย

ผลจากกิจกรรม คีโยโฮลการ์เดนท์ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาเป็นลำดับ เกิดกิจกรรมต่อยอดเป็นธนาคารเมล็ดพันธุ์พื้นบ้าน เนื่องจากการหาเมล็ดพันธุ์ผักพื้นบ้านยาก อีกทั้งการซื้อเมล็ดพันธุ์พืชผักทั่วไปจากตลาดไม่สามารถขยายพันธุ์ได้ จึงเกิดการร่วมคิดของคนในชุมชนว่าต้องเก็บและอนุรักษ์เมล็ดพันธุ์พื้นบ้านไว้ เพื่อลดรายจ่ายในการซื้อเมล็ดพันธุ์ทุกปี จนในที่สุดทำให้พื้นที่ตำบลพระแท่นมีธนาคารเมล็ดพันธุ์พื้นบ้าน สร้างความภาคภูมิใจในการแก้ปัญหาที่ตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน เนื่องจากเพาะเมล็ดพันธุ์ได้เองแล้ว ยังสามารถแจกจ่ายให้คนในชุมชนได้นำไปปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือน อีกทั้งผลเกิดขึ้นเป็นทวีคูณคือครัวเรือนใดเมื่อปลูกพืชผักแล้วได้ปริมาณผลผลิตมาก ก็จะนำเมล็ดพันธุ์กลับมาคืนเป็นต้นทุนเมล็ดพันธุ์ที่สะสมในธนาคารมากขึ้น ปัจจุบันธนาคารเมล็ดพันธุ์พื้นบ้านตำบลพระแท่น ดำเนินการมาเป็นระยะเวลา 2 ปีแล้ว โครงการสานพลังชุมชนท้องถิ่นสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืน จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสถาบันพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ

ในปี พ.ศ. 2562 เกิดตลาดสีเขียวคีโยโฮลซูปเปอร์มาร์เก็ตขึ้น จากปริมาณผลผลิตพืชผักที่ผลิตได้ในพื้นที่ ตลาดสีเขียวต่อยอดและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เมื่อปี พ.ศ. 2565 ศูนย์บ่มเพาะแผนเศรษฐกิจและทุนชุมชนตำบลพระแท่นได้งบประมาณสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จึงได้นำงบประมาณจากการหนุนเสริมมาต่อยอดเรื่องอาหารปลอดภัยโดยให้เป็นส่วนหนึ่งของสวัสดิการสังคมในชุมชนด้วย โดยใช้แปลงผักคีโยโฮลการ์เดนท์ ที่มีการดำเนินงานอยู่แล้ว แบ่งปันให้เป็นสวัสดิการสังคมสำหรับ 30 ครัวเรือน แล้วก็ต่อยอดการเลี้ยงไข่ไก่ เพราะเป็นทรัพยากรด้านอาหารที่สำคัญที่มีอยู่ในชุมชน ให้กับกลุ่มต่อยอดโอกาส 30 ครัวเรือน ได้เลี้ยงและบริโภคในครัวเรือน เนื่องจากผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณประโยชน์ของตัวไข่ไก่ว่าเป็นอาหารที่มีประโยชน์ต่อชุมชน ถ้าหากคนในชุมชน มีรายได้ไม่เพียงพอที่จะซื้ออาหารมีประโยชน์ราคาแพงรับประทานได้ แต่ส่งเสริมให้ครัวเรือนได้รับ

ประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพในราคาที่ไม่แพงอย่างไผ่ฝ่าจะทำให้ครัวเรือนมีสุขภาพดีด้วยต้นทุนที่ประหยัดในการดำรงชีวิต

ความสำเร็จของการขับเคลื่อนทุกประเด็นงานพัฒนาของพื้นที่ จะใช้หลัก “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน เป็นเสาหลักของการขับเคลื่อนที่มีพลังในการหนุนเสริมระหว่างกันให้เกิดความเข้มแข็งของพื้นที่ ยกตัวอย่าง ตลาดสีเขียวที่เป็นสถานที่ซื้อขาย จำหน่ายสินค้าของชุมชน เป็นต้นแบบการใช้บรรจุกฎหมายที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตั้งอยู่ที่วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม (วัดบ้านไร่) ตำบลพระแท่น วัดได้กลายเป็นศูนย์รวมกิจกรรมของคนในชุมชนทุกกิจกรรม จากตลาดสีเขียวพัฒนาเป็นเรื่องการจัดการขยะชุมชน วัดบ้านไร่ก็เป็นสถานที่สำหรับการสาธิตในการกำจัดขยะอินทรีย์ด้วยแปลง คีย์โฮลการ์เดนที่ ซึ่งเป็นทั้งแปลงปลูกผักและกำจัดขยะอินทรีย์ในที่เดียวกัน จากความโดดเด่นของวัดในการจัดการตลาดและการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นแหล่งให้พื้นที่อื่นๆ ได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ดูงาน ทำให้คนในชุมชนเกิดทักษะในการต้อนรับคณะดูงาน ทักษะการเป็นวิทยากรที่ให้ความรู้และข้อมูลการพัฒนาในประเด็นที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้อย่างมืออาชีพ

โดยพระอาจารย์พิศณุ รตนโชโต (เจ้าอาวาส) เป็นพระนักพัฒนาในพื้นที่ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมประสานคนในชุมชน ท่านได้พัฒนากิจกรรมต่อยอดจากการจัดการขยะหลายหลายกิจกรรมเช่น “กิจกรรมขยะแลกบุญ” ซึ่งพระอาจารย์เป็นนิสิตที่วิทยาลัยสงฆ์ อำเภอพนมทวน ก็มีการจัด โครงการพลังบวร คุณธรรม จัดการขยะลดมลภาวะคัดแยกขยะในชุมชน โดยการชักชวนญาติโยม คนในพื้นที่ ให้คัดแยกขยะในครัวเรือน ออกเป็นประเภท เช่น ขยะพลาสติก ขยะแก้ว ขยะโลหะ เพื่อให้ญาติโยมที่เป็นคนในชุมชนได้นำขยะประเภทต่างๆ เหล่านั้น มาแลกบุญโดยนำขยะมาให้วัด บุญที่ญาติโยมจะได้ตอบแทนเป็นสิ่งของเครื่องใช้จากวัดที่ได้รับจากการทำบุญสังฆทาน เช่น ผงซักฟอก สบู่ ยาสีฟัน ข้าวสาร อาหารแห้ง น้ำปลา ที่นำไปใช้ในครัวเรือนได้ ส่วนขยะที่ได้มาจากการแลกบุญ วัดก็นำไปขายเพื่อนำมาเป็นค่าน้ำ ค่าไฟ และการต่อยอดพัฒนากิจกรรมที่เป็นประโยชน์อื่นๆ ต่อไป ซึ่งโครงการนี้จะดำเนินอย่างต่อเนื่องเพราะเกิดประโยชน์ต่อ ญาติโยมที่เป็นคนในชุมชนที่มีความร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันผ่านกิจกรรมการคัดแยกให้ขยะถูกวิธี ทำให้ชุมชนมีความสะอาด น่าอยู่และสภาพแวดล้อมดีต่อทุกคนที่อยู่ในชุมชน จากแนวคิดและวิธีการดำเนินการของพระอาจารย์ เป็นหลักการสำคัญที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่แต่ละคนมีแล้วแปลงกิจกรรม เพื่อให้ได้รับมูลค่าจากทรัพยากรในแต่ละกิจกรรมนำไปเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้

ตำบลพระแท่น มีการรวมกลุ่ม ชมรม เพื่อการทำงานและช่วยเหลือกันในหลายด้านมากกว่า 30 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มน้ำพริกแกง กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มวิสาหกิจชุมชนวิถีพระแท่น (ตลาดคีย์โฮลฟาร์ม เมอร์มาร์เก็ต) กลุ่มขยะทองคำ กลุ่มผู้เฒ่าเล่านิทาน สภาวัฒนธรรมตำบลพระแท่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มอาสาสมัครพัฒนาชุมชนพระแท่น กลุ่มกลองยาว กลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทาน กลุ่มฌาปนกิจหมู่บ้าน กลุ่มสตรีอาสาพัฒนาตำบลพระแท่น ชมรมผู้สูงอายุใส่ใจสุขภาพเทศบาลตำบลพระแท่น ชมรมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลพระแท่นลำพระยา อาสาสมัครป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กลุ่มสมุนไพรมะพร้าว กลุ่มพัฒนา

บทบาทสตรี กลุ่มส่งเสริมการเกษตร ชมรมจักรยานรักษ์โลกรักษ์สุขภาพเทศบาลตำบลพระแท่น มูลนิธิวัดพระแท่น กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มคนรักไก่ชน ชมรมฟุตบอล มาเฟียซีวู ชมรมผู้สูงวัย ใส่ใจสุขภาพ ชมรมผู้พิการ ชมรม To Be Number ONE กลุ่มสตรีรีไซเคิล กลุ่มสภาเด็กและเยาวชน กลุ่มเลี้ยงม้า กลุ่มแกนนำคัดแยกขยะ กลุ่มจิตอาสา การมีกลุ่มทางสังคมจำนวนมากทำให้แต่ละกลุ่มทำงานร่วมกันได้อย่างบูรณาการ เพราะในคนเดียวสามารถเป็นสมาชิกกลุ่มในหลายกลุ่มตามเป้าหมายและความสนใจที่สอดคล้องกับกิจกรรมวิถีชีวิต รวมถึงสภาพเศรษฐกิจครัวเรือนเป็นสำคัญ

การรวมกลุ่มเกิดการพัฒนาระบบการทำงานเป็นทีม ที่สมาชิกในทีมจะต้องมีการแสดงความคิดเห็นและรับฟังมุมมอง ข้อเสนอแนะระหว่างกัน การทำงานเป็นทีมทำให้สมาชิกที่อยู่ในกลุ่มสามารถระดมความคิดเห็นร่วมกันได้หลากหลายและแตกต่างตามประสบการณ์ของแต่ละคน เป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างคนมีคุณภาพให้เกิดขึ้นในพื้นที่ เนื่องจากการระดมความคิดเห็นทำให้ผู้ร่วมทีม สามารถนำความรู้ที่ตนเองมี และประสบการณ์จากการแก้ปัญหาแลกเปลี่ยนระหว่างกัน ทำให้สมาชิกเปิดใจให้กว้าง เปิดรับมุมมองแล้วนำไปสู่การสร้างทางเลือกในการแก้ปัญหาและเป็นการเสริมสร้างระบบการทำงานเป็นทีม สร้างความเป็นประชาธิปไตยในท้องถิ่น

จากโครงการ และกิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นในพื้นที่สำคัญๆ คณะกรรมการที่อยู่ในรูปแบบสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลพระแท่น เป็นแกนนำหลักมีบทบาทสำคัญในการประสานงาน ยึดหยุ่นและมีความคล่องตัวในการพัฒนาในพื้นที่ การดำเนินโครงการพัฒนาทุกโครงการล้วนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ซึ่งผลงานและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาในพื้นที่ มาจากทุนมนุษย์ที่เป็นคนดีและคนเก่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “คนมีคุณภาพ” ซึ่งเป็นทุนที่มีความสำคัญที่สุด ส่งผลให้พื้นที่ตำบลพระแท่นได้รับการประเมินชุมชนเข้มแข็งในมิติที่สำคัญ 4 มิติจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยเฉพาะมิติที่สะท้อนศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด มีผลคะแนนที่ประเมินปรากฏในหัวข้อ 4.3.2

4.3.2 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง 4 มิติ จากข้อมูลitudyภูมิ พบว่า มิติคนมีคุณภาพ คะแนนที่ได้ 92 คะแนน มิติองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง คะแนนที่ได้ 90 คะแนน มิติคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น คะแนนที่ได้ 98 คะแนนและมิติความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น คะแนนที่ได้ 96 คะแนนจากคะแนนเต็ม 100 คะแนน คะแนนการประเมินอยู่ในระดับดีเยี่ยมทั้ง 4 มิติ (ดังตารางที่ 4.3) สะท้อนให้เห็นศักยภาพการนำของผู้นำและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ ที่มีกระบวนการพัฒนา การพัฒนาศักยภาพของตนเองผ่านการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการสร้างเครือข่ายหนุนเสริมการดำเนินงานในพื้นที่

ตารางที่ 4.3 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งตำบลพระแท่น ปี พ.ศ. 2565

ลำดับ	รายการ	คะแนน (100)	ระดับ
1.	มีดีคนมีคุณภาพ	92	มากที่สุด
2.	มีองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง	90	มากที่สุด
3.	มีดีคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น	98	มากที่สุด
4.	มีดีความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น	96	มากที่สุด

หมายเหตุ: 70-79 คะแนน ระดับดี 80 คะแนนขึ้นไปอยู่ในระดับดีมาก

ที่มา: (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.), 2565)

4.3.3 บทบาทของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลพระแท่น ที่มีจิตอาสาเข้ามาทำงานในฐานะผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบลพระแท่น ได้ดำเนินบทบาทสำคัญเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชน อาทิ

(1) การส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่น อนุรักษ์ ปั้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของชุมชน จนเกิดการพัฒนาดังต่อไปนี้ เช่น การอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น ไทยทรงดำ กลองยาว ประเพณีพิศฐานพระแท่นดงรัง กีฬาพื้นบ้าน

(2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนร่วมมือระหว่างคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น กระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการคัดแยกขยะและนำเงินจากการขายขยะรีไซเคิลมาตั้งเป็นกองทุนเพื่อจัดสวัสดิการสำหรับผู้ยากไร้ในตำบลพระแท่น ทำให้คนในชุมชนเห็นประโยชน์และเป้าหมายร่วมกัน ในการร่วมมือจัดการเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

(3) เผยแพร่และให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกสภาองค์กรชุมชนและคนในชุมชน เกิดความร่วมมือกันในการดูแลสิ่งแวดล้อมให้สมบูรณ์และยั่งยืน โดยจัดตั้งธนาคารขยะ ศูนย์การเรียนรู้การจัดการคัดแยกขยะ แปลงสาธิตด้านการเกษตร แหล่งเรียนรู้การจัดการขยะอินทรีย์ พร้อมทั้งเสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล

(4) เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข หรือความต้องการของประชาชนอันเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น การจัดตั้งกลุ่มเพื่อส่งเสริมอาชีพ การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาอาชีพอย่างเป็นลำดับ รวมถึงประสานงานต่อหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการเข้าร่วมกิจกรรมการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่

(5) จัดให้มีเวทีและการปรึกษาหารือกันของประชาชนโดยใช้แนวคิด “บวร” เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ ที่มีผลหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน

(6) เป็นแกนนำในการส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรชุมชนในตำบลเกิดความเข้มแข็ง และสมาชิกสภาองค์กรชุมชนรวมทั้งประชาชนทั่วไปในตำบลดำเนินงานพัฒนาตามโครงการ กิจกรรมที่นำสู่การพึ่งตนเองได้ และพัฒนาต่อยอดโครงการ กิจกรรมให้เกิดความยั่งยืน เช่น โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและรายได้ การดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุ เพื่อสร้างฐานความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีการก่อตั้งโรงสีชุมชนในพื้นที่

(7) รายงาน สรุปรายงานการทำงานการพัฒนาในตำบล อันเนื่องมาจากการดำเนินโครงการ กิจกรรม ที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานของรัฐที่ได้เข้ามาหนุนเสริมทุกโครงการและกิจกรรมรวมทั้งประโยชน์ที่เกิดกับชุมชนเพื่อเป็นฐานในการต่อยอดการพัฒนาให้เกิดการเชื่อมโยงโครงการ กิจกรรมอย่างเป็นระบบยิ่งขึ้น

(8) วางกติกาในการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลพระแท่น รวมถึงรายงานสถานการณ์ด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตำบลพระแท่น เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนตำบลพระแท่นทั่วไป หน่วยงานสนับสนุนได้ทราบผลการดำเนินงาน ที่สร้างการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่เกิดกับชุมชน

4.3.4 หลักคิด และทัศนคติ ในการดำเนินงานของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลพระแท่น คือ หลักคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสมดุลในมิติเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม การเมือง วัฒนธรรม จิตใจ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเป็นองค์รวมที่จะทำให้ชีวิตมนุษย์อยู่ดีมีสุขทั้งคนรุ่นปัจจุบันและคนในรุ่นอนาคต ในการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากด้วยวิถีชุมชน ภายใต้เศรษฐกิจ BCG ให้สามารถแข่งขันอย่างยั่งยืนด้วยความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม ระบบการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายหลัก 3 เป้าหมาย

เป้าหมายที่ 1 สร้างความยั่งยืนของฐานทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพด้วยการจัดสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ (1) เกิดฐานข้อมูลการสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรพืชสมุนไพรในธรรมชาติ วนอุทยานพระแท่นดงรังและในชุมชนตำบลพระแท่นรวมทั้งผักพื้นบ้านพระแท่นดงรัง (2) เกิดธนาคารความหลากหลายทางชีวภาพชุมชน โดยนำพืชสมุนไพรใกล้สูญพันธุ์ จากวนอุทยานพระแท่นดงรัง และพืชผักพื้นบ้านอนุรักษ์ในแปลงและเก็บเมล็ดพันธุ์และต้นกล้า (3) เกิดระบบโรงเรือนพัฒนาชุดความรู้ในการปลูกเลี้ยง ขยายพันธุ์พืชสมุนไพร พืชผักพื้นบ้าน เพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์ โดยไม่รบกวนธรรมชาติ เพื่อทดแทนการนำออกจากธรรมชาติอย่างเหมาะสม (4) เกิดระบบการบริหารธนาคารเมล็ดพันธุ์และสมุนไพรพื้นบ้านพระแท่นดงรัง เพื่อนำสู่การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างสมดุล พัฒนากลไกและกำหนด

กฎเกณฑ์ระเบียบด้านการบริหารจัดการและจัดสรรผลประโยชน์ให้เกิดความเป็นธรรมและทั่วถึง (5) เกิดชุมชนความรู้เพื่อการยกระดับมาตรฐานการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ และการรักษาทรัพยากรพันธุ์กรรมพืช ผักและสมุนไพรพื้นบ้าน (6) เกิดศูนย์เพาะกล้าชุมชนการผลิตครบวงจร และการติดตั้งแผนธุรกิจชุมชน CBMC (7) เกิดศูนย์การพัฒนาสารปรับปรุงดินชุมชน ด้วยระบบการผลิตปุ๋ยน้ำชีวภาพ ปุ๋ยหมักชีวภาพด้วยระบบการหมუნเวียนวัสดุเหลือใช้ ชยะ เพื่อลดรายจ่ายปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร

เป้าหมายที่ 2 การพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งด้วยทุนทรัพยากร อัตลักษณ์ ความคิดสร้างสรรค์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยดำเนินการ (1) ขยายผลนวัตกรรมคีย์โฮลการ์เดน ของกลุ่มสภาองค์กรชุมชนตำบลพระแท่น เพื่อสนับสนุนการสร้างความปลอดภัยทางอาหารของชุมชนในมิติความพอเพียง ทั้งปริมาณและคุณภาพ (2) พัฒนาตลาดสีเขียวคีย์โฮลฟาร์มเมอร์มาร์เก็ต ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนวิถีพระแท่น เพื่อโอกาสในการเข้าถึงอาหารทั้งในยามปกติและยามวิกฤติ พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวใช้โซเซียลมีเดียในระบบการตลาดแบบออนไลน์ ควบคู่กับการตลาดแบบออฟไลน์ (3) พัฒนาที่พักโฮมสเตย์ในชุมชนให้ได้มาตรฐาน (4) พัฒนายกระดับสมุนไพรพื้นบ้าน เพื่อการพึ่งตนเอง และความมั่นคงทางสุขภาพ ใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของสมุนไพร เกิดการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย (5) แกนนำกลุ่มสภาองค์กรชุมชนตำบลพระแท่นได้รับการพัฒนาศักยภาพให้มีความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่จะนำไปสู่การสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยเป็นชุดความรู้ที่ตอบโจทย์ความต้องการในลักษณะองค์รวม เช่น การบำรุงดิน การบริหารจัดการน้ำ การทำการเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่ การใช้ปัจจัยการผลิตที่เหมาะสม การบริหารจัดการคุณภาพการผลิต การเชื่อมโยงตลาด การยกระดับศูนย์เรียนรู้ในชุมชนในการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม โดยเชื่อมโยงแหล่งความรู้จากภาคีเครือข่ายในท้องถิ่นและภาครัฐ

เป้าหมายที่ 3 ยกระดับการพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชนภายใต้เศรษฐกิจ BCG ให้สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืนด้วยความรู้เทคโนโลยีและนวัตกรรม ระบบการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแบบทำน้อยได้มากโดยดำเนินการ (1) ยกระดับอาหารท้องถิ่นด้วยการส่งเสริมให้เกิดการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม (2) สร้างแบรนด์อาหารท้องถิ่นพระแท่นดงรังด้วยเอกลักษณ์เฉพาะตัวยามวิกฤติ พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวใช้โซเซียลมีเดียในการตลาด (3) การแปรรูปอาหาร การออกแบบบรรจุภัณฑ์ (4) การสร้างผลิตภัณฑ์อาหารสำหรับผู้บริโภคเฉพาะกลุ่ม เช่น ผู้สูงอายุ เด็ก ผู้ที่ต้องการควบคุมน้ำหนัก

เป้าหมายที่ 4 เสริมสร้างความสามารถในการตอบสนองต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก สร้างภูมิคุ้มกันและความสามารถในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างเท่าทันเพื่อบรรเทาผลกระทบ ด้วยการ (1) พัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม การบริหารจัดการประสิทธิภาพการผลิตพืช ที่มีศักยภาพเป็นพืชอัตลักษณ์พื้นถิ่น (2) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

4.3.5 ทักษะ ที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที เป็นทักษะการบริหารจัดการในชุมชน ที่ประกอบด้วย การวางแผน และการประสานงาน

การสื่อสารที่ตรงไปตรงมา ชัดเจน สอดคล้องกับประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดความร่วมมือในการทำงานเป็นทีมอย่างมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ เพราะการสื่อสารที่สม่ำเสมอจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนกับคนในชุมชน กระชับและแน่นแฟ้น เกิดความเชื่อมั่นในข่าวสาร การสื่อสารและการประสานงานที่มีพลัง จะทำให้คนชุมชน กลุ่มองค์กรที่อยู่ในชุมชน เห็นความตั้งใจจริง ความเสียสละของผู้นำ และพร้อมที่จะร่วมหัวจมท้ายในการพัฒนาชุมชนของตนเอง เกิดการคิดวิเคราะห์เพื่อร่วมกันค้นหาทางเลือกในการแก้ปัญหา และร่วมกันออกแบบโครงการ กิจกรรมได้อย่างเป็นระบบเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทำให้การพัฒนาพื้นที่เกิดผลลัพธ์ที่พึงปรารถนา มีความคุ้มค่าจากการใช้ทักษะที่ผสมผสานกันในการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ พบว่า สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัวจะมีทักษะการไกล่เกลี่ยประนีประนอม เพื่อขจัดความขัดแย้งให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข เช่น การประนีประนอมเรื่องการจุดไฟเผาขยะในชุมชนโดยการเชิญคู่อริมานั่งพูดคุยเพื่อหาข้อสรุปและทางออกร่วมกัน เป็นต้น

4.3.6 เครื่องมือ ที่สำคัญที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลพระแท่น ใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ ประกอบด้วย (1) แผนพัฒนาตำบลปี พ.ศ. 2563-2567 เป็นเข็มทิศนำทางในการจัดลำดับการพัฒนา มีจัดหาทรัพยากรสนับสนุน (2) แผนธุรกิจชุมชน Community Business Model Canvas: CBMC ในการดำเนินงานตลาดสีเขียว (3) กระบวนการวิจัยชุมชนแบบมีส่วนร่วมสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้คนในชุมชนรู้จักตนเอง รู้ปัญหาของตนเอง แล้วร่วมกันคิดเพื่อนำไปสู่การจัดการกับปัญหาอย่างแท้จริง (4) ฐานข้อมูลที่จำเป็นปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน สถิติที่เกี่ยวข้องสำหรับงานพัฒนาจำนวนผู้เปราะบาง ผู้ด้อยโอกาส ในพื้นที่ (5) การประชุมประจำเดือน เพื่อพิจารณาโครงการกิจกรรมการดำเนินงานในพื้นที่ รวมถึงการติดตามการทำงาน (6) การถอดบทเรียนจากการทำงาน โครงการกิจกรรมพัฒนาการพัฒนา (7) การศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับพื้นที่ ที่ประสบความสำเร็จ รวมถึงแลกเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหาอุปสรรคในการทำงานที่เพื่อนมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ของชุมชน ตำบลพระแท่น (8) การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาพื้นที่ (9) SWOT Analysis วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคภายใต้บริบทของพื้นที่ ทำให้เห็นแนวทางการพัฒนาพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม (10) เครือข่ายการทำงานในระดับพื้นที่และนอกพื้นที่ ที่มีความเชี่ยวชาญ ความรู้ที่แตกต่างกันในการหนุนเสริมการพัฒนาตามประเด็นการขับเคลื่อนของสภาองค์กรชุมชนตำบลพระแท่น

เครื่องมือการพัฒนาของพระแท่นที่กล่าวมานี้ ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกับพื้นที่อื่นๆ แต่มีบางเครื่องมือที่อาจจะแตกต่างกันอยู่บ้าง เช่น การวิจัยชุมชน แผนธุรกิจชุมชน ทั้งนี้เพราะการเลือกใช้เครื่องมือ จะสัมพันธ์กับบริบทพื้นที่ สัมพันธ์กับลักษณะการทำงาน ประสบการณ์ ที่เกิดจากการเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชน เครือข่ายที่เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการใช้เครื่องมือ ดังนั้นการเลือกใช้เครื่องมือได้อย่างเหมาะสม จะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนการทำงานแก้ปัญหาและการพัฒนาในพื้นที่ของคณะกรรมการสภาองค์กร

ชุมชน ให้สำเร็จ อย่างเป็นรูปธรรมซึ่งความสำคัญของเครื่องมือกับผลลัพธ์ของการใช้เครื่องมือ ได้วิเคราะห์ใน บทที่ 5

4.3.7 กลไก กระบวนการ และเครือข่ายดำเนินงานในพื้นที่ตำบลพระแท่น มีกลไกการขับเคลื่อน งานพัฒนา ดังนี้ (1) การจัดทำข้อมูลและแผนชุมชนเพื่อจัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาพื้นที่ (2) ใช้กลไก ทูทางสังคมและการสร้างเครือข่ายเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการหลัก (3) กลไกการออกแบบโครงการ กิจกรรม เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานสนับสนุนภายนอกที่สอดคล้องกับความต้องการ การพัฒนาในพื้นที่ (4) การสร้างระบบการทำงานที่เชื่อมประสานระหว่างโครงการ กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวเนื่อง เกื้อกูลกัน (5) การประสานงานเครือข่ายการพัฒนาที่หลากหลายทั้งเครือข่ายภายในพื้นที่และเครือข่าย ภายนอกพื้นที่ เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สถาบันการศึกษาจากส่วนกลาง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำนักงานสร้างสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สถาบันพัฒนาฐานเศรษฐกิจ ชีวภาพ (6) การรายงานสรุปผล วิเคราะห์ผลการดำเนินงานพัฒนาในพื้นที่เสนอต่อหน่วยงานที่ใช้งบประมาณ สนับสนุน เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สถาบันการศึกษาจากส่วนกลาง สำนักงานสร้างสนับสนุนการสร้าง เสริมสุขภาพ สสส.

กระบวนการทำงานของสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลพระแท่น ในการ ดำเนินโครงการ กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ มีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนดังนี้ (1) คณะกรรมการสภาองค์กร ชุมชนเป็นตัวกลางในการประสานงานเครือข่าย รณรงค์การให้ข้อมูลข่าวสาร (2) จัดประชุมคณะทำงาน เครือข่ายการทำงานการพัฒนาในพื้นที่ (3) ทบทวนแผนพัฒนาตำบลกับสถานการณ์ปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ (4) วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนครอบคลุมในมิติของการพัฒนา (5) วางแผนกำหนดแนวทางการดำเนินการตาม แผนพัฒนาตำบล (6) ออกแบบโครงการ กิจกรรมที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาและสถานการณ์ที่เป็นอยู่ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (7) แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน ดำเนินงานการพัฒนาตามโครงการ กิจกรรมอย่างเป็นระบบ เช่น กิจกรรมการอบรมให้ความรู้ การกำหนดกติกาหรือข้อตกลงในการดำเนินการด้าน การตลาด (8) ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน (9) สรุปผลและรายงานผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น (10) ประชุมถอดบทเรียนการพัฒนา เพื่อนำข้อดีไปประยุกต์เป็นแนวทางในการดำเนินงานในโครงการต่อไป และนำ ข้อจำกัดที่เกิดขึ้นไปเป็นข้อควรระมัดระวังในการดำเนินงานโครงการ กิจกรรมต่อไป

เครือข่ายที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานในโครงการกิจกรรมการพัฒนาชุมชนร่วมกับสภาองค์กร ชุมชนตำบลพระแท่น ประกอบด้วย (1) เทศบาลตำบลพระแท่นโดยกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม สนับสนุน ส่งเสริมรณรงค์เรื่องขยะและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ และศูนย์ขับเคลื่อนอาหารปลอดภัยเทศบาลพระแท่น รณรงค์ และร่วมจัดกิจกรรมในโครงการอาหารปลอดภัยสร้างความมั่นคงด้านอาหาร (2) ผู้นำท้องที่ กำนัน และ ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน สนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชนกับการเข้าร่วม โครงการ กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ (3) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านพระแท่น (รพ.สต.) รณรงค์ให้

ความรู้เรื่องสุขภาพพื้นฐานกับชุมชน ในเชิงการป้องกัน และการรักษาอาการพื้นฐานด้านสุขภาพ (4) วัดราษฎร์ ศรัทธาธรรม (วัดบ้านไร่) สนับสนุนสถานที่ในการทำกิจกรรมของสมาชิกชุมชน ตลาดศิโยลการเด่นที่ จัดกิจกรรมส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการพัฒนาทุกโครงการ และเป็นตัวอย่างในการพัฒนาด้านการจัดการขยะ สิ่งแวดล้อมในชุมชน (5) คณะกรรมการตลาดศิโยล ฟาร์มเมอร์มาร์เก็ต บริหารจัดการกิจกรรมด้านการตลาดให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และมีมาตรฐานตามข้อตกลงร่วมกัน (6) สถาบันการศึกษาที่อยู่ในพื้นที่ เช่น โรงเรียนบ้านไร่ร่วมวิทยาคาร โรงเรียนพระแท่นดงรังวิทยาคาร สนับสนุนให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม นำนักเรียนร่วมกิจกรรมสานต่อภูมิปัญญาและการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม สนับสนุนด้านความรู้ การอบรม และวิจัยเพื่อการแก้ปัญหาและการพัฒนา (7) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดกาญจนบุรี (พมจ.) ส่งเสริมการสร้างสวัสดิการ สวัสดิภาพของชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตและเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น (8) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาของสภาองค์กรชุมชน การพัฒนาศักยภาพแกนนำ สนับสนุนงบประมาณโครงการ กิจกรรม เช่น โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อย (9) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณการวิจัย เกี่ยวกับการสร้างความมั่นคงด้านอาหารของชุมชน (10) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ส่งเสริมกิจกรรมเสริมสร้างด้านสุขภาพ (11) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ส่งเสริมการจัดสวัสดิการและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ (12) สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ส่งเสริมสุขภาพะทางกายและใจ ด้วยการสนับสนุนโครงการอาหารปลอดภัย การสร้างเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกาย (13) สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ ส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญา ของชุมชนและท้องถิ่น

บริบทเหตุการณ์ที่รายล้อมการขับเคลื่อนงานพัฒนาโดยคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลพระแท่น กลุ่มองค์กรที่อยู่ในพื้นที่จำนวน 30 กลุ่ม รวมพลังเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน “บวร” ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในพื้นที่ เป็นเครื่องมือควบคู่กับประเด็นงานพัฒนาระหว่างปี พ.ศ. 2562-2565 ประกอบด้วย การจัดทำแผนพัฒนาตำบล การจัดการภัยพิบัติ ป้องกันและฟื้นฟูสุขภาพ ความมั่นคงด้านอาหาร ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย การส่งเสริมอาชีพคนในชุมชน ตลาดเกษตรกรรายย่อย การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการประสานเครือข่ายสนับสนุนทั้งเครือข่ายระยะใกล้คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ท้องที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ภายในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี และเครือข่ายระยะไกลหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐที่อยู่ภายนอกจังหวัด จำนวน 13 องค์กร ที่หลากหลายกลายเป็นการผนึกกำลังขับเคลื่อนการดำเนินงานให้สำเร็จ สร้างระบบสิ่งแวดล้อมในชุมชน ด้วยการจัดการขยะและสร้างขยะให้เกิดมูลค่าเพิ่ม สร้างระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่มีกลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้านทุกหมู่บ้าน และการท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อให้เกิดรายได้ สร้างระบบสวัสดิการชุมชนที่ชุมชนร่วมเป็นสมาชิกเพื่อสร้าง

หลักประกันความมั่นคงให้กับตนเองและครอบครัว ระบบสุขภาพที่ตลาดสีเขียวที่เป็นแหล่งรวมพืชผักปลอดสารอาหารปลอดภัยแปรรูปไข่ผ่า ที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง สร้างระบบเกษตรกรรมที่ชุมชนปลูกพืชผักปลอดสาร อาหารปลอดภัย ที่ผลิตจากปุ๋ยหมักและปุ๋ยชีวภาพ สร้างระบบให้เกิดการอนุรักษ์สืบสานประเพณีวัฒนธรรมให้คงอยู่โดยใช้คนมีคุณภาพที่เป็นปราชญ์ชุมชนในการถ่ายทอดให้แก่เยาวชน ระบบต่างๆ เป็นระบบที่เกิดขึ้นที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน เอื้อให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลง นำสู่การพึ่งตนเอง (ดังภาพที่ 4.6) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้จากการสังเคราะห์

4.3.8 รูปธรรมความสำเร็จ ผลงานที่เกิดขึ้นและการขยายผลการดำเนินงานที่สะท้อนศักยภาพทุนมนุษย์ที่ดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลพระแท่น ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาผ่านโครงการ กิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ ในมิติเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ระหว่างปี พ.ศ. 2562-2565 ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงตามลำดับดังนี้

(1) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลพระแท่น มิติเศรษฐกิจ มีแหล่งเรียนรู้ด้านอาชีพ เช่น แหล่งเรียนรู้ปุ๋ยมออร์แกนิกส์ แหล่งเรียนรู้การเลี้ยงไส้เดือนดิน แหล่งเรียนรู้ในพื้นที่จะช่วยต่อยอดด้านอาชีพเสริม ให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเรียนรู้ มีรายได้จากนำผลผลิตไปจำหน่ายในตลาดเกษตรกรรายย่อย หรือตลาดสีเขียวที่เป็นแหล่งรวมพืชผักปลอดสารพิษที่ผลิตจากปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสดที่เป็นวัตถุดิบเหลือใช้ของชุมชน ทำให้ต้นทุนการปลูกพืช ผัก ลดลงแต่มีคุณภาพและปลอดภัยสำหรับคนในชุมชนและผู้บริโภคที่ซื้อไปรับประทาน สร้างความมั่นคงด้านอาหารที่มีผลต่อรายได้และลดรายจ่ายให้กับครัวเรือนชุมชน การผลิตอาหารที่ปลอดภัยจากการใช้น้ำหมักชีวภาพทำให้ลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในการซื้อปัจจัยการผลิตประเภทปุ๋ย และการรับประทานอาหารที่ผลิตเองแบบปลอดภัย ทำให้คนในชุมชนลดความเสี่ยงด้านสุขภาพ หรือลดค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการรักษาอันเนื่องมาจากการรับประทานอาหารที่ไม่ปลอดภัยจากการผลิตโดยใช้สารเคมี

(2) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลพระแท่น มิติสังคม สมาชิกในชุมชนร่วมมือ ร่วมใจกัน มีความรัก ความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยเข้าร่วมโครงการ กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ เกิดการรวมกลุ่มกันมากขึ้นทั้งกลุ่มที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการแต่สานสัมพันธ์และสร้างประโยชน์ต่อกันในชุมชนอย่างแนบแน่น เช่น อาสาสมัครประจำหมู่บ้านจะเป็นผู้คอยดูแลด้านสุขภาพของหญิงตั้งครรภ์ เด็ก ผู้ป่วยและผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง ผู้เปราะบางในพื้นที่ได้รับการดูแล กลุ่มเกษตรอินทรีย์ทำการเกษตรปลอดภัย ปลอดภัยสารเคมี ทำให้คนในชุมชนมีความสุขรู้สึกมั่นคง ปลอดภัยและมีหลักประกันในชีวิต สุขภาพกายและสุขภาพใจของคนในชุมชนตำบลพระแท่นดีขึ้น มีเครือข่ายทางสังคมที่ขยายกว้างขึ้น เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชนภายนอกในการไปศึกษาดูงานนอกพื้นที่และรับคณะศึกษาดูงานที่เข้ามาดูงานในพื้นที่พระแท่น

(3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลพระแท่น มิติสิ่งแวดล้อม มีแหล่งเรียนรู้สวนอุทยานพระแท่นดงรังที่สะท้อนความหลากหลายทางธรรมชาติ พันธุ์ไม้ และพืชสมุนไพร แหล่งเรียนรู้ศิลปินแห่งชาติผู้ปลูกจิตสำนึกอนุรักษ์พืชพันธุ์ไม้โดยการตัดแต่งต้นไม้ข้างทางเข้าหมู่บ้านเป็นรูปร่างสัตว์ต่างๆ เพื่อลดการตัดต้นไม้ไปเผาถ่าน แหล่งเรียนรู้การจัดการขยะอินทรีย์ หมอดินอาสา ทำให้ชุมชนมีจิตสำนึกในการจัดการขยะที่ดีขึ้น เชื่อมโยงกับตลาดเกษตรกรรายย่อยที่นอกจากเกษตรกรเกิดรายได้ที่ส่งผลต่อมิติด้านเศรษฐกิจ แล้วส่งผลกระทบต่อมิติสังคมและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากตลาดเกษตรกรรายย่อยมีกิจกรรมส่งเสริมสภาพแวดล้อมในชุมชนอย่างต่อเนื่องจากการรณรงค์ใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนในชุมชน คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกในการดูแลรักษาสภาพแวดล้อม เกิดทัศนียภาพที่งดงามและร่วมมือกันอย่างเต็มที่ด้วย

เป้าหมายที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นต้นแบบการใช้บรรจุกัมภ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชนอื่นๆ เกิดแปลงธนาคารออมความหลากหลายทางชีวภาพเพื่ออนุรักษ์พืช สมุนไพรจากวนอุทยานพระแท่นดงรังและพันธุ์พืชผักจากชุมชน

(4) ความภาคภูมิใจและรางวัลที่ได้รับของชุมชนตำบลพระแท่น จากการรวมตัวกันเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ในบทบาทของการแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลพระแท่น อย่างต่อเนื่องในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นที่มีความหลากหลายในวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามนับเป็นความภาคภูมิใจร่วมกันของคนในชุมชน จากการดำเนินงานการพัฒนาที่ผ่านมา ได้รับการยอมรับจากชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งในการเป็นแหล่งศึกษาดูงาน เป็นรากฐานสำคัญในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ และได้รางวัลแห่งความภูมิใจมากกว่า 10 รางวัล ได้แก่

- รางวัลหมู่บ้านสะอาดตามโครงการจังหวัดสะอาด ประจำปี พ.ศ. 2560 จากผู้ว่าราชการจังหวัดกาญจนบุรี

- รางวัลระดับดีมาก การประเมินสิ่งแวดล้อม ประจำปี พ.ศ. 2561 ระดับภาคจากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ประกาศเกียรติคุณ “กองทุนหลักประกันสุขภาพพระดัดดีเด่น” จากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เขต 5 ราชบุรี ปี พ.ศ. 2554-2565

- รางวัลชุมชนจักรยานเพื่อสุขภาวะต้นแบบผู้ส่งเสริมการใช้จักรยานในชีวิตประจำวันปี พ.ศ. 2562 จากสถาบันการเดินและการจักรยานไทย

- ได้รับการคัดเลือกให้เป็นพื้นที่เป้าหมายเพื่อขับเคลื่อนพัฒนาระบบเกษตรกรรมเพื่ออาหารปลอดภัย โครงการสนับสนุนวิชาการ การพัฒนาระบบเกษตรกรรมเพื่ออาหารปลอดภัยโดยชุมชนท้องถิ่น จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

- ประกาศเกียรติคุณ ให้เทศบาลตำบลพระแท่น เป็นสุดยอดชุมชนต้นแบบ (Top Local Community) จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

- ได้รับรางวัลผู้พิการเปลี่ยนแปลงด้านความมั่นคงทางอาหาร ปี พ.ศ. 2564 จากผู้ว่าราชการจังหวัดกาญจนบุรี

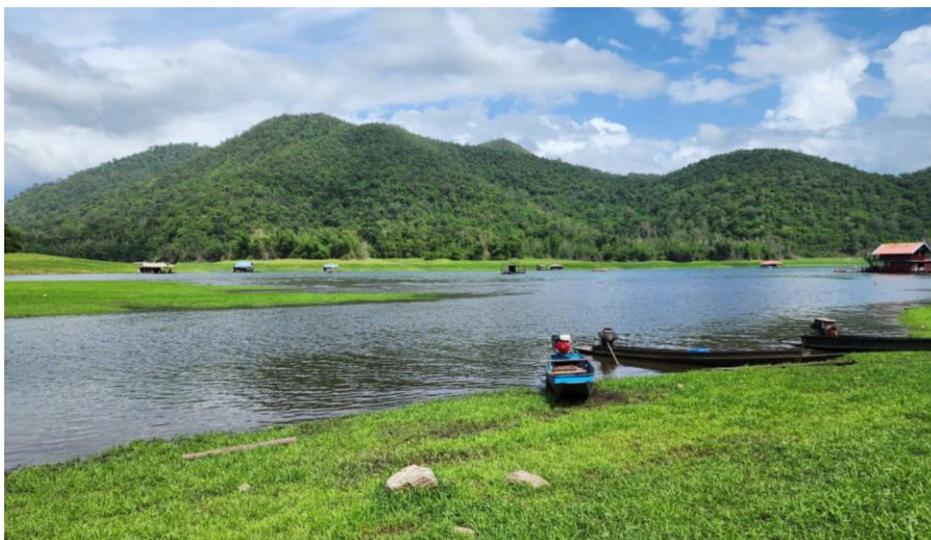
- รางวัลนวัตกรรม (คีย์โฮลการ์เดน) ผู้สูงอายุ ปี พ.ศ. 2564 จากกรมอนามัย

- รางวัลหมู่บ้านที่มีความมั่นคงทางอาหาร ปี พ.ศ. 2564 จากกรมการพัฒนาชุมชน

ความสำเร็จที่ปรากฏเป็นรูปธรรมของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลพระแท่น สะท้อนจากทรัพยากรบุคคลที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดที่อยู่ในพื้นที่ ผู้นำที่ ที่ร่วมกันทำงานในรูปแบบสภาองค์กรชุมชน ที่มีการจัดแบ่งหน้าที่ความสำคัญในการดำเนินงานที่ใช้ทักษะความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ใน

การทำงานในพื้นที่ รู้ว่าบริบทของพื้นที่ตำบลพระแท่น ทำอย่างไรจึงจะเหมาะสม สอดคล้องกับนิสัยใจคอของคนในชุมชน เป็นตัวแบบของการพัฒนาที่มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ หลักคิดบ้าน วัด โรงเรียน “บวร” เป็นสถาบันสำคัญในการร่วมแก้ปัญหาและพัฒนาในพื้นที่ตำบลพระแท่น ด้วยการใช้ทักษะหลากหลายด้าน คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนจะไม่ยึดติดงานหน้าเดียว หมายถึง มีการทำงานอย่างบูรณาการ ตามโครงการ กิจกรรมที่ต้องต่อยอดให้เกิดการหนุนเสริมระหว่างโครงการ มีการลงมือปฏิบัติการพัฒนาและการเรียนรู้ควบคู่กัน หมั่นปรับปรุงกระบวนการทำงานให้ดีขึ้น ได้สร้างทักษะและสะสมประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อต่อยอดการยกระดับพัฒนาชุมชน ด้วยเครื่องมือที่สำคัญ คือ ความสามารถของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนซึ่งเป็นคนมีคุณภาพหรือทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่าของตำบลพระแท่นยากที่จะลอกเลียนแบบได้แต่สามารถนำเทคนิค วิธีการไปเป็นต้นแบบการพัฒนาของพื้นที่อื่นๆ ได้

4.4 พื้นที่ต้นแบบตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

ภาพที่ 4.7 สภาพบริบททางกายภาพพื้นที่ตำบลหนองบัว

ที่มา: (เบญจจา ดอกบัว, 2566)

4.4.1 บริบทการพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว

หนองบัว เป็นชื่อตำบลหนึ่งในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี มีความพร้อมด้านทุนทรัพยากรที่หลากหลาย มีความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าธรรมชาติ มีแม่น้ำแควใหญ่ที่เปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ไหลผ่านในพื้นที่ ที่ให้ประโยชน์ด้านการเกษตรกรรมของคนในชุมชน และเป็นแหล่งทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวทางน้ำของพื้นที่ มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ มีปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้ในหลายแขนงที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะทั้งด้านอาหารการกิน การจัดสำรับอาหาร บทเพลง บทเดิน บทขอขอบคุณ บทให้พรเพื่อขอรับบริจาคสมทบทุนทำบุญจากคนในชุมชน ภูมิปัญญาที่มีปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้ในด้านดนตรีไทย การร่ายพระราชา การทำไม้กวาดทางมะพร้าว สมุนไพรเป็น (หมอยา) ดิน (หมอดิน) หมอตั้งศาลพระภูมิ และคณะแม่ครูเพลงร่ายพระราชา คอยถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในชุมชน มีวัดหนองบัวหรือมีชื่อเรียกอีกอย่างว่าวัดศรีอุปการาม ซึ่งเป็นวัดวาอารามดังที่สุดในจังหวัดกาญจนบุรี ที่เป็นวัดมีชื่อเสียง “หลวงปู่เฒ่ายิ้ม”

ความสำคัญในงานพัฒนาในพื้นที่ภายใต้วิสัยทัศน์ของตำบล คือ “สร้างชุมชนให้พึ่งตนเองได้ เสริมสร้างงานชุมชนให้ยั่งยืน” คำขวัญของตำบล คือ “หลวงปู่ยิ้ม-เหรียญลือเลื่อง พระเครื่องดี ประเพณีร่ายพระราชา สถานศึกษา ม.ราชภัฏแจ่มจรัสพิพิธภัณฑท์ ค่าอนันท์พระทองคำ สวยล้ำพระบาทไม้ เย็นสบายสวนสาธารณะ ถ้ำพุพระ-ถ้ำมะเกลือ อร่อยเหลือแกงบวน ชาวบ้านล้วนนามสกุล “บัว” พบว่า ตำบลหนองบัว

ขับเคลื่อนงานพัฒนาที่มีความโดดเด่นในการใช้ศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าในชุมชน ที่สามารถสร้างทุนทางสังคมที่เข้มแข็งผ่านการรวมกลุ่มของคน และประสานงานกับเครือข่ายดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษาได้ทำงานหนุนเสริมการพัฒนาในพื้นที่ อย่างไรก็ตามแม้จะมีหน่วยงานภาครัฐและสถาบันการศึกษาที่อยู่ในพื้นที่ได้ร่วมกันทำงานเพื่อท้องถิ่น ภาพการทำงานจะไม่สมบูรณ์ได้เลยหากปราศจากองค์กรอีกหนึ่งองค์กรที่มีความเข้มแข็งและช่วยเติมเต็มภาพความสมบูรณ์ของการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ คือ สภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว ที่มีส่วนสำคัญในการเป็นแกนนำ ประสานงานยืดหยุ่นและมีความคล่องตัวในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่เสมือนเสาอีกเสาที่ค้ำยันให้เกิดความมั่นคงแข็งแรง

จากการสัมภาษณ์และการบอกเล่าเรื่องราว การขับเคลื่อนการพัฒนางานของพื้นที่ ด้วยรูปแบบการประชุมกลุ่มย่อยที่เน้นสุนทรียภาพการสนทนา ประกอบด้วย ผู้นำสภาองค์กรชุมชน สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว เจ้าหน้าที่ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และนักวิชาการจากวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจ ปราชญ์ผู้รู้ในชุมชน และตัวแทนประชาชนในพื้นที่ เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2566 ณ วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม (วัดบ้านไร่) ตำบลพระแท่น อำเภอดงมะกา จังหวัดกาญจนบุรีและจากการตรวจสอบข้อมูลร่วมกันในพื้นที่ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2566 ณ องค์กรบริหารส่วนตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2552 ภายหลังจากที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 โดยการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) คณะกรรมการมีปณิธานร่วมกันในการจัดตั้งเพื่อ แก้ปัญหา ช่วยเหลือ สนับสนุน และทำกิจกรรมที่ชอบด้วยกฎหมายอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชนตำบลหนองบัวในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของตำบลหนองบัว ณ เดือนพฤษภาคม 2566 คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว มีจำนวน 10 คน เป็นผู้นำระดับหมู่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำระดับตำบลกำนัน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสมาชิกเทศบาลตำบล (ทต.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในลักษณะของระบบตัวแทน โดยมีรายชื่อคณะทำงานดังนี้

(1) นายนพรัตน์ สระบัว	อายุ 47 ปี	ตำแหน่ง ประธานสภา
(2) นายชยันต์นิตี บัววัฒนมงคล	อายุ 50 ปี	ตำแหน่งรองประธาน
(3) นางสาวดวงตา ชัยจริญ	อายุ 52 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(4) นางเต็มเดือน ไกรเทพ	อายุ 43 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(5) นายไชยยา กันหารัตน์	อายุ 51 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(6) นายคนอง ชำนาญวูธ	อายุ 55 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(7) นายจිරศักดิ์ ม่วงสุข	อายุ 51 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ

(8) นางสาวพัฒน์ ไบบัว	อายุ 45 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(9) นายเสกฐ์วุฒิ อธิ์ศิลปธนาชาติ	อายุ 35 ปี	ตำแหน่งกรรมการ
(10) นางเบญจา ดอกบัว	อายุ 48 ปี	ตำแหน่ง เลขานุการ

การรวมตัวกันของคณะกรรมการทั้ง 10 คน ที่ประกอบด้วย เพศชายและเพศหญิง คิดเป็นสัดส่วน 1.5 ต่อ 1 คน อายุต่ำสุด 35 ปี อายุสูงสุด 55 ปี อายุเฉลี่ย 48 ปี ประสบการณ์การทำงาน ทักษะชีวิต ความเชี่ยวชาญ ที่มีความแตกต่างกัน แต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ โดยมีแรงผลักดันที่ระเบิดจากข้างในด้วยจิตใจที่เสียสละทำงานด้วยจิตสาธารณะ

ในการดำเนินงานพัฒนาในพื้นที่ในโครงการ กิจกรรมการพัฒนาแล้วมีปัญหาและอุปสรรค แต่คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัวได้พยายามแก้ปัญหา ทำงานเป็นทีมผ่านการมีส่วนร่วม พัฒนาตนเองพัฒนาการทำงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งคณะกรรมการภายใต้การนำของประธานสภาองค์กรชุมชน ได้เข้ามาทำงานสานต่อจากคณะกรรมการชุดเดิม และเริ่มเข้มแข็งขึ้นในปี พ.ศ. 2563 โดยลักษณะของการทำงานจะมีผู้นำท้องถิ่น คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้แทนของหมู่บ้านได้เข้ามาร่วมขับเคลื่อนการทำงานในนามของสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว

โครงการบ้านพอเพียงชนบท ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) นับเป็นโครงการในระยะแรกของการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ ที่ได้สร้างประสบการณ์การทำงานที่ท้าทายให้กับคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว ครั้งแรกสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัวได้รับงบประมาณสนับสนุน จำนวน 10 ครั้วเรือน คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนจึงได้ประชุมหารือร่วมกัน ช่วยกันสำรวจครัวเรือนผู้ที่เดือดร้อน เพื่อนำข้อมูลที่ได้สำรวจมาร่วมกันพิจารณาคัดเลือกครัวเรือนที่ขาดแคลนที่สุด แล้วจัดลำดับความช่วยเหลืออย่างยุติธรรม ถึงแม้ว่าจำนวนครัวเรือนที่ต้องการความช่วยเหลือมีมากกว่า 10 ครัวเรือน

บทบาทที่สำคัญนอกจากพิจารณาครัวเรือนที่ได้รับความช่วยเหลือแล้ว สภาองค์กรชุมชนยังต้องชี้แจงและทำความเข้าใจกับครัวเรือนที่อยู่ในข่ายจะได้รับความช่วยเหลือแต่อาจจะถูกพิจารณาไม่ได้รับความช่วยเหลือ ซึ่งนอกจากจะต้องทำความเข้าใจให้ครัวเรือนที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือยอมรับผลการพิจารณาแล้วยังต้องทำให้ครัวเรือนผู้ที่เดือดร้อนน้อยกว่าเมื่อเทียบกับครัวเรือนผู้ที่เดือดร้อนมากกว่าได้เห็นทกเห็นใจผู้ที่เดือดร้อนมากกว่าที่อยู่ในตำบลเดียวกันซึ่งจะทำให้ชุมชนอยู่อย่างพึ่งพาอาศัยกันโดยแท้จริง จุดเริ่มต้นของการทำงานที่ท้าทายเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ทำให้สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว มีแรงจูงใจในเจตนาแน่วแน่ที่จะใช้งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่อย่างแท้จริง

เมื่อสิ้นสุดการดำเนินโครงการบ้านพอเพียงชนบทครั้งแรกสำเร็จลุล่วง สร้างผลลัพธ์ที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ให้ประโยชน์กับผู้ด้อยโอกาส กลุ่มเปราะบางในพื้นที่ ที่มีฐานะยากจน ให้มีที่อยู่

อาศัยเป็นพื้นฐานของความมั่นคง ปลอดภัยของสมาชิกครัวเรือนขาดแคลน ได้มีฐานที่จำเป็นในการต่อยอดความเป็นอยู่ในชีวิตได้ต่อไป จากผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในการบริหารจัดการโครงการบ้านพอเพียงชนบทในระยะแรก ในปี พ.ศ. 2564 สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัวได้รับการสนับสนุนโครงการบ้านพอเพียงชนบทจากครั้งแรกที่ได้รับจำนวน 10 ครัวเรือน เพิ่มเป็น 23 ครัวเรือน ซึ่ง 23 ครัวเรือนที่เข้าข่ายจะได้รับการช่วยเหลือในครั้งแรกจะได้รับการช่วยเหลือในครั้งที่ 2 เป็นลำดับถัดไป การดำเนินการอย่างเป็นระบบ การสร้างความเข้าใจกับประชาชนทุกคนในพื้นที่ จึงทำให้สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว สามารถดำเนินโครงการบ้านพอเพียงชนบทได้อย่างมีประสิทธิภาพ คุ่มค่ากักขังงบประมาณและสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

จากโครงการบ้านพอเพียงชนบท กับความมุ่งมั่น สร้างสรรค์การพัฒนา นำสู่การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนสู่ ทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกศรัทธาต่อการทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว ที่มีกระบวนการทำงานนำสู่ผลงานจับต้องได้ สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ มีผลต่อการสร้างคุณภาพชีวิตสร้างชีวิตใหม่ที่ทำให้ความมั่นคงปลอดภัยให้กับผู้ด้อยโอกาส จากความมุ่งมั่นตั้งใจทำงานให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่ สภาองค์กรชุมชนได้รับคัดเลือกให้ขับเคลื่อนประเด็นงานเรื่องของกองทุนสวัสดิการชุมชน ซึ่งสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนได้เรียนรู้กระบวนการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนจากเจ้าหน้าที่ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) นักวิชาการในพื้นที่ ที่เข้ามาเป็นที่ปรึกษาหนุนเสริมตามภารกิจความเชี่ยวชาญของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัวได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการสร้างระบบหลักประกันคุณภาพชีวิตให้กับคนในพื้นที่ มีพันธานแน่วแน่ที่จะขับเคลื่อนงานกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อเพิ่มจำนวนสมาชิกให้มีจำนวนมากขึ้นต่อไป ณ เดือนพฤษภาคม 2566 กองทุนสวัสดิการชุมชนมี จำนวนสมาชิก 200 คน จากประชากรจำนวนทั้งสิ้น 6,171 คน คิดเป็นร้อยละ 3.24

นอกจากกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เปรียบเสมือนรากฐานของชีวิต ในการรองรับความเสี่ยงให้กับสมาชิกกองทุนที่เป็นคนอยู่ในชุมชนแล้ว การได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินโครงการ กิจกรรมการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากการหนุนเสริมของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาและการพัฒนา เช่น โครงการพัฒนาผู้มีรายได้น้อยในชนบท ในช่วงที่ชุมชนเผชิญกับภาวะความทุกข์ยากทางเศรษฐกิจในสถานการณ์ปัญหาการระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 โครงการดังกล่าวทำให้คนชุมชนได้ต่อยอดในการดำเนินงานเพิ่มพื้นที่สีเขียว และการสร้างความมั่นคงด้านอาหารในพื้นที่ ด้วยกิจกรรมการนำพันธุ์พืชผักสีเขียวให้กับกลุ่มผู้เปราะบางมีรายได้น้อยได้นำไปปลูกเพื่อเป็นอาหารของครัวเรือนลดรายจ่ายบางส่วนที่สามารถลดได้

จากโครงการพัฒนาผู้มีรายได้น้อยที่มีวัตถุประสงค์ในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนภายใต้การนำของสภาองค์กรชุมชน ได้เกิดการขับเคลื่อนต่อยอดงานในหลายกิจกรรม เช่น กลุ่มแม่บ้านวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองบัว มีความเข้มแข็งในเรื่องการผลิตน้ำพริกแกง จนเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียง วิสาหกิจ

ชุมชนฟาร์มเห็ด ที่มีระบบการผลิตเห็ดตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำคือแปรรูปเห็ด และปลายน้ำคือการจัดจำหน่าย จากความอร่อยที่มีคนกล่าวถึงมากมาย และชื่อเสียงจนสามารถเข้าประกวดได้รางวัลที่หนึ่งของจังหวัด กาญจนบุรี และเตรียมตัวไปประกวดระดับเขต ทำให้กลุ่มแม่บ้านวิสาหกิจน้ำพริกแกง กลุ่มวิสาหกิจเห็ด ได้รับความสนใจจากคนภายนอกชุมชนได้เข้ามาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก

จากการรับคณะศึกษาดูงานจากหลายพื้นที่หลายจังหวัดมาดูงานบ่อยๆ ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการนำเสนอเรื่องราว และคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจ สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว สามารถเป็นวิทยากร ถ่ายทอดให้ความรู้กับคณะศึกษาดูงาน ตามหัวข้อและประเด็นที่แต่ละคนมีความเชี่ยวชาญ มีทักษะได้อย่างมืออาชีพจน สร้างแรงบันดาลใจให้กับคณะผู้ศึกษาดูงานในแต่ละคณะซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน พบว่า สถิติจำนวนคนที่เข้ามาศึกษาดูงานของแต่ละคณะ จำนวนน้อยสุดคือ 45 คนต่อคณะ และมีจำนวนมากสุดถึง 220 คนต่อคณะ จำนวนเฉลี่ยของผู้ศึกษาดูงานในแต่ละครั้ง 133 คน ประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่พื้นที่นอกจากได้เกิดความสัมพันธ์อันดีเพื่อนร่วมอุดมการณ์ เกิดเครือข่ายงานพัฒนา และมีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาอาชีพ เพื่อพึ่งตนเอง กลายเป็นความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพื้นที่ขยายเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องถึงทอเป็นความเข้มแข็งที่จะหนุนเสริมและให้กำลังใจระหว่างกันได้จากความเชื่อมั่นที่เกิดขึ้นต่อศักยภาพของคนในพื้นที่ตำบลหนองบัว

ในพื้นที่ตำบลหนองบัว พบว่า มีการรวมกลุ่มและศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพ มากกว่า 20 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มซาโบบ่มอน กลุ่มอาชีพเกษตรกรเลี้ยงโค กลุ่มค้าขาย กลุ่มเลี้ยงโคขุน กลุ่มเลี้ยงปลาสวยงาม กลุ่มอาชีพเพาะเห็ดนางฟ้า กลุ่มเกษตรกรปลูกพืชสมุนไพร (ดีปลี) กลุ่มเลี้ยงไก่สามสายพันธุ์ กลุ่มอาชีพเลี้ยงแพะ กลุ่มปลูกมันสำปะหลัง กลุ่มอาชีพขายเสื้อผ้าตลาดนัด กลุ่มอาชีพเลี้ยงไก่เนื้อพันธุ์พื้นเมือง กลุ่มอาชีพเกษตรผสมผสาน กลุ่มอาชีพทำลูกประคบสมุนไพร กลุ่มอาชีพทำไร่อ้อย กลุ่มน้ำพริกแกง กลุ่มผลิตขลุ่ยไทยเสียงสากล กลุ่มผลิตตำมี้ตังงานหัตถกรรม สภาวัฒนธรรมตำบล สภาเด็กและเยาวชน เป็นต้น การรวมตัวกันเป็นกลุ่มสะท้อนให้เห็นถึงทุนทางสังคมที่เข้มแข็งและมีการร่วมมือกันในหลายด้านโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

ภาพฝันของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว ที่เป็นแกนนำสำคัญในการพัฒนา คือ การใช้ทรัพยากรทุนทั้งหมดที่มีอยู่ในพื้นที่เชื่อมร้อยให้เกื้อกูลกันในการสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยเริ่มจากการรับคณะศึกษาดูงานจากนอกพื้นที่ ที่เข้ามาเก็บเกี่ยวประสบการณ์ ความรู้ เชื่อมโยงกับทรัพยากรที่มีอยู่ในเชิงการท่องเที่ยววิถีชุมชน ด้วยการพาคณะศึกษาดูงานไปไว้หลวงปู่เฒ่ายิ้มที่วัดอุบลาราม แล้วต่อยอดไปศึกษารูปแบบการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน โดยทำนักรรรางที่เป็นสัญลักษณ์ในพื้นที่เป็นรถไถลากผ่านทุ่งหน้าชมบรรยากาศบ่อบัว และแวะดูแหล่งเรียนรู้ในกิจกรรมที่โดดเด่นเชิงการพัฒนาให้เกิดเป็นรูปธรรมในอนาคต ซึ่งเป็นภาพฝันที่มีความเป็นไปได้จริง

ในงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัวจะมีคณะทำงานเข้าร่วมเป็นกรรมการเป็นหลัก คือ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ที่มีบทบาทสำคัญสามารถทำงานประสานสอดคล้องกันกับองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว

และเทศบาลตำบลหนองบัว เกิดความร่วมมือกันดีในการทำงานพัฒนาเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของชุมชน ตำบลหนองบัวผู้นำส่วนใหญ่มีจิตอาสา และร่วมกันทำงาน นับเป็นการสร้างวัฒนธรรมการพึ่งพา พึ่งพิงกัน รวมถึงค่านิยมให้เกิดความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชนผ่านการรวมกลุ่ม ผลงานและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาในพื้นที่ มาจากทุนมนุษย์ที่เป็นคนดีและคนเก่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “คนมีคุณภาพ” ซึ่งเป็นทุนที่มีความสำคัญที่สุด ส่งผลให้พื้นที่ตำบลหนองบัวได้รับการประเมินชุมชนเข้มแข็งในมิติที่สำคัญ 4 มิติจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยเฉพาะมิติที่สะท้อนศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีผลคะแนนที่ประเมินปรากฏในหัวข้อ 4.4.2

4.4.2 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง 4 มิติ จากข้อมูลทุติยภูมิ พบว่า มิติคนมีคุณภาพ คะแนนที่ได้ 96 คะแนน มิติองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง คะแนนที่ได้ 91 คะแนน มิติคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น คะแนนที่ได้ 98 คะแนน และมิติความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น คะแนนที่ได้ 96 คะแนนจากคะแนนเต็ม 100 คะแนน คะแนนการประเมินอยู่ในระดับที่ดีมากที่สุดทั้ง 4 มิติ (ดังตารางที่ 4.4) สะท้อนให้เห็นศักยภาพการนำของผู้นำและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ ที่มีกระบวนการพัฒนา การพัฒนา ศักยภาพของตนเองผ่านการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการสร้างเครือข่ายหนุนเสริมการดำเนินงานในพื้นที่

ตารางที่ 4.4 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งหนองบัว ปี พ.ศ. 2565

ลำดับ	รายการ	คะแนน (100)	ระดับ
1.	มิติคนมีคุณภาพ	96	มากที่สุด
2.	มิติองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง	91	มากที่สุด
3.	มิติคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น	98	มากที่สุด
4.	มิติความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น	96	มากที่สุด

หมายเหตุ: 70-79 คะแนน ระดับดี 80 คะแนนขึ้นไปอยู่ในระดับดีมาก

ที่มา: (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.), 2565)

4.4.3 บทบาทของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว ที่มีจิตอาสาเข้ามาทำงานในฐานะผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว ได้ดำเนินบทบาทสำคัญเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชน อาทิ

(1) ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่น อนุรักษ์ พื้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของชุมชน เช่น การอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาด้านดนตรีไทย การร้อยพวงมาลัย การทำไม้กวาดทางมะพร้าว สมุนไพรเป็น (หมอยา) ดิน (หมอดิน) หมอตั้งศาลพระภูมิ และคณะแม่ครูเพลงร้อยพวงมาลัย ร่วมจัดงานประจำปีครบรอบวันมรดกภาพหลวงปู่เฒ่ายิ้ม-หลวงพ่อเหรียญ ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี มีแหล่ง

เรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่หลากหลาย เช่น กลุ่มชาโบบ๋อฮอน สมุนไพรโบราณ กลุ่มเลี้ยง ปลาสวยงาม การผลิต ชลู่ยไทยเสียงสากล ผลิตตำมิดงานหัตถกรรม อาหารพื้นบ้านของหนองบัวกะปิมอญที่ทำจากปลาเล็กปลาน้อย

(2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกสภาองค์กรชุมชนร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรการบริหารส่วนตำบลหนองบัว เทศบาลตำบลหนองบัวและหน่วยงานของรัฐในการจัดการ บำรุงรักษา และ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เช่น โครงการถังขยะเปียก ทั้ง ขยะเปียก ธารรงค์สร้างจิตสำนึกเรื่องของการคัดแยกขยะ การแปลสภาพจากขยะไปเป็นปุ๋ย

(3) เผยแพร่และให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกสภาองค์กรชุมชน รวมทั้งการร่วมมือกันในการ คัดกรองคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สมบูรณ์และยั่งยืน ปลูกจิตสำนึกให้คน เยาวชนในชุมชน ได้ตระหนักรู้ใน ปริมาณขยะที่เกิดขึ้นจากครัวเรือนในแต่ละวันแล้วธารรงค์ให้ความรู้เรื่องการจัดการขยะเป็นประเภท ขยะที่ นำไปขายได้ และขยะที่สามารถแปรสภาพไปเป็นปุ๋ย

(4) จัดเก็บและรวบรวมข้อมูลในบริบทของพื้นที่ ที่จำเป็นในการพัฒนา เช่น จำนวนผู้ เปราะบาง ผู้ด้อยโอกาส เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ แล้วเสนอแนะปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหา และการพัฒนาเพื่อ พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนต่อองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว เทศบาลตำบลหนองบัว เพื่อนำไป ประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อจัดลำดับการแก้ปัญหาและการ พัฒนาในบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(5) ประสานงานและจัดให้มีเวทีการปรึกษาหารือกันของประชาชนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม ในการให้ความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงาน ของรัฐหรือเอกชนที่มีผลหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน เกิดความเข้มแข็งนำไปสู่การพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

(6) วางกติกาในการดำเนินกิจกรรมของสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว และรายงาน สถานการณ์การดำเนินโครงการ กิจกรรมด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตำบลหนองบัวเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ ประชาชนทราบ รวมถึงรายงานปัญหาที่เกิดขึ้นในตำบลหนองบัว อันเนื่องมาจากการดำเนินการพัฒนาตาม โครงการ กิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ที่ส่งผลกระทบต่อคนใน ชุมชน

4.4.4 หลักคิด และทัศนคติ ในการดำเนินงานของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภา องค์กรชุมชนตำบลหนองบัวคือ “เป้าหมายของการอาสาทำงานด้านการพัฒนา ต้องการเห็นคุณภาพชีวิต ของคนในชุมชนดีขึ้น จากเป้าหมายและความตั้งใจของผู้นำ จึงมีปณิธานที่จะทุ่มเทการทำงานด้วยใจ เพื่อให้ได้ ใจของคนในชุมชน ความสำเร็จของงานพัฒนาพื้นที่ที่เกิดขึ้นได้ต้องได้ใจคนในชุมชน แม้ผู้นำจะเป็นคนที่มี ภูมิปัญญาจากพื้นที่อื่นแล้วย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่ แต่การทำงานที่สามารถนั่งอยู่ในใจของ คนชุมชนได้จนได้รับ การไว้วางใจให้เป็นผู้นำมากกว่า 7 ปี (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559) มีพื้นฐานจากการรู้จักให้ความรัก ความสามัคคี

ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อทุกคนก่อนโดยไม่มีเงื่อนไข แล้วทุกคนจะให้กลับคืนมา เมื่อเป็นผู้นำแล้วกระบวนการทำงานต้องเน้นที่ความถูกต้อง โปร่งใส มีธรรมาภิบาล สามารถตรวจสอบได้โดยเฉพาะเรื่องเงิน เงินไม่เข้าใคร ออกใคร ความถูกต้อง โปร่งใส ตรวจสอบได้สำคัญที่สุด การสร้างระบบการทำงานเพื่อส่งต่อรุ่นต่อรุ่นโดยไม่ต้องเริ่มต้นใหม่จากฐานข้อมูลที่ถูกต้องตามข้อเท็จจริง จะเป็นการส่งต่องานพัฒนาระหว่างรุ่นอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถขับเคลื่อนการทำงานพัฒนาต่อได้โดยไม่หยุดชะงัก” นี้เป็นหลักคิดและหลักการการทำงานที่เป็นแรงผลักดัน ทรงพลังในการขับเคลื่อนการทำงานพัฒนาในพื้นที่ จนประสบความสำเร็จหลายโครงการและกิจกรรม ในการทำงานพัฒนาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ของประธานสภาและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทนำในการพัฒนาพื้นที่ตำบลหนองบัว

4.4.5 ทักษะ ที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว ใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ ได้แก่ ทักษะการประสานงานที่ ที่ผ่านการคิดวิเคราะห์ โดยผู้นำและคณะกรรมการ ต้องแสดงภาวะผู้นำและสร้างแรงจูงใจให้เกิดบรรยากาศของความร่วมมือ ร่วมใจของคนในชุมชน พร้อมด้วยการกระจายข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน ให้คนในชุมชนได้รับรู้ข้อมูลถึงสิ่งที่จะต้องร่วมกันพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างทั่วถึง โดยการสร้างและสานสัมพันธ์กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีความเอื้ออาทร และทัศนคติที่เป็นบวก กับคนในชุมชนกับ ประสานงานโดยใช้ศิลปะกับเครือข่ายทั้งที่อยู่ภายในและภายนอกได้ เข้ามาหนุนเสริมการวางแผนแก้ปัญหาเพื่อเลือกหาแนวทาง เป็นพี่เลี้ยงแนะนำในการค้นหาทางเลือกในการแก้ปัญหาการให้เหมาะสมกับบริบทตำบลหนองบัว โดยเฉพาะการประสานงาน การนำเสนอเรื่องราวอย่างเป็นระบบ การตอบคำถามและการทำงานเป็นทีม ในการขอรับการสนับสนุนโครงการ กิจกรรมที่จะต้องเสนอให้เห็นความเชื่อมโยง เป็นระบบสัมพันธ์กัน ด้วยการใช้ทักษะผสมผสานเพื่อการทำงาน ในขณะเดียวกันก็ต้องพัฒนาทักษะและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อประโยชน์สำหรับการพัฒนาในชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง

4.4.6 เครื่องมือ ที่สำคัญที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัวใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ (1) สวัสดิการชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างเครือข่ายการทำงานพัฒนาในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมแก้ปัญหา และสร้างสรรค์สวัสดิการที่สอดคล้องกับความเป็นอยู่ของคนในชุมชน (2) การจัดทำแผนพัฒนาตำบลเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาในพื้นที่ ทำให้คนในพื้นที่ได้รับรู้ปัญหาาร่วมกัน รู้ศักยภาพของพื้นที่ที่มีอยู่ในพื้นที่และร่วมกันจัดการอย่างมีส่วนร่วมทั้งทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนมนุษย์ (3) การทำโครงการ กิจกรรมการพัฒนาที่สอดคล้องกับความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ (4) บทเรียน ความรู้ ประสบการณ์จากการทำโครงการ กิจกรรมที่ขอรับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ทำให้สมาชิกสภาองค์กรชุมชนเกิดการพัฒนาในเชิงความคิดที่เป็นระบบ ทั้งหลักการและเหตุผล ความจำเป็นที่ขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาในพื้นที่ (5) วิสัยทัศน์ของตำบล “สร้างชุมชนให้พึ่งตนเองได้ เสริมสร้างงานชุมชนให้ยั่งยืน” ใช้จูงใจให้คนในชุมชนร่วมมือให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมกัน (6) การประชุมประจำเดือนของตำบลหนองบัวซึ่งเป็นแบบแผนประเพณีปฏิบัติที่สืบทอดกันมาของผู้นำตำบลหนอง

บัวเพื่อแจ้งเรื่องราว ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นที่เกิดขึ้น รวมถึงการปรึกษาหารือหรือการทำงานร่วมกัน (7) SWOT Analysis วิเคราะห์ศักยภาพตำบลเพื่อให้รู้จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา (8) การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาพื้นที่ สำหรับวางแนวทางการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับชุมชน

เครื่องมือการพัฒนาของหนองบัวที่กล่าวมานี้ ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกับพื้นที่อื่นๆ แต่มีบางเครื่องมือที่อาจจะแตกต่างกันอยู่บ้าง เช่น SWOT Analysis ทั้งนี้เพราะการเลือกใช้เครื่องมือ จะสัมพันธ์กับบริบทพื้นที่ สัมพันธ์กับลักษณะการทำงาน ประสบการณ์ ที่เกิดจากการเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชน เครือข่ายที่เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการใช้เครื่องมือ ดังนั้นการเลือกใช้เครื่องมือได้อย่างเหมาะสม จะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนการทำงานแก้ปัญหาและการพัฒนาในพื้นที่ของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนให้สำเร็จ อย่างเป็นรูปธรรมซึ่งความสำคัญของเครื่องมือกับผลลัพธ์ของการใช้เครื่องมือ ได้วิเคราะห์ในบทที่ 5

4.4.7 กลไก กระบวนการ และเครือข่ายดำเนินงานในพื้นที่ตำบลหนองบัว (1) มีคณะกรรมการที่เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านเข้ามาร่วม (2) ใช้กลไกพื้นที่เป็นตัวตั้ง โดยคณะกรรมการร่วมกันสำรวจข้อมูลสถิติที่เกี่ยวข้องกับงานด้านพัฒนาและปัญหาความจำเป็นเร่งด่วนที่เกิดขึ้นในพื้นที่ในภาพรวม (3) ประชุมร่วมกันในการพิจารณาจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วน โดยใช้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงประกอบการตัดสินใจจัดลำดับความช่วยเหลือ (4) มีการสื่อสารข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงการจัดลำดับความช่วยเหลือให้กับผู้เดือดร้อนได้ทราบและยอมรับผลการพิจารณา (5) การเสนอโครงการ กิจกรรมเพื่อขอรับการสนับสนุน ผู้นำและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนจะรับรู้ รับทราบและเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นประโยชน์กับชุมชนบางโครงการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สนับสนุนการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนและพัฒนาศักยภาพแกนนำ สนับสนุนโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อยในเมืองและในชนบท (6) การไปศึกษาดูงานในพื้นที่อื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จ ที่เป็นต้นแบบการพัฒนา เป็นแรงบันดาลใจอยากให้สมาชิกสภาองค์กรชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาพื้นที่ตำบลหนองบัวให้เป็นเหมือนพื้นที่อื่นๆ แรงบันดาลใจ ความรู้จากการศึกษาดูงานไม่เคยสูญหายมีแต่ต่อยอดและสร้างพลังขับเคลื่อนการทำงานในพื้นที่ด้วยหนึ่งวันใดอยากเป็นต้นแบบการพัฒนาเช่นเดียวกัน (7) มีการทำงานเป็นทีมและแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจนและคอยช่วยเหลือระหว่างกันในทีมงาน (8) การสื่อสารอย่างสม่ำเสมอไม่เป็นทางการแต่ช่วยสานสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับผู้นำชุมชนผ่านช่องทางแอปพลิเคชันไลน์ในกรณีที่เรื่องฉุกเฉินเร่งด่วนแล้วประชุมนัดพิเศษร่วมกัน

กระบวนการทำงานของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว ในการดำเนินงานโครงการ กิจกรรมการพัฒนาพื้นที่ มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้ (1) คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนเข้าร่วมประชุมกับสมาชิกสภาองค์กรชุมชนจังหวัดกาญจนบุรี (2) คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว ประชุมสร้างความเข้าใจกับคณะทำงาน ประชาชนในพื้นที่ ผู้นำหมู่บ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ เครือข่ายที่เกี่ยวข้อง (3) ประสานงานเพื่อจัดเวทีวิเคราะห์ชุมชนร่วมกับ

คณะทำงาน ชุมชน ชมรมที่จัดแจ้งกับสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว (4) ประสานงานเชิญท้องถิ่นในการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนร่วมกัน (5) วางแผนกำหนดแนวทางการดำเนินการ พัฒนาและ แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน (6) ประชุมสรุปข้อมูลเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายและแผนงานการพัฒนาตำบลร่วมกัน (7) ดำเนินการพัฒนาและแก้ไขปัญหาตามแผนพัฒนาตำบล (8) สรุปผล รายงานการดำเนินงานต่อหน่วยงานหรือองค์กรที่ให้การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรเกื้อหนุนการทำงาน

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนและร่วมดำเนินงานโครงการ กิจกรรมร่วมกับสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัวที่เป็นแกนหลักในการประสานงาน ในประเด็นการพัฒนา ระหว่างปี พ.ศ. 2564-2565 ประกอบด้วย (1) องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว ช่วยให้คำแนะนำเรื่องการทำเอกสาร การทำบัญชี วัสดุ ครุภัณฑ์ ให้ความรู้ในส่วนราชการที่ชุมชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานโครงการ กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐต่างๆ (2) เทศบาลตำบลหนองบัว สนับสนุนทีมช่างที่เป็นพนักงานของเทศบาล รวมถึงวัสดุอุปกรณ์ เครื่องจักรที่จำเป็นในการดำเนินการก่อสร้าง ประมาณการค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมให้มีความแม่นยำมากขึ้นภายใต้บันทึกข้อตกลงความร่วมมือระหว่างสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัวกับเทศบาลตำบลหนองบัว การลงแรงปรับปรุงซ่อมแซมบ้านโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย วางแผนการซื้อวัสดุอุปกรณ์สำหรับซ่อมแซมหรือสร้างบ้าน รวมทั้งสนับสนุนการจัดการขยะในชุมชน รณรงค์การคัดแยกขยะ (3) ผู้นำท้องที่ กำนัน และผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านประสานงานและอำนวยความสะดวกให้ประชาชนเกิดความร่วมมือในกิจกรรมการพัฒนา (4) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ให้ความรู้ กระตุ้นการป้องกัน ดูแลรักษาสุขภาพของคนในชุมชน จัดบุคลากรในการตรวจ คัดกรองในการรักษาสุขภาพในสถานการณ์ทั่วไปและสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อโควิด (5) สภาวัฒนธรรมชุมชนตำบลหนองบัวและสภาวัฒนธรรมอำเภอเมือง รวบรวมองค์ความรู้จากปราชญ์ชุมชนจัดเก็บเป็นเล่มสำหรับการสืบค้นเพื่อเผยแพร่และนำไปใช้ประโยชน์ได้สะดวก (6) ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน (กศน.) มีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนให้ความรู้ในการทำโปรแกรมการนำเสนองาน เช่น PowerPoint ให้ความรู้ฝึกทักษะในการเป็นผู้นำเสนอที่ดีเพื่อให้ผู้รับฟังสนใจฟัง รวมทั้งให้ชุมชนยืมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการใช้งานเพื่อต้อนรับคณะศึกษาดูงาน โพรเจกเตอร์ เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ อีกทั้งสนับสนุนโครงการส่งเสริมอาชีพ ให้ชุมชนมีรายได้จากการใช้ประโยชน์จากของเหลือใช้เชื้อเพลิงกระเป่า และหมวก (7) พัฒนาชุมชนอำเภอ สนับสนุนอบรมให้ความรู้การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชื้อเพลิงกระเป่าและหมวก (8) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดกาญจนบุรี สนับสนุนในการแก้ไขปัญหากลุ่มคนเปราะบาง และส่งเสริมกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองบัว (9) สำนักงานเกษตรจังหวัด ให้ความรู้ และส่งเสริมวิชาการด้านการเกษตรแก่พื้นที่ (10) สำนักงานพาณิชย์จังหวัดกาญจนบุรี มีบทบาทในการช่วยเหลือสนับสนุนเป็นพี่เลี้ยงในการขอมาตรฐาน ออย.สำหรับผลิตภัณฑ์อาหาร และจัดทำคลิปวิดีโอแนะนำพื้นที่สำหรับการนำเสนอต่อคณะผู้เข้าศึกษาดูงาน (11) ค่ายสุรสีห์ กองพลทหารราบที่ 9 จังหวัดกาญจนบุรี สนับสนุนทีมทหารช่างจิตอาสาซ่อมแซมบ้าน โครงการบ้านพอเพียงชนบท (12) ธนาคารอสมสิน สนับสนุนโครงการ

ยุวพัฒนารักษ์ถิ่น มีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้ ฝึกปฏิบัติเรื่องการจัดทำบัญชีการเงิน ความสำคัญของการเก็บหลักฐานด้านการเงินเพื่อการตรวจสอบสถานะและความโปร่งใสทางการเงินเพื่อแสดงต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้รับทราบ (13) องค์การบริหารส่วนจังหวัดกาญจนบุรี สนับสนุนงบประมาณเสริมสำหรับการสร้างบ้านร่วมกับโครงการบ้านพอเพียงชนบท (14) มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี สนับสนุนดำเนินโครงการ U2T ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จัดสรรทรัพยากรประเภทความรู้และงบประมาณที่จำเป็น และศึกษาวิจัยด้านอาหาร การคำนวณโภชนาการ (15) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) กระตุ้น หนุนเสริมโครงการ กิจกรรมการพัฒนาพื้นที่ เช่น โครงการบ้านพอเพียงชนบท กองทุนสวัสดิการชุมชน โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อย การพัฒนาศักยภาพสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว

บริบทเหตุการณ์ที่ร่ายล้อมการขับเคลื่อนงานพัฒนาโดยคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว กลุ่มองค์กรที่อยู่ในพื้นที่จำนวน 18 กลุ่ม ภายใต้วิสัยทัศน์ของตำบล คือ “สร้างชุมชนให้พึ่งตนเองได้ เสริมสร้างงานชุมชนให้ยั่งยืน” เป็นเป้าหมายควบคู่กับประเด็นงานพัฒนาระหว่างปี พ.ศ. 2564-2565 ประกอบด้วย การจัดทำแผนพัฒนาตำบล โครงการบ้านพอเพียงชนบท การส่งเสริมอาชีพคนในชุมชน การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อย (เพิ่มพื้นที่สีเขียว ความมั่นคงด้านอาหาร) การพัฒนาศักยภาพสภาองค์กรชุมชน การจัดการขยะ เกษตรพอเพียง และการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นการริเริ่มและเป็นภาพฝันที่จะดำเนินการร่วมกันของชุมชน โดยการประสานเครือข่ายสนับสนุนทั้งเครือข่ายระยะใกล้คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ท้องที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ภายในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี และเครือข่ายระยะไกลหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐที่อยู่ภายนอกจังหวัด จำนวน 15 องค์กร ที่หลากหลายกลายเป็นพลังขับเคลื่อนการดำเนินงานให้สำเร็จ เกิดการสร้างระบบธรรมาภิบาลจากการดำเนินโครงการกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วมและโปร่งใส ทำให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจต่อคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน สร้างระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ด้วยกลุ่มวิสาหกิจที่ก่อให้เกิดรายได้ มีกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนพัฒนาอาชีพและบทบาทของสตรี สร้างระบบสวัสดิการชุมชนด้วยกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เป็นหลักประกันความมั่นคงในชีวิตยามเกิดเหตุฉุกเฉิน สร้างระบบสุขภาพด้วยกิจกรรมอาหารปลอดภัย การแปรรูปอาหารและการทำกะปิปลอดจากภูมิปัญญา การปลูกพืชสมุนไพรในเชิงการป้องกันและรักษาพื้นฐาน สร้างระบบเกษตรกรรมที่ปลูกพืชผักโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพ สร้างระบบสิ่งแวดล้อมที่ดีในชุมชนโดยการจัดการขยะในครัวเรือนอย่างถูกวิธีและนำขยะเปียกกลับไปใช้ในระบบเกษตรกรรม สร้างระบบการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีให้คงอยู่ผ่านกิจกรรมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกวัยอย่างต่อเนื่องทุกปี ระบบต่างๆ เป็นระบบที่เกิดขึ้นที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน เอื้อให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง นำสู่การพึ่งตนเองและการจัดการตนเอง (ดังภาพที่ 4.8) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้จากการสังเคราะห์

4.4.8 รูปธรรมความสำเร็จ ผลงานที่เกิดขึ้นและการขยายผลการดำเนินงานที่สะท้อนศักยภาพทุนมนุษย์ที่ดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาผ่านโครงการ กิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ ในมิติเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมระหว่างปี พ.ศ. 2562-2565 เกิดการเปลี่ยนแปลงตามลำดับดังนี้

(1) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลหนองบัว มิติเศรษฐกิจ นอกจากอาชีพหลักด้านการเกษตรกรรมที่ประชาชนในพื้นที่สร้างความมั่นคงในอาชีพและมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตแล้ว ชุมชนมีการรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพและรายได้เสริมผ่านการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้สมาชิกกลุ่มมีรายได้จากกิจกรรมเสริมเพิ่มเติมรายได้หลักจากการเกษตรกรรม สมาชิกกลุ่มมีการแบ่งปันรายได้อย่างเป็นธรรม นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการสร้างรายได้ผ่านโครงการและกิจกรรมความมั่นคงทางอาหารภายใต้สถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 เพื่อสร้างอาชีพรองที่หลายกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ความรู้ ฝึกอาชีพแก่ประชาชนในพื้นที่ให้สามารถนำไปต่อยอดสร้างรายได้แก่ครัวเรือน รวมถึงมีกิจกรรมลดรายจ่ายด้านอาหารโดยการปลูก พืช ผัก สมุนไพร กลุ่มผู้เปราะบางด้อยโอกาสได้รับความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัยจากโครงการบ้านพอเพียงชนบท ทำให้ครัวเรือนสามารถลดรายจ่ายบางส่วนได้เพิ่มขึ้น 120 ครัวเรือน

(2) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลหนองบัว มิติสังคม ชุมชนมีทุนทางสังคมที่เข้มแข็งผ่านการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมในพื้นที่มากกว่า 18 กลุ่ม การรวมกลุ่มส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือกันดีขึ้น ทำให้ชุมชนมีศักยภาพทางสังคมและใช้ทุนทางสังคมเป็นทุนหนุนเสริมทุนมนุษย์ให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่ ที่ส่งผลให้ คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนตำบลหนองบัวดีขึ้น มีความรักใคร่ สามัคคี มีเครือข่ายทางสังคมที่ขยายกว้างขึ้นอย่างต่อเนื่องผ่านกิจกรรมการเปิดพื้นที่รับคณะศึกษาดูงานจากภายนอกชุมชน เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชนภายนอกอื่นๆ ในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

(3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลหนองบัว มิติสิ่งแวดล้อม ชุมชนร่วมมือกันจัดการขยะต้นทางที่ครัวเรือนมากขึ้น ตามโครงการถังขยะเปียก จากการรณรงค์เรื่องการคัดแยกขยะเปียก การแปรสภาพขยะเปียกไปเป็นปุ๋ย และคัดแยกขยะที่สร้างมูลค่าได้ ทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายร่วมกันในการดูแลรักษาผืนป่า แหล่งน้ำที่เป็นปัจจัยหลักในการทำการเกษตรที่เป็นอาชีพหลัก การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนในการเตรียมพร้อมรองรับการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวอย่างครบวงจรที่เป็นภาพฝันร่วมกันของคนในพื้นที่ รวมถึงเกษตรกร ในครัวเรือน ปลูกพืชผักอินทรีย์ ปลูกพืชสมุนไพร ลดการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

(4) ความภาคภูมิใจและรางวัลที่ได้รับของสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัว จากการรวมตัวกันของคณะกรรมการเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ในบทบาทของการแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลหนองบัว อย่างต่อเนื่องในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนที่มีความหลากหลายในวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม นับเป็นความภาคภูมิใจ

ร่วมกันของชุมชน จากการดำเนินงานการพัฒนาที่ผ่านมาจนได้รับการยอมรับจากชุมชนหลายแห่งในการเป็นแหล่งศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานพัฒนาในพื้นที่ร่วมกัน เป็นรากฐานสำคัญในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ จนได้รางวัลแห่งความภูมิใจที่สำคัญ ได้แก่

-รางวัลชนะเลิศ อันดับที่ 1 ประเภทกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรดีเด่นระดับจังหวัด ปี พ.ศ. 2564 จากกรมส่งเสริมการเกษตร

-รางวัลรองชนะเลิศ อันดับ 1 ประเภทกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรดีเด่น ระดับเขต ปี พ.ศ. 2564 จากกรมส่งเสริมการเกษตร

-รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 2 ประเภทกลุ่มองค์กรแกนหลักสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านดีเด่น พ.ศ. 2564 จากกรมการพัฒนาชุมชน

-รางวัลชนะเลิศอันดับที่ 1 ประเภทกลุ่มองค์กรแกนหลักสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านดีเด่น ระดับจังหวัด ปี พ.ศ. 2565 จากกรมการพัฒนาชุมชน

-รางวัลสิ่งทอง ประเภทกลุ่มองค์กรแกนหลักสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านดีเด่น ระดับจังหวัดปี พ.ศ. 2565 จากกรมการพัฒนาชุมชน

-รางวัลชมเชย ประเภทตำบลเข้มแข็งตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดีเลิศระดับจังหวัด ปี พ.ศ. 2565 จากกรมการพัฒนาชุมชน

-รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 2 โครงการคัดเลือกหมู่บ้านเข้มแข็งตามแนวทาง “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” ปี พ.ศ. 2565 จากฝ่ายปกครองจังหวัดกาญจนบุรี

-รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 1 โครงการคัดเลือกหมู่บ้านเข้มแข็งตามแนวทาง “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” ปี พ.ศ. 2566 จากฝ่ายปกครองจังหวัดกาญจนบุรี

ความสำเร็จที่ปรากฏเป็นรูปธรรมของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลหนองบัว สะท้อนจากทรัพยากรบุคคลที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดที่อยู่ในพื้นที่ ผู้นำที่ร่วมกันทำงานในรูปแบบคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ที่มีการจัดแบ่งหน้าที่ความสำคัญในการดำเนินงานที่ใช้ทักษะ ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในการทำงานในพื้นที่ จึงเข้าใจภูมิสังคม รู้ว่าบริบทของพื้นที่ตำบลหนองบัว ต้องพัฒนาอย่างไรจึงจะเหมาะสม การแสวงหาความร่วมมือผ่านโครงการ กิจกรรมหรือการได้รับการสนับสนุนโครงการ กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่จึงเป็นการทำงานที่สามารถสร้างผลลัพธ์ที่ปรากฏให้เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง และภาพฝันที่เป็นวิสัยทัศน์ของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนอย่างไร จึงจะสอดคล้องกับนิสัยใจคอของคนในชุมชน ที่สามารถเป็นตัวแบบของการพัฒนาที่มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ หลักคิดการให้ใจแก่บุคคลอื่นก่อนเพื่อให้ได้ใจกลับมาช่วยกันในการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชน การใช้ทักษะในการประสานงานและการจูงใจคนในชุมชนให้มีความรัก ความสามัคคี ร่วมกันทำงานตามบทบาทหน้าที่โดยผู้นำ

ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างและลงมือก่อนเสมอ โดยมีเครื่องมือที่สำคัญเป็นทักษะ ความสามารถ และ ประสบการณ์ของผู้นำและชุมชนซึ่งเป็นคนมีคุณภาพหรือทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่าของพื้นที่ตำบลหนองบัว

4.5 พื้นที่ต้นแบบเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 4.9 สถาปัตยกรรมและพื้นที่ทางกายภาพของเขตธนบุรี

ที่มา: (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2566)

4.5.1 บริบทการพัฒนางานของสภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรี

เมื่อกล่าวถึงเขตธนบุรีหรือฝั่งธนบุรี ทุกคนจะนึกถึงสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชหรือพระนามเดิมคือพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งพระองค์ท่านเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ก่อตั้งเมืองธนบุรี ในเขตธนบุรีมีชุมชนที่เก่าแก่มาก มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน มีวัดวาอารามให้ประชาชนได้กราบไหว้ คนในเขตธนบุรี มีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์และความเป็นมาตั้งแต่อดีต อย่างไรก็ตามเขตธนบุรีเป็นเขตเมืองที่มีความเจริญเทียบเท่ากรุงเทพมหานคร มีประชากรอยู่กันอย่างแออัด เกิดปัญหาด้านคุณภาพชีวิตจากการอยู่อย่างแออัด ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ได้ร่วมกันพัฒนาและแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่องได้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรมด้านการพัฒนาที่สามารถเป็นแบบอย่างการพัฒนาให้กับชุมชนเมืองอื่นๆ ได้นำไปเป็นต้นแบบ คือ กลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันในรูปแบบสภาองค์กรชุมชน

จากการสัมภาษณ์และการบอกเล่าเรื่องราว การขับเคลื่อนการพัฒนางานของพื้นที่ ด้วยรูปแบบการประชุมกลุ่มย่อยที่เน้นสุนทรียภาพการสนทนา ประกอบด้วย ผู้นำสภาองค์กรชุมชนสมาชิกสภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรี เจ้าหน้าที่ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และนักวิชาการจากวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตัวแทนกลุ่ม องค์กร ประชาชนในพื้นที่ รวมถึงปราชญ์ผู้รู้ในชุมชน

เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2566 ณ อาคารที่ทำการสภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร และจากการตรวจสอบข้อมูลร่วมกันในพื้นที่ เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2566 ณ สถาบันการเงินชุมชนบ้านบ่อลูกรัง อำเภอลำน้ำเค็ม จังหวัดสระแก้ว

สภาองค์กรชุมชนตำบลเขตธนบุรีก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2557 แต่รูปแบบการดำเนินงานส่วนใหญ่จะเคลื่อนโดยคณะกรรมการสวัสดิการชุมชนที่ก่อร่างสร้างสร้างกลุ่มมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2555 ด้วยความเข้มแข็งจากทีมงานที่มีเป้าหมายร่วมกัน ภายหลังจากมีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 คือก่อตั้งหลังพระราชบัญญัติ 6 ปี โดยการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มีปณิธานร่วมกันในการจัดตั้งเพื่อแก้ปัญหาช่วยเหลือ สนับสนุน และทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับกฎหมายอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนที่มีความหลากหลายของเขตธนบุรี ณ เดือนมีนาคม 2566 คณะกรรมการสวัสดิการชุมชนเขตธนบุรี มีจำนวน 15 คน เป็นผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนเขตธนบุรี เป็นตัวแทนจากกลุ่มอาสาสมัคร และเป็นข้าราชการบำนาญจากหลากหลายสาขาอาชีพ โดยมีรายชื่อคณะทำงานดังนี้

(1) นางสาวณัฐวดี มิ่งชัย	อายุ 63 ปี	ตำแหน่ง ประธาน
(2) นางสาวพิทยา บุญสวัสดิ์	อายุ 67 ปี	ตำแหน่ง รองประธาน
(3) นายประเสริฐ กลิ่นเฟื่องฟู	อายุ 73 ปี	ตำแหน่ง รองประธาน
(4) นางสาวจันตรี คำมาก	อายุ 65 ปี	ตำแหน่ง เลขานุการ
(5) นางประเสริฐศรี พานธวงศ์	อายุ 74 ปี	ตำแหน่ง เภรัญญิก
(6) นางไฉ่ ราชภักดี	อายุ 78 ปี	ตำแหน่ง ผู้ช่วยเภรัญญิก
(7) นางสาวโรช โลหะญาณจารี	อายุ 72 ปี	ตำแหน่ง ประชาสัมพันธ์
(8) นายวรชัย พิลาสมรย์	อายุ 66 ปี	ตำแหน่ง ฝ่ายตรวจสอบ
(9) นายเกษม ศิริโลหิตะกุล	อายุ 80 ปี	ตำแหน่ง ฝ่ายตรวจสอบ
(10) นางวิมล แสงวิสุทธิ	อายุ 75 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(11) นางธัญวรัตน์ สุขใจธรรม	อายุ 71 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ/นายทะเบียน
(12) นางสาวจริยา ยอดอุดม	อายุ 65 ปี	ตำแหน่ง ผู้ช่วยเลขา
(13) นายสังคม มะลิจันทร์	อายุ 76 ปี	ตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิ
(14) นางฐิติกานต์ เอี่ยมสุขนันท์	อายุ 64 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(15) นางสาวชลดา พิลาวัลย์	อายุ 35 ปี	ตำแหน่ง ที่ปรึกษา

การรวมตัวกันของคณะกรรมการทั้ง 15 คน ที่มีความแตกต่างกัน ทั้งเพศชาย เพศหญิงคิดเป็นสัดส่วน 1 ต่อ 2.75 คน อายุต่ำสุด 35 ปี อายุสูงสุด 80 ปี อายุเฉลี่ย 68 ปี มีประสบการณ์การทำงาน ความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพที่มีทักษะชีวิตในการจัดการที่แตกต่างกัน แต่ทุกคนมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ ต้องการ

พัฒนาชุมชนเขตธนบุรี ที่มีประชาชนจากทุกทิศทั่วไทยได้เข้ามาอยู่อาศัยรวมกัน และประสบปัญหาในด้านเศรษฐกิจ ที่อยู่อาศัย การประกอบสัมมาอาชีพ และบางคนขาดโอกาสในการเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐบางอย่าง ทำให้ผู้ก่อการดีที่รวมตัวกันในรูปแบบสภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรี ไม่นิ่งดูตาย โดยได้ลงมือปฏิบัติการรวมกลุ่มทำงานเป็นทีมเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชน การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้ด้อยโอกาสที่อยู่ในพื้นที่ เพื่อสร้างสังคมแห่งการแบ่งปัน เอื้ออาทรอย่างมีคุณภาพ เป็นแรงผลักดันให้คณะกรรมการทุกคนที่ต้องเสียสละร่างกาย แรงใจ มาทำงานด้วยจิตสาธารณะ

ณ ที่ทำการสภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร สภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรี ได้เริ่มต้นทำแผนพัฒนาแล้วร่วมกันขับเคลื่อนงานในประเด็นสำคัญที่มีพื้นฐานจากปัญหาที่เกิดขึ้นในบริบทของชุมชนใน 6 มิติที่สำคัญ ได้แก่

(1) สวัสดิการชุมชน เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลดูแลสมาชิกและผู้ลำบากเดือดร้อนให้ครอบคลุมทุกมิติ เกิด แก่ เจ็บ ตาย การศึกษา อาชีพ

(2) ประเด็นสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ประชาชนใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยความฉลาดและใช้อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด โดยหลีกเลี่ยงให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม

(3) ประเด็นเศรษฐกิจอาชีพและทุนชุมชน ส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจอาชีพและทุนชุมชนให้เกิดความมั่นคงประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี ตามแนวคิด “กินอ้ม นอนอ่อม ทุนมี หนี้ลด”

(4) ประเด็นสุขภาพ สร้างเสริมสุขภาพป้องกันโรคให้ประชาชนมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงลดการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง และโรคติดต่อต่างๆ

(5) ประเด็นสังคม ประเพณีวัฒนธรรม แก้ไขปัญหายาเสพติด ความรุนแรงในครอบครัว ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ส่งเสริมอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนไว้ให้คงอยู่

(6) ประเด็นที่อยู่อาศัย บ้านมั่นคง ส่งเสริมให้ประชาชนที่มีปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ไฟไหม้ ไล่อื้อ มีที่อยู่อาศัยที่ไม่มั่นคง ได้มีบ้านที่มั่นคงอยู่อาศัย รวมทั้งช่วยให้ประชาชนที่มีรายได้น้อยลำบากยากจน บ้านเรือนผุพังชำรุดทรุดโทรม เข้าร่วมโครงการบ้านพอเพียงชนบทเพื่อให้ความเป็นอยู่ที่ดีและปลอดภัย

การขับเคลื่อนงานใน 6 ประเด็นสำคัญ ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากทุกประเด็นสอดคล้องกับบริบทของปัญหา นำสู่การแก้ปัญหา และการพัฒนาชุมชนเขตธนบุรี การทำงานของสภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรี มีการกระจายอำนาจ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ให้กับคณะกรรมการตามแผนงาน และชุมชนต่างๆ เพราะสภาองค์กรชุมชนมีตัวแทนในแต่ละแขวงรวม 7 แขวง การที่สภาองค์กรชุมชนเข้มแข็งได้เพราะมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างเหมาะสมตามความเชี่ยวชาญและความถนัด ซึ่งจุดแข็งของคณะกรรมการจะสามารถทำงานแทนกันได้หลายหน้าที่ในกรณีที่คณะกรรมการคนใดติดภารกิจ หรือไม่สามารถปฏิบัติงานได้

การขับเคลื่อนงานกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และสำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 ณ เดือนมีนาคม 2566 มีจำนวนสมาชิกทั้งสิ้น 1,085 คน จากจำนวนประชากรทั้งสิ้น 99,591 คน คิดเป็นร้อยละ 1.08 นับว่ามีประโยชน์กับชุมชนอย่างมากในการช่วยเหลือสมาชิก โดยเฉพาะการเกิดเหตุฉุกเฉินในชีวิต ซึ่งบางครอบครัวมีข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจครัวเรือน การเป็นสมาชิกสวัสดิการชุมชนตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย กองทุนสวัสดิการชุมชนนับว่าเป็นเหมือนเพื่อนคู่คิด เป็นญาติสนิทคู่บ้าน ที่คอยแบ่งเบาภาระในชีวิตเมื่อเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินขึ้น สมาชิกบางคนเวลาป่วยก็ต้องหยุดการทำงาน บางครอบครัวขาดรายได้จากการหยุดงานนอนป่วยอยู่ไม่มีลูกหลานดูแล คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนก็จะดูแล เช่น ออกไปเดินซื้ออาหารมาให้ ช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายที่จำเป็น

กรณีได้รับงบประมาณจากโครงการของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และงบประมาณจากโครงการหน่วยงานสนับสนุนอื่นๆ เข้ามาในชุมชน คณะกรรมการจะประชุมและปรึกษาร่วมกันในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน และวางแผนการทำงานอย่างรัดกุม เพื่อให้งบประมาณสามารถช่วยเหลือและกระจายสู่ชุมชนได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ มีการจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นธรรม โดยมองประโยชน์ของชุมชนเป็นที่ตั้ง การทำงานในลักษณะดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง จึงนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การทำงานเป็นทีมจะมีความโดดเด่นมาก เพราะคณะกรรมการให้ความร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง แต่ละคนทำงานได้หลากหลายอย่างและมีความเก่งที่มาจากประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญผสมผสานกับความเสียสละอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือชุมชน โดยไม่ได้มองว่าเป็นภาระแต่อย่างใด แต่ทำงานด้วยจิตใจอาสาสมัครตลอด

การขับเคลื่อนการพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรี ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและประสบความสำเร็จในทุกประเด็นงาน จนสามารถเป็นชุมชนต้นแบบให้สถาบัน หน่วยงานต่างๆ ได้เข้ามาเรียนรู้และส่งเสริม เนื่องจากได้พิสูจน์ผลงานให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ในช่วงสถานการณ์โควิดสภาองค์กรชุมชนได้มุ่งเน้นขับเคลื่อนงานด้านอาหาร เนื่องจากสภาองค์กรชุมชนเห็นประโยชน์ของการทำอาหารซึ่งเป็นปัจจัยสี่ที่สำคัญในการดำรงชีวิต โดยการร่วมมือ พูดคุย วางแผนร่วมกันในการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมของคณะกรรมการทุกคน ในระหว่างการทำงานจะรับฟังความคิดเห็นและปรับปรุงการทำงานอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การช่วยกันทำงานอาสาด้วยใจในช่วงสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 ของสภาองค์กรชุมชนเป็นการทำงานที่ค่อนข้างหนักและเหน็ดเหนื่อยแต่ทุกคนก็ไม่เคยย่อท้อ ได้ประสานกับหน่วยงานชมรมต่างๆ ให้เข้ามาช่วยเหลือคนในชุมชน เดินเคาะประตูบ้าน (Door-to-Door) เพื่อให้ทราบว่าครอบครัวใดประสบปัญหาอะไร มีใครในครอบครัวที่กำลังเจ็บป่วย เพื่อประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มารับตัวไปรักษา ซึ่งในช่วงสถานการณ์วิกฤติการระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 สภาองค์กรชุมชนจะทำงานเชื่อมโยงประเด็นงานที่เกี่ยวข้อง เรื่องอาหาร เรื่องการจัดหายาสมุนไพร การดูแลรักษา การจัดงานศพผู้เสียชีวิตจากการระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 เพื่อให้คนในชุมชนได้รับการช่วยเหลือทุกคน กว่าสถานการณ์วิกฤติจะคลี่คลาย

คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนต่างทำงานกันยาวนานและทุ่มเทร่างกาย แรงใจ สู้ไม่ถอย จนเป็นที่ชื่นชมของหน่วยงานภาครัฐในการจัดการปัญหาในชุมชนของตนเองได้ดีในสถานการณ์วิกฤติ การดำเนินงานแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น คณะกรรมการทุกคนจะร่วมประชุมถอดบทเรียนปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคในระหว่างดำเนินงาน และแนวทางการแก้ปัญหาจนสำเร็จลุล่วงเพื่อเป็นหลักในการประยุกต์สำหรับการปรับปรุง พัฒนาการทำงานในครั้งต่อไป

อย่างไรก็ตาม ในช่วงสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน ได้จัดสรรเงินช่วยเหลือให้แก่สมาชิก รายละ 2,000 - 3,000 บาท มีการมอบเงิน มอบอาหาร และสิ่งของที่จำเป็นให้กับสมาชิก ส่วนหนึ่งที่ทำให้พื้นที่ผ่านพ้นวิกฤติมาได้ เพราะการทำงานเป็นทีมของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนที่เป็นผู้ทุ่มเทการทำงานอย่างมีคุณภาพ และการมีเงินกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นรากฐานในการให้ความช่วยเหลือสมาชิก ถึงแม้จะไม่ใช้เงินจำนวนมากแต่ก็ต่อยอดความเป็นอยู่ในช่วงสถานการณ์วิกฤติให้กับสมาชิกและคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี สมาชิกที่ได้รับความช่วยเหลืออย่างเท่าเทียมกัน ได้มองเห็นประโยชน์ของกองทุนสวัสดิการชุมชนที่มากกว่าประโยชน์แต่মনคือน้ำใจ คือสิ่งที่มีคุณค่ากับชีวิต ความเป็นอยู่ของสมาชิกในขณะที่เกิดสถานการณ์ฉุกเฉินที่ไม่คาดคิด การมีเงินช่วยเหลือจากกองทุนทำให้สมาชิกใช้เป็นทุนในการตั้งรับกับเหตุการณ์เพื่อเตรียมต่อสู้กับสถานการณ์ต่อไปเสมือนเป็นการต่อลมหายใจเพื่อให้เข้มแข็งขึ้น

ทั้งนี้คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนได้ระบุว่า “พอมันเกิดเรื่องขึ้นมาแล้วได้ประโยชน์จากตรงนี้ มันเป็นประโยชน์มากทำให้ต่อไปกองทุนเราจะกระจายไปทั่วแล้ว ให้เห็นความสำคัญของการเก็บออมแล้วเราก็มุ่งไปทางผู้สูงอายุด้วย รอการช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐอย่างเดียวมันก็ไม่ทัน เพราะว่าหน่วยงานรัฐที่จะช่วยเหลือมันก็มีน้อยอย่างเช่นในพื้นที่เรา ก็จะมีสำนักงานเขต ศูนย์บริการสาธารณสุข ซึ่งประชากรมันเยอะกว่าคนที่จะมาดูแลเรา เราก็เลยมาคุยกันช่วยกันเฝ้าระวังป้องกันกันเอง ทุกอย่างมันขาดแคลนหมด หน้ากากก็ไม่มีเราก็มาช่วยกันเย็บหน้ากาก ทำเจลแอลกอฮอล์เอง ซึ่งก็จะมีความรู้ด้านนี้เพราะทำพืชสมุนไพรทำอาชีพอายใจเราก็มาถ่ายทอดต่างๆ ให้กับคนในชุมชนทำกัน”

โครงการที่สภาองค์กรชุมชนกำลังดำเนินการอยู่ในระหว่างปี พ.ศ. 2564-2565 คือ เรื่องของความเป็นคนทางอาหาร และธรรมนูญสุขภาพชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) อาสาสมัครสาธารณสุขกรุงเทพมหานคร (อสส.) อาสาสมัครประจำครอบครัว (อสค.) โดยปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ ซึ่งโครงการนี้ สภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรีได้ทำการประชาสัมพันธ์ ออกสื่อผ่านช่องทาง Facebook ทำให้หน่วยงานสนับสนุนอย่างสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้เห็นการทำงานที่ต่อเนื่องและเกิดผลเป็นรูปธรรมในพื้นที่ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพึ่งตนเองได้ของชุมชน สภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรีเป็นต้นแบบในการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมผ่านคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน

เพราะเป็นพื้นที่ที่สามารถเฝ้าระวังและจัดการกับสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 ได้ดี โดยสนับสนุนในเรื่องของการเฝ้าระวังป้องกัน แล้วก็ขยายชุมชนของเขตธนบุรีจาก 10 ชุมชน กลายเป็น 30 ชุมชน แล้วก็ขยายผลไปสู่เขตอื่นๆ ก็ทำเหมือนกัน ใช้งบประมาณเหมือนกัน นับเป็นการสร้างวัฒนธรรมการพึ่งพาพึ่งพิงกัน รวมถึงคำนึงให้เกิดความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชนผ่านการรวมกลุ่ม

ผลงานและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาในพื้นที่ มาจากทุนมนุษย์ที่เป็นคนดี และคนเก่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “คนมีคุณภาพ” ซึ่งเป็นทุนที่มีความสำคัญที่สุด ส่งผลให้พื้นที่เขตธนบุรีได้รับการประเมินชุมชนเข้มแข็งในมิติที่สำคัญ 4 มิติจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยเฉพาะมิติที่สะท้อนศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีผลคะแนนที่ประเมินปรากฏในหัวข้อ 4.5.2

4.5.2 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง 4 มิติ จากข้อมูลitudyภูมิ พบว่า มิติคนมีคุณภาพ คะแนนที่ได้ 100 คะแนน มิติองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง คะแนนที่ได้ 100 คะแนน มิติคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น คะแนนที่ได้ 94 คะแนน และมิติความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น คะแนนที่ได้ 100 คะแนน จากคะแนนเต็ม 100 คะแนน คะแนนการประเมินภาพรวมทั้ง 4 มิติอยู่ในระดับที่ดีเยี่ยม (ดังตารางที่ 4.5) สะท้อนให้เห็นศักยภาพการนำของผู้นำและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ ที่มีกระบวนการพัฒนา การพัฒนาศักยภาพของตนเองผ่านการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการสร้างเครือข่ายหนุนเสริมการดำเนินงานในพื้นที่

ตารางที่ 4.5 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งเขตธนบุรี ปี พ.ศ. 2565

ลำดับ	รายการ	คะแนน (100)	ระดับ
1.	มิติคนมีคุณภาพ	100	มากที่สุด
2.	มิติองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง	100	มากที่สุด
3.	มิติคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น	94	มากที่สุด
4.	มิติความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น	100	มากที่สุด

หมายเหตุ: 70-79 คะแนน ระดับดี 80 คะแนนขึ้นไปอยู่ในระดับดีมาก

ที่มา: (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.), 2565)

4.5.3 บทบาทของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรีมีจิตอาสาเข้ามาทำงานในฐานะผู้นำสภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรี ได้ดำเนินบทบาทสำคัญเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชนอาทิ

(1) ส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน ในการช่วยเหลือเกื้อกูล ดูแลสมาชิก และผู้ประสบปัญหาเดือดร้อนในชุมชนเขตธนบุรีอย่างครอบคลุม ในการสร้างหลักประกันความเสี่ยง รวมถึงการรณรงค์และ

เชิญชวนผู้ที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกได้เข้ามาเป็นสมาชิกเพื่อสร้างหลักประกันให้ตนเองมีสวัสดิการทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

(2) ส่งเสริมให้ประชาชนในเขตธนบุรี ตรีชนกและใส่ใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยจิตสำนึก ใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าตั้งแต่ระดับครัวเรือน ระดับชุมชนอย่างเหมาะสมและชาญฉลาด เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมและประเทศชาติ รวมถึงรณรงค์ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดผลกระทบหรือเป็นผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม

(3) ประสานงานหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานนอกภาครัฐได้เข้ามาเป็นเครือข่ายสนับสนุนการเสริมสร้างเศรษฐกิจอาชีพและทุนชุมชน มีโครงการ กิจกรรมการส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจอาชีพและทุนชุมชนอย่างต่อเนื่อง ให้เกิดโอกาสทางเศรษฐกิจ นำสู่ความมั่นคงในชีวิต และยกระดับให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี ตามแนวคิด “กินอิ่ม นอนอุ่น ทุนมี หนี้ลด”

(4) ประสานงานหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานนอกภาครัฐได้เข้ามาเป็นเครือข่ายสนับสนุนสร้างเสริมสุขภาพป้องกันโรคให้ประชาชนมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ลดการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง และโรคติดต่อต่างๆ รวมถึงการบริหารจัดการต้นตอที่จะก่อให้เกิดโรคติดต่อ เช่น การรณรงค์เรื่องความสะอาดในสถานที่พักอาศัยในเขตชุมชน การคัดแยกขยะที่ครัวเรือนต้นทาง

(5) ประสานงานหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานนอกภาครัฐได้เข้ามาเป็นเครือข่ายสนับสนุนการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม การแก้ไขปัญหายาเสพติด การไม่ใช้ความรุนแรงในครอบครัว การดูแลปกป้องรักษาชีวิตและทรัพย์สินของคนในชุมชน

(6) ประสานงานหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานนอกภาครัฐที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ได้เข้ามาเป็นเครือข่ายสนับสนุนส่งเสริมอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนไว้ให้คงอยู่

(7) ประสานงานหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานนอกภาครัฐที่มีศักยภาพในการหนุนเสริม ด้านที่อยู่อาศัย บ้านมั่นคง เพื่อให้ประชาชนที่มีปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ไฟไหม้ ไล่อื้อ มีที่อยู่อาศัยที่ไม่มั่นคง ประชาชนที่มีรายได้น้อยลำบากยากจนบ้านเรือนผุพังชำรุดทรุดโทรม ได้มีบ้านที่มั่นคงอยู่อาศัยตามโครงการบ้านพอเพียงชนบทเพื่อให้มีปัจจัยพื้นฐานด้านที่อยู่อาศัยให้มีปลอดภัยในชีวิต

4.5.4 หลักคิด และทัศนคติ ในการดำเนินงานของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรี คือ “ต้องสร้างความเชื่อมั่นก่อน ให้เขาอมรับตัวเราก่อน” การรวมกลุ่มการทำงานเป็นทีมการวางแผน แนวทางไคร่ณัดทางไหนแบ่งบทบาทหน้าที่ ทุกครั้งของการทำงานสภาองค์กรชุมชนจะมีการวางแผนล่วงหน้า เพื่อให้การจัดการเกิดผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์โดยวางแผนไว้เป็นสองแผนการดำเนินการในปัจจุบันกับแผนการทำงานในกรณีเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินที่อาจจะเกิดขึ้น

แผนงานที่เป็นปัจจุบันสภาองค์กรชุมชนจะดำเนินการเป็นปกติประจำวัน กรณีแผนฉุกเฉิน เช่น มีไข้เลือดออกเกิดขึ้นในชุมชน สภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรีจะรับมืออย่างไร ใครต้องทำหน้าที่อะไรบ้างในการรับมือกับสิ่งที่เกิดขึ้นฉุกเฉิน ดังนั้นการประชุมกับแกนนำจะมีการเตรียมความพร้อมตามบทบาทหน้าที่ของทุกคนว่าเมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้น มีอะไรต้องแก้ไข ทุกคนต้องมีจิตใจตั้งมั่นและเสียสละ สภาองค์กรชุมชนมีปณิธานแน่วแน่ร่วมกันว่าทุกคนต้องทำงานไม่มีท้อถอย ทุกคนต้องเชื่อมั่นในศักยภาพเพื่อนร่วมงาน เหตุการณ์ที่เกินความสามารถในการรับมือ เช่น ทรัพยากรไม่เพียงพอ สภาองค์กรชุมชนก็จะประสานหน่วยงานต่างๆ ให้เข้ามาช่วยเหลือ ต่างคนต่างทำหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมายตามความถนัดดังกล่าวของสมาชิกสภาองค์กรชุมชนที่ระบุไว้ว่า “คนนั้นประสานตรงโน้นคนโน้นประสานตรงนี้”

ในระหว่างการทำงานหากพบเจอปัญหาอุปสรรค คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ก็จะมาคุยกันในทีม และมองจุดมุ่งหมายร่วมกัน คือ การทำงานเพื่อคนในชุมชน โดยเฉพาะการรับมือกับสถานการณ์โควิด ซึ่งเป็นการรับมือที่หนักและท้าทายความสามารถมาก แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้ทุกคนผ่านมาได้ คือ การไม่ตื่นตระหนก มีสติและร่วมกันคิดและหาทางฝ่าฟันวิกฤติไปให้ได้ การทำงานร่วมกันในช่วงสถานการณ์โควิดทำให้คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนมีโอกาสได้ทำงานหามรุ่งหามค่ำ และได้ใกล้ชิดกับชุมชนมากขึ้น จากการสังเกตการณ์ของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนเห็นว่า ชุมชนเขตธนบุรีไม่ค่อยมีข่าวคนป่วยหรือคนแก่ถูกทอดทิ้ง เพราะว่าสภาองค์กรชุมชนมีแกนนำที่ดูแลคนในชุมชนด้วยกันเองอย่างดีที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ ไม่ว่าจะป็นประชากรแฝง แรงงานต่างด้าวที่เข้ามาพักอาศัยอยู่ในชุมชนสภาองค์กรชุมชนก็ทำหน้าที่ดูแลโดยที่ไม่ต้องร้องขอ เวลาเมื่อไรครบครันเหตุการณ์ไม่คิดเกิดขึ้นที่เป็นความเสี่ยงในชีวิต การเจ็บไข้ เกิดขึ้นสภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรีก็จะทำหน้าที่ดูแลอย่างทั่วถึง และไม่ได้ดูแลแค่คนในชุมชนเขตธนบุรีของตนเองเท่านั้นแต่ทุกคนที่ผ่านเข้าและทุกคนที่กำลังลำบากสภาองค์กรชุมชนก็จะดูแล เป็นหลักคิดและหลักการทำงานที่เป็นแรงผลักดันให้สภาองค์กรชุมชน มีพลังในการขับเคลื่อนการทำงานพัฒนาในพื้นที่ จนประสบความสำเร็จหลายโครงการและกิจกรรม เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ การสืบทอดเจตนารมณ์ของการทำงานอาสาซึ่งในพื้นที่มีอาสาสมัครมากกว่า 300 คน สภาองค์กรชุมชนอยากให้รัฐบาลได้ช่วยสนับสนุนต่อยอดต่อไปเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตให้กับชุมชนในมิติที่เพิ่มขึ้น

4.5.5 ทักษะ ที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ ที่สำคัญ คือ ทักษะการทำงานอย่างมียุทธศาสตร์ ที่เริ่มต้นจากการวางแผน คิดเชิงวิเคราะห์เพื่อค้นหาทางเลือกในการแก้ปัญหา การคิดเป็นระบบเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเพื่อสร้างผลลัพธ์ให้เกิดกับพื้นที่ประสานงานระหว่างผู้เกี่ยวข้องที่อยู่ภายในพื้นที่ให้เกิดความร่วมมือและจูงใจให้คนในเขตธนบุรีเห็นถึงความตั้งใจจริงของคณะกรรมการ โดยให้คณะกรรมการสภาองค์กรทุกคนพูดคุยกันให้ชัดเจน จนตกผลึกและเข้าใจตรงกันแล้ว จึงจัดแบ่งหน้าที่ ให้แต่ละคนเป็นคนสื่อสารและกระจายข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง เพื่อให้สมาชิกชุมชนทุกคนรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพราะใช้พลังใจในการนำ ทำให้ได้ใจของคน

ในชุมชนมาร่วมกันแก้ปัญหา โดยเฉพาะในช่วงการแก้ปัญหาสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 การแก้ปัญหาลุล่วงได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง ไม่ตื่นตระหนก นอกจากนี้การใช้ทักษะในประสานงานและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพแล้ว จะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนกับชุมชน ระหว่างสภาองค์กรชุมชนกับหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาสนับสนุน ทำให้การทำงานในการแก้ปัญหา และการพัฒนาในพื้นที่ ที่มีความซับซ้อนสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์

4.5.6 เครื่องมือที่สำคัญที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ (1) กองทุนสวัสดิการชุมชน ใช้สร้างหลักประกันความมั่นคงให้กับสมาชิก (2) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือร่วมดำเนินการ (3) โครงการ กิจกรรม งบประมาณ เป็นเครื่องมือในการปัญหาและทำให้ขับเคลื่อนงานไปได้ราบรื่นตามบริบทของพื้นที่ (4) การจัดทำข้อมูลชุมชน สถิติที่เกี่ยวข้องและอัปเดตข้อมูลสม่ำเสมอเพื่อให้รู้ปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและนำไปสู่การจัดลำดับความสำคัญในเรื่องเร่งด่วนที่กระทบกับคนในชุมชน และ (5) การประชุมประจำเดือนเพื่อติดตามการทำงาน (6) การถอดบทเรียนจากการทำงานปัจจัยแห่งความสำเร็จ ข้อจำกัดที่เกิดขึ้นของการทำงานในแต่ละโครงการ (7) การเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับพื้นที่อื่นๆ เพื่อนำประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จของพื้นที่อื่นมาประยุกต์ใช้

เครื่องมือการพัฒนาของเขตธนบุรีที่กล่าวมานี้ ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกับพื้นที่ 9 พื้นที่โดยเฉพาะการใช้สวัสดิการชุมชนเป็นเครื่องมือสร้างคุณภาพชีวิตให้กับคนในชุมชน ทั้งนี้เพราะการเลือกใช้เครื่องมือ จะสัมพันธ์กับบริบทพื้นที่ สัมพันธ์กับลักษณะการทำงาน ประสบการณ์ ที่เกิดจากการเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชน เครือข่ายที่เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการใช้เครื่องมือ ดังนั้นการเลือกใช้เครื่องมือได้อย่างเหมาะสม จะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนการทำงานแก้ปัญหาและการพัฒนาในพื้นที่ของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ให้สำเร็จ อย่างเป็นรูปธรรมซึ่งความสำคัญของเครื่องมือกับผลลัพธ์ของการใช้เครื่องมือ ได้วิเคราะห์ในบทที่ 5

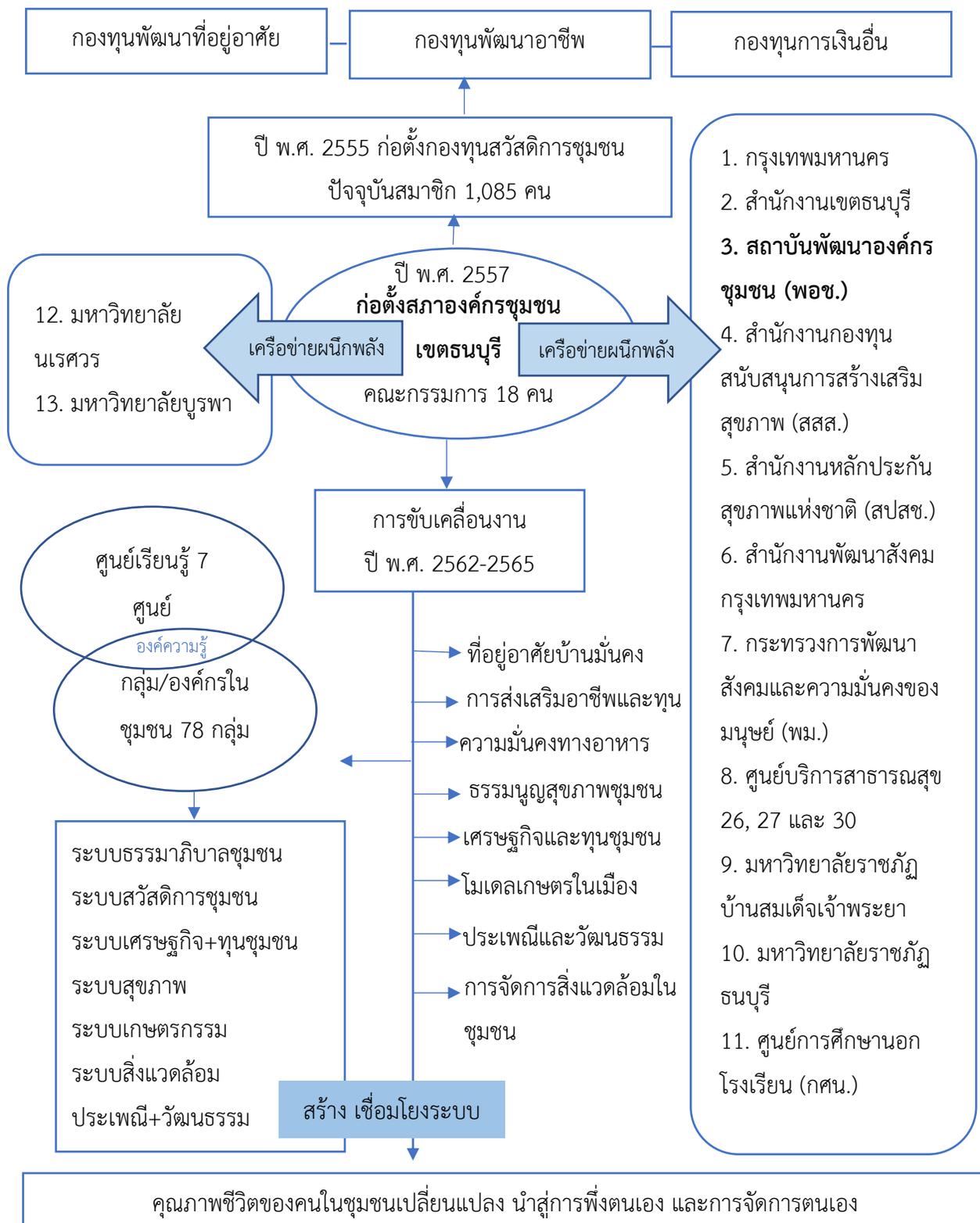
4.5.7 กลไก กระบวนการ และเครือข่ายดำเนินงานในพื้นที่เขตธนบุรี (1) มีคณะกรรมการครอบคลุมทุกพื้นที่ในแต่ละแขวง 7 แขวง แล้วก็มีทีมงานคณะกรรมการที่เข้มแข็ง คณะกรรมการเป็นตัวแทนของคนทุกกลุ่มที่อาศัยอยู่ในแต่ละซอย มีการแบ่งงานและความรับผิดชอบอย่างมีส่วนร่วมในฐานะตัวแทน (2) เชื่อมโยงทุกประเด็นงานพัฒนาและครอบคลุมทุกมิติ และสามารถบูรณาการแผนงานและงบประมาณกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาคีต่าง ๆ (3) มีระบบช่วยเหลือทางสังคมในการดูแลสมาชิกในชุมชนและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสสู่การจัดการและพึ่งตนเองที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมในด้านต่าง ๆ และ (4) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษาที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานในพื้นที่ เป็นตัวเชื่อมประสาน กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เกิดเครือข่ายเกิดเป็นระบบทุนและสวัสดิการ ระบบเกษตรที่สร้างโมเดล “ผักในเมืองหรือผักกลางซอย”

กระบวนการทำงานของสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรี ในการดำเนินโครงการ กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ มีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนดังนี้ (1) คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนเป็นตัวกลางในการประสานงานจัดประชุมคณะทำงาน เครือข่ายการทำงาน โดยส่งเสริมให้กลุ่มกิจกรรมต่างๆ เป็นหลักในการดำเนินโครงการ (2) วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนครอบคลุมในมิติของการพัฒนา (3) วางแผนกำหนดแนวทางการดำเนินการ (4) แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน ดำเนินงานการพัฒนาตามโครงการ กิจกรรมอย่างเป็นระบบ (5) ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน (6) สรุปผลและรายงานผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น และ (7) ประชุมถอดบทเรียนการพัฒนา เพื่อนำข้อดีไปประยุกต์เป็นแนวทางในการดำเนินงานในโครงการต่อไป และนำข้อจำกัดที่เกิดขึ้นไปเป็นข้อควรระมัดระวังในการดำเนินงานโครงการ กิจกรรมต่อไป

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานในโครงการกิจกรรมการพัฒนาร่วมกับสภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรี ประกอบด้วย (1) กรุงเทพมหานคร (2) สำนักงานเขตธนบุรีบทบาทในการสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรม คัดเลือกผลิตภัณฑ์เข้าร่วมโครงการภูมิปัญญาท้องถิ่น (3) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาของสภาองค์กรชุมชน การพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชน การสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน สนับสนุนโครงการกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน (4) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สนับสนุนโครงการอาหารปลอดภัยการปลูกผักกลางซอย (5) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) มีบทบาทในการสนับสนุนการสร้างสวัสดิการสุขภาพของคนในชุมชน (6) สำนักงานพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร มีบทบาทในการกระตุ้นส่งเสริมสวัสดิภาพความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน (7) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีบทบาทในการส่งเสริมความรู้ และแนะนำแหล่งเงินทุน (8) ศูนย์บริการสาธารณสุขในเขตธนบุรี (อสส.) 26 27 และ 36 มีบทบาทสนับสนุน อบรมการให้ความรู้ด้านสาธารณสุขพื้นฐานและร่วมรณรงค์ด้านสุขภาพให้กับคนในชุมชนเขตธนบุรี (9) มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา มีบทบาทในการส่งเสริมโครงการ (University to Tambon: U2T) แนะนำแนวทางการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ สเปรย์ตะไคร้และสบู่สมุนไพร (10) มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี สนับสนุนการพัฒนาตราสัญลักษณ์ ให้เป็นอัตลักษณ์ของสภาองค์กร (11) ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน (กศน.) เขตธนบุรีดำเนินบทบาทเกี่ยวกับส่งเสริมการทำกิจกรรม แนะนำการทำผลิตภัณฑ์ (12) มหาวิทยาลัยนเรศวร ดำเนินบทบาทเกี่ยวกับนำผลิตภัณฑ์เข้าร่วมงานวิจัย และ (13) มหาวิทยาลัยบูรพา เป็นพี่เลี้ยงช่วยถอดบทเรียนการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชน

บริบทเหตุการณ์ที่รื้อล้อมการขับเคลื่อนงานพัฒนาโดยคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรี กลุ่มองค์กรที่อยู่ในพื้นที่จำนวน 78 กลุ่ม อาสาสมัคร 300 คน โดยใช้กองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นเครื่องมือหลักในการทำงานควบคู่กับประเด็นงานพัฒนาระหว่างปี พ.ศ. 2562-2565 ประกอบด้วย ที่อยู่อาศัยบ้านมั่นคง การส่งเสริมอาชีพและทุน ความมั่นคงทางอาหาร เศรษฐกิจและทุนชุมชน ธรรมนูญสุขภาพชุมชน โมเดลการเกษตรในเมือง ประเพณีและวัฒนธรรมโดยการประสานเครือข่ายสนับสนุนทั้งเครือข่ายระยะใกล้คือ องค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่น ท้องที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ภายในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และเครือข่ายระยะไกลหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐที่อยู่ภายนอกจังหวัด จำนวน 13 องค์กร ที่หลากหลาย กลายเป็นพลังขับเคลื่อนการดำเนินงานให้สำเร็จ สร้างระบบธรรมาภิบาล ผ่านการบริหารจัดการโครงการที่ โปร่งใสสมาชิกและคนในชุมชนให้ความไว้วางใจ สร้างระบบสวัสดิการชุมชนมีกองทุนสวัสดิการชุมชนที่มีความ เข้มแข็งรองรับความเสี่ยงและสร้างหลักประกันให้กับสมาชิกได้ครอบคลุม ระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนด้วย กลุ่มวิสาหกิจชุมชน โครงการสร้างอาชีพ มีกลุ่มพัฒนาอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ สร้างระบบสุขภาพมีธรรมนูญ สุขภาพชุมชน ระบบเกษตรกรรมมีโมเดลปลูกผักในเมือง ระบบสิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรม ระบบที่เกิดขึ้น มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลง นำสู่การพึ่งตนเอง และการจัดการ ตนเอง (ดังภาพที่ 4.10) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้จากการสังเคราะห์

ภาพที่ 4.10 บริบทการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรี

4.5.8 รูปธรรมความสำเร็จ ผลงานที่เกิดขึ้นและการขยายผลการจากการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนเขตธนบุรีในการขับเคลื่อนงานพัฒนาผ่าน โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อยในเมืองเขตธนบุรี ในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงตามลำดับดังนี้

(1) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนเขตธนบุรี มิติเศรษฐกิจ ชุมชนมีเงินออมและสวัสดิการจากการร่วมเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน มีอาชีพและรายได้เสริมจากโครงการ กิจกรรมพัฒนาอาชีพโครงการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ สเปรย์ตะไคร้และสบู่สมุนไพร การขายสินค้าออนไลน์ผ่านสื่อต่างๆ และมีเทคนิคการขายที่หลากหลายรวมทั้งมีช่องทางและพื้นที่จำหน่ายสินค้ามากขึ้น จำนวน 40 คน เช่น การทำเหรียญโปรยทานทำให้บางครอบครัวมีรายได้ 10,000 บาทต่อเดือน มีความมั่นคงด้านอาหาร จากโครงการปลูกพืชผักสวนครัวที่เป็นต้นแบบด้านโมเดลเกษตรในเมืองหรือผักกลางซอย โครงการอาหารปลอดภัยในช่วงสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพึ่งตนเองได้ของชุมชน

(2) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนเขตธนบุรี มิติสังคม สุขภาพของคนในชุมชนดีขึ้น สมาชิกในชุมชนร่วมมือกันดีขึ้น สะท้อนจากการเข้าร่วมกิจกรรม ประชุมสม่ำเสมอ มีความสุขรู้สึกมั่นคงและมีหลักประกันในชีวิตจากการเข้าร่วมกองทุนสวัสดิการชุมชน คุณภาพชีวิตดีขึ้น สุขภาพของคนในชุมชนเขตธนบุรีดีขึ้นจากการมีอาหารปลอดภัยจาก มีความรักความสามัคคี มีเครือข่ายทางสังคมที่ขยายกว้างขึ้น เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชนอื่นๆ ด้านการจัดสวัสดิการให้กับผู้ด้อยโอกาส โครงการธรรมณูญสุขภาพ มีกลุ่มองค์กรชุมชนในพื้นที่ 78 กลุ่ม มีอาสาสมัครในชุมชนมากกว่า 300 คน

(3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนเขตธนบุรี มิติสิ่งแวดล้อม มีการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน การใช้พลังงานทางเลือก การปลูกผักปลอดสารพิษ ฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม

(4) ความภาคภูมิใจและรางวัลที่ได้รับของชุมชนเขตธนบุรี จากการรวมตัวกันเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ในบทบาทของการแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลขึ้นอย่างต่อเนื่องในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นที่มีความหลากหลายในวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามนับเป็นความภาคภูมิใจ จากการดำเนินงานการพัฒนาที่ผ่านมา ได้รับการยอมรับจากชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งในการเป็นแหล่งศึกษาดูงาน เป็นรากฐานสำคัญในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ และได้รางวัลแห่งความภูมิใจที่สำคัญ อาทิ ได้รับการคัดเลือกให้เข้ารับโล่เชิดชูเกียรติภูมิปัญญาจากกรุงเทพมหานคร โครงการประกวดภูมิปัญญาของเขตธนบุรี ประจำปี พ.ศ. 2565 และรางวัลกองทุนสวัสดิการชุมชนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ประจำปี พ.ศ. 2566

ความสำเร็จที่ปรากฏเป็นรูปธรรมของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่เขตธนบุรี ได้รับการยอมรับ สะท้อนจากทรัพยากรบุคคลที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดที่อยู่ในพื้นที่ ผู้นำที่ ร่วมกันทำงานใน

รูปแบบสภาองค์กรชุมชน ที่มีการจัดแบ่งหน้าที่ความสำคัญในการดำเนินงานที่ใช้ทักษะความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในการหนุนเสริมกันเพื่อทำงานในพื้นที่ รู้ว่าบริบทของพื้นที่เขตธนบุรี ทำอย่างไรจึงจะเหมาะสม สอดคล้องกับนิสัยใจคอของคนในชุมชน เป็นตัวแบบของการพัฒนาที่มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ หลักคิดต้องสร้างความเชื่อมั่นก่อน ให้เขายอมรับตัวเราก่อน ทักษะการประสานงาน กระจายข้อมูลข่าวสาร ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับชุมชน ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาสนับสนุน ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ การคิดเป็นระบบเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ผนวกกับเครื่องมือที่เป็นความสามารถของผู้นำและชุมชนซึ่งเป็นคนมีคุณภาพหรือทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่าของพื้นที่เขตธนบุรี

การบริหารจัดการโครงการ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนและสภาองค์กรชุมชน จะเชื่อมโยงการทำงานกับชุมชน กับสมาชิกชุมชน มีการตรวจสอบจำนวนผู้ติดเชื้อ เดินเคาะประตูบ้าน วัดไข้ แล้วลงทะเบียนคนป่วยในระบบสาธารณสุข เพื่อรับยาและเวชภัณฑ์ วางแผนดูแลและช่วยเหลือกันเอง ทำอาหารส่งผู้ติดเชื้อโควิดจำนวน 3 มื้อในแต่ละวัน โดยที่ประธานชุมชนจะเป็นผู้คัดกรองเบื้องต้น แล้วก็มีไบบรอนแพทย์เป็นผู้ป่วยติดเชื้อ กิจกรรมที่ดำเนินการในช่วงสถานการณ์โควิด คือ การสนับสนุนอาหาร สนับสนุนยาที่หาได้ในชุมชนประเภทสมุนไพรฟ้าทะลายโจรที่ช่วยกันปลูกโดยคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน ได้ร่วมกันปลูกมาก่อน ก่อนที่จะเกิดสถานการณ์โควิด ดังนั้นเมื่อเกิดสถานการณ์โควิดขึ้น ชุมชนจึงสามารถนำสมุนไพรมาใช้แทนยาของโรงพยาบาลที่ขาดแคลนในบางช่วงได้ทันทั่วถึง

อีกทั้งชุมชนมีทุนเดิมด้านอาหารที่เป็นชุมชนต้นแบบในการปลูกผักปลอดสารพิษอยู่ก่อนแล้ว การมีอาหารและสมุนไพรแจกให้ผู้ติดเชื้อไม่เพียงแต่คนในชุมชนเท่านั้นแต่สามารถเผื่อแผ่และนำไปถวายพระที่วัดต่างๆ ในเขตชุมชน เนื่องจากสถานการณ์การที่เกิดขึ้น ส่งผลกระทบให้เกิดเป็นความยากลำบากด้านเวชภัณฑ์ ยา อาหาร การมีทุนเดิมด้านอาหารปลอดภัย สมุนไพร จึงสามารถเผื่อแผ่ช่วยเหลือกันตามชุมชนที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงได้ นอกจากนี้ ของใช้ที่จำเป็นจำพวกหน้ากากอนามัย เจลแอลกอฮอล์ล้างมือ คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนและสภาองค์กรชุมชนได้แบ่งปันกันตามชุมชน บทเรียนที่ได้จากการแก้ปัญหาาร่วมกันในสถานการณ์ความยากลำบากที่เกิดขึ้นในห้วงวิกฤติการระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 นับเป็นอีกหนึ่งประสบการณ์ของการฝ่าฟันวิกฤติที่ยากลำบาก แต่ก็สามารถผ่านพ้นมาได้ด้วยการทำงานเป็นทีม ทุกคนทุ่มเท มีจิตอาสา และเสียสละในงานโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย เพราะแต่ละคนหากพิจารณาอายุแล้ว มีอายุสูง และควรอยู่ในวัยที่ต้องพักผ่อนแต่ด้วยจิตอาสาเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมกลับมาทำงานเพื่อประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมได้อย่างน่าชื่นชมจนเป็นต้นแบบ “คนมีคุณภาพ”

4.6 พื้นที่ต้นแบบตำบลคลองหินปูน อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว

ภาพที่ 4.11 สภาพบริบทพื้นที่ทางกายภาพของตำบลคลองหินปูน

ที่มา: (สุภาวดี ขุนทองจันทร์, 2566)

4.6.1 บริบทการพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูน

จากการสัมภาษณ์และการบอกเล่าเรื่องราว การขับเคลื่อนการพัฒนาของพื้นที่ ด้วยรูปแบบการประชุมกลุ่มย่อยที่เน้นสุนทรียภาพการสนทนา ประกอบด้วย ผู้นำสภาองค์กรชุมชน สมาชิกสภาองค์กรชุมชน ตำบลคลองหินปูน เจ้าหน้าที่ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และนักวิชาการจากวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2566 และจากการตรวจสอบข้อมูลร่วมกันในพื้นที่ เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2566 ณ สถาบันการเงินชุมชนบ้านบ่อลูกรัง อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว

สภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูน ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2551 ปีเดียวกับที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติ พ.ศ. 2551 โดยประชาชนในพื้นที่มองเห็นประโยชน์ร่วมกันในการขับเคลื่อนงานผ่านสภาองค์กรชุมชน จึงเห็นพ้องต้องกันในการจัดตั้งขึ้น โดยการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มีพันธมิตรร่วมกันในการจัดตั้งเพื่อแก้ปัญหาช่วยเหลือ สนับสนุน และทำกิจกรรมที่ชอบด้วยกฎหมายอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต พัฒนารฐานข้อมูลที่น่าสู่การจัดทำแผนพัฒนาตำบลให้ประชาชนมีสวัสดิการถ้วนหน้า มีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง สร้างระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนเพื่อแก้ปัญหาหนี้สิน ที่สอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของตำบลคลองหินปูน ณ เดือนพฤษภาคม 2566 คณะกรรมการสภาองค์กร

ชุมชนตำบลคลองหินปูน มีจำนวน 13 คน เป็นผู้นำระดับหมู่บ้าน(ผู้ใหญ่บ้าน) ผู้นำระดับตำบล (กำนัน) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ตัวแทนกลุ่มหรือองค์กรในพื้นที่ โดยมีรายชื่อคณะกรรมการดังนี้

(1) นายสุด มากจันทิก	อายุ 63 ปี	ตำแหน่ง ที่ปรึกษา
(2) นายละอองดาว สีลาน้ำเที่ยง	อายุ 55 ปี	ตำแหน่ง ประธาน
(3) นางสาวนวลจันทร์ สมชัย	อายุ 58 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(4) นางพัฒนา แต่งอ่อน	อายุ 60 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(5) นางสาวเพชรลดา แซ่ตั้ง	อายุ 50 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(6) นายมีชัย สิงห์เสนา	อายุ - ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(7) นางจันทร์เพ็ญ สีมาชัย	อายุ 49 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(8) นางอารีย์ โนนีลา	อายุ 50 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(9) นางสมจิตร โพธิ์ศรี	อายุ 55 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(10) นางสมจิตร เปียดนอก	อายุ 64 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(11) นางสาวไพรินทร์ พลยุทธ	อายุ 40 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(12) นายขาว อินตา	อายุ 43 ปี	ตำแหน่ง ผู้ประสานงาน
(13) นางสาวศศิธร สีลาน้ำเที่ยง	อายุ 30 ปี	ตำแหน่ง เลขานุการคณะกรรมการ

การรวมตัวกันของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนทั้ง 13 คน และสมาชิก 85 คนที่เป็นตัวแทนของหมู่บ้านทั้ง 16 หมู่บ้าน ในการร่วมเป็นคณะกรรมการกองทุนที่มีอยู่ ที่มีความแตกต่างกัน ทั้งเพศชายและเพศหญิงคิดเป็นสัดส่วน 1 ต่อ 2.25 คน อายุต่ำสุด 30 ปี อายุสูงสุด 63 ปี อายุเฉลี่ย 47 ปี มีประสบการณ์การทำงาน ความเชี่ยวชาญในการทำงานและการดำเนินชีวิต แต่ทุกคนที่มาร่วมกันทำงานมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และทุกคนมาทำงานด้วยใจที่เสียสละเวลา ทำงานด้วยจิตสาธารณะต้นเป็นการระเบิดจากข้างในซึ่งเป็นจุดแข็งของทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญที่สุดในพื้นที่

คลองหินปูน เป็นพื้นที่ ที่มีอุปสรรคในการขับเคลื่อน ใช้ข้อมูลที่มีความถูกต้องแม่นยำ เป็นหลักสำคัญในการทำงาน โดยเฉพาะข้อมูล 4 ชุด ได้แก่ ชุดที่หนึ่งข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว เป็นรายละเอียดเกี่ยวกับครอบครัว อาชีพหลัก อาชีพรอง จำนวนประชากร ผู้เปราะบาง ผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการ ครอบครัวยากจน พฤติกรรม สวัสดิการ รายได้ หนี้สิน การถือครองที่ดิน กรรมสิทธิ์ในที่ดิน การเสียภาษี ชุดที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรท้องถิ่น โครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ (แผนที่ทำมือหรือแผนที่มีชีวิต) ประกอบด้วยข้อมูลที่ดิน แหล่งน้ำ การพัฒนาแหล่งน้ำ ทนในพื้นที่ ชุดที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วยหมอบ้าน หมอแคน ร้าเข็ง หมอผี และชุดที่ 4 เป็นข้อมูลประวัติศาสตร์ รากเหง้า ความเป็นมาและวิถีชีวิตของชุมชน ข้อมูลทั้ง 4 ชุด ถือว่ามีความสำคัญเป็นพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน และเป็นพื้นฐานของการยกระดับสู่การ

จัดตั้ง สภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูน ซึ่งมีนายละอองดาว สีลาน้ำเที่ยง ดำรงตำแหน่ง ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูน พร้อมด้วยคณะกรรมการดำเนินงาน

ความโดดเด่นด้านการบริหารของผู้นำชุมชนตำบลคลองหินปูนมีรูปธรรมความสำเร็จหลากหลายมิติจากคนมีคุณภาพที่ได้รวมตัวกันและดำเนินงานด้าน สถาบันการเงินชุมชนบ้านบ่อลูกรัง ซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2549 เป็นสื่อกลางในการช่วยแก้ไขปัญหาหนี้สินให้กับคนในชุมชน โดยมีหลักยึดในการบริหารจัดการ จากคำกล่าวของละอองดาว สีลาน้ำเที่ยงที่กล่าวว่า **“เงินเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ปัญหา แต่การบริหารเงินสำคัญยิ่งกว่า ทำอย่างไรเงินทุนเดิมจะยังอยู่ครบให้เป็นภูมิคุ้มกัน แต่ให้มีดอกผลออกงอกเพื่อนำดอกผลไปแก้ไขปัญหาที่เกิดเป็นวิกฤติของชุมชนให้อยู่รอดนำสู่คุณภาพชีวิตและการพึ่งตนเองของชุมชนได้อย่างยั่งยืน”**

เดิมชุมชนมีปัญหาหนี้สินจากการลงทุนด้านการเกษตร และคนในชุมชนต้องไปกู้ยืมนายทุน อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 10-20 ต่อเดือน และเมื่อผลผลิตไม่สามารถจำหน่ายได้ จึงไม่มีรายได้เพียงพอที่จะนำส่งคืนเงินกู้ยืมแก่นายทุนได้ คณะกรรมการสถาบันการเงินชุมชนบ้านบ่อลูกรัง จึงได้หารือร่วมกันมีมติ อนุมัติโครงการช่วยเหลือให้เงินกู้กับเกษตรกรหรือคนในชุมชนที่มีปัญหาเดือดร้อนจากการกู้ยืมเงินนอกระบบจากนายทุนที่อัตราดอกเบี้ยสูง ให้เข้ามากู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินชุมชนบ้านบ่อลูกรังตามระเบียบ หลักเกณฑ์ของสถาบันการเงิน ที่คิดอัตราดอกเบี้ย ร้อยละ 2 ต่อปีมีผู้ค้ำประกัน 2 คน หากคนในชุมชนกู้ยืมจำนวนเงิน 10,000 บาท เมื่อสิ้นปีจะนำส่ง 10,000 บาท พร้อมดอกเบี้ย 200 ซึ่งปัจจุบันสถาบันการเงินชุมชนบ้านบ่อลูกรัง จะบริหารจัดการดอกผลเชื่อมโยงกับกองทุนสวัสดิการชุมชน ดอกเบี้ยที่สถาบันการเงินบ้านบ่อลูกรังได้รับจะถูกนำไปสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชนจำนวนหนึ่ง

สถาบันการเงินชุมชนบ้านบ่อลูกรัง มีการบริหารจัดการภายใต้คณะกรรมการ 85 คน ตัวแทนหมู่บ้าน 4-5 คนจาก 16 หมู่บ้าน เป็นเสาหลักค้ำจุนในด้านเศรษฐกิจ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ด้วยการบริหารจัดการอย่างมีธรรมาภิบาลและเป็นที่ยอมรับของคนชุมชนที่กู้ยืมเพื่อนำไปแก้ปัญหาหนี้สินจากการกู้ยืมนอกระบบให้บรรเทาลงและหมดสิ้นไป เป็นการตัดวงจรหนี้สินทำให้คนในชุมชนได้เดินหน้าประกอบอาชีพเพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตครอบครัว ต่อไปได้ ทำให้สถาบันการเงินชุมชนบ้านบ่อลูกรัง เป็นที่รู้จักของคนในชุมชนทั้ง 16 หมู่บ้าน และคนใน 16 หมู่บ้าน ได้เข้ามาใช้บริการกู้ยืม คิดเป็นร้อยละ 90 บางครอบครัวเมื่อปลดหนี้สินเสร็จสิ้นแล้ว ได้กู้ยืมต่อยอดการประกอบอาชีพ ณ ปัจจุบันสถาบันการเงินมีการบริหารจัดการด้วยระบบที่มั่นคงจากคณะกรรมการที่มีการบริหารอย่างมีธรรมาภิบาล โปร่งใสเป็นหัวใจสำคัญให้เกิดดอกผลจากดอกเบี้ย และมีเงินปันผล ที่สามารถนำดอกผลส่วนหนึ่งไปจัดสรรเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อรองรับความเสี่ยงในกรณีที่ภาครัฐไม่สามารถสมทบได้ ซึ่งกองทุนสวัสดิการชุมชนไม่ได้รับการสมทบมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2559 นับเป็นเวลา 8 ปีแล้ว

คณะกรรมการสถาบันการเงิน และคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน ได้หารือร่วมกันในการทำให้เงินออกดอกผล เพื่อเป็นทุนสำรองโดยให้หมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านมีร้อยละ 30 ของเงินทุนที่ฝากไว้กับสถาบันการเงินชุมชน โดยคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี ซึ่งดอกเบี้ยที่ได้รับในแต่ละปี จะถูกจัดสรรเข้ากองทุนสวัสดิการชุมชน ร้อยละ 6 แต่ถ้าหากสมาชิกหมู่บ้านใดกู้ยืมไปแล้วส่งคืนไม่ตรงกำหนดจะมีค่าปรับ เพื่อสร้างวินัยด้านการเงินให้กับชุมชน ดังนั้นหมู่บ้านที่กู้ยืมจากสถาบันการเงินชุมชน และกู้จากกองทุนสวัสดิการชุมชนไป จะมีวินัยและรักษาเครดิตในภาพรวมของหมู่บ้านก่อน ซึ่งหากผู้นำไม่สามารถจัดเก็บจากผู้กู้ได้ จะนำเงินส่วนตัวสำรองจ่ายเพื่อส่งเงินที่กู้ยืมไปให้ครบแล้วจึงไปจัดเก็บจากสมาชิกในหมู่บ้านของตนเองต่อไป

การหล่อหลอมวินัยทางการเงิน โดยมีผู้นำแต่ละหมู่บ้านมีความรับผิดชอบและสามารถดูแลลูกบ้านได้ ทำให้ทุกหมู่บ้านมีวินัยในการส่งคืนเงินกู้ยืม เกิดระบบการบริหารจัดการด้านการเงินของชุมชนมีประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการของคณะกรรมการที่มีหลักคิดอยู่บนพื้นฐาน **“เงินของหมู่บ้านคือเงินตัวเอง ต้องบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์กับชุมชน”** ทำให้เงินงอกเงยโดยที่เงินต้นยังอยู่ครบ และดอกเบี้ยที่ได้รับจากการบริหารจัดการแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งนำมาสมทบเงินต้นเพื่อให้เพิ่มพูนขึ้น อีกส่วนนำไปสร้างสวัสดิการเป็นเงินสำรองเพื่อรองรับวิกฤติหรือสร้างสาธารณะประโยชน์ที่มีความจำเป็นของหมู่บ้านได้เพิ่มขึ้นโดยไม่ได้อำนาจสนับสนุนจากรัฐ สามารถใช้ดอกผลสถาบันการเงินชุมชนบ้านบ่อลูกรัง เชื่อมโยงกับกองทุนสวัสดิการชุมชน พัฒนาชุมชนให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ซึ่งคณะกรรมการบริหารกองทุนจะเรียกเงินส่วนนี้ว่า **“เม็ดเงินสิทธิประโยชน์”** ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น นำไปซ่อมแซมถนน ติดตั้งไฟพลังงานแสงอาทิตย์ส่องสว่างถนนทั้งหมู่บ้าน ติดตั้งกล่องวงจรปิดเพื่อสร้างระบบความปลอดภัยให้ชุมชน เป็นเงินกองกลางให้ทุกหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 500,000 บาท เพื่อให้จัดเก็บดอกผลจากการเก็บค่าน้ำ โดยที่เงิน 500,000 บาทของแต่ละหมู่บ้านที่ได้รับการจัดสรรยังอยู่ครบ ด้วยศักยภาพของการบริหารจัดการทางการเงินของคณะกรรมการสถาบันการเงินชุมชน สามารถจัดการตนเองได้อย่างอิสระโดยที่ไม่รบกวนการพึ่งพาจากหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานภายนอกอื่นโดยแท้จริง

จากที่กล่าวแล้วข้างต้นส่วนหนึ่งว่า สถาบันการเงินชุมชนบ้านบ่อลูกรัง ที่มีคณะกรรมการสถาบันการเงิน สภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูนขับเคลื่อนงานร่วมกัน ในประเด็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต การสร้างอาชีพและรายได้ การจัดระเบียบชุมชนในการดูแลรักษาสุขภาพแวดล้อม โดยมีการเชื่อมโยงกับคนในชุมชน กลุ่มองค์กร และเครือข่ายการทำงานในชุมชนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเรื่องการแก้ไขปัญหาที่ดิน สถาบันการเงินชุมชน จะเปิดให้สมาชิกกู้ยืมเงินเพื่อซื้อที่ดินในการทำกินให้กับคนในชุมชน สร้างโอกาสให้คนในชุมชนได้มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองในการทำประโยชน์ ทั้งประกอบอาชีพ ปลูกสร้างที่อยู่อาศัย จนทำให้ตำบลคลองหินปูนกลายเป็นศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดิน และที่อยู่อาศัย หลังจากชุมชนได้ดำเนินการไปได้ระยะหนึ่ง ได้มีสถาบันการศึกษาที่อยู่ในท้องถิ่น คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ วิทยาเขตสระแก้ว มาช่วยเป็นที่เล็งในการจัดทำข้อมูลชุมชน แล้วก็เห็นปัญหาว่าที่ตำบลคลองหินปูน มีปัญหาเรื่อง

น้ำ พลังงาน มหาวิทยาลัยฯ จึงได้ประสานของความร่วมมือกับสำนักงานพลังงานจังหวัดสระแก้ว นำแผงโซล่าเซลล์เข้ามาใช้ในพื้นที่เป็นครั้งแรก ก็ถือเป็นงานใหม่ที่ท้าทายในการทำงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับคนในชุมชน

นอกจากนี้ยังมีสถาบันการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ วิทยาเขตสระแก้ว เข้ามาช่วยทำข้อมูล โปรแกรมการทำแผนพัฒนาชุมชนให้มีความชัดเจนมากขึ้น ก่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้ข้อมูล และนำข้อมูลไปเชื่อมประสานในการพัฒนาพื้นที่กันได้อย่างบูรณาการ ต่อยอดไปสู่โครงการ กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและที่อยู่อาศัยที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และสภาองค์กรชุมชน ได้ประสานเครือข่ายเข้ามาหนุนเสริม เช่น ทีมสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด เป็นวิทยากรในการจัดอบรมหลักสูตรที่สำคัญ คือ การซ่อมแอร์บ้าน แอร์รถยนต์ ตู้เย็น และหลักสูตร การอบรมการทำโต๊ะปูน เพื่อที่จะให้ชุมชนได้ต่อยอดเกิดอาชีพ มีรายได้ สืบเนื่องจากเรื่องทำอาชีพ ชุมชนได้ร่วมมือกับสำนักงานพัฒนาสังคม เปิดเป็นศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบลคลองหินปูนด้วยโมเดลตาข่ายประรด ภายใต้โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อยในเมืองและชนบทในปี พ.ศ. 2565 ต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน พ.ศ.2566

การทำงานในแต่ละประเด็นในพื้นที่ ของสภาองค์กรชุมชนจะต้องสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธา เพื่อเรียกความร่วมมือจากชุมชน เช่น เมื่อครั้งจัดตั้งสวัสดิการชุมชน ในปี พ.ศ. 2551 พบว่า อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีบทบาทสำคัญมากในการทำงาน โดยเฉพาะบทบาทการรวบรวมข้อมูล การจัดเก็บข้อมูล และการอัปเดตข้อมูล ในกลุ่มผู้เปราะบางในชุมชนที่ต้องได้รับการดูแลให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ เพื่อให้ข้อมูลพร้อมสำหรับการนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชน บทบาทที่สำคัญของ อสม. นอกจากสำรวจและจัดเก็บข้อมูลแล้ว ยังต้องรณรงค์ ให้ข้อมูล และประโยชน์ที่จะเกิดจากการเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนด้วย โดยในช่วงการจัดตั้งครั้งแรก การทำงานเป็นไปอย่างยากลำบาก เนื่องจากคนในชุมชนไม่เชื่อถือคณะกรรมการ เพราะที่ตำบลคลองหินปูนเคยมีประวัติการทำงานด้านกองทุนหมู่บ้านแล้วเกิดความล้มเหลวมาก่อน จากการดำเนินงานที่ไม่โปร่งใสขาดธรรมาภิบาลของคณะกรรมการที่ดำเนินงานในอดีต ทำให้ อสม. ต้องทำงานหนักและเข้าถึงสมาชิกทุกคน อธิบายให้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน เพื่อสร้างความมั่นใจพร้อมกับเชิญชวนให้เห็นความสำคัญที่จะเกิดขึ้น โดยเฉพาะการสร้างหลักประกันให้กับสมาชิกทุกคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการออมเงินไว้ใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน สามารถลดความเสี่ยงจากสถานการณ์ที่ไม่คาดคิดที่อาจจะเกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวในอนาคต ผลจากการทำงานของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนการทำงานที่เข้มแข็งของอาสาสมัครประจำหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง พบว่า สมาชิกเริ่มต้นที่มีอยู่เพียง 300 ราย ทำให้ได้สมาชิกเพิ่มขึ้นมา จำนวน 2,000 ราย ภายในระยะเวลา 3 เดือน ปัจจุบัน ณ เดือนกรกฎาคม 2566 มีสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น 2,500 คน จากจำนวนประชากรทั้งสิ้น 9,441 คน คิดเป็นร้อยละ 26.48

จากการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จในพื้นที่ พบว่า พื้นที่ที่มีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ มีทุนมนุษย์ที่ดี ก่อเกิดทุนทางสังคมตามมา ทั้งทุนมนุษย์และทุนทางสังคมเกื้อหนุนการทำงานการแก้ปัญหา เช่น

กรณีสมาชิกกู้ยืมเงินไปแล้วไม่สามารถชำระคืนได้ภายในเวลาที่กำหนด เพราะการเจ็บป่วยกะทันหันต้องเข้าพักรักษาตัวในโรงพยาบาล ระหว่างที่พักรักษาตัวก็ต้องขาดรายได้ ดังนั้น คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนจะพิจารณานำเงิน “สิทธิประโยชน์” มาช่วยเหลือโดยคิดว่าเมื่อวันหนึ่งที่สมาชิกหายเจ็บป่วย สมาชิกจะนำเงินมาส่งใช้คืนให้ ส่วนสมาชิกที่ไม่สามารถส่งใช้เงินกู้คืนคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนจะนัดมาพูดคุย เพื่อทำความเข้าใจและข้อตกลงการผ่อนปรนการยืมระยะเวลาในการส่งคืนเงินกู้ การแก้ปัญหาในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นการแก้ปัญหาที่ใช้ทุนทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ และมองว่ากรณีการฟ้องร้องให้เกิดเป็นลำดับสุดท้ายที่คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนจะพิจารณาดำเนินการ การดำเนินการดังกล่าวนับเป็นการสร้างวัฒนธรรมการพึ่งพา พึ่งพิงกันอย่างมีอาชีพ ส่งผลให้เกิดค่านิยมการช่วยเหลือ เกื้อกูล การให้โอกาส ก่อเกิดเป็นความสามัคคีที่เหนียวแน่นของคนในชุมชนผ่านการรวมกลุ่ม เช่น สถาบันการเงินชุมชนบ้านบ่อลูกรัง โครงการพระราชรัฐ (กองทุนหมู่บ้าน) กองทุนสวัสดิการชุมชน (จดทะเบียนเป็นกองทุนสาธารณประโยชน์) กองทุนฌาปนกิจ กองทุนที่ดินและที่อยู่อาศัย

สถาบันการเงินชุมชนบ้านบ่อลูกรัง คือ เครื่องมือที่ทรงพลังในการแก้ปัญหาและพัฒนาในพื้นที่ ที่ได้สร้างผลกระทบให้คนในชุมชนแก้ปัญหาได้ตามลำดับจนเกิดความเข้มแข็งและอุมขุมชุมชนได้ โดยการบริหารจัดการของคณะกรรมการสถาบันการเงินที่มีประสบการณ์ในการดำเนินงานแก้ปัญหาและพัฒนาพื้นที่มา มากกว่า 17 ปี นับตั้งแต่เริ่มก่อตั้งสถาบันการเงิน ดังนั้นเมื่อมีพระราชบัญญัติจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ทำให้คณะกรรมการสถาบันการเงินชุมชน เห็นชอบร่วมกันในการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูน ทำให้เกิดการขยายขอบเขตการทำงาน การพัฒนาในพื้นที่มากขึ้น ทำให้การขับเคลื่อนงานแก้ปัญหาและการพัฒนาในพื้นที่ประสบความสำเร็จ อันมีปัจจัยจากคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนส่วนใหญ่เป็นคณะกรรมการสถาบันการเงินชุมชนบ้านบ่อลูกรังอยู่แล้ว เป็นทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพรับรู้บริบทของคนในพื้นที่ผ่านการทำงาน การจัดเก็บข้อมูล คิดเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบจัดสรรผลประโยชน์จากการบริหารจัดการกองทุน ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตสู่การพึ่งตนเองได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตสู่การจัดการตนเองได้ สถาบันการเงินชุมชนบ้านบ่อลูกรังจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทรงพลัง ผนวกกับผู้นำและคณะกรรมการสามารถใช้เครื่องมืออย่างมีประสิทธิภาพ จึงกลายเป็นความสำเร็จ ที่สร้างดอกผลได้เป็นทวีคูณจากการดำเนินงานของคนมีคุณภาพในพื้นที่

ผลงานและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาในพื้นที่ มาจากทุนมนุษย์ที่เป็นคนดีและคนเก่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “คนมีคุณภาพ” ซึ่งเป็นทุนที่มีความสำคัญที่สุด ส่งผลให้พื้นที่ตำบลคลองหินปูนได้รับการประเมินชุมชนเข้มแข็งในมิติที่สำคัญ 4 มิติจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยเฉพาะมิติที่สะท้อนศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีผลคะแนนที่ประเมินปรากฏในหัวข้อ 4.6.2

4.6.2 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง 4 มิติ จากข้อมูลitudiyภูมิ พบว่า มิติคนมีคุณภาพคะแนนที่ได้ 88 คะแนน มิติองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง คะแนนที่ได้ 84 คะแนน มิติคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น คะแนนที่ได้ 87 คะแนน และมิติความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น คะแนนที่ได้ 82

คะแนนจากคะแนนเต็ม 100 คะแนน คะแนนการประเมินอยู่ในระดับที่ดีมากที่สุดทั้ง 4 มิติ (ดังตารางที่ 4.6) สะท้อนให้เห็นศักยภาพการนำของผู้นำและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ ที่มีกระบวนการพัฒนาศักยภาพของตนเองผ่านการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการสร้างเครือข่ายหนุนเสริมการดำเนินงานในพื้นที่

ตารางที่ 4.6 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งตำบลคลองหินปูน ปี พ.ศ. 2565

ลำดับ	รายการ	คะแนน (100)	ระดับ
1.	มิติคนมีคุณภาพ	88	มากที่สุด
2.	มิติองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง	84	มากที่สุด
3.	มิติคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น	87	มากที่สุด
4.	มิติความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น	82	มากที่สุด

หมายเหตุ: 70-79 คะแนน ระดับดี 80 คะแนนขึ้นไปอยู่ในระดับดีมาก

ที่มา: (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.), 2565)

4.6.3 บทบาทของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูนที่เป็นผู้มีจิตอาสาและเสียสละทุ่มเทการทำงานให้กับการพัฒนาพื้นที่ มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยสภาองค์กรชุมชนเป็นพื้นที่กลางของการสื่อสาร แลกเปลี่ยน ข้อมูล ข่าวสาร การประสานงานระหว่างผู้นำ สมาชิกสภาองค์กรชุมชน และสมาชิกในการทำงานเครือข่ายที่อยู่ภายในและภายนอกเพื่อร่วมกันหาแนวทางการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่จะเกิดขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชน สภาองค์กรชุมชนจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างพื้นที่แห่งการสร้างสังคมให้น่าอยู่ร่วมกันของชุมชนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูน นายละอองดาว ลีสานน้ำเที่ยง ดำรงตำแหน่งหลายในฐานะประธาน 4 ตำแหน่งสำคัญ ได้แก่ ประธานสภาองค์กรชุมชน ประธานสถาบันการเงินชุมชน ประธานกองทุนสวัสดิการชุมชน ประธานประชารัฐชุมชน มีศักยภาพในการทำงานในฐานะผู้นำในกลุ่มต่าง ๆ “หนึ่งคนหลายงาน หลากหลายหน้าที่” การเป็นผู้นำในการทำงานที่หลากหลายหน้าที่ทำให้มีความสามารถในการใช้เหตุผลและประสบการณ์ในการวิเคราะห์ แยกแยะปัญหา โดยดำเนินบทบาทด้านการแก้ปัญหาที่สำคัญเร่งด่วนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ได้แก่

(1) การเป็นผู้นำในการแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย การดำเนินโครงการบ้านพอเพียงชนบท ส่งเสริม ครอบครัวผู้ยากไร้ในพื้นที่ให้มีบ้านอยู่อาศัย สมาชิกในบ้านเกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และประสานความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหินปูน

(2) ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่น อนุรักษ์ พื้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของชุมชน โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกสภาองค์กรชุมชนร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ได้ร่วมกันงานกิจกรรมตามวิถีไทย เช่น เทศกาลสงกรานต์ และ บุญประเพณีตามความเชื่อ

(3) เผยแพร่และให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกสภาองค์กรชุมชน รวมทั้งการร่วมมือกันในการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สมบูรณ์และยั่งยืน สะท้อนจากการดำเนินโครงการ กิจกรรมการอบรม บำรุงรักษาเซลล์แสงอาทิตย์ ในปี พ.ศ. 2564 เผยแพร่และให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกสภาองค์กรชุมชน หลักสูตรการอบรมการขายออนไลน์

(4) เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา ให้ตรงตามความต้องการของประชาชนอันเกี่ยวกับการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การพัฒนาต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ โดยใช้ศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบล เป็นเครื่องมือ คัดกรองตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกี่ยวกับจำนวนผู้เดือดร้อน 4 กลุ่มได้แก่ ผู้พิการ เด็ก ผู้ไร้ที่พึ่ง ผู้สูงอายุ

(5) จัดให้มีเวทีการปรึกษาหารือกันของประชาชนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล หรือหน่วยงานของรัฐที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน คลองหินปูน ที่มีการดำเนินโครงการ กิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับบริบท

(6) ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรชุมชนในตำบลเกิดความเข้มแข็งและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนรวมทั้งประชาชนทั่วไปในตำบลพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน สะท้อนจาก การดำเนินโครงการ กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อยในชนบทที่ประสบปัญหาจากสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 เพื่อยกระดับมาตรฐานการทำงานต่อยอดด้านอาชีพ สร้างรายได้ เช่น การอบรมทำโต๊ะปูนปั้นไม้เทียม อบรมมาตรฐานช่างชุมชน (ช่างแอร์รถยนต์ ช่างไฟฟ้าภายในอาคาร การติดตั้งและซ่อมบำรุงเครื่องปรับอากาศในบ้านและอาคารพาณิชย์ขนาดเล็ก) การเลี้ยงหอยเชอร์รี่สีทองที่มีคุณค่าทางอาหารและโภชนาการสูง เป็นแหล่งอาหารให้กับครอบครัวและขยายพันธุ์หอยให้กับพื้นที่อื่นได้นำไปเพาะเลี้ยง และรวมกลุ่มเพื่อการตลาด

(7) วาง กฎ กติกาในการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูน เพื่อเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่ การดำเนินโครงการ กิจกรรม รายงานสถานการณ์ด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตำบลเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกชุมชนทั่วไปทราบ จากโครงการและกิจกรรมดังที่ได้กล่าวข้างต้น เป็นการสร้างคนในพื้นที่ให้มีคุณภาพและคนมีคุณภาพจะไปสร้างทุนทางสังคมที่เข้มแข็งต่อไป

4.6.4 หลักคิด และทัศนคติ ในการดำเนินงานของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูน คือ “ทุกคนมีคุณค่า ทุกคนมีศักยภาพ การใช้ฐานข้อมูลที่มีชีวิตคือฐานข้อมูลที่ทุกคนร่วมกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ นำสู่การจัดทำแผนพัฒนาตำบล ประชาชนมีสวัสดิการทุกมิติโดยเฉพาะเรื่องบ้านและที่ดิน ประชาชนมีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยที่มั่นคง เยาวชนมีกิจกรรมร่วมในตำบล สร้างทุนชุมชนเป็นหุ้นส่วนพัฒนาในตำบล ด้วยเรื่องสวัสดิการ การพัฒนาอาชีพ การพัฒนาศักยภาพคนในตำบลของคนแต่ละช่วงวัย ตั้งแต่เยาวชน คนทำงาน ผู้สูงอายุ” เป็นหลักคิดและหลักการทำงานที่เป็นแรงผลักดัน ทรงพลังในการขับเคลื่อนการทำงานพัฒนาในพื้นที่ จนประสบความสำเร็จหลายโครงการและกิจกรรม ในการทำงานพัฒนาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ของประธานสภาและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูน

4.6.5 ทักษะ ที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูนใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ มีการคิดอย่างเป็นระบบเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน โดยใช้ทักษะที่หลากหลายผสมผสานกันในการทำงานมองทุกอย่างเป็นโอกาสและเรียนรู้จากการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้งานสำเร็จ เช่น ใช้ทักษะการประสานงาน เพื่อให้คนเห็นความสำคัญและมีเป้าหมายในการร่วมมือกันทำงาน ทักษะการทำงานเป็นทีมที่ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายที่ต้องมีความสามัคคี ยึดมั่นในอุดมการณ์ และการนำของผู้นำสภาองค์กรชุมชนที่น่าอย่างมีวิสัยทัศน์ โดย มีการสื่อสารเป็นระยะๆ อย่างตรงไปตรงมา เพื่อสร้างความเข้าใจให้ตรงกันระหว่างเครือข่ายระยะใกล้สภาองค์กรชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานเครือข่ายระยะไกล เพื่อให้ทุกคนรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้องตรงกัน เกิดการขับเคลื่อนงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

4.6.6 เครื่องมือ ที่สำคัญที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูนใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ คือ (1) สถาบันการเงินชุมชนบ้านบ่อลูกรังที่เชื่อมโยงกับกองทุนสวัสดิการชุมชน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้าน (ประชารัฐ) และกองทุนที่ดินและที่อยู่อาศัย (2) ชุดข้อมูล 4 ชุดของพื้นที่ได้แก่ ชุดข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว อาชีพหลัก สวัสดิการ รายได้ หนี้สิน กรรมสิทธิ์ในที่ดิน ชุดที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรทุนท้องถิ่น โครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ (แผนที่ทำมือหรือแผนที่มีชีวิต) ชุดที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และชุดที่ 4 เป็นข้อมูลประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของชุมชน ข้อมูลเหล่านี้เป็นข้อมูลที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการแก้ปัญหาและการพัฒนาในพื้นที่ และมีการอัปเดตข้อมูลทุก 2 ปี (3) ศูนย์ดิจิทัลชุมชนบ้านบ่อลูกรังเป็นเครื่องมือในการสื่อสารด้านการตลาด สร้างกลุ่มรวมผลผลิต ปฏิทินการประชุมประจำเดือน เพื่อทำประชาคมกับสมาชิกชุมชน ติดตามการทำงาน ถอดบทเรียนจากการทำงาน วางแผนการทำงาน โครงการและกิจกรรมพัฒนา (4) การเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของพื้นที่ ที่ประสบความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคที่ควรระวังแล้วนำการเรียนรู้จากประสบการณ์ของคนอื่นมาประยุกต์ใช้ในการทำงานของชุมชน (5) ศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบล เป็นเครื่องมือ คัดกรองตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกี่ยวกับจำนวนผู้เดือดร้อน 4 กลุ่มได้แก่ ผู้พิการ เด็ก ผู้ไร้

ที่พึง ผู้สูงอายุ เพื่อให้ข้อมูลสะท้อนตามความเป็นจริงและยืนยันข้อมูลที่ถูกต้องที่อยู่ในชุมชนเพื่อให้ผู้เดือดร้อนได้รับการช่วยเหลือ (6) แผนที่ทำมือที่คนในชุมชนร่วมกันทำ ร่วมรับรู้สภาพทางภูมิศาสตร์ที่ดิน แหล่งน้ำ ทรัพยากรในพื้นที่ (7) กฎ กติกา ข้อบังคับในการบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการเงินชุมชน สวัสดิการชุมชน ที่ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการที่เป็นผู้แทนจากทุกหมู่บ้าน และสมาชิกทุกคนรับทราบและปฏิบัติให้เป็นไปตาม กฎ กติกา ข้อบังคับอย่างเคร่งครัดเพื่อรักษาวินัย ความรับผิดชอบทางการเงินของสมาชิก (8) การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาพื้นที่ด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา

เครื่องมือการพัฒนาของตำบลท่าหมื่นรามที่กล่าวมานี้ ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกับพื้นที่อื่นๆ แต่มีบางเครื่องมือที่แตกต่างกันอยู่บ้าง เช่น ชุดข้อมูลชุมชน (แผนที่ทำมือ) TPMAP ทั้งนี้เพราะการเลือกใช้เครื่องมือจะสัมพันธ์กับบริบทพื้นที่ สัมพันธ์กับลักษณะการทำงาน ประสบการณ์ ที่เกิดจากการเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชน เครื่องมือที่เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการใช้เครื่องมือ ดังนั้นการเลือกใช้เครื่องมือได้อย่างเหมาะสม จะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนการทำงานแก้ปัญหาและการพัฒนาในพื้นที่ของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ให้สำเร็จ อย่างเป็นรูปธรรมซึ่งความสำคัญของเครื่องมือกับผลลัพธ์ของการใช้เครื่องมือ ได้วิเคราะห์ในบทที่ 5

4.6.7 กลไก และกระบวนการ เครื่องมือดำเนินงานในพื้นที่ตำบลคลองหินปูน การสร้างกลไกโดยอาศัย (1) มีคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนจากหมู่บ้านๆ ละ 5 คนและเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความเชื่อถือ ศรัทธามาร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชนและคณะกรรมการสถาบันการเงินชุมชน (2) ความรู้ความเข้าใจที่ตรงกันของสมาชิกชุมชนทุกคนเป็นกลไกหลักในการแก้ปัญหาในพื้นที่ (3) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในพื้นที่ ที่มีศักยภาพในการทำงานเป็นคนที่อยู่ในชุมชนมานานและอยู่กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง เป็นผู้ที่มีข้อมูลดีที่สุด และเก็บรวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนมีความถูกต้องและข้อมูลเป็นปัจจุบัน (4) การประชุมและติดตามงานของคณะกรรมการบริหารกองทุนเป็นประจำทุกเดือน เพื่อพิจารณาเรื่องราวและมติที่เกี่ยวข้องกับกองทุน และการพิจารณาช่วยเหลือสมาชิกกองทุนรวมถึงการทำประชาคมความต้องการของชุมชน (5) การบริหารงานอย่างมีธรรมาภิบาล โปร่งใส สื่อสารข้อมูลอย่างตรงไปตรงมาให้สมาชิกกองทุนรับรู้สถานะการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ (6) การเขียนรายงานสรุปผลการดำเนินงานโครงการ กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ (7) มีหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่ไม่ใช่ภาครัฐที่มีความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันเข้ามาสนับสนุนและกระตุ้นให้เกิดการเชื่อมประสานระหว่างชุมชน กระตุ้นให้ชุมชนสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งการทำงานตามบทบาทและความเชี่ยวชาญของแต่ละหน่วยงานนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยที่ชุมชนมีความเห็นร่วมกันในการรับการหนุนเสริมและให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมโครงการ กิจกรรมที่เกิดขึ้น

นอกจากกลไกที่กล่าวแล้ว กระบวนการสำรวจปัญหาอย่างต่อเนื่องของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ทำให้รู้ปัญหาที่แท้จริง เมื่อรู้ปัญหาที่แท้จริงนำไปสู่การจัดลำดับความสำคัญของการแก้ปัญหาภายใต้กรอบทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน ทำให้ชุมชนมีแผนพัฒนาที่ชัดเจน มีกระบวนการเรียนรู้ และการจัดการที่ดี ภายใต้การนำของผู้นำสภาองค์กรชุมชนคลองหินปูนที่มีความซื่อสัตย์มาอย่างต่อเนื่อง เกิดระบบการทำงานที่เข้มแข็งเชื่อมประสานระหว่างโครงการ กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง และเกื้อกูลซึ่งการเรียนรู้การแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง ได้สร้างประสบการณ์และความเชี่ยวชาญของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน สะท้อนจากโครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2562-2565 ที่มาของการทำโครงการมาจากเหตุผลสำคัญ ประการแรก จากการมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นโครงการที่เกิดจากชุมชนคิดเอง เริ่มต้นเอง ประการที่สอง หน่วยงานภาครัฐประกาศให้งบประมาณสนับสนุน ขอบเขตการสนับสนุนสอดคล้องกับปัญหาของชุมชนที่กำลังเผชิญอยู่ ทำให้ชุมชนเลือกรับโครงการและเสนอของบประมาณจากโครงการเพื่อเป็นงบประมาณหนุนเสริมและต่อยอดการพัฒนา ประการที่สาม เป็นโครงการร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ วิทยาเขตสระแก้ว ซึ่งโครงการดังกล่าวแม้จะเป็นส่วนหนึ่งในภารกิจงานบริการวิชาการของสถาบันการศึกษา แต่ภารกิจของสถาบันการศึกษากลายเป็นโครงการและกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและชุมชนเลือกรับการหนุนเสริม อีกทั้งสภาองค์กรชุมชนประเมินแล้วว่าชุมชนมีศักยภาพในการดำเนินโครงการ และประชาชนในพื้นที่ เป็นหุ้นส่วนในการร่วมโครงการและกิจกรรม

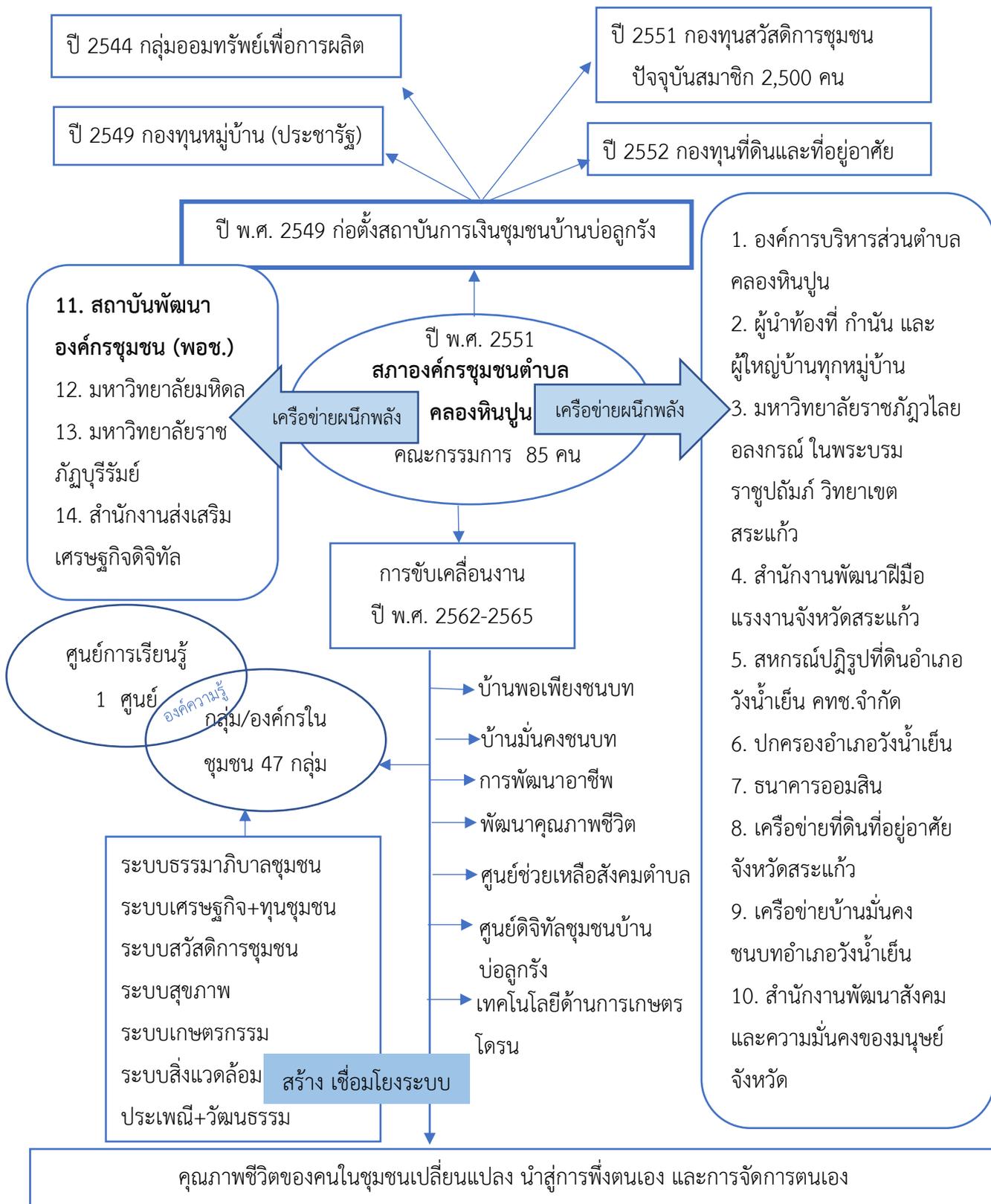
ดังนั้น กระบวนการ ขั้นตอนการทำงานของสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูนในการดำเนินโครงการ กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ มีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนดังนี้ (1) การสำรวจสภาพปัญหาภายในตำบล (2) จัดทำข้อมูลสภาพปัญหาภายในชุมชนให้ถูกต้องตามบริบทพื้นที่ (3) วิเคราะห์ปัญหาและจัดหมวดหมู่ปัญหา แบ่งชุดข้อมูลออกเป็น 4 ชุด ข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่นและโครงสร้างทางกายภาพของชุมชน ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น และข้อมูลประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของชุมชน (4) วางแผนกำหนดแนวทางการแก้ปัญหาตามมิติของข้อมูล (5) จัดเวทีนำเสนอแผนการพัฒนาชุมชนต่อผู้เกี่ยวข้องและเครือข่ายสนับสนุนสู่การแก้ปัญหา (6) ปฏิบัติการแก้ปัญหาอย่างบูรณาการกับเครือข่ายหนุนเสริมที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด (7) ติดตาม รายงานสรุปผล ประเมินผลการดำเนินงาน (8) ประชุมถอดบทเรียนการพัฒนา เพื่อนำข้อดีไปประยุกต์เป็นแนวทางในการดำเนินงานในโครงการต่อไป และนำข้อจำกัดที่เกิดขึ้นไปเป็นข้อควรระมัดระวังในการดำเนินงานโครงการ กิจกรรมต่อไป

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานในโครงการกิจกรรมการพัฒนาชุมชนร่วมกับสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูน ตามโครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2562-2565 ประกอบด้วย (1) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหินปูน มีบทบาทในการรับรู้ปัญหาและร่วมมือกับสภาองค์กรชุมชนในการดำเนินการด้านบริการสาธารณะแก่ชุมชน และจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นในการสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ (2)

ผู้นำท้องถิ่น กำนันและผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน (3) มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ วิทยาเขตสระแก้ว ดำเนินบทบาทในการกระตุ้นการแก้ปัญหาชุมชนตามโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อยในชนบทตำบลคลองหินปูน (4) สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดสระแก้ว กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน ดำเนินบทบาทเกี่ยวกับการจัดอบรมในหลักสูตรการต่อยอดอาชีพของชุมชน จัดสรรทรัพยากรสนับสนุนด้านบุคลากรที่เป็นวิทยากร ความรู้ในหลักสูตรการฝึกอบรม (5) สหกรณ์ปฏิรูปที่ดินอำเภอวังน้ำเย็น คทช. จำกัด สนับสนุนและให้ข้อเสนอแนะการดำเนินงานและร่วมสำรวจที่ดินในพื้นที่คลองหินปูน (6) ปกครองอำเภอวังน้ำเย็นสนับสนุนการสำรวจข้อมูลให้คำแนะนำด้านความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัย (7) ธนาคารออมสิน สาขาวังน้ำเย็น สนับสนุนความรู้ด้านการจัดการบัญชีและการเงินของสถาบันการเงินชุมชน บ้านบ่อลูกรังรวมถึงกองทุนการเงินที่อยู่ภายใต้สถาบันการเงิน (8) เครือข่ายที่ดินที่อยู่อาศัยจังหวัดสระแก้ว สนับสนุนช่วยเหลือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการที่ดิน กรรมสิทธิ์ที่ดิน (9) เครือข่ายบ้านมั่นคงชนบทอำเภอวังน้ำเย็นสนับสนุนช่วยเหลือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างบ้านที่อยู่อาศัย (10) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) สนับสนุนให้สภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูนดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหาและพัฒนาในพื้นที่ ที่ดิน และที่อยู่อาศัย (11) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนางานของสภาองค์กรชุมชน การพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชน การสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน สนับสนุนโครงการ กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อยในชนบท (12) มหาวิทยาลัยมหิดล มีบทบาทในการส่งเสริมความรู้การจัดตั้งศูนย์ดิจิทัลและการตลาดออนไลน์ (13) มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ วิทยาเขตสระแก้ว เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงและสนับสนุนการทำข้อมูล โปรแกรมการทำแผนพัฒนาชุมชน (14) สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล (Depa) สนับสนุนเทคโนโลยีทางการเกษตร โดรน

บริบทเหตุการณ์ที่ร่ายล้อมการขับเคลื่อนงานพัฒนาโดยคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูนกลุ่มองค์กรที่อยู่ในพื้นที่จำนวน 47 กลุ่ม โดยใช้สถาบันการเงินชุมชนบ้านบ่อลูกรัง เป็นเครื่องมือหลักสนับสนุนประเด็นงานพัฒนาระหว่างปี พ.ศ. 2562-2565 ประกอบด้วย โครงการบ้านพอเพียงชนบท โครงการบ้านมั่นคงชนบท การพัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต ศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบล ศูนย์ดิจิทัลชุมชน บ้านบ่อลูกรัง เทคโนโลยีด้านการเกษตรโดยการประสานเครือข่ายสนับสนุนทั้งเครือข่ายระยะใกล้คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ท้องที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ภายในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว และเครือข่ายระยะไกลหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐที่อยู่ภายนอกจังหวัดจำนวน 14 องค์กร ที่หลากหลายกลายเป็นพลังขับเคลื่อนการดำเนินงานให้สำเร็จ สร้างระบบธรรมาภิบาลที่ทำให้คนในชุมชนศรัทธาและเชื่อมั่น เชื่อถือ ด้วยการบริหารจัดการอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกคน สร้างระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน มีสถาบันการเงินชุมชนบ้านบ่อ กองทุนหมู่บ้าน (ประชารัฐ) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ระบบสวัสดิการชุมชน มีกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ให้สวัสดิการตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเสียชีวิต ระบบสุขภาพ มีการปลูกพืชผักปลอดภัยสำหรับบริโภคในครัวเรือนทุกครัวเรือน ระบบเกษตรกรรมที่เน้นการ

ปลูกพืชโดยใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพที่มีอยู่ในท้องถิ่นและผลิตขึ้นเอง ระบบสิ่งแวดล้อมที่ลดการใช้สารเคมีในการปลูกพืชผัก การดูแลแหล่งน้ำชุมชนและใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำอย่างรู้คุณค่า สร้างระบบการฟื้นฟูและอนุรักษ์งานบุญประเพณี วัฒนธรรมสืบทอดแนวปฏิบัติที่ดีทางศาสนา ระบบต่างๆ ล้วนเชื่อมโยงและสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน ที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลง นำสู่การพึ่งตนเอง และการจัดการตนเอง (ดังภาพที่ 4.12) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้จากการสังเคราะห์

ภาพที่ 4.12 บริบทการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูน

4.6.8 รูปธรรมความสำเร็จ ผลงานที่เกิดขึ้นและการขยายผลการจากการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลคลองหินปูนในการขับเคลื่อนงานพัฒนาผ่านโครงการโครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2560-2565 ในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงตามลำดับดังนี้

(1) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลคลองหินปูน มิติเศรษฐกิจ สมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนประชารัฐ (กองทุนหมู่บ้าน) กองทุนที่ดินและที่อยู่อาศัย มีการออมเงินและวางแผนการใช้จ่ายเงินเพิ่มขึ้น มีความเป็นอยู่ มีอาชีพเสริมและรายได้จากกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต จากโครงการอบรมหลักสูตรปูนปั้นไม้เทียม การเลี้ยงหอยเชอรี่สีทอง มาตรฐานช่างชุมชน มีความมั่นคงด้านอาหาร มีการบริหารจัดการความเสี่ยงในการประกอบอาชีพเสริม คนในชุมชนได้รับการอบรมทักษะและการเรียนรู้ด้านการตลาดผ่านหลักสูตรอบรมการตลาดออนไลน์ ผู้เปราะบางและด้อยโอกาสได้รับความช่วยเหลือให้มีความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยจากโครงการบ้านพอเพียงชนบท

(2) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลคลองหินปูน มิติสังคม คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกัน 47 กลุ่ม แต่ละกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา สุขภาพของคนในชุมชนดีขึ้นจากการมีอาหารปลอดภัย สมาชิกในชุมชนร่วมมือกันดีขึ้น สะท้อนจากการเข้าร่วมกิจกรรม การประชุมสม่ำเสมอ ของสภาองค์กรชุมชน ชุมชนมีความสุขรู้สึกมั่นคง และมีหลักประกันในชีวิตจากการเข้าร่วมกองทุนสวัสดิการชุมชน มีความรักความสามัคคีจากการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ มีเครือข่ายทางสังคมที่ขยายกว้างขึ้น และร่วมกันทำงานระหว่างหมู่บ้าน เช่น การพิจารณาจัดลำดับผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในโครงการบ้านพอเพียงชนบทโดยรวบรวมผู้เข้าเกณฑ์จากแต่ละหมู่บ้านแล้วมาจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนโดยไม่ได้มองว่าเป็นครอบครัวที่อยู่หมู่บ้านใด เพื่อให้มีที่อยู่อาศัยมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น

(3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลคลองหินปูน มิติสิ่งแวดล้อม มีการจัดการขยะในชุมชน ฟื้นฟูและคืนความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินและผืนป่า การใช้ประโยชน์จากและพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคร่วมกับเครือข่ายที่เป็นสถาบันการศึกษา มีการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของคนในชุมชนตำบลคลองหินปูน เริ่มใช้พลังงานทางเลือกเพื่อประหยัดพลังงาน ชุมชนหันมาให้ความสำคัญกับการปลูกผักอินทรีย์ และการทำการเกษตรที่ลดการใช้สารเคมีเพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้มีความปลอดภัยและความอุดมสมบูรณ์

(4) ความภาคภูมิใจและรางวัลที่ได้รับของชุมชนตำบลคลองหินปูน จากการรวมตัวกันเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ในบทบาทของการแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลเขื่อนอย่างต่อเนื่องในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นที่มีความหลากหลายในวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามนับเป็นความภาคภูมิใจ จากการดำเนินการพัฒนาที่ผ่านมาได้รับการยอมรับจากชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งในการเป็นแหล่งศึกษาดูงาน เป็นรากฐานสำคัญใน

การเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ และได้รางวัลแห่งความภูมิใจที่สำคัญ อาทิ รางวัลแห่งความภาคภูมิใจจากการดำเนินงานรางวัลกองทุนสวัสดิการชุมชน ปี พ.ศ. 2559 จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

ความสำเร็จที่ปรากฏเป็นรูปธรรมของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่คลองหินปูน สะท้อนจากทรัพยากรบุคคล ที่เป็นผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญที่สุดที่อยู่ในพื้นที่ ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ทำงานหลากหลายหน้าที่ สามารถจูงใจให้คนในชุมชนได้เข้ามาร่วมกันทำงานในรูปแบบสภาองค์กรชุมชน ที่มีการจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินงาน ที่ใช้ทักษะความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ความไว้วางใจเชื่อใจกันในการทำงานในพื้นที่ สามารถทำงานร่วมกันได้ เกิดความผูกพันที่ใจ เห็นประโยชน์ส่วนรวม และใช้ชุดข้อมูลความรู้เป็นเครื่องมือทำงานทำให้รู้บริบทของพื้นที่คลองหินปูนอย่างแท้จริง ทำให้เกิดการพัฒนาเหมาะสม สอดคล้องกับนิสัยใจคอของคนในชุมชน มีความโดดเด่นในการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเริ่มจากให้สมาชิกที่เป็นคนในชุมชนได้กู้ยืมเงินสวัสดิการดอกเบี้ยต่ำไปสร้างที่อยู่อาศัย ซ่อมแซมบ้านให้มีความปลอดภัยในชีวิตและความเป็นอยู่ ซึ่งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้นำ ไปเป็นต้นแบบของการช่วยเหลือสนับสนุนแก่ชุมชนอื่นๆ ของประเทศไทยในรูปแบบโครงการบ้านพอเพียงชนบท

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ล้วนมีองค์ประกอบหลายมิติเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่มิติที่สำคัญที่สุดคือการมีผู้นำเข้มแข็ง มีหลักคิด ทศนคติในเชิงบวก ที่มีความสามารถในการนำ ลงมือทำเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้คนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่มีคุณภาพ จากการร่วมมือและพึ่งตนเอง พึ่งพิงกันเองสร้างโอกาสให้แก่กันและกันผ่านผลงานการบริหารจัดการโดยใช้เครื่องมือสำคัญคือ สถาบันการเงินชุมชน ที่มากกว่าสถาบันการเงินทั่วไป แต่เป็นสถาบันการเงินที่สร้างสรรค์คุณค่าต่อชุมชนที่ไม่สามารถประเมินค่าได้ ส่งผลให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น นับเป็นความสามารถของผู้นำและชุมชนซึ่งเป็นคนมีคุณภาพหรือทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่าของพื้นที่คลองหินปูนอย่างแท้จริง

4.7 พื้นที่ต้นแบบเทศบาลเมืองตะลุมบอน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

ภาพที่ 4.13 สภาพบริบทพื้นที่ทางกายภาพของเทศบาลเมืองตะลุมบอน

ที่มา: (สุภาวดี ขุนทองจันทร์, 2566)

4.7.1 บริบทการพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมบอน

ตะลุมบอนเป็นพื้นที่ ที่มีเสน่ห์ งดงามด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งทะเล ภูเขา แม่น้ำและทุ่งนา รวมถึงเสน่ห์ของผู้คนในพื้นที่ ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่อยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน การมีทุนทรัพยากรทางธรรมชาติที่งดงาม จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้นำท้องที่ ท้องถิ่น สภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนมีความเห็นร่วมกันในการผลักดันการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดขึ้นในพื้นที่ในอนาคต

โดยที่สภาองค์กรชุมชนและกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมบอน วางแผนใช้ศักยภาพของกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่เติบโตจากการบริหารจัดการที่ดี เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว ร่วมกับการพัฒนาโครงการ กิจกรรม ที่สร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจะสร้างความโดดเด่นได้ไม่ด้อยไปกว่าพื้นที่อื่นๆ ของประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จ

สภาองค์กรชุมชนและกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมบอน ที่เป็นแกนนำสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานในพื้นที่ ได้ตระหนักและให้ความสำคัญของการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ได้นำข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงมาประชุมหารือร่วมกันเพื่อวางแผน การขับเคลื่อนการดำเนินงานแก้ปัญหา และพัฒนา

คุณภาพชีวิตในชุมชน โดยประสานงาน และแสวงหาความร่วมมือ รวมถึงทรัพยากรเกื้อหนุน ประเภทงบประมาณ บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ จากหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภายนอกภาครัฐได้เข้ามาเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนากับสภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมบอน

กล่าวได้ว่า สภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมบอนเป็นองค์กรที่มีขนาดเล็ก แต่ทำงานที่ยิ่งใหญ่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ในการดำเนินงานแก้ปัญหาและการพัฒนา ที่มีความใกล้ชิด สนับสนุนกับคนในพื้นที่ เป็นที่ยอมรับได้รับความไว้วางใจจากคนในพื้นที่อื่นเนื่องมาจาก ความพยายามทุ่มเทในการแก้ปัญหาให้กับคนในพื้นที่ ที่นอกจากจะลงมือแก้ไขปัญหาลแล้ว ยังต่อยอดขับเคลื่อนการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ โดยทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนทั้งโครงสร้างสาธารณูปโภค การพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและความสงบเรียบร้อย ดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชน

จากการสัมภาษณ์และการบอกเล่าเรื่องราว การขับเคลื่อนการพัฒนางานของพื้นที่ ด้วยรูปแบบการประชุมกลุ่มย่อยที่เน้นสุนทรียภาพการสนทนา ประกอบด้วย ผู้นำสภาองค์กรชุมชน สมาชิกสภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมบอน เจ้าหน้าที่ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และนักวิชาการจากวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประชาชนผู้รู้ในพื้นที่ เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2566 ณ ห้องประชุมเทศบาลเมืองตะลุมบอน

สภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมบอน ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2563 ก่อตั้งขึ้นหลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 เป็นเวลา 12 ปี โดยประชาชนในพื้นที่เห็นชอบร่วมกันในการจัดตั้งโดยการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มีปณิธานร่วมกันในการจัดตั้งเพื่อ แก้ปัญหาช่วยเหลือ สนับสนุน และทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับกฎหมายอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของเทศบาลเมืองตะลุมบอน ณ เดือนพฤษภาคม 2566 คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมบอน มีจำนวน 17 คน เป็นผู้นำระดับหมู่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำระดับตำบลกำนัน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน/ชุมชน ซึ่งเป็นตัวแทนจากหลากหลายภาคส่วนเข้ามาร่วม โดยมีรายชื่อคณะทำงานดังนี้

(1) นายธนกร ชัยภักดี	อายุ 42 ปี	ตำแหน่ง ประธาน
(2) นางสาวนุรีชน ตาปู	อายุ 39 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(3) นางไรชะ โสภาลีศ	อายุ 43 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(4) นางซารีฮะ อาแด	อายุ 59 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(5) นายสมเกียรติ จินดารัตน์	อายุ 67 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(6) นางอำพร กังพานิช	อายุ 68 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(7) นายอภิชาติ มามะ	อายุ 51 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ

(8) นายวุฒิ พันธุ์สินธุ์	อายุ 51 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(9) นายอาดัม มาลาया	อายุ 54 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(10) นางรอซีหมีะ สนิ	อายุ 59 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(11) นางสาวซาแลอะ เจะโซะ	อายุ 48 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(12) นายมะยูกี เจ๊ะแม	อายุ 43 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(13) นายซาบีดี เปาะมะ	อายุ 37 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(14) นางสาวสุห์ตดา อนุปราโมทย์	อายุ 29 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(15) นายมีซัน มะรือสะ	อายุ 42 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(16) นางรอฮีหมีะ สะแลแม	อายุ 51 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(17) นางสาวพัฒน์ แสงมณี	อายุ 42 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ

การมีตัวแทนจาก ท้องที่ ท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันทั้ง เพศชายและเพศหญิงคิดเป็นสัดส่วน 1 ต่อ 1.12 คน อายุต่ำสุด 29 ปี อายุสูงสุด 59 ปี อายุเฉลี่ย 48 ปี มีประสบการณ์การทำงาน ความเชี่ยวชาญ ใน ภูมิปัญญาสาขาอาชีพที่เป็นทักษะชีวิต มีใจศรัทธาในการร่วมเป็นคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ซึ่งความแตกต่างที่หลากหลายในแต่ละบุคคล ทำให้การดำเนินโครงการแก้ปัญหาและการพัฒนาพื้นที่ มีความครอบคลุม และรอบด้านจากการมีตัวแทนที่รู้จักบริบท รู้จักภูมิสังคมในพื้นที่เป็นอย่างดี เป็นจุดแข็งของคณะกรรมการ

เทศบาลเมืองตะลุมปัน เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ ประกอบด้วย 20 ชุมชน ลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีความหลากหลายในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การนับถือศาสนาทั้งไทยพุทธ ไทยมุสลิม แต่การนับถือศาสนาที่แตกต่างกันทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่ สามัคคี อยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืนและเอื้ออาทรกัน เป็นความสวยงามของพหุวัฒนธรรมที่โดดเด่น โดยแต่ละบุคคลยึดมั่นในความดีเป็นที่ตั้งตามหลักคำสอนของทุกศาสนา ทำให้การขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมปัน ประสบความสำเร็จ

ปี พ.ศ. 2558 ได้ขับเคลื่อนงานกองทุนสวัสดิการชุมชน ณ ปัจจุบัน (เดือนมีนาคม 2566) มีสมาชิกกองทุนทั้งสิ้น 4,000 คน จากประชากรที่มีทั้งหมด 14,502 คน คิดเป็นร้อยละ 27.58 ซึ่งในอดีตเทศบาลเมืองตะลุมปันเคยดำเนินการเรื่องกองทุนสวัสดิการชุมชนมาก่อน แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นการรื้อฟื้นกองทุนสวัสดิการชุมชน ครั้งที่สองขึ้นใหม่ จึงเป็นเรื่องยากและท้าทายมากสำหรับสภาองค์กรชุมชนและแกนนำ แต่ด้วยวิสัยทัศน์ของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ที่มองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน จึงได้เดินทางไปศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน จากหลายพื้นที่ ที่ประสบความสำเร็จ แล้วนำความรู้จากการศึกษาดูงาน มาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ตะลุมปัน

โดยเบื้องต้นคณะกรรมการทุกคน ได้ร่วมกันออกแบบและวางแผนการดำเนินงาน กระบวนการเชิญชวนสมาชิกให้สมัครครั้งแรก คณะกรรมการจะใช้ระบบผู้ประสานงานที่มีจิตอาสา มีเจตนารมณ์ ที่จะร่วมกันขับเคลื่อนการจัดตั้งสวัสดิการชุมชนให้สำเร็จ ใช้วิธีเคาะประตูบ้าน เข้าหา พบปะ พูดคุย ทำความเข้าใจ

กับคนในชุมชน โดยเริ่มจากคนที่รู้จัก และสนิทสนมกับผู้ประสานก่อน เพื่อบอกเล่าประโยชน์ ความสำคัญของสวัสดิการชุมชน และแนวทางการจัดการที่โปร่งใสด้วยธรรมาภิบาล เพื่อให้คนในชุมชนมั่นใจในการเข้าร่วมเป็นสมาชิก ทั้งนี้การทำงานด้วยระบบคุณธรรม มีความโปร่งใสได้สร้างความเชื่อมั่นอย่างต่อเนื่องแก่คนในพื้นที่ ทำให้มีจำนวนผู้สมัครเป็นสมาชิกกองทุนครั้งแรก 100 คน ในเวลาไม่นานกลายเป็น 200 คน จาก 200 คน เพิ่มขึ้นเป็น 400 คน ด้วยระบบการบอกต่อของสมาชิก ปากต่อปากระหว่างญาติ พี่น้อง เพื่อนสนิท คนรู้จัก สะท้อนถึงการทำงานที่มีความพยายามเป็นที่ตั้ง ประกอบกับคุณลักษณะส่วนบุคคลของคณะกรรมการแต่ละคนที่ร่วมกันทำงาน ได้สร้างความเชื่อมั่น สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นอีกครั้ง นับเป็นคณะกรรมการชุดจัดตั้งใหม่ที่มีภาพการทำงานที่เข้มแข็ง ซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจ ทำให้ประสบความสำเร็จเป็นต้นแบบและแรงจูงใจให้พื้นที่อื่นๆ ได้ดำเนินตามแนวทาง ความสำเร็จดังกล่าว เป็นแรงผลักดันให้คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน มุ่งมั่นสร้างสรรค์ สวัสดิการชุมชนในครั้งที่สองได้ตามวัตถุประสงค์ มากกว่าวัตถุประสงค์ที่เป็นไปตามเป้าหมายแล้ว คือ การสร้างความสุขที่ได้ทำงานขับเคลื่อน และความสุขที่ได้เป็นผู้ให้อย่างแท้จริงในการทำงานด้วยจิตอาสา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า จิตอาสาคือหนทางของคนมีคุณภาพ

ประสบการณ์การทำงานของคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมพันธ์ ซึ่งเป็นทีมงานที่มีความเข้มแข็ง และทำงานด้วยความเข้าใจ เชื่อมั่นซึ่งกันและกันแม้บางครั้งการทำงานจะมีอุปสรรคและข้อจำกัด แต่ด้วยความมุ่งมั่น ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก เพื่อให้คนในชุมชนได้เข้าถึงสวัสดิการที่ร่วมกันสร้างเป็นหลักประกันความมั่นคงในชีวิต อย่างไรก็ตามกว่าจะเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมพันธ์ที่ประสบความสำเร็จ มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักระดับชาติอย่างเฉกเช่นปัจจุบันนี้ มีเรื่องราวการขับเคลื่อนการทำงานที่ยากลำบาก แต่ก็สำเร็จได้ด้วยความทุ่มเท ความพยายาม ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคในระหว่างการทำงาน โดยเฉพาะการขับเคลื่อนงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ต้องใช้ความสามารถในการประสานงาน และสร้างเครือข่ายในการหนุนเสริม ต้องนำเสนอแผนงาน และประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อให้สภาองค์กรชุมชนได้รับความร่วมมือด้วยดีจากทุกฝ่าย

ปัจจัยสำคัญที่ทำงานการขับเคลื่อนงานพัฒนาของพื้นที่ตะลุมพันธ์ประสบความสำเร็จ มีที่มาจากสภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมพันธ์ จะทำงานอย่างบูรณาการควบคู่กับคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน เนื่องจากคณะกรรมการส่วนใหญ่จะเป็นกรรมการที่อยู่ทั้ง 2 ชุด จึงทำงานได้อย่างได้ประสานสอดคล้องกันมีความราบรื่น โดยเฉพาะประเด็นหลักของการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ มุ่งเน้นการยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยใช้กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นทุนหนุนในการขับเคลื่อนงาน เช่น การขับเคลื่อนโครงการบ้านพอเพียงชนบท โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจและทุน ซึ่งเป็นโครงการที่ได้รับการหนุนเสริมจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และมีหน่วยงานเครือข่าย เช่น วิทยาลัยชุมชนปัตตานี เทศบาลเมืองตะลุมพันธ์ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงจังหวัดปัตตานี (สวช. ปน.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) กรมการพัฒนาชุมชน (พช.) ในการ

ดำเนินงานพัฒนาในพื้นที่ ในสถานการณ์ปกติ หรือสถานการณ์ที่เป็นปัญหาฉุกเฉิน กงทุนสวัสดิการชุมชนจะเป็นกองทุนที่สมทบงบประมาณ เพื่อให้การขับเคลื่อนงานสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ทุกโครงการในพื้นที่

กล่าวได้ว่าที่เทศบาลเมืองตะลุมบอน กงทุนสวัสดิการชุมชน คือ กงทุนที่เป็นฐานสำคัญ ที่ทรงพลัง นอกจากเป็นกงทุนสวัสดิการชุมชนที่จัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชนเป็นหลักประกันความมั่นคงในชีวิตของสมาชิกแล้ว การที่สภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมบอน ได้ใช้กลไกของกงทุนสวัสดิการชุมชนให้เกิดการยกระดับคุณภาพชีวิต เชื่อมโยงไปสู่การดำเนินงานในรูปแบบศูนย์ช่วยเหลือทางสังคม ที่ส่งเสริมความเข้มแข็ง ทั้งการสร้างสวัสดิการ การขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที่ไปด้วยกันด้วยยุทธศาสตร์การทำงานเชิงรุก เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้เกิดขึ้น

นอกจากความโดดเด่นของกงทุนสวัสดิการชุมชนแล้ว สภาองค์กรชุมชนได้ดำเนินโครงการกิจกรรมโดยให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างคุณภาพชีวิตให้กับคนในชุมชน คือ โครงการ การพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้เดือดร้อนในชุมชนเริ่มดำเนินการ ในปี พ.ศ. 2564 จากการสำรวจข้อมูลร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) หน่วยงานภาครัฐ และแกนนำสำคัญในพื้นที่ พบว่า คนในชุมชนเมืองของตะลุมบอน มีจำนวนมากกว่า 500 ครัวเรือนที่ไม่มีที่อยู่อาศัย สภาองค์กรชุมชนได้ตระหนักในความจำเป็นเร่งด่วน ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2564-2565 ได้ขับเคลื่อนเรื่องที่อยู่อาศัยจำนวน 90 หลังคาเรือน ด้วยงบประมาณของโครงการบ้านพอเพียงชนบทแต่พื้นที่จะเรียกว่าบ้านปันสุข โดยใช้งบสนับสนุนจากกงทุนสวัสดิการชุมชน และของบสนับสนุนจากเทศบาลเมืองตะลุมบอน ซึ่งเป็นประเด็นงานหลักที่สภาองค์กรชุมชนจะขับเคลื่อน โดยตั้งเป้าหมายในทุกๆ ปี ในการสร้างบ้านให้พี่น้องในชุมชนให้สำเร็จอย่างน้อย 20 หลังคาเรือนต่อปี ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงงบประมาณจากหลากหลายส่วน เช่น ผู้มีอุปการะคุณในพื้นที่ บริษัทน้ำมันมูดานาราเอนเนอร์ยี สิ่งที่สำคัญที่สุดสภาองค์กรชุมชนเน้นในเรื่องของ กลุ่มผู้ที่ได้รับบ้านที่อยู่อาศัย มายกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในการสร้างรายได้ให้กับพี่น้องในพื้นที่ โดยการสร้าง เป็นกลุ่มอาชีพ และมีการของบประมาณจากกงทุนพัฒนาสังคมจังหวัด เพื่อส่งเสริมสิ่งที่คนในชุมชนที่ได้อบรมมาให้สามารถประกอบอาชีพได้ นี่คือการเป้าหมายการยกระดับการขับเคลื่อนการพัฒนาที่คณะกรรมการกงทุนสวัสดิการชุมชน ร่วมกับสภาองค์กรชุมชนจะต้องดำเนินการต่อเนื่องต่อไป ณ ปัจจุบันพื้นที่ได้ดำเนินงานเรื่องบ้านปันสุขเป็นจำนวนทั้งสิ้น 123 หลัง

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ระหว่างปี พ.ศ. 2564-2566 มีหลายโครงการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตะลุมบอนที่ได้รับการหนุนเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ และการใช้งบประมาณร่วมจากฐานกงทุนสวัสดิการชุมชน ได้สร้างคุณภาพการซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิต โครงการบ้านพอเพียงชนบท (บ้านปันสุข) ครัวเรือนยากจนที่มีปัญหาความเดือดร้อนด้านอาศัย ซ่อมแซมปรับปรุง ต่อเติมบ้านที่มีสภาพทรุดโทรม ที่อาจเป็นภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้อยู่อาศัยในชุมชนได้มีที่อยู่อาศัยดีขึ้น มีความมั่นคง สนับสนุนโครงการชุมชนเข้มแข็ง สร้างกลไกขับเคลื่อนการบริหารจัดการชุมชน โครงการบรรยายธรรม เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ให้สมาชิกในชุมชนตระหนักในคุณค่าของธรรมและสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตหรือการปฏิบัติหน้าที่

ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม สร้างครอบครัวที่อบอุ่นให้เกิดขึ้นในชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกัน ฝ้าระวังภัยทางสังคม มีร้านค้าเพื่อสวัสดิการชุมชน จัดหาสินค้าที่จำเป็นแก่การครองชีพประจำวันมาจำหน่ายให้มากขึ้น เพื่อให้สมาชิกเลือกซื้อได้ตามความต้องการ

การพัฒนาพื้นที่ ในช่วงสถานการณ์การระบาดของโควิด 2019 ระหว่างปี พ.ศ. 2563-2564 สภาองค์กรชุมชนได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ต่อเนื่อง 2 ปี เป็นงบประมาณสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ติดเชื้อโควิด การดำเนินการของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนได้ จัดตั้งคณะกรรมการพื้นที่เฉพาะกิจ เพื่อให้การจัดการอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ ดังนี้ ปีแรกเพื่อฟื้นฟูและฝ้าระวังในเรื่องสถานการณ์การระบาดของโควิด 2019 เป็นการดำเนินการเพื่อตั้งรับ ปรับกลไก และเตรียมความพร้อมบุคคลในการรองรับและการจัดการ ต้องสร้างความรู้ ทักษะ ความเข้าใจ สนับสนุนชุมชนในการป้องกัน ดูแลสุขภาพ สร้างพื้นที่กลาง ระบบบริการ เชื่อมโยงสินค้าราคาถูก ครั้วกลางสำหรับดูแลผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด 19 มีอาสาสมัครการจัดการ การระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 ชุมชน จำนวน 20 ชุมชน เพราะคนคือผู้ที่บริหารจัดการ และสามารถขับเคลื่อนการทำงานต่างๆ ให้สำเร็จได้เมื่อเผชิญกับปัญหาวิกฤติ ส่วนปีที่ 2 เมื่อสถานการณ์เกิดการลุกลามจนมีปัญหาเรื่องปากท้อง เศรษฐกิจ เรื่องที่อยู่อาศัย สภาองค์กรชุมชนจึงให้ความสำคัญในเรื่องของการยกระดับและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตะลุมบอน ด้วยโครงการสร้างคลังอาหารชุมชนเพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงด้านอาหารในสถานการณ์ที่เป็นวิกฤติ ทำให้ลดค่าใช้จ่ายในครั้วเรือน ปลอดภัยจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส 2019 นอกจากชุมชนมีความมั่นคงด้านอาหารแล้วยังทำให้มีรายได้ส่วนหนึ่งเป็นรายได้เสริมและทำให้ชุมชนสร้างทุนทางสังคมในสถานการณ์วิกฤติด้วยการดูแลช่วยเหลือกันเป็นสำคัญ

ในการหนุนเสริมการขับเคลื่อนงานพัฒนาร่วมกับผู้นำและสมาชิกสภาองค์กรชุมชน ซึ่งเป็นทุนมนุษย์ที่มีคุณค่าเป็นเอกลักษณ์ของเทศบาลเมืองตะลุมบอน นอกจากเป็นทุนมนุษย์ที่มีคุณค่าแล้ว ยังสร้างทุนทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ที่เป็นความร่วมมือ ร่วมใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีจิตอาสาเป็นพลังขับเคลื่อนนำการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาในการดำเนินโครงการและกิจกรรมอื่นๆ ในพื้นที่ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาในพื้นที่ มาจากทุนมนุษย์ที่เป็นคนดีและคนเก่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “คนมีคุณภาพ” ซึ่งเป็นทุนที่มีความสำคัญที่สุด ส่งผลให้พื้นที่เทศบาลเมืองตะลุมบอน ได้รับการประเมินชุมชนเข้มแข็งในมิติที่สำคัญ 4 มิติจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ซึ่งหนึ่งในสี่มิตินั้นได้สะท้อนศักยภาพคุณภาพของคน ซึ่งมีผลคะแนนประเมินปรากฏในหัวข้อ 4.7.2

4.7.2 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง 4 มิติ จากข้อมูลitudiyภูมิ พบว่า มิติคนมีคุณภาพ คะแนนที่ได้ 96 คะแนน มิติองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง คะแนนที่ได้ 86 คะแนน มิติคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น คะแนนที่ได้ 94 คะแนน และมิติความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น คะแนนที่ได้ 88 คะแนนจากคะแนนเต็ม 100 คะแนน ทั้งนี้ พบว่า คะแนนการประเมินอยู่ในระดับที่ดีมากทั้ง 4 มิติ (ดังตารางที่

4.7) สะท้อนให้เห็นศักยภาพการนำของผู้นำสภาองค์กรชุมชน และสมาชิกสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ ที่มีกระบวนการพัฒนา การพัฒนาศักยภาพของตนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ในการดำเนินโครงการกิจกรรมการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และการสร้างเครือข่ายหนุนเสริมการดำเนินงานในพื้นที่จนประสบความสำเร็จด้วยบทบาทการนำที่สำคัญ

ตารางที่ 4.7 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งเทศบาลเมืองตะลุมบอน ปี พ.ศ. 2565

ลำดับ	รายการ	คะแนน (100)	ระดับ
1.	มิติคนมีคุณภาพ	96	มากที่สุด
2.	มิติองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง	86	มากที่สุด
3.	มิติคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น	94	มากที่สุด
4.	มิติความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น	88	มากที่สุด

หมายเหตุ: 70-79 คะแนน ระดับดี 80 คะแนนขึ้นไปอยู่ในระดับดีมาก

ที่มา: (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.), 2565)

4.7.3 บทบาทของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมบอน

ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมบอน ได้ดำเนินบทบาทการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ด้วยความวิริยะ อุตสาหะทุ่มเททั้งกายและใจ

(1) ร่วมนำในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เพื่อวางแผนพัฒนาชุมชนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาลตำบลตะลุมบอน ให้เกิดการนำแผนพัฒนา ดำเนินการแก้ปัญหาและยกระดับการพัฒนาชุมชน

(2) รับฟังปัญหาความต้องการของสมาชิกชุมชนตลอด 24 ชั่วโมงผ่านการสื่อสารที่สะดวกและรวดเร็ว ลงพื้นที่ติดตามข้อมูลเก็บข้อมูลและอัปเดตข้อมูลปัญหาและความต้องการพัฒนา และประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหา

(3) ประสานงาน ชักชวน ระดมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนได้มาออกแบบโครงการ กิจกรรมการพัฒนาที่สามารถตอบสนองแนวทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ แล้วดำเนินการของงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานที่มีศักยภาพในการสนับสนุน เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) กรมสวัสดิการสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มาดำเนินโครงการ กิจกรรมให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

(4) สืบหาข้อมูลความต้องการโดยเอาปัญหาที่มาจาก การสำรวจข้อมูลอย่างต่อเนื่อง เช่น คนส่วนใหญ่ในชุมชนมีความเดือดร้อนเรื่องปากเรื่องท้องซึ่งเป็นปัญหาหลักด้านเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับปัญหาอื่นๆ ดังนั้นการส่งเสริมอาชีพให้คนในชุมชนมีงานทำ มีรายได้เลี้ยงดูตัวเองและเลี้ยงดูครอบครัวเป็นเรื่อง

เร่งด่วนที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคนในชุมชนต้องร่วมมือกันดำเนินการให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งได้ดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561

(5) เร่งดำเนินงานประเด็นการพัฒนาอาชีพด้วยโครงการและกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหลากหลายงาน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชนมีศักยภาพเพิ่มขึ้นในการต่อสู้กับปัญหาด้านอื่นที่จะตามมาได้ดีขึ้น ดังคำกล่าวของผู้นำสภาองค์กรชุมชนที่กล่าวว่า “การสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ต้องเป็นเป็นพื้นฐานให้คนในชุมชนอยู่ได้ อะไรก็แล้วแต่มันอาจไม่ใช่อาชีพหลักหรือไม่ใช่อาชีพเสริม แต่อะไรที่มันช่วยเหลือในเรื่องของปากท้องได้มันเป็นเรื่องที่ดีต่อคนในชุมชน”

(6) สนับสนุนส่งเสริมเยาวชนอนุรักษ์ศิลปะท้องถิ่น (มโนราห์) ต่อยอดและสร้างคุณค่าของศิลปะวัฒนธรรมชุมชนสนับสนุนส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น การแกะสลักกระทายชุดมะพร้าว ร้อยลูกปัดโนราจ๊ก สานก้านจาก ขนมิถิ์ถิ่น นำศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา มาสร้างสรรค์ให้เกิดรายได้ ส่งเสริมให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดูแลงานด้านประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนในวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญอื่นๆ เช่น ประเพณีชักพระ สงกรานต์ ลอยกระทง เมล็ด กวนอาซุร

(7) ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเด็กกำพร้าในตำบลให้ดีขึ้นและส่งเสริมสุขภาพจิตและสร้างกำลังใจแก่เด็กกำพร้าส่งผลให้เด็กกำพร้า เห็นคุณค่าของชีวิต มีกำลังใจในการดำเนินชีวิตประจำวันในสังคมอย่างมีภูมิคุ้มกัน ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

(8) ส่งเสริมการบริหารจัดการของคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน ให้มีการประชุมอย่างต่อเนื่องเดือนละ 1 ครั้ง ศึกษาดูงานพื้นที่จัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนต้นแบบ จัดทำแผนพัฒนากองทุนเพื่อวางแผนการดำเนินงานกองทุน สร้างการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้การขับเคลื่อนงานเติบโตอย่างต่อเนื่องสร้างสวัสดิการที่ก้าวหน้าตอบสนองความต้องการของสมาชิกกองทุนสอดคล้องกับการสร้างหลักประกันในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงทั้งในสถานการณ์ปกติกับสถานการณ์วิกฤติ

(9) ส่งเสริมกิจกรรมเชิดชูคนดีศรีตะลุบัน ให้คนในชุมชนประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ประกาศเกียรติคุณและยกย่องผู้ทำคุณงามความดี ให้เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมไทย

(10) ประสานงานในการสร้างพื้นฐานความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยที่เป็นปัจจัยสี่ที่สำคัญอีกหนึ่งปัจจัยให้กับครัวเรือนที่ประสบปัญหาความเดือดร้อน ด้อยโอกาส เรื่องที่อยู่อาศัยมาโดยลำดับด้วยโครงการบ้านพอเพียงชนบท ที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และหน่วยงานเครือข่ายอื่น เช่น บริษัทน้ำมันมูตารานาเอนเนอร์ยีที่อยู่ในพื้นที่เทศบาลเมืองตะลุบันในการสร้างพื้นฐานความมั่นคง นับถึงปัจจุบัน มี จำนวน 123 หลัง

4.7.4 หลักคิด และทัศนคติในการทำงานพัฒนาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองตะลุบัน ซึ่งเป็นผู้นำการพัฒนาในพื้นที่ มีหลัก

คิดในการทำงาน คือ “สวัสดิการเป็นแกนหลักของการพัฒนาให้พี่น้องชุมชนมีความสุข ความมั่นคง ปลอดภัย เพราะรอยยิ้มของพี่น้องในชุมชนตะลุมบอน ถึงแม้สภาพองค์กรชุมชนจะแลกลงด้วยความเหนื่อย ความยากลำบาก ในการเผชิญกับปัญหาและอุปสรรค คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนก็ยินดีที่จะฝ่าฟันและดำเนินการ เงินที่ได้รับสมทบจากหน่วยงานภาครัฐทุกแห่ง จะใช้เพื่อคุณภาพชีวิต และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในตะลุมบอนให้ดีขึ้น ให้อย่างมีเงื่อนไข สงเคราะห์แบบมีเงื่อนไข โดยนำศาสตร์พระราชามาใช้ คือพัฒนาคนชุมชนด้วยการให้ทักษะ ให้เครื่องมือ เพื่อให้ต่อยอดในการประกอบอาชีพเลี้ยงดูตัวเองและเลี้ยงดูครอบครัวได้ อยู่ดี กินดี มีภูมิคุ้มกัน มีความสุข” ด้วยหลักคิดและทัศนคติในการทำงาน นำมาสู่วัฒนธรรมในการทำงานที่ต้องเชื่อมั่น เชื่อถือ ศรัทธามีความรักความสามัคคีและหลอมหลวมจิตใจเข้าด้วยกันของผู้นำสภาและสมาชิกสภาองค์กรชุมชน

4.7.5 ทักษะ ที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตะลุมบอนใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ ประกอบด้วย ทักษะการทำงานเป็นทีมและการประสานงานสร้างการมีส่วนร่วม ทักษะการสื่อสารทางตรงในเชิงรุกเพื่อให้ข้อมูลที่ถูกต้องในลักษณะเคาะประตูบ้าน (Door-to-Door) พูดคุย เพื่อให้สมาชิกชุมชนทุกคนรับรู้ข้อมูลข่าวสารให้ข้อมูล องค์ความรู้ที่ถูกต้อง เช่น การให้ข้อมูลเรื่องกองทุนสวัสดิการชุมชน การบริหารจัดการกองทุนอย่างมีธรรมาภิบาล เชื่อมต่อทักษะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนและคนในชุมชน ระหว่างคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนกับหน่วยงานภายนอกที่เป็นเครือข่ายได้เข้ามาสนับสนุน ทักษะการแก้ปัญหา มองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างถ่องแท้ และแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยงภายใต้หลักคิดที่ว่าปัญหาทุกปัญหามีทางแก้ไข ทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อค้นหาทางเลือกในการแก้ปัญหาและการคิดเป็นระบบเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เช่น การยกระดับการพัฒนาอาชีพ

4.7.6 เครื่องมือ ที่สำคัญที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตะลุมบอนใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ (1) ข้อมูลชุมชนและแผนพัฒนาชุมชน ด้วยการสำรวจข้อมูล บันทึกสถิติที่เกี่ยวข้องและอัปเดตข้อมูลสม่ำเสมอของพื้นที่ เพื่อให้รู้ปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและนำสู่การจัดลำดับความสำคัญในเรื่องเร่งด่วนที่กระทบกับคนในชุมชนเพื่อแก้ปัญหา (2) โครงการกิจกรรมการดำเนินงานในพื้นที่ (3) การประชุมประจำเดือน เพื่อติดตามการทำงานโดยเป็นวาระการประชุมทุกครั้ง (4) การถอดบทเรียนจากการทำงาน การวางแผนการทำงาน โครงการและกิจกรรมพัฒนา (5) กระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของพื้นที่ ที่ประสบความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคที่ควรระวังแล้วนำการเรียนรู้จากประสบการณ์ของคนอื่นมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ของชุมชนตะลุมบอน (6) กลุ่ม องค์กรเครือข่ายการทำงาน

เครื่องมือการพัฒนาของตะลุมบอนที่กล่าวมานี้ ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกับพื้นที่อื่นๆ แต่มีบางเครื่องมือที่อาจจะแตกต่างกันอยู่บ้าง เช่น การใช้ศาสตร์พระราชา ทั้งนี้เพราะการเลือกใช้เครื่องมือ จะสัมพันธ์กับบริบทพื้นที่ สัมพันธ์กับลักษณะการทำงาน ประสบการณ์ ที่เกิดจากการเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชน เครือข่ายที่เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการใช้เครื่องมือ ดังนั้นการเลือกใช้เครื่องมือได้อย่างเหมาะสม จะเป็น

องค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนการทำงานแก้ปัญหาและการพัฒนาในพื้นที่ของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ให้สำเร็จ อย่างเป็นรูปธรรมซึ่งความสำคัญของเครื่องมือกับผลลัพธ์ของการใช้เครื่องมือ ได้วิเคราะห์ใน บทที่ 5

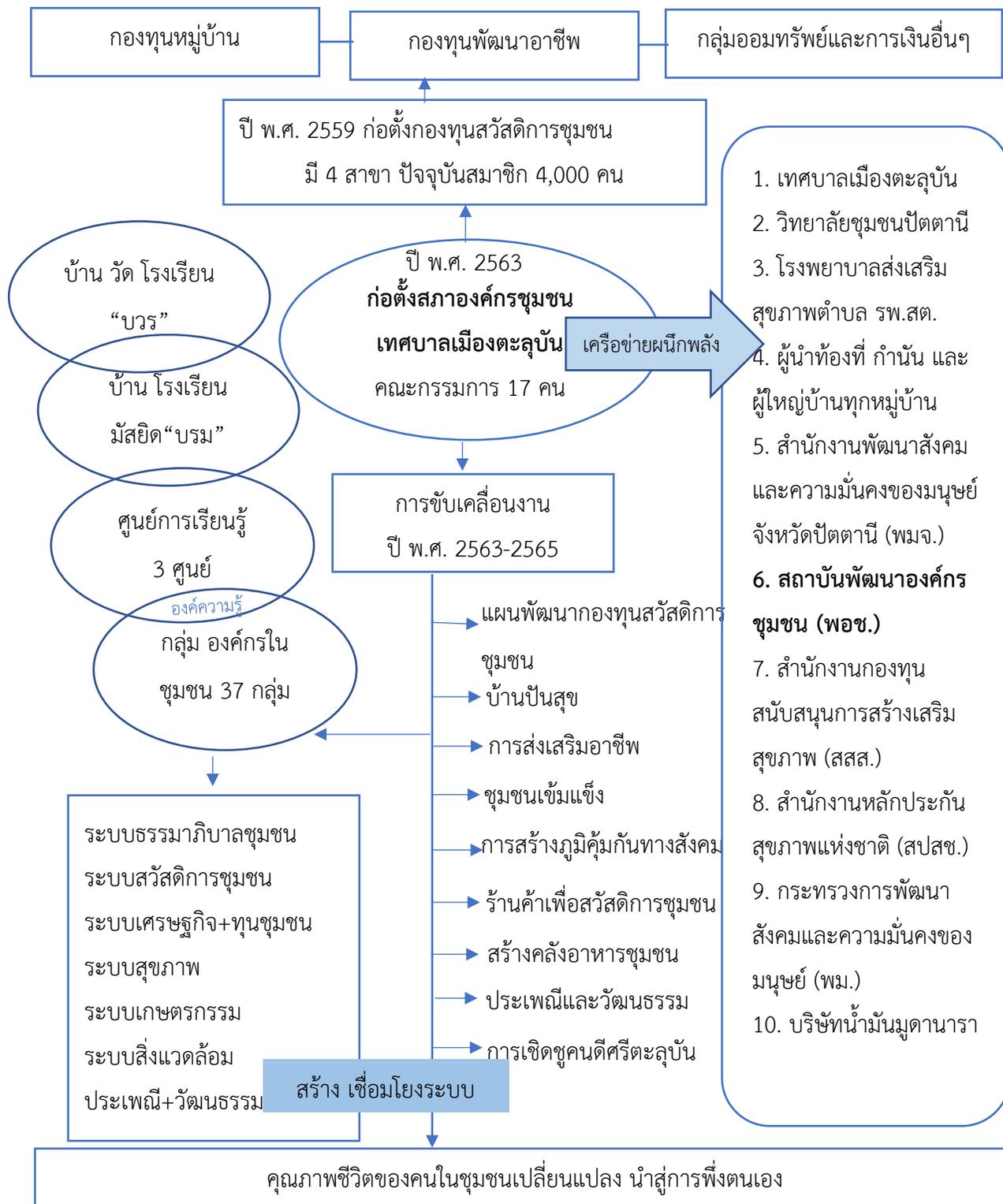
4.7.7 กลไก และกระบวนการ ประสานเครือข่ายดำเนินงานในพื้นที่ (1) การใช้คณะกรรมการ กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมพีน และสภาองค์กรชุมชนตะลุมพีนทำหน้าที่ขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่เป็นเนื้อเดียวกัน (บูรณาการโครงการกิจกรรมการพัฒนา ทรัพยากรเกื้อหนุนทุกประเภท (2) การประชุม คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนกับการประชุมคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ประชุมร่วมกัน จัดวาระ เข้าด้วยกัน การทำงานจึงเป็นไปอย่างประสานสอดคล้องกัน (3) กองทุนสวัสดิการชุมชนจะเป็นกลไกหลักในการสนับสนุนงบประมาณส่วนที่ขาดในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ (4) การบูรณาการ การทำงานระหว่าง คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนและสภาองค์กรชุมชนบูรณาการทั้งงานและคนทำงานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (5) กระบวนการทำข้อมูลจากการมีส่วนร่วมของชุมชน สภาองค์กรชุมชน อาสาสมัคร ผู้นำชุมชน เพื่อนำไปสู่แผนพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน (6) มีระบบการบริหารจัดการที่ดี และเป็นไปตามข้อบังคับ กองทุนที่มาจาก การตกลงร่วมกันของสมาชิก มีรายงานผลการดำเนินงานต่อสมาชิก ท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้อง สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดทางการบริหารงานของกองทุน ผู้เกี่ยวข้องรับรู้ ร่วมตัดสินใจร่วม ติดตาม การดำเนินงานด้านต่างๆ ของกองทุน (7) กลุ่มและองค์กรต่างๆ รวมถึงคนที่อยู่ในชุมชนต่างเข้ามามีส่วนร่วมกัน ขับเคลื่อนงานพัฒนาและเป็นฟันเฟืองสำคัญ (8) โครงการ กิจกรรมการพัฒนาที่ดำเนินการในพื้นที่ มีผู้เกี่ยวข้อง ที่เป็นคณะทำงาน ทำหน้าที่รายงานผลการดำเนินงาน และติดตามการทำงานเป็นระยะๆ ตลอดการดำเนินงาน (9) การนำพาตัวแทนชุมชนไปศึกษาดูงาน พื้นที่ต้นแบบให้เห็นรูปธรรมแนวทางการบริหารจัดการ การแก้ปัญหาและการพัฒนาแล้วกลับมาช่วยกันจัดทำแผนเป็นนโยบายการพัฒนาพื้นที่เทศบาลเมืองตะลุมพีน การพัฒนาศักยภาพผู้ประสานงานกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมพีน ได้ศึกษาดูงานพื้นที่การจัดการ กองทุนสวัสดิการชุมชนต้นแบบ

กระบวนการทำงานของสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมพีน ในการดำเนินโครงการ กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ มีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนดังนี้ (1) คณะกรรมการสภา องค์กรชุมชนเป็นตัวกลางในการประสานงานจัดประชุมคณะทำงาน เครือข่ายการทำงาน (2) วิเคราะห์ กลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนครอบคลุมในมิติของการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาในพื้นที่ (3) วางแผนกำหนดแนว ทางการดำเนินการ กำหนดวัตถุประสงค์ของการทำงาน (4) แบ่งบทบาทหน้าที่ของผู้มีส่วนได้เสีย ผู้รับผิดชอบ ในการทำงาน (5) ดำเนินงานการพัฒนาตามโครงการ กิจกรรมอย่างเป็นระบบ (6) ติดตาม ประเมินผลการ ดำเนินงานโครงการ กิจกรรม (7) สรุปผลและรายงานผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น (8) ประชุมถอดบทเรียนการ พัฒนา เพื่อนำข้อดีไปประยุกต์เป็นแนวทางในการดำเนินงานในโครงการต่อไป และนำข้อจำกัดที่เกิดขึ้นไปเป็น ข้อควรระมัดระวังในการดำเนินงานโครงการ กิจกรรมต่อไป

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานในโครงการกิจกรรมการพัฒนาชุมชนร่วมกับสภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมพันธ์ ตามโครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2562-2565 ประกอบด้วย (1) เทศบาลเมืองตะลุมพันธ์สนับสนุนจัดสรรทรัพยากรสนับสนุน เช่น งบประมาณบางส่วนที่ไม่ขัดกับระเบียบ การสนับสนุนบุคลากรมาอบรมให้ความรู้กับชุมชนในประเด็นงาน (2) วิทยาลัยชุมชนปัตตานีสันับสนุนการพัฒนาอาชีพให้กับกลุ่มสตรีที่อยู่ในชุมชน (3) ผู้นำท้องที่ กำนันและผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน (4) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) สนับสนุนการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ (5) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ที่ประจำอยู่ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนางานของสภาองค์กรชุมชน การพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชน การสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน กระตุ้นหนุนเสริมให้เกิดกิจกรรม การพิจารณาเสนอจัดสรรโครงการ งบประมาณที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ สนับสนุนการทำแผนงานพัฒนา การเชื่อมประสานระหว่างพื้นที่เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (6) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สนับสนุนวิทยากร พี่เลี้ยงในการศึกษาดูงานการจัดการชุมชนสุขภาวะโดยสภาผู้นำชุมชน (7) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) สนับสนุนการดำเนินงานประเด็นการจัดการสุขภาวะของชุมชน (8) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดปัตตานี (พมจ.) (9) บริษัทน้ำมันมูดานารา เอนเนอร์ยี สนับสนุนกิจกรรมของโครงการบ้านปันสุขและกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต

บริบทเหตุการณ์ที่ร่ายล้อมการขับเคลื่อนงานพัฒนาโดยคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมพันธ์ กลุ่มองค์กรที่อยู่ในพื้นที่จำนวน 37 กลุ่ม บ้านวัดโรงเรียน “บวร” บ้าน โรงเรียน มัสยิด “บรม” โดยใช้กองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นเครื่องมือควบคู่กับประเด็นงานพัฒนาระหว่างปี พ.ศ. 2563-2565 ประกอบด้วย แผนพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชน โครงการบ้านพอเพียงชนบท การส่งเสริมอาชีพ ชุมชนเข้มแข็ง การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ร้านค้าเพื่อสวัสดิการชุมชน สร้างคลังอาหารชุมชน ประเพณีและวัฒนธรรม การเชิดชูคนดีศรีตะลุมพันธ์ โดยการประสานเครือข่ายผนังพลัง ทั้งเครือข่ายระยะใกล้คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ท้องที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ภายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี และเครือข่ายระยะไกลหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐที่อยู่ภายนอกจังหวัด จำนวน 10 องค์กร ที่หลากหลายกลายเป็นพลังขับเคลื่อนการดำเนินงานให้สำเร็จ สร้างระบบธรรมาภิบาลในการดำเนินงานพัฒนาอย่างโปร่งใส และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและสื่อสารที่ชัดเจน สร้างระบบธรรมาภิบาลให้คนในชุมชนเชื่อมั่นศรัทธา มีการบริหารงานโปร่งใส ตรวจสอบได้ คนในชุมชนมีส่วนร่วม สร้างระบบสวัสดิการชุมชนที่ยั่งยืนให้กับคนตะลุมพันธ์ 4 สาขา มีสมาชิกมากถึง 4,000 คน ระบบเศรษฐกิจและทุนมีกองทุนหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์และกองทุนพัฒนาอาชีพ ระบบสุขภาพส่งเสริมการออกกำลังกาย และการรับประทานอาหารที่ปลอดภัย ระบบเกษตรกรรม ชุมชนร่วมมือร่วมใจปลูกผักปลอดภัยโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยน้ำหมักที่ทำเอง สร้างระบบสิ่งแวดล้อมจากการใช้ปุ๋ยหมักและปุ๋ยพืชสดปลูกพืชผักปลอดภัย ช่วยคืนความอุดมสมบูรณ์ของดินและ

สิ่งแวดล้อม มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม สร้างระบบประเพณี วัฒนธรรมของทุกศาสนาที่คนในพื้นที่นับถืออย่างต่อเนื่องทุกปี ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลง นำสู่การพึ่งตนเอง (ดังภาพที่ 4.14) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้จากการสังเคราะห์

ภาพที่ 4.14 บริบทการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมพันธ์

4.7.8 รูปธรรมความสำเร็จ ผลงานที่เกิดขึ้นและการขยายผลการจากการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมบอน ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาโดยใช้กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นทั้งเครื่องมือและกลไกในการพัฒนางานผ่านโครงการ กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงตามลำดับดังนี้

(1) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมบอน มิติเศรษฐกิจ ชุมชนได้รับการซ่อมแซมบ้านที่อยู่อาศัยตามโครงการบ้านปันสุข ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2565-2565 จำนวน 123 หลัง การนำดอกผลของกองทุนสวัสดิการชุมชน มาส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ เพื่อสร้างงาน สร้างอาชีพเสริม ควบคู่กับตลาดนัดสวัสดิการชุมชน เพื่อส่งเสริมอาชีพสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้มีพื้นที่ในการจำหน่ายสินค้า จะช่วยลดปัญหาด้านเศรษฐกิจหลายอย่างที่กำลังเผชิญ โดยทำควบคู่กับการวางแผนช่วยเหลือคนในชุมชนในกิจกรรมที่สามารถลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลงได้ ทำให้ภาพรวมรายจ่ายของชุมชนลดลง เช่น ตลาดนัดสินค้าราคาถูก ร้านค้าปันสุข ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น การแกะสลักกระทายชุดมะพร้าว ร้อยลูกปัดโนราห์ จักสานก้านจาก ขนมิถิถิถิน กลุ่มคนพิการ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส และกลุ่มผู้สูงอายุ นำศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา มาสร้างสรรค์ให้เกิดรายได้

(2) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมบอน มิติสังคม กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นงานช่วยเหลือสังคมที่มีแต่การเกื้อกูลกันในชุมชน การเป็นสมาชิกกองทุนเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่ เพราะทุกคนช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้บุญถ้วนหน้าเพราะเป็นทั้งผู้ให้และเป็นทั้งผู้รับ คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน และคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชน ทำงานด้วยจิตอาสาหวังให้ชุมชนได้เข้าถึงสวัสดิการความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ผู้ประาะบางเด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการซึ่งเป็น ผู้ด้อยโอกาส ได้รับการช่วยเหลือถ้วนหน้าให้มีความสุข รู้สึกมั่นคง ปลอดภัยและมีหลักประกันในชีวิต ทำให้มีกำลังใจรู้สึกมีคุณค่า ไม่ถูกทอดทิ้งได้รับการเหลียวแลจากผู้ที่มีโอกาสมากกว่า ยังเป็นการสร้างความสุขที่ยั่งยืน ผลจากความสำเร็จทำให้ชุมชนตะลุมบอนมีเครือข่ายทางสังคมที่ขยายกว้างขึ้น เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้เป็นต้นแบบของการขับเคลื่อนการพัฒนาให้กับพื้นที่อื่นๆ ได้เข้ามาศึกษา เรียนรู้ ดูงาน และแลกเปลี่ยนระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง

การนำดอกผลจากการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนมาส่งเสริมมิติสังคม สนับสนุนเงินในส่วนขาดช่วยเหลือสนับสนุนสร้างและซ่อมแซมที่อยู่อาศัยแก่ผู้ยากไร้ ในการเยี่ยมบ้านแบ่งปันรอยยิ้มเพื่อชีวิตที่สดใสวัยผู้สูงอายุ การสานฝันวัยใสครอบครัวอบอุ่น ชุมชนน่าอยู่ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเด็กกำพร้า การอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน เสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน 20 ชุมชน ทำให้คนในชุมชนทุกกลุ่ม กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มคนพิการ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส และกลุ่มผู้สูงอายุ ได้รับการดูแลเสริมสร้างกำลังใจ เกิดความรักใคร่สามัคคี มีความสัมพันธ์อันดี รู้ถึงคุณค่าของการเป็นผู้ให้และการเป็นผู้รับความช่วยเหลือ สร้างความภูมิใจและจิตสำนึกในการร่วมมือเป็นทุนทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ในการพัฒนาชุมชนร่วมกันเห็นความสำคัญของการเสริมสร้างมิติสังคม

(3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมบอน มิติสิ่งแวดล้อม การใช้ดอกผลของกองทุนสวัสดิการชุมชนไปสร้างประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม สร้างคลังอาหารชุมชน โดยมอบเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ดินใส่เดือน ให้กับเกษตรกรต้นแบบ เพื่อเป็น 1 คลังเรียน รู้ด้านการสร้างความมั่นคงทางอาหารบนพื้นที่ดินทราย เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าดินทรายที่อยู่ติดกับทะเลแล้ว สามารถปลูกพืชผักเพื่อนำมาเป็นอาหารเพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ในช่วงสถานการณ์การต่อสู้กับการระบาดของโควิดซึ่งนอกจากจะเสริมสร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรดินให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนแล้ว ส่วนหนึ่งก็ช่วยให้มีอาชีพและรายได้เสริมจากการปลูกพืชผัก

(4) ความภาคภูมิใจและรางวัลที่ได้รับของชุมชนเทศบาลเมืองตะลุมบอน จากการรวมตัวกันเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ในบทบาทของการแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่เทศบาลเมืองตะลุมบอนอย่างต่อเนื่องในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมในวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามนับเป็นความภาคภูมิใจ จากการดำเนินงานการพัฒนาที่ผ่านมาได้รับการยอมรับจากชุมชนอื่น ๆ และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในระดับประเทศ พร้อมเป็นรากฐานสำคัญในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ และได้รางวัลแห่งความภูมิใจที่สำคัญ อาทิ

-รางวัลธรรมาภิบาลดีเด่น ปี พ.ศ. 2566 จากมูลนิธิ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

-รางวัลองค์กรที่จัดกิจกรรมจุดเด่นทางสังคม ปี พ.ศ. 2565 จากกรมส่งเสริมสวัสดิการสังคม กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

-รางวัลเกียรติคุณคุณากร จากสถาบันเครือข่ายพัฒนาคุณภาพชีวิต ระดับประเทศ

-กองทุนสวัสดิการชุมชน ปี พ.ศ. 2565 จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

-รางวัลคนดีศรีธานี ปี พ.ศ. 2566

-รางวัลการดำเนินโครงการที่มีผลงานดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2565 จากสำนักงาน

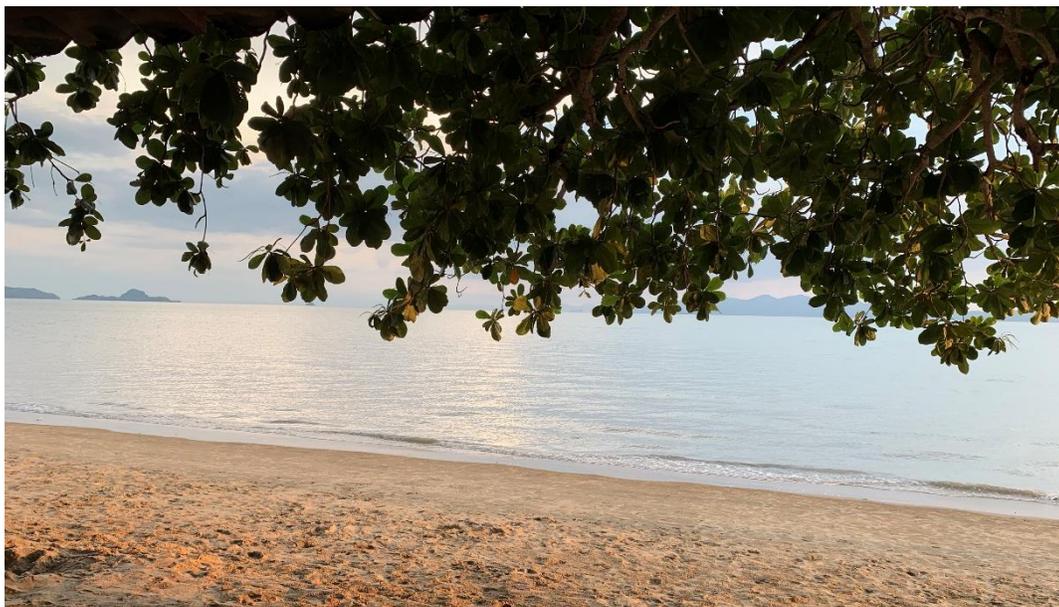
คณะกรรมการส่งเสริม การจัดสวัสดิการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

-รางวัลอาสาสมัครดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2566

ความสำเร็จที่ปรากฏเป็นรูปธรรมของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตะลุมบอน สะท้อนจากทรัพยากรบุคคลที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดที่อยู่ในพื้นที่ ผู้นำที่ร่วมกันทำงานในรูปแบบสภาองค์กรชุมชน ที่มีการจัดแบ่งหน้าที่ความสำคัญในการดำเนินงานที่ใช้ทักษะความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในการทำงานในพื้นที่ รู้ว่าบริบทของพื้นที่ตะลุมบอน ทำอย่างไรจึงจะเหมาะสม สอดคล้องกับนิสัยใจคอของคนในชุมชน เป็นตัวแบบของการพัฒนาที่มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ หลักคิดการทำงานทุกอย่างย่อมจะมีอุปสรรค แต่หากมีทักษะความรู้ความสามารถโดยมีความอดทนเป็นที่ตั้ง กอปรกับการใช้กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการพัฒนาเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชนที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม ที่เป็นความสามารถของผู้นำและชุมชนซึ่งเป็นคนมีคุณภาพหรือทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่าของพื้นที่ตะลุมบอน ร่วมมือกันเพื่อไปถึงถึงภาพฝันในอนาคตที่ผู้นำและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนอยากให้เกิดขึ้นและมีความเป็นไปได้ คือ เรื่องไฟแนนท์

อาชีพ ธนาคารเครื่องมืออาชีพ โรงเรียนพัฒนาชีวิต ท้องเที่ยวชุมชน ซึ่งที่มาของภาพฝันมาจากการทำแผนที่มีผู้นำชุมชนมาร่วมกันคิด ภาพฝันเหล่านี้สะท้อนวิถีคิดของผู้นำและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ ซึ่งเป็นภาพฝันที่สร้างพลังความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนให้เกิดขึ้นเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนไปสู่ภาพฝันที่ได้ร่วมกันตั้งไว้

4.8 พื้นที่ต้นแบบตำบลนาทอน อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล

ภาพที่ 4.15 สภาพบริบทพื้นที่ทางกายภาพของตำบลนาทอน

ที่มา: (สุภาวดี ขุนทองจันทร์, 2566)

4.8.1 บริบทการพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลนาทอน

สภาองค์กรชุมชนตำบลนาทอน ก่อตั้งเมื่อ 8 สิงหาคม 2551 โดยประชาชนในพื้นที่ที่มีความเห็นร่วมกันในการจัดตั้งขึ้นโดยการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มีปณิธานร่วมกันในการจัดตั้งเพื่อ แก้ปัญหาช่วยเหลือ สนับสนุน และทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับกฎหมายอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของตำบลนาทอน ณ เดือนพฤษภาคม 2566 คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลนาทอนและ สมาชิกสภาองค์กรชุมชน 33 คน ซึ่งเป็นตัวแทนจากหลากหลายกลุ่มได้เข้ามาร่วม โดยมีรายชื่อคณะทำงานดังนี้

(1) นายบรรชา ชูสังข์	อายุ 56 ปี	ตำแหน่ง ประธาน
(2) นางสุนี ทองยิ้ม	อายุ 60 ปี	ตำแหน่ง รองประธาน
(3) นางยุพิน เสียมไหม	อายุ 62 ปี	ตำแหน่ง รองประธาน
(4) นางยุวรรณ ไฉนวนงค์	อายุ 48 ปี	ตำแหน่ง เลขานุการ
(5) นางสาวยุภา แก้วเอี่ยม	อายุ 38 ปี	ตำแหน่ง ผู้ช่วยเลขานุการ
(6) นางสาวสุนิสา สรรเพชร	อายุ 31 ปี	ตำแหน่ง ผู้ช่วยเลขานุการ

(7) นางสาวรณมา รัตนบุญโณ	อายุ 60 ปี	ตำแหน่ง เหนรัญญิก
(8) นางสาวสนา ลิมาน	อายุ 48 ปี	ตำแหน่ง ผู้ช่วยเหนรัญญิก
(9) นางสาวชนิษฐา เกื้อเดช	อายุ 39 ปี	ตำแหน่ง ประชาสัมพันธ์ 1
(10) นางสาวพัชชา ชูพงษ์	อายุ 37 ปี	ตำแหน่ง ประชาสัมพันธ์ 2
(11) นางนันทิชา สุวรรณรัตน์	อายุ 40 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(12) นางปรีดา ยานา	อายุ 51 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(13) นางนวลปรารงค์ ใจสมุทร	อายุ 59 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(14) นางสาวจริยา ยุติติกา	อายุ 33 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(15) นางพิสมัย ละเมาะ	อายุ 50 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(16) นางมาซีเราะะ ขอบงาม	อายุ 53 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(17) นางสาวสนา สิงห์อินทร์	อายุ 51 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(18) นางสาวกาญจนา พยัคควิลย์	อายุ 44 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(19) นางวิภาวดี หมดอะด้า	อายุ 42 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(20) นางสาวจุฑารัตน์ บิลลาอาบู	อายุ 31 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(21) นางสาวธัญจิรา อินเซ่ง	อายุ 41 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(22) นางอารี เกื้อเดช	อายุ 45 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(23) นางสาววิริญญา จำวิสูตร	อายุ 37 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(24) นางสาวผ่องพรรณ ละเอียด	อายุ 49 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(25) นางสาวสมใจ ระเชาะ	อายุ 47 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(26) นางสาวโสภา บวดเดช	อายุ 40 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(27) นางสาวอรุณี เกาะกลาง	อายุ 46 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(28) นางสาวสุภาพร แซ่จิ่ง	อายุ 44 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(29) นางสาวสุรีย์พร แซ่เล่า	อายุ 44 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(30) นางสาวอนิตา ลำหมาด	อายุ 44 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(31) นางไลลา บวดเดช	อายุ 50 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(32) นางอรสา ละเอียด	อายุ 54 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก
(33) นางสาวจรรยา ลิมาน	อายุ 35 ปี	ตำแหน่ง สมาชิก

การมีตัวแทนจาก ท้องที่ ท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันทั้ง เพศชาย เพศหญิงสัดส่วน 1 ต่อ 31 คน อายุต่ำสุด 31 ปี อายุสูงสุด 62 ปี อายุเฉลี่ย 46 ปี ประสบการณ์การทำงาน ความเชี่ยวชาญ ในภูมิปัญญาสาขาอาชีพ ในการอาสาเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลนาทอน ซึ่งแต่ละบุคคลมีความแตกต่าง

ที่หลากหลายทำให้การดำเนินโครงการแก้ปัญหาและการพัฒนาพื้นที่ มีความครอบคลุมและรอบด้านจากการมีตัวแทนที่รู้จักบริบทในพื้นที่เป็นอย่างดี

จากการสัมภาษณ์และการบอกเล่าเรื่องราวของพื้นที่ ด้วยรูปแบบการประชุมกลุ่มย่อยที่เน้นสุนทรียภาพการสนทนา ประกอบด้วย ผู้นำสภาองค์กรชุมชน สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลนาทอน เจ้าหน้าที่ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และนักวิชาการจากวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจ ประชาชนผู้รู้ในชุมชน และตัวแทนประชาชนในพื้นที่ เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2566 และจากการตรวจสอบข้อมูลร่วมกันในพื้นที่ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2566 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลนาทอน อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล

นาทอนมีพื้นฐานอาชีพด้านการเกษตรกรรม ทำสวนยางพารา ปลูกข้าว และประมง มีทรัพยากรธรรมชาติป่าเขา ชายทะเล ป่าชุมชนที่เป็นโลกสีเขียวของชุมชน ด้วยทรัพยากรที่หลากหลายและมีคุณค่า นาทอนได้ถูกขับเคลื่อนตามฉันทามติให้กลายเป็นพื้นที่อุทยานธรณีโลกสตูล จากหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดและประชาชนในท้องถิ่น นอกจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสวยงามและสามารถสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นในพื้นที่แล้ว นาทอนยังเป็นพื้นที่ ที่มีศักยภาพในทุนต่างๆ เช่น ทรัพยากรบุคคล องค์ความรู้ต่างๆ ที่เป็นภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพ ประชาชนชาวบ้านที่เก่งด้านการจักสานจากต้นคลุ้ม ต้นเหณา ต้นหวาย ความมั่นคงด้านอาหารจากการประมง กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน จัดเตรียมความพร้อมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอุทยานธรณีโลก

บริบทของการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่โดยสภาองค์กรชุมชน กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะทำงานพัฒนาพื้นที่ร่วมกันอย่างใกล้ชิดและสานสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น โดยยึดแผนพัฒนาชุมชนแผนเดียวกันตามฉันทามติที่มาจากกระบวนการประชาธิปไตยยกกำลังสองประกอบด้วยสี่มิติสุขภาวะ สุขทั้งกายใจ สังคมปัญญาจิตวิญญาณ จึงเกิด “ซันซี” ขึ้นมาเพื่อเป็นหลักปฏิบัติร่วมกันผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น มีศาสนา ประชาชน ในชุมชน จากการเปิดพื้นที่กลาง การประชุมสภาตมผลึกโดยใช้เสียงข้างมาก (ซึ่งไม่ใช่พวกมากลากไป) เป็นประชาธิปไตยท้องถิ่นอย่างแท้จริง

“ซันซี” มีจำนวน 120 ข้อ แบ่งเป็น 12 หมวด ประกอบด้วย (1) หมวดการศึกษา (2) หมวดกองทุนเงินและสวัสดิการสังคม (3) หมวดสาธารณสุข (4) หมวดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (5) หมวดการป้องกันแก้ไขปัญหาเสพติดและรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน (6) หมวดการพัฒนารายได้การส่งเสริมอาชีพ (7) หมวดศาสนาวัดนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีการท่องเที่ยว (8) หมวดสุขภาพและสาธารณสุข และ (9) หมวดการสร้างการมีส่วนร่วม ทั้งนี้การขับเคลื่อนซันซีนานาทอนหรือธรรมนูญชุมชน จำเป็นต้องให้ทันสมัยตอบสนองบริบทการพัฒนาชุมชนอยู่เสมอ จึงต้องมีการปรับปรุงแก้ไข และมีบทเฉพาะกาล ทั้งหมด 36 ข้อ ซึ่งปัญหาคลาสสิกที่เกิดกับชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง คือ การขโมยขี้อย่าง ดังนั้นแม้เวลาจะเปลี่ยนไปเพียงใด กฎ กติกา การห้ามขโมยขี้อย่างเพื่อนบ้านก็ยังคงมีอยู่เหมือนเดิม และการห้ามยิงปืน จุด

ประทัดในชุมชนในงานประเพณีต่างๆ การสอดส่องไม่ให้เล่นเกม อบายมุขหรือการพนัน การยึดมั่นในหลักศาสนาดูแลสถานที่ท่องเที่ยว ดูแลสุนัขหรือสัตว์เลี้ยง เพื่อมิให้ไปสร้างความเดือดร้อนให้กับเพื่อนบ้านในชุมชน รวมถึงการจัดการขยะเป็นต้น

“ขันซี” จึงเป็นเครื่องมืออีกหนึ่งเครื่องมือที่สำคัญในการ ร้อยรัด ร้อยเรียง วิถีชุมชนที่อยู่ด้วยกัน แบบพหุวัฒนธรรม ทุกศาสนาอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ตำบลนาทอนคือครอบครัวใหญ่ครอบครัวหนึ่ง มีสี่เสาหลัก ท้องที่ ท้องถิ่น องค์การศาสนา ภาคประชาชน มีความสำคัญในการยึดโยงชุมชน ท้องที่มีความสำคัญในฐานะเป็นผู้นำระดับหมู่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ในระดับตำบลเป็นกำนัน ที่คอยปกป้องดูแลความสงบเรียบร้อย ท้องถิ่นหมายถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อบต. มีความสำคัญในฐานะเป็นผู้ดูแลและจัดสรรงบประมาณในการพัฒนา (เสมือนไม้เท้าหลังที่จะจัดการเก้าอี้ที่ถูกที่คน) องค์การศาสนาสำคัญยิ่ง เพราะทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี ถ้าทุกคนอยู่ในหลักธรรมคำสอนของศาสนาและยึดมั่นในการปฏิบัติก็จะเสริมสร้างให้คนในชุมชนเป็นคนดี ส่วนภาคประชาชนก็ร่วมมือพัฒนาสวัสดิการให้ตำบลเป็นตำบลจัดการตนเอง ทำงานในรูปแบบศูนย์บ่มเพาะเศรษฐกิจและทุนชุมชน

สภาองค์กรชุมชนตำบลนาทอน เป็นเหมือนองค์กรกลางที่ดึงทุกฝ่ายเข้ามาทำงานร่วมกัน โครงสร้างคณะทำงานของสภาองค์กรจะมีตัวแทนที่มาจากหลายภาคส่วน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ตัวแทนชุมชนและสมาชิก อบต. ในการร่วมพัฒนา อัปเดตข้อมูล ข่าวสาร กิจกรรมของแต่ละหน่วยย่อยทำ ในส่วนของศูนย์บ่มเพาะเศรษฐกิจจะมีกลุ่มอาชีพหลักอยู่ 2-3 กลุ่ม สภาองค์กรชุมชนจะเชิญเข้ามาทำงานในเรื่องเศรษฐกิจ ปากท้องโดยอาศัยศักยภาพด้านภูมิปัญญาที่ดำเนินการในพื้นที่ เช่น กลุ่มจักสาน กลุ่มบ้านปาล์มบาติก กลุ่มสมุนไพร แต่ละกลุ่มก็ขับเคลื่อนงานด้วยระบบบริหารจัดการภายในกลุ่มเอง แต่ก็มีความเชื่อมโยงกันเมื่อมีกิจกรรมสำคัญในชุมชน ทุกกลุ่มจะมาร่วมมือกัน ยกตัวอย่างเช่น สภาองค์กรชุมชนตำบลนาทอนได้รับงบประมาณโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของกลุ่มผู้มีรายได้น้อย กลุ่มเปราะบาง ก็จะช่วยกันลงพื้นที่ ค้นหา กลุ่มที่เข้าเกณฑ์ แล้วชักชวนให้มาทำกิจกรรมที่เขาสนใจ โดยสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนมีพื้นที่รองรับให้ดำเนินการ ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นสนใจกิจกรรมอะไรก็สามารถไปต่อยอดได้ เพื่อให้เขามีรายได้ และมีความรู้จากสิ่งที่ถนัดและสนใจ

ตำบลนาทอน มีการพัฒนากิจกรรมและศูนย์การเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ เช่น เป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบการจัดการขยะ มีธนาคารขยะแบบครบวงจร มีกลุ่มอาชีพและการแปรรูปผลผลิตด้านการเกษตร มีศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง เกษตรอินทรีย์ ธนาคารต้นไม้ ธนาคารปุ๋ยและน้ำหมัก การท่องเที่ยวโดยชุมชน ก็เป็นโอกาสให้คนภายนอกได้เดินทางเข้ามาศึกษาดูงานในพื้นที่ ทำให้แต่ละกลุ่มได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เข้ามาศึกษาดูงานต่างคนต่างได้ประโยชน์ด้วยกันเกิดโสมมเตย์ที่ได้รับมาตรฐาน ในการทำงานทุกกลุ่ม ทุกศูนย์จะร่วมมือกัน มีกิจกรรมและรับรู้ข้อมูลข่าวสารถึงกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะขับเคลื่อนงานในภาพรวมของพื้นที่ไปพร้อมกัน

โครงการ กิจกรรมที่สภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชน ได้รับการสนับสนุนดำเนินงาน สร้างการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีหลายโครงการและหลายแหล่งงบประมาณ แต่สำหรับโครงการที่ได้รับ การสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เช่น การพัฒนาความเข้มแข็งของสภาองค์กร ชุมชน กองทุนสวัสดิการชุมชน ได้รับการสนับสนุน ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2549 ขณะนั้นชุมชนจะรู้จักในชื่อ “สังจจะ วันละบาท” หรือ “ออมบุญ” ณ เดือนพฤษภาคม 2566 มีสมาชิกกองทุนจำนวน 3,000 คน โครงการพัฒนา อาชีพที่ต้องสร้างผลลัพธ์ให้เกิดอาชีพของคนในชุมชนด้วยหลักสูตรและระยะเวลาของการฝึกอบรม ต้องการให้ เกิดทักษะ และสามารถนำความรู้จากการอบรมไปต่อยอดได้ การได้รับงบประมาณสนับสนุนกองทุนพัฒนาที่อยู่ อาศัย โครงการบ้านพอเพียงชนบท โครงการไทยเข้มแข็ง โดยผู้นำและสมาชิกสภาองค์กรชุมชน ได้ร่วมกันตั้ง ุณิธานและบริหารจัดการในวันที่ได้งบประมาณมา ทุกคนคิดว่าเงินทุกบาททุกสตางค์ที่ได้รับ จะต้องหมุนเวียน และสร้างประโยชน์ให้เกิดแก่ชุมชนเป็นที่ตั้ง เห็นพ้องต้องกันว่าทรัพยากรทุกอย่างที่ได้รับมาจากการ สนับสนุนนั้นยิ่งใหญ่มาก ต้องคืนกลับให้กับสังคมในรูปแบบที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการเพื่อให้เกิดผล เป็นรูปธรรมการพัฒนาที่จับต้องได้อย่างแท้จริง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำให้กองทุนในชุมชน ทั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน และกองทุนพัฒนาที่อยู่ อาศัย หรือแม้แต่กองทุนอื่นๆ ที่มีอยู่จำเป็นต้องบริหารจัดการ ให้มีเงินทุนเพิ่มมากขึ้น เพื่อนำสิ่งที่ยกเงยจาก การบริหารจัดการที่ดี ได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับผู้ที่เดือดร้อนมากขึ้น เช่น เมื่อครั้งได้รับงบประมาณ โครงการบ้านพอเพียงชนบท จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการ สภาองค์กรชุมชนได้นำงบประมาณมาใช้อย่างรู้คุณค่าและเกิดประสิทธิวิาพมากที่สุด ตัวอย่างเช่น การได้รับ จัดสรรเงิน 20,000 บาทในการซ่อมแซมบ้านแต่ละหลัง พบว่า บางครอบครัวไม่มีเงินจ่ายค่าแรงช่าง คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนได้ประชุมและมีมติร่วมกันที่จะสมทบให้คนที่เป็นสมาชิกคนละ 1,000 บาท อีกทั้งอาสาสมัครที่อยู่ในชุมชนที่มีจิตอาสาได้มาช่วยกันซ่อมแซมบ้าน นอกจากนี้ชุมชนจะมีธนาคารตำบล สำหรับให้บริการเงินกู้ ดอกเบี้ยต่ำเพื่อนำไปซ่อมแซมเพิ่มเติม ให้บ้านสวยงาม มั่นคงแข็งแรงขึ้น สร้างเสริม ความสุขใจ ความปลอดภัยให้ผู้อยู่อาศัยซึ่งมีผลทั้งทางกายและทางใจของผู้รับโอกาส ดังคำกล่าวของที่ปรึกษา สภาองค์กรชุมชนที่ระบุว่า **“การใช้งบประมาณของรัฐที่ได้รับการสนับสนุนมาต้องใช้ให้คุ้มค่า เกิด ประสิทธิภาพ ซึ่งจะต้องมีข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนในการดำเนินงาน เสมือนการเอาให้ถูกที่คั้น”**

จากกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่ได้รับการบริหารจัดการให้เงินงอกเงย ออกดอกออกผล และมี จำนวนเพิ่มขึ้นจนสามารถนำไปสร้างโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน แล้วสามารถต่อยอดใน อีกหลายเรื่อง เช่น สวัสดิการสังคม โดยเชื่อมโยงกับกลุ่มออมทรัพย์ที่มีอยู่เดิม เมื่อได้กำไรก็จัดสรรกำไรส่วน หนึ่งร้อยละ 15 มาจัดสวัสดิการเกิดแก่เจ็บตายซึ่งถือว่าจำนวนน้อยคณะกรรมการดำเนินงานก็ชักชวนสมาชิกใน ชุมชนเพิ่มจำนวนเงิน สมทบเบื้องต้นเดือนละ 10 บาทต่อคน ปีละ 120 ต่อคน พอทำไปได้ระยะหนึ่งจำนวนเงิน เพิ่มขึ้น ทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์มากขึ้น เกิดแรงจูงใจในปรับเพิ่มจากเดือนละ 10 บาทเป็นเดือนละ 30 บาท

ตกวันละ 1 บาท หากสมาชิกคนใดไม่ไหวก็แบ่งสมทบ 6 เดือนแรก 180 บาท อีกหกเดือนหลัง 185 บาท บางคนที่ทำวันละบาทบ้านนี้มีห้าคนก็ใส่กระปุกวันละ 5 บาท ด้วยรูปแบบการจัดการลักษณะนี้จะช่วยให้การจัดการของสมาชิกง่ายขึ้น จากสมาชิก 700 คน ปัจจุบันสมาชิกมีจำนวน มากกว่า 3,000 คน จากประชากร 7,350 คน คิดเป็นร้อยละ 40.81 ซึ่งคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนได้ตั้งเป้าหมายที่จะดำเนินงานให้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 60

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลนาทอน ได้รับการยกระดับเป็นกองทุนเกรด A จากการหนุนเสริมของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และศักยภาพการบริหารจัดการของคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนเอง นับเป็นกองทุนตั้งต้นที่ประสบความสำเร็จและเกิดการต่อยอดให้เกิดกองทุนอื่นๆ ตามมา เช่น กองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัย ที่สามารถสร้างประโยชน์ที่ตอบสนองกับความต้องการของคนในชุมชนและการแก้ปัญหาที่เป็นอยู่ของชุมชน ดังคำกล่าวของประธานสภาองค์กรชุมชนที่กล่าวว่า “หากเปรียบเทียบกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นแม่ ก็เป็นแม่ที่ลูกตก พอมีกองทุนสวัสดิการนี้มันจะก่อเกิดอะไรขึ้นมาอีกหลายอย่างมาก” กองทุนสวัสดิการชุมชนจึงเป็นฐานของการทำงานพัฒนาในพื้นที่ เช่น การใช้เงินกองทุนสวัสดิการด้านการจัดการปัญหาขยะในพื้นที่ ที่เชื่อมโยงสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม จากที่สภาองค์กรชุมชนได้รับการชักชวนและสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล ในการนำคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนไปศึกษาดูงานเรื่องธนาคารขยะที่ตำบลปรั๊ก ตำบลควนโคโคน อำเภอฟุ่่งหว้า จังหวัดสตูล หลังกลับจากการศึกษาดูงาน นายองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนได้มาถอดบทเรียนแนวทางการพัฒนาในพื้นที่ กอปรกับผู้นำสภาองค์กรชุมชน เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ตรงในการจัดการขยะให้เกิดมูลค่าเพิ่ม

การริเริ่มลงมือเรื่องการจัดการขยะในชุมชนจึงไม่ใช่เรื่องยาก นายก อบต. และสภาองค์กรชุมชน กลับมานำการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเรื่องขยะอย่างเอาจริงเอาจัง โดยใช้งบประมาณสำหรับการเดินทางไปศึกษาดูงานเป็นงบประมาณของ อบต. ส่วนเงินงบประมาณในการดำเนินงานขับเคลื่อนการจัดการขยะหลังจากดูงาน คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสวัสดิการชุมชนจึงได้นำดอกผลที่ออกเงยของเงินกองทุนสวัสดิการชุมชน จำนวน 50,000 บาทมาใช้ขับเคลื่อนการทำงาน ซึ่งการจัดการขยะของชุมชนก็ใช้เวลายาวนานเพื่อให้คนในชุมชนตระหนักรู้และร่วมมือ ขณะนี้ขยะในพื้นที่เปรียบเหมือนทองคำที่สามารถเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ โดยให้คนในชุมชนนำขยะมาแลกเงินและเก็บสะสมเงินเป็นรางวัลชีวิตฝากไว้ในบัญชีธนาคารขยะ แล้วให้ลงชื่อไปเที่ยว โดยปีหนึ่งๆ คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนจะจัดสรรงบประมาณสมทบเพิ่มเติมปีละ 30,000 บาท เป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางพาสมาชิกชุมชนเครือข่ายขยะไปเที่ยวเปิดโลกทัศน์

ขยะในชุมชนมี 2 ประเภท คือ ขยะแห้งที่สามารถนำไปรีไซเคิลได้ กับขยะเปียกที่ไม่สามารถนำไปรีไซเคิลได้ ดังนั้นชุมชนจำเป็นต้องจัดการขยะเปียกด้วย สภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนจึงได้ร่วมมือกับ อบต.นาทอน และสำนักงานพัฒนาที่ดิน ให้มาสอนทำน้ำหมัก โดย อบต.นาทอน สนับสนุนจัดหาถัง

น้ำหมัก จากการซื้อถังเก่าและถังใหม่ โดยเริ่มจากทดลองทำน้ำหมักจากเปลือกสับประดผสมหัวเชื้อต่างๆ และทำต่อเนื่อง จากขยะเปียกในครัวเรือนทั่วไปให้ชุมชนได้เห็นเป็นต้นแบบ โดยได้จัดหาทุนดำเนินกิจกรรมในการซื้อถังหมัก ขนาด 150 ลิตร ครั้งละ 100 ลูก เพื่อให้ได้ราคาถูก แล้วจัดสรรกระจายให้ชุมชนที่สมัครใจและมีความสนใจเป็นเบื้องต้นก่อน

ในระยะต่อมาการจัดการขยะเปียกเพื่อทำน้ำหมักถึงรักโลกได้เป็นที่นิยมใช้จากการเห็นต้นแบบ และเมื่อทดลองทำแล้วช่วยลดต้นทุนในการซื้อปุ๋ยปลูกพืชผักและไม่ย่ำต้น เนื่องจากการใช้น้ำหมัก 1 ถัง เท่ากับได้ปุ๋ย 4-5 กระสอบทำให้พืชผักสวยงามปลอดสารเคมีด้วย จากการริเริ่มดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนชุมชนเห็นความสำคัญ ให้ความร่วมมือปัจจุบันกลายเป็นศูนย์น้ำหมัก จากการขับเคลื่อนเรื่องขยะอย่างจริงจังทำให้ชุมชนปลอดถังขยะในพื้นที่สาธารณะ การจัดการขยะที่ประสบผลสำเร็จได้ต่อยอดไปจนถึงเรื่องการทำธนาคารต้นไม้ ด้วยหลักคิด “ออมไว้ให้แผ่นดิน” ที่ชุมชนร่วมมือร่วมใจในการพยายามทำร่วมกันมา ขณะนี้มีต้นไม้เศรษฐกิจขนาดใหญ่ หลากหลายประเภท นอกจากสร้างสิ่งแวดล้อมในชุมชน และสร้างความมั่นคงด้านเศรษฐกิจไว้ให้ลูกหลานแล้ว ยังสร้างความสุข รอยยิ้มให้กับคนชุมชนได้มีกิจกรรมทำร่วมกัน มีการสื่อสารผ่านกลุ่มไลน์ สำหรับบอกเล่าเรื่องราวในกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ร่วมกันทำอย่างต่อเนื่อง มีความสุขจากการโพสต์ภาพและส่งภาพเพื่อชื่นชมผลผลิตของแต่ละครัวเรือนที่เป็นความสำเร็จแบ่งปันเรื่องราวระหว่างกัน นี่คือความสุขของชุมชนกับกิจกรรมธนาคารต้นไม้ ที่ไม่เพียงแต่จะช่วยสร้างเศรษฐกิจและสร้างรายได้จากการขายไม้ แต่เป็นการสร้างความสุขกับธรรมชาติกับต้นไม้ ที่ไม่ใช่เพียงเรื่องตัวเงินอย่างเดียว แต่คนในชุมชนมีความสุขอยู่ในสวนยาง

ในชุมชนมีกลุ่มมากกว่า 66 กลุ่มที่สะท้อนทุนทางสังคมในพื้นที่ ทำให้เกิดรายได้หมุนเวียนด้านเศรษฐกิจ กลุ่มบ้านป่าลัมบาดิก กลุ่มจักสานต้นคลุ้ม กลุ่มสมุนไพรรักษาโรค กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพเกษตรกร กลุ่มอาชีพประมง กลุ่มโฮมสเตย์ตำบลนาทอน กลุ่มเครื่องแกง กลุ่มเลี้ยงแพะ กลุ่มข้าวสาร กลุ่มทำขนม กลุ่มปลูกผักสลัด กลุ่มน้ำยางสด สถาบันการเงิน นับเป็นการสร้างวัฒนธรรมการพึ่งพา พึ่งพิงกัน รวมถึงค่านิยมให้เกิดความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชนผ่านการรวมกลุ่ม ซึ่งบทบาทของทุกกลุ่มจะเชื่อมโยงกับโครงการ กิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างมีส่วนร่วมในการร่วมทำงานและร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาในพื้นที่ มาจากทุนมนุษย์ที่เป็นทรัพยากรที่มีเอกลักษณ์ยากที่จะลอกเลียนแบบได้แต่สามารถเรียนรู้เทคนิคและถ่ายทอดเทคนิคประสบการณ์ วิธีคิด วิธีการทำงานเป็นต้นแบบในด้านความดีและความเก่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “คนมีคุณภาพ” ซึ่งเป็นทุนที่มีความสำคัญที่สุด ส่งผลให้พื้นที่ตำบลนาทอนได้รับการประเมินชุมชนเข้มแข็งในมิติที่สำคัญ 4 มิติจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยเฉพาะมิติที่สะท้อนศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีผลคะแนนที่ประเมินปรากฏในหัวข้อ 4.8.2

4.8.2 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง 4 มิติ จากข้อมูลitudyภูมิ พบว่า มิติคนมีคุณภาพ คะแนนที่ได้ 100 คะแนน มิติองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง คะแนนที่ได้ 100 คะแนน มิติคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น คะแนนที่ได้ 80 คะแนน และมีมิติความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น คะแนนที่ได้ 93 คะแนน คะแนนภาพรวมการประเมินอยู่ในระดับดีเยี่ยม (ดังตารางที่ 4.8) สะท้อนให้เห็นศักยภาพการนำของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ ที่มีกระบวนการพัฒนาในพื้นที่ การพัฒนาศักยภาพของตนเองผ่านการเรียนรู้ดำเนินโครงการ กิจกรรมการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และการสร้างเครือข่ายหนุนเสริมการดำเนินงานในพื้นที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์สร้างผลลัพธ์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 4.8 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งตำบลนาทอนปี พ.ศ. 2565

ลำดับ	รายการ	คะแนน (100)	ระดับ
1.	มิติคนมีคุณภาพ	100	มากที่สุด
2.	มิติองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง	100	มากที่สุด
3.	มิติคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น	80	มากที่สุด
4.	มิติความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น	93	มากที่สุด

หมายเหตุ: 70-79 คะแนน ระดับดี 80 คะแนนขึ้นไปอยู่ในระดับดีมาก

ที่มา: (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.), 2565)

4.8.3 บทบาทของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลนาทอน ที่เป็นผู้มีจิตอาสาเสียสละ เข้ามาทำงานในฐานะผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบลนาทอน ได้ดำเนินบทบาทสำคัญเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชน

(1) ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่น อนุรักษ์ พื้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของชุมชน ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกสภาองค์กรชุมชนร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม พื้นที่เพิ่มขึ้น

(2) เผยแพร่และให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกสภาองค์กรชุมชน รวมทั้งการร่วมมือกันในการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สมบูรณ์และยั่งยืน เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา และการพัฒนาต่อ

(3) เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข หรือความต้องการของประชาชนอันเกี่ยวกับการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วน โดยจัดให้มีเวทีการปรึกษาหารือกันของประชาชนเพื่อส่งเสริม

การมีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่มีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน

(4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรชุมชนในตำบลเกิดความเข้มแข็งและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนรวมทั้งประชาชนทั่วไปในตำบลพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนผ่านโครงการกิจกรรมการพัฒนาด้านอาชีพ

(5) ส่งเสริมด้านกีฬา และการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ รวมทั้งส่งเสริมการบริโภคอาหารปลอดภัยที่ส่งผลถึงเรื่องสุขภาพ

(6) วางกติกาในการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบล รายงานสถานการณ์ด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตำบลเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ

4.8.4 หลักคิด และทัศนคติ ในการทำงานพัฒนาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลนาทอน ซึ่งเป็นผู้นำการพัฒนาในพื้นที่ ภายใต้คำขวัญ “ชุมชนเข้มแข็ง สวัสดิการถ้วนหน้า พึ่งตนเองอย่างยั่งยืน” ในชุมชนท้องถิ่นจะมีคนดี คนเก่ง คนสำคัญที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชน การดึงคนดีคนเก่งมาเกี่ยวข้อง และผนึกกำลังกันเรียกร้องวิถีชุมชน สังคมสวัสดิการ เพื่อการจัดการตนเอง ให้ความสำคัญกับการสร้างคนให้คนมีความรู้ ความรู้ซึ่งไม่ได้หมายความว่าให้คนในชุมชนไปเรียนจนจบปริญญาแต่หมายถึงว่าคนที่อยู่ในชุมชนจะต้องรู้บริบทของตัวเอง รู้รากเหง้า รู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วมาถ่ายทอด แลกเปลี่ยน เรียนรู้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน อยู่อย่างพอเพียงและพัฒนาเป็นลำดับขั้นตอนเหมือนกระแสพระราชดำรัสในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่พระองค์ท่านพระราชทานให้แก่ปวงชนชาวไทย” ผู้นำจึงเป็นผู้ที่มีหลักคิดและทัศนคติที่ตีมงที่เกิดจากความรู้อและภูมิปัญญา

4.8.5 ทักษะ ที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลนาทอนใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ ได้แก่ ทักษะการประสานงานและการจูงใจให้คนในชุมชน เห็นความสำคัญของการร่วมมือ ร่วมใจ เข้ามาร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชนตนเอง โดยผู้นำจะเป็นผู้ริเริ่มลงมือทำก่อนให้เป็นแบบอย่างในการนำการพัฒนาโดยใช้ความเสียสละ แสดงเจตนาดีให้คนในชุมชนเห็นว่าการทำงาเพื่อแก้ปัญหาและการพัฒนาเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวมโดยแท้จริง คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนไม่ได้คิดหาประโยชน์จากชุมชน โดยใช้ทักษะการสื่อสารที่ตรงไปตรงมาอย่างชัดเจนเป็นการสื่อสารที่สร้างความผูกพันเพื่อให้สมาชิกและคนในชุมชนทุกคนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารการพัฒนาจะช่วยสร้างประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับคนชุมชนในกิจกรรมการพัฒนา ซึ่งผู้นำสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชน จะสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่องทำให้คนในชุมชนให้ความไว้วางใจและเชื่อมั่นศรัทธา การดำเนินงานตามแผนพัฒนาตำบลสภาองค์กรชุมชนจะประสานงานกับหน่วยงานภายนอกและแสวงหาเครือข่ายให้เข้ามาหนุนเสริมการพัฒนาตามบทบาทและความเชี่ยวชาญของหน่วยงานนั้นๆ เพื่อรับการสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นมาเกื้อหนุนในการแก้ปัญหา เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน

เนื่องจากสภาองค์กรชุมชนจะทำงานอย่างใกล้ชิดกับองค์กรบริหารส่วนตำบลนาทอน และเป็นผู้ที่รู้ปัญหาดี ที่สุด จึงมีศักยภาพในการใช้ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อค้นหาทางเลือกในการแก้ปัญหา โดยการคิดเป็นระบบเชื่อมโยงสัมพันธ์กันการทำโครงการกิจกรรมในพื้นที่เกิดการเกื้อกูลและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้อย่างคุ้มค่า ที่เกิดขึ้นได้อย่างประสบความสำเร็จ

4.8.6 เครื่องมือสำคัญที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ (1) กองทุนสวัสดิการชุมชนที่เชื่อมโยงกับองค์กรการเงินระดับหมู่บ้าน สถาบันการเงินระดับหมู่บ้าน และกองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัย (2) การจัดทำข้อมูลชุมชนและแผนพัฒนาชุมชนเป็นฐานข้อมูลที่ใช้สอดคล้องกับธรรมนูญชุมชนหรือ “ขันซี” (3) ประชาธิปไตยยกกำลังสองหรือกระบวนการนโยบายสาธารณะแบบการมีส่วนร่วม (4) ธรรมนูญที่เป็นข้อตกลงและหลักปฏิบัติร่วมกันในการปฏิบัติงานในพื้นที่นาทอนจะเรียกว่า “ขันซี” ที่ไม่เพียงแต่เป็นข้อตกลงปกติแต่หมายถึงข้อผูกมัดที่เป็นสัญญาผูกพันทั้งทางกายที่มุ่งหมายพฤติกรรมกระทำ และจิตใจที่ต้องตระหนักรู้ (5) การใช้แนวคิดสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ที่ประกอบด้วยภาครัฐที่สนับสนุนงบประมาณ ภาคประชาสังคมที่ขับเคลื่อนการทำงาน และนักวิชาการที่คอยกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ (6) การประชุมประจำเดือน เพื่อติดตามการทำงาน (7) ถอดบทเรียนจากการทำงาน วางแผนการทำงาน (8) โครงการและกิจกรรมการพัฒนาที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานเครือข่ายและโครงการ กิจกรรมที่ชุมชนร่วมกันจัดทำขึ้นเพื่อแก้ปัญหา (9) การเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของพื้นที่ ที่ประสบความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคที่ควรระวังแล้วนำการเรียนรู้จากประสบการณ์ของคนอื่นมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ของชุมชนตำบลนาทอน (10) มีฝ่ายบริหารจัดการขับเคลื่อนงานตลอดเวลาไม่มีวันหยุด (11) การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาพื้นที่รูปธรรมในภาคการเกษตร (เกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรผสมผสาน)

เครื่องมือการพัฒนาของนาทอนที่กล่าวมานี้ ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกับพื้นที่อื่นๆ แต่มีบางเครื่องมือที่อาจจะแตกต่างกันอยู่บ้าง เช่น สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ทั้งนี้เพราะการเลือกใช้เครื่องมือ จะสัมพันธ์กับบริบทพื้นที่ สัมพันธ์กับลักษณะการทำงาน ประสบการณ์ ที่เกิดจากการเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชน เครือข่ายที่เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการใช้เครื่องมือ ดังนั้นการเลือกใช้เครื่องมือได้อย่างเหมาะสม จะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนการทำงานแก้ปัญหาและการพัฒนาในพื้นที่ของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ให้สำเร็จ อย่างเป็นรูปธรรมซึ่งความสำคัญของเครื่องมือก็บ่งบ่งผลของการใช้เครื่องมือ ได้วิเคราะห์ในบทที่ 5

4.8.7 กลไก กระบวนการ และเครือข่ายดำเนินงานในพื้นที่ตำบลนาทอน (1) มีคณะทำงาน “ขันซี” ระดับหมู่บ้านเวทีระดับตำบล แล้วก็ถอดบทเรียนแล้วก็ไปเวทีสาธารณะระดับตำบล โดยใช้แนวคิดสามเหลี่ยม เขยื้อนภูเขาเนี่ยมันมีความสำคัญก็คือภาครัฐภาคประชาชนนักวิชาการถ้าขาดนักวิชาการมันจะไม่มีคนที่จะมาเชียร์ภาครัฐจำเป็นไหมครับจำเป็นมากเพราะเค้ามีงบประมาณแต่ในขณะเดียวกันกำลังที่มากที่สุดก็

คือภาคประชาสังคม (2) การทำงานประสานสอดคล้องกันในสี่เสาหลัก ทำเสาร่วม ได้แก่ ท้องที่ ท้องถิ่น สภาองค์กรชุมชน องค์กรศาสนา ภาคประชาชน (3) การรวมกลุ่มในชุมชน ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาให้เกิดความไว้วางใจ เกิดจากความไว้วางใจของคนในชุมชนรวมตัวกัน (4) กระบวนการมีส่วนร่วมโดยใช้ตัวแทนจากการรวมกลุ่มทุกกลุ่มในพื้นที่เข้ามาร่วมโครงการ กิจกรรมตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน และสิ้นสุดโครงการ

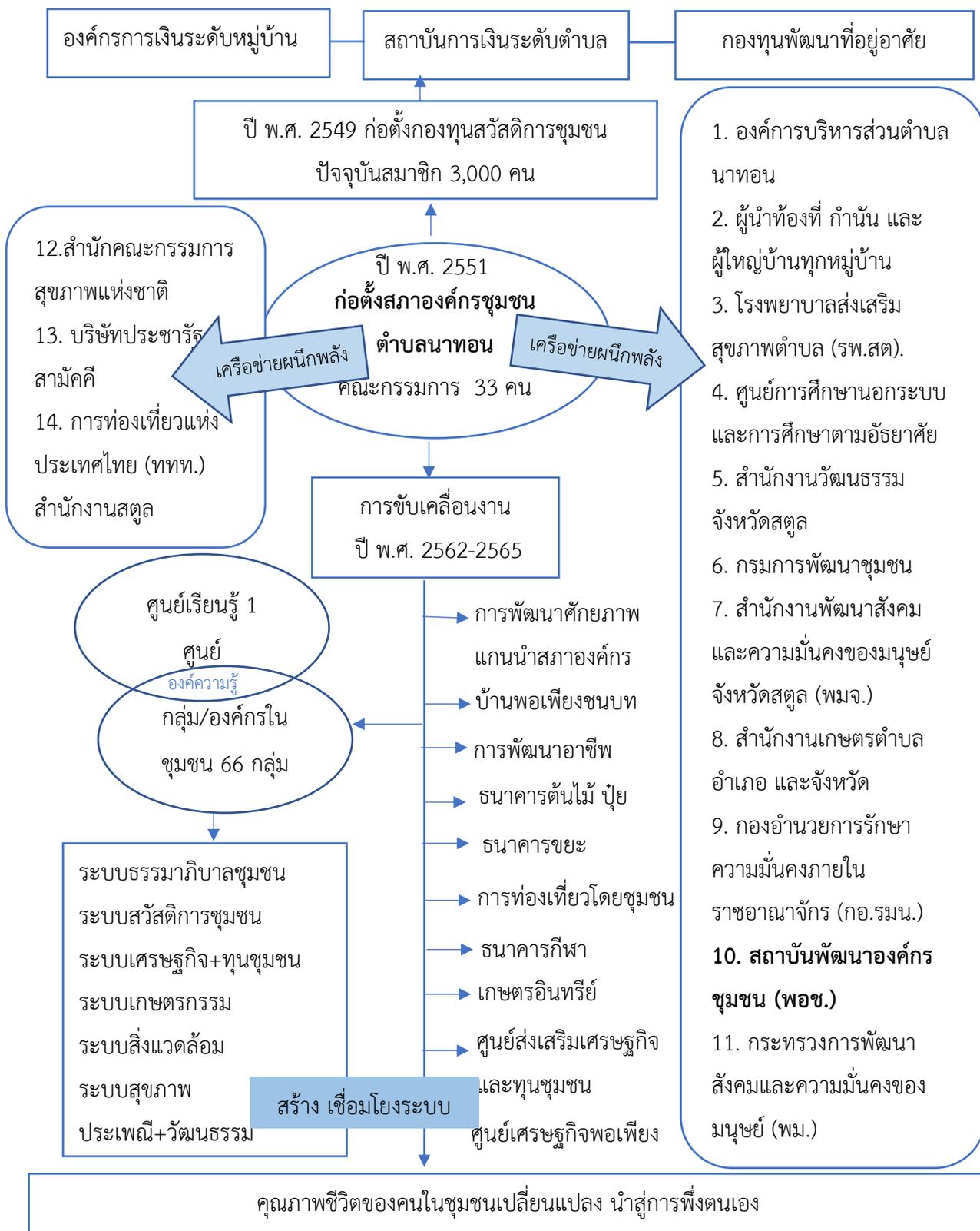
กระบวนการทำงานของสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลนาทอน ในการดำเนินโครงการ กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ มีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนดังนี้ (1) คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนเป็นตัวกลางในการประสานงานจัดประชุมคณะกรรมการทำงาน เครือข่ายการทำงาน (2) วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนครอบคลุมในมิติของการพัฒนา (3) วางแผนกำหนดแนวทางการดำเนินการ (4) แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน ดำเนินงานการพัฒนาตามโครงการ กิจกรรมอย่างเป็นระบบ (5) ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน (6) สรุปผลและรายงานผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น (7) ประชุมถอดบทเรียนการพัฒนา เพื่อนำข้อดีไปประยุกต์เป็นแนวทางในการดำเนินงานในโครงการต่อไป และนำข้อจำกัดที่เกิดขึ้นไปเป็นข้อควรระมัดระวังในการดำเนินงานโครงการ กิจกรรมต่อไป

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานในโครงการกิจกรรมการพัฒนาชุมชนร่วมกับสภาองค์กรชุมชนตำบลนาทอน ตามโครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2562-2565 ประกอบด้วย (1) องค์กรบริหารส่วนตำบลนาทอน เข้าร่วมวางแผนการแก้ปัญหาและการพัฒนาพร้อมทั้งสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นให้การทำงานของสภาองค์กรเป็นไปอย่างเรียบร้อย ในลักษณะที่ร่วมหัวจมท้ายในการทำงาน (2) ผู้นำท้องที่ กำนันและผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน สนับสนุนการทำงานของสภาองค์กรชุมชนโดยช่วยประสานงาน ชี้แจงการทำงานให้กับคนในชุมชนได้รับทราบและให้ความร่วมมือในกิจกรรมการสำรวจ การจัดเก็บข้อมูลที่ต้องใช้ข้อมูลร่วมกัน (3) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ส่งเสริม สนับสนุน และเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาและการพัฒนาสุขภาพของคนในชุมชน ร่วมสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลที่เป็นของชุมชนเพื่อนำไปใช้ในงานพัฒนา (4) ศูนย์การศึกษาชนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอทุ่งหว้า (กศน.นาทอน) มีบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้กับประชาชนในพื้นที่ตำบลนาทอน โดยจัดการศึกษา 3 รูปแบบรูปแบบที่หนึ่งการศึกษาขั้นพื้นฐาน สอนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย รูปแบบที่สองการศึกษาต่อเนื่องส่งเสริมอาชีพให้กับคนในพื้นที่ จัดการเรียนรู้ในรูปแบบชั้นเรียนวิชาชีพ หลักสูตรระยะสั้นและการอบรมประชาชนด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต พัฒนาสังคมและชุมชน ส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กับเยาวชน กลุ่มสตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ (5) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสตูล ส่งเสริม สนับสนุนการเชื่อมวิถีวัฒนธรรม ประเพณีเข้ากับการท่องเที่ยวโดยชุมชน (6) หน่วยงานพัฒนาชุมชน ส่งเสริมสนับสนุน ความรู้ด้านผลิตภัณฑ์ พัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อยอดสู่มาตรฐานไอทีท็อป ส่งเสริมการรวมกลุ่ม ส่งเสริมการทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่างๆ ภาคประชาชน ภาครัฐ ทุกหน่วยงานของอำเภอทุ่งหว้าพร้อมจะสนับสนุนกลุ่มต่างๆ ในการทำงานส่งเสริมการเป็นผู้นำของ

ชุมชนด้วย พัฒนาชุมชนพร้อมจะสนับสนุน (7) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสตูล ส่งเสริมการสร้างสวัสดิการทางสังคม ความปลอดภัยของคนในชุมชน (8) สำนักงานเกษตรตำบลนาทอน สำนักงานเกษตรอำเภอทุ่งหว้า สำนักงานเกษตรจังหวัดสตูล ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ต้นแบบระดับตำบล ส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสาน ปลูกผักปลอดสารพิษ และครัวเรือนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง 9 หมู่บ้าน (9) กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ส่งเสริมและ อำนวยการให้เกิดอาสาสมัครรักษาความปลอดภัยของชุมชน (10) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนางานของสภาองค์กรชุมชน การสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานกองทุน สวัสดิการชุมชน พัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชน สร้างวิทยากรระดับแกนนำและเยาวชน สนับสนุนการพัฒนา สถาบันการเงินชุมชน ส่งเสริมงานพัฒนาธุรกิจชุมชน การจัดทำแผนธุรกิจชุมชน CBMC และก้าวสู่ระดับ TBMC ทำให้เกิดศูนย์บ่มเพาะแผนธุรกิจชุมชน และเป็นศูนย์กระจายสินค้าชุมชนตำบลนาทอนด้วย เพื่อขับเคลื่อน เศรษฐกิจชุมชนอย่างเข้าใจ เข้าถึงความต้องการ และเกิดความยั่งยืน (11) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความ มั่นคงของมนุษย์ (พม.) ส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพ ความปลอดภัยด้านสุขภาพของคนในชุมชน (12) สำนักคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการเสริมสร้างสุขภาวะของชุมชน ใน กิจกรรมการลด ละ เลิก การใช้สารเคมี สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการปลูกพืชผัก ส่งเสริมให้ชุมชนออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ เกิดชุมชนชีวิตวิถี (13) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานสตูลส่งเสริม สนับสนุนการสำรวจและสร้างข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ปักจัยส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น เมนูอาหารท้องถิ่น ของที่ระลึกใน 9 หมู่บ้าน (14) บริษัทประชารัฐสามัคคี สนับสนุนให้ความรู้ ด้านการตลาด และการจัดการผลิตภัณฑ์แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ตำบลนาทอนในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

บริบทเหตุการณ์ที่ร่ายล้อมการขับเคลื่อนงานพัฒนา โดยคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล นาทอนกลุ่มองค์กรที่อยู่ในพื้นที่จำนวน 66 กลุ่ม โดยใช้กองทุนสวัสดิการชุมชนเชื่อมโยงกับสถาบันการเงิน ตำบล เป็นเครื่องมือสำคัญจากหลากหลายเครื่องมือควบคู่กับประเด็นงานพัฒนาระหว่างปี พ.ศ. 2562-2565 ประกอบด้วยการพัฒนาศักยภาพแกนนำสภาองค์กรชุมชน โครงการบ้านพอเพียงชนบท การพัฒนาอาชีพ ธนาकारต้นไม้ ธนาकारปุ๋ย ธนาकारขยะ ธนาकारกีฬา การท่องเที่ยวโดยชุมชน เกษตรอินทรีย์ ศูนย์ส่งเสริม เศรษฐกิจและทุนชุมชน ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง โดยการประสานเครือข่ายสนับสนุนทั้งเครือข่ายระยะใกล้คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ท้องที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ภายในพื้นที่ จังหวัดสตูล และเครือข่ายระยะไกลหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐที่อยู่ภายนอกจังหวัด จำนวน 14 องค์กร ที่ หลากหลายกลายเป็นพลังขับเคลื่อนการดำเนินงานให้สำเร็จ สร้างระบบสวัสดิการชุมชนมีกองทุนสวัสดิการ ชุมชนที่อยู่ในระดับเกรด A รองรับความเสี่ยงในชีวิตของสมาชิกกองทุน และสร้างหลักประกันความมั่นคงด้วย สวัสดิการที่ครอบคลุม ระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนมีสถาบันการเงินระดับตำบล กองทุนหมู่บ้าน 9 หมู่บ้านที่ เป็นองค์กรการเงินระดับหมู่บ้าน ระบบเกษตรกรรม มีธนาकारปุ๋ย มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และการท่องเที่ยวโดย

ชุมชน โดยแต่ละหมู่บ้านมีโฮมสเตย์ที่ได้มาตรฐาน ระบบสิ่งแวดล้อมมีธนาคารต้นไม้ ระบบสุขภาพ มีธนาคาร
กีฬา ระบบประเพณี วัฒนธรรมตามวันสำคัญที่สืบทอดและร่วมทำกิจกรรมต่อเนื่องทุกปี ระบบต่างๆ ที่เกิดขึ้น
ล้วนสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน เพื่อนำสู่คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลง นำสู่การพึ่งตนเอง (ดังภาพที่
4.16) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้จากการสังเคราะห์

ภาพที่ 4.16 บริบทการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลนาทอน

4.8.8 รูปธรรมความสำเร็จ ผลงานที่เกิดขึ้นและการขยายผลการจากการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลนาทอนในการขับเคลื่อนงานพัฒนาผ่านโครงการ กิจกรรมที่ดำเนินการระหว่างปี พ.ศ. 2562-2565 ในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงตามลำดับดังนี้

(1) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลนาทอน มิติเศรษฐกิจ คนในชุมชนจำนวน 4,000 คน เข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อสร้างหลักประกันในชีวิต มีอาชีพและรายได้เสริมจากการรวมกลุ่มวิสาหกิจจักสานต้นคลุ้ม การเข้าร่วมกิจกรรมธนาคารขยะ คนในชุมชนมีการออมเงินผ่านบัญชี 4 ประเภท ได้แก่ บัญชีสัจจะฝากประจำกลุ่มออมทรัพย์ (สัจจะวันละบาท) บัญชีเงินฝากธนาคารขยะ บัญชีเงินฝากรางวัลชีวิต บัญชีกองทุนความดี นอกจากนี้คนในชุมชนที่ด้อยโอกาสได้รับโอกาสให้มีความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยจากโครงการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน จำนวน 212 หลัง โครงการบ้านพอเพียงชนบท จำนวน 49 หลังคาเรือน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนและพัฒนาบ้านประชาชนในชุมชนเป็นโฮมสเตย์กระจายรายได้ใน 9 หมู่บ้าน ชุมชนทำเกษตรผสมผสาน ปลูกผักปลอดภัย และมีครัวเรือนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงใน 9 หมู่บ้าน ทำให้ครัวเรือนในชุมชนมีแนวทางลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ อย่างน้อย 4 รายการต่อครัวเรือน

(2) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลนาทอน มิติสังคม ชุมชนมีการรวมกลุ่มมากถึง 66 กลุ่มตามวัตถุประสงค์ของการรวม ซึ่งการรวมกลุ่มกลายเป็นทุนทางสังคมมีความเข้มแข็ง เกิดการร่วมคิดร่วมทำ ทำให้มีความเอื้ออาทรระหว่างสมาชิกและช่วยกันดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม เช่น กลุ่มองค์กรทางการเงิน กลุ่มเศรษฐกิจชุมชน กลุ่มอาชีพเกษตร กลุ่มอาชีพประมง สวัสดิการสังคม การพัฒนาที่อยู่อาศัย กลุ่มสุขภาพและนันทนาการ แต่ละกลุ่มได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มสุขภาพจะนำชุมชนในการออกกำลังกาย สร้างภูมิคุ้มกันด้านสุขภาพและอนามัยภายใต้สโลแกน “ตนเองเป็นหมอที่ดีที่สุด” ทุกกลุ่มจึงมีส่วนเสริมสร้างความสุข ความเข้าใจ มีเครือข่ายทางสังคมที่ขยายกว้างขึ้น จากการทำกิจกรรมกลุ่มและการเข้าร่วมโครงการที่เกิดขึ้น

(3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลนาทอน มิติสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีการจัดการขยะและคัดแยกขยะให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ร่วมกิจกรรมโครงการธนาคารต้นไม้ตามแนวทางพระราชดำริ โดยครัวเรือนในชุมชนได้ร่วมปลูกต้นไม้และศึกษาระบบนิเวศน์พันธุ์ไม้ ในพื้นที่สาธารณะเป็นป่าชุมชน ปลูกพืชผักปลอดภัย ปลูกพืชสมุนไพร อนุรักษ์พันธุ์ไม้และพืชท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาโดยเน้นใช้ปุ๋ยชีวภาพในการปลูกและบำรุงรักษาควบคู่กับการรณรงค์การลด ละ เลิกการใช้สารเคมี เพื่อสุขภาพที่ดีของคนในชุมชน เกิดจิตสำนึกในการดูแลรักษาป่าไม้เป็นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับพื้นที่ ซึ่งนอกจากคืนความอุดมสมบูรณ์ให้ผืนดินและผืนป่าแล้วยังช่วยสร้างเศรษฐกิจและเสริมสร้างสุขภาพให้คนในชุมชน นอกจากนี้ชุมชนได้ร่วมกันดูแลรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน พื้นฟูวัฒนธรรมการทำฝายมีชีวิตให้เกิดการบริหารจัดการน้ำอย่างเพียงพอและรู้จักใช้

อย่างประหยัดคุ้มค่าลดปัญหาน้ำท่วมในหน้าฝน และมีปริมาณน้ำเก็บกักไว้ใช้ในหน้าแล้ง สนับสนุนการใช้พลังงานทดแทน เช่น โซลาร์เซลล์ แก๊สชีวภาพ ธนาคารขยะ ในทุกหมู่บ้าน 9 หมู่บ้าน

(4) ความภาคภูมิใจและรางวัลที่ได้รับของชุมชนตำบลนาทอน จากการรวมตัวกันเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ในบทบาทของการแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลเขื่อนอย่างต่อเนื่องในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นที่มีความหลากหลายในวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามนับเป็นความภาคภูมิใจ จากการดำเนินงานการพัฒนาที่ผ่านมา ได้รับการยอมรับจากชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งในการเป็นแหล่งศึกษาดูงาน เป็นรากฐานสำคัญในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ และได้รางวัลแห่งความภูมิใจที่สำคัญ ได้แก่

-กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนบ้านวังตง ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว จากสถาบันลูกโลกสีเขียว ปี พ.ศ. 2555

-ศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนตำบลนาทอน ได้รับรางวัลชนะเลิศ ศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนตำบล (ศอช.ต.) ดีเด่นระดับจังหวัด ตามโครงการเชิดชูเกียรติผู้นำเครือข่ายพัฒนาชุมชนดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2557 ให้ไว้ ณ วันที่ 25 สิงหาคม 2557

-กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนบ้านวังตง รางวัลสืบสานวัฒนธรรมตำนานต้นไม้ ปี พ.ศ. 2560 กระทรวงวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

-กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนบ้านวังตง ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ประเภทรางวัลสีปนหน้ เกตุทัต รางวัลแห่งความยั่งยืน สถาบันลูกโลกสีเขียว ปี พ.ศ. 2561

-กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจกสานต้นคลุ้มบ้านวังตง ได้รับรางวัลกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรดีเด่นระดับประเทศ ปี พ.ศ. 2562 จากกรมส่งเสริมการเกษตร

-ได้รับรางวัลอันดับ 2 ระดับภาคใต้ ด้านผลงานการจัดสวัสดิการชุมชนแบบองค์รวม หลายมิติ สามารถเชื่อมโยง/บูรณาการทรัพยากรจากหลากหลายแหล่งเพื่อแก้ไขปัญหาของสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากโครงการมอบรางวัลองค์กรสวัสดิการชุมชน : ผู้สรรค์สร้างความมั่นคงของมนุษย์ ตามแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร. ปวย อึ้งภากรณ์ “คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” ประจำปี พ.ศ. 2563

-รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 2 ประเภทกลุ่มอาชีพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี (กลุ่มสมุนไพรพักรักษา) กิจกรรมการคัดเลือกคนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีดีเด่นระดับจังหวัด ตามโครงการเชิดชูเกียรติคนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2563

-วิสาหกิจชุมชนบ้านปาล์มบาติก ได้รับรางวัล ผลิตภัณฑ์ กศน.พรีเมียม (กระเป๋าผ้ามัดย้อมลายฟอสซิลสตูล) ประจำปี พ.ศ. 2563 หน่วยงานสำนักงาน กศน.ผลิตภัณฑ์

-ศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนตำบล (ศอช.ต.) นาทอน ได้รับรางวัลชนะเลิศ ประเภท ศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบล (ศอช.ต.) ตามโครงการคัดสรรกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่น ประจำปี 2564 จากกรมพัฒนาชุมชน

-รองชนะเลิศอันดับ 2 ประเภทกลุ่ม/องค์กรชุมชนแกนหลักสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้าน ตามโครงการคัดสรรกิจกรรมพัฒนาชุมชนดีเด่น ปี พ.ศ. 2564

-วิสาหกิจชุมชนบ้านปาล์มบาดติก ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดกิจกรรม “คำตอบอยู่ที่ ตำบล” ปี พ.ศ. 2565 จากหน่วยงานกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.)

-วิสาหกิจชุมชนบ้านปาล์มบาดติก ได้รับรางวัล กศน.พรีเมียม (เสื้อสุทสตรีลายผ้าฟอสซิล สตุล) ประจำปี พ.ศ. 2565

-ได้รับใบประกาศเกียรติคุณ ศูนย์บ่มเพาะเครื่องจักสานจากต้นคลุ้มตำบลนาทอน เป็นศูนย์ บ่มเพาะเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อย มอบเนื่องในการจัด งาน 20 ปี พม. “เสริมพลัง สร้างโอกาส พัฒนาคนทุกช่วงวัย” ให้ไว้ ณ 1 ตุลาคม 2565 จากกระทรวงการ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

-ชนะเลิศอันดับ 1 ประเภทกลุ่มอาชีพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี (กลุ่มสมุนไพรรัก ษอร) กิจกรรมการคัดเลือกคนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีดีเด่นระดับจังหวัด ตามโครงการเชิดชูเกียรติคน กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2566

-วิสาหกิจชุมชนบ้านปาล์มบาดติก รับพระราชทานลายผ้าพระราชทาน จากสมเด็จพระเจ้า ลูกยาเธอเจ้าฟ้าสิริวัณวรี นารีรัตนราชกัญญา ปี พ.ศ. 2566 จากสำนักงานพัฒนาชุมชน

ความสำเร็จที่ปรากฏเป็นรูปธรรมของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่นาทอน สะท้อนจาก ทรัพยากรบุคคลที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดที่อยู่ในพื้นที่ ในรูปแบบสภาองค์กรชุมชน ที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชน และคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนที่มีภาวะผู้นำและบทบาทผู้ตามได้ดีตามสถานการณ์ โดยการทำตัวเป็น ตัวอย่างในการลงมือปฏิบัติ มีความอดทน มุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จสามารถจูงใจ สร้างการยอมรับจนทำให้ ชุมชนให้ความร่วมมือ และเต็มใจในการมีส่วนร่วมในโครงการ กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่อย่างต่อเนื่องทุกปี มี การจัดแบ่งหน้าที่ของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน ให้ร่วมกัน ดำเนินงานตามทักษะความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในการทำงานในพื้นที่ สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ตำบลนาทอน สร้างกลไกการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้การพัฒนาสอดคล้องเหมาะสมกับความ ต้องการของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ ที่มีปัญหาเรื่องรายได้เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ นำสู่โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทุกคนในชุมชนมองเห็นประโยชน์ร่วมกัน จนสามารถเป็นต้นแบบของการพัฒนาในหลายด้าน เช่น กองทุน สวัสดิการชุมชน กองทุนหมู่บ้าน ที่มีการดำเนินงานอย่างมีธรรมาภิบาล ด้วยหลักคิดคนดี คนเก่ง คนสำคัญที่ เป็นภูมิปัญญาของชุมชน การดึงคนดีคนเก่งมาเกี่ยวข้อง และผนึกกำลังกันเรียงร้อยวิถีชุมชน สังคมสวัสดิการ

เพื่อการจัดการตนเอง ด้วยทักษะการประสานงาน การสื่อสารและการจูงใจ โดยใช้เครื่องมือที่เป็นความสามารถของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ซึ่งเป็นคนมีคุณภาพหรือทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่าของพื้นที่ตำบลนาทอน

4.9 พื้นที่ต้นแบบตำบลเขื่อน อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ 4.17 สภาพบริบทพื้นที่ทางกายภาพตำบลเขื่อน

ที่มา: (สุภาวดี ขุนทองจันทร์, 2566)

4.9.1 บริบทการพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลเขื่อน

ตำบลเขื่อนเป็นพื้นที่อยู่ในเขตชลประทาน อาชีพดั้งเดิมของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ การทำนา ปลูกข้าว ด้วยพื้นที่ ที่อยู่ในเขตชลประทานจึงเป็นโอกาสดีที่ทำให้ชุมชนตำบลเขื่อนมีปริมาณน้ำเพียงพอ จนสามารถปลูกข้าวได้ 2 ฤดูกาลทั้งนาปีและนาปรัง แต่ต้องเผชิญสภาพปัญหาอันเนื่องจากผลผลิตข้าวที่ได้จากการทำนาปีและนาปรัง เมื่อนำไปจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนนั้น ถูกกดราคา จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ผู้นำชุมชนจึงเกิดความคิดว่าทางเลือกที่จะสามารถแก้ปัญหาได้ต้องปรับเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อให้ผลผลิตดีเป็นที่ต้องการของตลาด นอกจากนี้ปัญหาเรื่องราคาผลผลิตข้าวแล้ว สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เรื่องการบุกรุกป่าชุมชน ก็เป็นปัญหาเรื้อรังมานาน พื้นที่ป่าจากเดิมมี 3,500 ไร่ ปัจจุบันเหลือเพียง 900 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 25.71 จากการบุกรุกผืนป่า ซึ่งยังเป็นประเด็นการฟ้องร้องกันอยู่ในพื้นที่ ด้วยสภาพปัญหาผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบลเขื่อนจึงไม่นิ่งดูตายจะต้องลุกและลุกขึ้นมาจัดการกับปัญหาในพื้นที่ ต้องกล้าทำ กล้าเปลี่ยนแปลง เพื่อความเป็นอยู่ของพี่น้องในชุมชนที่ดีขึ้น

การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลเขื่อน จึงเป็นเครื่องมือและกลไกการทำงานสำคัญที่จะช่วยให้ผู้นำชุมชนได้นำมาใช้ในกระบวนการสร้างความร่วมมือกับชุมชน เพื่อร่วมกันปฏิบัติการต่อสู้กับปัญหาและการ

พัฒนาพื้นที่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ สภาองค์กรชุมชน ตำบลเขื่อนก้อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2551 ภายใต้การนำของประธานสภาองค์กรชุมชน หรือจัดตั้งขึ้นโดยการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มีปณิธานร่วมกันในการจัดตั้งเพื่อ แก้ปัญหาช่วยเหลือ สนับสนุน และทำกิจกรรมที่ชอบด้วยกฎหมายอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของตำบลเขื่อน ณ เดือนพฤษภาคม 2566 คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลเขื่อน มีจำนวน 9 คน ที่มาจกหลากหลายภาคส่วน เป็นผู้นำระดับหมู่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำระดับตำบลกำนัน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งมีรายชื่อคณะทำงานดังนี้

(1) นายน้อย ประคำ	อายุ 66 ปี	ตำแหน่ง ประธาน
(2) นายอภิชาติ จากผา	อายุ 59 ปี	ตำแหน่ง รองประธาน
(3) นายสมัคร ปัญญาวิบูลย์	อายุ 63 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(4) นางกุหลาบ สีหาคำ	อายุ 60 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(5) นางสง่า สีมาร์กซ์	อายุ 62 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(6) นางเพียร บุระคำ	อายุ 63 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(7) นายอำพร เพียรใจ	อายุ 60 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(8) นางสุคนธ์ เพชรก้อน	อายุ 63 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(9) นายสำลี สีมาร์กซ์	อายุ 63 ปี	ตำแหน่ง ผู้ประสานงาน

การมีตัวแทนจากหลากหลายภาคส่วน ที่มีความแตกต่างกันทั้ง เพศชาย เพศหญิงคิดเป็นสัดส่วน 1.25 ต่อ 1 คน อายุต่ำสุด 59 ปี อายุสูงสุด 66 ปี อายุเฉลี่ย 62 ปี ประสบการณ์การทำงาน ความเชี่ยวชาญทักษะชีวิต ได้เข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการ เป็นหลักประกันที่จะทำให้คนในชุมชนมั่นใจได้ว่าการตัดสินใจในการดำเนินงาน ของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน จะครอบคลุมปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตในแต่ละหมู่บ้านได้ เบื้องลึกของการร่วมเป็นแกนนำสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลเขื่อน เกิดจากความเชื่อมั่น ศรัทธาที่จะร่วมกันก่อการดี ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คุณภาพสังคมของคนในชุมชนที่ตนเองได้ ผังรกราก ให้เกิดขึ้นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงจากกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นทั้งโอกาสและภัยคุกคามที่จะเกิดกับชุมชนได้ การเลือกรับสิ่งที่เหมาะสมและการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงจะทำให้ชุมชนสามารถปรับตัวและตั้งรับได้ตามยุคสมัย โดยที่ไม่เกิดความเสี่ยงต่อการดำเนินชีวิตปกติประจำวัน

ดังนั้นการร่วมกันสร้างภูมิคุ้มกันผลกระทบทางลบที่อาจจะเกิดขึ้นปัจจัยต่างๆ โดยใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นสถานที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ การบริหารจัดการ การวางแผนพัฒนาพื้นที่ ด้วยกระบวนการ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมมือจึงเป็นทางเลือกทางรอดที่จะทำให้ชุมชนอยู่อย่างมีภูมิคุ้มกัน เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยยุทธศาสตร์การทำงาน ประกอบด้วย (1) การพึ่งตนเองด้วยฐานเศรษฐกิจและทุนที่มี

อยู่ในชุมชน (2) การสร้างประสิทธิภาพจากการผลิตและการเพิ่มมูลค่าด้วยหลักการลดต้นทุน และการแปรรูปผลผลิต (3) การบูรณาการเครือข่ายเพื่อการเชื่อมโยงให้เกิดผลลัพธ์ต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (4) การพัฒนาเกษตรกรในพื้นที่ในโครงการ กิจกรรมการผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดีโดยนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาประยุกต์ใช้ การพัฒนาอย่างเป็นลำดับ การใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสมเพื่อลดความเสี่ยงจากการดำเนินงาน

จากการสัมภาษณ์และการบอกเล่าเรื่องราว การขับเคลื่อนการพัฒนางานของพื้นที่ ด้วยรูปแบบการประชุมกลุ่มย่อยที่เน้นสุนทรียภาพการสนทนา ประกอบด้วย ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลเขื่อน เจ้าหน้าที่ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และนักวิชาการจากวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2566 ณ ศูนย์ประสานงานสภาองค์กรตำบลดงใหญ่ อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ และจากการตรวจสอบข้อมูลร่วมกันในพื้นที่ เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2566 ณ ณ องค์การบริหารส่วนตำบลเขื่อน อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

เขื่อนเป็นตำบลที่ขับเคลื่อนงานในหลากหลายมิติ ครอบคลุมทั้งผู้สูงอายุ เด็ก และสตรี โดยมีลำดับของการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การสำรวจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ผ่านการทำแผนพัฒนาตำบลโดยการทำประชาคมตำบลอย่างมีส่วนร่วม และร่วมกันจัดลำดับสภาพปัญหา ความจำเป็นเร่งด่วนของพื้นที่ โดยกิจกรรมแรกที่เป็นเสมือนรากฐานของชีวิตที่จะสร้างให้เกิดความมั่นคง ปลอดภัยแก่สมาชิกชุมชน คือ การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อเป็นสวัสดิการรองรับความเสี่ยงและสร้างภูมิคุ้มกัน ช่วยเหลือกันระหว่างสมาชิกที่เป็นคนในชุมชนโดยการส่งเสริมของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิก 1,720 คน คิดเป็นร้อยละ 31.24 จากการเกิดขึ้นของกองทุนสวัสดิการชุมชน ได้เกิดโครงการ กิจกรรมตามมาในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยที่โครงการและกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้น ชุมชนเลือกรับโครงการที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาตำบลที่ชุมชนได้จัดลำดับความสำคัญไว้ และสอดคล้องกับศักยภาพของคนในชุมชนที่จะร่วมกันขับเคลื่อนและมองเห็นประโยชน์ร่วมกันในการนำไปปฏิบัติให้เกิดผลต่อการสร้างเสริมคุณภาพชีวิต ที่มีเป้าหมายเพื่อการพึ่งตนเองในระยะยาว ผ่านการต่อยอดการพัฒนาในแนวทางโครงการ กิจกรรมอย่างเป็นระบบ

ภายใต้คำขวัญตำบลที่ว่า “คุณภาพชีวิตดี มีเกษตรกรรมล้ำลึก สังคมเป็นสุข ปลูกฝังคุณธรรม งามล้ำประเพณี” จากคำขวัญตำบลสะท้อนถึงการเป็นชุมชนเกษตรกรรม ที่มีการทำนา ปลูกข้าวเป็นอาชีพหลัก และดั้งเดิมที่เป็นความภาคภูมิใจ แม้บางปีจะเผชิญกับสภาพอากาศหรือฤดูกาลผันแปร ฝนแล้ง น้ำท่วม แต่ชุมชนเกษตรกรรมอย่างตำบลเขื่อนไม่เคยยอมแพ้ต่อปัญหา กลับทำให้คิดหาทางในการต่อยอดพัฒนาอาชีพ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 ถึงปี พ.ศ. 2566 เป็นเวลามากกว่า 6 ปีแล้ว สภาองค์กรชุมชนตำบลเขื่อนได้ดำเนินโครงการเมล็ดข้าวพันธุ์ดี ซึ่งเป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) นับเป็นอีกโครงการหนึ่งจากหลากหลายโครงการที่พื้นที่ได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง เพราะการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง

ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้สร้างโอกาสให้ชุมชน ได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างศักยภาพของแกนนำสภาองค์กรชุมชนที่มีความสามารถในการประสานและนำพาสมาชิกชุมชนได้ร่วมมือกันในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งเป็นการส่งเสริมที่ไม่สูญเปล่า เนื่องจากปัจจุบันตำบลเขื่อนได้พิสูจน์ให้เห็นผลลัพธ์ในเชิงประจักษ์ ของผลผลิตซึ่งเมล็ดข้าวพันธุ์ดี ได้แก่ ข้าวเหนียวพันธุ์ กข. 6 ข้าวเจ้ามะลิ 105 ข้าวเหนียวพันธุ์ กข. 22 และข้าวเหนียวพันธุ์อู่เตี้ย เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมได้ผลผลิตเฉลี่ย 500 กิโลกรัมต่อไร่ มีพันธมิตรในการขับเคลื่อนเมล็ดข้าวพันธุ์ดี รวมกลุ่มเป็นคลัสเตอร์ด้วยกันในพื้นที่ 7 ตำบล โดยมีตัวแทนของแต่ละตำบลมีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ตำบลเขื่อนได้ร่วมเป็นเครือข่ายข้าวและกองทุนข้าวในระดับจังหวัดและเชื่อมโยงในระดับเกษตรกรรมเครือข่ายทางเลือกในระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัจจุบันก็ยังดำเนินการอยู่ ในปี พ.ศ. 2565 ตำบลเขื่อนมีเป้าหมายข้าวอยู่ที่ 40 กระสอบ

อย่างไรก็ตาม ด้วยสภาพภูมิประเทศของพื้นที่ ที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำชีตอนกลางของจังหวัดมหาสารคาม อีกทั้งยังอยู่ในเขตพื้นที่ชลประทานเกือบจะร้อยละ 100 ผลผลิตด้านการเกษตรของสมาชิกชุมชนในปี พ.ศ. 2564 พื้นที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม ผลผลิตได้รับความเสียหาย จึงไม่ได้ตามเป้าหมายที่คาดการณ์ไว้ แต่ด้วยภาคการเกษตร การทำนา ปลูกข้าวเป็นชีวิตจิตใจของคนในชุมชนที่ต้องสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับครัวเรือน ยังคงต้องดำเนินการต่อไป ดังที่สำลี สีมารักษ์ ได้กล่าวว่า “ตอนนี้ยังดำเนินการในเรื่องของเมล็ดพันธุ์ข้าวต่อ เราต้องดำเนินงานต่อเพราะว่า การจัดซื้อเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกรในพื้นที่บางคนยังนำเมล็ดพันธุ์มาจากที่อื่น เป้าหมายสภาองค์กรชุมชน คืออยากเห็นพี่น้องในชุมชนใช้เอง ผลิตเอง ในงานพัฒนาชีวิตของตำบลเขื่อน และพี่น้องในชุมชนของเรา มีกระบวนการขับเคลื่อนในการบรรเทาความเดือดร้อนค่าใช้จ่าย อันนี้คือเป้าหมายชัดเจนที่เราต้องทำให้เป็นเรื่องของเศรษฐกิจของตำบลที่ต้องดำเนินการต่อ” การเผชิญกับปัญหาที่ยืดเยื้ออยู่กับสภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศที่เกิดขึ้น พื้นที่จึงขยายขอบเขตการพัฒนาจากเรื่องการพัฒนาเมล็ดข้าวพันธุ์ดีไปสู่เรื่องของการจัดการภัยพิบัติ โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จำนวน 80,000 บาท สำหรับการพัฒนาคูณภาพชีวิต และการบริหารจัดการชุมชนด้านการรับมือภัยพิบัติในพื้นที่

ในปี พ.ศ. 2563-2564 ตำบลเขื่อนได้รับการสนับสนุนโครงการบ้านพอเพียงชนบท จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จำนวน 31 หลังเพื่อซ่อมแซมบ้านที่อยู่อาศัย เพื่อให้กับผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ที่ต้องการความช่วยเหลือ ด้านที่อยู่อาศัยอย่างเร่งด่วน ในปี พ.ศ. 2565 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณโครงการบ้านพอเพียงชนบท อีกจำนวน 9 หลัง สภาองค์กรชุมชนได้ดำเนินการจัดสรรงบประมาณซ่อมแซมให้กับผู้เดือดร้อนโดยพิจารณาบนพื้นฐานความเป็นธรรม ให้กับผู้เดือดร้อนอย่างแท้จริง จากการสำรวจพื้นที่ พบว่า ผู้เดือดร้อนที่ต้องการความช่วยเหลืออยู่ในขั้นวิกฤติมีมากกว่างบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนเพียง 9 หลัง สภาองค์กรชุมชนตำบลเขื่อน จึงได้หารือระหว่างคณะกรรมการ มีมติพิจารณาตัดสินใจร่วมกันในการขยายจำนวน

ออกเป็น 15 หลัง และจัดสรรทรัพยากรตามความจำเป็นเพื่อบรรเทาปัญหาให้ผู้เดือดร้อน ในแต่ละปี โครงการบ้านพอเพียงชนบท ที่ได้รับการสนับสนุนได้สร้างคุณภาพชีวิตให้กับผู้เดือดร้อนในชุมชนอย่างแท้จริง

สถานการณ์ล่าสุด ในปี พ.ศ. 2566 ตำบลเขื่อนได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ให้เป็นศูนย์บ่มเพาะเศรษฐกิจและทุนชุมชน ประเด็นหลักในการขับเคลื่อนคือการดูแลผู้เปราะบาง ผู้ด้อยโอกาส โดยวางแผนเรื่องการฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นให้กับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งส่วนใหญ่จะขาดที่ดินทำกิน ไม่มีที่นาเป็นของตนเอง ซึ่งในขณะที่ตำบลเขื่อนกำลังขับเคลื่อนเรื่องพันธุ์ข้าว การฝึกอบรมระยะสั้นเรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับผู้ยากไร้ในแปลงสมาชิกคนอื่น แต่ให้เขาสามารถมีรายได้ หรือมีข้าวไปจุนเจือครอบครัว โดยใช้พื้นที่แปลงนารวมที่มีอยู่ในพื้นที่

นอกจากโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาพื้นที่ผ่านสภาองค์กรชุมชนมาอย่างต่อเนื่องแล้ว ในนามของสภาองค์กรชุมชนตำบลเขื่อนยังได้เชื่อมประสานร่วมกับเครือข่าย เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการทำหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับประชาชนในพื้นที่โดยสภาองค์กรชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลเขื่อนได้ร่วมกันทำงานเติมเต็มระหว่างกัน ให้ภาพการพัฒนาสมบูรณ์ขึ้น โดยสภาองค์กรชุมชนจะเป็นผู้ประสานหลักให้การทำงานขับเคลื่อนอย่างอิสระ และปลดล็อกข้อจำกัดในการทำงานได้ ในขณะที่องค์การบริหารส่วนตำบลอาจจะมีข้อจำกัดที่เกิดจากระบบระเบียบของภาครัฐ จึงเป็นการทำงานกันอย่างใกล้ชิดและหนุนเสริมแก่กันในฐานะที่เป็นองค์กรที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด การเชื่อมประสานหน่วยงานภายนอกที่ส่งเสริมชุมชน เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ขับเคลื่อนเรื่องอาหารปลอดภัยให้กระจายทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ตำบลเขื่อนเป็นอีกหนึ่งตำบลที่มีศักยภาพได้รับการคัดเลือกร่วมโครงการกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เชื่อมประสานกับสถาบันการศึกษาที่อยู่ในพื้นที่ในการหนุนเสริมให้ความรู้ การอบรมการพัฒนาอาชีพและเป็นพี่เลี้ยง

การมีทุนมนุษย์ที่มีความเข้มแข็งในพื้นที่ ได้ก่อเกิดเป็นทุนทางสังคมตามมา มีการรวมกลุ่มตามความสนใจและมีเป้าหมายในการแก้ปัญหาและพัฒนาร่วมกันหลากหลายกลุ่มทั้งเป็นกลุ่มที่จัดตั้งกันเอง และรวมกลุ่มเพื่อรับการสนับสนุนตามเงื่อนไขของหน่วยงานสนับสนุนเช่นภาครัฐ ได้แก่ กลุ่มโรงสีชุมชน กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทอเสื่ออก กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่มจักสาน กระจายอยู่ตามหมู่บ้านของตำบล จากปัญหาผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ ไม่มีที่ดินทำกิน คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนได้หารือร่วมกันเพื่อหาทางออกในการแก้ปัญหาาร่วมกัน นับเป็นการสร้างวัฒนธรรมการพึ่งพา พึ่งพิงกัน รวมถึงคำนึงทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชนผ่านการรวมกลุ่ม ผลงานและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม ผ่านการประเมินผล สามารถจับต้องได้ในพื้นที่ มาจากทุนมนุษย์ที่เป็นคนดีและคนเก่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “คนมีคุณภาพ” ซึ่งเป็นทุนที่มีความสำคัญที่สุด ส่งผลให้พื้นที่ตำบลเขื่อนได้รับการ

ประเมินชุมชนเข้มแข็งในมิติที่สำคัญ 4 มิติจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยเฉพาะมิติที่สะท้อนศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีผลคะแนนประเมินปรากฏในหัวข้อ 4.9.2

4.9.2 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง 4 มิติ จากข้อมูลitudyภูมิ พบว่า มิติคนมีคุณภาพ คะแนนที่ได้ 100 คะแนน มิติองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง คะแนนที่ได้ 93 คะแนน มิติคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น คะแนนที่ได้ 67 คะแนน และมิติความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น คะแนนที่ได้ 93 คะแนน จากคะแนนเต็ม 100 คะแนน คะแนนการประเมินอยู่ในระดับที่ดีมากทั้ง 4 มิติ (ดังตารางที่ 4.9) สะท้อนให้เห็นศักยภาพการนำของผู้นำและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ ที่มีกระบวนการพัฒนาศักยภาพของตนเองผ่านการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการสร้างเครือข่ายหนุนเสริม เพื่อพัฒนาการดำเนินงานในพื้นที่ ด้วยทักษะ ความรู้ ความสามารถ มีความเสียสละ จิตอาสามุ่งมั่นพัฒนาพื้นที่ตำบลเชื่อมให้มีความพร้อมเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก

ตารางที่ 4.9 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งตำบลเชื่อมปี พ.ศ. 2565

ลำดับ	รายการ	คะแนน (100)	ระดับ
1	มิติคนมีคุณภาพ	100	มากที่สุด
2	มิติองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง	93	มากที่สุด
3	มิติคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น	67	มากที่สุด
4	มิติความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น	93	มากที่สุด

หมายเหตุ: 70-79 คะแนน ระดับดี 80 คะแนนขึ้นไปอยู่ในระดับดีมาก

ที่มา: (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.), 2565)

4.9.3 บทบาทของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลเชื่อม ที่มีความมุ่งมั่นจากแรงบันดาลใจที่สะสมมาจากชีวิตในวัยหนุ่ม ผ่านประสบการณ์การเข้าร่วมเวทีสาธารณะ จึงมีจิตอาสาเข้ามาทำงานในฐานะผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบลเชื่อม ได้ดำเนินบทบาทสำคัญเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชนตำบลเชื่อม อาทิ

(1) ส่งเสริมสนับสนุน ผลักดันให้ชุมชนท้องถิ่น อนุรักษ์ พื้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญา ท้องถิ่นศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของชุมชน เช่น โครงการข้าวพันธุ์ดีที่เน้นการปลูกข้าวด้วยวิธีดั้งเดิมการดำเนินถึงแม้กระบวนการละเอียด ใส่ใจทุกขั้นตอนเป็นพิเศษ จึงต้องใช้เวลาในกระบวนการเพาะปลูก และต้องใช้ความขยันความอดทนสูง แต่ผลลัพธ์ที่ได้คือต้นทุนน้อยและผลผลิตคุ่มค่า ในการทำนาดั้งเดิมของพื้นที่ยังคงมีประเพณีการลงแขก การทำนารวมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ การดำนาเกลือเดี่ยว โครงการฟื้นฟูวัฒนธรรมบุญเดือนหก โดยทำพิธีบวงสรวงขอฝน

(2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกสภาองค์กรชุมชนร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืน เช่น โครงการ การปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ เพื่อสร้างจิตสำนึกการหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ การแบ่งปันผลประโยชน์จากป่า ให้ชุมชนได้ตระหนักรู้ เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ประเภทป่าไม้ ที่เป็นบ่อเกิดของต้นน้ำ

(3) เผยแพร่และให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกสภาองค์กรชุมชนร่วมกับองค์กรบริหารส่วนตำบลเขื่อน ทั้ง 11 หมู่บ้าน รวมทั้งการร่วมมือกันในการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สมบูรณ์และยั่งยืน เช่น การเฝ้าระวัง ให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาขยะที่เป็นบ่อเกิดหรือต้นตอให้เกิดโรคติดต่อ

(4) เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา และการพัฒนาต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข หรือความต้องการของประชาชนอันเกี่ยวกับการจัดทำบริการสาธารณะของหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เสนอโครงการส่งเสริมพัฒนาอาชีพของสมาชิกชุมชน

(5) จัดให้มีเวทีการปรึกษาหารือกันของสมาชิกชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนการพัฒนาในพื้นที่ ในการเลือกรับโครงการหรือการปฏิเสธโครงการที่มองร่วมกันว่ามีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย และคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชน ดังคำกล่าวของนายสำลี ที่กล่าวว่า “ชุมชนเราเลือกที่จะไม่รับงบประมาณโยน”

(6) ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรชุมชนในตำบลเกิดความเข้มแข็ง และสมาชิกสภาองค์กรชุมชนรวมทั้งประชาชนทั่วไปในตำบลพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน รายงานปัญหาที่เกิดขึ้นในตำบลอันเนื่องมาจากการดำเนินการใดๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐ โดยรายงานต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง วางกติกาในการดำเนินกิจการของสภาองค์กรชุมชนตำบล รายงานสถานการณ์ด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตำบลเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปทราบ

4.9.4 หลักคิด และทัศนคติ ในการทำงานพัฒนาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ของประธานสภาและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลเขื่อน ซึ่งเป็นผู้นำการพัฒนาในพื้นที่ มีหลักคิดในการทำงาน คือ การได้รับแรงบันดาลใจจากการทำงานของคุณพ่อสม รูปสูง ที่มีความสามารถในการดึงมวลชนในการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับพื้นที่ ติดตามดูการทำงานการขับเคลื่อนการพัฒนามาโดยตลอด จนวันหนึ่งเกิดการซึมซับแนวทางการทำงาน และเห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่มการขับเคลื่อนงานพัฒนาที่ส่งผลต่อประโยชน์ส่วนรวมในพื้นที่ ทำให้เห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มของคนในการช่วยเหลือกันทำงาน จนเป็นพื้นฐานให้เกิดหลักคิดของการทำงานมาจนทุกวันนี้ว่า “การทำงานที่ประสบความสำเร็จต้องมีทีมที่มีความเข้าใจระหว่งกัน มีเป้าหมายร่วมกัน ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และมีเครือข่ายในการทำงานเพื่อหนุนเสริมกัน โดยเฉพาะการ

ร่วมคิด ร่วมทำ ให้เกิดแนวทางการพัฒนาใหม่ๆ ในพื้นที่ โดยเริ่มจากการพัฒนาคนในพื้นที่ก่อนให้คนในพื้นที่มีความรู้ ความสามารถ เป็นนักคิดนักแก้ปัญหา ซึ่งโครงการที่จุดประกายเป็นจุดเริ่มต้นในการส่งเสริมให้คนในชุมชนเป็นนักคิด นักแก้ปัญหา คือ โครงการส่งเสริมประชาธิปไตยชุมชน”

4.9.5 ทักษะ ที่ใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ ทักษะการประสานงาน กระจายข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้สมาชิกชุมชนทุกคนรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับชุมชน ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาสนับสนุน ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ทำให้ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนเห็นจุดอ่อนในพื้นที่ เพื่อค้นหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา โดยการคิดเป็นระบบจากระบบย่อยๆ เพื่อเชื่อมโยงสัมพันธ์กับระบบใหญ่ เช่น ระบบการเกษตร ปลอดภัยการปลูกผักอินทรีย์เชื่อมโยงกับระบบสุขภาพของคนในชุมชน ระบบเกษตรการปลูกผักอินทรีย์ การปลูกผักปลอดภัยเชื่อมโยงกับระบบสิ่งแวดล้อมที่คืนความอุดมสมบูรณ์ให้กับสิ่งแวดล้อมดิน น้ำ ระบบเกษตรการทำนา ปลูกข้าวจากเมล็ดข้าวพันธุ์ดีเชื่อมโยงกับระบบวิสาหกิจชุมชนข้าวพันธุ์ดี ระบบทุนการออมเชื่อมโยงกับระบบสวัสดิการชุมชน

4.9.6 เครื่องมือ ที่สำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ (1) ประชาคมตำบล (2) แผนพัฒนาตำบลเสมือนเข็มทิศนำทางการพัฒนา (3) โครงการ กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โครงการกิจกรรมที่ได้ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเขื่อน โครงการกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นที่เข้ามาส่งเสริมพื้นที่ (4) การถอดบทเรียนจากการทำงานโครงการกิจกรรม ปัญหาอุปสรรค ปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ (5) กระบวนการทำงานในรูปแบบของสภาองค์กรชุมชน ที่เป็นพื้นที่สร้างปฏิสัมพันธ์แห่งการเรียนรู้ และวางแผนทำงานเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน (6) ธรรมนูญ กฎกติกา เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการทำงาน การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนที่ระบุสิ่งที่ควรปฏิบัติและสิ่งที่เป็นข้อห้ามไม่ให้ปฏิบัติ เช่น การรักษามาตรฐานอย่างเคร่งครัดของเมล็ดข้าวพันธุ์ดี (7) การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาพื้นที่

เครื่องมือการพัฒนาของชุมชนตำบลเขื่อนที่กล่าวมานี้ ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกับพื้นที่อื่นๆ แต่มีบางเครื่องมือที่อาจจะแตกต่างกันอยู่บ้าง เช่น การทำประชาคมตำบล ทั้งนี้เพราะการเลือกใช้เครื่องมือ จะสัมพันธ์กับบริบทพื้นที่ สัมพันธ์กับลักษณะการทำงาน ประสบการณ์ ที่เกิดจากการเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชน เครือข่ายที่เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการใช้เครื่องมือ ดังนั้นการเลือกใช้เครื่องมือได้อย่างเหมาะสม จะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนการทำงานแก้ปัญหาและการพัฒนาในพื้นที่ของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ให้สำเร็จ อย่างเป็นรูปธรรมซึ่งความสำคัญของเครื่องมือกับผลลัพธ์ของการใช้เครื่องมือ ได้วิเคราะห์ในบทที่ 5

4.9.7 กลไก กระบวนการ และเครือข่ายดำเนินงานในพื้นที่ตำบลเขื่อน (1) ใช้กลไกการประชุมใหญ่อย่างเป็นทางการอย่างน้อยปีละ 4 ครั้ง ส่วนการประชุมวงเล็กสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กร

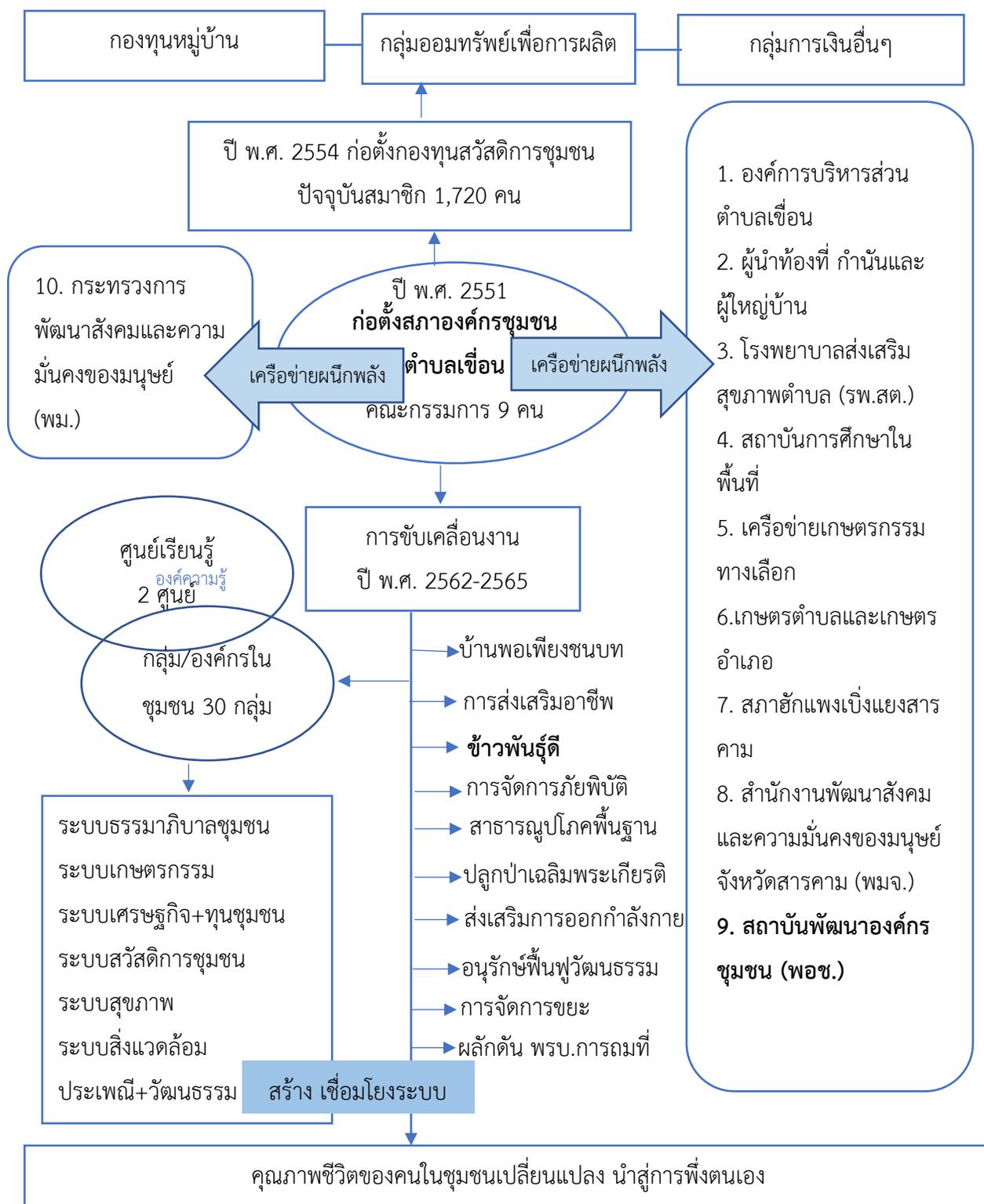
ชุมชนจะร่วมประชุมและหารือกันอย่างไม่เป็นทางการ โดยจะดำเนินการเป็นระยะๆ ขึ้นอยู่กับเรื่องที่จะหารือ (2) การได้รับการส่งเสริมจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สถาบันการศึกษาในพื้นที่ หน่วยงานและองค์กรที่ได้สนับสนุนโครงการ กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่เป็นกลไกในการกระตุ้น สร้างเสริมกระบวนการ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาในพื้นที่ได้เป็นรูปธรรม (3) กลไกคณะทำงาน และการออกแบบการทำงานร่วมกันของ คณะทำงานระหว่างสภาองค์กรชุมชนตำบลเขื่อน และองค์การบริหารส่วนตำบลเขื่อน และเครือข่าย สถาบันการศึกษาที่อยู่ในพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐในจังหวัด โดยมีเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนใน ชุมชน (4) การพัฒนาคนผ่านการดำเนินโครงการกิจกรรมที่ช่วยให้เกิดการคิด การวางแผน การจัดการ ทรัพยากร เกิดเครือข่ายเป็นระบบทุนและสวัสดิการ ระบบเกษตรกรรม โดยมีหน่วยงานสนับสนุนทั้งหน่วยงาน ภาครัฐ นอกภาครัฐที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานในพื้นที่

กระบวนการทำงานของสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลเขื่อน ในการดำเนิน โครงการ กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ มีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนดังนี้ (1) คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนเป็น ตัวกลางในการประสานงานจัดประชุมคณะทำงาน เครือข่ายการทำงาน (2) วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน ครอบคลุมในมิติของการพัฒนา (3) วางแผนกำหนดแนวทางการดำเนินการ (4) แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน ดำเนินงานการพัฒนาตามโครงการ กิจกรรมอย่างเป็นระบบ (5) ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน (6) สรุปผล และรายงานผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น (7) ประชุมถอดบทเรียนการพัฒนา เพื่อนำข้อดีไปประยุกต์เป็นแนวทาง ในการดำเนินงานในโครงการต่อไป และนำข้อจำกัดที่เกิดขึ้นไปเป็นข้อควรระมัดระวังในการดำเนินงานโครงการ กิจกรรมต่อไป

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานในโครงการกิจกรรมการพัฒนาชุมชนร่วมกับสภา องค์กรชุมชนตำบลเขื่อน ตามโครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2562-2565 ประกอบด้วย (1) องค์การ บริหารส่วนตำบลเขื่อน แก้ปัญหาและให้บริการสาธารณะกับชุมชนทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน (2) ผู้นำท้องถิ่น กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ประสานงานและอำนวยความสะดวก ให้เกิดการแก้ปัญหาและการพัฒนาในพื้นที่ ดูแลความสงบเรียบร้อยในวิถีชีวิตของชุมชน (3) โรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพสต.) สนับสนุนบุคลากรในการร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาพื้นที่ บทบาทหลักด้าน การดูแลและส่งเสริมระบบสุขภาพของคนในตำบล การออกแบบโครงการ กิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพ การ จัดเก็บข้อมูลและอัปเดตข้อมูลด้านสุขภาพของชุมชน (4) สถาบันการศึกษาที่อยู่ในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัย มหาสารคาม สถาบันราชภัฏมหาสารคาม และสถาบันการศึกษาอื่นๆ มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม กระตุ้นให้ ชุมชนเกิดการเรียนรู้ รวมถึงเข้ามาร่วมพัฒนาและศึกษางานด้านการพัฒนากับพื้นที่ (5) เครือข่ายเกษตรกรรม ทางเลือกภาคอีสาน สนับสนุนและเรียนรู้ในกระบวนการผลิตและพัฒนาเมล็ดข้าวพันธุ์ดี ให้เกิดการปรับเปลี่ยน วิถีการผลิตจากการปลูกข้าวในระบบการผลิตโดยใช้สารเคมี สู่การปลูกข้าวด้วยระบบอินทรีย์ และพัฒนาด้ว การตลาดสู่ตลาดสีเขียว (6) เกษตรตำบลและเกษตรอำเภอ ให้ความรู้ทางวิชาการและแนวปฏิบัติที่ดีด้าน

การเกษตร เป็นพี่เลี้ยงและให้คำแนะนำเกี่ยวกับเมล็ดพันธุ์ (7) สภายักแวงเป็งแยงสารคาม สนับสนุนร่วมมือในการแก้ปัญหาและพัฒนาพื้นที่ให้เกิดความเข้มแข็ง เช่น ร่วมสำรวจ จัดทำระบบฐานข้อมูล สถิติเพื่อใช้ในการทำงานร่วมกับสภาองค์กรชุมชนตำบลเขื่อน (8) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมหาสารคาม (พมจ.) (9) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนางานของสภาองค์กรชุมชน สนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน สนับสนุนงบประมาณ บุคลากรผู้รับผิดชอบเป็นผู้ประสานให้เกิดเครือข่ายหนุนเสริมการพัฒนาในพื้นที่อย่างกว้างขวางต่อเนื่องผ่านโครงการ กิจกรรมกองทุนเมล็ดข้าวพันธุ์ดี และโครงการพัฒนาอาชีพ รวมทั้งส่งเสริมให้ตำบลเป็นศูนย์บ่มเพาะเศรษฐกิจและทุนชุมชน ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ดำเนินการติดตามประเมินผลอย่างเหมาะสมเพื่อนำผลลัพธ์ไปออกแบบโครงการ กิจกรรมเพื่อกระตุ้นการต่อยอดให้เกิดขึ้นในพื้นที่ (10) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ส่งเสริมให้ชุมชนจัดสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

บริบทเหตุการณ์ที่ร่ายล้อมการขับเคลื่อนงานพัฒนาโดยคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลเขื่อนกลุ่มองค์กรที่อยู่ในพื้นที่จำนวน 30 กลุ่ม โดยใช้กิจกรรมข้าวพันธุ์ดีเป็นสัญลักษณ์นำการพัฒนาในพื้นที่เป็นเครื่องมือควบคู่กับประเด็นงานพัฒนาระหว่างปี พ.ศ. 2562-2565 ประกอบด้วย โครงการบ้านพอเพียงชนบท การส่งเสริมอาชีพ ข้าวพันธุ์ดี การจัดการภัยพิบัติ สาธารณูปโภคพื้นฐาน ปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ ส่งเสริมการออกกำลังกาย อนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม การจัดการขยะ และร่วมกันผลักดัน พรบ.การถมที่ โดยการประสานเครือข่ายสนับสนุนทั้งเครือข่ายระยะใกล้คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ท้องที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ภายในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม และเครือข่ายระยะไกลหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐที่อยู่ภายนอกจังหวัด จำนวน 10 องค์กร ที่หลากหลายกลายเป็นพลังขับเคลื่อนการดำเนินงานให้สำเร็จ สร้างระบบธรรมาภิบาล การบริหารงานอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ชุมชนเกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา สร้างระบบเกษตรกรรมกรการขับเคลื่อนข้าวพันธุ์ดีร่วมกับการทำนาดั้งเดิมแบบปลอดภัยที่ให้ผลผลิตสูง มีการทำนารวม ระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน มีกองทุนหมู่บ้าน มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกลุ่มการเงินอื่นๆ กระจายอยู่ในแต่ละหมู่บ้าน สร้างระบบสวัสดิการชุมชนมีกองทุนสวัสดิการชุมชน จำนวนสมาชิก 1,720 คน เป็นหลักประกันในชีวิตที่ดูแลสวัสดิการของสมาชิกได้อย่างครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนเสียชีวิต ระบบสุขภาพมีการผลิตอาหารปลอดภัย ระบบสิ่งแวดล้อม มีการจัดการขยะ คัดแยกขยะครัวเรือนทางของชุมชน สร้างระบบการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรม ของชุมชนโดยจัดงานสืบสานฮีตสิบสองคองสิบสี่อย่างต่อเนื่องทุกปี เพื่ออนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรม โดยนำเยาวชนได้เข้ามาร่วมในกิจกรรมประเพณี ทั้งนี้ระบบต่างๆ ที่เกิดขึ้นเกื้อกูลและเชื่อมโยงสัมพันธ์กันกับวิถีชีวิตคนชุมชน เอื้อต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลง นำสู่การพึ่งตนเอง (ดังภาพที่ 4.18) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้จากการสังเคราะห์

ภาพที่ 4.18 บริบทการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลเขื่อน

4.9.8 รูปธรรมความสำเร็จ ผลงานที่เกิดขึ้นและการขยายผลการจากการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลเขื่อนในการขับเคลื่อนงานพัฒนาผ่านโครงการ กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ระหว่างปี พ.ศ. 2562-2566 เกิดการเปลี่ยนแปลงในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ตามลำดับดังนี้

(1) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลเขื่อน มิติเศรษฐกิจ คนในชุมชนได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน จำนวน 1,720 คน เพื่อสร้างหลักประกันให้แก่ตนเอง ครอบครัว และรองรับความเสี่ยงเมื่อเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินในชีวิตขึ้น สมาชิกในชุมชนมีแนวทางต่อยอดการพัฒนาอาชีพ เพื่อเป็นหนทางนำไปสู่การหารายได้จากกิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพที่ได้รับการส่งเสริม มีการเรียนรู้เรื่องการจัดการความเสี่ยงในการประกอบอาชีพตามความสนใจและความถนัด มีความมั่นคงด้านอาหารจากการปลูกผักปลอดถัยไว้รับประทานในครัวเรือนโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพที่ผลิตขึ้นเองจากขยะเปียก ช่วยลดต้นทุนการซื้อปัจจัยการผลิตประเภทปุ๋ย มีการรวมกลุ่มสร้างแหล่งอาหารให้ชุมชน ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนได้รับความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัยจากโครงการบ้านพอเพียงชนบท จำนวน 40 หลังคาเรือน ทำให้สมาชิกครัวเรือนมีความอบอุ่น ปลอดภัยที่เป็นปัจจัยที่สำคัญในชีวิตของผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ครัวเรือนในชุมชนมีการปลูกพืชผัก และสมุนไพรไว้เป็นยาหรือเป็นอาหารสำหรับครัวเรือนเพื่อลดรายจ่าย และลดความเสี่ยงด้านสุขภาพ

(2) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลเขื่อน มิติสังคม ครอบครัวปลูกพืชผักสวนครัวสำหรับการบริโภคและแบ่งปันเพื่อนบ้าน เสริมสร้างสัมพันธ์ภาพและสุขภาพของคนในชุมชนดีขึ้นสะท้อนจากการตรวจหาปริมาณสารเคมีในเลือดที่พบสารเคมีตกค้างร้อยละ 10 สมาชิกในชุมชนร่วมมือกันดีขึ้น มีการเข้าร่วมกิจกรรม ประชุมสม่ำเสมอ มีความสุขรู้สึกมั่นคง และมีหลักประกันในชีวิตจากการเข้าร่วมกองทุนสวัสดิการชุมชน คุณภาพชีวิตดีขึ้น สุขภาพของคนในชุมชนตำบลเขื่อน ดีขึ้นจากการมีอาหารปลอดภัยที่ผลิตเองในพื้นที่ มีความรักความสามัคคี มีเครือข่ายทางสังคมที่ขยายกว้างขึ้นจากการรวมกลุ่ม เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้ในการประกอบอาชีพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกับชุมชนที่อยู่รอบๆ การจัดสวัสดิการให้กับผู้ด้อยโอกาสซึ่งช่วยสร้างสังคมและชุมชนแห่งการพึ่งพาอาศัยกันอย่างมีคุณภาพทำให้ชุมชนน่าอยู่อาศัย

(3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลเขื่อน มิติสิ่งแวดล้อม มีการจัดการขยะที่ดีขึ้น มีความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินและผืนป่า การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน การดูแลรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน ในชุมชนเริ่มมีการใช้พลังงานทางเลือกจากแสงอาทิตย์ ปรับเปลี่ยนการปลูกพืชผักที่ใช้สารเคมีมาเป็นการปลูกพืชผักอินทรีย์เพื่อคำนึงถึงความปลอดภัยของตนเองและผู้บริโภคที่มีการแบ่งปันผลผลิตและการจำหน่าย โดยขยายการทำเกษตรที่ลดการใช้สารเคมีจากพืชผักที่หลายหลายชนิดเพิ่มขึ้น ร่วมกันฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อมการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับชุมชนของแต่ละครัวเรือนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการปรับเปลี่ยนแนวทางการปลูกพืช และการอนุรักษ์ป่าโคกแก่งคือที่มีพื้นที่ 900 ไร่ให้คงความอุดมสมบูรณ์สามารถผลิตอาหารป่าจำพวกเห็ดได้เป็นจำนวนมากเป็นอาหารของชุมชน

(4) ความภาคภูมิใจและรางวัลที่ได้รับของชุมชนตำบลเขื่อน จากการรวมตัวกันเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ในบทบาทของการแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลเขื่อนอย่างต่อเนื่องในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นที่มีความหลากหลายในวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามนับเป็นความภาคภูมิใจ จากการดำเนินงานการพัฒนาที่ผ่านมา ได้รับการยอมรับจากชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งในการเป็นแหล่งศึกษาดูงาน เป็นรากฐานสำคัญในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ ชุมชนมีความภาคภูมิใจในการร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเมล็ดพันธุ์ข้าวที่เป็นปัจจัยการผลิตที่จะนำสู่การลดต้นทุนพันธุ์ข้าวมีความแข็งแรง ทนทานต่อโรค ปริมาณผลผลิตเพิ่มมากขึ้น และได้รางวัลแห่งความภาคภูมิใจที่สำคัญ คือ รางวัลโล่ดีเด่นด้านการทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลเขื่อน จากจังหวัดมหาสารคาม

ความสำเร็จที่ปรากฏเป็นรูปธรรมของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลเขื่อน สะท้อนจากทรัพยากรบุคคลที่เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า สำคัญที่สุดที่อยู่ในพื้นที่ ผู้นำที่ร่วมกันทำงานในรูปแบบสภาองค์กรชุมชน ที่มีการจัดแบ่งหน้าที่ความสำคัญในการดำเนินงานที่ใช้ทักษะความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในการทำงานในพื้นที่ รู้ว่าบริบทของพื้นที่ตำบลเขื่อนทำอย่างไรจึงจะเหมาะสม สอดคล้องกับนิสัยใจคอของคนในชุมชน คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง สร้างความมั่นใจให้หน่วยงานต่างๆ เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ที่เข้ามาสนับสนุนว่าการสนับสนุนจะไม่สูญเปล่าเพราะสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น เนื่องจากโครงการ กิจกรรมพัฒนาบางอย่างชุมชนก็คิดเอง บางอย่างหน่วยงานก็ได้เข้ามาช่วยคิดและหนุนเสริมต่อยอดเพิ่มขึ้น จากความเข้มแข็งของชุมชนทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการดำเนินโครงการพัฒนาในพื้นที่สามารถเป็นต้นแบบของการพัฒนาที่มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ หลักคิดการทำงานที่ประสบความสำเร็จต้องมีทีมที่มีความเข้าใจระหว่างกัน มีเป้าหมายร่วมกัน ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และมีเครือข่ายในการทำงานเพื่อหนุนเสริมกัน ทักษะในการจูงใจและประสานงานให้สมาชิกชุมชนร่วมมือ เครื่องมือที่เป็นความสามารถของผู้นำและชุมชนซึ่งเป็นคนมีคุณภาพหรือทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่าของพื้นที่ตำบลเขื่อน

4.10 พื้นที่ต้นแบบตำบลดงใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ 4.19 สภาพบริบทพื้นที่ทางกายภาพของตำบลดงใหญ่

ที่มา: (สมจิตร จันทรเพ็ญ, 2566)

4.10.1 บริบทการพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลดงใหญ่

จากการสัมภาษณ์และการบอกเล่าเรื่องราว การขับเคลื่อนการพัฒนาของพื้นที่ ด้วยรูปแบบการประชุมกลุ่มย่อยที่เน้นสุนทรียภาพการสนทนา ประกอบด้วย ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลดงใหญ่ เจ้าหน้าที่ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และนักวิชาการจากวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2566 ณ ศูนย์ประสานงานสภาองค์กรชุมชนตำบลดงใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม และจากการตรวจสอบข้อมูลร่วมกันในพื้นที่ เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2566 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลเขื่อน อำเภอกอสมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ดงใหญ่เป็นตำบลหนึ่งในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม นอกจากจะมีพระธาตุนาดูนเป็นสถานที่สำคัญเป็นที่เคารพสักการะบูชาทางพระพุทธศาสนาของคนในพื้นที่และนอกพื้นที่แล้ว ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ มีป่าชุมชนดงใหญ่ที่มีตำนานเล่าขานเรื่องความอุดมสมบูรณ์ มีเนื้อที่มากถึง 1,241 ไร่ ความพิเศษของป่าแห่งนี้ คือ เป็นป่าที่ไม่เคยมีประวัติเรื่องไฟไหม้ป่า อันเนื่องมาจากคณะกรรมการชุมชนที่เป็นคนรุ่นสู่รุ่นได้ส่งต่อความหวงแหนผืนป่าที่เป็นทรัพยากรเชื่อมประสานคนในชุมชน จนหลอมรวมเป็นหัวใจเดียวกันให้กับผืนป่าที่ต้องรักษาให้ยั่งยืนของทุกคน ที่ไม่สามารถประเมินค่าได้ เพราะผืนป่าแห่งนี้ คือ ความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน เป็นหลักประกันความอุดมสมบูรณ์ของคนในชุมชน เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์

ของผืนป่าได้สร้างผลผลิตที่หล่อเลี้ยงชุมชนในแต่ละฤดูกาล เช่น เห็ด หน่อไม้ ผักหวาน ไข่มดแดง สัตว์ปีกและแมลง ผลไม้ป่า กระเจียว สมุนไพร หลากหลายชนิด เกิดการจัดสรรผลประโยชน์ที่ลงตัวและเป็นธรรมกับทุกครัวเรือนในชุมชน ด้วยเครื่องมือธรรมนูญชุมชนที่เป็นกฎ กติกา

ผลผลิตที่ออกจากป่าดงใหญ่ นับวันจะหารับประทานได้ยาก และมีราคาสูง เป็นที่ต้องการของตลาด ที่มีผู้บริโภคชื่นชอบอาหารป่าพื้นถิ่น การเห็นคุณค่าและมูลค่าของป่าชุมชนผืนใหญ่ของคนดงใหญ่ ทำให้ทุกคนเกิดพันธะสัญญาทางใจที่ต้องช่วยกันเฝ้าระวังรักษา หวงแหน ทรัพยากรส่วนรวม ที่เป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่ง ความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติของดงใหญ่ ดังนั้นการบริหารจัดการร่วมกันของคนในชุมชน นอกจากการเฝ้าระวังดูแลรักษาป่าตามแนวทางของปราชญ์ชุมชน ที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่อยู่ในชุมชนแล้ว ในแต่ละปี คณะกรรมการป่าชุมชนดงใหญ่ จะต้องเข้าสำรวจป่าครั้งใหญ่ร่วมกัน เพื่อให้มั่นใจว่ายังคงความอุดมสมบูรณ์ซึ่งได้ดำเนินการมามากกว่า 20 ปี และ 20 ปีที่ผ่านมา ป่าก็ยังคงความอุดมสมบูรณ์จวบจนปัจจุบัน จนเกิดประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์บ่งชี้ความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า คือ ในเดือนสิงหาคมของทุกปี ซึ่งเดือนสิงหาคมมีแห่งวันแม่แห่งชาติ จึงมีงานมหกรรมเห็ดเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งในงานจะสอดแทรกการจัดนิทรรศการให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสภาพแวดล้อม การรักษาความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติที่มีอยู่ในบริบทของชุมชน การปลูกป่าทดแทน การทำอาหารที่ได้จากป่า การแข่งขันเก็บเห็ด การประกอบอาหารที่ได้จากเห็ด เป็นต้น

หลากหลายเรื่องราวของการพัฒนา และรูปธรรมความสำเร็จที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทั้งการรณรงค์ไม่ไห้คนในชุมชนจุดไฟเผาป่า รณรงค์เรื่องการจัดการขยะ การปลูกฝังจิตสำนึกให้ลูกหลานในชุมชนมีความหวงแหน ทรัพยากรธรรมชาติ และรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชน มีองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที่ คือ สภาองค์กรชุมชนตำบลดงใหญ่ ที่ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2551 ตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ที่ประชาชนในตำบลดงใหญ่เห็นพ้องต้องกันในการจัดตั้งขึ้น โดยการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มีปณิธานร่วมกันในการจัดตั้งเพื่อ แก้ปัญหาช่วยเหลือ สนับสนุน และทำกิจกรรมที่ขอด้วยกฎหมายอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของตำบลดงใหญ่ ที่ขับเคลื่อนโดยใช้ความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชนอย่างเหนียวแน่น

ณ เดือนพฤษภาคม 2566 คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลดงใหญ่ มีจำนวน 13 คน เป็นผู้นำระดับหมู่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) ผู้นำระดับตำบล (กำนัน) รวมทั้ง สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งเป็นตัวแทนจากหมู่บ้านและหลากหลายภาคส่วนได้เข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการ โดยมีรายชื่อดังนี้

(1) นายคงศักดิ์ ปัญญาละ	อายุ 56 ปี	ตำแหน่ง ประธาน
(2) นางสาวตรีทิพย์นิภา ไลออน	อายุ 51 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(3) นางสาวปาณีย์ วรณวงษา	อายุ 47 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ

(4) นางสาววันทนีย์ มัดตาปะโท	อายุ 43 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(5) นายถาวร สุปะเม	อายุ 36 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(6) นางสาวสุปรินา พรหมกัลป์	อายุ 47 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(7) นางสาวพิศมัย ชาวาแขก	อายุ 46 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(8) นางพิศมัย ปัญญาละ	อายุ 51 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(9) นายวิชิต นิลศิริ	อายุ 37 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(10) นายสุวรรณ ดงตะไน	อายุ 53 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(11) นายอรรถพันธ์ นามสมบุญ	อายุ 47 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(12) นายชยางกูร ชาวदान	อายุ 50 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ
(13) นางปริฉัตร สิงห์โคตร	อายุ 48 ปี	ตำแหน่ง กรรมการ

การมีตัวแทนจากหลากหลายภาคส่วน ที่มีความแตกต่างกันทั้ง เพศชายและเพศหญิงคิดเป็น สัดส่วน 1 ต่อ 1.17 คน อายุต่ำสุด 36 ปี อายุสูงสุด 56 ปี อายุเฉลี่ย 47 ปี มีประสบการณ์การทำงาน ความเชี่ยวชาญและทักษะชีวิตที่หลากหลาย ได้เข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการ เป็นหลักประกันที่ทำให้คนชุมชนมั่นใจ ได้ว่า การตัดสินใจในการดำเนินงานพัฒนาจะครอบคลุมบริบทและสอดคล้องกับภูมิสังคมของทุกหมู่บ้าน การทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลคงใหญ่ จะอยู่ในรูปแบบศูนย์ประสานงานที่มีความหมายลุ่มลึก “การประสานเพื่อให้เกิดการรวมพลัง” ประสานให้พี่น้องในชุมชนได้เข้ามารวมกลุ่มกัน มาบอกเล่าปัญหา บอกเล่า ความประสงค์ที่จะทำกิจกรรมการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ อาชีพของคนในชุมชนภายใต้หลักการไม่ ทิ้งใครไว้ข้างหลัง หมายความว่า ชุมชนจะต้องดูแลคนในชุมชนทุกคนด้วยตัวเอง การเอาคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ ที่กำลังสำเร็จการศึกษามาทำงานร่วมกัน ต่อยอดความรู้ระหว่างกันจะทำให้เห็นความหลาย เคารพความเห็นที่ แตกต่างแต่มีเจตนารมณ์เดียวกันคือการพัฒนาชุมชน พร้อมทั้งประสานหน่วยงานภายนอกให้เข้ามาเป็นพันธมิตร ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นที่คนในชุมชนไม่สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดได้เอง ให้มาช่วยฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้ตามความต้องการของชุมชน

การพัฒนาพื้นที่ด้วยโครงการ กิจกรรม ที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เช่น การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน ปี พ.ศ.2553 เพื่อสร้างสรรค์สวัสดิการในการดูแลกันเองของ ชุมชน ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 1,200 คน คิดเป็นร้อยละ 23.71 โครงการบ้านพอเพียงชนบท ในปี พ.ศ. 2564-2565 ที่มีวัตถุประสงค์ให้ซ่อมแซมบ้านให้แก่ ผู้ด้อยโอกาส ผู้เปราะบางที่อยู่ในชุมชน การได้รับงบประมาณ สนับสนุนเพื่อดำเนินการโครงการบ้านพอเพียงชนบท จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ซึ่งเป็นสถาบันที่ เป็นผู้สนับสนุนหลักในการพัฒนาที่เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมในพื้นที่ เป็นโครงการที่สอดคล้องกับบริบทการ แก้ปัญหาเพราะการจัดสรรบ้านพอเพียงชนบท การซ่อมแซมบ้านให้กับพี่น้องเพื่ออยู่อาศัยให้ชีวิตความเป็นอยู่ ปลอดภัยขึ้น ส่งผลโดยตรงต่อด้านร่างกาย เป็นความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิต และจิตใจเสริมสร้างความสุขใจที่

รู้สึกไม่ได้ถูกทอดทิ้งของผู้ได้รับโอกาส จากโครงการที่ได้รับการสนับสนุนหลักจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ทำให้สภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนมีกำลังใจ ที่จะทุ่มเทการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ตำบลดงใหญ่ด้วยความสุขใจ

การพัฒนาพื้นที่ด้วยโครงการ กิจกรรม ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานสนับสนุนที่ นอกเหนือจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในปี พ.ศ. 2565 สภาองค์กรชุมชนตำบลดงใหญ่ ได้รับการ สนับสนุนโครงการ งบประมาณเรื่องความพอเพียง อาหารปลอดภัย จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้าง เสริมสุขภาพ (สสส.) โดยหมู่ 12 ได้เป็นหมู่บ้านตัวแทนรับโครงการไปดำเนินการ เนื่องจากสอดคล้องกับ กิจกรรมของชุมชนที่กำลังดำเนินการอยู่ในเรื่องการผลิตผักปลอดภัย อาหารปลอดภัย งบประมาณสนับสนุน พลังงานทางเลือกโดยใช้แผงโซลาร์เซลล์ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม โครงการแรงงานคืนถิ่น การใส่ใจแรงงานที่ไปทำงานนอกพื้นที่ แล้วกลับบ้านไม่มีงานทำได้รับการสนับสนุนจากสถาบันจัดการความรู้ เกษตรกรรมยั่งยืนภาคอีสาน สภาอัยกแพ่งเบียงสารคาม และมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม

การพัฒนาพื้นที่ด้วยโครงการ กิจกรรม ที่ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลดงใหญ่ (อบต.) เป็น การให้บริการสาธารณะพื้นฐานแก่ประชาชนในตำบลดงใหญ่ ประเภทการแก้ปัญหาโครงสร้างสาธารณูปโภค พื้นฐาน ไฟฟ้า น้ำประปา ซ่อมแซมถนน ติดตั้งไฟส่องสว่างถนน ซึ่งการทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลดง ใหญ่ได้ร่วมเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาที่องค์การบริหารส่วนตำบลดงใหญ่ ซึ่งงานบางอย่างสภาองค์กรชุมชนตำบลดง ใหญ่สามารถร่วมมือให้ความช่วยของค์การบริหารส่วนตำบลดงใหญ่ได้มาก เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน บางปัญหาองค์การบริหารส่วนตำบลดงใหญ่มีข้อจำกัดในการเข้าไปช่วยแก้ไข เพราะสภาองค์กรชุมชนตำบลดง ใหญ่มีสภาพการทำงานที่คล่องตัว อีกทั้งคณะกรรมการที่เสียสละเข้ามาทำงานเป็นผู้ที่ไม่ได้นิ่งดูตายในปัญหา ของชุมชนที่เกิดขึ้น มีใจที่จะช่วยทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นต่อพื้นที่อยู่แล้ว หากเกิดกรณีองค์การบริหารส่วนตำบล ดงใหญ่หรือมีข้อจำกัดในการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาด้วยเหตุผลเรื่องภาวะเบียดภาครัฐ หรือข้อจำกัดใดๆ ที่ เกิดขึ้น สภาองค์กรชุมชนตำบลดงใหญ่จะประสานหน่วยงานอื่นเข้ามาช่วยเหลือ ลักษณะดังกล่าวจึงเป็นการ ทำงานที่เติมเต็มช่องว่างที่เป็นข้อจำกัดขององค์การบริหารส่วนตำบลดงใหญ่ ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขได้เพื่อ ประโยชน์สุขส่วนรวมของชุมชน

โครงการ กิจกรรมที่ได้ดำเนินงานพัฒนาในพื้นที่ มีทั้งโครงการที่หน่วยงานเข้ามาร่วมคิด ร่วม เสนอแนะและให้การสนับสนุน บางโครงการ กิจกรรมที่ชุมชน คิดเอง และกำลังขับเคลื่อนกันอยู่ แล้วหน่วยงาน เข้ามาหนุนเสริมในรูปแบบการสนับสนุนงบประมาณ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ การเป็นพี่เลี้ยง ชุมชน เข้าใจความปรารถนาดีในการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แต่สภาองค์กร ชุมชนตำบลเขื่อนจะพิจารณาร่วมกันในการเลือกโครงการ กิจกรรมที่มีลักษณะสอดคล้องกับปัญหาและบริบท ของพื้นที่ สอดคล้องกับบริบทหมู่บ้านใด หมู่บ้านนั้นจะมีผู้ใหญ่บ้านนำพาดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้น ในชุมชนเป็นภาพรวมของตำบล เพราะสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนที่เป็นคณะกรรมการใน

สภาองค์กรชุมชนจะทำงานร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในภาพรวมของตำบลคงใหญ่ มีการพิจารณาและตัดสินใจร่วมกันในรูปแบบคณะกรรมการ ส่วนปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างฉุกฉิน สภาองค์กรชุมชนตำบลคงใหญ่จะเป็นแกนนำ โดยการของบประมาณสนับสนุนจากองค์กรเครือข่ายต่างๆ

โครงการ กิจกรรมที่ต่อยอดจากการได้รับการสนับสนุน โดยที่สภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชน ได้ต่อยอดการพัฒนา และขับเคลื่อนได้อย่างเป็นรูปธรรม อาทิ การปลูกผักปลอดภัยในชุมชน เพื่อบริโภคในครัวเรือนและที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนนำไปจำหน่ายให้กับผู้บริโภคที่อยู่ในท้องถิ่น ทำให้ผู้บริโภคในท้องถิ่นมั่นใจในความปลอดภัยของกระบวนการผลิต นอกจากได้รสชาติความอร่อยของผักแล้ว ยังแฝงไปด้วยแนวคิดความห่วงใยใส่ใจต่อตัวเองของผู้บริโภคที่อยู่ในชุมชน และสนับสนุนให้ชุมชนปลูกพืชผักปลอดภัยโดยนำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพจากขยะเปียกในครัวเรือนมาช่วยในกระบวนการผลิตยังช่วยให้รักษาสภาพแวดล้อมในชุมชนคืนความอุดมสมบูรณ์ให้กับดิน

นอกจากนี้การขับเคลื่อนงานพัฒนาด้านการจัดการขยะ การคัดแยกขยะให้ถูกวิธีประเภทขยะเปียก ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนจะขับเคลื่อนและรณรงค์อย่างต่อเนื่อง โดยมีกลยุทธ์ในกิจกรรมการจัดการขยะคือ การนำถังขยะไว้วางไว้หน้าบ้านให้สมาชิกชุมชนได้ทิ้งขยะเปียก พอขยะเต็มถังแล้ว ให้สมาชิกชุมชนแจ้งสภาองค์กรชุมชนหรือสมาชิกชุมชน เพื่อไปขนเอาขยะเปียกจากหน้าบ้านสมาชิกเพื่อนำไปทำน้ำหมักชีวภาพ และใช้ปุ๋ยหมักใส่ในการปลูกพืชผักบริโภค เมื่อเก็บผลผลิตก็นำผลผลิตมาให้สมาชิกชุมชนได้ลิ้มลองรสชาติที่มาจากปัจจัยการผลิตประเภทปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพที่ทำเอง ผู้นำชุมชนได้ทำอย่างต่อเนื่องจนสมาชิกในชุมชนเห็นตัวอย่างและทำตาม จากเดิมที่ต้องไปเก็บขยะเปียกตามบ้านเรือน ของสมาชิกปรากฏว่าสมาชิกจัดเก็บเองและทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพเองและใส่แปลงพืชผักที่ปลูกเองสำหรับบริโภคในครัวเรือน ลักษณะนี้เป็นตัวอย่างของการสร้างจิตสำนึกให้กับสมาชิกในชุมชน ที่ต้องรับผิดชอบดูแลขยะที่มาจากบริโภคในชีวิตประจำวันของแต่ละครัวเรือน โดยที่ไม่ปล่อยให้เป็นการของผู้อื่น

ในพื้นที่ตำบลคงใหญ่ คนในชุมชนจะมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมตามความสนใจ และสมัครใจที่จะทำ โดยมีแรงจูงใจด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน และมีแรงจูงใจด้านความสัมพันธ์ทางสังคมในหลากหลายกิจกรรม ซึ่งแต่ละกลุ่มสะท้อนผลผลิตที่มีอยู่ในชุมชน ภูมิปัญญาในวิถีการดำรงชีวิต อาหารพื้นถิ่น ก่อเกิดสัมมาอาชีพเสริมของคนชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มแปรรูปขนมและปลาร้าบอง กลุ่มแปรรูปปลาสาม กลุ่มแปรรูปสมุนไพรฟ้าขาวและว่านหางจระเข้ กลุ่มแปรรูปผงขงสมุนไพร กลุ่มเพาะเห็ดฟาง กลุ่มผลิตเครื่องมือไชหาปลา กลุ่มเพาะเห็ดขอนขาว กลุ่มปลูกกุยช่ายขาว กลุ่มแปรรูปปลาแดดเดียว กลุ่มปลูกมะนาว เป็นต้น ซึ่งการรวมกลุ่มของคนในชุมชน นับเป็นการสร้างวัฒนธรรมการพึ่งพา พึ่งพิงกันทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม สร้างค่านิยมที่พึงประสงค์ของชุมชนให้เกิดความรัก ความสามัคคี เป็นพื้นฐานของการทำงานเป็นทีม โดยเฉพาะหากการรวมกลุ่มที่มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจ รายได้ การรวมกลุ่มนอกจากจะสร้างทุนทางสังคมแล้ว

ยังส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การสร้างระบบการจัดสรรผลตอบแทนที่เป็นธรรม และการทำงานเป็นทีมของคนในชุมชนที่ส่งผลต่อมิติอื่นๆ ที่ตามมา เช่น มิติสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ด้วยการเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลักของคนไทยและคนที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สมาชิกชุมชนตำบลคงใหญ่ก็มีอาชีพหลักด้านการเกษตรกรรมเช่นเดียวกัน สภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนในแต่ละหมู่บ้านต่างตระหนักในการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมที่เป็นรายได้หลักและความมั่นคงด้านอาหารของครัวเรือน และการสร้างความมั่นคงด้านอาหารของชุมชนโดยภาพรวม ได้สะสมประสบการณ์ และเรียนรู้ด้านการเกษตรด้วยการเข้าอบรม การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้หลายแหล่งเพื่อนำมาฝึกปฏิบัติผ่านการลงมือทำ เช่น การใช้รูปแบบการเกษตร โคก หนอง นา โมเดล การทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ซึ่งเป็นรูปธรรมส่วนหนึ่งในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูกเพื่อลดรายจ่ายในส่วนที่สามารถลดได้จากการซื้อบริโภค การทำการเกษตรจึงอยู่บนพื้นฐานของการมีใจรักในอาชีพดั้งเดิมที่ส่งต่อมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นรากเหง้าและภูมิปัญญาอย่างภาคภูมิใจในอาชีพและมุ่งหวังที่จะพัฒนาด้านการเกษตรกรรมในพื้นที่ ด้วยรูปธรรมการรวมกลุ่มในการยกระดับนาแปลงใหญ่ ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ 3,000,000 บาท เครื่องจักรจากภาครัฐในการพัฒนา สร้างอาชีพและรายได้ที่ต่อเนื่องให้กับชุมชนตามนโยบายของภาครัฐ

ภาพฝันในอนาคตร่วมกันของสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนคงใหญ่ คือ การทำให้คงใหญ่เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีคนรู้จัก ปักหมุดในแผนที่ โดยใช้ความโดดเด่นของทรัพยากรที่มีอยู่ของชุมชนเป็นจุดขายที่มีความแตกต่างจากที่อื่น มีถนนสายเศรษฐกิจในช่วงเทศกาลหรืองานบุญประเพณี ซึ่งเป็นการใช้ทุนทางทรัพยากรให้เกิดมูลค่าเพิ่มอย่างยั่งยืน เพื่อสร้างผลประโยชน์ที่เป็นธรรมให้ตกกับคนในชุมชนอย่างทั่วถึง ทั้งนี้จากบริบทที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นวิถีการพัฒนาที่เป็นผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาในพื้นที่ มาจากทุนมนุษย์ที่เป็นคนดีและคนเก่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “คนมีคุณภาพ” ซึ่งเป็นทุนที่มีความสำคัญที่สุด ส่งผลให้พื้นที่ตำบลคงใหญ่ได้รับการประเมินชุมชนเข้มแข็งในมิติที่สำคัญ 4 มิติจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยเฉพาะมิติที่สะท้อนศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีผลคะแนนที่ประเมินปรากฏในหัวข้อ 4.10.2

4.10.2 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง 4 มิติ จากข้อมูลitudyภูมิ พบว่า มิติคนมีคุณภาพ คะแนนที่ได้ 92 คะแนน มิติองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง คะแนนที่ได้ 90 คะแนน มิติคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น คะแนนที่ได้ 96 คะแนน และมิติความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น คะแนนที่ได้ 88 คะแนน จากคะแนนเต็ม 100 คะแนน ทั้งนี้คะแนนการประเมินอยู่ในระดับที่ดีมากทั้ง 4 มิติ (ดังตารางที่ 4.10) สะท้อนให้เห็นศักยภาพการนำของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ ที่มีกระบวนการพัฒนา การพัฒนาศักยภาพของตนเองผ่านการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง และความสามารถในการสร้างเครือข่ายหนุนเสริมการดำเนินงานในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม

ตารางที่ 4.10 ผลการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งตำบลคงใหญ่ปี พ.ศ. 2565

ลำดับ	รายการ	คะแนน (100)	ระดับ
1.	มีคนมีคุณภาพ	92	มากที่สุด
2.	มีองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง	90	มากที่สุด
3.	มีคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น	96	มากที่สุด
4.	มีความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคี ท้องที่ ท้องถิ่น	88	มากที่สุด

หมายเหตุ: 70-79 คะแนน ระดับดี 80 คะแนนขึ้นไปอยู่ในระดับดีมาก

ที่มา: (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.), 2565)

4.10.3 บทบาทของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลคงใหญ่ ด้วยความปรารถนาที่อยากเห็นชุมชนอยู่อาศัยของตนเองสามารถจัดการและพึ่งตนเองได้ ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน จึงตั้งมั่นเสียสละอย่างแน่วแน่ อาสาเข้ามาทำงานในฐานะผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบลคงใหญ่ ได้ดำเนินบทบาทสำคัญเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชน อาทิ

(1) ผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบลคงใหญ่ ได้สนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่น อนุรักษ์ ปั้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของชุมชนตำบลคงใหญ่ ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกสภาองค์กรชุมชนร่วมมือกับคนในชุมชน พี่นพู้ฒนธรรเอามือ เออแรงสามัคคี ลงแขกช่วยทำกิจกรรมทำปุ๋ยปลูผัก

(2) เผยแพร่และให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกสภาองค์กรชุมชน รวมทั้งการร่วมมือกันในการดูแลรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของตำบลคงใหญ่ให้สมบูรณ์และยั่งยืนผ่านกิจวัตรประจำวันของแต่ละครัวเรือนโดยเฉพาะการจัดการขยะในครัวเรือน การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด การรักษาป่าดงใหญ่ที่เป็นป่าผืนใหญ่ของคนในชุมชนทุกคนร่วมกัน

(3) เสนอแนะปัญหา สํารวจข้อมูลครัวเรือนที่สำคัญเกี่ยวกับความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสุขภาพ โรครภัยของคนในชุมชน เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา ร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เพื่อการพัฒนา ส่งข้อมูลต่อองค์การบริหารส่วนตำบลคงใหญ่ เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ตามภารกิจขององค์การบริหารส่วนตำบลคงใหญ่

(4) เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข หรือและร่วมเป็นหุ้นส่วนร่วมมือกันพัฒนา แก้ปัญหาความต้องการของประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับการจัดทำและให้บริการสาธารณสุขพื้นฐาน เช่น ประปาชำรุด ไฟฟ้าส่องสว่างของถนน อุบัติเหตุและการเฝ้าระวังร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลคงใหญ่

(5) จัดให้มีเวทีการปรึกษาหารือกันของประชาชนโดยใช้ศูนย์ประสานงานองค์การชุมชน ตำบลดงใหญ่ เป็นเวทีถกแถลง เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการหรือ กิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ที่มีผลต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพอนามัย คุณภาพ ชีวิตของประชาชนในชุมชน

(6) ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรชุมชนตำบลดงใหญ่เกิดความเข้มแข็งผ่านการรวมกลุ่ม อย่างต่อเนื่อง ด้านการส่งเสริมอาชีพ การเกษตรกรรม วิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มทางการเงิน เพื่อหาแนวทางการ พัฒนาร่วมกันเพื่อให้พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

(7) สนับสนุนการวาง กฎ กติกาที่เป็นธรรมนุญชุมชน ในการดำเนินกิจการของสภาองค์กร ชุมชนตำบลดงใหญ่ และการดำเนินกิจกรรมประจำวันของคนในชุมชนตำบลดงใหญ่ โดยใช้แนวทางการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการยอมรับ กฎ กติกา เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบของชุมชนตำบลดงใหญ่

(8) มีการสื่อสารเป็นระยะๆ ให้ประชาชนในตำบลได้รับทราบสถานการณ์ด้านต่างๆ ที่ เกิดขึ้นในตำบลดงใหญ่ เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกชุมชนทราบ ผ่านผู้ประสานงานของสภาองค์กร ชุมชนตำบลดงใหญ่เพื่อให้รับรู้ข่าวสารร่วมกัน ในการสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน

(9) การพัฒนาผู้นำและภาวะผู้นำท้องถิ่น ที่เข้ารับตำแหน่งใหม่ โดยใช้ประสบการณ์และ การลงมือปฏิบัติร่วมกันในการสอนงานให้กับผู้นำรุ่นใหม่ที่อยู่ในพื้นที่ ที่ผ่านการเลือกตั้งเข้ามารับหน้าที่เป็นผู้นำ ท้องที่ เช่น ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 15 รับตำแหน่งได้ 3 เดือน และผู้ใหญ่บ้านหมู่ 12 รับตำแหน่งได้ 6 เดือน ต้องได้รับ คำแนะนำและการเรียนรู้จากผู้นำระดับตำบลซึ่งก็คือประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลดงใหญ่

4.10.4 หลักคิด และทัศนคติ ในการทำงานพัฒนาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ของผู้นำ สภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลดงใหญ่ ซึ่งเป็นผู้นำการพัฒนาในพื้นที่ ที่มีภาวะ ผู้นำสูง มีหลักคิดในการทำงาน คือ “ปรารถนาอยากเห็นพื้นที่ตำบลดงใหญ่ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ อุดมสมบูรณ์ คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นตัวของตัวเอง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ผู้นำจึงต้องมีความ เสียสละลงมือทำก่อนทุกเรื่องนับหนึ่งจากตัวเองก่อน การพูดและการกระทำจึงต้องสอดคล้องกัน เพื่อจะได้ไป ขยายผลเผยแพร่ให้พี่น้องในชุมชนได้ฟัง และได้เห็นผลจากการกระทำที่เกิดขึ้นจริงเพื่อให้สมาชิกชุมชนได้ทำ ตาม ต้องทดลองทำ ลองผิดลองถูกในหลายเรื่องเพื่อให้มั่นใจในผลที่เกิดขึ้นเสียก่อน โดยใช้หลักการทรงงานของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ด้วยความตั้งใจอยากให้ดง ใหญ่เปลี่ยนแปลงปรับตัวตามสถานการณ์ของโลก โดยที่ไม่ทิ้งรากเหง้าแห่งภูมิปัญญาในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของ ความเป็นชุมชน อยากเห็นดงใหญ่มีความเจริญสูงสุด

ด้วยวัฒนธรรมของการทำงานที่ทุกคน รู้ รัก สามัคคี มีจิตอาสาสำหรับสร้างกระบวนการเรียนรู้ และหลอมรวมผู้คนทุกเพศ ทุกวัยทั้งคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ที่ยังไม่มีงานทำ ที่อาสาเข้ามาทำงานในศูนย์ ประสานงาน เบื้องต้นในช่วงโควิดได้นำคนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมทำงานเพื่อสืบทอดการทำงานต่อจากคนรุ่นเก่า โดย

ผู้นำสภาองค์กรชุมชนมีความตั้งใจที่จะใช้ทรัพยากรในชุมชนและทรัพยากรบุคคลให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่ เชื่อมโยงกับการพัฒนาอาชีพของคนในหมู่บ้านที่เป็นผลิตภัณฑ์สินค้าโอท็อป การแวะสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในพื้นที่และแวะชมป่าดงใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์ เป็นการพัฒนาภาพฝันร่วมกันให้เป็นจริงในพื้นที่ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมีเป้าหมายร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและสมาชิกชุมชน เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ทุกคนมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา และร่วมมือพัฒนา

4.10.5 ทักษะ ที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลดงใหญ่ใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ ทักษะการประสานงานเพื่อใช้ในการเชื่อมเครือข่ายเข้ามาหนุนเสริมเป็นพลังในการพัฒนากระจายข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้สมาชิกชุมชนทุกคนรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับชุมชน ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาสนับสนุน ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อค้นหาทางเลือกในการแก้ปัญหา การคิดเป็นระบบเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ทุกทักษะเกิดได้จากการปฏิบัติจริงจากพัฒนางานในพื้นที่และศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมจากผู้รู้คนอื่นๆ ทั้งนี้มีทักษะหลากหลายอย่างและใช้ร่วมกันในการแก้ปัญหาในพื้นที่ การจัดสรรทรัพยากรที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการบ้านพอเพียงชนบท สำหรับช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการ ผู้ยากไร้ เด็กเล็ก ซึ่งงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มีจำนวนจำกัด การแก้ปมโจทย์ปัญหาของสภาองค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นจำเป็นต้องใช้ทักษะหลายด้าน เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีที่สุด เช่น งบประมาณ 100,000 บาท สามารถซ่อมแซมบ้านหลังละ 20,000 บาท ได้จำนวน 5 หลัง แต่บ้านผู้ด้อยโอกาส ต้องการความช่วยเหลือเร่งด่วนมีมากกว่า 5 หลังในพื้นที่ หน้าที่ของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนจึงต้องร่วมมือกับ อบต.ในการสนับสนุนงบประมาณหรือการหารือ จัดลำดับความช่วยเหลือ และจัดสรรงบประมาณเพื่อแก้ปัญหาทุเลาลง บางหลังได้ซ่อมหลังคา บางหลังซ่อมห้องน้ำ ซ่อมกlotenประตู เป็นต้น การอยู่กับปัญหา และการแก้ปัญหาย่อยๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน จึงเป็นการสร้างทักษะและการสะสมประสบการณ์ให้กับสภาองค์กรชุมชน รวมถึงการสั่งสมความดี ความเสียสละให้มีอยู่ในตัวของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและแกนนำ

4.10.6 เครื่องมือที่สำคัญ ที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลดงใหญ่ใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ (1) ฐานข้อมูลชุมชนและแผนพัฒนาตำบลที่มาจากปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน (2) กองทุนสวัสดิการชุมชนใช้สนับสนุนการดำเนินงานและการสร้างสุขให้กับสมาชิก (3) ประชาญชาวบ้าน ที่เป็นผู้รู้ที่อยู่ในชุมชนในด้านต่างๆ ถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในชุมชน (4) โครงการกิจกรรมการพัฒนาที่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายที่เข้าหนุนเสริมเป็นเครื่องมือในการพัฒนา (5) ศูนย์ประสานงานสภาองค์กรชุมชนตำบลดงใหญ่ที่เป็นบ้านหลังที่สองของสมาชิกทุกคนได้มาร่วมปรึกษาหารือประเด็นการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของชุมชน (6) สถิติ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องและอัปเดตสม่ำเสมอ ที่พร้อมใช้งานนำสู่การจัดลำดับความสำคัญในเรื่องเร่งด่วนที่กระทบกับคนในชุมชน (7) การประชุมประจำเดือน เพื่อติดตามการทำงานและถกแถลงการแก้ปัญหาร่วมกันในระหว่างการทำงาน (8) การถอด

บทเรียนจากการทำงาน เพื่อวางแผนการทำงาน โครงการและกิจกรรมพัฒนา (9) ประสบการณ์ของพื้นที่ ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำประสบการณ์ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคที่ควรระวังแล้วนำการเรียนรู้จากประสบการณ์ของคนอื่นมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ของชุมชนตำบลดงใหญ่ (10) การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาพื้นที่ (11) ธรรมนูญชุมชนหรือกฎ กติกาการที่เป็นแนวทางการอยู่ร่วมกัน และการปฏิบัติงานร่วมกันของคนในชุมชน

เครื่องมือการพัฒนาของดงใหญ่ที่กล่าวมานี้ ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกับพื้นที่อื่นๆ แต่มีบางเครื่องมือที่อาจจะแตกต่างกันอยู่บ้าง เช่น หลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ทั้งนี้เพราะการเลือกใช้เครื่องมือ จะสัมพันธ์กับบริบทของพื้นที่ สัมพันธ์กับลักษณะการทำงาน ประสบการณ์ ที่เกิดจากการเรียนรู้ของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน เครือข่ายที่เข้ามาเป็นที่เลี้ยงในการใช้เครื่องมือ ดังนั้นการเลือกใช้เครื่องมือได้อย่างเหมาะสม จะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนการทำงานแก้ปัญหาและการพัฒนาในพื้นที่ของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ให้สำเร็จ อย่างเป็นรูปธรรมซึ่งความสำคัญของเครื่องมือกับผลลัพธ์ของการใช้เครื่องมือ ได้วิเคราะห์ในบทที่ 5

4.10.7 กลไก กระบวนการ และเครือข่ายดำเนินงานในพื้นที่ ตำบลดงใหญ่ (1) ใช้กลไกคณะกรรมการที่เป็นผู้นำและเป็นตัวแทนของพื้นที่ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การวางแผน การตัดสินใจ (2) กลไกการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสภาองค์กรชุมชนตำบลดงใหญ่ ในการร่วมมือพัฒนาในพื้นที่ (3) มีเลขานุการสภาองค์กรชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานและเป็นโฆษกให้กับศูนย์ประสานงานสภาองค์กรชุมชนในการสื่อสาร และชี้แจงรายละเอียดการทำงานในพื้นที่ ที่ชัดเจนตรงไปตรงมาต่อสมาชิกในชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันลดความคลาดเคลื่อนจากการสื่อสาร (4) ภารกิจของสถาบันการศึกษาที่อยู่ในพื้นที่ ในการสนับสนุนให้นักวิชาการเข้าไปมีส่วนร่วมในการให้บริการทางวิชาการ การรับใช้สังคมดำเนินบทบาทอย่างเต็มที่ในการสร้างกระบวนการให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ (5) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เป็นผู้ส่งเสริม กระตุ้นในการพัฒนาตามภารกิจในการเชื่อมประสานให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ เกิดกระบวนการสร้างเครือข่าย

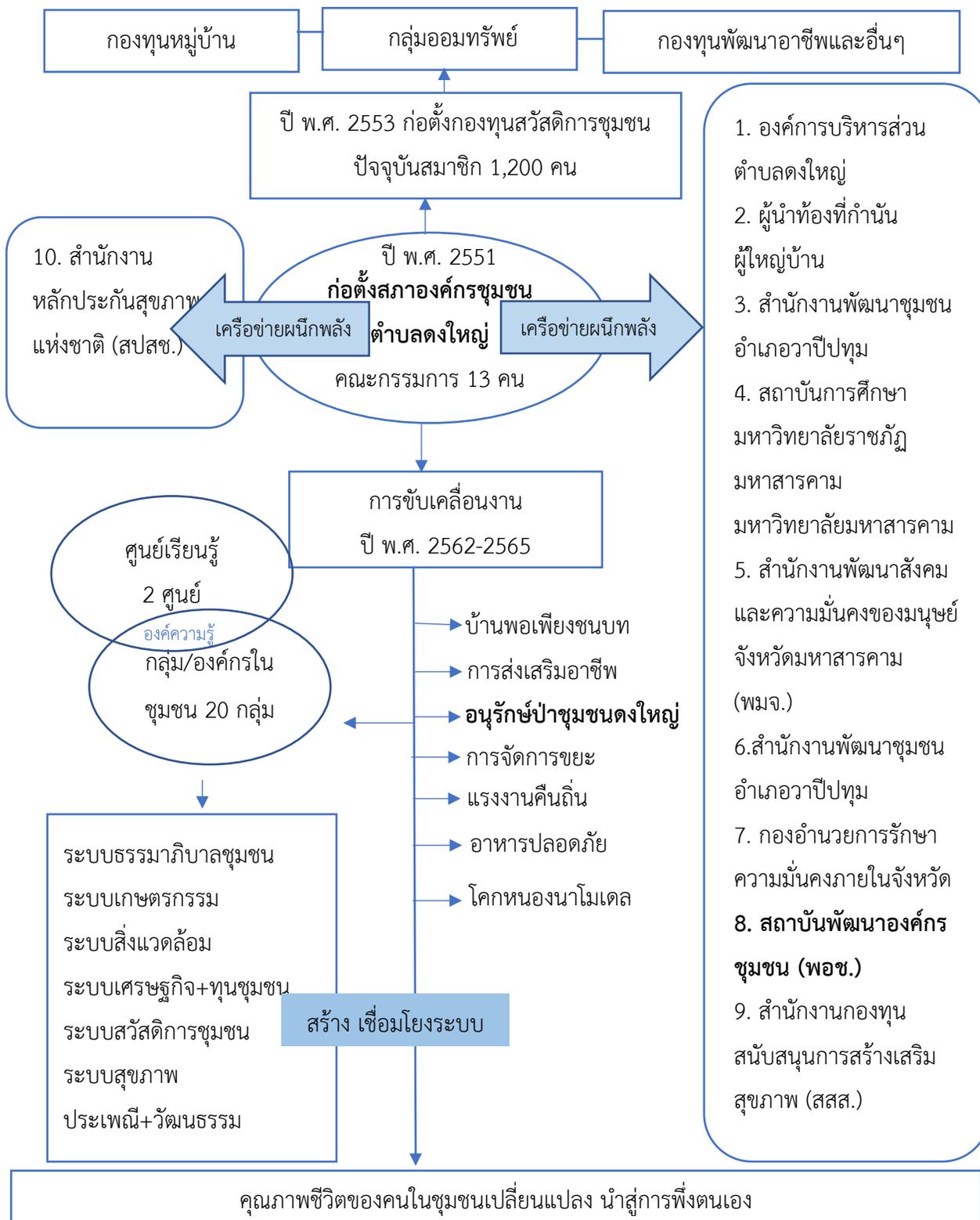
กระบวนการทำงานของสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลดงใหญ่ ในการดำเนินโครงการ กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ มีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนดังนี้ (1) คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนเป็นตัวกลางในการประสานงานจัดประชุมคณะทำงาน ประสานเครือข่ายการทำงานที่เกี่ยวข้องในแต่ละโครงการหรือกิจกรรม (2) วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนครอบคลุมในมิติของการพัฒนาเทียบกับแผนพัฒนาตำบล (3) วางแผนกำหนดแนวทางการดำเนินการ (4) แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน ดำเนินงานการพัฒนาตามโครงการ กิจกรรมอย่างเป็นระบบตามทักษะความถนัดของแต่ละบุคคล (5) ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน (6) สรุปผลและรายงานผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น (7) ประชุมถอดบทเรียนการพัฒนา เพื่อนำข้อดีไปประยุกต์

เป็นแนวทางในการดำเนินงานในโครงการต่อไป และนำข้อจำกัดที่เกิดขึ้นไปเป็นข้อควรระมัดระวังในการดำเนินงานโครงการ กิจกรรมต่อไป

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานในโครงการกิจกรรมการพัฒนาชุมชนร่วมกับสภาองค์กรชุมชนตำบลตงใหญ่ ตามโครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2562-2565 ประกอบด้วย (1) องค์การบริหารส่วนตำบลตงใหญ่ มีบทบาทในการร่วมกับสภาองค์กรชุมชนตำบลตงใหญ่ในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนในพื้นที่ตำบลตงใหญ่ วางแผนการพัฒนาและจัดสรรทรัพยากรด้านงบประมาณ บุคลากร เครื่องมือสนับสนุนการพัฒนาและให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนในพื้นที่ตามลักษณะปัญหาและความจำเป็นเร่งด่วนที่เกิดขึ้น (2) ผู้นำท้องที่ กำนันและผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน ร่วมประสานงานและอำนวยความสะดวกให้การพัฒนาพื้นที่ร่วมกับสภาองค์กรชุมชนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย (3) สถาบันการศึกษาในจังหวัดเช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม สนับสนุนการใช้พลังงานทางเลือกแผงโซลาร์เซลล์ หมู่บ้านละ 1 แผง (4) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมหาสารคาม (พมจ.) ส่งเสริมกิจกรรมเสริมสร้างสวัสดิการ การซ่อมแซมบ้านที่อยู่อาศัย (5) สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอวาปีปทุม เข้ามาส่งเสริมอาชีพที่ต่อยอดจากทรัพยากรที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ส่งเสริมการทำผ้าไหม การทำเตาซิง (เตาถ่านเศรษฐกิจ) พรหมเช็ดเท้า สัมปลาตอง โดยจัดสรรทรัพยากรสนับสนุนประเภทงบประมาณบางส่วน อบรมให้ความรู้ด้านการตลาดตามความต้องการของสมาชิกที่เป็นสมาชิกในแต่ละหมู่บ้าน (6) กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในจังหวัด (กอ.รมน.) อำเภอวาปีปทุม ส่งเสริมสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนในกิจกรรมการพัฒนาศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนตำบลตงใหญ่ ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของตำบล และช่วยประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานกิจกรรมของศูนย์ (7) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนางานของสภาองค์กรชุมชน สนับสนุนงบประมาณบางส่วนให้เกิดการพัฒนางานและพัฒนาพื้นที่ เช่น โครงการบ้านพอเพียงชนบท โครงการส่งเสริมอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิต (8) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ส่งเสริมและให้งบประมาณสนับสนุนโครงการอาหารปลอดภัยในชุมชน (9) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีโครงการสวัสดิภาพที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพกายและใจ

บริบทเหตุการณ์ที่ร่ายล้อมการขับเคลื่อนงานพัฒนาโดยคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลตงใหญ่ มีกลุ่มองค์กรที่อยู่ในพื้นที่ จำนวน 20 กลุ่ม โดยใช้ป่าชุมชนที่เปรียบเสมือนชีวิต จิตใจของคนในชุมชนเป็นเครื่องมือส่งเสริมสร้างความสามัคคีและร่วมมืออันดีในการทำงานควบคู่กับประเด็นงานพัฒนาระหว่างปี พ.ศ. 2562-2565 ประกอบด้วย โครงการบ้านพอเพียงชนบท การส่งเสริมอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิต อนุรักษ์ป่าชุมชนตงใหญ่ อาหารปลอดภัย การจัดการขยะ แรงงานคืนถิ่น โคกหนองนาโมเดล โดยการประสานเครือข่ายสนับสนุนทั้งเครือข่ายระยะใกล้คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ท้องที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ภายในในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม และเครือข่ายระยะไกลหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐที่อยู่ภายนอกจังหวัด จำนวน 10 องค์กร ที่หลากหลายกลายเป็นพลังขับเคลื่อนการดำเนินงานให้สำเร็จ สร้าง

ระบบธรรมาภิบาลที่ยึดหลักบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม โปร่งใส ตรวจสอบได้ สร้างระบบเกษตรกรรม มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการบริหารจัดการดิน และน้ำการปลูกพืชผักผสมผสานโดยใช้วัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่นมาทำปุ๋ยเพื่อลดต้นทุนในการผลิต สร้างระบบสิ่งแวดล้อมการอนุรักษ์ป่าดงใหญ่ให้อุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืน มีโครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ สร้างระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน มีกองทุนหมู่บ้าน มีกลุ่มออมทรัพย์ กองทุนพัฒนาอาชีพและกลุ่มการเงินต่างๆ ที่กระจายอยู่ทั้ง 16 หมู่บ้าน สร้างระบบสวัสดิการชุมชน มีกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ดูแลสวัสดิการของสมาชิกตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิตและสวัสดิการอื่นที่ตอบสนองความจำเป็นของสมาชิก ระบบสุขภาพที่มีโครงการอาหารปลอดภัยและส่งเสริมการออกกำลังกายในชุมชน สร้างระบบการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมเป็นประจำทุกปี นำเยาวชนเข้ามาร่วมเรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรมด้านวัฒนธรรมและประเพณี ระบบต่างๆ ที่เกิดขึ้นมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน เอื้อต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลง นำสู่การพึ่งตนเอง (ดังภาพที่ 4.20) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้จากการสังเคราะห์

ภาพที่ 4.20 บริบทการขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลตงใหญ่

4.10.8 รูปธรรมความสำเร็จ ผลงานที่เกิดขึ้นและการขยายผลการจากการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลดงใหญ่ ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาผ่านโครงการ กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนในช่วงปี พ.ศ. 2560-2565 ในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงตามลำดับดังนี้

(1) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลดงใหญ่ มิติเศรษฐกิจ มีศูนย์การเรียนรู้เป็นของตำบลดงใหญ่ ในการสร้างองค์ความรู้ของชุมชนเอง ที่ใช้ในการฝึกอาชีพ ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ทำให้คนในชุมชนสมัครใจเข้าแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสามารถนำไปต่อยอดมีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมฝึกอาชีพ จากศูนย์ประสานงาน การปลูกพืชสมุนไพรเพื่อการป้องกัน และลดความเสี่ยงด้านสุขภาพเบื้องต้น รวมกลุ่มสร้างแหล่งอาหารให้ชุมชน การทำการเกษตรด้วยแนวคิดปลูกทุกอย่างที่กิน และกินทุกอย่างที่ปลูกเพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับครัวเรือนและชุมชนร้อยละ 95 ทำให้คนในชุมชนและผู้บริโภคปลอดภัยจากสารเคมีในพืชผักที่ปลูกเอง และมีรายได้จากการจำหน่ายเข้ามาจุนเจือด้านเศรษฐกิจ มีการบริหารจัดการความเสี่ยงในการประกอบอาชีพ โดยบริหารจัดการต้นทุนการดำเนินงานด้านการผลิตลดลง เช่น การนำขยะเปียกมาทำน้ำหมักชีวภาพ ลดรายจ่ายในการซื้อปุ๋ย การได้รับการส่งเสริมด้านอาชีพ ทำให้เกิดทางเลือกในการสร้างอาชีพหลักและอาชีพเสริม เสริมสร้างความมั่นคงและการปรับเปลี่ยนอาชีพตามความเชี่ยวชาญและทรัพยากรที่เกื้อหนุน ผู้ด้อยโอกาส ผู้เปราะบางในพื้นที่ได้รับความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย เกิดความมั่นคงทางกายและทางใจ ครอบครัวปลูกพืชผักสวนครัวสำหรับการบริโภคและแบ่งปันเพื่อนบ้าน ชุมชนรู้จักวางแผนการจัดการเศรษฐกิจทำบัญชีรายรับรายจ่ายในครัวเรือน ตำบลดงใหญ่ มี 1 หมู่บ้านที่ปลอดภัยของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)

(2) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลดงใหญ่ มิติสังคม เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลโดยไม่ทอดทิ้งผู้ด้อยโอกาส เกิดการสร้างวัฒนธรรมการพึ่งพา พึ่งพิงกัน รวมถึงค่านิยมให้เกิดความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชนผ่านการรวมกลุ่ม ทางเศรษฐกิจแล้วส่งผลต่อต่อมิติสังคม ที่ทำให้สุขภาพของคนในชุมชนดีขึ้น สมาชิกในชุมชนร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง สะท้อนจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่ศูนย์ประสานงานสภาองค์กรชุมชนอย่างสม่ำเสมอที่เป็นเวทีแห่งการถกแถลงที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ทุกคนที่เข้าร่วมมีความสุขรู้สึกมั่นคงและมีหลักประกันในชีวิตจากการ มีความรักความสามัคคีเป็นพื้นฐาน มีเครือข่ายทางสังคมที่ขยายกว้างขึ้น เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชนอื่นๆ ที่เข้ามาเรียนรู้ ด้านการเกษตร โคก หนอง นาโมเดล เต่าถ่าน เศรษฐกิจ

(3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลดงใหญ่ มิติสิ่งแวดล้อม มีการรณรงค์ให้ชุมชนมีจิตสำนึกในการจัดการขยะ การรักษาและคงความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินและผืนป่า การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการป่าชุมชน มีการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน การริเริ่มใช้พลังงานทางเลือกแผงโซลาร์เซลล์ หมู่บ้านละ 1 แผง การปลูกผักอินทรีย์ การทำการเกษตรที่ลดการใช้สารเคมี ส่งผลดีต่อระบบสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและสภาพแวดล้อมดีขึ้น จากสมาชิกชุมชนที่เข้าร่วม

โครงการอาหารปลอดภัย 62 ครัวเรือน มีผลการตรวจเลือดไม่พบสารเคมีในร่างกาย ร้อยละ 100 คนในชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรมการักษาป่าดงใหญ่ ร้อยละ 100

(4) ความภาคภูมิใจและรางวัลที่ได้รับของชุมชนตำบลดงใหญ่ จากการรวมตัวกันเพื่อสร้าง การมีส่วนร่วม ในบทบาทของการแก้ปัญหาและการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน พื้นที่ตำบลเขื่อนอย่างต่อเนื่อง ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ ที่มีความหลากหลายในวิถีชีวิต ภูมิ ปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามนับเป็นความภาคภูมิใจ จากการดำเนินงานการพัฒนาที่ผ่านมาได้รับการ ยอมรับจากชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งในการเป็นแหล่งศึกษาดูงาน โคนก หอนงนาโมเดล ผลิตภัณฑ์เตาถ่าน เศรษฐกิจ อาหารแปรรูปจากปลา “ส้มปลาตอง” ซึ่งเป็นภูมิปัญญาการถนอมอาหารดั้งเดิมของคนภาค ตะวันออกเฉียงเหนือที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นอาหารที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค เป็นรากฐานสำคัญในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ โดยได้รางวัลแห่งความภูมิใจสะท้อนผลสำเร็จที่ เกิดเป็นรูปธรรมการพัฒนาในพื้นที่ อาทิ รางวัลข้าวหอมมะลิอันดับหนึ่งของประเทศไทย ประจำปี พ.ศ. 2559 จากกระทรวงพาณิชย์ รางวัลคนรักป่า ป่ารักชุมชนอันดับหนึ่งของจังหวัดประจำปี พ.ศ. 2564 จากผู้ว่าราชการ จังหวัดมหาสารคาม กลายเป็นแหล่งศึกษาดูงานให้กับชุมชน และสถาบันการศึกษาได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ เพื่อ ขยายผลต่ออย่างต่อเนื่อง

ความสำเร็จที่ปรากฏเป็นรูปธรรมของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลดงใหญ่ สะท้อนจาก ทรัพยากรบุคคลที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดที่อยู่ในพื้นที่ ผู้นำที่ร่วมกันทำงานในรูปแบบสภาองค์กรชุมชน ที่มี การจัดแบ่งหน้าที่ความสำคัญในการดำเนินงานที่ใช้ทักษะความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในการทำงาน ในพื้นที่ รู้ว่าบริบทของพื้นที่ตำบลดงใหญ่ ทำอย่างไรจึงจะเหมาะสม สอดคล้องกับนิสัยใจคอของคนในชุมชน คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งที่มีพลังดึงดูดให้หน่วยงานต่างๆ เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ เข้ามาสนับสนุนเพราะเชื่อมั่นว่าหากนำทรัพยากรเข้า มาเกื้อหนุนแล้ว ชุมชนจะเข้มแข็งและยั่งยืนเป็นต้นแบบของการพัฒนาที่มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ หลักคิด ประารถนอยากเห็นพื้นที่ตำบลดงใหญ่ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ คนในชุมชนมีความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นตัวของตัวเอง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทักษะในการทำงานที่หลากหลายส่งเสริมให้เกิด ประสิทธิภาพในการนำพาสมาชิกให้ร่วมมือประสานใจอย่างมีเป้าหมายเดียวกัน พร้อมทั้งรู้จักเลือกใช้เครื่องมือ การพัฒนาในพื้นที่ได้เหมาะสม ที่เป็นความสามารถของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภา องค์กรชุมชนซึ่งเป็นคนมีคุณภาพหรือทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่าของพื้นที่ตำบลดงใหญ่

บทที่ 5

สังเคราะห์องค์ความรู้

รูปแบบการพัฒนาตำบลเข้มแข็งมีคุณภาพและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนา

จากผลการศึกษาถอดองค์ความรู้ ที่ได้นำเสนอแยกเป็นรายพื้นที่ 10 ตำบล ในบทที่ 4 สะท้อนให้เห็นรูปแบบการพัฒนาโดยคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งในงานศึกษานี้คือ “คนมีคุณภาพ” เป็นทัพหน้าในการขับเคลื่อนงานพัฒนา ด้วยบทบาทหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการส่งเสริมให้องค์กรชุมชนประชาชนในตำบลมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ด้วยบริบทพื้นที่ ที่มีความแตกต่างกันในภูมิสังคม การพัฒนาตำบลเข้มแข็งในแต่ละพื้นที่จึงมีความน่าสนใจและสามารถเป็นต้นแบบ ให้กับพื้นที่อื่นๆ ในประเทศไทยได้ ดังนั้นการนำเสนอข้อค้นพบที่ได้จากผลการศึกษาในบทที่ 4 โดยการสังเคราะห์ถอดองค์ความรู้ให้เห็นแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศที่มาจากหลักคิด ทักษะและการใช้เครื่องมือในงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนสร้างผลลัพธ์เกิดความเข้มแข็ง เพื่อเป็นต้นแบบให้กับพื้นที่อื่นๆ ได้เรียนรู้ในประเด็นสำคัญดังนี้

5.1 กระบวนการพัฒนารูปแบบ (Model) ตำบลต้นแบบเข้มแข็ง “มีติคนมีคุณภาพ”

การก่อตัวของปัญหาใน 10 พื้นที่ มีพัฒนาการและแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดตามยุคสมัย ถึงแม้พื้นที่ทั้ง 10 พื้นที่จะมีบริบทที่เป็นเงื่อนไข ปัจจัยที่รายล้อมอยู่แตกต่างกัน แต่ปัญหาที่พบในพื้นที่จะคล้ายคลึงกัน และเป็นปัญหาคลาสสิกที่ไม่เคยหมดไป คือ ปัญหาหนี้สินของคนในชุมชน คนในชุมชนขาดสวัสดิการที่จำเป็นในการดำรงชีวิต มีปัญหาคุณภาพชีวิตที่เป็นปัจจัยที่สำคัญในกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เช่น ที่อยู่อาศัยไม่มั่นคงแข็งแรง บริโภคอาหารที่ไม่ปลอดภัยมีสารเคมีปนเปื้อน ปัญหาผลผลิตด้านการเกษตรตกต่ำ จากการทำนา ปลูกข้าว ทำสวน การใช้สารเคมีในการผลิตที่ไม่เหมาะสมส่งผลต่อสุขภาพของคนในชุมชน และสิ่งแวดล้อมปริมาณขยะในชุมชน ต้นทุนด้านการเกษตรที่เป็นปัจจัยการผลิตสูงขึ้น และการเผชิญกับวิกฤติการระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 ในช่วงปี พ.ศ. 2563-2565 ภัยพิบัติทางธรรมชาติน้ำท่วมซ้ำซาก ภัยแล้งสภาพการเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้นในพื้นที่ นำไปสู่กระบวนการแก้ปัญหาโดยกลุ่มองค์กรอิสระที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติ สภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551

สภาองค์กรชุมชนตำบลทั้ง 10 พื้นที่ จึงก่อเกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติ สภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 บางพื้นที่สามารถจัดตั้งขึ้นได้ทันทีในปี พ.ศ. 2551 เช่น ตำบลท้อแท้ ตำบลหนองบัว ตำบลคลองหินปูน ตำบลนาทอน ตำบลเขื่อน บางพื้นที่สามารถจัดตั้งขึ้นหลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนเมื่อเวลาผ่านไปชักระยะหนึ่งก่อน เช่น เขตธนบุรีจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2557 ตำบลพระแท่น ตำบลหมื่นรามจัดตั้งได้ในปี พ.ศ. 2559 และตำบลตะลุงจัดตั้งได้ในปี พ.ศ. 2563 ทั้งนี้ การจัดตั้งก่อนหรือหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติขึ้นอยู่กับความพร้อมและความเห็นชอบร่วมกันของคนในชุมชนและการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เพื่อปฏิบัติการภารกิจสำคัญหลายภารกิจตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติ ซึ่งภารกิจที่สำคัญคือการสนับสนุน ส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ โดยทำงานร่วมกันกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นองค์กรที่ใกล้ชิดกับประชาชนในท้องถิ่นมากที่สุด มีหน้าที่ ตามที่บัญญัติไว้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชน การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ สภาองค์กรชุมชนในแต่ละพื้นที่จะทำงานในรูปแบบคณะกรรมการซึ่งอาจจะมีจำนวนน้อยหรือมากแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบริบทและความเห็นชอบร่วมกันของคนในพื้นที่ เนื่องจากคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนจะทำงานด้วยความเสียสละ มีจิตอาสาเป็นที่ตั้ง และมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะพัฒนาพื้นที่ ซึ่งเป็นแนวทางการทำงานของคนมีคุณภาพเพื่อเป็นแกนหลักในการทำงานแก้ปัญหาและการพัฒนา

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เป็นสถาบันหลัก มีหน้าที่ตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ในการส่งเสริมให้สภาองค์กรชุมชนตำบล ดำเนินงานพัฒนาในพื้นที่ ด้วยโครงการกิจกรรมที่นำสู่เป้าหมายที่ต้องให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง และยกระดับไปสู่การจัดการตนเองได้ โดยเริ่มจากการส่งเสริมสนับสนุนโครงการ กิจกรรมที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน การพัฒนาคนเพื่อให้คนไปพัฒนาพื้นที่ ด้วยโครงการส่งเสริมศักยภาพแกนนำชุมชน และคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล การส่งเสริมเรื่องกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อสร้างสวัสดิการรองรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในชีวิต โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต โครงการเศรษฐกิจและทุนชุมชน การส่งเสริมโครงการ กิจกรรมการพัฒนา จะใช้คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพ เป็นแกนนำหลักในการดำเนินงานพัฒนาและการประสานงานการพัฒนา เครือข่ายที่อยู่ในพื้นที่ระดับใกล้ ได้แก่ ประชาชนหรือคนในชุมชน ผู้นำท้องที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มองค์กรที่อยู่ในชุมชน สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา และเครือข่ายนอกพื้นที่ระดับไกลได้แก่ หน่วยงานภาครัฐและนอกภาครัฐที่มีศักยภาพ ความเชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับโครงการ กิจกรรมการพัฒนาในการหนุนเสริมผนึกกำลัง

กระบวนการพัฒนารูปแบบตำบลเข้มแข็งมิติคนมีคุณภาพใน 10 พื้นที่ มีองค์ประกอบสำคัญได้แก่ (1) การเกิดขึ้นของปัญหาซึ่งมีบริบทของปัญหาที่มีความแตกต่างและความซับซ้อนตามสถานการณ์และความต้องการพัฒนาของคนในพื้นที่ (2) การใช้ทุนมนุษย์ที่อยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นทุนที่มีความสำคัญที่สุด ที่รวมตัวกันอยู่ในรูปของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล (3) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่มีบทบาทหน้าที่ส่งเสริม

กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ กระตุ้นให้สภาองค์กรชุมชนตำบลเกิดเครือข่ายและสร้างเครือข่ายหนุนเสริมอย่างต่อเนื่อง (4) โครงการ กิจกรรมการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ เป็นโครงการที่เกื้อกูลและเชื่อมโยงกัน สร้างระบบให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้เกิดความยั่งยืน คือ ระบบธรรมาภิบาล ระบบสวัสดิการชุมชน ระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ระบบเกษตรกรรม ระบบสิ่งแวดล้อม (5) การเลือกใช้เครื่องมือที่เหมาะสมสอดคล้องกับพื้นที่ เครื่องมือที่สำคัญได้แก่ (6) หุ้นส่วนพัฒนาที่อยู่ในระยะใกล้ ที่เป็นประชาชนในพื้นที่และเป็นผู้ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา (7) เครือข่ายหนุนเสริมผืนที่กำลังที่เข้ามาสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ การพัฒนาในพื้นที่

กระบวนการพัฒนาที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองได้ของพื้นที่ 10 พื้นที่ จึงมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ซึ่งองค์ประกอบที่กล่าวมา ทุนมนุษย์ (คนมีคุณภาพ) เป็นองค์ประกอบและเป็นทุนที่สำคัญที่สุดซึ่งทุนมนุษย์ที่ดีมีคุณธรรม มีจิตอาสาและมีความเก่ง เก่งคิด เก่งในงานพัฒนา ที่อยู่ในพื้นที่จะปรากฏในรูปของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน กลุ่มองค์กรที่อยู่ในชุมชน ประชาชนผู้รู้ และประชาชนทุกคนล้วนเป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญ ที่จะร่วมกันสร้างทุนทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ตามมา คือ ความร่วมมือ ความรักใคร่สามัคคี การทำงานเป็นทีมที่มีแต่ความเอื้อเพื่อ เพื่อแผ่ และความเอื้ออาทรระหว่างกัน การมีทุนมนุษย์ที่ดีจึงเป็นวิถีทางที่สร้างทุนทางสังคมตามมา เพื่อให้การบริหารจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ และนำพาชุมชนไปสู่การพึ่งตนเองได้ในที่สุด วิธีการทำงานหลักคิด ทักษะและการเลือกใช้เครื่องมือของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนที่เป็นทุนมนุษย์และคนมีคุณภาพ จะถูกวิเคราะห์ในรายละเอียดในหัวข้อถัดไป

5.2 หลักคิดในการทำงานของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล

รูปแบบการขับเคลื่อนงานของสภาองค์กรชุมชนตำบล ที่เป็นพื้นที่เป้าหมายในการศึกษามีดีคนมีคุณภาพ 10 พื้นที่ ต่างมีแนวทางการพัฒนาที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกันโดยเฉพาะ หลักคิด หลักการพัฒนาที่นำไปสู่เป้าหมายที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลง ของคนในชุมชนทั้งด้านคุณภาพชีวิตที่ต้องเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น มีความสามารถในการพึ่งตนเองและพึ่งพิงกันเองของพื้นที่ มีการมองไปข้างหน้าในอนาคตด้วยการมีภาพฝัน (วิสัยทัศน์) ร่วมกันที่ทำให้คนในชุมชนรู้สึกอีกheimที่จะร่วมมือกันไปถึงถึงภาพฝันนั้น การที่พื้นที่ มีภาพฝันร่วมกันแล้ว จะนำไปสู่สิ่งสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ (1) การเลือกใช้เครื่องมือที่เป็นโครงการ กิจกรรม ได้อย่างบูรณาการ สอดคล้องกับภาพฝันและมีโอกาสที่จะทำให้ภาพฝันร่วมกันของชุมชนเป็นจริง (2) การประสานเครือข่ายเข้ามาหนุนเสริมเพื่อทำให้ภาพฝันของพื้นที่ เป็นจริงสมบูรณ์ ดังนั้นการมีภาพฝันร่วมกันระหว่างผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคนในชุมชนจึง เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่งในการขับเคลื่อนงานการพัฒนาพื้นที่

5.3 ทักษะการทำงานของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล

เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลง ยุคสมัยเปลี่ยน ปัญหาที่มีความซับซ้อนขึ้น ทักษะสำคัญของผู้นำสภาองค์กรชุมชน และคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน คือการเป็นนักปฏิบัติ กล้าคิด กล้าทำ อย่างพื้นที่ตำบล ท่อแท้ประธานสภาจะได้รับฉายาว่า “ประธานบ้าบิ่น” เพราะการลงมือปฏิบัติ ด้วยตนเอง จะก่อให้เกิดประสบการณ์ และเมื่อสั่งสมประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง จะเกิดเป็นความรู้ขึ้นมา และนำความรู้จากประสบการณ์ไปจัดการกับปัญหาได้ดียิ่งขึ้น โดยไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกหรือหน่วยงานภาครัฐ แต่ถ้าหากหน่วยงานภายนอกหรือหน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือก็ถือว่าเป็นการสมทบให้เกิดพลังมากขึ้น นอกจากการเป็นนักปฏิบัติแล้ว ทักษะที่เป็นปัจจัยทำให้การทำงานสำเร็จคือ ทักษะการประสานงานให้เกิดพลังร่วม โดยสภาองค์กรชุมชนจะรู้ว่าใคร หรือองค์กรใดคือเครือข่ายของการพัฒนาพื้นที่ตามโครงการ หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้น สภาองค์กรชุมชนจะพบปะแลกเปลี่ยนการพัฒนาในลักษณะใดกับเครือข่าย ที่สำคัญเครือข่ายจะให้การช่วยเหลือเกื้อกูลเรื่องใดร่วมกัน ที่จะก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่มากเป็นทวีคูณ จากการทำที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนประสานให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มองเห็นปัญหาที่ทะลุมิติของพื้นที่ และร่วมกันถกแถลงแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยใช้พื้นที่ของสภาองค์กรชุมชนตำบล ที่เปรียบเสมือนบ้านหลังที่สองของคณะกรรมการในการปรึกษาหารือ ในการจัดทุกข์และพัฒนาสุขกันเป็นครอบครัวใหญ่ของตำบล นอกจากเป็นบ้านหลังที่สองแล้ว ยังเป็นพื้นที่แห่งการสร้างการเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ ที่เป็นความรู้ของชุมชนเอง เพื่อนำไปสร้างอาชีพต่อ และสร้างผู้นำจิตอาสาพัฒนาชุมชนเช่น ที่ทำการสภาองค์กรชุมชนตำบลท่อแท้ ศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนตำบลดงใหญ่ เป็นทุกสิ่งทุกอย่างให้ชุมชน

5.4 กลไกและกระบวนการทำงานของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล

การสร้างระบบและกลไกการทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบล ด้วยวัฒนธรรมการทำงานที่มีความรักใคร่ สามัคคี และมีจิตอาสา ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม โดยมีผู้แทนในแต่ละหมู่บ้านได้เข้าร่วมทำงาน ร่วมสร้างกฎ กติกา พื้นฐานของการทำงานและการอยู่ร่วมกันในรูปแบบ “ธรรมนูญชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน” หรือที่ตำบลนาทอนเรียกว่า “ขันซี” ที่เป็นทั้งกลไกและเครื่องมือ ที่ช่วยให้คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนทำงานและสมาชิกองค์กรชุมชน รวมถึงคนในชุมชนมีแนวปฏิบัติที่ดีต่อกัน เกิดการปรับพฤติกรรมที่เหมาะสมที่ทำให้เกิดการยอมรับระหว่างกัน เป็นกลไกพื้นฐานให้การทำงานแก้ปัญหาในบริบทของพื้นที่เป็นไปอย่างราบรื่น เมื่อผนวกกับกลไกคณะกรรมการที่เป็นตัวแทน ที่มีความแตกต่างกันด้านเพศ เช่น พื้นที่นาทอนมีสัดส่วนของคณะกรรมการที่เป็นเพศชายและเพศหญิงคิดเป็นสัดส่วน 1 ต่อ 31 คน เป็นการให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมทางเพศในการทำงานขับเคลื่อนการพัฒนางาน ที่ตำบลตะลุมพนิช อายุต่ำสุด 29 ปี ที่ตำบลท่อแท้

ตารางที่ 5.1 (ต่อ) เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาพื้นที่

เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาพื้นที่	พื้นที่/ตำบล									
	ท่า หมื่น ราม	ท้อแท้	พระ แท่น	หนอง บัว	ธนบุรี	คลอง หินปูน	ตะลุ บัน	นา ทอน	เขื่อน	ดง ใหญ่
11. ธรรมนูญชุมชน (กฎ กติกา)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
12. การถอดบทเรียน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
13. การศึกษาดูงาน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
14. แผนธุรกิจชุมชน		✓	✓					✓		
15. ประชาคมตำบล									✓	
16. เครือข่าย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
17. แนวคิดสามเหลี่ยม เขื่อนภูเขา								✓		
18. หลักการทรงงานของใน หลวงรัชกาลที่ 9 และ ศาสตร์พระราชา										✓

ที่มา: จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

5.4.1 กองทุนสวัสดิการชุมชน ทุกพื้นที่ 10 พื้นที่ ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการสร้างสรรค์สวัสดิการรูปแบบต่างๆ ที่สามารถออกแบบโดยชุมชนให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละชุมชน เป็นหลักประกันรองรับความเสี่ยงและสร้างภูมิคุ้มกัน เมื่อเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินขึ้น เป็นระบบที่ทำให้ชุมชนสามารถดูแล และพึ่งพากันเองได้ในหลายด้านตลอดช่วงชีวิตตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเสียชีวิต การบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน จะสร้างระบบธรรมาภิบาล เนื่องจากการบริหารจัดการกองทุน คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน จะต้องมีคุณธรรมในการบริหารจัดการที่ดี โปร่งใส หากพิจารณาผลการบริหารจัดการโดยใช้สัดส่วนจำนวนสมาชิกกองทุนต่อจำนวนประชากรทั้งหมดเป็นเกณฑ์เรียงตาม 5 ลำดับแรก พบว่า ลำดับที่หนึ่งตำบลนาทอนมีสมาชิกร้อยละ 40.81 ลำดับที่สองตำบลท่าหมื่นรามมีสมาชิกร้อยละ 33.90 ลำดับที่สามตำบลเขื่อนมีสมาชิกร้อยละ 31.24 ลำดับที่สี่เทศบาลเมืองตะลุมบอน มีสมาชิกร้อยละ 27.58 และลำดับที่ห้าตำบลคลองหินปูนมีสมาชิกร้อยละ 26.48 ทั้งนี้จำนวนสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนต่อจำนวนประชากรของพื้นที่ทั้งหมด (ดังตารางที่ 5.2)

ตารางที่ 5.2 จำนวนสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนต่อจำนวนประชากรของพื้นที่ทั้งหมด

ลำดับ	พื้นที่	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนสมาชิก กองทุน (คน)	สัดส่วน (ร้อยละ)
1.	ตำบลนาทอน	7,350	3,000	40.81
2.	ตำบลท่าหมื่นราม	7,963	2,700	33.90
3.	ตำบลเขื่อน	5,505	5,505	31.24
4.	เทศบาลเมืองตะลุมพันธ์	14,502	4,000	27.58
5.	ตำบลคลองหินปูน	9,441	2,500	26.48
6.	ตำบลดงใหญ่	5,060	1,200	23.71
7.	ตำบลท้อแท้	4,708	1,089	23.13
8.	ตำบลพระแท่น	6,202	6,202	6.44
9.	ตำบลหนองบัว	6,171	200	3.24
10.	เขตนบุรี	99,591	400	1.08

ที่มา: จากการคำนวณ

5.4.2 สถาบันการเงินชุมชน เป็นเครื่องมือประเภทกลุ่มกองทุนการเงินที่ตำบลนาทอน ตำบลคลองหินปูน ใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในหลายเครื่องมือ ให้เกิดการพึ่งตนเอง สถาบันการเงินจะถูกจัดตั้งกันเองของคนในชุมชน สนับสนุนให้คนในชุมชน นำเงินมาออม และบริหารจัดการให้งอกเงย แล้วนำดอกผลที่งอกเงยและเงินทุนที่เพิ่มขึ้นมาจัดสรรให้สมาชิกในหมู่บ้านกู้เพื่อไปลงทุน กู้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย กู้เพื่อจัดหาที่ดินทำกิน การจัดสรร การกู้ยืมจะต้องเห็นชอบร่วมกันของคณะกรรมการสถาบันการเงิน และสมาชิก สถาบันการเงินชุมชนจึงเป็นเครื่องมือที่ใช้ขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และสร้างระบบธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการที่โปร่งใส ตรวจสอบได้

5.4.3 ชุดข้อมูล (แผนที่ทำมือ) เป็นเครื่องมือที่ตำบลคลองหินปูนใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ ที่กระบวนการใช้เครื่องมือจะเริ่มจากการสำรวจปัญหาของชุมชน โดยคนในชุมชนเองจะทำความเข้าใจร่วมกัน ทำข้อมูลด้วยความอยากรู้ อยากรูเห็น ไม่ใช่ทำตามหน้าที่หรือทำเพราะภาครัฐสั่งอย่างเดียว ผลการสำรวจข้อมูล จะทำให้พบเจอปัญหาที่แท้จริง แล้วนำข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงที่ได้จากการพบเจอไปวิเคราะห์ปัญหา และสาเหตุ จัดลำดับ และวางแผน ออกแบบการแก้ปัญหา ที่เกิดขึ้นในบริบทของชุมชนเอง การจัดทำชุดข้อมูล (แผนที่ทำมือ) จึงเป็นการใช้เครื่องมือที่นำไปสู่การแก้ปัญหาและฝึกคนในชุมชนให้รู้จักคิด วิเคราะห์

5.4.4 แผนพัฒนาตำบล เป็นเครื่องมือทุกพื้นที่ 10 พื้นที่ ใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนา แผนพัฒนาตำบลเริ่มจากกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชน ทำให้ชุมชนรู้จักบริบทของชุมชนตนเองได้ดี

ยิ่งขึ้น เนื่องจากการรวบรวมข้อมูล จะช่วยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ภูมิปัญญา ทรัพยากรและทุน รวมทั้งปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ กระบวนการทำแผนพัฒนาตำบลจะช่วยฝึกคนในชุมชนให้คิด วิเคราะห์ปัญหาแต่ละอย่างที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปจัดทำแผนพัฒนา โดยการจัดลำดับการแก้ปัญหาและการพัฒนา ในเรื่องเร่งด่วนได้ เช่น ปัญหาหนี้สินที่คนในชุมชนมีอยู่เป็นจำนวนเท่าใด จะแก้ได้อย่างไร ต้องเริ่มจากการสมัคร เป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อรองรับความเสี่ยงก่อน หรือต้องใช้กองทุนการเงินซึ่งเป็นทุนในชุมชนที่มี อยู่ จะให้ความช่วยเหลืออย่างไร ให้กู้ยืมภายใต้เงื่อนไข ปัจจัยใด เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน และในอนาคตคน ในชุมชนจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างไรเพื่อให้หลุดพ้นจากวงจรของปัญหา แผนพัฒนาตำบลจึงเป็นแผน ที่เกิดจาก “ข้อมูล” แต่ก็ไม่ใช่ข้อมูลที่เป็นเพียงปัญหาและความต้องการของชุมชนเท่านั้น แต่แผนพัฒนาตำบล จะต้องพิจารณาสถานการณ์ของโลกในปัจจุบันที่มีผลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นสำคัญ

5.4.5 SWOT Analysis เป็นเครื่องมือที่พื้นที่ตำบลพระแท่นและตำบลหนองบัวใช้ในการ วิเคราะห์เป็นเครื่องมือที่ทำให้รู้ตัวตนและบริบทของชุมชน ทำให้รู้จุดแข็งที่เป็นข้อดีของชุมชน ที่ชุมชนสามารถ ดำเนินการได้ดี เป็นจุดเด่นของชุมชน การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะต้องวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบ ที่เกี่ยวกับการตลาด การบริหาร การเงิน การผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมมา ทำให้รู้จุดอ่อนที่เป็นข้อจำกัดเกิดขึ้นจาก สิ่งแวดล้อมภายในของชุมชนหรือข้อต่อที่ชุมชนไม่สามารถดำเนินงานได้ดี และส่งผลให้ชุมชนเกิดความอ่อนแอ ในการดำเนินงานได้ เช่น ต้นทุนทางการผลิตของวิสาหกิจที่สูงขึ้น ข้อจำกัดในการบริหารจัดการ และทำให้รู้ โอกาสที่จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงานของชุมชนที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมภายนอกส่งผลดีต่อการ ดำเนินงาน และทำให้รู้อุปสรรคที่เป็นข้อจำกัด ที่จะส่งผลเสียต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ดังนั้นเมื่อ ชุมชนรู้จักตนเองดีพอ จะทำให้ประเมินศักยภาพชุมชน กับประเมินความสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่ได้

5.4.6 การวิจัยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือที่ตำบลพระแท่นนำมาใช้ในงานพัฒนาพื้นที่ กระบวนการทำวิจัยชุมชนเป็นกระบวนการฝึกคนในชุมชนให้คิด วิเคราะห์ อย่างเป็นระบบตั้งแต่ การหาสาเหตุ ของปัญหาในชุมชน การเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์แต่ละด้าน ทำให้ชุมชนรู้จักบริบท ทุน ทรัพยากร ศักยภาพการพัฒนา เงื่อนไข ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของความสำเร็จ เนื่องจากการทำวิจัยชุมชน คนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอนโดยเฉพาะการสำรวจ การจัดเก็บข้อมูลที่สำคัญของชุมชน การค้นหาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ คนในชุมชนได้เรียนรู้ว่าในชุมชนมีทรัพยากร อะไรบ้าง มีผลผลิต รายรับ รายจ่าย มากน้อยเท่าใดในชุมชน รู้สภาพปัญหาที่แท้จริง ผลการวิจัยชุมชนจึงนำสู่ แนวทางการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาของชุมชนได้อย่างถูกต้อง

5.4.7 Thai People Map and Analytics Platform: TPMAP เป็นเครื่องมือที่ทำหมื่นรามและ คลองหินปูนใช้ในการสำรวจปัญหาพื้นฐานของชุมชนเป็นข้อมูลสำหรับการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบล เครื่องมือนี้ช่วยคัดกรองข้อมูลที่ถูกต้องก่อนนำไปใช้ตัดสินใจในการดำเนินการพัฒนา และเป็นเครื่องมืออีก หนึ่งเครื่องมือที่ทำให้ ฝึกคนในชุมชนให้คิด วิเคราะห์และวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ

5.4.8 เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเครื่องมือที่ 10 พื้นที่ ได้นำไปใช้ในงานพัฒนา เนื่องจากสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ที่ผ่านการใช้ในการพัฒนามาตลอดรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เครื่องมือนี้ ทำให้คนในชุมชนเรียนรู้ที่จะพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นตอน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างรากฐานให้ชุมชนเข้มแข็งมั่นคงแข็งแรง “พออยู่ พอกิน”แล้วค่อยพัฒนาสร้างเสริมในระดับที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือในการประยุกต์ใช้ได้ ในหลายระดับ ในระดับที่เป็นรูปธรรมในภาคการเกษตรในพื้นที่ศึกษาจะพบในรูปแบบ โคก หนอง นาโมเดล เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นการสร้างทางเลือกให้คนในชุมชน ได้มีต้นแบบและนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทครัวเรือนของตนเอง

5.4.9 โครงการและกิจกรรม เป็นเครื่องมือหลักที่ทุกพื้นที่ 10 พื้นที่ นำไปใช้ในการดำเนินการพัฒนา การทำโครงการทำให้เห็นขอบเขตของการพัฒนาแต่ละเรื่อง เช่น พื้นที่ดำเนินการ งบประมาณและใช้ทรัพยากรที่ใช้ แผนการดำเนินงาน ระยะเวลาดำเนินการ ขั้นตอนการดำเนินงาน ประโยชน์ที่คาดว่าจะเกิดกับชุมชนในด้านการพัฒนา การทำโครงการที่ผ่านการวางแผนอย่างดีของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน จะช่วยให้ความเชื่อมโยงของการสร้างระบบที่เกื้อกูลอย่างบูรณาการขึ้น สร้างผลลัพธ์ที่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น ผู้ด้อยโอกาสได้รับการดูแลตามอัตภาพ สร้างระบบที่เชื่อมโยงให้เกิดความยั่งยืน โดยพื้นที่มีหลักการในงานพัฒนาบนเงื่อนไขของการ “ไม่ได้เอาเงินงบประมาณเป็นตัวตั้ง และไม่ได้เอาโครงการเป็นเป้าหมาย” แต่ “เอาเงินเป็นเครื่องมือ เอาประสบการณ์ และกระบวนการเรียนรู้เป็นเป้าหมายเพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อเนื่อง” การดำเนินโครงการของพื้นที่ต้นแบบทั้ง 10 พื้นที่จึงมีแนวคิดการพึ่งตนเองรองรับอยู่เบื้องหลัง ดังที่ดังใหญ่มีความเห็นร่วมกันว่าพื้นที่ “ไม่รับงบประมาณโยน” เนื่องจากไม่ก่อให้เกิดความยั่งยืน

5.4.10 การประชุมประจำเดือนเป็นเครื่องมือที่ทุกพื้นที่ 10 พื้นที่ ต้องใช้ในการพัฒนางาน การประชุมก่อให้เกิดการแสดงความคิดเห็น และมุมมองที่หลากหลายตามวาระ การประชุมก่อให้เกิดการพิจารณาเรื่องราวที่นำไปสู่มติที่เห็นชอบร่วมกันในแนวทางการดำเนินงาน การมอบหมายงานแก่ผู้เกี่ยวข้อง การติดตามงานที่ดำเนินการ การบอกเล่าปัญหาและอุปสรรคจากการทำงาน การประชุมจึงก่อให้เกิดประสิทธิภาพของการดำเนินงาน เนื่องจากเป็นกลไกและเครื่องมือให้คณะกรรมการทำงานได้อย่างเป็นระบบ และสร้างระบบกลไกที่จะทำให้การดำเนินโครงการ กิจกรรมการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ

5.4.11 ธรรมนูญชุมชน (กฎ กติกา) เป็นเครื่องมือที่ 10 พื้นที่ ใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติ ให้คนในชุมชนยึดถือปฏิบัติให้เกิดพฤติกรรมในการแสดงออกทางกาย และจิตสำนึกทางใจที่จะต้องปฏิบัติหรืองดเว้นการปฏิบัติ เพื่อการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างปกติสุขสอดคล้องกับวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ เช่น ที่ตำบลนาทอนมีตัวอย่างธรรมนูญชุมชนข้อหนึ่งระบุว่า “ห้ามขโมยขี้ยางเพื่อน” ซึ่งธรรมนูญชุมชนข้อนี้เกิดขึ้นจากสภาพการณ์ในพื้นที่มีการลัก ขโมยขี้ยางเพื่อนบ้านไปขาย สร้างความเดือดร้อนให้กับเพื่อนบ้าน จำนวนขี้ยางที่ถูกขโมยหาก

คิดมูลค่าเป็นจำนวนเงินรวมหนึ่งล้านบาท การมีธรรมาภิบาลชุมชนทำให้ไม่ปรากฏการขโมยขี้ยางในชุมชนอีกเลย ปัญหาลดลง ธรรมาภิบาลชุมชน จึงเป็นเครื่องมือครอบคลุมหลายมิติทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงทุนทางสังคม ที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดผ่านการปะทะสังสรรค์ การให้ความร่วมมือรักษา มาตรฐานในการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด สามารถร้อยรัดคนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข บางพื้นที่จะมี จำนวนกฎ กติกา น้อยหรือมากขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ปัญหาที่มีอยู่

5.4.12 การถอดบทเรียน เป็นเครื่องมือที่ 10 พื้นที่ใช้ในงานขับเคลื่อนการพัฒนา เครื่องมือนี้จะ ทำให้ทราบเหตุและปัจจัยที่เป็นผลต่อเนื่องจากการใช้เครื่องมือประเภทโครงการ กิจกรรม เช่น บทเรียนที่ ก่อให้เกิดความสำเร็จในการดำเนิน โครงการกิจกรรมการพัฒนาทำให้ชุมชนมีแนวปฏิบัติที่ดี ที่จะต้อง ดำเนินการต่อ แต่บทเรียนที่ก่อให้เกิดข้อจำกัดทำให้ชุมชนเรียนรู้ที่จะหลีกเลี่ยงและระมัดระวังที่จะไม่ให้เกิดขึ้น อีก ดังนั้นการถอดบทเรียนเป็นกระบวนการที่ทำให้คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ได้รู้จักบริบทการพัฒนา งานในพื้นที่มากยิ่งขึ้น ได้จดจำแนวทางที่เลือกใช้สำหรับการแก้ปัญหา นำไปทดลองแก้ปัญหาและดูผลลัพธ์จาก การแก้ปัญหา หากแนวทางไม่เหมาะสมก็จะปรับเปลี่ยนวิธีการใหม่ ดังนั้นบทเรียนจากการทำงานกลายเป็นองค์ ความรู้ที่ช่วยให้เห็นแนวทางการแก้ปัญหา ให้ดำเนินงานพัฒนาในพื้นที่ได้ก้าวหน้าต่อไปได้อย่างมั่นใจ

5.4.13 การศึกษาดูงาน เป็นเครื่องมือที่ทุกพื้นที่ 10 พื้นที่ ใช้ในงานขับเคลื่อนการพัฒนา เนื่องจากการศึกษาดูงานจะทำให้คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนได้เห็น แนวทางการปฏิบัติที่ดีของพื้นที่อื่นๆ ได้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับพื้นที่ ที่ประสบความสำเร็จ ทำให้เห็นเทคนิค วิธีการที่เป็นปัจจัยการดำเนินงาน ที่สำคัญได้ เรียนรู้วิธีคิดที่ทำให้พื้นที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำวิธีคิดมาประเมินวิธีการเพื่อเลือกใช้เครื่องมือในการพัฒนา ทำให้เห็นรูปแบบและกระบวนการดำเนินงานที่สร้างคุณค่า เนื่องจาก ทำให้เห็นตัวอย่างเชิงประจักษ์ในพื้นที่ ที่ประสบความสำเร็จ เป็นแรงบันดาลใจที่จะทำให้ชุมชนร่วมกันตัดสินใจลงมือพัฒนาเพื่อมั่นใจว่าจะทำให้เกิดผล ในทางปฏิบัติในวิถีของการพึ่งตนเองได้ ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ศูนย์รวมความรู้ที่เป็นประโยชน์กับคนในชุมชน เผยแพร่ความรู้ให้กับผู้อื่นได้ ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่แบบกระจัดกระจาย การรวบรวมภูมิปัญญาชุมชนไว้ เป็นมรดกภูมิปัญญา จึงคงอยู่กับชุมชนและสามารถเปิดให้คนภายในและคนภายนอกชุมชนได้เข้ามาร่วมเรียนรู้ ได้

5.4.14 แผนธุรกิจชุมชน เป็นเครื่องมือที่ตำบลท้อแท้ ตำบลนาทอน และตำบลพระแท่นใช้ในการ ขับเคลื่อนงานพัฒนา โดยตำบลท้อแท้ใช้เพื่อวางแผนการทำวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนธนาคารไก่ กลุ่มวิสาหกิจเป็นสุขเกษตรปลอดภัย ตำบลพระแท่นใช้ในการทำตลาดคีย์โฮลหรือตลาดเกษตรกรรายย่อย ตำบลนาทอนใช้ในการขับเคลื่อนงานด้านวิสาหกิจชุมชนและการท่องเที่ยวโดยชุมชน เครื่องมือนี้ ทำให้สภา องค์กรชุมชนตำบลพระแท่น และเครือข่ายรู้จักแนวทางการใช้ทุนทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดมูลค่าทาง เศรษฐกิจที่สร้างสรรค์ และการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกับการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจ เพื่อสร้าง รายได้ให้กับชุมชน ผนวกกับวัฒนธรรม ประเพณี และเทศกาลท้องถิ่นให้เกิดคุณค่าเป็นจุดขายอย่างมีอัตลักษณ์

ส่งเสริมศักยภาพชุมชนให้มีความสามารถในการบริหารจัดการทุนทรัพยากรที่อยู่ในชุมชนในเชิงธุรกิจได้อย่างค่อยเป็นค่อยไป เป็นเครื่องมือที่ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ด้านระบบเศรษฐกิจชุมชน

5.4.15 ประชาคมตำบล เป็นเครื่องมือที่ตำบลเชื่อมโยงใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนา เพื่อให้มั่นใจว่าคนในชุมชนยอมรับแนวทางการพัฒนาร่วมกันผ่านการแสดงความคิดเห็น ว่าคนในตำบลเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ต่อการดำเนินงานพัฒนาในโครงการ กิจกรรมต่างๆ ที่จะดำเนินการพัฒนาตำบลในอนาคตเพื่อบรรจุไว้ในแผนพัฒนาตำบล ตามระยะเวลาที่เป็นไปตามข้อตกลงกัน ประชาคมตำบลจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญในงานพัฒนาพื้นที่ตำบลเชื่อมโยง ที่มีส่วนช่วยสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น เปิดโอกาสให้คนในชุมชนทุกคน มีสิทธิ์เท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็น ต่อการดำเนินงานพัฒนาที่มีผลกระทบต่อชุมชน

5.4.16 เครือข่ายการดำเนินงาน เป็นเครื่องมือที่ 10 พื้นที่ ใช้ในงานขับเคลื่อนการพัฒนา เนื่องจากการมีเครือข่ายจะช่วยหนุนเสริม ผนึกพลังระหว่างกันให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ โดยเฉพาะการพบเจอปัญหาที่คล้ายคลึงกัน บุคคลจะมีปฏิสัมพันธ์ นำความรู้มาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อแสวงหาทางออกในการแก้ปัญหา ต่างฝ่ายต่างช่วยเหลือเกื้อกูลและแบ่งปันกัน เช่น การแบ่งปันทรัพยากรและการสนับสนุนทรัพยากร ที่ช่วยให้การแก้ปัญหาและการพัฒนาในพื้นที่สำเร็จ สร้างผลลัพธ์ที่พึงปรารถนาให้เกิดขึ้น การมีเครือข่ายจึงเป็นเครื่องมือสำคัญอีกที่จำเป็นและเป็นเครื่องมือ ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาที่ไม่มีไม่ได้ การสานสัมพันธ์กับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ทำให้สภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชน ได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องเกิดความรู้ใหม่จากการแลกเปลี่ยน หากผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน พอใจในความรู้ที่มีอยู่ ไม่มีการแลกเปลี่ยนระหว่างเครือข่ายก็อาจจะทำให้ผู้นำชุมชน และสมาชิกสภาองค์กรชุมชนไม่สามารถยกระดับการพัฒนาพื้นที่ได้ ดังนั้นเครื่องมือนี้สภาองค์กรชุมชนและสมาชิกสภาองค์กรชุมชน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ในการทำงานและต้องขยายให้กว้างขึ้น

5.4.17 แนวคิดสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา ของศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี เป็นเครื่องมือที่พื้นที่ตำบลนาทอนได้นำมาใช้ในการพัฒนา เป็นเครื่องมือที่ทำให้เห็นภาพองค์ประกอบของการขับเคลื่อนที่มีพลังและมีโอกาสเกิดความสำเร็จจากการหนุนเสริมระหว่างกันในองค์ประกอบ 3 อย่าง คือ การใช้องค์ความรู้ นำการพัฒนา ที่ต้องอาศัยนักวิชาการเข้ามาหนุนเสริม กับชุมชนที่ต้องร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งในการใช้ความรู้ นำ และการเชื่อมต่อภาครัฐที่ต้องมีนโยบายสนับสนุน ทั้ง 3 องค์ประกอบนี้เมื่อรวมพลังกันจะทำให้การขับเคลื่อนงานพัฒนาสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ได้

5.4.18 หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นเครื่องมือที่พื้นที่ตำบลคงใหญ่ ได้นำมาใช้ในการพัฒนาโดยใช้หลัก “รู้ รัก สามัคคี” รู้ คือ คนในชุมชนคงใหญ่พร้อมที่จะเรียนรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหาและการพัฒนาเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น รัก คือ คนคงใหญ่พร้อมจะให้ช่วยเหลือเกื้อกูลและแบ่งปันกันในชุมชน ไม่แบ่งพวกแบ่งฝ่าย สามัคคี คือ คนในคง

ใหญ่ให้ความร่วมมือ ร่วมใจแบ่งปันกันในกลุ่มแล้วยังแบ่งปันสังคมภายนอก เช่น การเป็นที่ศึกษาดูงานของกลุ่มชุมชนอื่นๆ เป็นที่เรียนรู้สำหรับนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยที่อยู่ในจังหวัดและนอกจังหวัด

ทุกเครื่องมือที่สังเคราะห์ข้างต้น ล้วนมีความสำคัญกับการทำงานของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลและคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในพื้นที่ส่วนใหญ่จะใช้คณะกรรมการทั้ง 2 ชุดทำงานควบคู่กันในการพัฒนาพื้นที่ เพราะเครื่องมือทั้งหมดทำให้สภาองค์กรชุมชนนำมาใช้ในการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำที่ต้องใช้เพื่อการสำรวจข้อมูล ทำให้รับรู้ข้อมูลปัญหาชุมชนที่แท้จริง กลางน้ำที่ต้องใช้เครื่องมือต่างๆ ในระหว่างการทำงาน และปลายน้ำที่ต้องใช้เครื่องมือเพื่อประเมินผลลัพธ์จากการทำงานแก้ปัญหาและการพัฒนา หรือบางเครื่องมือ เช่น การประชุมประจำเดือน เครือข่ายการทำงาน ต้องใช้ในกระบวนการต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำผสมผสานกันไป ดังนั้น การเลือกใช้เครื่องมือให้เหมาะสมผนวกกับแนวทางการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง จะสามารถแก้ปัญหาได้หรือมีแนวโน้มที่ดีขึ้นได้ (คนมีคุณภาพที่เป็นคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล ที่เป็นผู้ใช้เครื่องมือ เลือกเครื่องมือ และวิธีการแก้ปัญหาจึงต้องสัมพันธ์กัน) และเมื่อเกิดแนวทางการแก้ปัญหาที่ดีได้ก็จะสามารถสร้างระบบและการเชื่อมต่อบทบาทที่ยั่งยืนในชุมชนทั้ง 10 พื้นที่ได้ต่อไป

5.5 การสร้างระบบและการเชื่อมต่อบทบาทที่ก่อให้เกิดความยั่งยืน

คนมีคุณภาพ ที่อยู่ในรูปของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล ที่มีหลักคิดในการดำเนินงานเป็นผู้ใช้เครื่องมือ เลือกเครื่องมือ และเลือกแนวทาง วิธีการแก้ปัญหาที่สัมพันธ์กันแล้ว จะเกิดการสร้างระบบที่ดีเพื่อการเปลี่ยนแปลงชีวิต ความเป็นอยู่ สุขภาพ การประกอบอาชีพ ที่นำไปสู่เป้าหมายการพึ่งตนเองได้และยกระดับไปสู่การจัดการตนเองได้ จากการสังเคราะห์ พบว่า การใช้เครื่องมือและกับแนวทางแก้ปัญหา ได้สร้างระบบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ดังนี้

5.5.1 สร้างระบบธรรมาภิบาล จากการดำเนินงานแก้ปัญหาและการพัฒนา ที่ต้องบริหารจัดการอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ เพื่อสร้างศรัทธาให้เกิดความร่วมมือของคนในชุมชน จากการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน สถาบันการเงินที่มีอยู่ในชุมชน และกลุ่มกองทุนที่อยู่ในชุมชน เมื่อเกิดระบบธรรมาภิบาล ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน จะสามารถเรียกหาความร่วมมือได้จากทุกฝ่ายและปฏิบัติตามจากการเห็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นเกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาใน

5.5.2 สร้างระบบเกษตรกรรม จากการดำเนินงานและการแก้ปัญหา จนบางพื้นที่มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการบริหารจัดการดิน และน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ การปลูกพืชผักผสมผสานโดยการใช้วัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่นมาทำปุ๋ย มีธนาคารปุ๋ย เพื่อลดต้นทุนในการผลิต มีรูปธรรมโคก หนอง นา

โมเดล และเกษตรทฤษฎีใหม่เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ สามารถเป็นต้นแบบและทางเลือกให้คนในชุมชนได้นำไปเป็นแนวทางปฏิบัติด้านการเกษตรที่ส่งผลดีต่อครัวเรือนและชุมชน

5.5.3 สร้างระบบสิ่งแวดล้อม จากการดำเนินงานและการแก้ปัญหาด้วยการรณรงค์ให้คนในชุมชน เห็นความสำคัญของการรักษาสภาพแวดล้อม ที่มีผลกระทบโดยตรงกับคนในชุมชน เช่น การปลูกป่าเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว การอนุรักษ์ป่าชุมชนให้คงอยู่คู่กับชุมชน เป็นที่ผลิตอาหารป่าให้กับชุมชน การเข้าร่วมโครงการ ธนาคารต้นไม้ ธนาคารปุ๋ย การจัดการขยะ การคัดแยกขยะของครัวเรือนที่ไม่เพียงแต่สร้างสภาพแวดล้อมที่ดี แต่ชุมชนสามารถนำไปขายมีรายได้เพิ่มขึ้น

5.5.4 สร้างระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน จากการดำเนินงานและการแก้ปัญหา การดำเนินงาน กองทุนหมู่บ้าน การรวมกลุ่มทางการเงิน เช่น มีกลุ่มออมทรัพย์ กองทุนพัฒนาอาชีพและอื่นๆ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน สัจจะวันละบาท กองทุนการพัฒนาบาทสตรีที่กระจายอยู่ในพื้นที่ การมีสถาบันการเงินในชุมชนเป็นการสร้างระบบเศรษฐกิจและทุนของชุมชนที่นำสู่การพึ่งตนเอง

5.5.5 สร้างระบบสวัสดิการชุมชน จากการดำเนินงานและการแก้ปัญหา ด้วยการเชิญชวนให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของการสร้างสวัสดิการร่วมกันด้วยการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่เป็นกองทุนดูแลสวัสดิการของสมาชิกทุกคนอย่างเท่าเทียม ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิตและสวัสดิการอื่นที่ตอบสนองความจำเป็นในชีวิตของสมาชิกทุกคน

5.5.6 สร้างระบบสุขภาพ จากการดำเนินงานและการแก้ปัญหาด้วยการส่งเสริมและรณรงค์ให้คนในชุมชนให้ความสำคัญกับการป้องกันและเสริมสร้างสุขภาพให้แข็งแรงทั้งกายและใจ มีโครงการกิจกรรมการออกกำลังกาย การบริโภคอาหารปลอดภัย การปลูกพืชผักและสมุนไพรไว้เป็นอาหารและสร้างเสริมสุขภาพของครัวเรือนชุมชน

5.5.7 สร้างระบบให้เกิดการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่นำอัตลักษณ์ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าไปเป็นจุดขาย หรือการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่นำภูมิปัญญาชุมชนด้านอาหาร การแปรรูปเข้าไปเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ รวมถึงการจัดให้มีกิจกรรม งานบุญ ประเพณีในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ของทุกศาสนาตามบริบทของชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่ง

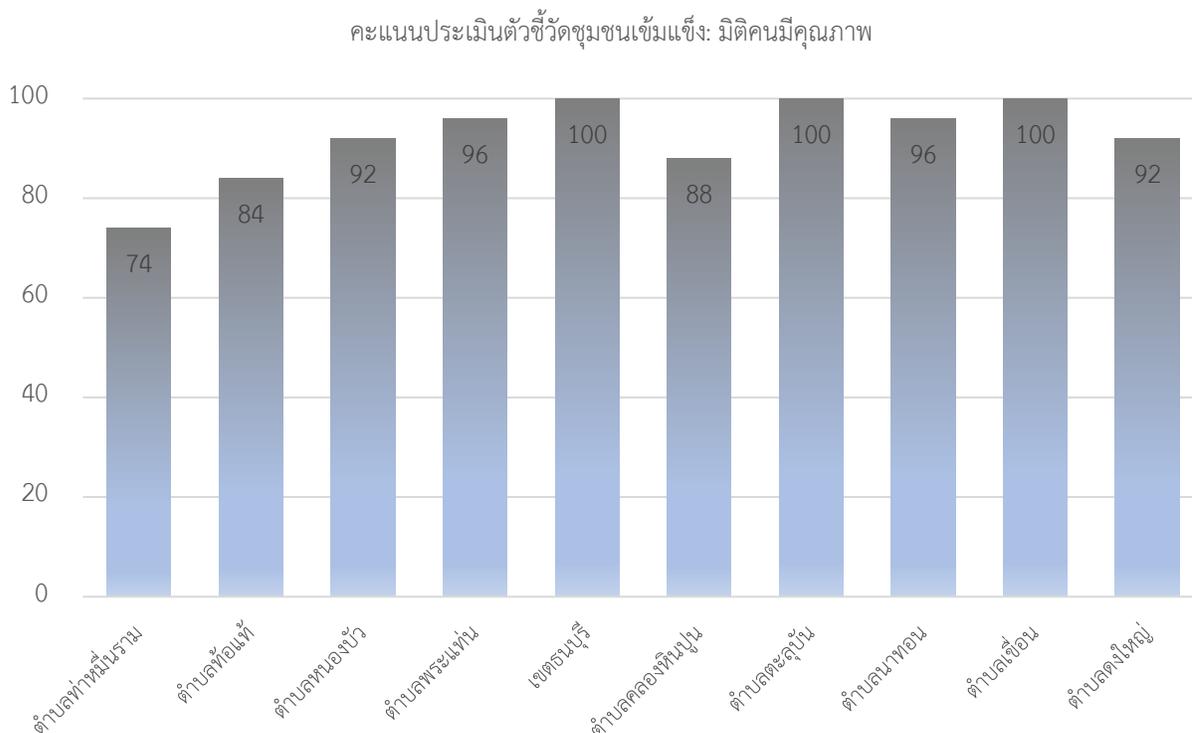
ระบบต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาด้วยโครงการ และกิจกรรมใน 10 พื้นที่ จะสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกัน หากพิจารณาจากระบบเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพพื้นฐานดั้งเดิมของชุมชน มีการส่งเสริมอาหารปลอดภัยในชุมชน เกิดธนาคารปุ๋ย การทำน้ำหมักชีวภาพที่เชื่อมโยงไปถึงระบบสิ่งแวดล้อม ที่ทำให้ชุมชนเกิดการคัดแยกขยะ เพื่อนำเศษอาหารเหลือจากครัวเรือนไปทำปุ๋ย เชื่อมโยงไปถึงระบบสุขภาพ มีโครงการผักปลอดสาร อาหารปลอดภัย ที่พื้นที่ร่วมกับหน่วยงานเครือข่ายสนับสนุน ที่นอกจากมีโครงการอาหารปลอดภัย เน้นบริโภคอาหารปลอดภัยแล้ว ยังต้องสร้างเสริมสุขภาพด้วยโครงการออกกำลังกาย จากระบบสุขภาพยังเชื่อมต่อไปถึงระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน มีการรวมกลุ่มกันเป็นวิสาหกิจชุมชน ที่เกิดจากการค้นพบศักยภาพของ

ทุนที่มีอยู่ในชุมชน แล้วนำมาสร้างมูลค่าเพิ่ม สมุนไพรที่มีอยู่ในท้องถิ่น วัตถุดิบที่สามารถทำเป็นเครื่องแกง แปรรูปอาหารด้วยรสชาติที่อร่อยปลอดภัย ผ่านการสร้างอัตลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่เป็นจุดขาย เกิดการสร้างระบบอนุรักษ์ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่

ระบบเกษตรกรรม ที่เชื่อมโยงถึงระบบสุขภาพ ระบบสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์และสืบสานประเพณี ที่ทำให้คนในชุมชนได้ช่วยเหลือและพึ่งพากัน เกิดระบบสวัสดิการ และเชื่อมต่อถึงระบบทุน เช่น สวัสดิการชุมชน สถาบันการเงินในชุมชน กองทุนหมู่บ้าน และกลุ่มการเงินอื่นๆ ที่เกิดจากการดำเนินโครงการ กิจกรรม ที่มีความเชื่อมโยงและเกื้อกูลกัน จนสามารถสร้างระบบเพื่อความยั่งยืน ระบบที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้างขึ้นผ่านโครงการกิจกรรมและการหนุนเสริมของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และเครือข่ายอื่นๆ ระบบต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้สร้างระบบธรรมาภิบาลที่มีการบริหารจัดการที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืน เพราะทุกระบบมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน เอื้อต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น และจะนำสู่การพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง

5.6 การประเมินตัวชี้วัดมิติคนมีคุณภาพของ 10 พื้นที่

ผลลัพธ์การปฏิบัติงานของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล ทั้ง 10 พื้นที่ ที่สร้างผลกระทบด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรมมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่ ที่สอดคล้องกับบริบทที่แตกต่างดังที่ได้นำเสนอรายละเอียดไว้ในบทที่ 4 เป็นผลจากการทำงาน การจัดแบ่งหน้าที่การทำงานประเภท “หนึ่งคนหลากหลายงาน หลากหลายหน้าที่” ที่มีจิตสาธารณะที่เป็นจิตสำนึก ตระหนักรู้ในหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อชุมชนส่วนรวม มีการบริหารจัดการด้วยองค์ความรู้ที่ผ่านประสบการณ์การทำงานมาตามช่วงอายุ เป็นองค์ความรู้ของชุมชนที่ช่วยให้เห็นแนวทางแก้ปัญหาและการพัฒนางานของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลที่สร้างความเชื่อมั่น ศรัทธาให้เกิดกับคนในชุมชน สะท้อนจากผลประเมินของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในปีประเมิน พ.ศ. 2565 พื้นที่ เขตธนบุรี ตำบลตะลุมพันธ์ และตำบลเขื่อนมีผลการประเมินได้คะแนนเต็ม 100 คะแนน พื้นที่ตำบลพระแท่น ตำบลนาทอน ได้คะแนน 96 คะแนน พื้นที่ตำบลหนองบัวและดงใหญ่ ได้คะแนน 92 คะแนน และพื้นที่ตำบลคลองหินปูน ตำบลท้อแท้ และตำบลท่าหมื่นรามได้คะแนน 88, 84 และ 74 ตามลำดับ (ดังภาพที่ 5.1)

ภาพที่ 5.1 คะแนนประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งมิตiconมีคุณภาพ 10 พื้นที่

จากภาพที่ 5.1 คะแนนของแต่ละพื้นที่ เป็นคะแนนที่สะท้อนศักยภาพของการทำงานผ่านสภาองค์กรชุมชนตำบล ที่มีบริบทด้านปัญหาที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ซึ่งผลคะแนนส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับที่ดีเยี่ยมเกือบทุกพื้นที่ ยกเว้นตำบลท่าหมื่นรามที่มีผลคะแนนอยู่ในระดับดี อย่างไรก็ตามผลคะแนนเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของการทำงานที่ทุ่มเท แต่ด้วยปัญหา อุปสรรคของพื้นที่จะมีความหนัก-เบาไม่เท่ากัน ผลคะแนนจึงเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งเท่านั้น แต่พื้นฐานสำคัญการที่คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลทุกคนที่ทำงานด้วย “จิตอาสา เสียสละ มีความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นการสร้างคนมีคุณภาพอย่างแท้จริง” เพราะคนมีคุณภาพจะไปทำงานที่สร้างการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ที่ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ โดยใช้เครื่องมือที่ทรงพลัง ให้เหมาะสมกับพื้นที่ เป็นบทบาทที่สำคัญของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล รวมถึงการสร้างระบบการทำงานที่เชื่อมประสานระหว่างโครงการ กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เกื้อกูลกันต่อไป ซึ่งควรให้ความสำคัญกว่าผลคะแนนที่ประเมินได้ โดยมีหน่วยงานหลักตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 คือ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ที่เป็นตัวแทนภาครัฐสามารถดำเนินบทบาทอย่างเข้มแข็งในฐานะคนมีคุณภาพที่เป็นผู้เชื่อมประสาน กระตุ้นให้สภาองค์กรชุมชนตำบลเกิดการเรียนรู้ด้วยวงจรการคิดหาทางแก้ปัญหา คิดหาทางพัฒนา ทดลองทำ ปรับปรุงพัฒนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดเครือข่ายผนึก

กำลัง และเกิดความรู้ใหม่ มีองค์ความรู้เป็นของตนเองจากการแลกเปลี่ยน ให้เป็นเป็นวิถีชีวิตแห่งการเรียนรู้ และใช้ความรู้นำการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผ่านกลไกการหนุนเสริมตามโครงการ กิจกรรม เพราะสภาองค์กรชุมชนที่เกิดกระบวนการเรียนรู้จะเอาปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นตัวตั้ง เอาประสบการณ์ของผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนที่ได้จากการเรียนรู้ เป็นแนวทางนำการพัฒนาตามภาพที่ฝันพื้นที่แต่ละแห่งได้ฝันร่วมกันไว้ เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนไปให้ถึงภาพฝัน

5.7 ข้อเสนอแนะต่อสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

ข้อมูลที่ได้จากการถอดองค์ความรู้การพัฒนาตำบลเข้มแข็ง พบว่า ข้อจำกัดที่ภาครัฐไม่สามารถแก้ปัญหาของชุมชนพื้นที่ได้ทั้งหมด อาจจะเนื่องจากข้อจำกัดด้านภูมิศาสตร์ ขาดความเชี่ยวชาญในประเด็นพื้นที่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณและการลงทุน สภาองค์กรชุมชนนับเป็นองค์กรที่มีหน้าที่โดยตรงตามพระราชบัญญัติ สภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ที่มีศักยภาพที่จะสามารถทำงานเชิงรุก และลุกขึ้นมาจัดการตนเอง โดยที่ 10 พื้นที่ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าไม่ได้รอคอยความช่วยเหลือจากภาครัฐแต่เพียงอย่างเดียว แต่หากภาครัฐเข้ามาช่วยก็เป็นการต่อยอดสนับสนุนและยินดีรับเพื่อหนุนเสริมความเข้มแข็ง ส่วนหนึ่งความเข้มแข็งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ผ่านการถอดบทเรียนองค์ความรู้ ทำให้พบว่า รากฐานความเข้มแข็งของ 10 พื้นที่ ส่วนใหญ่ก่อตัวขึ้นเองแล้วภาครัฐเข้าไปสนับสนุนเพิ่มความเข้มแข็งยิ่งขึ้น แต่บางพื้นที่เข้มแข็งขึ้นเพราะภาครัฐเข้าไปกระตุ้นและเชื่อมประสานให้เกิดการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาด้วยการเป็นพี่เลี้ยงในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการใช้เครื่องมือที่นำไปสู่การจัดการพึ่งตนเองได้

บทบาทของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในการดำเนินการส่งเสริมสนับสนุน 10 พื้นที่ต้นแบบ คือ การส่งเสริมสนับสนุนให้พื้นที่ต้นแบบที่มีภาพฝันที่เป็นวิสัยทัศน์ไว้แล้ว ดำเนินงานพัฒนาให้บรรลุภาพฝัน โดยการกระตุ้นอย่างต่อเนื่อง ให้คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน มีศักยภาพในการประสานหาเครือข่ายที่มีศักยภาพเกิดการหนุนเสริมผนึกกำลังเพื่อให้ชุมชนบรรลุภาพฝันของตนเอง ซึ่งภาพฝันของพื้นที่ส่วนใหญ่ เช่น ตำบลตะลุงบัน ตำบลนาทอน ตำบลดงใหญ่ ตำบลพระแท่น ตำบลหนองบัว มีภาพฝันที่จะดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อสร้างรายได้สู่ชุมชนที่สอดคล้องกับทุนทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ ส่วนตำบลท้อแท้ ตำบลเขื่อน ตำบลท่าหมื่นราม มีภาพฝันเรื่องเกษตรปลอดภัย การพัฒนาพันธุ์ข้าวปลอดภัยและสร้างมูลค่าเพิ่มที่เหมาะสมกับพื้นที่ในการสร้างความมั่นคงด้านอาหาร และตำบลคลองหินปูน ต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยใช้ศักยภาพของสถาบันทางการเงินในการแก้ปัญหา และเขตธนบุรีเป็นพื้นที่เดียวที่อยู่ในเมืองหลวงที่ปัญหาซับซ้อน โดยเฉพาะชุมชนที่ถูกไล่ รื้อถอน ที่ต้องการความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยเพื่อความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต ซึ่งการส่งเสริมให้แต่ละพื้นที่มีศักยภาพที่จะบรรลุภาพฝัน

ได้ จะเป็นต้นแบบแนวหน้าของชุมชนไทยกับการพัฒนาเพื่อยกระดับไปสู่การจัดการตนเอง ซึ่งเป็นการสร้างรากฐานที่มั่นคงให้กับประเทศชาติ เพื่อให้บรรลุยุทธศาสตร์ของสถาบันและยุทธศาสตร์ 20 ปีของประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม มิติของการพัฒนาคน ที่เป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญที่อยู่ในชุมชน ที่สามารถสร้างทุนทางสังคมที่เป็นความร่วมมือ ความสามัคคีตามมา การพัฒนาผู้นำให้คิดอย่างเป็นระบบผ่านการออกแบบโครงการกิจกรรมที่จะเข้าไปหนุนเสริมจะทำให้ผู้นำ นำอย่างมีทิศทาง มีวิสัยทัศน์ที่สามารถดำเนินโครงการพัฒนาที่สามารถสร้างและเชื่อมระบบให้เกิดความยั่งยืนในชุมชนได้ เนื่องจากผู้นำและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนหลายคนมีอายุมาก มีประสบการณ์สูงในการพัฒนางานในพื้นที่ จำเป็นต้องเชื่อมต่อความรู้ และประสบการณ์ให้กับกลุ่มผู้นำอาสาสมัครในพื้นที่ ด้วยการหนุนเสริมจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ผ่านการกระตุ้นและการสร้างผู้นำรุ่นสู่รุ่นเพื่อธำรงระบบธรรมาภิบาล ระบบสวัสดิการชุมชน ระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ระบบเกษตรกรรม ระบบสิ่งแวดล้อม ระบบสุขภาพ และวัฒนธรรมประเพณีให้ยั่งยืน ซึ่งแต่ละระบบจำเป็นต้องมีตัวชี้วัดเพื่อการยกระดับการพัฒนาในพื้นที่ ซึ่งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนควรได้ศึกษาวิจัยตัวชี้วัดในแต่ละระบบเพิ่มเติม

ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการขยายผล การพัฒนาในระดับที่กว้างขึ้น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนจำเป็นต้องมีพันธมิตรที่อยู่ในภาคธุรกิจขนาดกลาง ขนาดใหญ่ เข้ามาร่วมสานพลังร่วมให้เกิดการขับเคลื่อน การพัฒนาขยายเครือข่ายในระดับที่กว้างขึ้น โดยการนำเสนอภาครัฐให้มีกลไกในระดับนโยบาย ในการเอื้ออำนวยให้เกิดพลังหนุนเสริมการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ผ่านภาคเอกชนที่เป็นองค์กรที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะการเชื่อมต่อระหว่างชุมชนกับหน่วยงานธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีนโยบายการดำเนินงานด้าน Corporate Social Responsibility : CSR, Environmental Social Governance: ESG, Sustainable Development Goal: SDG, Creative Share Value: CSV อยู่แล้ว ซึ่งธุรกิจขนาดใหญ่ จะรายงานผลการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างผลกระทบต่อสังคม และชุมชน หากได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งผ่านกลไก นโยบายภาครัฐด้วยมาตรการภาษี จะทำให้องค์กรธุรกิจได้เข้ามาช่วยส่งเสริมทักษะการจัดการ การเป็นผู้ประกอบการชุมชน ทักษะการวางแผน ที่จะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจฐานรากสร้างเศรษฐกิจชุมชน ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการ การนำผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ของชุมชนไปจำหน่ายผ่านร้านเครือข่ายหรือกิจกรรมการค้าดำเนินงานของธุรกิจเอง กิจกรรมทางการตลาดสร้างสรรค์ การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม และการลงทุนร่วมกับชุมชนเป็นต้น เพราะองค์กรธุรกิจที่ดำเนินกิจกรรมในลักษณะดังกล่าวจะมีศักยภาพด้านทุนทางการเงิน ทุนมนุษย์ที่มีความเชี่ยวชาญ ที่จะเติมเต็มทักษะที่คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนต้องการเสริมให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นได้ โดยใช้ 10 พื้นที่ต้นแบบในโครงการศึกษานี้เป็นพื้นที่นาร่องในการเชื่อมต่อกับเครือข่ายขององค์กรธุรกิจก่อน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีฐานที่เข้มแข็งแล้ว เพื่อยกระดับความเข้มแข็งให้สูงขึ้น ที่สามารถจัดการตนเองได้และทำหน้าที่ได้ช่วยภาครัฐในการเป็นพี่เลี้ยงชุมชนอื่นๆ ต่อไป จะเกิดต้นแบบการพัฒนาในรูปแบบหลากหลายขึ้น

บทที่ 6

ผลการศึกษาใน 10 พื้นที่

มิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่

การนำเสนอผลการศึกษาในบทที่ 6 เป็นการศึกษามิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT เพื่อถอดองค์ความรู้ กระบวนการสร้าง และการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ Smart Farm IOT ของพื้นที่ โดยใช้กิจกรรมการพัฒนาที่ใช้การอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นกิจกรรมนำ โดยวิทยากรนายนิรันดร์ สมพงษ์ ของพื้นที่ 10 พื้นที่ ที่กระจายอยู่ในแต่ละจังหวัดตามที่ผู้ศึกษาได้นำเสนอไว้ในเนื้อหาของบทที่ 3 การศึกษาถอดองค์ความรู้การสร้างนวัตกรรมจะถอดจากนวัตกรรมที่ทำหน้าที่เป็นวิทยากร เพื่อให้เห็นความเป็นมา วิธีคิด วิธีการและทักษะที่เป็นความสามารถในประยุกต์อุปกรณ์ต่างๆ ขึ้นใช้งาน เพื่อตอบสนองแนวทางการทำการเกษตรที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยการผลิตที่สำคัญ เช่น ดิน น้ำ เทคโนโลยี โดยใช้ระบบอินเทอร์เน็ตเชื่อมต่อ ได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญและสามารถเผยแพร่ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมเรียนรู้ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ และนำไปทดลองประยุกต์ใช้ในพื้นที่ ในระยะเวลา 3-4 เดือน ดังนั้นพื้นที่แต่ละแห่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุมพร และนครราชสีมาจากการติดตาม ประเมินผลของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จะมีระดับการดำเนินงานที่แตกต่างกัน ในรายละเอียดที่จะได้นำเสนอต่อไป

6.1 สถานการณ์ด้านการผลิตสินค้าเกษตรของไทยในปัจจุบัน

การเติบโตของผลผลิตและส่งออกผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตรของไทยในภาพรวมมีมูลค่าเพิ่มขึ้น แต่ในระดับจุลภาคกลับพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศมีหนี้สิน มาจากต้นทุนการผลิตสูงขึ้น คุณภาพผลผลิตยังต่ำ ภาคเอกชนจึงมองว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีนวัตกรรมและเทคโนโลยีช่วยในการผลิต ขาดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ทั้งด้านปัจจัยการผลิตรวมทั้งองค์ความรู้ที่จำเป็นในการผลิต สะท้อนจากความเสียหายที่มาจากโรคระบาด การรับมือกับภัยธรรมชาติ ความผันผวนของราคาผลผลิต อันเนื่องมาจากปัจจัยทางด้านการตลาดเป็นอุปสรรคสำคัญ

แนวทางการพัฒนาเกษตรกรจากภาครัฐในปัจจุบันที่เน้นเรื่อง แนวคิด “สมาร์ทฟาร์มเมอร์” ที่เชื่อมโยงการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีการเกษตรที่ทันสมัยเข้ามาประยุกต์ใช้กับเกษตรกรที่มีอยู่เดิม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ลดต้นทุน ลดความเสี่ยงจากปัจจัยการผลิตและภัยธรรมชาติ เพิ่มผลผลิตและ

คุณภาพของผลผลิต ให้เหมาะสมกับบริบทในพื้นที่ สภาพแวดล้อมของการจัดการฟาร์ม และฐานข้อมูลความรู้ ด้านการเกษตรกับหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานสนับสนุนอื่น ที่สามารถร่วมมือส่งผ่านความรู้ให้เกิด ประสิทธิภาพ โดยนำข้อมูลที่ได้ มาจัดการอย่างเป็นระบบ ผ่านเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อช่วยการบริหาร จัดการ ในการทำการเกษตรอย่างครบวงจร ให้เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเกษตรกร (สุภาวดี ขุนทองจันทร์ และคณะ, 2564)

นวัตกรรมและเทคโนโลยี ได้เข้ามามีบทบาทต่อเกษตรกรยุคใหม่ ในการช่วยให้การผลิตมี ประสิทธิภาพ ผลผลิตมีคุณภาพ ผ่านนโยบายและการสนับสนุนของภาครัฐ อย่างไรก็ตามเมื่อกล่าวถึงนวัตกรรม และเทคโนโลยีสมัยใหม่ เกษตรกรจะต้องมีค่าใช้จ่ายในการลงทุนที่สูงขึ้น ดังนั้นความพร้อมของเกษตรกรใน พื้นที่จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ การส่งเสริมให้เกษตรกรนำนวัตกรรมและ เทคโนโลยีเข้ามาใช้ในภาคการเกษตร จึงต้องมีอุปสรรค ตัวอย่างที่ชัดเจนให้เห็นผลในทางปฏิบัติ เนื่องจาก นวัตกรรมและเทคโนโลยีส่วนใหญ่จะมีราคาสูง เกษตรกรไม่สามารถเข้าถึง ถึงแม้เกษตรกรบางคนจะรับรู้ว่ามี ประโยชน์ในการเพิ่มประสิทธิภาพในระบบการผลิตก็ตาม แต่ข้อจำกัดเรื่องเงินทุน ค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้าน นวัตกรรมและเทคโนโลยีกลายเป็นอุปสรรคที่จะทำให้เกษตรกรหลายคนในหลายพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่สามารถ เข้าถึงได้

6.2 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) กับการหนุนเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนมิติการ ประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี

6.2.1 บทบาทของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนหรือ (พอช.) ต่อการพัฒนาพื้นที่มิติการประยุกต์ใช้ นวัตกรรมและเทคโนโลยี

เป็นหนึ่งในองค์กรที่ได้สนับสนุนคนในชุมชนปากช่อง ผ่านโครงการบ้านพอเพียงชนบท โดยสร้าง บ้านอยู่อาศัยให้กับครัวเรือน ตามบทบาทภารกิจที่คอยสนับสนุน กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตนำสู่การ พึ่งตนเอง โดยใช้ศักยภาพและความเชี่ยวชาญของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ในปี พ.ศ. 2566 สถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน ได้จัดโครงการพัฒนาพื้นที่ตำบลเข้มแข็งในมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี ผ่านการ อบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตร “การสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT” เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดการ ประยุกต์ใช้ นวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อลดต้นทุน ลดเวลา เพิ่มผลผลิต ด้วยนวัตกรรมราคาประหยัด” ในด้าน การเกษตรให้แก่ชุมชนตำบลเป้าหมาย ใน 10 ตำบล 3 จังหวัด ประกอบด้วย ตำบลบ้านแพรง ตำบลคลองน้อย อำเภอบ้านแพรง ตำบลสำพะเนียง อำเภอบ้านแพรง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (4) ตำบลปากช่อง ตำบลวัง กะทะ อำเภopakช่อง ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอสว่าง ตำบลสามเมือง อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา ณ สหกรณ์การเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินปากช่อง (คทช.) ตำบลปากช่อง อำเภopakช่อง จังหวัดนครราชสีมา

ตำบลนาขา ตำบลบ้านควน เทศบาลตำบลวังตะกอก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ทั้ง 3 จังหวัด มีเกษตรกรในพื้นที่ ผู้นำท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน อาจารย์จากสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช คุณครูที่อยู่ในโรงเรียนในพื้นที่ และประชาชนผู้สนใจทั่วไป จำนวนมากกว่า 90 คน

นายอภินันท์ ยอดมณี หัวหน้าสำนักเทคโนโลยีสารสนเทศ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้กล่าวว่า ในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ชุมชนต้องมีการปรับตัว และมีความยืดหยุ่นในหลายด้านเพื่อสอดรับกับสถานการณ์ที่ต้องเปลี่ยนแปลง โดยสร้างความเข้มแข็งเป็นพื้นฐาน สามารถเข้าถึงนวัตกรรมและเทคโนโลยี รวมถึงมีทักษะในการใช้งานได้ โดยเป้าหมายของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จึงต้องทำหน้าที่พัฒนาให้ชุมชนมีศักยภาพในการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี เพิ่มการสื่อสาร ขยายเครือข่าย องค์กรชุมชน ให้เกิดการยกระดับการพัฒนาชุมชน เน้นให้ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ด้วยตนเอง มุ่งสู่การขยายผลจากพื้นที่ต้นแบบที่มีความเข้มแข็ง หรือสามารถพัฒนาแล้ว ขยายความรู้การใช้ นวัตกรรมและเทคโนโลยี ให้พื้นที่อื่น ๆ ได้นำไปประยุกต์ใช้ ส่งเสริมการเรียนรู้เป็นเครือข่าย และเชื่อมโยงองค์ความรู้ระหว่างกัน ซึ่งจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้นำในชุมชนมีความเข้มแข็ง ก้าวทันนวัตกรรมและเทคโนโลยี สามารถประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์กับชุมชนได้มากที่สุด รวมถึงการใช้ประโยชน์จากที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยใช้หลักคิด อดทนการณ หลักการพึ่งพาตนเองด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี ที่สามารถนำปรับประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิตตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำในแต่ละพื้นที่ ให้สามารถพึ่งพาตนเอง รวมตัวเพื่อสร้างเครือข่ายพลังแห่งชุมชนได้ พร้อมทั้งขยายผลพื้นที่ต้นแบบอย่างมีคุณภาพ ต่อไป

6.2.2 วัตถุประสงค์ ในการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ เป็นการส่งเสริมให้ให้เกษตรกร คนในชุมชน เห็นความสำคัญของการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ที่ใช้ Internet Of Things (IOT) สามารถสั่งงานผ่านระบบมือถือและรีโมทคอนโทรล ได้อย่างสะดวก รวดเร็ว เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนในการทำเกษตรกรรมที่ผลิตพืช ผัก ผลไม้ และปศุสัตว์ในบริบทพื้นที่ ที่แตกต่างได้อย่างเหมาะสม เพื่อลดความเสี่ยงด้านการผลิตทางการเกษตร ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรจะภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรกรรมที่สามารถสร้างรายได้จากการมีนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสม ในขั้นตอนการผลิตต้นน้ำที่เผชิญกับปัญหาและข้อจำกัดของทรัพยากรที่เป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญได้แก่ ดิน น้ำ และการขาดแคลนแรงงานในครัวเรือน มีทางเลือกในการประกอบสร้างนวัตกรรมและเทคโนโลยี IOT ด้วยตนเองที่มีอุปกรณ์นำมาประกอบมีจำหน่ายทั่วไปทั้งร้านค้าออนไลน์ และหน้าร้าน ในกรณีเกษตรกรเป็นผู้ที่มีทักษะความสามารถ ส่วนเกษตรกรที่ยังไม่สามารถประกอบใช้เอง จะอยู่ในกลุ่มผู้ใช้งาน (User) ได้นำอุปกรณ์ที่ประกอบแล้วจากวิทยากรอบรม มาประยุกต์ใช้ในด้าน การเกษตรได้ทันที เพื่อตรวจสอบค่าดิน ควบคุมปริมาณการใช้น้ำให้เหมาะสมกับชนิดของพืชและพฤติกรรมของเกษตรกรที่เป็นผู้ใช้งาน ที่จะช่วยลดระยะเวลาในกิจกรรมการให้น้ำ ลดต้นทุนค่าใช้จ่ายจากการซื้อตามท้องตลาดที่มีราคาสูง ทำให้ต้นทุนค่าใช้จ่ายลดลง ลดแรงงานในครัวเรือนลงได้ ทำให้ต้นทุนการผลิตโดยรวม

ลดลงและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตที่ เนื่องจากเกษตรกรมีเวลาเพิ่มขึ้นและสามารถนำเวลาที่ลดได้จากการใช้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีไปทำกิจกรรมที่จำเป็นอื่นๆ ได้มากขึ้น

6.2.3 สมมติฐานการจذبกรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้เป้าหมายและการดำเนินงานชัดเจนยิ่งขึ้น การ สร้างสมมติฐานจึงมีความสำคัญ ในมิติของการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ภายใต้สมมติฐาน ของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) คือ “ถ้าเกษตรกร 10 พื้นที่ได้เข้าร่วมการอบรมเชิง ปฏิบัติการ การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT แล้วตัวแทนเกษตรกรใน 10 พื้นที่ จะ สามารถนำ ความรู้ เทคนิค วิธีการและสร้างเครื่องมือ เพื่อไปสู่การปฏิบัติโดยทดลองและประยุกต์ใช้ในพื้นที่ ของเกษตรกร จะทำให้เกษตรกรลดต้นทุน ลดเวลาและเพิ่มผลผลิตด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับ บริบทของพื้นที่ในราคาประหยัด หากซึ่งง่ายจะทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่ม มีคุณภาพชีวิตที่ดี ขยายผลเป็น ต้นแบบให้กับชุมชนอื่น”

6.3 ข้อมูลพื้นฐานผู้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ เนื้อหา และรายละเอียดของการอบรมเชิง ปฏิบัติการ

6.3.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้เข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการ จาก 10 ตำบล ซึ่งในแต่ละตำบลมีผู้นำ หลักร่วมตำบลละ 3-5 คน แต่ละตำบลมีเกษตรกรและผู้สนใจทั่วไปได้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ และ สังเกตการณ์ด้วยความสนใจ จำนวนทั้งสิ้น 65 คน ข้อมูลพื้นฐานจากแบบสำรวจนำเสนอในภาพรวม พบว่า เกษตรกรผู้เข้าร่วมอบรม อายุเฉลี่ย 43 ปี ระดับการศึกษาส่วนใหญ่ประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 35 มัธยมศึกษา ตอนต้น (ม.3) ร้อยละ 15 มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ร้อยละ 30 ระดับ อนุปริญญา หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ร้อยละ 15 และระดับปริญญาตรี ร้อยละ 5 มีสมาชิกใน ครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน แรงงานในภาคการเกษตรเฉลี่ย 2 อาชีพหลักด้านการเกษตร ทำนา ปลูกข้าว เกษตร ผสมผสาน และปลูกไม้ยืนต้นและไม้ผล อาชีพอื่น รับจ้างทั่วไป ความเหมาะสมของดินในพื้นที่ เหมาะสม ร้อย ละ 70 ไม่เหมาะสม ร้อยละ 30 ปริมาณน้ำเพียงพอร้อยละ 40 ไม่เพียงพอร้อยละ 60 แหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร ส่วนใหญ่ใช้แหล่งน้ำตามธรรมชาติ ร้อยละ 65 บ่อบาดาล ร้อยละ 20 และน้ำฝนร้อยละ 15 ระบบสัญญาณ อินเทอร์เน็ตในพื้นที่ ส่วนใหญ่ครอบคลุมเนื่องจากใช้สัญญาณของเครือข่ายเอกชน เช่น AIS, DTAC อื่นๆ ร้อย ละ 98 สัญญาณไม่ครอบคลุมร้อยละ 2 ปัญหาการทำการเกษตรในรอบ 5 ปีที่ผ่านมาและเป็นความเสี่ยงของ เกษตรกรด้วย คือ ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ขาดแคลนแรงงานในครัวเรือน เกิดปัญหาโรคระบาดในพืช พื้นที่เกิด ความแห้งแล้ง และเข้าไม่ถึงนวัตกรรมและเทคโนโลยีเนื่องจากมีราคาแพง และไม่มั่นใจว่าจะช่วยให้ระบบการ ผลิตดีขึ้นกว่าเดิมหรือไม่

เกษตรกรในพื้นที่พยายามแสวงหานวัตกรรมและเทคโนโลยีราคาไม่แพง จากช่องทางสื่อออนไลน์ Youtube และเว็บไซต์ของหน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด กรมประมง สถาบันการศึกษาต่างๆ ทั้งนี้ในมุมมองของเกษตรกรนวัตกรรมที่ดี คือ ช่วยลดต้นทุน ทำให้คุณภาพผลผลิตดีขึ้นและเพิ่มขึ้นด้วย ในขณะที่เดียวกันไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีรายได้จากการเกษตรหลังหักค่าใช้จ่ายแล้วเฉลี่ยเดือนละ 10,000 บาท แต่ส่วนใหญ่มีหนี้สินในระบบ จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และหนี้สินนอกระบบจากนายทุน และญาติพี่น้อง จากข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร สะท้อนให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบการเกษตร ในขณะเดียวกันเกษตรกรก็พยายามแสวงหานวัตกรรมและเครื่องมือเข้ามาช่วยให้ระบบการเกษตรมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น เพื่อตอบสนองต่อปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ และแนวทางแก้ปัญหาที่คาดว่าจะช่วยได้คือ นวัตกรรมและเทคโนโลยีราคาประหยัด จึงเป็นที่มาของการเข้าร่วมโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ

6.3.2 เนื้อหาและรายละเอียดการอบรมเชิงปฏิบัติการ เป็นการบริหารจัดการเพื่อนำความรู้จากแหล่งความรู้ไปให้ผู้รู้ เพื่อทำให้เกิดการปรับปรุงประสิทธิภาพในการทำงานและเกิดนวัตกรรม รูปแบบประกอบไปด้วยการประชุมเชิงปฏิบัติการ สาธิตการใช้เครื่องมือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ชักถามระหว่างบุคคล กำหนดการอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรการสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT ใช้เอง นวัตกรรมที่เป็นวิทยากรโดย นายนิรันดร์ สมพงษ์ ประธานสหกรณ์ปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ระยะเวลาการอบรมเชิงปฏิบัติการ 2 วัน เนื้อหาการอบรม วันแรก ภาคเช้าระหว่างเวลา 09.00-12.00 น. เป็นการบรรยาย และสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้เข้าร่วมอบรม และทำความรู้จักกับเครื่องมือ Smart Farm IOT ภาคบ่ายระหว่างเวลา 13.00-15.00 น. เป็นภาคปฏิบัติโดยเรียนรู้โปรแกรมและทดลองต่อวงจรอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง โดยมีอุปกรณ์ประกอบด้วยคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะ หรือโทรศัพท์มือถือ (Smart phone) ระบบแอนดรอยด์ และ วันที่ 2 ปฏิบัติการทดลองติดตั้งเครื่องมือในแปลงตัวอย่างในพื้นที่แต่ละจังหวัด

หลังการอบรมเชิงปฏิบัติการ 3-4 เดือน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนและผู้ศึกษาถอดองค์ความรู้ ได้ติดตามผล กระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง รวมถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นและนำเสนอเกษตรกรตัวอย่างในแต่ละพื้นที่ ที่เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนกรกฎาคม 2566 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ได้นำเสนอเป็นกรณี 10 พื้นที่ตามลำดับ โดยเริ่มจากพื้นที่เกษตรกรรุ่นใหม่โครงการบ้านมั่นคง นายนิรันดร์ สมพงษ์ ตำบลปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมาซึ่งเป็นนวัตกรรมผู้ประดิษฐ์ คิดค้นนวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT เป็นวิทยากรเผยแพร่แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเกษตรกรผู้สนใจ เพื่อต่อยอดขยายผลในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

6.4 พื้นที่ต้นแบบเกษตรกรรมใหม่โครงการบ้านมั่นคง นายนิรันดร์ สมพงษ์ ตำบลปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

6.4.1 บริบทพื้นที่ ตำบลปากช่อง เป็นตำบลที่มีชื่อเดียวกับอำเภอ ตั้งอยู่ในอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา เป็นตำบลที่มีสภาพภูมิสังคมทั้งทางกายภาพและประเพณีวัฒนธรรมที่สวยงามมีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ พื้นที่นี้จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับพักผ่อนหย่อนใจ สำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบธรรมชาติภูเขา มีที่พักหลากหลายรูปแบบ โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์ จำนวนมากในเขตตำบลปากช่อง ทั้งนี้บริบทภาพรวมสำคัญของพื้นที่ ผู้ศึกษาได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 แล้ว

อย่างไรก็ตามในส่วนเนื้อหาที่ได้นำเสนอในบทนี้ จึงเป็นเพียงการนำเสนอสภาพบริบทของพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเกษตรกรรมในพื้นที่ เพื่อเชื่อมโยงสู่มิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ที่เป็นพื้นที่ของนวัตกรรม นายนิรันดร์ สมพงษ์ และการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ของเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ตามภูมินิเวศน์ของเกษตรกร

6.4.2 ข้อมูลและภูมิหลังของเกษตรกรรุ่นใหม่โครงการบ้านมั่นคงชนบท นายนิรันดร์ สมพงษ์ อายุ 44 ปี สำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครราชสีมา เมื่อ ปี พ.ศ. 2540 กับบริบทด้านการเกษตรที่เป็นจุดเริ่มต้นความเป็นมาของกระบวนการสร้างนวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT พื้นที่ตำบลปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา จนกลายเป็น จุดถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร หรือเรียกว่า (เทคโนโลยี IOT) และศูนย์บ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่ จังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่เลขที่ 229/14 บ้านเหนือ ตำบลปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ที่ได้ประยุกต์นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT เข้ามาใช้ในระบบการเกษตรเพื่อเพาะปลูกพืชผัก ผลไม้ เพื่อสร้างทางเลือกให้กับกลุ่มเกษตรกรที่อยู่ในชุมชน และกระจายในหลายชุมชนพื้นที่ผ่านการประดิษฐ์ คิดค้นและต่อยอดเครื่องมือและอุปกรณ์ และมีการเผยแพร่ความรู้ผ่านช่องทางออนไลน์และการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการขึ้นในพื้นที่โดยตรง เพื่อให้เกษตรกรที่สนใจได้มีทางเลือกในการเข้าถึงเทคโนโลยีที่ราคาประหยัด เหมาะสม มีต้นทุนในการนำมาใช้ไม่สูงมากนัก ข้อดีของนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างต่อเนื่อง คือ ประหยัดแรงงาน ลดเวลา ทำให้เกษตรกรนำเวลาที่ลดได้จากการมีนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้าใช้งานด้านการเกษตร ทำให้เกษตรกรสามารถไปทำกิจการงานอื่นๆ ได้เพิ่มมากขึ้นส่งผลให้ผลิตภาพและความสามารถทางการเกษตรของเกษตรกรเพิ่มขึ้น และนวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT สามารถพัฒนาให้ใช้งานได้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่แต่ละแห่งตามโจทย์ความต้องการของผู้ใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและภายนอกชุมชนที่ได้เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 6.1 จุดถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร IOT ของนายนิรันดร์ สมพงษ์

ที่มา: (สุภาวดี ขุนทองจันทร์, 2566)

ทั้งนี้ จุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้นายนิรันดร์ สมพงษ์ ลูกขึ้นมาปฏิบัติการและสร้างการเปลี่ยนแปลง มีเรื่องราวความเป็นมาในการต่อสู้ เพื่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชนที่จะต้องเปลี่ยนแปลงในรูปแบบที่ดีขึ้น เดิมพื้นที่ตำบลปากช่อง เป็นหนึ่งใน 13 พื้นที่ทั่วประเทศที่รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ยึดคืนจากผู้ในช่วงชิงไปอย่างไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อนำมาจัดสรรให้กับเกษตรกรในพื้นที่ ที่ขาดที่ดินทำกินจำนวน 1,024 ไร่ จำนวน 85 ครอบครัว ครั้งแรกที่ภาครัฐได้จัดสรรที่ดินทำกินให้กับชุมชน ภาครัฐจัดสรรให้พร้อมกับนโยบายวันมอแปลงใหญ่ ดังนั้นในการเข้าร่วมโครงการครั้งแรก เกษตรกรจะได้รับมอบวัวควมละ 5 ตัว อย่างมีเงื่อนไข คือ วัว ที่รับมอบนั้น เป็นการให้กู้ยืม แต่กู้ยืมเป็นวัว ทำให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจะต้องแบกรับภาระหนี้สินทันที คนละ 500,000 บาท และเมื่อแม่วัวปลดระวาง จะต้องส่งโรงเชือดทันที

จากเงื่อนไขดังกล่าว ทำให้นายนิรันดร์ สมพงษ์ ในฐานะผู้นำชุมชน ในพื้นที่ได้ประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน พร้อมทั้งร่วมประเมินศักยภาพ และความเป็นไปได้ในการเข้าร่วมวันมอแปลงใหญ่ ผลจากการประชุม เกษตรกรทุกคน ร้อยละ 100 มีความคิดเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า หากการเริ่มต้นใหม่แล้วเป็นหนี้ เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ อีกทั้งเกษตรกรบางคนไม่มีความถนัดเรื่องการเลี้ยงวัว ที่สำคัญเงื่อนไขที่เกษตรกรไม่สามารถรับได้เลย คือ เมื่อแม่วัวปลดระวาง จะต้องส่งโรงเชือดทันที เพราะขัดกับความรู้สึกของเกษตรกรในชุมชนที่มองว่าแม่วัวเหมือนสมาชิกในครอบครัวเมื่อเลี้ยงเขาแล้วจะมีความรู้สึกสงสาร พอแม่วัวไม่สามารถทำประโยชน์ให้ได้อีกก็ส่งโรงเชือดแล้วฆ่า ซึ่งไม่สอดคล้องกับนิสัยใจคอของคนในชุมชนที่วิถีชีวิตมีแต่ความเห็นอกเห็นใจและอยู่กันแบบพึ่งพาและมีเมตตาต่อคนต่อสัตว์ที่อยู่ร่วมกัน

ปฏิบัติการต่อสู้ทางความคิดได้เริ่มต้นขึ้น โดยผู้นำชุมชนและคนในชุมชน ได้พยายามเจรจาท่องรองกับหน่วยงานรัฐในพื้นที่ ที่ดูแลนโยบายวิวัฒน์แปลงใหญ่ ถึงความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นกับสมาชิก 85 ครัวเรือนในชุมชนหากเข้าร่วมโครงการนี้ ชุมชนจึงได้รวมตัวกันโดยมีนายนิรันดร์ สมพงษ์ กับตัวแทนได้เข้าไปเจรจาท่องรองกับหน่วยงานภาครัฐ ในระหว่างการเจรจาชุมชนรับรู้ได้ถึงความรู้สึกของหน่วยงานภาครัฐที่มีต่อชุมชนในมุมมองทางลบ เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐมองว่าชุมชนไม่ให้ความร่วมมือ ในเมื่อหน่วยงานภาครัฐได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ พร้อมกับมีนโยบายที่ส่งเสริมให้เกษตรกรในชุมชนเข้าร่วมโครงการชัดเจน อีกทั้งโครงการวิวัฒน์แปลงใหญ่ที่หน่วยงานภาครัฐได้เตรียมการมาช่วยเหลือเป็นโครงการที่ผ่านการศึกษาวิจัยมาแล้วว่าที่ดินพื้นที่ตำบลปากช่องที่จัดสรรให้เกษตรกรในชุมชนได้ทำกินเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะแก่การทำการปลูกพืชผักแต่อย่างใด และงบประมาณในโครงการนี้เป็นเงินจำนวนมาก การเจรจาท่องรองระหว่างชุมชนใช้เวลาประมาณ 1 ปี ท้ายที่สุดความพยายามในการเจรจาท่องรองของชุมชน เกิดผลและได้ข้อสรุปว่า ชุมชนขอยกเลิกไม่เอาแนวทางนี้ ด้วยเหตุผลเน้นย้ำสำคัญคือ “การปลูก พืชผัก ผลไม้ไม่ได้ใช้เงินลงทุนสูงที่สำคัญไม่เป็นเป็นหนี้จำนวนมากจากการเข้าร่วมโครงการวิวัฒน์แปลงใหญ่ โดยที่หน่วยงานภาครัฐยอมรับฟังเหตุผล แต่มีเงื่อนไขว่าให้ชุมชนพลิกฟื้นผืนดินและทำการเกษตรโดยการปลูกพืชผักให้เกิดผลเป็นรูปธรรมให้หน่วยงานภาครัฐได้เห็นที่ดินที่หน่วยงานภาครัฐจัดสรรให้ชุมชนนั้น ชุมชนสามารถทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมแก่การปลูกพืชได้

ข้อจำกัดที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้หน่วยงานภาครัฐมองว่างบประมาณที่นำมาให้ชุมชน เป็นงบประมาณที่สูง มีการเตรียมว้วแม่พันธุ์ไว้ให้แต่ชุมชนไม่ได้รับความปรารถนาดีของหน่วยงานภาครัฐ ในขณะที่ชุมชนก็มีเหตุผลถึงการไม่ยอมรับโครงการเนื่องจากมองเห็นหนี้สินจำนวนมากรออยู่ เนื่องจากชุมชนเองเคยมีบทเรียนจากการเป็นหนี้นอกระบบ ความสามัคคี มีเป้าหมายร่วมกันของชุมชนที่จะใช้พื้นที่ ที่ภาครัฐจัดสรรให้พัฒนาให้เป็นพื้นที่ ที่อุดมสมบูรณ์สามารถปลูกพืชผัก ผลไม้ซึ่งเป็นความต้องการของเกษตรกรเองที่มีความถนัดให้ได้ ด้วยปณิธานและความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าของคนในชุมชน ดังนั้นปฏิบัติการพลิกฟื้นผืนดินเพื่อพิสูจน์ให้หน่วยงานภาครัฐได้เห็น ได้เริ่มขึ้นเพื่อให้เห็นผลภายในระยะเวลา 2 ปี ตามที่หน่วยงานภาครัฐได้ยื่นเงื่อนไขไว้ว่า “หากเกษตรกรไม่ร่วมนโยบายวิวัฒน์แปลงใหญ่ ให้เกษตรกรในชุมชน พิสูจน์ให้ภาครัฐเห็นว่าชุมชนจะทำกิจกรรมเพาะปลูกพืชใดที่จะทำให้ชุมชนสามารถอยู่รอดได้ โดยให้เวลา 2 ปีสำหรับการพิสูจน์” ระยะเวลาพิสูจน์มาถึงกาลเวลาพิสูจน์ความมุ่งมั่นของคนในชุมชนตำบลปากช่อง 85 ครัวเรือน จึงได้เริ่มขึ้นโดยการร่วมหัวจมท้ายกันในระหว่างที่เพาะปลูกพืช ชุมชนจะคอยรายงานความก้าวหน้าในการทำการเกษตร พร้อมกับการสร้างปฏิสัมพันธ์กับหน่วยงานรัฐอย่างต่อเนื่อง ให้หน่วยงานภาครัฐได้เห็นความพยายาม ความตั้งใจที่เกิดขึ้น เมื่อทำจนสำเร็จพื้นที่ปากช่องจะได้เป็นต้นแบบในการขยายผลการดำเนินงาน ให้กับพื้นที่อื่นๆ ในการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดประโยชน์เพิ่มมากขึ้น

ภายในระยะเวลา 2 ปี เกิดผลเป็นรูปธรรม พืช ผัก ผลไม้ที่ปลูกบนพื้นที่แต่เดิมที่มีแต่กรวด หิน ดิน ทราย ได้ดั่งอกงามเติบโต สร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้กับ 85 ครัวเรือน ที่สามารถเลี้ยงดูและอุ้มชูตนเองได้ตามอัตรภาพทางเศรษฐกิจ นอกจากผลผลิตที่ชุมชนได้บริโภคในครัวเรือนเพื่อลดรายจ่ายแล้ว ยังสามารถนำออกสู่ตลาดเป็นที่ต้องการของตลาดที่อยู่ในท้องถิ่น รวมถึงเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เคยสร้างเงื่อนไข และไม่เชื่อว่าชุมชนจะจัดการที่ดินให้เป็นแปลงเกษตรที่สามารถปลูก พืช ผักผลไม้ได้ เมื่อเจ้าหน้าที่ภาครัฐผู้ยื่นเงื่อนไขต่อชุมชนได้ชิมรสชาติของพืช ผัก ผลไม้ที่ออกจากพื้นที่แล้ว กลายมาเป็นลูกค้าที่คอยซื้อผลผลิตของชุมชนเพราะมีรสชาติดี อร่อย และที่สำคัญปลอดภัย เนื่องจากเกษตรกรในชุมชนได้ยกระดับมาสู่การผลิตแบบปลอดภัย และการปลูกแบบออร์แกนิกส์ ที่จะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตได้มากขึ้น

ถึงแม้ว่าชุมชนจะผ่านการพิสูจน์ให้หน่วยงานภาครัฐได้เห็นผลในเชิงประจักษ์แล้วก็จบไป แต่ผู้นำชุมชน อย่างนายนิรันดร์ สมพงษ์ ไม่ได้หยุดอยู่เพียงเท่านั้น พยายามคิดหาแนวทางให้เกิดการยกระดับการพัฒนาด้านการเกษตรขึ้น โดยให้ความสำคัญกับการเกษตรสมัยใหม่ที่เน้นใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อก้าวเป็นเกษตรกรที่เป็นผู้ประกอบการ โดยการประยุกต์อุปกรณ์ และเครื่องมืออย่างต่อเนื่อง ที่เรียกว่า “นวัตกรรมและเทคโนโลยี IOT” เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้และได้นำไปใช้งาน ในขณะเดียวกันก็ขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นๆ ได้นำไปใช้ด้วย ด้วยความเข้าใจและเข้าถึงจิตใจผู้ที่เป็นเกษตรกรซึ่งเป็นเพื่อนร่วมอาชีพด้วยกันดีว่า อุปกรณ์หรือเครื่องมือบางอย่างหากสามารถประกอบใช้เองราคาจะไม่แพง แต่หากมีคนประกอบขึ้น แล้วเกษตรกรไปซื้อจะซื้อได้ในราคาสูง ซึ่งนายนิรันดร์ สมพงษ์ รู้สึกเห็นอกเห็นใจเพื่อนเกษตรกร เพราะจากการทดลองประยุกต์เครื่องมือและอุปกรณ์ต้องแสวงหาข้อมูลตามตลาดและสั่งซื้ออุปกรณ์ จึงรู้ว่าอุปกรณ์บางชนิดราคาขายหน้าร้าน 20,000 บาท ทั้งที่ต้นทุนการผลิตจริงไม่เกิน 2,500 บาท สิ่งเหล่านี้เป็นแรงบันดาลใจให้นวัตกรรมอย่างนายนิรันดร์ สมพงษ์ ต้องพัฒนาเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เชื่อมโยงกับระบบอินเทอร์เน็ตที่สามารถเชื่อมต่อและสั่งการผ่านมือถือได้ เพื่อพิสูจน์ให้รู้ว่า “นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ใช้งานได้ดี เหมาะสมกับพื้นที่ ราคาไม่แพง ลดต้นทุนได้ ให้ผลผลิตที่มีคุณภาพมีอยู่จริง” ณ พื้นที่ตำบลปากช่อง

ทั้งนี้ จุดเปลี่ยนสำคัญอีกประการหนึ่งในการพัฒนา IOT ให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ จนกลายมาเป็นนวัตกรรมที่เป็นที่รู้จักของเกษตรกรทั่วไป มีที่มาจากเมื่อครั้งเริ่มก่อตั้งสหกรณ์ นายนิรันดร์ สมพงษ์ ต้องเข้าร่วมประชุม สัมมนาอบรม บ่อยมาก จนไม่สามารถดูแลพื้นที่ แปลงปลูกผักและผลไม้ได้ จึงได้มองหาอุปกรณ์ Smart Farm หาชุดนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ขายทั่วไปในท้องตลาด แล้วพบว่า นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่มีในท้องตลาดราคาแพงหลักหมื่นบาท แต่ไม่สามารถตอบโจทย์ความต้องการใช้งานในบริบทของเกษตรกร และบริบทเชิงพื้นที่ได้เลย หรือแม้กระทั่งอุปกรณ์ชุดที่มีจำหน่ายสำเร็จอยู่ในท้องตลาด เมื่อนำติดตั้งใส่แปลงเกษตรก็ยังไม่เหมาะสม ไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ อีกทั้งเมื่อเกิดปัญหาในการใช้งาน ไม่สามารถแก้ไขได้เอง อีกทั้งนี้เสียใจของนายนิรันดร์ สมพงษ์ เป็นคนที่ไม่ฆ่าสัตว์ทุกชนิดแม้กระทั่งแมลงที่มาอาศัยอยู่ในแปลง จึงคิดหาวิธี จนสามารถสร้างเครื่องมือ และอุปกรณ์มาทดลองใช้ก่อน แล้วมีเกษตรกรคนอื่นมาดู มาเห็นแล้วเกิดความสนใจ

และได้นำไปใช้พบว่าสิ่งที่นายนิรันดร์ สมพงษ์ ทำและประกอบสร้างขึ้นนั้น สามารถตอบสนองต่อการทำ การเกษตรในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี นับตั้งแต่บัดนั้นมาจึงมีคนสนใจมาเรียนรู้ด้วยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ในที่สุดนาย นิรันดร์ สมพงษ์ จึงได้ถ่ายทอดความรู้ที่เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์มาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2560 ให้กับทุกคนที่อยากเรียนรู้

6.4.3 ความสำเร็จที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

(1) บทเรียนที่ได้จากชุมชนเพื่อขยายผลสู่ชุมชนอื่นๆ ไม่เพียงแต่การขยายผลชุมชนต้นแบบ ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีเท่านั้น แต่การขยายผลระบบคิดของต้นแบบเกษตรกรนายนิรันดร์ สมพงษ์ ที่ นำไปสู่การพึ่งตนเองเป็นหลักเป็นความยั่งยืนและเป็นทางรอดให้ผู้นำและชุมชนอื่นๆ ได้เรียนรู้ โดยเฉพาะ ชุมชนก่อตั้งขึ้นจากความเพียรพยายามที่จะแก้ปัญหาที่เผชิญร่วมกันมานาน โดยเฉพาะปัญหาด้านเศรษฐกิจ คราวเรือนที่ขับเคลื่อนด้วยกิจกรรมด้านการเกษตร โดยผู้นำชุมชน สร้างการตระหนักรู้ให้กับชุมชนในการ ปรับเปลี่ยนแนวทางในการประกอบอาชีพด้านการเกษตรจากเดิมกิจกรรมการผลิตจะใช้สารเคมีเป็นหลัก เมื่อ ได้เรียนรู้เรื่องการตลาด การแสวงหาโอกาส ทำให้ผู้นำชุมชนได้หวนกลับมาคิดหาวิธีการที่จะทำให้ชุมชนอยู่รอด สอดคล้องกับแนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงของผู้บริโภคที่ให้ความสำคัญกับสุขภาพ และคุณค่า การ ปรับเปลี่ยนจากเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์จึงกลายเป็นหลักคิดสำคัญในการผลิตเนื่องจากเป็นระบบ เกษตรกรรมที่ไม่ทำลายสุขภาพของเกษตรกร ไม่ทำลายสุขภาพของผู้บริโภค ไม่เปื้อนเปื้อนสิ่งแวดล้อม โดย ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชม หาราช บรมนาถบพิตร ที่พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยมาช่วยในการบริหารจัดการ การผลิต การวางแผน การพัฒนาตามลำดับขั้นเพื่อลดความเสี่ยงในระบบการผลิตที่สามารถสร้างเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองได้

(2) การปรับเปลี่ยนวิถีคิดของชุมชน จากการผลิตเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ เป็นเรื่องที่ยากเหมือนเซียนครกขึ้นภูเขา ชาวบ้านไม่เชื่อและไม่ยอมรับ เนื่องจากความเคยชินในแนวปฏิบัติเดิมๆ และต้อง เร่งใส่ปุ๋ย เพื่อเร่งการเติบโตของพืชให้สามารถขายได้เร็วขึ้น เพราะเกษตรกรบางคนหนีสินจากปัจจัยการผลิตรอ อยู่ แต่ด้วยความไม่ย่อท้อของผู้นำอย่างนายนิรันดร์ สมพงษ์ จึงได้ทำเป็นตัวอย่างให้ดู เพื่อให้เห็นผลในเชิง ประจักษ์ จะทำให้การปรับเปลี่ยนวิถีคิดของเกษตรกรในชุมชนง่ายขึ้น โดยเริ่มจากการกำหนด กฎ ระเบียบของ การอยู่ร่วมกันด้วยธรรมนูญชุมชน เป็นเครื่องมือให้เกิดบรรทัดฐานที่ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนด และต้องปฏิบัติตาม เช่น การจัดการขยะในชุมชน ห้ามเผา เพราะเมื่อมีกฎเกณฑ์ร่วมกันจะทำให้ทุกคนยอมรับ และปฏิบัติในกฎเกณฑ์ เมื่อชุมชนยึดมั่นในธรรมนูญชุมชนแล้ว การขับเคลื่อนเรื่องเกษตรปลอดภัย และ ยกระดับเป็นเกษตรอินทรีย์ก็พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะรายได้จากการขายผลิตที่ผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ เป็นแรงจูงใจทางบวกให้กับคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ปัจจุบัน ชุมชนตำบลปากช่อง 85 ครัวเรือน ได้พัฒนาเข้าสู่มาตรฐานการผลิตพืช (Good Agricultural Practice: GAP) จำนวนมากกว่า 100 รายการ สินค้าเริ่มเป็นที่รู้จักของผู้บริโภค มีตลาดรับซื้อ

และจำหน่ายแน่นอน คือ โรงพยาบาลปากช่องนานา ที่ว่าการอำเภอปากช่อง รวมถึงตลาดไท จังหวัดปทุมธานี และมีเป้าหมายที่จะต้องไปถึงคือ มาตรฐาน ORGANIC ไทยแลนด์ เมื่อผู้นำชุมชนสามารถดำเนินการได้เห็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นชัดเจน หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการเกษตรระดับอำเภอ ได้เชื่อมั่นในศักยภาพของผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชน จึงเข้ามาให้การสนับสนุนจัดตั้งให้เป็นศูนย์เรียนรู้ตามพระราชดำริ อีกทั้งสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติองค์การมหาชน (NIA) ได้เข้ามาสนับสนุนต่อยอดให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีในพื้นที่ตำบลปากช่อง

(3) การวางแผนการผลิตเพื่อให้ได้รายได้รายเดือน ชนิดของพืชผักที่ปลูกจึงใช้พืชที่มีอายุประมาณ 45 วัน ได้แก่ตั้งโอ้ ผักชี พริกขี้หนูสวน ที่สามารถปลูกในบริเวณเดียวกัน แล้วประยุกต์ใช้ระบบน้ำร่วมกันได้ เป็นการลดต้นทุนทรัพยากรน้ำ แรงงานสำหรับการเปิด-ปิดน้ำครั้งเดียวได้ทั้งหมด ด้วยมาตรฐานและคุณภาพที่เป็นที่ไว้วางใจของผู้บริโภค สร้างมูลค่า (ราคา) ของผลผลิตที่มากกว่าตลาดทั่วไป มะเขือเทศตลาดทั่วไปจำหน่ายกิโลกรัมละ 4 บาท มะเขือเทศของชุมชนจำหน่าย กิโลกรัมละ 25 บาท ฝรั่งตลาดทั่วไปจำหน่าย กิโลกรัมละ 10 บาท ชุมชนจำหน่ายกิโลกรัมละไม่ต่ำกว่า 25 บาท การร่วมรักษาคุณภาพ รักษาชื่อเสียงชุมชน ร่วมกันในมาตรฐานการผลิตที่เป็นภาพของชุมชน ทุกคนจะคอยสอดส่องระหว่างกันเพื่อตรวจสอบและรักษา ระดับคุณภาพ เช่น หากเกษตรกรคนใดสุ่มเสี่ยงในการผลิตที่จะทำให้คุณภาพด้อยลง ชุมชนจะตักเตือนกันเอง และช่วยเหลือกันรักษาคุณภาพเป็นอย่างดี (ผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน) กลายเป็นความรัก ศรัทธาในแนวปฏิบัติที่ได้ร่วมกันทำ

(4) จากชุมชนที่ไม่มีที่ดินทำกิน มีรายได้ไม่ผ่านเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) แล้วลงทะเบียนเพื่อขอที่ดินทำกิน ได้รับการจัดสรรที่ดินที่เหลือและถูกปล่อยให้รกร้างว่างเปล่ามานาน ให้กับสมาชิก 85 ครัวเรือน ซึ่งหน่วยงานภาครัฐมอบที่ดินให้โดยมีเงื่อนไขว่าไม่ให้เพาะปลูก เนื่องจากภาครัฐให้เหตุผลเรื่องพื้นที่หรือคุณภาพของดินไม่เหมาะสมที่จะเพาะปลูกพืชผัก แต่จะให้ทำปศุสัตว์ แต่เนื่องจากสมาชิก 85 ครัวเรือนในพื้นที่ไม่มีความถนัดในการเลี้ยงสัตว์ จึงได้เจรจาต่อรองด้วยเหตุผล จนทำให้ภาครัฐยินยอมให้ทำการปลูกพืช โดยให้ชุมชนพิสูจน์ให้ภาครัฐเห็นว่าพื้นที่ ที่เป็นกรวด หิน ทราย สามารถปลูกพืช ผักได้ ภายในระยะเวลา 1 ปีผ่านไป ผู้นำชุมชน คือ นายนิรันดร์ สมพงษ์ ได้นำสมาชิกฝ่าฟันและพิสูจน์ให้หน่วยงานภาครัฐ ได้เห็นผลว่าพื้นที่นี้สามารถปลูกพืช ผักได้ กล่าวได้ว่านายนิรันดร์ สมพงษ์ เป็นผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างชุมชน ที่เริ่มต้นช่วยเหลือคนในชุมชนที่บางครั้งชีวิตติดลบ ไม่มีแม่บ้านจะอยู่อาศัย หรือมีบ้านอยู่ก็อยู่อาศัยแบบผุพัง ไม่มีที่ดินทำกิน เป็นหนี้สินสูญเสียมั่นใจ เมื่อถึงเวลาเย็น บางคนต้องหอบลูกหลานเข้าไปหลบอยู่ในป่า เพราะเป็นเวลาที่เจ้าหน้าที่ออกตามหนี้เหล่านี้ได้เกิดขึ้นเป็นภาพให้นายนิรันดร์ สมพงษ์ได้เห็นและทนเห็นต่อไปไม่ได้กับสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เป็นแรงผลักดันให้ลุกขึ้นมาทำสิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่องในทั้งในด้านการพัฒนาคน และการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยี IOT

6.4.4 ขั้นตอนกระบวนการสร้าง และพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ (Smart Farm IOT)

หลักการการทำงานของอุปกรณ์ อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องจะถูกเชื่อมโยง เข้ากับระบบอินเทอร์เน็ต ที่มีโปรแกรมรองรับ ผ่าน Server ของวิทยาการที่เตรียมไว้ ให้สามารถสั่งการควบคุมการใช้งานอุปกรณ์ต่างๆ ผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยเกษตรกรผู้ใช้ สามารถใช้งานสำหรับจัดการแปลงพืช ผัก ตามตารางเวลาในกิจกรรมการให้น้ำ ปุ๋ย การวัดค่าความชื้นในดิน หรือการให้อาหารในสัตว์ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้การสร้างและติดตั้งอุปกรณ์เครื่องมือ Smart Farm IOT มีขั้นตอนดังนี้

อุปกรณ์เครื่องมือประกอบด้วย

(1) Node MCU V3 และ Node MCU base

(2) Relay

(3) จอ LCD (อาจไม่ต้องใช้ เนื่องจากสามารถแสดงผลบนมือถือได้) ควรเลือกแบบไม่มี I2C ผู้ใช้งานสามารถซื้อ Socket สำหรับติดตั้ง I2C เองได้ ซึ่งเมื่อ I2C ชำรุด สามารถถอดเปลี่ยนได้ ส่วน LCD แบบติดตั้ง I2C มาจากโรงงาน ไม่สามารถเปลี่ยน I2C ได้

(4) อุปกรณ์วัดความชื้น DHT

(5) กล่องพลาสติกแบบมีฝาปิด+บอร์ดพลาสติก

(6) สว่าน

(7) สกรู+น็อต

(8) Adaptor 12 V 1A แบบขั้วบวกอยู่กลาง ขั้วลบอยู่นอก หัวใหญ่

ขั้นตอนการประกอบ

(1) นำอุปกรณ์จัดวางบนบอร์ดพลาสติกให้เหมาะสมโดยไม่ให้ทับรูสำหรับยึดบอร์ดพลาสติก อุปกรณ์ Relay จะมีช่องเสียบสายอยู่ด้านล่าง ให้วางห่างจากขอบบอร์ดเล็กน้อย ชุด Node MCU base จะมีช่องเสียบสาย Power supply บริเวณนี้ให้วางไว้เพื่อความสะดวกในการใช้งาน ชุดจอ LCD ให้ติดตั้งบนขาสูง เนื่องจากมี I2C อยู่ด้านหลัง ชุด DHT11 วางลงในพื้นที่ว่างตามเหมาะสม

(2) ทำเครื่องหมายด้วยปากกาสีบนพลาสติกบอร์ด แสดงตำแหน่งรูของอุปกรณ์ แล้วเจาะด้วยสว่านขนาดเท่ากับ screw สำหรับติดตั้ง พร้อมรูสำหรับร้อยสายสัญญาณ

การต่อสายสัญญาณ

(1) ขั้วของ Node MCU base ประกอบด้วยขั้ว GPIO สำหรับต่อสัญญาณ Digital ไปใช้งาน มีแฉวละ 4 ขั้ว ซึ่งต่อถึงกัน สามารถใช้ขั้วไหนก็ได้ และขั้วไฟฟ้า +3 และ +5 volt โดยทั้งขั้ว 3 และ 5 volt จะมีขั้ว Ground, GND (0 volt)

(2) Power in บน Node MCU base สามารถรับไฟฟ้าได้ 6-24 volt ในที่นี้ใช้ Adaptor 12 volt บริเวณกึ่งกลางของ Node MCU base จะเป็นวงจรแปลง Power in ให้เป็น 3,5 volt

(3) การใช้งาน Relay จะต้องมีการเสไฟฟ้าจ่ายให้ ในที่นี้จะใช้ชนิด Active low คือ Relay จะทำงานที่ 0 volt ขั้วของ Relay จะประกอบด้วยขั้ว GND (0 volt) และ VCC (+5 volt) ในการต่อ เราจะต่อ ขั้ว VCC 5 V ของ Relay เข้ากับขั้ว 5V ของ NodeMCU base และขั้ว GND Relay กับ GND 5V ของ NodeMCU base

(4) การต่อขั้วสัญญาณเพื่อสั่ง Relay ทำงาน ในที่นี้จะมี Relay 4 ชุด จะมีขั้วต่อสัญญาณ 4 ขั้ว คือ in1-in4 ตามลำดับ จากวงจร กำหนดให้ Relay no.1 คือขั้ว in1 ต่อกับขั้ว D4 ของ Node MCU base และ Relay no.2-4 (ขั้ว in 2-4) ต่อกับขั้ว D5-7 ของ Node MCU base ตามลำดับ

(5) การต่อจอ LCD ใช้ไฟฟ้า 5 V, VCC 5 V ต่อกับ VCC 5V ของ Node MCU base, GND ต่อกับ GND 5V ของ Node MCU base สำหรับ I2C ขั้ว SCL ต่อกับ D1 และขั้ว SDA จะต่อกับขั้ว D2 ของ Node MCU base

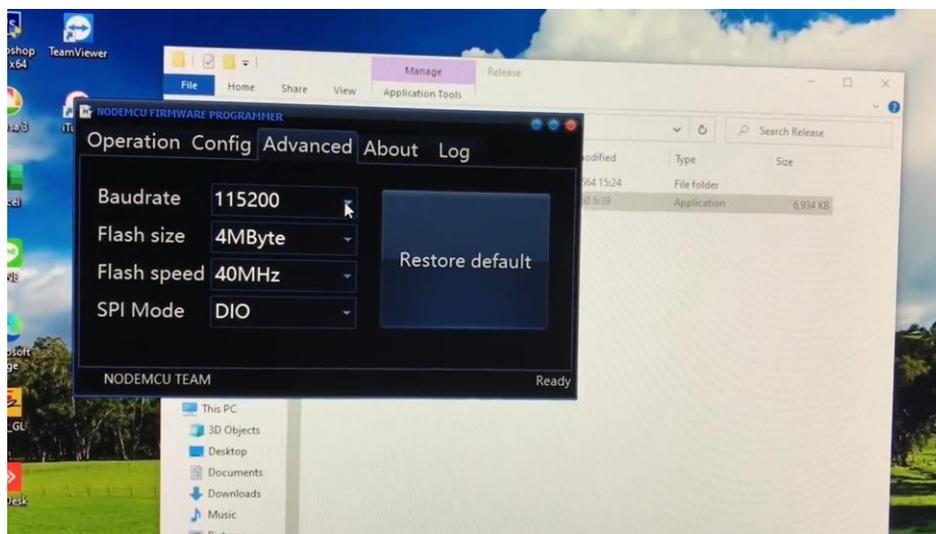
(6) การต่ออุปกรณ์วัดความชื้น DHT สามารถใช้ไฟ 3 หรือ 5 V ก็ได้ ในที่นี้ใช้ 5 V โดยขั้ว GND ของ DHT ต่อกับ ขั้ว GND 5 V และขั้ว VCC ต่อกับ ขั้ว +5V, สายข้อมูลของ DHT ต่อจากขั้ว DATA ไปยังขั้ว D3 ของ Node MCU base ตามที่โปรแกรมกำหนด

(7) ตรวจสอบความถูกต้องของการต่อสาย หากต่อถูกต้อง เมื่อต่อ Adaptor ไฟที่ Node MCU base, DHT จะติด จอ LCD จะติด ให้พลิก I2C เพื่อใช้ไขควงปรับความเข้มจอด้านหลัง หน้าจอจะปรากฏ สีเหลี่ยมเล็ก ๆ ขึ้นมา

การติดตั้งโปรแกรม

(1) ทำการติดตั้ง Driver CH340 สำหรับ Node MCU โดยใช้สาย data (สาย Charge USB ธรรมดา ไม่สามารถใช้ได้) เมื่อต่อ Node MCU เข้ากับคอมพิวเตอร์โปรแกรมจะปรากฏ USB2.0 Ser! ให้ไปที่ โปรแกรม Driver ซึ่งดาวน์โหลดมาไว้ก่อนแล้ว เปิดที่ Driver MCU/CH340Driver/CH340Driver ทำการ Double clicks เพื่อติดตั้ง แล้วเลือก Yes และ Install เพื่อทำการติดตั้ง เมื่อติดตั้งเสร็จ ให้ไปที่ this pc/Properties/Device manager/Ports (COM&LPT) เพื่อตรวจสอบผลการติดตั้ง จะพบ USB-SERIAL CH340 (COM4) การติดตั้ง Driver สำหรับอัปโหลดใน Node MCU เป็นอันแล้วเสร็จ

(2) จากนั้น ให้ตรวจสอบคอมพิวเตอร์ที่ใช้งานอยู่ว่าเป็นประเภท 32 บิต หรือ 64 บิต โดยไปที่ เมนู Control panel/System ในที่นี้ พบว่า เป็น 64 bit แล้วคลิกไปที่ Driver ให้เลือก Flasher MCU/win64/release/ESP8266Flasher ทำการ Double clicks (คลิก 2 ครั้ง) เลือก Port COM4 แล้วเลือก Tap Config กดที่รูปฟันเฟือง แล้วไปที่ Driver โดย Program1 ซึ่งเป็นโปรแกรมที่ใช้ Server ที่ผู้บรรยายสร้างขึ้น ซึ่งสามารถใช้ได้มากกว่า 10 ล้าน Energy ส่วน Program2 ใช้สำหรับ Server อื่นที่ต้องการ ทำการเลือก Program1 แล้วกด Open เลือก Tap advance กำหนดค่า (ดังภาพที่ 6.2)

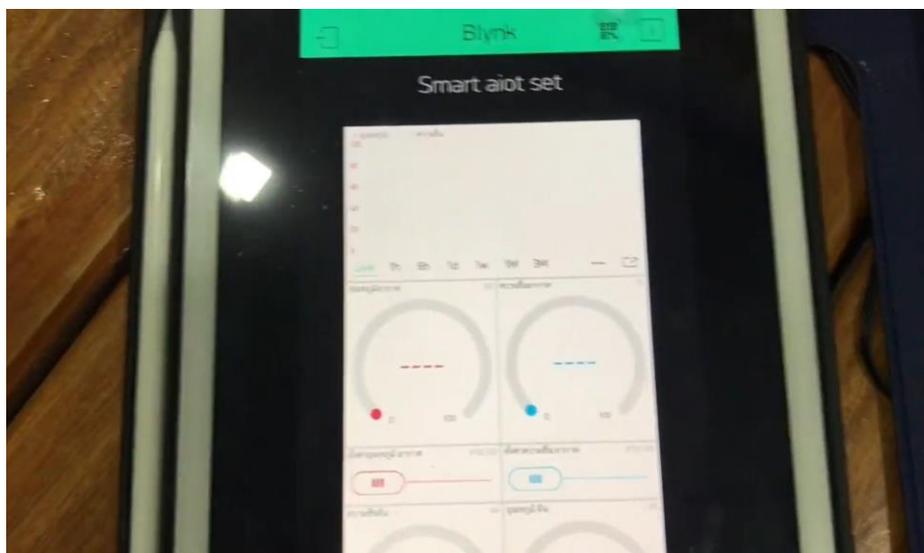

ภาพที่ 6.2 การกำหนดค่าเพื่ออัปโหลดโปรแกรม

จากนั้น เลือก Operation tap กด Flash แถบแสดงสถานะ, QR Code จะแสดงขึ้นมา ไฟที่ Node MCU จะกะพริบ เป็นการเริ่มอัปโหลด Program1

(3) เมื่อแล้วเสร็จ ถอด Node MCU ไปติดตั้งที่ Node MCU base โดยสังเกตสัญลักษณ์เหมือนเสาอากาศให้ตรงกัน เสียบขั้วลงในช่องให้สนิท จากนั้นเสียบ Adaptor 12V เพื่อจ่าย Power ให้ระบบ จอ LCD จะแสดงสีเหลืองเล็กน้อย เพราะยังไม่ได้เชื่อมต่อโปรแกรมที่อัปโหลด กับ Server

(4) ทำการเชื่อมต่อโปรแกรมเข้ากับ Server โดยไปที่ Smart phone/Play store or app store ทำการดาวน์โหลดแอปพลิเคชัน Blynk-IOT for Arduino เมื่อติดตั้งแล้วเสร็จ ทำการเปิดแอปพลิเคชันขึ้นมา เลือก Create new account เลือกกดที่ 3 ปุ่มด้านล่าง เปลี่ยน blynk เป็น Custom แล้วกรอกค่า myao.nyvnc.com 9443 แล้วกด OK จากนั้นกรอก Email และ Password แล้วเลือก Create new account จากนั้นให้กดปุ่ม Scan QR Code แล้วนำโทรศัพท์มา Scan QR Code ในตัวโปรแกรมที่โหลดมา จะได้โปรแกรม (ดังภาพที่ 6.3)

ภาพที่ 6.3 การดาวน์โหลดแอปพลิเคชัน

จากนั้นให้กด Program 1 ครั้ง แล้วกดปุ่ม 6 เหลี่ยม ตั้งชื่อ Project ที่บรรทัดแรก ตามต้องการ จากนั้นเลื่อนหน้าจอลงเพื่อ Copy ค่า Token เพื่อนำไป Config ลงใน Node MCU หากเป็น Android จะมีคำว่า Copy ตรงคำว่า TOKEN หากเป็น IOS จะปรากฏ Token ให้กด Copy to clipboard

(5) ไปที่ setting /wifi จะปรากฏ wifi ใหม่ ชื่อ Smart_aiot เป็น Wifi ที่ Node MCU สร้างขึ้น ให้เข้าไปตั้งค่าที่ Node MCU โดยกด Smart_aiot เพื่อเพิ่มการเชื่อมต่อ หน้าจอการ config จะแสดงขึ้นมา ให้เลือก Config wifi แล้วเข้าไปที่ blynk Token กด 1 ครั้งแล้วเลือกวาง จากนั้นเลือก Wifi ที่ต้องการเชื่อมต่อ กรอก Password แล้วบันทึก /Save เมื่อ บันทึก/Save แล้วมาดูที่กล่องควบคุม จะได้ยินเสียงการทำงานของอุปกรณ์ หลังจากนั้นค่าต่างๆ ก็จะปรากฏขึ้นที่หน้าจอ

(6) สำหรับ Android การตั้งค่าดังนี้

ไปที่โปรแกรม Blynk IOT เลือกปุ่ม Δ หากยังเป็น สีเหลี่ยม ให้กดค้างไว้ ให้เป็น Δ แล้วกด 6 เหลี่ยม แล้วเลือกคัดลอกทั้งหมด/Copy all เพื่อ คัดลอก/Copy ค่า Token จากนั้นไปที่ Wifi เพื่อ Set ค่า Wifi ของ Node MCU เลือก Smart aiot แล้วทำการเชื่อมต่อถ้าไม่ขึ้นหน้าจอการตั้งค่า อาจเป็นไปได้ว่า อาจถูกขัดขวางจากโปรแกรมพวก anti-virus ให้เปิดโปรแกรม Web browser แล้วพิมพ์ 192.1.68.4.1 ซึ่งเป็น IP Address ที่จะเข้าหน้าจอตัดตั้ง แล้วเลือก Config wifi หน้าจอจะขึ้นเหมือนกับ IOS จากนั้นไปที่โปรแกรม กด OK ทำการ คัดลอก/Copy Token ให้ทำการกดสามเหลี่ยม เพื่อทำการ Run Program เป็นการรับค่าต่างๆ จาก BOARD เปิดทำการทดสอบระบบ ผู้ใช้สามารถกำหนดค่าต่างๆ เช่น อุณหภูมิ ความชื้น ให้ระบบทำงาน

แบบอัตโนมัติ หากต้องการเปลี่ยน Server ให้นำ Node MCU มาต่อกับคอมพิวเตอร์ แล้วไปที่ Driver ที่ดาวน์โหลดมา ไปที่ Flash เลือก win 64 เลือก ESP8266 FLASHER) แล้วดับเบิลคลิก Double click

ทั้งนี้ ระบบการติดตั้ง และการประยุกต์การใช้งาน วิทยากรนายนิรันดร์ สมพงษ์จะพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และคอยเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำกับเกษตรกรทุกคนที่เข้าร่วมโครงการ หรือผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการแต่มีความสนใจ นายนิรันดร์ พร้อมที่จะแลกเปลี่ยนและนำความรู้ จากการแลกเปลี่ยนมาทดลอง เพื่อพัฒนาระบบรองรับการใช้งานที่เอื้อประโยชน์กับเกษตรกรทุกพื้นที่ตามบริบทการใช้งาน ผ่านช่องทางออนไลน์ที่มี Server รองรับระบบและการใช้งาน

6.4.5 องค์ความรู้จากการสั่งสมประสบการณ์กระบวนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT

ความโดดเด่นที่เป็นองค์ความรู้ด้านการจัดการเกษตรของนายนิรันดร์ สมพงษ์ คือ องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับระบบน้ำ ดิน ปุ๋ย ที่เป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ประกอบด้วย (1) ระบบน้ำในพืชผักสวนครัวแบบกระเพาะหมูที่เหมาะสมกับพืชผักเกษตรปลอดสารพิษ ที่เน้นการใส่ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก หรือปุ๋ยพืชสดลงในถังน้ำแล้วปล่อยไปตามระบบการให้น้ำปกติ (2) ระบบน้ำการให้ปุ๋ยแบบท่อเวเนจูลี่ ผ่านการให้น้ำหยด การพ่นน้ำแบบละอองฝอย และระบบสปริงเกอร์ โดยใช้หลักการผสมปุ๋ยหมักลงในถัง ริดให้น้ำฉีดผ่านหัวฉีดด้วยความเร็วสูงจนเกิดแรงดันสูญญากาศ ทำให้ปุ๋ยไหลมาผสมกับน้ำในท่อส่งน้ำ โดยตัวจ่ายปุ๋ยทำจากข้อต่อพลาสติกของระบบน้ำ เกษตรกรสามารถประกอบขึ้นเองได้ (3) ระบบควบคุมน้ำการให้ปุ๋ยผักสวนครัวด้วยไฟฟ้า โดยการติดตั้งเครื่องควบคุมระบบน้ำ การให้ปุ๋ยพืชผักสวนครัวด้วยการตั้งเวลาเปิด-ปิดระบบน้ำ ในจุดหรือสถานที่เพาะปลูก ที่ระบบไฟฟ้าเข้าไม่ถึง โดยการเดินสายไฟเชื่อมต่อกับระบบกระแสไฟฟ้าสลับ 220 โวลต์ต่อท่อเชื่อมต่อกับระบบน้ำการให้ปุ๋ยแบบกระเพาะหมู เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาของนายนิรันดร์ สมพงษ์ที่ใช้ความรู้ ประสบการณ์ตรงจากการมองเห็นปัญหาในด้านการเกษตร ผนวกกับคุณสมบัติส่วนตัวที่มุ่งมั่น พัฒนาเป็นนวัตกรรมผ่านการทดลอง ประดิษฐ์ และสร้างประกอบเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ด้วยตัวเองอย่างไม่ย่อท้อ ใช้งบประมาณจำนวนไม่มาก สร้างทางเลือกให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงได้ จนกลายเป็นจุดถ่ายทอดนวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ที่เป็นที่รู้จักและขยายสู่พื้นที่อื่นๆ

กล่าวได้ว่า Smart Farm IOT นวัตกรรมเกษตรอัจฉริยะ Thailand 4.0 เกษตรกรรุ่นใหม่โครงการบ้านมั่นคงชนบท โดยนายนิรันดร์ สมพงษ์ ปัจจุบัน เป็นประธาน Young Smart Farmer ประธานเกษตรอินทรีย์ ประธานเกษตรแปลงใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา เป็นผู้ริเริ่มคิดค้นต่อสู้กับสภาพพื้นที่ ที่เป็นกรวด ไม่เหมาะกับการทำเกษตร แต่ในขณะเดียวกันชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แทบทุกครัวเรือนประกอบอาชีพทางการเกษตร ด้วยข้อจำกัดและความท้าทายที่ต้องการให้เกษตรกรและคนในชุมชนมีอยู่มีกิน จึงเป็นแรงผลักดันให้นายนิรันดร์ ประยุกต์ คิดค้นหานวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการและมีราคาถูกมาทดลองใช้ในพื้นที่ เพื่อแก้ปัญหาที่เป็นอยู่จากการทดลองทำ ทดลองใช้และเห็นผลลัพธ์จากการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี จนเริ่ม

เป็นที่รู้จักแก่เกษตรกรทั่วไปทั้งที่อยู่ในพื้นที่และนอกพื้นที่ได้เข้ามาศึกษาดูงานและเรียนรู้การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี จากการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งขยายผลให้กับเกษตรกรพื้นที่อื่นๆ อย่างต่อเนื่อง ทำให้นายนิรันดร์ สมพงษ์ ได้รับรางวัลระดับประเทศหลายรางวัล อาทิเช่น

(1) รางวัลชนะเลิศโครงการนวัตกรรมเพื่อสังคม โครงการ Green Impact คลินิกปลูกประเทศไทย ปี พ.ศ. 2562

(2) รางวัลชนะเลิศโครงการบ้านมั่นคงดีเด่น ระดับประเทศ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

(3) รางวัลเลิศรัฐระดับดีเด่น ประเภทร่วมใจแก้จน

(4) รางวัลสุดยอดนวัตกรรมช่างชุมชน จาก ช.การช่าง สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ และสถาบันเซนส์พีวชน ภายใต้มูลนิธิบูรณชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปี พ.ศ. 2564

(5) รางวัล วุฒิสภา ศรัทธาความดี โล่เกียรติคุณในฐานะผู้ทำความดีแก่สังคม

จากการเผยแพร่ ขยายผลนวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT ของนายนิรันดร์ อย่างต่อเนื่อง และจากการสนับสนุนการเผยแพร่ นวัตกรรมและเทคโนโลยีโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการใน 10 พื้นที่ ซึ่งปรากฏผลตามลำดับในหัวข้อถัดไป

6.5 เกษตรกรตัวอย่างตำบลปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมากับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT

ตัวอย่างเกษตรกรในพื้นที่ กับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT นายอาคม อายุ 56 สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) ภูมิลำเนาเดิมอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บิดา มารดามีอาชีพทำนาปลูกข้าว ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 126 หมู่ 4 ตำบลปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา มีอาชีพรับจ้างทำสวนมานานกว่า 20 ปี ในระหว่างที่รับจ้างทำสวน ในวันว่าง ก็ทำสวนของตนเองควบคู่ไปด้วย โดยเช่าที่ทำเนื้อที่ 1-2 ไร่ ค่าเช่าที่ดิน ปีละ 2,000 บาทต่อไร่ต่อปี อัตราค่าเช่าปัจจุบันในพื้นที่ตำบลปากช่อง คือ 6,000 บาทต่อไร่ต่อปี แต่เนื่องจากนายอาคม และภรรยาได้เข้ามาสานอัตราค่าเช่าจึงไม่สูงมากนัก

ในด้านการเกษตร นายอาคม และภรรยาได้ปลูกผักปลอดสาร ประเภทผักสลัด “สวนผักคุณทวี” มีสมาชิกในครอบครัวจำนวน 6 คน แต่เป็นแรงงานในภาคการเกษตร 2 คน คือ นายอาคม และภรรยา บางครั้งการทำงานในสวนทำไม่ทัน นายอาคมจะจ้างแรงงานเป็นรายวันเป็นครั้งคราว ซึ่งแรงงานรับจ้างในภาคการเกษตรในพื้นที่ปากช่องก็หายาก ขาดแคลน โดยเฉพาะเด็กหนุ่มจะไม่ให้ความสนใจรับจ้างแรงงานในภาคการเกษตรหรือสนใจทำการเกษตรด้วย แต่จะไปรับจ้างทำงานในอุตสาหกรรมบริการประเภทโรงแรม ที่พัก

หรืออุตสาหกรรม ลักษณะแปลงปลูกผัก จะยกพื้นสูงเป็นโต๊ะ ชนิดผักที่ปลูก 6 สายพันธุ์ ได้แก่ กรีนโอ๊ค (Green Oak Lettuce) เรดโอ๊ค (Red Oak Lettuce) คอส (Cos) เบบีคอส (Baby Cos) ฟินเลย์ไอซ์เบิร์ก (Frislice Iceberg Lettuce) บัตเตอร์เฮด (Butterhead Lettuce) ตลาดประจำที่รับซื้อจะอยู่อำเภอแก่งคอย มีรูปแบบการส่งสินค้ามี 3 วิธี (1) พ่อค้าจะเข้ามารับผลผลิตที่สวน (2) ส่งจุดนัดพบครึ่งทาง ที่อำเภอมากเหล็ก ระยะทางคนละครึ่ง 50:50 และ (3) ส่งทางรถไฟ

นายอาคม ธนีสรรณ์ และภรรยา เริ่มสนใจและหาความรู้เรื่อง Smart Farm IOT มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 ผ่านสื่อออนไลน์ Youtube แล้วทดลองซื้ออุปกรณ์มาต่อเองแต่ยังไม่ได้ติดตั้งเนื่องจากอุปกรณ์ที่ต่อมี วาล์วสำหรับเปิด-ปิด เพียง 4 ตัว ซึ่งไม่พอสักกับโต๊ะปลูกผักที่มีจำนวน 7 โต๊ะ เมื่อต้นปี พ.ศ. 2566 ภรรยา นายอาคมที่เป็นอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) ได้ทราบข่าวการจัดอบรมเรื่อง Smart Farm IOT ขององค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง มีวิทยากรอบรมให้ความรู้ คือ นายนิรันดร์ สมพงษ์ หลังจากนั้นนายอาคม จึงได้นำอุปกรณ์ที่ประกอบเองแล้วเดินทางไปพบนายนิรันดร์ สมพงษ์ ที่ สปก.ปากช่อง ในวันที่เดินทางไป เป็นวันที่นายนิรันดร์ กำลังจัดกิจกรรมอบรมการใช้ Smart Farm IOT ที่แปลง สปก. พอดี นายอาคมจึงได้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการในวันนั้นด้วยเลย พร้อมทั้งได้นำกล่องอุปกรณ์ที่ประกอบเองไปให้นายนิรันดร์ ได้ดูและช่วยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอีกเล็กน้อยเพื่อให้สามารถใช้งานให้เหมาะสมกับแปลงผักสลัดที่สวนโดยติดตั้งใช้วาล์ว 7 ตัวตามจำนวนโต๊ะยกพื้น การติดตั้งกล่องอุปกรณ์ควบคุม Smart Farm IOT จึงได้ดำเนินการเรียบร้อยเป็นไปตามความต้องการของการใช้งาน (ดังภาพที่ 6.4)

ด้วยความชำนาญ และการมีตลาดรับซื้อที่แน่นอน นายอาคม สามารถเพาะเมล็ดพันธุ์ผักทุก 1 สัปดาห์ และสามารถตัดผักขายได้ทุก 1 สัปดาห์ ตามปฏิทินการผลิตเพื่อให้ได้ปริมาณที่เพียงพอต่อการส่งตลาดประจำ และภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ โดยเฉพาะแรงงานในครัวเรือนที่มีเพียง 2 คน การผลิตหลักของนายอาคม มีหลักการลดต้นทุนคือใช้ปุ๋ยหมักที่ผลิตขึ้นเอง ในกรณีที่ทำปุ๋ยหมักไม่ทันไม่เพียงพอในบางช่วง นายอาคมจะลดความเสี่ยงโดยการซื้อปุ๋ยสกายอินทรีย์ ซึ่งเป็นปุ๋ยที่ขึ้นทะเบียนอินทรีย์ สามารถใช้ทดแทนปุ๋ยหมักที่ผลิตเองไม่ทันได้เพื่อให้มีผลผลิตส่งตลาดตามปริมาณความต้องการ นอกจากนี้ใส่ปุ๋ยหมักแล้ว นายอาคมยังผลิตมูลไส้เดือนสำหรับใส่ผักให้เติบโต สวยงามร่วมกับปุ๋ยหมักที่เน้นผลิตเองเป็นหลัก ปริมาณการผลิตมูลไส้เดือนสัปดาห์ละ 6 กระสอบ ผลิตได้ 100 กระสอบต่อ 1 สัปดาห์ ซึ่งเป็นปริมาณที่เพียงพอต่อการใส่ผักในสวนและเป็นปริมาณที่สามารถดำเนินการได้เอง แต่ถ้าหากบางสัปดาห์สามารถผลิตได้ปริมาณเยอะ ก็เพิ่มปริมาณการใส่แปลงผักเพิ่มขึ้น ทำให้คุณภาพผักของสวนคุณทวีรสชาติดี เป็นที่ชื่นชอบของผู้บริโภค ปริมาณผลผลิตผักเฉลี่ยต่อสัปดาห์ ประมาณ 50-80 กิโลกรัม มีหลักการผลิต คือ ผลิตให้พอดีมีตลาดรับซื้อแน่นอน และสอดคล้องกับจำนวนแรงงานในครัวเรือน 2 คน การผลิตให้สอดคล้องกับแรงงานก็เป็นการลดความเสี่ยงในระบบการผลิตได้อีกแนวทาง ถึงแม้ในบางครั้งอาจจะมีความเสี่ยงด้านโรคและศัตรูพืช ประเภทเชื้อราและแมลง ซึ่งนายอาคมก็เคยประสบมา ซึ่งเมื่อเกิดโรค ผักจะเสียหายมากการลดความเสี่ยงจึงต้องใส่ใจและดูแลเป็นพิเศษ

หลักคิดของนายอาคมกล่าวว่า “ การปลูกผักปลอดภัยจะสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับใส่ใจกับดินที่ทำเอาไว้ ถ้าดินไม่ดี ผักก็ไม่งาม แต่ถ้าดินดี ผู้ปลูกไม่ใส่ใจ ผักก็ไม่งามเช่นเดียวกัน การผลิตต้องพอประมาณ อย่าทำเกินกำลังจะดูแลไม่ทั่วถึง ต้องใส่ใจค่อนข้างละเอียด โชคดีมีผู้ช่วยดูแลแปลงผัก อย่าง “Smart Farm IOT” ทำให้ผมมีเวลาไปทำกิจการงานอย่างอื่นได้อีกหลายอย่าง เช่น เวลาขับรถเข้าเมืองที่โคราช ก็สั่งการผ่านมือถือให้ Smart Farm IOT ทำงานรดน้ำให้ ถ้าหากอยู่บ้านก็สั่งการผ่านมือถือเช่นเดียวกัน เพราะได้เอาเวลาที่เหลือจากเดิมต้องเดินวนในสวน รดน้ำวันละ 3 ครั้ง ๆ 1 ครั้งใช้เวลา ประมาณ 1 ชั่วโมง ดังนั้นการรดน้ำในแต่ละวันจะต้องใช้เวลา 3 ชั่วโมง ผมจึงนำเวลา 3 ชั่วโมงที่ประหยัดได้นี้ ไปงานอย่างอื่นที่มีประโยชน์แทน เช่น เพาะต้นกล้า ทำมูลปุ๋ยจากไส้เดือน เป็นงานในสวน นอกจากนี้ในครอบครัวมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมากขึ้น เพราะมีเวลาเพิ่มขึ้น เช่น ได้ดูแลหลานๆ ได้ไปรับไปส่งที่โรงเรียน ได้เดินทางไปทำธุระด้วยกันกับภรรยาได้ เกิดอบอุ่นไปไหนไปกัน ช่วยกันคิดช่วยกันกัน” (สัมภาษณ์เมื่อ 13 กันยายน 2566)

ภาพที่ 6.4 แปลงผักสลัดโดยใช้ระบบ Smart Farm IOT ของนายอาคม ธณีสรรณธ์ เกษตรกรพื้นที่ ตำบลปากช่อง
ที่มา: (ภิญญาพัชญ์ สมพงษ์, 2566)

6.6 เกษตรกรตัวอย่างตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา กับการประยุกต์ใช้ นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT

6.6.1 บริบทของพื้นที่ ตำบลโนนสมบูรณ์ เป็นตำบลหนึ่งตั้งอยู่ในอำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลร้อยละ 60 เป็นภูเขา สลับกับที่ราบ ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรและรับจ้างทั่วไป เนื่องจากจังหวัดนครราชสีมามีโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่งที่สร้างงานและอาชีพรับจ้างให้กับคนในชุมชน สำหรับบริบทภาพรวมสำคัญของพื้นที่ ผู้ศึกษาได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 แล้ว

อย่างไรก็ตามในส่วนเนื้อหาที่นำเสนอในบทนี้ จึงเป็นเพียงการนำเสนอสภาพบริบทของพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม เพื่อเชื่อมโยงสู่มิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ของเกษตรกรตัวอย่างที่ได้สมัครใจเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตร “การสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT” เพื่อนำเสนอเป็นกรณีศึกษาที่จะนำผลการอบรมเชิงปฏิบัติการไปประยุกต์ใช้ในภาคการเกษตรตามภูมิ วัฒนธรรมของเกษตรกร

6.6.2 แผนพัฒนาท้องถิ่นระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลโนนสมบูรณ์ ด้านการเกษตรกรรม สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มีความผันผวนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลกระทบกับการดำรงชีวิตของประชาชนในหลายด้าน ในด้านการเกษตรกรรม ส่งผลกระทบต่อระบบการผลิต และผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งเกี่ยวข้องกับความมั่นคงด้านอาหารของคนในชุมชน ระบบนิเวศน์ต่างๆ ที่อยู่รายรอบมีความเสื่อมโทรมจากการใช้ทรัพยากรที่ขาดความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการทำการเกษตร การใช้ชีวิตประจำวันของคนในชุมชน ที่มีส่วนสร้างผลกระทบกับสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในพื้นที่ตำบลโนนสมบูรณ์ทุกคน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิตประจำวัน และ การปรับเปลี่ยนแนวทางการเกษตรของเกษตรกร เพื่อรับมือกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง เกษตรกรก็ต้องทำการเกษตรกรรมที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกัน ในขณะที่เทศบาลตำบลโนนสมบูรณ์ที่เป็นองค์กรที่ใกล้ชิดในการดูแลประชาชน ได้สนับสนุนส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต สนับสนุนบทบาทเยาวชน กลุ่มสตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อาสาสมัครเกษตรกรประจำหมู่บ้าน (เทศบาลตำบลโนนสมบูรณ์, 2566)

ดังนั้นเทศบาลตำบลโนนสมบูรณ์ จึงมีแผนพัฒนาท้องถิ่นในการพัฒนาด้านการเกษตรที่เป็นหัวใจหลักของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ เพื่อให้เกษตรกรได้บริหารจัดการทรัพยากรที่เป็นปัจจัยการผลิตทั้งดิน น้ำ ปุ๋ย ได้อย่างบูรณาการเกิดประโยชน์ในระยะยาว รวมทั้งสนับสนุนให้เกษตรกรในพื้นที่ได้ริเริ่มนำพลังงานทางเลือกเข้ามาประยุกต์ใช้ด้านการเกษตรในระบบการผลิตและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ตามยุทธศาสตร์ แผนพัฒนาท้องถิ่นระยะ 5 ปี ของเทศบาลตำบลโนนสมบูรณ์ จึงพบว่า แผนดังกล่าวได้ให้ความสำคัญกับ

กิจกรรมทางการเกษตรในพื้นที่ สนับสนุนให้เกษตรกรได้ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ในระบบการเกษตรซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเป็นหลักคิดในด้านการเกษตรที่ต้องสร้างสมดุลสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นควบคู่กับการใช้พลังงานทางเลือกเพื่อตอบสนองทิศทางของโลกที่มีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นธรรม

การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการโครงการ “การสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT” ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ให้กับเกษตรกร นับว่าเป็นการพัฒนาทักษะด้านการเกษตรสมัยใหม่ ให้เกิดแนวความคิดการเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิตทางการเกษตร โดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรพื้นที่ตำบลโนนสมบูรณ์ ที่จะสามารถนำสู่การพัฒนาอาชีพ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในอนาคต เป็นการส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายด้านการเกษตรสร้างเศรษฐกิจชุมชน

6.6.3 เกษตรกรตัวอย่างที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็น Young Smart Farmer จากเกษตรอำเภอเสิงสางในพื้นที่ คุณชาญชัยชนะ ทิพย์รีย์ อายุ 36 ปี สำเร็จการศึกษาในระดับ ประกาศนียบัตร (ปวส.) สาขาอิเล็กทรอนิกส์ นับว่าเป็นผู้มีบทบาทในการนำด้านการเกษตรในพื้นที่ตำบลโนนสมบูรณ์ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำบ่อปลา (เลี้ยงปลาดุก) ปลูกไม้ผล และเพาะเห็ดจำหน่าย โดยผลิตภัณฑ์หลักที่สร้างรายได้ให้กับคุณชาญชัยชนะ ทิพย์รีย์ คือ การเพาะเห็ดจากฟางข้าว มีหลายชื่อแต่ละชนิดมีคุณค่าทางโภชนาการ เช่น เห็ดนางนวล เห็ดนางรมทอง เห็ดนางรมฮังการี เห็ดนางรมเทา และเห็ดนางฟ้าภูฐาน แต่ก่อนที่จะหันมาประกอบอาชีพเพาะเห็ด นายชาญชัยชนะ ทิพย์รีย์ ได้ประกอบอาชีพและเปลี่ยนอาชีพมาอย่างหลากหลาย เช่น ทำเชียงใหม่ ขยายอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ รับจ้างทั่วไป ทำงานในโรงงาน และอาชีพสุดท้ายก่อนจะหันมาทำการเกษตรคือ การจำหน่ายสินค้าออนไลน์ เนื่องจากตลาดสินค้าออนไลน์ขณะนั้นกำลังเติบโตตามกระแสผู้บริโภค ที่เน้นซื้อสินค้าผ่านระบบออนไลน์ที่สะดวกและง่ายตาย แต่ด้วยสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 สินค้าที่นำเข้ามาจำหน่ายไม่สามารถจำหน่ายได้ แต่นายชาญชัยชนะ ทิพย์รีย์ ได้ประเมินศักยภาพของตนเองและรู้ว่ามีความสามารถในการจำหน่ายสินค้าผ่านระบบออนไลน์ สุดท้ายได้แนวความคิดหาสินค้าที่สามารถผลิตเองและจำหน่ายเองผ่านระบบออนไลน์ จึงเป็นที่มาของการเพาะเห็ดจำหน่าย

จากการแสวงหาความรู้ เทคนิค วิธีการเพาะเห็ดที่หลากหลายวิธี หลากหลายวิทยากรอบรม จากสถาบันต่างๆ ด้วยเหตุบังเอิญนายชาญชัยชนะ ทิพย์รีย์ ได้ไปพบองค์ความรู้การเพาะเห็ดจากฟางข้าว ซึ่งตอบโจทย์ความต้องการของนายชาญชัยชนะ ทิพย์รีย์ เนื่องจากมองว่าผลิตจากวัตถุดิบที่หาง่ายในชุมชนประเภทฟางข้าว นายชาญชัยชนะ ทิพย์รีย์ จึงได้สมัครเข้าอบรมหลักสูตรการเพาะเห็ดจากฟางข้าว ซึ่งค่าอบรมตลอดหลักสูตรราคาไม่สูงมาก รายละเอียดการอบรมของหลักสูตรจะวางเป็นระบบเริ่มจากการผลิตในระดับพื้นฐานจนสามารถต่อยอดไปสู่ระดับการผลิตที่เป็นอุตสาหกรรม ด้วยความมุ่งมั่นของนายชาญชัยชนะ ทิพย์รีย์ เองที่ขณะนั้นมีทุนตั้งต้นจากการเก็บออมในขณะที่ทำอาชีพอื่นอยู่ก่อนแล้ว จึงใช้เงินสะสมซึ่งเป็นทุนภายในสำหรับการเริ่มต้นซื้อวัตถุดิบ รวมถึงอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตเห็ด

การผลิตเห็ดของนายชาญชัยชนะ ทิพย์รีย์ จึงได้เริ่มต้นขึ้นนับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี ที่เหมาะสมกับการผลิตเห็ด เนื่องจากเครื่องอุปกรณ์การผลิตเห็ดมีรายละเอียด package ไอโอทีติดมากับอุปกรณ์ด้วย เพราะการผลิตเห็ดต้องใช้โรงเรือนระบบปิด ควบคุมด้วยสมาร์ทโฟน พอเริ่มใช้งานทำให้ทราบว่าระบบมีข้อจำกัดในการเติมน้ำ ที่สามารถเติมได้เพียงหนึ่ง พันลูกบาศก์เมตร ซึ่งไม่เพียงพอต่อการใช้งาน อีกทั้ง ระบบการเกษตรของนายชาญชัยชนะ ทิพย์รีย์ ผสมผสาน ระหว่าง การดูแลบ่อปลา การจัดการโรงเพาะเห็ด และการดูแลไม้ผล ซึ่งการใช้งานไม่สามารถรวมอยู่ในสมาร์ตโฟนเครื่องเดียวได้ เพื่อให้ครอบคลุมการใช้งาน นายชาญชัยชนะ ทิพย์รีย์ ต้องซื้อสมาร์ตโฟนเป็นจำนวนถึง 3 เครื่อง สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นโจทย์ความต้องการใช้งานของนายชาญชัยชนะ ทิพย์รีย์ ที่ทำให้ต้องมองหา นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับการใช้งานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเกษตรกรรมที่ดำเนินการอยู่

ด้วยคุณลักษณะส่วนตัวที่เป็นผู้แสวงหาความรู้ด้านการเกษตรอย่างต่อเนื่อง และมุ่งมั่นตั้งใจใน อาชีพ จึงได้เข้าอบรมกับเกษตรอำเภอเสิงสาง และได้พบกับนวัตกรรม นายนิรันดร์ สมพงษ์ ที่มาทำหน้าที่เป็น วิทยากรอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี IOT โดยได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับวิทยากร ทำให้เห็นความแตกต่างของระบบที่นายนิรันดร์ สมพงษ์ ได้พัฒนาขึ้น สามารถเติมน้ำได้มากกว่าที่ซื้อจากตลาด ทั่วไป ถึงหนึ่งล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการใช้งานและเหมาะสมกับบริบททาง การเกษตรของนายชาญชัยชนะ ทิพย์รีย์ ที่การจัดการควบคุมระบบโรงเพาะเห็ด การดูแลไม้ผล และการ จัดการบ่อปลาสามารถรวมไว้ในแพลตฟอร์มเดียวหรือสั่งการ ควบคุมจากสมาร์ตโฟนเครื่องเดียวได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้เริ่มใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563

ด้วยคุณสมบัติของนวัตกรรมและเทคโนโลยี ที่นายนิรันดร์ สมพงษ์ได้พัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง สามารถตอบสนองบริบททางการเกษตรในระบบการผลิตแบบผสมผสานได้เป็นอย่างดี ทำให้นายชาญชัยชนะ ทิพย์รีย์ ยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี พร้อมทั้งตัดสินใจนำมาประยุกต์ใช้เพราะมองเห็นประโยชน์ที่จะ เกิดขึ้น สะท้อนจากการให้สัมภาษณ์ว่า “การนำระบบ ใช้ไอโอทีมาประยุกต์ใช้ สามารถช่วยดูแลกิจกรรม ทางการผลิตเห็ดได้เป็นอย่างดี ทำให้มีเวลาในช่วงเย็นไปจำหน่ายอาหารและสินค้าตามตลาดนัด และสตรีทฟู้ด (Street food) ได้เพิ่มขึ้น โดยไม่ต้องคอยปรับลดอุณหภูมิสูงอยู่ต่ำอยู่ตลอดเวลาแต่ให้ระบบเป็นตัวควบคุม อุณหภูมิ หากอุณหภูมิสูงไปเครื่องก็เปิดระบบน้ำ พัดลมดูดความเย็นเข้ามาถ้ายังไม่พอก็เพิ่มระบบหมอกถ้า อุณหภูมิยังไม่ลดอีกก็มีระบบอัลตราโซนิกเข้ามาช่วยลดอุณหภูมิควบคุมความชื้นให้ก่อนเห็ด ผลิตดอกเห็ด ออกมาได้สมบูรณ์ รสชาติดีแล้วก็มีปริมาณมากเพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภคในตลาด นอกจากนี้ยังทำให้ไม่ต้องสูญเสียเวลาที่ต้องคอยเดินรดน้ำดูแลปลาในบ่อ ดูแลระบบการให้น้ำไม้ผล ทุเรียน และเงาะรอบขอบบ่อ” (สัมภาษณ์ 7 กรกฎาคม 2566)

ทั้งนี้ พื้นที่ตำบลโนนสมบูรณ์ ได้รวมกลุ่มกันจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนภายใต้ชื่อ “วิสาหกิจ ชุมชนเกษตรยุคใหม่ตำบลโนนสมบูรณ์” ผลิตเห็ดสะอาดปลอดภัยดี ทำจากฟางข้าว โดยใช้วัตถุดิบของ

สมาชิกในกลุ่มที่ทุกคนมีที่นา หลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวจะมีฟางเป็นวัตถุดิบคงเหลือ แล้วนำวัตถุดิบคงเหลือนั้นมาใส่เครื่องหมนป่น แล้วนำไปทำก้อนเห็ดให้สมาชิกกลุ่มนำไปดูแล เมื่อเก็บผลผลิตสมาชิกกลุ่มจะเอามารวมกันจำหน่ายเป็นการช่วยเหลือกันด้านการตลาด โดยมีการประยุกต์ระบบอุปกรณ์ควบคุมสมาร์ทไอโอที (ดังภาพที่ 6.5)

6.6.4 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากพัฒนาการเกษตรอย่างต่อเนื่อง โดยนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีไปประยุกต์ใช้ในการเกษตรผสมผสานในพื้นที่ตำบลโนนสมบูรณ์ ของ Young Smart Farmer นายชาญชัยชนะ ทิพย์รีย์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความพร้อมด้านทุนภายในที่สามารถลงทุนต่อยอดในระดับที่ไม่ก่อให้เกิดความเสี่ยงมากเกินไปที่จะบริหารจัดการได้เป็นแบบอย่างให้เกษตรกรรุ่นใหม่ที่จะหันมาประกอบอาชีพด้านการเกษตร และมีการรวมกลุ่มทางสังคมที่ช่วยเหลือกันด้านการผลิตที่รวบรวมวัตถุดิบคงเหลือมาผ่านกระบวนการที่สามารถนำไปใช้ต่อยอดได้ เช่น ฟางข้าวกลายเป็นก้อนเห็ด และนำก้อนเห็ดให้กลุ่มไปเพาะเมื่อเติบโตเต็มที่ก็นำมารวมกลุ่มกันจำหน่ายผ่านระบบการตลาด ราคาจำหน่ายก้อนเห็ด 30 บาทต่อก้อน ราคาจำหน่ายปลีดอกเห็ดกิโลกรัมละ 100 บาท นอกจากการรวมกลุ่มกันแล้วผู้นำ Young Smart Farmer ได้สร้างบทบาทเพิ่มเติมนอกจากเป็นเกษตรกรที่ลงมือปฏิบัติจนเห็นผลเป็นรูปธรรมแล้ว ได้ทำหน้าที่เป็นวิทยากรให้ความรู้แก่กลุ่มสตรีแม่บ้าน และกลุ่มเกษตรกรที่เป็นกลุ่ม Young Smart Farmer ด้วยกันเองเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจในการเพาะเห็ดที่มีหลักการบริหารจัดการที่เน้นการจัดการความเสี่ยงโดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดการ ที่มีความเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐในระดับตำบล ระดับอำเภอทำให้นายชาญชัยชนะ ทิพย์รีย์ ที่เป็นผู้นำกลุ่มมองเห็นโอกาสในการพัฒนาต่อยอดและการหนุนเสริมจากภาครัฐ โดยได้วางแผนเรื่องการแปรรูปเห็ด โดยมีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มาเป็นวิทยากรอบรม ทำให้เห็นภาพการต่อยอดดำเนินการเหมือนชี้แนะแนวทางว่าการแปรรูปต้องไปจุดไหน ไปหาใคร ให้เขาดูแลให้ตรงมาตรฐาน เรื่องแปรรูปก็ไม่น่าเป็นห่วงครับแค่รอผลผลิตในพื้นที่ได้ในอนาคต

ภาพที่ 6.5 การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา
ที่มา: (สุภาวดี ขุนทองจันทร์, 2566)

6.7 เกษตรกรตัวอย่างตำบลสามเมือง อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมากับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT

6.7.1 บริบทพื้นที่ ตำบลสามเมือง เป็นตำบลหนึ่งตั้งอยู่ในอำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของตำบลเป็นที่ราบลุ่ม ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ประชากรมีอาชีพเกษตรกรรมทำนาและปศุสัตว์ประเภทโค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ ห่าน และเลี้ยงปลา ซึ่งเกษตรกรในพื้นที่ทำการเกษตรโดยพึ่งพาแหล่งน้ำตามธรรมชาติลำห้วยยาง และลำห้วยอีสานเขียวเป็นหลัก สำหรับบริบทภาพรวมสำคัญของพื้นที่ ผู้ศึกษาได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 แล้ว

อย่างไรก็ตามในส่วนเนื้อหาที่นำเสนอในบทนี้ จึงเป็นเพียงการนำเสนอสภาพบริบทของพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม เพื่อเชื่อมโยงสู่มาตรการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ของเกษตรกรตัวอย่างที่มีความสนใจเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตร “การสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT” เพื่อนำเสนอเป็นกรณีศึกษาที่จะนำผลการอบรมเชิงปฏิบัติการไปประยุกต์ใช้ในภาคการเกษตรตามภูมิวิเวศน์ของเกษตรกร

6.7.2 แผนพัฒนาท้องถิ่นระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ขององค์การบริหารส่วนตำบลสามเมือง ภายใต้คำขวัญตำบล “สามเมืองน่าอยู่ ก้าวสู่ประชาคมอาเซียน น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่คุณธรรมภิบาล

บริการสาธารณะเป็นเลิศ ” ทั้งนี้หากพิจารณาแผนงานส่งเสริมด้านการเกษตรกรรมในพื้นที่ พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลสามเมือง มุ่งหวังให้ตำบล เป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิพันธุ์ดีและสินค้าด้านการเกษตรที่สามารถผลิตได้ในพื้นที่ตามความเชี่ยวชาญของเกษตรกร จึงได้ส่งเสริม สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันด้าน เกษตรกรรม ยกกระดับมาตรฐานการผลิต และการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตร เพิ่มปริมาณคุณภาพการผลิต ส่งเสริมเกษตรปลอดภัย เกษตรอินทรีย์ สนับสนุนให้รวมกลุ่มอาชีพ กลุ่มเกษตรกร ร่วมมือกันลดต้นทุนการผลิต เพิ่มช่องทางการตลาดแปรรูปสินค้าเกษตร พัฒนาความรู้ด้านวิชาการ ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรและเครือข่ายเกษตรกร เร่งรัดสร้างอาชีพเพื่อ ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ และพืชเศรษฐกิจเพื่อสร้างรายได้

หากพิจารณาตามแผนพัฒนาท้องถิ่นด้านการเกษตรแล้ว การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการโครงการ “การสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT” ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ให้กับเกษตรกร นับว่าเป็นการพัฒนาทักษะด้านการเกษตรสมัยใหม่ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนแนวคิดการเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิตทางการเกษตร โดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรพื้นที่ตำบลสามเมือง ที่จะสามารถนำสู่การพัฒนาอาชีพ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในอนาคต เป็นการส่งเสริมให้เกิด เครือข่ายด้านการเกษตรสร้างเศรษฐกิจชุมชน

6.7.3 เกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นตัวอย่างเกษตรกรในพื้นที่ นายธนยศ ทองภูธรณ์ อายุ 57 ปี ปัจจุบันพักอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 129 หมู่ 4 บ้านโนนสำราญ ตำบลสามเมือง อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีครุศาสตรบัณฑิต แต่มีพื้นฐานทางด้านช่างโดยได้รับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ช่างอิเล็กทรอนิกส์ หลังจากสำเร็จการศึกษาได้ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมผลิตจักรยานยนต์ควาซากิ เป็นบริษัทของญี่ปุ่น ที่กรุงเทพมหานคร พร้อมกับภรรยา ในตำแหน่งงานด้านการตลาดและการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และเมื่อทำงานได้ซักระยะหนึ่ง คุณธนยศได้ออกจากงานด้วยความสมัครใจ แล้วปรับเปลี่ยนอาชีพมาค้าขายสินค้าผ่านทางออนไลน์ ซึ่งขณะนั้นตลาดการขายสินค้าออนไลน์กำลังเติบโต จากการเติบโตของตลาดดังกล่าว ทำให้คนอื่นๆ หันมาทำการตลาดออนไลน์จำนวนมากเช่นกัน สุดท้ายนายธนยศ รู้สึกว่ายอดขายเริ่มตก ภรรยาจึงอยากให้นายธนยศ กลับมาดูแลบ้านและปรับเปลี่ยนอาชีพมาทำการเกษตรกรรม เนื่องจากได้รับที่นามรดก จำนวน 12 ไร่ ซึ่งเป็นที่นามรดกของภรรยาอยู่ที่ ตำบลสามเมือง อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา

นายธนยศ จึงได้กลับบ้านมาบุกเบิกที่นาตามที่ภรรยาร้องขอ ซึ่งขณะนั้น ประมงอำเภอสีดา ต้องการหาเกษตรกรที่สนใจเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา นายธนยศจึงสนใจและเข้าร่วมโครงการ เริ่มจากปรับเปลี่ยนที่นาเป็นการขุดบ่อเลี้ยงปลาและเลี้ยงกุ้ง 3 บ่อ และขุดคลองไถ่ๆ กับบ่อกุ้งและบ่อปลา สำหรับเก็บกักน้ำสำรอง และร่วมเป็นเครือข่ายกับฟาร์มที่เพาะพันธุ์ลูกปลา เพื่อรับเอาลูกปลามาเพาะเลี้ยงเพื่อจำหน่ายซึ่งทำให้มีรายได้ และมีช่องทางการขายทั้งตลาดในประเทศและตลาดต่างประเทศ ส่งขายที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน

ลาว (สปป.ลาว) แต่เนื่องจากสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 2019 ทำให้นายธนยศ ต้องลดปริมาณการผลิตลง และหันมามุ่งเน้นทำการเกษตรแบบผสมผสานโดย ปลูกพืช ผัก กัญชง ไม้ผล ในระยะแรกที่ปลูก นายธนยศ ไม่ได้ตั้งเป้าหมายอะไรไว้มากเท่าใดนัก เนื่องจากปลูกเพราะไม่ต้องการปล่อยให้พื้นที่ว่างเปล่า และเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในช่วงสถานการณ์โควิดระบาด

อย่างไรก็ตาม จุดเริ่มต้นที่ทำให้ นายธนยศ พลิกผันและเอาจริงเอาจังในด้านเกษตรผสมผสาน คือ เกษตรอำเภอเสีตามีโครงการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกฝรั่งในพื้นที่ของเกษตรกร โดยนำต้นฝรั่งมอบให้ครัวเรือนที่สนใจปลูกในพื้นที่ตำบลสามเมือง จำนวน 40 ครัวเรือน ครัวเรือนละประมาณ 10-20 ต้น เมื่อเกษตรกรที่ได้รับต้นฝรั่งไปปลูกได้ระยะหนึ่งเกษตรอำเภอเสีตา จะออกติดตามประเมินผลของโครงการ ปรากฏว่าในพื้นที่ตำบลสามเมือง ผลผลิตฝรั่งและต้นฝรั่งที่ยังคงเหลืออยู่มีเพียงในแปลงของนายธนยศ เท่านั้น ส่วนของเกษตรกรในพื้นที่รายอื่น ไม่มีผลผลิตและการเจริญเติบโตของฝรั่งให้ประเมินผลได้เลย จากจุดเริ่มต้นนี้ ทำให้เกษตรอำเภอมองเห็นศักยภาพและความสามารถด้านการเกษตรของนายธนยศ จึงได้ส่งเสริมสนับสนุนให้นายธนยศเป็นตัวอย่างเมื่อก้าวเข้าสู่เกษตรกรเต็มตัวแล้ว นายธนยศ ได้ลงมือทำการเกษตรผสมผสานบนพื้นที่ 12 ไร่ แล้วรู้สึกถึงคุณค่าที่เกิดขึ้นและเริ่มซึมซับในวิถีการเกษตร นับตั้งแต่นั้นมานายธนยศ จึงได้ขยายแปลงปลูกแบบผสมผสานมีพืชหลากหลายชนิด และเลี้ยงปลาในบ่อ 2 ชนิดคือ ปลานิลแปลงเพศกับปลาตะเพียน จึงได้จัดสรรพื้นที่โดยขยับขยายปรับปรุงจากที่นาทำเป็นที่อยู่อาศัยเป็นบ้านสวน กลายเป็นพื้นที่ให้เกษตรกรที่อยู่ในจังหวัดได้เข้ามาเรียนรู้ และศึกษาแหล่งดูงานเป็นที่รู้จักของนายอำเภอ เกษตรอำเภอของจังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันแปลงเกษตรของนายธนยศ ได้เป็นศูนย์เรียนรู้เครือข่ายด้านการประมง ตามโครงการเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร โดยทำเกษตรผสมผสานปลูกพืชและเลี้ยงปลาอย่างเป็นสัดส่วน

ด้วยวิถีของการเกษตร ที่ทำเพียงคนเดียว ตื่นเช้าขึ้นมาในตอนเช้าต้องเดินรดน้ำ ด้วยพื้นที่ 12 ไร่ ประกอบกับลักษณะพื้นที่เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสการปลูกพืชปลูกตามลักษณะริมน้ำบ่อริมคลองไม่ได้ปลูกอยู่ในที่เดียวกันแต่กระจายทั่วพื้นที่ เวลาดูแลทำให้นายธนยศ รู้สึกเมื่อยล้าและใช้เวลามากในแต่ละวันกับการเดินรดน้ำ ทำให้นายธนยศเริ่มมองหาเครื่องมือและอุปกรณ์มาช่วย เริ่มจากการใช้ปั้มน้ำ แต่ก็มีข้อจำกัดเนื่องจากกำลังไฟฟ้าไม่เพียงพอใช้มอเตอร์ในการรดน้ำ จึงพบว่ายังมีปัญหาอยู่หลายอย่าง เช่น ระบบไฟฟ้า ระบบที่เป็นอุปกรณ์ส่วนหัวในการรดพวท้อ สปริงเกอร์ จนวันหนึ่งเป็นเหตุบังเอิญ นายธนยศ ได้เข้าไปดูอุปกรณ์ในร้านค้าออนไลน์ Shopee, Lazada หรือ Facebook แล้วได้พบกล่องสมาร์ตฟาร์มไอโอที ที่มีการตั้งเวลาโดยใช้ไทม์เมอร์ในการเปิด-ปิด ทำให้นายธนยศ เริ่มสนใจและคิดว่าอุปกรณ์ประเภทนี้จะช่วยตอบโจทย์ความต้องการได้ด้วยเหตุบังเอิญอีกครั้ง เมื่อผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 เป็นยังสมาร์ตฟาร์มเมอร์ ได้รับกล่องไอโอทีเข้ามาใช้ในแปลงเกษตร แต่เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านยังมีข้อจำกัดในการใช้งาน เนื่องจากที่นาอยู่ไกลจากหมู่บ้านไม่มีไฟฟ้าใช้ผู้ใหญ่บ้าน เลยเอากล่องสมาร์ตฟาร์มไอโอทีมาให้ นายธนยศ ได้ทดลองใช้

6.7.4 ผลการทดลองใช้สมาร์ทฟาร์มไอโอที ของนายธนยศ ในช่วงแรกๆ ก็มีข้อจำกัดเรื่องสัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่มี Wi-Fi และข้อจำกัดในเรื่องขนาดท่อและจำนวนท่อพีวีซีที่ต้องใช้ ปรากฏว่าในกล่องสมาร์ทไอโอที มีหมายเลขโทรศัพท์สำหรับการติดต่อกับ นายนิรันดร์ สมพงษ์อยู่ ทำให้นายธนยศได้โทรศัพท์พูดคุยและได้ให้รายละเอียดความต้องการใช้งานระบบน้ำ 4 โซน ควบคุมสั่งจ่ายโดยมอเตอร์ แต่การใช้งานในแต่ละโซนไม่พร้อมกัน ต้องการที่จะใช้งานทีละโซน โซนนี้หยุดโซนนี้ทำงาน เนื่องจากระยะท่อยาวแรงดันน้ำอาจจะไม่พอหรือถ้าหากปล่อยน้ำพร้อมกันในคราวเดียวหลายโซน จากนั้นนายธนยศได้ เดินทางไปพบนายนิรันดร์ สมพงษ์ที่ตำบลปากช่อง อำเภอปากช่อง โดยให้นายนิรันดร์ ทำกล่องเพิ่มจากหนึ่งโซนเป็นสี่โซนให้พร้อมทั้งแนะนำวิธีต่างๆ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของที่มาของการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี เชิงพื้นที่จนถึงปัจจุบันนี้ และเมื่อมีโอกาสจะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พร้อมทั้งได้เข้าอบรมสัมมนาและแจ้งโจทย์ความต้องการใช้งานนวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT ที่เกิดขึ้นในการประยุกต์ใช้เป็นระยะๆ เพื่อตอบสนองความต้องการใช้งานตามบริบทที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ดังภาพที่ 6.6)

นายธนยศ กล่าวว่า “การใช้สมาร์ทฟาร์มไอโอทีทำให้การเกษตร ช่วยประหยัดแรงงานสามารถทำงานได้คนเดียว และปัจจัยการผลิตประเภทน้ำ เนื่องจาก สามารถกำหนดการเปิด-ปิดให้การทำงานของตัวปั๊มได้ ถ้าเป็นลักษณะของการใช้สายยางฉีด จะไม่สามารถควบคุมการกระจายของน้ำได้ดี แต่เมื่อใช้สมาร์ทฟาร์มไอโอทีแล้ว สามารถเลือกหัวสปริงเกอร์ที่เหมาะสมกับลักษณะของพืช อย่างเช่นถ้าปลูกต้นไม้ต้นเล็กหากใช้หัวสปริงเกอร์ที่หมุนเหวี่ยงได้รอบทิศทาง 360 องศาต้นไม้จะไม่ค่อยโดนน้ำแต่จะไปโดนพวกหญ้า หรือวัชพืชอื่นๆ ด้านข้างมากกว่าแต่ถ้าหากเลือกหัวสปริงเกอร์ที่หมุนระดับ 180 องศาจะเหมาะสมกับพืชและพื้นที่ทำให้ประหยัดน้ำได้มากกว่า” (สัมภาษณ์ 7 กรกฎาคม 2566)

ภาพที่ 6.6 การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ของเกษตรกรคุณธนยศ ทองภูธรณ์ ตำบลสีดา อำเภอสามเมือง จังหวัดนครราชสีมา
ที่มา: (สุภาวดี ขุนทองจันทร์, 2566)

6.8 เกษตรกรตัวอย่างตำบลวังกะทะ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมากับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT

6.8.1 บริบทพื้นที่ตำบลวังกะทะ เป็นตำบลหนึ่ง ตั้งอยู่ในอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา เป็นตำบลที่มีเนื้อที่กว้าง ตั้งอยู่ใกล้อุทยานเขาใหญ่และวังน้ำเขียว ในตำบลมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ลักษณะภูมิประเทศเป็นแอ่งจนได้ชื่อว่าวังกะทะ สำหรับบริบทภาพรวมสำคัญของพื้นที่ ผู้ศึกษาได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 แล้ว ในส่วนเนื้อหาที่นำเสนอในบทนี้ จึงเป็นเพียงการนำเสนอสภาพบริบทของพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม เพื่อเชื่อมโยงสู่มิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ของเกษตรกรตัวอย่างที่ได้สมัครใจเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตร “การสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT” เพื่อนำเสนอเป็นกรณีศึกษาที่จะนำผลการอบรมเชิงปฏิบัติการไปประยุกต์ใช้ในภาคการเกษตรตามภูมินิเวศของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่ มีกิจกรรมทางการเกษตรที่สำคัญเหมาะสมกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ได้แก่ การทำนา ปลูกพืชไร่มันสำปะหลัง ข้าวโพด พืชสวน ยางพารา และไม้ผล ขนุน เลี้ยงสัตว์ประเภท ไก่ สุกร โค มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ฝายน้ำล้น อ่างเก็บน้ำ สระน้ำสาธารณะเป็นปัจจัยหลักที่ส่งเสริมด้านการเกษตร สภาพดินในพื้นที่เป็นดินผสมระหว่างดินร่วนปนทราย เหมาะกับการเพาะปลูกพืชบางชนิด ทั้งนี้

ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาโรงงานผลิตแปง้ำมันสำปะหลังหลายโรงงาน ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกพืชไร่ประเภทมันสำปะหลังเพื่อป้อนโรงงานมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 35.4 รองลงมาปลูกไม้ผล คิดเป็นร้อยละ 3.12 การปศุสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 0.33 ในขณะที่การทำนา ปลูกข้าวสัดส่วนน้อยที่สุด มีเพียงร้อยละ 0.09 (องค์การบริหารส่วนตำบลวังกะทะ, 2564) อย่างไรก็ตามด้วยบริบทของพื้นที่ ที่มีลักษณะทางกายภาพที่ติดกับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่และวังน้ำเขียว ทำให้พื้นที่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่มีผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและบริการประเภท ร้านอาหาร โรงแรม ที่พักเข้ามาลงทุนในพื้นที่ ทำให้ประชาชนในพื้นที่เข้าไปเป็นแรงงานรับจ้างในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทำให้มีอาชีพเสริมหรืออาชีพรองจากการรับจ้างทั่วไป ส่งผลให้มีรายได้เพิ่มขึ้นนอกจากรายได้ด้านการเกษตรแต่เพียงอย่างเดียว

6.8.2 แผนพัฒนาท้องถิ่นด้านการเกษตร ข้อมูลจากแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลวังกะทะ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ได้จัดลำดับการพัฒนาตามประเด็นที่ประชาชนในท้องถิ่นต้องการ ได้แก่ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการจัดสวัสดิการสังคม ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กีฬาและนันทนาการ ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ การเกษตรและการท่องเที่ยว จากข้อมูลแผนพัฒนาท้องถิ่น หากพิจารณาด้านการเกษตร พบว่า การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลวังกะทะค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับการพัฒนาด้านอื่นๆ อย่างไรก็ตามด้วยบริบทของพื้นที่และประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกฉบับ ต่างมีวาระการพัฒนาในด้านเกษตรกรรมเพื่อยกระดับเกษตรกรในทุกพื้นที่ของประเทศไทยให้มีทักษะด้านการเกษตรที่ก้าวหน้าให้มีขีดความสามารถในการผลิตสินค้าเกษตรอย่างมีคุณภาพ เพื่อหล่อเลี้ยงประชากรของไทยและของโลกที่เชื่อมต่อกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี การสร้างเกษตรกรที่มีความพร้อมตามนโยบายภาครัฐ Smart Farmer Young Smart Farmer หรือแม้แต่กลุ่มยุวเกษตรกรในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาเป็นการสร้างความพร้อมรองรับการเกษตรของประเทศไทย ที่จะต้องวางแผนการปลูกพืชเศรษฐกิจหรือผลไม้ เพื่อเสริมสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ ให้ได้รับประโยชน์มากยิ่งขึ้น

6.8.3 เกษตรกรรุ่นใหม่หัวก้าวหน้า พื้นที่ตำบลวังกะทะ นายอนิรุต ตานา อายุ 31 ปี สำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง (ปวส.) สาขาช่างยนต์ จากวิทยาลัยเทคนิคนครราชสีมา ถึงแม้จะสำเร็จการศึกษาในสาขาช่างยนต์ แต่มีความสนใจศึกษาและเรียนรู้ด้านคอมพิวเตอร์ เกี่ยวกับระบบกลไกเป็นพิเศษ ด้วยคุณลักษณะของเกษตรกรรุ่นใหม่จะเป็นผู้ที่แสวงหาความรู้อย่างไม่หยุดนิ่ง และพร้อมที่จะเรียนรู้กับทุกคนทุกที่ ที่มีความรู้ ปัจจุบันพักอยู่บ้านเลขที่ 95 หมู่ 14 ตำบลวังกะทะ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ร่วมกับสมาชิกในครัวเรือน จำนวน 5 คน มีที่ดินด้านการเกษตร จำนวน 22 ไร่ จำแนกเป็นแปลงพืชผักอายุสั้นไม่เกิน 3 เดือน จำนวน 10 ไร่ พืชที่ปลูกประเภทข้าวโพด แตง บวบ สวนผลไม้ 10 ไร่ ได้เข้าร่วมโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตร “การสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT” โดยจะนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีไปประยุกต์ใช้ในแปลงข้าวโพดก่อน เนื่องจากกระยะแรกของการทำเกษตร ได้ทำตามแนวทางของบิดา มารดา

ก่อนที่นายอนิรุต จะหันเหมาทำการเกษตร ชีวิตเริ่มต้น ก็มีความฝันเหมือนคนหนุ่มสาวทั่วไป ที่สำเร็จการศึกษาแล้ว ก็ต้องออกจากบ้านไปรับจ้างทำงานตามโรงงานต่างถิ่นเดินตามความฝัน หาประสบการณ์ และเก็บออมเงินไว้เป็นทุนสำหรับสร้างเนื้อสร้างตัว พอทำงานเก็บเกี่ยวประสบการณ์และมีออมเงินพอสมควรแล้ว นายอนิรุต จำเป็นต้องลาออกจากงาน เพื่อกลับมาดูแลบิดา มารดาและสานต่อแนวทางด้านการเกษตรต่อจากบิดา มารดาที่มีอายุมากขึ้น พอออกจากงานมาก็เริ่มจัดแบ่งพื้นที่ วางแผนการปลูกพืชผักที่มีระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาวเพื่อนำผลผลิตไปใช้บริโภคในครัวเรือน และจำหน่ายตามตลาดทั่วไป ในระหว่างที่ทำการเกษตรและสังเกตแนวโน้มทางการตลาดก็ได้ครุ่นคิดจนตกผลึกว่า ราคาสินค้าเกษตรแบ่งตามคุณภาพ สินค้าเกษตรที่ผลิตด้วยปุ๋ยและสารเคมี สินค้าเกษตรที่ผลิตด้วยวิธีปลอดภัยตามหลักวิชาการเกษตร และสินค้าเกษตรที่ผลิตด้วยอินทรีย์ การที่จะทำให้ได้รายได้จากการผลิตจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตเพื่อให้มีรายได้ตามคุณภาพของผลผลิต จึงให้ความสนใจกับวิธีผลิตแบบอินทรีย์ แต่เนื่องจากยังมีความรู้ด้านการผลิตและการดูแลพืชผักแบบอินทรีย์ไม่มากพอ จำเป็นต้องมีองค์ความรู้ และนวัตกรรมเข้ามาช่วย อีกทั้งพื้นที่ทางการเกษตรของนายอนิรุตเอง ที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ปริมาณงานที่ต้องทำในแปลงข้าวโพดมีมากจนไม่สามารถทำได้ทัน ในแต่ละวัน ถึงแม้จะทำงานวันละ 8-9 ชั่วโมงก็ตาม จนนายอนิรุต เกิดความรู้สึกเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าจากการทำงาน เนื่องจากเป็นแรงงานหลักคนเดียวของครัวเรือนที่ต้องทำงานเต็มเวลาทุกวัน

โจทย์สำคัญที่เป็นเป้าหมายและความต้องการ ของเกษตรกรนายอนิรุต คือ การปรับเปลี่ยนการผลิตเป็นระบบอินทรีย์ แต่ข้อจำกัดยังไม่มียังไม่มีองค์ความรู้ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาปรับใช้ จึงเริ่มต้นแสวงหาองค์ความรู้ ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในระบบการผลิต โดยมีหลักคิดในการมองหาคำว่าความรู้เรื่องปุ๋ย ปัจจัยการผลิตอื่นๆ สามารถหาข้อมูลได้ตามช่องทางส่งผ่านข้อมูลทั่วไปได้ แต่นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ต้องโจทย์ เรื่องการไล่แมลง เป็นโจทย์สำคัญที่เกิดขึ้นที่แปลง เพราะนิสัยของแมลงแต่ละประเภทแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน บางชนิดเข้ามากัดแทะพืชผักเวลาพลบค่ำ บางชนิดเข้ามากัดแทะพืชผักในเวลากลางคืน นวัตกรรมและเทคโนโลยีสำคัญที่จะนำมาปรับใช้ในแปลงคือ เครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่เป็นนวัตกรรมการไล่แมลงในเวลาที่แตกต่างกันได้ตามลักษณะนิสัยของแมลง และพืชที่ปลูกที่แมลงชอบกัดแทะกิน ซึ่งแต่ละบริบทและพื้นที่ ที่ไม่เหมือนกัน หากมีนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วย จะช่วยให้การปรับเปลี่ยนการปลูกพืชและยกระดับให้เป็นเกษตรอินทรีย์ได้

ความคาดหวังของเกษตรกรรุ่นใหม่ในการแสวงหานวัตกรรมและเทคโนโลยีของนายอนิรุต กล่าวไว้ว่า “หากมีอุปกรณ์ไอโอทีเข้ามาเชื่อมทำงานแทน ให้เกษตรกรได้มีเวลาพักผ่อน ที่ตอบโจทย์แล้วจะทำให้ผลผลิตทุกชนิดเป็นผลผลิตทางการเกษตรที่มีคุณภาพได้ตั้งแต่แปลงเล็กจนถึงแปลงใหญ่ แม้กระทั่งเกษตรกรที่มีที่ดินเพียง 1 งาน ก็สามารถมีรายได้เพิ่มขึ้นกว่าเดิมหลายเท่า และสามารถพัฒนาด้านการเกษตรได้จากการทำคนเดียว แล้วรวมกลุ่ม คนในชุมชน ให้สามารถยกระดับขึ้นได้โดยใช้ผู้รู้จริงเพียงคนเดียว เพื่อให้สามารถถ่ายทอด ขยายผลขึ้นได้อย่างก้าวกระโดด โดยเฉพาะหากเกษตรกรทำงานหลายอย่างในคราวเดียวกัน มีเวลาไม่

มากในการดูแล หากมีตารางเวลาในการปฏิบัติงานโดยใช้สมาร์ตฟาร์มไอโอที ที่ไม่จำเป็นต้องเฝ้าแปลง ตลอดเวลา ถึงเวลาก็ใส่ปุ๋ย รดน้ำ ไล่แมลง จะช่วยให้เกษตรกรยกระดับปรับเปลี่ยนการผลิตแบบอินทรีย์ได้เร็วขึ้น สำหรับการทำสินค้าเกษตรคุณภาพ” (สัมภาษณ์ 9 กันยายน 2566)

จากการสัมภาษณ์ ทำให้ทราบว่านายอนิรุต มีหลักในการทำการเกษตรอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยใช้หลักความคุ้มค่า มีการลงทุนที่ละน้อยแล้วค่อยขยายขยับขึ้น เช่น แปลงพืชผักของนายอนิรุต ใช้แปลงธรรมดาในพื้นที่ ไม่ได้ใช้โรงเรือนเพราะหากใช้โรงเรือนจะต้องลงทุนสูงขึ้น และวัตถุประสงค์ของการใช้โรงเรือน ก็เพื่อเอามาเพื่อกันแมลง แต่นายอนิรุตจะใช้แขนกลพ่นหมอกสำหรับพ่นยาที่ผสมสารอินทรีย์กำจัดแมลง สารอินทรีย์ที่พ่นจะอยู่ได้ไม่นานก็จะเจือจางไป เมื่อสารเจือจางแมลงก็กลับมาวนเวียนอยู่ซ้ำๆ ทำให้ต้องเฝ้าแปลงเป็นระยะๆ ข้อดีของการไล่แมลงสามารถใช้น้ำเปล่าพ่นไล่แมลงก็บินหนีไป แต่ข้อจำกัดคือต้องเฝ้าแปลงและพ่นทุก 3 ชั่วโมง ดังนั้นหากมีนวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่าง Smart Farm IOT ที่ควบคุมระบบเปิด-ปิด เพื่อสั่งผ่านมือถือในการช่วยไล่แมลงจะทำให้นายอนิรุต ผ่อนแรง ประหยัดเวลาได้มาก จากเดิมที่ต้องเดินไปพ่นตามแปลงทุก 3 ชั่วโมง วันหนึ่งต้องพ่นประมาณ 4 ครั้ง ครั้งหนึ่งใช้เวลา 45 นาที ทำให้นายอนิรุต ประหยัดเวลาในแต่ละวันได้ถึง 3 ชั่วโมง อีกทั้งนายอนิรุตสามารถพ่นสารอินทรีย์ไล่แมลงได้มากกว่าวันละ 4 ครั้ง หรืออาจจะพ่นทุกครึ่งชั่วโมงได้ตามสถานการณ์ความชุกชุมของแมลง ทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน สำหรับในเวลากลางคืนจะไล่แมลงประเภทที่ชอบออกหาอาหารกินประเภทพืชผักในตอนกลางคืนได้

จากข้อจำกัดดังกล่าว นายอนิรุต จึงพยายามแสวงหาความรู้ โดยใช้แรงบันดาลใจที่มีเป้าหมายที่จะยกระดับคุณภาพเป็นเกษตรอินทรีย์โดยมีความคิดว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ เพื่อเติมเต็มในสิ่งที่ขาด หากมีแรงบันดาลใจ เอาปัญหาเป็นตัวตั้ง จึงมีความมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ ไปหาผู้รู้จริงในเรื่องนั้นๆ ตามศูนย์เรียนรู้ที่มีอยู่ทั่วไป สื่อออนไลน์ต่างๆ เช่น Youtube รวมทั้งเข้าร่วมงานเกษตรแฟร์ที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ที่จัดขึ้นซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อจะได้นำความรู้ด้านการเกษตรมาประยุกต์ใช้โดยได้พบเพื่อขอคำแนะนำเรื่อง Smart Farm จากอาจารย์ประจำที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี เพื่อนำความรู้ที่ได้จากการแนะนำของอาจารย์ไปปรับใช้ที่สวน เมื่อเกิดข้อจำกัดก็นำข้อจำกัดจากการใช้งานกลับไปปรึกษาอาจารย์เป็นระยะๆ และนำกลับไปทดลองเป็นวัฏจักรการเรียนรู้และและพัฒนาแก้ปัญหาหน้างานไปด้วย เพราะในการทำงานจริงจะมีข้อจำกัดเกิดขึ้นเป็นระยะๆ จำเป็นต้องแก้ปัญหาไปตามสถานการณ์

วัตถุประสงค์หลักของความต้องการใช้งาน Smart Farm IOT คือ ระบบเปิด-ปิดน้ำอัตโนมัติที่จะใช้ไล่แมลงศัตรูพืชที่เข้ามาทำลายพืชที่ปลูกในช่วงเวลาเย็นถึงค่ำ เพื่อให้ระบบช่วยผ่อนแรงจากการทำงานในแปลง เนื่องจากชั่วโมงทำงานต่อวันยาวนาน แต่หากมีระบบน้ำอัตโนมัติมาช่วยจะทำให้ประหยัดเวลาในการคอยเปิด-ปิดระบบ อีกทั้งระบบที่ให้ความแม่นยำตั้งเวลาเปิด-ปิดได้อัตโนมัติ ลดการหลงลืมเวลาเปิด-ปิด โดยมีโจทย์ที่นายอนิรุต ต้องการเพิ่มเติม เพื่ออำนวยความสะดวกในการเกษตร คือ การพ่นปุ๋ย การใช้ระบบน้ำไล่แมลงที่มากัดกินพืชที่ปลูก จากโจทย์ความต้องการที่ต่อเนื่องนี้ จึงได้เข้ามาร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการที่สถาบัน

พัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้จัดขึ้น เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายเกษตรกร และนำโจทย์ความต้องการใช้งานมาปรึกษากับนวัตกรรม นายนิรันดร์ สมพงษ์ ซึ่งเป็นวิทยากรที่เคยอบรมให้เพื่อนเกษตรกรของนายอนิรุต ที่เป็น Young Smart Farmer ของจังหวัดนครราชสีมามาก่อน และเพื่อนเกษตรกรของนายอนิรุตได้แนะนำให้รู้จักกับ Smart Farm IOT ที่ประดิษฐ์ ต่อยอดโดยคุณนิรันดร์ สมพงษ์ด้วย เพื่อจะได้นำความรู้จากหลากหลายผู้รู้ และหลากหลายช่องทางไปสานต่อแนวทางปฏิบัติสำหรับวางแผนการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีไปใช้งาน ได้ตรงตามความต้องการและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในแปลงปัจจุบันร่วมกับแนวทางของอาจารย์มหาวิทยาลัย เทคโนโลยีสุรนารีด้วย

นอกจากการแสวงหาเครื่องมือ อุปกรณ์จำพวก สมาร์ทฟาร์มเพื่อจะนำมาช่วยในการทำงาน ตามแนวทางที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว สิ่งที่นายอนิรุต ขบคิดเสมอคือ การแสวงหาความรู้ในด้านการปฏิบัติทางการเกษตรที่จำเป็น โดยการเข้าอบรมจากหน่วยงานภาครัฐที่จัดขึ้นเป็นประจำที่มีโอกาส และการเข้าไปขอความรู้จากหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่โดยตรงในการให้คำแนะนำ เช่น เกษตรตำบล และเกษตรอำเภอ เพื่อหนุนเสริมด้านการเกษตรให้ผลผลิตมีคุณภาพ ถูกหลักวิชาการเกษตร ใช้ปัจจัยการผลิตให้คุ้มค่า ลดต้นทุนการผลิต และลดค่าจ้างแรงงานเนื่องจากงานส่วนหนึ่งเกษตรกรทำเอง งานอีกส่วนหนึ่งให้ Smart Farm IOT ทำแทน

อย่างไรก็ตาม เกษตรกรรุ่นใหม่นายอนิรุต ที่ได้ปรับเปลี่ยนอาชีพจากพนักงานโรงงาน มาเป็นเกษตรกรเต็มตัว ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม ชมรมหรือเครือข่ายถ่ายทอดเทคโนโลยีพื้นที่ตำบลปากช่อง ของนายนิรันดร์ สมพงษ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาความรู้ร่วมกันไป โดยนายอนิรุต มองว่ามีบทบาทสำคัญในพื้นที่ ที่เป็นตัวอย่างเกษตรกรที่มีคุณลักษณะของเสาแสวงหาความรู้ด้านการเกษตรอย่างต่อเนื่อง จึงได้เข้าร่วมอบรม เพิ่มเติมในหลักสูตร “การสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT” หลังจากการอบรมแล้วนายอนิรุต วางแผนนำเครื่องมือและอุปกรณ์ Smart Farm IOT ไปเพิ่มกับตัวแขนกลพ่นหมอกที่อยู่ในแปลงเพื่อไล่แมลงในช่วงเวลาต่างๆ ที่จะมาทำลายผลผลิตในแปลง นายอนิรุตมองว่า “การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีครั้งนี้จะสามารถลดต้นทุน ลดแรงงานได้” (ดังภาพที่ 6.7)

ภาพที่ 6.7 การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT พื้นที่ตำบลวังกะทะ อำเภอบางบาล จังหวัดนครราชสีมา
 ที่มา: (อนิรุต ตานา, 2566)

6.9 ภาพรวมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ เกษตรกรพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาโดยการประเมินตนเองร่วมกัน

พื้นที่จังหวัดนครราชสีมา พบว่า คະแนนหลังการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เมื่อเปรียบเทียบกับ คະแนนก่อนการอบรม มีคະแนนหลังการอบรมมากกว่าก่อนการอบรมทุกข้อ โดยข้อที่ (1) เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจต่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT ข้อที่ (4) มีแรงบันดาลใจ เป้าหมายที่ชัดเจนในการทำการเกษตรในพื้นที่ และข้อที่ (7) นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT เหมาะกันตนเองมีคະแนนประเมินตนเองอยู่ในระดับ 9 ส่วน ข้อที่ (2) มีทักษะการปฏิบัติการติดตั้งอุปกรณ์ IOT ข้อที่ (3) รู้จักแหล่งจำหน่ายอุปกรณ์ประกอบการติดตั้ง ข้อที่ (5) รู้จักการแสวงหาความรู้ด้านการเกษตรจากแหล่งความรู้อื่น ข้อที่ (6) มีการแสวงหาเครือข่าย เพื่อนเกษตรกรที่มีเป้าหมายร่วมกัน และข้อที่ (8) เห็นความสำคัญของการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนางานพัฒนาอาชีพ ให้คະแนนตนเองหลังการอบรมมากที่สุดโดยให้คະแนนประเมินเต็ม 10 ถึงแม้จะได้คະแนนไม่เต็ม 10 แต่ก็เป็นคະแนนในระดับที่สูง (ดังตารางที่ 6.1)

จากการประเมินการเข้าอบรมเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาจะเป็นเกษตรกร กลุ่มที่รู้จัก รู้ ทำ ดังที่วิทยากรได้กล่าวถึงคุณลักษณะผู้เข้าอบรมซึ่งสอดคล้องกับ Roger (2003) ที่ได้จำแนกกลุ่มบุคคล ที่มีพฤติกรรมยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี ออกเป็น 5 กลุ่ม ในกลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มล้ำสมัย (Early adopters) เป็นกลุ่มคนในระดับที่ได้รับการส่งเสริมและมักอยู่ในท้องถิ่น เพียงร้อยละ 13.5 คนที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มที่จะนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีนั้น ๆ มาปรับใช้ได้เร็ว กล่าวที่จะเสี่ยง และมีการลองผิดลองถูก เพื่อให้ตนเองมั่นใจก่อน จึงจะนำนวัตกรรมนั้นเผยแพร่สู่คนอื่น คนกลุ่มนี้มักเป็นผู้นำกลุ่มในท้องถิ่นหรือเป็นประธานชมรม ประธานกลุ่มต่างๆ

ตารางที่ 6.1 ภาพรวมของคะแนนประเมินเปรียบเทียบก่อนและหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ (IOT) จังหวัดนครราชสีมา

รายการประเมิน	ก่อนการอบรม (10 คะแนน)	หลังการอบรม (10 คะแนน)
1. มีความรู้ ความเข้าใจต่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT	5	9
2. มีทักษะการปฏิบัติการติดตั้งอุปกรณ์ IOT	3	10
3. รู้จักแหล่งจำหน่ายอุปกรณ์ประกอบการติดตั้ง	9	10
4. แรงบันดาลใจ เป้าหมายที่ชัดเจนในการทำการเกษตรในพื้นที่	5	9
5. การแสวงหาความรู้ด้านการเกษตรจากแหล่งความรู้อื่น	8	10
6. การแสวงหาเครือข่าย เพื่อนเกษตรกรที่มีเป้าหมายร่วมกัน	5	10
7. นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT เหมาะกับตนเอง	6	9
8. ความสำคัญของการฝึกอบรมและพัฒนาในอาชีพ	7	10

ที่มา: จากการสำรวจและประเมินตนเองของผู้เข้าร่วมอบรม

ทั้งนี้ เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นจังหวัดเดียวกับนวัตกรรมต้นแบบผู้สร้างสรรค์ประยุกต์ Smart Farm IOT เป็นเกษตรกรที่หัวใจก้าวหน้า กล้าเปลี่ยนแปลง ส่วนใหญ่จะเคยประกอบอาชีพอื่นๆ มาหลากหลายอาชีพ เช่น เป็นพนักงานบริษัทที่มีนายจ้างเป็นคนญี่ปุ่น บางคนมีอาชีพรับจ้างมาก่อน และเปลี่ยนอาชีพมาทำเกษตรกรรม เนื่องจากมีทรัพยากรที่อยู่ในพื้นที่ มีที่ดินเป็นปัจจัยสำคัญ บางคนมีพื้นฐานทางด้านช่างมาก่อนสำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวส.) ช่างอิเล็กทรอนิกส์ และปริญญาตรี ด้วยคุณสมบัติดังกล่าว เกษตรกรจะมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้านการเกษตร มีทักษะในการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อสืบค้นข้อมูล โดยการศึกษา นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพิ่มเติมได้จากแหล่งความรู้กว้างขวาง เช่น จาก Youtube, Google และความเชี่ยวชาญโดยมีพื้นฐานมาก่อน ที่สามารถ

เรียนรู้ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีได้ดี ดังคะแนนก่อนการอบรม และหลังการอบรมจะมีระดับคะแนนที่สูงและใกล้เคียงกัน โดยที่เกษตรกรที่อยู่ในตำบลปากช่อง ตำบลวังกะทะ อำเภอปากช่อง และตำบลสามเมือง อำเภอสีดา โดยพื้นที่อำเภอสีดา จะเป็นศูนย์เรียนรู้เครือข่ายด้านการประมงตามโครงการศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร จะลงมือปฏิบัติและติดตั้งอุปกรณ์มาก่อนและทดลองใช้อุปกรณ์เป็นปกติ และคอยอัปเดตระบบการทำงานของอุปกรณ์ให้สอดคล้องกับบริบทแปลงปลูก ส่วนตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอลำทะเมนชัย อยู่ระหว่างการปรับใช้ในโรงเรียนการเพาะเห็ดซึ่งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และประยุกต์ใช้ในการเลี้ยงสัตว์น้ำประเภทปลาตก โดยมีวิทยากรนายนิรันดร์ สมพงษ์ ลงพื้นที่และคอยให้คำแนะนำในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง

ในพื้นที่ มีเครือข่ายเกษตรกรจากวิสาหกิจชุมชนเกษตรยุคใหม่ตำบลโนนสมบูรณ์ เครือข่ายศูนย์เรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพสินค้าเกษตรตำบลสามเมือง เครือข่ายเรียนรู้สวนคุณทวีตำบลปากช่อง และเครือข่ายเรียนรู้เกษตรกรตำบลวังกะทะได้ร่วมเรียนรู้และนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีผ่านโจทย์ความต้องการให้กับนายนิรันดร์ สมพงษ์ เป็นพี่เลี้ยงและร่วมพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT ไปใช้ในแปลงและวางแผนการใช้ในแปลงเกษตรแต่ละพื้นที่ นอกจากเกษตรกรจะร่วมกันเป็นเครือข่ายการเรียนรู้แล้ว มีเครือข่ายภาครัฐ เช่น สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) NIA กลุ่มเกษตรกร Young Smart Farmer จังหวัดนครราชสีมา เกษตรตำบลปากช่อง เกษตรอำเภอปากช่อง เครือข่ายสนับสนุน เพื่อร่วมพัฒนากลุ่มองค์กรการเกษตรที่มีคุณภาพบนฐานนวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เป็นองค์กรหลักที่ให้การหนุนเสริมในพื้นที่มาอย่างต่อเนื่องผ่านบ้านมั่นคงชนบท การพัฒนาอาชีพผู้มีรายได้น้อย

ความเข้มแข็งของพื้นที่มีดินนวัตกรรมและเทคโนโลยี เกิดขึ้นได้มาจากการระเบิดจากภายในซึ่งเป็นความพร้อม ความต้องการพัฒนาด้านการเกษตรของเกษตรกรซึ่งเป็นคนในพื้นที่เองเป็นหลัก การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน องค์กรภายนอกเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่คนในชุมชนได้ต่อยอดความเข้มแข็งได้ยิ่งขึ้น (ดังภาพที่ 6.8) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้จากการสังเคราะห์

ภาพที่ 6.8 กระบวนการพัฒนารูปแบบตำบลเข้มแข็งมีดิจิทัลใช้สู่นวัตกรรมและเทคโนโลยี จังหวัดนครราชสีมา

การอบรมเชิงปฏิบัติการ หัวข้อ “การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี” จำนวน 10 พื้นที่ ใน 3 จังหวัด ผู้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติทั้งสิ้น 90 คน รวมผู้สนใจทั่วไป โดยมี 10 พื้นที่ หรือพื้นที่ละ 3 คน เป็นเกษตรกรที่เป็นผู้นำได้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการจนครบถ้วน มีความก้าวหน้าในการนำไปทดลองปฏิบัติในพื้นที่ ทั้งการรับรู้ การตระหนัก และเตรียมการนำไปใช้ และได้นำไปใช้ในพื้นที่ ที่เป็นแปลงเกษตรของเกษตรกรเองแล้ว คิดเป็นร้อยละ 30 ส่วนอีกร้อยละ 70 กลุ่มคนเหล่านี้ แม้จะยังไม่ได้ลงมือทำ หรือมีกำหนดการวางแผนในการนำไปใช้อย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติหรือการประเมินผลลัพธ์จากการอบรมเชิงปฏิบัติการ ถือว่ากลุ่มคนเหล่านี้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการรับรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT แล้ว เมื่อมีความพร้อมในการลงมือทำจะสามารถติดต่อกับกลุ่มเกษตรกรที่อยู่ในกลุ่มร้อยละ 30 หรือสามารถติดต่อกันได้ เป็นวิทยากรคือนายนิรันดร์ สมพงษ์ในการสมัครเข้าร่วมอบรมตามโอกาสที่เกษตรกรมีความพร้อม

อย่างไรก็ตาม ตามแนวคิดของ White and Raitzer (2017) ระบุว่า การส่งเสริมความรู้และทักษะให้แก่คน 100 คนจะมีเพียง 10 คน ที่ประสบความสำเร็จและเกิดการเปลี่ยนแปลงให้เห็นผลลัพธ์ ทั้งนี้หากพิจารณาในด้านการจัดการความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือการอบรมเชิงปฏิบัติการ ทุกคนที่ได้เข้าไปร่วมในกระบวนการ แม้เพียงส่วนหนึ่ง ส่วนใดของกิจกรรม ซึ่งอาจจะไม่สามารถร่วมกระบวนการที่ครบสมบูรณ์ได้ ประเภทออกจากกระบวนการระหว่างทาง บุคคลผู้ที่ออกกระหว่างทางย่อมจะต้องมีทักษะและความรู้บางอย่างติดตัวด้วยแม้จะเพียงเล็กน้อยแต่ก็ถือว่าได้ประโยชน์อยู่บ้าง

ดังนั้นในกรณีการอบรมเชิงปฏิบัติการตามโครงการ การยกระดับตำบลเข้มแข็งด้วยการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในปี พ.ศ. 2566 ถือว่าเกษตรกรร้อยละ 30 มีความตั้งใจและยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ได้ กล่าวได้ว่าการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการประสบผลสำเร็จ เพื่อให้ ตัวแทนใน 10 พื้นที่ได้นำไปขยายผลในพื้นที่ตนเอง รวมทั้งพัฒนาตนเองให้เป็นวิทยากรระดับศูนย์การเรียนรู้ที่อยู่ในพื้นที่แต่ละแห่ง

6.10 เกษตรกรตัวอย่างประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลนาขา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร กับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT

6.10.1 ตำบลนาขา เป็นตำบลหนึ่งตั้งอยู่ในอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เป็นตำบลที่มีพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เพื่อการเกษตร ทำสวนผลไม้ที่เป็นพืชเศรษฐกิจ ประเภททุเรียน มังคุด เงาะ และไม้ผลทางการเกษตรที่ให้มูลค่าทางเศรษฐกิจอื่นๆ ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีเนินเขา และมีภูเขาสูงสลับกันไป ทำให้มีถ้ำหลายแห่ง หากได้รับการพัฒนา สามารถยกระดับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจของตำบลได้ สำหรับบริบทภาพรวมสำคัญของพื้นที่ ผู้ศึกษาได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 แล้ว ในส่วนเนื้อหาที่ได้นำเสนอในบทนี้ จึงเป็นเพียงการนำเสนอสภาพบริบทของพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม เพื่อเชื่อมโยงสู่มิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่

บริบทพื้นที่ตำบลนาขา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ในด้านการเกษตรกับมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ พบว่า ตำบลนาขา ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำสวนและเลี้ยงสัตว์ พืชที่ปลูกประเภทไม้ผล เช่น มังคุด ทุเรียน และเงาะ พืชเศรษฐกิจ เช่น ปาล์มน้ำมัน ยางพารา ราคามผลผลิตขึ้นอยู่กับกลไกตลาด เกษตรกรมีอำนาจต่อรองราคาน้อย สัตว์เศรษฐกิจที่เลี้ยง เช่น ไก่พันธุ์พื้นเมือง เป็นการเลี้ยงแบบปล่อยตามธรรมชาติ คราวเรือนที่ทำการเกษตรมักจะเลี้ยงสัตว์ควบคู่กันไป ในลักษณะเกษตรผสมผสาน สัตว์เศรษฐกิจประเภทอื่น คือ สุกร กบและโคขุน เกษตรกรจะรวมกลุ่มโดยมีการแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ อีกทั้งยังมีกลุ่มอาชีพเพาะเห็ดฟาง ปาล์มน้ำมัน ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลนาขา ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณหรือองค์ความรู้ตามแผนพัฒนาด้านการเกษตรให้กับกลุ่มต่างๆ ตามสถานการณ์ และความจำเป็นเร่งด่วน (องค์การบริหารส่วนตำบลนาขา, 2566)

นอกเหนือจากการเกษตร ประชากรในตำบลนาขา ยังประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปและค้าขาย ซึ่งเป็นอาชีพหลักในบางครัวเรือน และเป็นอาชีพรองของเกษตรกรในฤดูกาลที่ยังไม่มีผลผลิตออกสู่ตลาด ภายใต้คำขวัญของจังหวัด คือ “เมืองเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เติบโตอย่างมั่นคงบนฐานของการเกษตร การท่องเที่ยวและคุณภาพชีวิตของประชาชน” จากคำขวัญของจังหวัดทำให้เกิดการขับเคลื่อนในภาคส่วนการเกษตร ให้มีการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของสินค้าเกษตร และเพิ่มผลิตภาพสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพและปลอดภัย

6.10.2 แผนพัฒนาท้องถิ่นระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ขององค์การบริหารส่วนตำบลนาขา ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรม พบว่า มีโครงการและกิจกรรมการส่งเสริมอาชีพ กลุ่มหรือองค์กร ทางด้านการเกษตร การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เนื่องจากพื้นที่เหมาะแก่การพัฒนาด้านเกษตร เชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยวบนฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ สร้างความร่วมมือจากประชาชนทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็น

ระบบและบูรณาการ เพื่อให้มีน้ำสำหรับการอุปโภค บริโภค และน้ำเพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตร

จากแผนพัฒนาท้องถิ่นระยะ 5 ปี ในด้านการพัฒนาพื้นที่ นอกจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีหน้าที่โดยตรงในการดูแลท้องถิ่นแล้ว องค์กรที่มีส่วนสำคัญในการร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ สภาองค์กรชุมชนตำบลนาขา โดยการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนได้รับการสนับสนุนการจัดตั้ง โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 โดยมีนายวิระ ปัจฉิมเพ็ชร อายุ 54 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ทำหน้าที่เป็นประธานสภาองค์กรชุมชน และมีคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนร่วมกันขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่อย่างมีศักยภาพสูง นอกจากนี้ นายวิระ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่เป็นประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลนาขาแล้ว ยังมีตำแหน่งในกลุ่มองค์กรที่สำคัญในพื้นที่ ได้แก่ ประธานวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์ ที่ขับเคลื่อนด้านการเกษตรอินทรีย์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 คณะกรรมการยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดชุมพร และคณะกรรมการยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนการพัฒนาภาคใต้ฝั่งอันดามัน 5 จังหวัด

6.10.3 การขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ในฐานะประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลนาขานายวิระ ปัจฉิมเพ็ชร ได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นประธานสภาองค์กรชุมชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 รวมระยะเวลา 15 ปี พบว่าได้ขับเคลื่อนงานพัฒนาที่สำคัญ ในพื้นที่ เริ่มจาก ปี พ.ศ. 2551 ได้ขับเคลื่อนงานกองทุนสวัสดิการชุมชน ส่งเสริมการออมและการจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการขับเคลื่อน ทำให้แกนนำในองค์กรชุมชนเห็นความสำคัญและขับเคลื่อนงานกองทุนสวัสดิการชุมชนในทุกตำบลได้ทั่วทั้งจังหวัดชุมพร

หลังจากขับเคลื่อนงานกองทุนสวัสดิการชุมชนแล้ว ใน ปี พ.ศ. 2558 ได้ขับเคลื่อนงานพัฒนาเรื่องที่ดิน แก้ปัญหาที่ดินของเกษตรกรและคนในชุมชนที่ตกสำรวจ โดยการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สนับสนุนโปรแกรมแผนที่ดาวเทียม แสดงการครอบครอง การใช้ประโยชน์ในที่ดินของคนในชุมชน สสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่อย่างครอบคลุม จัดทำแผนงานการแก้ปัญหาร่วมกับคนในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานที่ดินอำเภอ หลังสวน โครงการขับเคลื่อนงานพัฒนาที่ดินดังกล่าวบรรลุผลสำเร็จ ทำให้เกษตรกรและคนในชุมชน ที่ตกสำรวจมีที่ดินทำกิน และมีกรรมสิทธิ์เป็นของตนเองได้สามารถใช้ประโยชน์จากที่ดินได้อย่างถูกต้อง คนในชุมชนมีความมั่นคงในที่ดินทำกิน

ในปี พ.ศ. 2562 ได้รับการส่งเสริม เศรษฐกิจและทุนชุมชน สนับสนุนศูนย์บ่มเพาะเศรษฐกิจและทุน โดยสนับสนุนจัดอบรม กระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อนแผนธุรกิจชุมชน (Community Business Model Canvas: CBMC) ในพื้นที่จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ทำให้นายวิระ ปัจฉิมเพ็ชรและแกนนำในชุมชน ได้ใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้เรื่องแผนธุรกิจชุมชน ในการเสนอแผนธุรกิจเพื่อขอกู้ยืมเงินลงทุนด้านการเกษตรอินทรีย์ต่อธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ได้รับอนุมัติการกู้ยืมจากธนาคารเพื่อมาดำเนินงานตามแผนธุรกิจชุมชนที่คาดหวังไว้ได้

หลังจากได้รับอนุมัติการกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ นายวิระ ปังฉิมเพชรได้ขับเคลื่อนการเกษตรอินทรีย์อย่างเต็มกำลัง จึงได้จัดสรรพื้นที่การเกษตรของตนเองทั้งหมด 20 ไร่ ออกเป็นสัดส่วน ส่วนเป็นระบบเกษตรอินทรีย์ทั้งหมด ประกอบด้วย เกษตรผสมผสาน 7 ไร่ ผักโรงเรือน 1 ไร่ ข้าวไร่ 2 ไร่ ไม้ผล 10 ไร่ จำพวก ทุเรียน จำปาตะ กัลย การขับเคลื่อนเรื่องเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง พร้อมทั้งได้ตั้งใจให้เกษตรกรในพื้นที่ปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตจากเคมี มาเกษตรผสมผสานที่ผลิตด้วยระบบอินทรีย์ไม่ใช้สารเคมี แต่การขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชนที่เคยชินกับวิถีการผลิตแบบเดิมๆ ไม่ได้สำเร็จโดยง่าย นายวิระ จึงทำให้พื้นที่ของตนเองเป็นศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์เพื่อเป็นตัวอย่างและสร้างแรงจูงใจให้กับเกษตรกรคนอื่นผ่านการเห็นอย่างเป็นรูปธรรม ผลที่เกิดขึ้นเกษตรกรในพื้นที่เริ่มมีการตื่นตัวและเห็นความเชื่อมโยงสู่สุขภาพของคนในชุมชน ผ่านโครงการขับเคลื่อนด้านสุขภาพของคนในชุมชน โดยการสนับสนุนของสำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มีการตรวจเลือดของเกษตรกรเพื่อดูปริมาณสารเคมีตกค้างในเลือด โครงการดังกล่าวมีหน่วยงานภาครัฐเกษตรตำบลนาขา เกษตรอำเภอนาขาที่อยู่ในพื้นที่ และสมาพันธ์เกษตรอินทรีย์ ได้เข้ามาร่วมกันขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ด้านสุขภาพจากการดำเนินโครงการ

ในปี พ.ศ. 2566 นายวิระ ในฐานะประธานสภาองค์กรชุมชนได้ร่วมมือกับคณะกรรมการยุทธศาสตร์จังหวัดชุมพรร่วมกันขับเคลื่อนโครงการ Carbon Credit โดยบูรณาการกับธนาคารต้นไม้ ที่ได้ดำเนินการในพื้นที่ต่อเนื่อง “ตามนโยบายการปลูกต้นไม้ใช้หนี้” ที่เป็นวาระแห่งชาติมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จวบจนปัจจุบัน มีต้นไม้ที่เกษตรกรกลุ่ม หัวไว ใจก้าวหน้า กล้าเปลี่ยนแปลง ได้รวมกลุ่มกันปลูกในพื้นที่ว่างตามหัวไร่ปลายนาของตนเอง ระยะเวลาที่เกษตรกรได้เข้าร่วมโครงการเอาต้นไม้ฝากไว้ในดิน เกือบ 20 ปีแล้ว ต้นไม้ได้เจริญเติบโตพร้อมที่จะสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน หรือใช้ประโยชน์ในรูปแบบ Carbon Credit ซึ่งอยู่ระหว่างเตรียมการลงนามในสัญญาซื้อขาย Carbon Credit ซึ่งจะเรียบร้อยในเดือนกันยายน 2566 (สัมภาษณ์ 10 กันยายน 2566) นับเป็นการขับเคลื่อนงานในโครงการต่างๆ ที่เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมของผู้นำสภาองค์กรชุมชนที่ก่อให้เกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ด้วยความมุ่งมั่นและตั้งใจ

ภาพการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ของผู้นำสภาองค์กรชุมชน หลากหลายโครงการที่สร้างคุณภาพชีวิตในมิติต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกันอย่างบูรณาการ โครงการทุกโครงการสำเร็จได้นั้น มีระบบคิดที่อยู่เบื้องหลังของความสำเร็จ คือ **การเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง เอาความต้องการของคนในชุมชนเป็นหลักทำให้การพัฒนาตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน** แต่ด้วยบริบทของพื้นที่ตำบลนาขา ที่ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวน ไร่ นอกจากมีความเสี่ยงสารเคมีตกค้างในเลือดส่งผลต่อสุขภาพแล้วเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ก็ยังไม่สามารถก้าวข้ามการทำเกษตรแบบเดิมที่มีภาระหนี้สิน การลงทุนปัจจัยการผลิตที่สูงขึ้นในแต่ละปี การทำการเกษตรที่ใช้องค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ทำให้ไม่สามารถนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้ได้อย่างเต็มที่ ด้วยข้อจำกัดจากระบบคิด และวิธีการทำของ

เกษตรกรในพื้นที่ซึ่งเป็นปัจจัยภายในของเกษตรกรเอง ดังคำกล่าวของนายวิระ ที่กล่าวว่า “ที่ผ่านมาชุมชนทำการเกษตรแบบสัญชาตญาณ คือ บรรพบุรุษทำอย่างไรก็ทำอย่างนั้น อาชีพเกษตรกรเหมือนไม่ได้รับการพัฒนา ไม่ได้นำความรู้มาช่วยด้านเกษตร แม้มีหน่วยงานภาครัฐ พยายามนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาช่วยในการปฏิบัติ แต่เทคโนโลยีบางอย่างห่างไกลจากชีวิตของเกษตรกรมาก” (สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม 2566)

ดังนั้น ภายใต้การทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลนาขา โดยผู้นำสภาองค์กรชุมชนนายวิระ จึงได้พยายามแสวงหา ผู้รู้ เครื่องมือ และอุปกรณ์ที่มีความเหมาะสมแต่ถูกหลักวิชาการ เกษตรกรในพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้ เพื่อช่วยยกระดับด้านการเกษตรในพื้นที่ โดยการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี ในการอำนวยความสะดวกในเกษตรทำงานในไร่ในสวน รวมทั้งการประสานหาเครือข่ายทั้งในระดับใกล้เคียงที่อยู่ในระดับตำบล คือ เกษตรตำบล ระดับอำเภอ คือ เกษตรอำเภอและระดับไกลที่อยู่นอกจังหวัด ได้เข้ามาส่งเสริมการทำเกษตรให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น ในขณะที่เป็นผู้นำเอง ก็ได้ส่งเสริมกำลังใจและสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรในพื้นที่ได้ปรับเปลี่ยนวิธีคิด เพื่อนำสู่วิธีการที่เหมาะสมกับสภาพบริบทของพื้นที่ของเกษตรกร

การใช้แปลงของผู้นำสภาองค์กรชุมชนเป็นฐานที่ดำเนินงานให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมผ่าน “เกษตรอินทรีย์ที่นี้สวนสารพัดนึก” บนเนื้อที่ 20 ไร่ ซึ่งสวนนี้มีที่มาของชื่อ สารพัดนึก เนื่องจากมีบทบาทในการผลิตพืชผลทางการเกษตร และผลิตวัตถุดิบทางการเกษตรที่นำไปแปรรูปสร้างมูลค่าเพิ่มขึ้นได้ พืชที่ปลูกในสวนจึงเป็นลักษณะผสมผสานหลากหลายประเภทไม่ผล ทุเรียน มังคุด และพืชผัก ที่สร้างโรงเรือนผลิตด้วยระบบอินทรีย์ เข้าร่วมเป็นเครือข่ายด้านการเกษตรอินทรีย์กับสมาพันธ์เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ ผลผลิตหลักของสวนสารพัดนึกจึงเป็นผลผลิตที่ปลอดภัยเพราะผลิตด้วยระบบอินทรีย์ร้อยละ 100 ได้ผ่านมาตรฐานแนวปฏิบัติที่ดีด้านการเกษตร Good Agricultural Practice: GAP รายพืช 11 ชนิดแล้ว สวนสารพัดนึกนอกจากจะสร้างแหล่งอาหารที่มีความปลอดภัยสูงแล้วยังเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรอินทรีย์ การเกษตรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นสถานที่วิจัย เป็นห้องเรียนที่มีชีวิตให้ความรู้ กับยุวเกษตรกรที่เป็นนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาและครูผู้สอนที่อยู่ในพื้นที่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช จึงกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่แห่งการรวมใจของเกษตรกรที่มีเป้าหมายในแนวทางการพัฒนาด้านการเกษตรร่วมกัน เป็นที่รวมความรู้และกระจายความรู้สำหรับทุกคนที่ต้องการเรียนรู้ด้านการเกษตรทั้งที่อยู่ในพื้นที่และคนภายนอกพื้นที่ ได้เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ด้วยการเกษตรที่มีความก้าวหน้า ต้องพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากบริบทสังคมประเทศชาติ และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงที่เป็นปัจจัยที่เข้ามากระทบกับระบบการผลิตของเกษตรกรโดยตรง นายวิระ จึงได้ศึกษาเรียนรู้เพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านการอบรมในหลักสูตรที่สถาบันการศึกษาที่อยู่ในพื้นที่และสถาบันการศึกษาจากภายนอกพื้นที่ คือ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ วิทยาเขตชุมพร ได้เข้ามาส่งเสริม ทำให้นายวิระ เห็นความสำคัญของการเก็บเกี่ยวความรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง โดยเฉพาะการเรียนรู้จากการปฏิบัติและลงมือทำอย่าง

ต่อเนื่อง และเมื่อเกิดปัญหาขณะลงมือปฏิบัติ ทดลองแก้ปัญหาและตั้งโจทย์ความต้องการต่อยอด นำทางสู่การแสวงหาอุปกรณ์ เครื่องมือที่เป็นนวัตกรรมและเทคโนโลยี โดยมองว่านวัตกรรมเทคโนโลยีราคาประหยัด แต่ตอบปัญหาด้านการเกษตรได้ จึงได้ทดลอง ลงมือทำด้วยตนเองและค้นพบว่า เทคโนโลยีราคาประหยัดมีอยู่จริงในพื้นที่ตำบลปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่นายวิระได้เริ่มติดต่อกับปฏิสัมพันธ์กับนายนิรันดร์ สมพงษ์ นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

จากความต้องการ การพัฒนาด้านการเกษตรให้กับสมาชิกชุมชน ในปี พ.ศ. 2566 สภาองค์กรชุมชนตำบลนาขา ได้รับการสนับสนุนโครงการ การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการโครงการ “การสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT” โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ให้กับสภาองค์กรชุมชนตำบลนาขา ณ สวนสารพัดนึก ของผู้นำสภาองค์กรชุมชน นายวิระ จึงได้นำสมาชิกชุมชนตำบลนาขา และชักชวนเพื่อนสมาชิกชุมชนตำบลใกล้เคียง เช่น ตำบลบ้านควน ตำบลวังตะกอก ได้เข้ามาร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ วันที่ 16-17 มีนาคม 2566 นับว่าเป็นการพัฒนาทักษะด้านการเกษตรสมัยใหม่ แก่เกษตรกรที่สนใจ ผ่านการรับรู้จากการอบรม และทดลองปฏิบัติในแปลงจริงของผู้นำสภาองค์กรชุมชนให้เกิดแนวความคิดการเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิตทางการเกษตร โดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรพื้นที่ตำบลนาขา ที่จะสามารถนำสู่การพัฒนาอาชีพ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในอนาคต เป็นการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนโดยมีผู้นำเป็นตัวอย่างที่จะสามารถขยายผลได้ต่อไปในอนาคต

6.10.4 ภายหลังจากการอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตร Smart Farm IOT ทำให้นายวิระ สามารถปฏิบัติการติดตั้งอุปกรณ์และเครื่องมือได้ด้วยตนเอง โดยนำร่องติดตั้งบริเวณโรงเรือนปลูกผัก จำนวน 4 ไร่ เนื้อที่ 1 ไร่ (ดังภาพที่ 6.9) และสามารถแก้ปัญหาที่เป็นข้อจำกัดในระหว่างการติดตั้งใช้งาน และระหว่างการใช้งานได้ด้วยตนเอง โดยคำแนะนำจากนวัตกร นายนิรันดร์ สมพงษ์ ผ่านการโทรศัพท์ และโทรวิดีโอคอลพูดคุย เพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นสามารถลดต้นทุนด้านเวลาได้จากการสั่งการผ่านสมาร์ทโฟนในการเปิด-ปิด ระบบวาล์วน้ำ และยังทำให้ลดต้นทุนในการเดินทางไปพบนวัตกรผ่านเทคโนโลยีการสื่อสาร ส่วนหนึ่งที่เป็นองค์ประกอบให้นายวิระ สามารถติดตั้ง ดำเนินการได้เอง เป็นเพราะนายวิระ เป็นนักปฏิบัติและเข้าฝึกอบรมมีความรู้พื้นฐานมาก่อนเป็นเบื้องต้น ทำให้การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเครื่องมือในสวนได้ดี และเป็นตัวอย่างให้เกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่สามารถเข้ามาเรียนรู้ และนายวิระสามารถถ่ายทอดแนวทางการประยุกต์ใช้ให้แก่เกษตรกรรายอื่นทำตามได้ผ่านสวนสารพัดนึกเพื่อขยายผลให้เกิดการนำไปใช้ได้มากขึ้นในอนาคต

ภาพที่ 6.9 การติดตั้งนวัตกรรมและเทคโนโลยีในแปลงปลูกของนายวิระ ปัจฉิมเพชร ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลนาขา อำเภอลำสนวน จังหวัดชุมพร
ที่มา: (สมจิตร จันทร์เพ็ญ, 2566)

ทั้งนี้ เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดชุมพร เป็นเกษตรกรหัวก้าวหน้าที่ผ่านการอบรมหลักสูตรการใช้เครื่องมือและนวัตกรรม และการอบรมความรู้ด้านคอมพิวเตอร์ ในระดับก้าวหน้าจากการเข้าอบรมกับสถาบันและหน่วยงานอื่นมาก่อนหลายหลักสูตร โดยมีความรู้ในระดับปริญญาตรี ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการแสวงหาความรู้ จากที่เคยผ่านการอบรมมาก่อน มีความรู้ที่เกี่ยวข้องมาเป็นอย่างดี ทำให้การอบรมเชิงปฏิบัติการในหลักสูตร “การสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT” ที่สนับสนุนโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สามารถเรียนรู้และปฏิบัติการในพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว และความก้าวหน้าในการดำเนินงานของพื้นที่ ประกอบอุปกรณ์ และได้ติดตั้งอุปกรณ์สำเร็จและทดลองใช้อุปกรณ์ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT ในแปลงหลังจากที่อบรมแล้วในระยะเวลาเพียง 3 เดือน เนื่องจากเกษตรกรมีแปลงพืช ผักอยู่ก่อน จึงสามารถทดลองประยุกต์ใช้ได้ โดยเกษตรกรพื้นที่ชุมพร จะเป็นกลุ่มเกษตรกรที่ รู้คิด รู้ทำ ดังที่วิทยากรได้กล่าวถึงคุณลักษณะผู้เข้าอบรมซึ่งสอดคล้องกับ Roger (2003) ที่ได้จำแนกกลุ่มบุคคล ที่มีพฤติกรรมยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยีออกเป็น 5 กลุ่ม ในกลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มล้ำสมัย (Early adopters) เป็นกลุ่มคนในระดับที่ได้รับการส่งเสริมและมักอยู่ในท้องถิ่น เพียงร้อยละ 13.5 คนที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มที่จะนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีนั้น ๆ มาปรับใช้ได้เร็ว กล้าที่จะเสี่ยง และมีการลองผิดลองถูก เพื่อให้ตนเองมั่นใจก่อน จึงจะนำนวัตกรรมนั้นเผยแพร่สู่คนอื่น คนกลุ่มนี้มักเป็นผู้นำกลุ่มในท้องถิ่นหรือเป็นประธานชมรม ประธานกลุ่มต่างๆ

ในขณะที่ผู้นำในพื้นที่ได้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ของจังหวัดเกี่ยวกับการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในภาคการเกษตร จึงได้นำประสบการณ์จากการใช้งานไปเผยแพร่ขยายผลต่อให้

กลุ่มเกษตรกรในจังหวัดได้รู้จัก Smart farm IOT โดยมียุทธศาสตร์ขับเคลื่อนเริ่มต้นด้วยการวางแผนให้เกษตรกรในพื้นที่ได้นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ 1 แปลง 1 นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีตามความสนใจและความเหมาะสมกับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ด้วยหลักคิดการแสวงหาความรู้ การพัฒนาความรู้ และพัฒนาเครื่องมือมาช่วยในการผ่อนแรง นอกจากนี้ผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบลนาขา ได้เข้าร่วมเป็นตัวแทนร่วมกับเครือข่ายการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดชุมพรและองค์การบริหารส่วนตำบลนาขา โดยเชื่อมโยงผู้สูงอายุเข้ากับการเกษตรผ่านโครงการธนาคารต้นไม้ซึ่งเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมและสุขภาพของคนในตำบล

6.11 เกษตรกรตัวอย่าง ตำบลบ้านควน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพรกับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT

6.11.1 ตำบลบ้านควน เป็นตำบลหนึ่ง ตั้งอยู่ในอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร พื้นที่ส่วนหนึ่งของตำบลอยู่ในเขตป่าสงวน ประชาชนในพื้นที่จึงได้ร่วมใจกันปลูกต้นไม้ทดแทน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีพื้นที่ทางการเกษตรจำนวน 33,938.30 ไร่สำหรับกิจกรรม ปลูกไม้ผล ไม้เศรษฐกิจประเภท ปาล์ม และเลี้ยงสัตว์ ประเภท โค กระบือ หมู ไก่ เป็ด แพะ ในตำบลมีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติประเภทถ้ำและแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าชุมชน ประชาชนมีการรวมกลุ่มอาชีพที่หลากหลายโดยเฉพาะกลุ่มอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรมีทุกหมู่บ้าน (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควน, 2566)

อย่างไรก็ตาม สำหรับบริบทภาพรวมสำคัญของพื้นที่ ผู้ศึกษาได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 แล้ว ในส่วนเนื้อหาที่นำเสนอในบทนี้ จึงเป็นเพียงการนำเสนอสภาพบริบทของพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม เพื่อเชื่อมโยงสู่มิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ของเกษตรกรตัวอย่างที่มีความสนใจและสมัครใจเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตร “การสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT” ที่เป็นเกษตรกรที่เป็นคนรุ่นใหม่ หัวใจ ใจก้าวหน้า กล้าเปลี่ยนแปลง มีเป้าหมายเพื่อนำไปใช้พัฒนาด้านการเกษตรในพื้นที่ของตนเอง เพื่อนำเสนอเป็นกรณีศึกษาที่จะนำผลการอบรมไปประยุกต์ใช้หรือวางแผนการประยุกต์ใช้ในอนาคตในภาคการเกษตรต่อไป

6.11.2 แผนพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควน มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาตำบล คือ “บ้านควนน่าอยู่ มุ่งสู่การพัฒนาอย่างเป็นระบบ สืบสานวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อประชาชนอยู่ดีมีสุข” ภายใต้วิสัยทัศน์พัฒนา องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควน มีแผนงานสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและควมหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล ในด้านการเกษตรกรรม ส่งเสริมและพัฒนากระบวนการผลิตทางการเกษตรแบบชีววิถี เพิ่มมูลค่าผลผลิตและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเชื่อมโยงสู่ระบบเศรษฐกิจ เนื่องจากประชาชนในพื้นที่มีอาชีพด้าน

การเกษตรกรรม ปลูกพืชผักและไม้ผลเพื่อส่งจำหน่ายผ่านระบบตลาดตัวแทนที่มีคนกลางเข้ามารับซื้อในสวน ด้วยบริบทด้านการเกษตรในพื้นที่ ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควนมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมการเกษตรของตำบลที่ดูแลด้านการเกษตรของประชาชนในพื้นที่โดยเฉพาะเพื่อปฏิบัติงานอย่างบูรณาการร่วมกับเกษตรตำบลบ้านควน เกษตรอำเภอบ้านควนและสถาบันองค์กรด้านการเกษตรอื่นๆ ได้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายการพัฒนาทางด้านการเกษตรกรรมในพื้นที่

ทั้งนี้ ปัญหาด้านการเกษตรที่เกิดขึ้นในพื้นที่ คือ เกษตรกรขาดความรู้ในการพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร และขาดความรู้ในการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาพัฒนาผลผลิต ราคาผลผลิตตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ประชาชนขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง ส่งผลต่อรายได้ด้านเศรษฐกิจครัวเรือนของเกษตรกร ปัญหาด้านการเกษตรที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ในทุกพื้นที่มีปัญหาที่คล้ายคลึงกันราคาผลผลิตตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง ดังนั้นแนวทางการพัฒนาเกษตรกรจึงต้องแก้ปัญหาต้นตอด้วยการลดต้นทุน ซึ่งมีอยู่หลากหลายวิธีการแต่ทั้งนี้ การแก้ปัญหาจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่างและต้องแก้มูลเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาอย่างแท้จริง จึงจะช่วยบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และหากแก้ไขได้อย่างต่อเนื่องจากการปรับพฤติกรรมของเกษตรกร อาศัยเครือข่ายการหนุนเสริมระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เกษตรกรด้วยกันเอง เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการผลิตที่ดี ที่สามารถลดต้นทุนได้จริง การแสวงหาเทคโนโลยีราคาไม่สูงที่เกษตรกรเข้าถึงและเหมาะสมกับบริบททางการผลิตของพื้นที่ น่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะสามารถแก้ปัญหาเกษตรกรได้

ในระดับอำเภอ พบว่า เกษตรอำเภอ ได้ให้ความรู้กับเกษตรกรในพื้นที่ในด้านวิชาการเกษตร การผลิตสินค้าให้ได้มาตรฐาน การเข้าสู่มาตรฐาน GAP แนวโน้มสำคัญในการให้ความรู้ในเดือนกันยายน 2566 คือ กำลังดำเนินโครงการ การขับเคลื่อนงานระบบส่งเสริมการเกษตร ในประเด็นการขับเคลื่อน BCG Model ในพืช มังคุด และทุเรียน ของอำเภอหลังสวน แบบบูรณาการเชิงพื้นที่ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และเกษตรกร สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง โดยนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเกษตรอำเภอหลังสวน ได้ลงพื้นที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตที่สอดคล้องกับหลัก BCG เพื่อนำสู่ความยั่งยืนและตอบสนองต่อทิศทางปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับการผลิตที่เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม รวมถึงสร้างการรับรู้เรื่อง ระบบน้ำ การจัดการสวนปาล์มน้ำมัน และการเตรียมการป้องกันกำจัดหนอนเจาะทุเรียน (สำนักงานเกษตรอำเภอหลังสวน, 2566)

จากปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และแนวทางการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ดูแลด้านการเกษตร และหน่วยงานภายนอกที่เข้าไปหนุนเสริมการพัฒนาในพื้นที่ จะสร้างความเข้มแข็งให้แก่เกษตรกร โดยเฉพาะในระบบการผลิตต้นน้ำ หากเกษตรกรสามารถดำเนินการได้ดี มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในระบบการผลิตจะส่งผลดีต่อพื้นที่ และรองรับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ โครงการ “การสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT” ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ให้กับเกษตรกร นับว่าเป็นการพัฒนาทักษะด้านการเกษตรที่เหมาะสมกับบริบทที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ในพื้นที่ตำบลบ้านควน ให้เกิดแนวความคิดการเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิตทางการเกษตร โดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี สอดคล้อง

กับความต้องการของเกษตรกรพื้นที่ตำบลบ้านควน ที่จะสามารถนำสู่การพัฒนาอาชีพ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในอนาคต เป็นการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนและเผยแพร่นวัตกรรมและเทคโนโลยีราคาประหยัดให้กับเกษตรกรได้

6.11.3 เกษตรกร Young Smart Farmer ที่เป็นเกษตรกรตัวอย่างในพื้นที่ที่มีศักยภาพพัฒนางานด้านการเกษตรในพื้นที่ ที่มีองค์ความรู้ด้านการเกษตรเป็นของตนเองผ่านศูนย์เรียนรู้ที่อยู่ในพื้นที่ คือ นายคณิง จันดา อายุ 46 ปี ปัจจุบันพักอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 17 หมู่ 8 ตำบลบ้านควน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาวิศวกรรมไฟฟ้า มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2543 ชีวิตในวัยเด็ก เห็นบิดา มารดาทำการเกษตรมานาน ครอบครัวยังมีฐานะยากจน และมองว่าอาชีพการเกษตรมีรายได้ไม่เพียงพอ ไม่มีสวัสดิการในชีวิตความเป็นอยู่ จึงมีความคิดที่จะหันหลังให้ภาคเกษตร ไม่ปรารถนาจะดำเนินอาชีพตามแนวทางของบิดา มารดา จึงได้ออกจากบ้านไปใช้ชีวิตอยู่ที่กรุงเทพมหานครตั้งแต่อายุได้ 15 ปี ต่อสู้อุปสรรคจนสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี และทำงานอยู่ที่กรุงเทพมหานครเป็นเวลานานกว่า 23 ปี มีเงินเก็บจำนวนหนึ่งแล้ว

จุดพลิกผันที่ต้องกลับเข้าสู่การประกอบอาชีพทางการเกษตร เนื่องจากบิดา มารดาอายุมาก มีอาการเจ็บป่วย จึงได้กลับมาดูแลท่าน เพราะมีพี่น้องเพียง 2 คน น้องก็ทำงานอยู่กรุงเทพเช่นเดียวกัน นายคณิง จึงตัดสินใจกลับมาดูแลบิดาและมารดา ในช่วงแรก ของการกลับมาอยู่บ้าน ยังจับต้นชนปลายไม่ถูกไม่รู้ว่าจะอยู่อย่างไร จะทำอะไรเพราะเคยทำงานในภาคอุตสาหกรรมมาก่อน แต่แล้วมีความคิดหนึ่งผุดขึ้นมาในใจ เมื่อมีความจำเป็นต้องกลับมาอยู่ท้องถิ่นแล้ว จะต้องทำประโยชน์ให้ท้องถิ่น การจะทำประโยชน์ให้ท้องถิ่นได้ต้องมีความรู้ด้านการพัฒนาท้องถิ่น และต้องมึนงานทำอย่างมั่นคงในท้องถิ่น ดังนั้นเมื่อมองดูรอบๆ บ้านที่อยู่อาศัย พืชที่มีอยู่ก็คือที่ดิน และการเกษตรที่สามารถจะดำเนินการต่อยอดจากสิ่งที่มีอยู่ได้เลย แม้ในอดีตมีความคิดไม่อยากจะประกอบอาชีพทางการเกษตรแล้วก็ตาม เริ่มต้นการเกษตรจึงต้องทำใจให้รัก แล้วจะรักในสิ่งที่ทำจึงเริ่มลงมือทำตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

หลังจากอยู่บ้านและทำการเกษตรได้ไม่นาน มีความตั้งใจจะหาความรู้ด้านการพัฒนาท้องถิ่นเพิ่มเติม นายคณิง จึงได้สมัครเข้าเรียนต่อที่คณะศิลปศาสตรบัณฑิต หลักสูตรสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน เมื่อ ปี พ.ศ. 2559 เพื่อหาเครือข่ายในงานพัฒนาจากบุคคลที่มีเป้าหมายเดียวกันในหลักสูตรการเรียน ในระหว่างที่เรียนได้พบกับคุณสุดาภรณ์ ปัจฉิมเพ็ชร ซึ่งเป็นภรรยาของนายวิระ ปัจฉิมเพ็ชร ได้มาบรรยายพิเศษตามศูนย์เรียนรู้ด้านการเกษตร จึงได้รู้จักกับคุณสุดาภรณ์ ปัจฉิมเพ็ชร และคุณวิระ ปัจฉิมเพ็ชร ตั้งแต่นั้นมา ในระหว่างที่เรียนได้ทำหน้าที่เป็นประธานรุ่นของหลักสูตร มีสมาชิกในครอบครัว 5 คน นายคณิง จันดา ประกอบอาชีพด้านการเกษตรมากกว่า 8 ปี บนเนื้อที่ 17 ไร่ แรงงานที่ทำการเกษตรในครัวเรือนนายคณิง จันดาเป็นหลักเพียงผู้เดียว พืชที่ปลูกผักประเภท ใบเหลียง ไม้ผลประเภท มังคุด หนาม มะพร้าว ไม้เศรษฐกิจที่สามารถตัดได้ทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาวจำนวน 3 ไร่ ซึ่ง

ปรับเปลี่ยนจากสวนยางมาปลูกพืชเศรษฐกิจ ตามหลักคิดที่ได้ไปดูงานจาก พ่อเลี่ยม บุตรจันทา จังหะสระแก้ว (ลูก 1 คนต้นไม้ 1 ไร่) และไปเรียนรู้ดูงานของ ประชาญชาวบ้าน ดร.เกริก มีมุงกิจ ระยะเวลา 1 สัปดาห์

ปี พ.ศ. 2560 ได้จัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยการสนับสนุนจากกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย หลังจากได้ไปเรียนรู้จาก ประชาญชาวบ้าน ดร.เกริก มีมุงกิจ มีกิจกรรมสำคัญที่ทำในศูนย์ คือ น้ำหมัก หน่อกล้วย รสจืด เป็นจุลินทรีย์ไว้อยู่ จากนั้นได้ไปอบรมที่โรงแรมชุมพรคาบาน่า ตามโครงการของกรมพัฒนาชุมชนอำเภอหลังสวน (พช.) กระทรวงมหาดไทย โศก หนอง นาโมเดล เป็นหลักสูตรของ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร หรืออาจารย์ยักษ์ ระยะเวลา 1 สัปดาห์ จากนั้นได้กลับมาทำกิจกรรมตามโคก หนอง นาโมเดล เป็นโรงเรียนมีชีวิต อยู่ภายใต้ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเยาวชนในพื้นที่โรงเรียน บ้านคลองกก นอกจากนี้ ศูนย์ได้เป็นสถานที่ทำวิจัยของอาจารย์มหาวิทยาลัยแม่โจ้ วิทยาเขตชุมพร โดยใช้ของเสียจากโรงงานทำปุ๋ย ปั้นเม็ดปุ๋ย บทบาทของศูนย์จึงเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องความมั่นคงด้านอาหาร ระบบการผลิตอาหารของชุมชนที่ปลอดภัย ให้กับคนภายในและภายนอกชุมชน หน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานเกษตรระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับเขต ระดับกรม ในทุกระดับได้เข้ามาศึกษาดูงาน และทุกปีกรมส่งเสริมการเกษตรจะจัดงานประจำปี นายคณิง จันดา จะต้องเดินทางไปพบอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร ทำหน้าที่เป็นวิทยากรในเรื่องการทำปุ๋ยหมัก อบรมน้องใหม่ ในจังหวัดชุมพร เขตภาคใต้ 14 จังหวัด และระดับประเทศในฐานะประธาน Young Smart Farmer ของจังหวัดชุมพร

บทบาทหน้าที่ ของนายคณิง จันดานอกจากเป็นประธาน Young Smart Farmer ของจังหวัดชุมพรแล้วยังทำหน้าที่เป็นประธานศูนย์หลายศูนย์ อาทิ ประธานศูนย์วิสาหกิจชุมชนปุ๋ยหมักคุณภาพสูง ผลิตปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง ประธานศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชนตำบลบ้านควน ประธานศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนตำบลบ้านควน ประธานกลุ่มส่งเสริมอาชีพตำบล เป็นผู้นำอาสาสมัครชุมชนตำบลบ้านควน (อช.) และเป็นอาสาสมัครเกษตร (อกม.) ของสำนักงานเกษตร เป็นวิทยากรอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตปุ๋ย เป็นหมอดินอาสา เป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องการขุดดิน การเก็บตัวอย่างดินมาตรวจและเข้าร่วมประชุมหมอดินประจำปีทุกปี ของกรมพัฒนาที่ดิน และเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มปาล์ม จากบทบาทหน้าที่ และผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ เป็นความภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรคือการเป็นต้นแบบของคนที่เคยทำงานอยู่ในภาคอุตสาหกรรมแล้วปรับเปลี่ยนอาชีพมาทำการเกษตรแล้วประสบความสำเร็จ มีผู้เข้ามาศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง เป็นครอบครัวต้นแบบตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ปิงบประมาณ พ.ศ. 2564 ความสำเร็จที่เกิดขึ้นได้สร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ในระดับที่กว้างขึ้น ได้มีโอกาสพบ และได้รับการชมเชยจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์นับเป็นแรงบันดาลใจที่อยากให้พื้นที่ของตนเองได้มีส่วนพัฒนาเกษตรกรของไทย

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นในด้านการเกษตร ส่วนหนึ่งเรียนรู้ว่าเกษตรกรจะต้องมีการปรับปรุง พัฒนากระบวนการผลิตอย่างต่อเนื่องเพื่อรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ปัจจัยจากธรรมชาติที่เป็นผลกระทบ การตั้งรับ การแสวงหาความรู้ การเลือกใช้เครื่องมือและ

อุปกรณ์จะช่วยให้เกษตรกรลดความเสี่ยงจากปัจจัยต่างๆ ได้ ดังนั้นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยยกระดับการเกษตรคือ การใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยอย่างเหมาะสม ซึ่งหากนวัตกรรมและเทคโนโลยีนั้นราคาไม่แพง สามารถเข้าถึงได้โดยง่าย เกษตรกรควรต้องนำมาทดลองใช้เพื่อให้มีทางเลือกและโอกาสการพัฒนาขึ้น ด้วยความคิดดังกล่าวเมื่อเครือข่ายเกษตรกรพื้นที่ใกล้เคียงนายวิระ ปัจฉิมเพ็ชร ได้ชักชวนเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ หลักสูตร “การสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT” ที่จัดโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เมื่อวันที่ 16-17 มีนาคม 2566 จึงไม่รอช้า ตอบรับการเข้าร่วมอบรม ด้วยความมุ่งหวังจะนำนวัตกรรมและเทคโนโลยี IOT เข้ามาทดลองใช้กับระบบพืชผักในศูนย์เรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากมองว่าการเกษตรก้าวหน้าจำเป็นต้องใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วย มี

หลักคิดสำคัญในการทำการเกษตรในพื้นที่ ที่เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงที่กำลังดำเนินการอยู่นายคณิง จันดาได้กล่าวว่า “เมื่อครั้งที่ทำงานอยู่ภาคอุตสาหกรรม ผู้บริหารมีนโยบายและตั้งคำถามกับพนักงานระดับหัวหน้างานทุกวันว่าการทำงานสามารถลดความสูญเสียอะไรได้อีกบ้าง ในขณะเดียวกันทุกคนจะช่วยเพิ่มมูลค่าอะไรได้อีกบ้างหลักการดังกล่าวได้ติดตัวของนายคณิง จันดามาโดยตลอด และได้นำมาเป็นหลักคิด หลักการในการทำการเกษตร อีกทั้งมีโอกาสได้พบกับพลเอกประวิทย์ วงษ์สุวรรณ ท่านบอกว่าเกษตรกรอยู่เฉยๆ ต้องนิ่งๆ ดูอย่างเดียว แล้วได้เงินต้องทำอะไร แล้วพลเอกประวิทย์ วงษ์สุวรรณได้ยกตัวอย่างว่า การปลูกพืชชนิดใดต้องรอให้ถึงเวลา (อยู่เฉยๆ นิ่งๆ) แล้วจึงขาย (ได้เงิน) เช่น ปาล์มต้องรอให้สุกก่อน รอให้น้ำมันได้ราคาสูงแล้วจึงนำออกขาย แต่ในทางกลับกันเกษตรกรไม่รอให้สุกเต็มที่กลับรีบเอาไปขายจึงโดนพ่อค้ากดราคา นายคณิง จันดาจึงเข้าใจว่าความหมายแล้วนำมาประยุกต์ทดลองทำกับตัวเอง คือ แคร่ นิ่งๆ เฉยๆ ไม่ต้องทำอะไรที่วุ่นวายมาก สวนยางก็ตัดหญ้าเฉพาะทางเดิน ใช้หลักกิจกรรมธรรมชาติ ใช้น้ำหมัก ใช้ปุ๋ยหมัก ลดอะไรได้ก็ลด เหมือนการบริหารในครอบครัวอยากให้ลูกเรียนดี เรียนเก่ง ให้เรียนโรงเรียนประถมระดับตำบล แล้วค่อยส่งไปเรียนพิเศษโรงเรียนกวดวิชาในตลาดด้วยลดรายจ่ายบางอย่างแต่ไปเพิ่มรายจ่ายในสิ่งที่จำเป็นมากกว่า ทำให้ภาพรวมที่ได้มีความคุ้มค่า”

6.11.4 ผลลัพธ์ที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นายคณิง จันดา ประสบความสำเร็จเป็นต้นแบบเกษตรกรผันตัวเองจากภาคอุตสาหกรรมเข้าสู่ภาคเกษตรกรรมอย่างเต็มรูปแบบได้ เป็นเพราะการเชื่อมต่อหลักคิด ประสบการณ์จากการทำงานในอุตสาหกรรมประยุกต์ใช้กับการพัฒนาการเกษตรของตนเอง และโดยคุณลักษณะส่วนตัวของนายคณิง จะเป็นผู้ที่มิวิตีแห่งการเรียนรู้ตลอดเวลาโดยเฉพาะการจดบันทึกสำคัญที่นำไปสู่กระบวนการที่สามารถแก้ปัญหา เรียนรู้ การปรับปรุงและพัฒนาที่สร้างคุณค่าเพิ่มมากขึ้น จากการจดบันทึก เพื่อรวบรวมข้อมูลเข้าสู่มาตรฐานพืชจนทำให้ผลผลิตที่สวนได้รับมาตรฐาน GAP ในมังคุด มาตรฐาน RSPO ในปาล์มร่วมกับเครือข่าย สมาพันธ์เกษตรกรมัยยืน ซึ่งนายคณิง จันดาได้ทำหน้าที่เป็นรองประธานสมาพันธ์เกษตรกรมัยยืนของอำเภอหลังสวนด้วย ดังนั้นด้วยคุณลักษณะการเรียนรู้ เพื่อปรับปรุงและพัฒนา จึงทำให้นายคณิง จันดา มองเห็นโอกาสความก้าวหน้าหากได้นำนวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT มา

ใช้ในพื้นที่ โดยใช้แปลงในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นต้นแบบ โดยเริ่มจากระบบเล็กๆ และทำความเข้าใจกับระบบ ตั้งแต่การวัดอุณหภูมิในดิน ในน้ำและค่อยพัฒนาต่อยอดขยายขึ้นให้มีทักษะและความชำนาญก่อน โดยวางแผนไว้ว่าจะนำไปประยุกต์ใช้กับโรงเรือนผักกางมุ้ง ที่ได้เข้าร่วมกับเกษตรกรตามโครงการระหว่างประเทศ อินโดนีเซีย มาเลเซีย เซีย และไทย IMTGT เมื่อได้ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมแล้ว จะขยายผลต่อให้กับเกษตรกรรายอื่นๆ ในพื้นที่ ได้เข้าเรียนรู้ในศูนย์เรียนรู้ (ดังภาพที่ 6.10) และจะเชื่อมโยงเครือข่ายและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพื้นที่ตำบลกับนายวิระ ปัจฉิมเพ็ชร ตำบลนาขา และนายทนากกร การทหาร ตำบลวังตะกอก เพื่อพัฒนาระบบคิด ผนวกกับแรงบันดาลใจ เกิดวิธีปฏิบัติอย่างมีคุณค่าด้วยกัน

ภาพที่ 6.10 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและโคกหนองนาโมเดลของนายคณิง จันดา ตำบลบ้านควน อำเภอลำสนวน จังหวัดชุมพร
ที่มา: (นายคณิง จันดา, 2566)

6.12 เกษตรกรตัวอย่างเทศบาลตำบลวังตะกอก อำเภอลำสนวน จังหวัดชุมพรกับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT

6.12.1 ตำบลวังตะกอก เป็นตำบลหนึ่ง ตั้งอยู่ในอำเภอลำสนวน จังหวัดชุมพร พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลเป็นที่ราบสลับกับหุบเขา ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยพึ่งพาแหล่งน้ำตามธรรมชาติ แม่น้ำ ห้วย ลำคลอง ฝาย อ่างเก็บน้ำ สระน้ำ และหนองน้ำ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ

การเกษตรเป็นหลัก กิจกรรมสำคัญ คือ ปลูกไม้ผลประเภท ทุเรียน มังคุด ลองกอง เงาะ มะพร้าว กล้วย เล็บมือนาง เกษตรผสมผสาน ไม้เศรษฐกิจประเภท ปาล์มน้ำมัน ยางพารา และเลี้ยงสัตว์ ประเภท โค กระบือ หมู ไก่ เป็ด แพะ ในตำบลมีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติประเภทถ้ำ น้ำตก และแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าชุมชน ประชาชนมีการรวมกลุ่มอาชีพจากผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มพริกแกง กลุ่มกล้วยปานจิตต์ (องค์การบริหารส่วนตำบลวังตะกอก, 2566)

อย่างไรก็ตามสำหรับบริบทภาพรวมสำคัญของพื้นที่ ผู้ศึกษาได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 แล้ว ในส่วนเนื้อหาที่นำเสนอในบทนี้ จึงเป็นเพียงการนำเสนอสภาพบริบทของพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม เพื่อเชื่อมโยงสู่มิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ของเกษตรกรตัวอย่างที่ได้สมัครใจเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตร “การสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT” ที่เป็นเกษตรกรรมรุ่นใหม่ หัวใจ ใจกล้า มีเป้าหมายเพื่อนำไปใช้พัฒนาด้านการเกษตรในพื้นที่ของตนเอง เพื่อนำเสนอเป็นกรณีศึกษา ในการวางแผนการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในด้านการเกษตรที่ได้ดำเนินการอยู่

6.12.2 แผนพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลวังตะกอก วิสัยทัศน์ของตำบลวังตะกอก “วังตะกอกเมืองน่าอยู่ ดูแลคุณภาพชีวิต มุ่งสู่เศรษฐกิจยั่งยืน” ยุทธศาสตร์ที่เป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลวังตะกอก ในด้านการส่งเสริมการเกษตร พบว่า มีการให้ความรู้ทางวิชาการ จัดตั้งกลุ่มเกษตรกร จำหน่ายผลผลิต สนับสนุนแจกพันธุ์พืชและการบำรุงรักษาดิน รวมทั้งการดูแลระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้เกษตรกรมีน้ำเพียงพอในการเกษตรกรรม ข้อจำกัดด้านการเกษตรของพื้นที่ คือ ราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ต้นทุนด้านการผลิตสินค้าเกษตรมีราคาสูง เกษตรกรขาดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรที่มีคุณภาพและเกษตรกรรายย่อยบางรายไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน

จากการทำแผนพัฒนาเกษตรกรในพื้นที่ต้องการให้หน่วยงานภาครัฐและ เทศบาลตำบลวังตะกอก สนับสนุนทุนและพัฒนาเกษตรกรในพื้นที่ โดยการจัดหาตลาดรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรโดยตรงจากเกษตรกรในราคาที่เป็นธรรม จัดหาแหล่งเงินทุนและสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ทางการเกษตรเพื่อลดต้นทุนการผลิต จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรให้มีคุณภาพแก่เกษตรกร สนับสนุนและจัดตั้งศูนย์ข้อมูลในการผลิตทางการเกษตร จัดอบรมให้ข้อมูลและให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาปรับใช้เพื่อพัฒนาอาชีพทางการเกษตร ทั้งนี้การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการโครงการ “การสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT” ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนให้กับเกษตรกร นับว่าเป็นการพัฒนาทักษะด้านการเกษตรสมัยใหม่ ให้เกิดแนวความคิดการเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิตทางการเกษตร โดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรพื้นที่ตำบลวังตะกอก ที่จะสามารถนำสู่การพัฒนาอาชีพ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในอนาคต เป็นการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน

6.12.3 เกษตรกรรุ่นใหม่หัวก้าวหน้า พื้นที่ตำบลวังตะกอก นายทิวากร การทหาร อายุ 32 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาพืชศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัจจุบันพักอาศัยอยู่บ้านเลขที่

190 หมู่ 5 ตำบลตำบลวังตะกอก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ร่วมกับสมาชิกในครัวเรือน จำนวน 3 คน มีที่ดินด้านการเกษตร จำนวน 8 ไร่ ปลูกทำการเกษตรแบบผสมผสาน ประเภทผักปลูกด้วยระบบผักอินทรีย์ ได้เข้าร่วมโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการที่จัดโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) หลักสูตร “การสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT” เมื่อวันที่ 16-17 มีนาคม 2566 ด้วยมุ่งหวังว่าจะนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีไปประยุกต์ใช้ในเกษตรผสมผสาน เนื่องจากมีความชื่นชอบในแนวทางการทำเกษตรแบบอินทรีย์เป็นชีวิตจิตใจ เนื่องจากคนในพื้นที่ส่วนใหญ่จะปลูกทุเรียน แต่การปลูกทุเรียนเป็นการใช้สารเคมีในระบบการปลูกปริมาณมาก จึงมีความรู้สึกว่าจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรผู้ปลูกเอง ชอบการเกษตรอินทรีย์

หลังจากที่นายทิวากร การทหาร สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย ก็ได้นำความรู้จากการศึกษาเล่าเรียนมาลงมือทำการเกษตรที่สวนของตนเอง เนื่องจากหลักสูตรการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยในสาขาพืชศาสตร์ไม่ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ แต่ด้วยความชื่นชอบและเชื่อมั่นในคุณภาพผลผลิตที่ใช้ผลผลิตด้วยระบบอินทรีย์ที่ส่งผลดีต่อสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภค จึงมีปณิธานที่จะทำการเกษตรด้วยแนวทางเกษตรอินทรีย์มาตลอด การทำเกษตรที่ผ่านมามีได้ทำคนเดียว ลองผิดลองถูกคนเดียว ด้วยการศึกษาเพิ่มเติมผ่านทาง Youtube ที่เป็นช่องทางที่สะดวกและรวดเร็วในการเข้าถึง ด้วยพื้นฐานการสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี จึงทำให้มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และการใช้เทคโนโลยีในการแสวงหาความรู้ ทำให้ระบบการผลิตเกษตรอินทรีย์ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง ข้อดีของการเกษตรที่นายธนากร ทำคือ ทำเกษตรแบบผสมผสานทำให้ลดความเสี่ยงจากการผันผวนด้านราคา ผลผลิตบางชนิดที่ขาดทุน ก็จะมีผลผลิตบางชนิดที่ปลูกผสมผสานร่วมกันมาชดเชย เมื่อพิจารณาจากรายได้ในภาพรวมจึงยังไม่ขาดทุน แต่หากพิจารณาเป็นรายพืชจะมีบางชนิดที่ขาดทุน

ปกตินายธนากร การทหาร จะเป็นแรงงานด้านการเกษตรในครัวเรือนเป็นหลักเพียงคนเดียว และยังทำการเกษตรคนเดียวในพื้นที่ของตนเอง ยังไม่ได้เชื่อมโยงเครือข่ายกับกลุ่มเกษตรกรด้วยกันหรือแม้แต่หน่วยงานด้านการเกษตรของภาครัฐที่อยู่ในอำเภอและจังหวัดแต่อย่างใด แต่วิธีทำการเกษตรของนายทิวากร การทหาร จะแสวงหาและใช้ความรู้จากช่องทาง Youtube เป็นหลัก โดยศึกษาดูแล้วทำตาม ทดลองทำ ลองผิดลองถูก เพราะในหลักสูตรพืชศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ไม่ได้สอนการผลิตในระบบอินทรีย์ แต่ผลจากการเรียนในหลักสูตรทำให้มีศักยภาพในการแสวงหาความรู้และต่อยอดความรู้ได้เพิ่มขึ้นจากหลักสูตรการเรียนการสอน

6.12.4 ผลจากการทดลองทำการเกษตรตามช่องทาง Youtube ที่มีการลงมือปฏิบัติ เรียนรู้ด้วยตนเองผ่านการลองผิดลองถูกอย่างต่อเนื่อง เกิดความรู้สึกว่าการเกษตรแบบอินทรีย์ ทำค่อนข้างยากและต้องใส่ใจรายละเอียดเพื่อให้คุณภาพ แต่ด้วยความชื่นชอบในระบบเกษตรอินทรีย์ จึงไม่ย่อท้อ มีพลังบวกภายใต้แนวความคิดที่ว่า “การผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ คนทำน้อย แต่ผู้บริโภคมีความต้องการและยินดีจะซื้อรับประทานเนื่องจากดีต่อสุขภาพ ทำให้มองหานวัตกรรมและเทคโนโลยี เข้ามาช่วยเสริม จะทำให้ได้ปริมาณ

ผลผลิตที่เพิ่มขึ้นได้ จากหลักการและความคิดเบื้องหลัง จึงได้เข้ามาดูงานของศูนย์เรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ นายวิระ ปัจฉิมเพชร แล้วได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้ระบบโรงเรือน กับนายวิระ แล้วลงทุนในระบบโรงเรือนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564 ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมารวมแล้ว 2 ปี

โจทย์ ปัญหาทางการเกษตรสำคัญที่นำสู่ความต้องการ ของเกษตรกรนายทิวากร การทหาร คือ การเป็นแรงงานคนเดียวในครัวเรือนและเป็นหลักในการหารายได้เข้าสู่ครอบครัว มีความตั้งใจที่จะทำการเกษตรด้วยระบบอินทรีย์ ที่ส่งผลดีต่อสุขภาพของตนเองและสุขภาพของผู้ที่รับประทานผักที่มีคุณภาพจากการผลิตที่ปลอดภัย แต่เนื่องจากทำงานเป็นแรงงานหลักด้านการเกษตรของครัวเรือน จึงตั้งใจที่จะนำนวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT และได้เข้าอบรมเชิงปฏิบัติการ หลังการอบรม นายทิวากร มองว่านวัตกรรมและเทคโนโลยีจะสามารถตอบสนองความต้องการใช้ในระบบการผลิตพืชแบบอินทรีย์ที่กำลังดำเนินการอยู่ แต่เนื่องจากในพื้นที่ ยังมีข้อจำกัดระบบสาธารณูปโภคที่เป็นระบบไฟฟ้าเข้าไม่ถึง แต่หน่วยงานภาครัฐได้เตรียมระบบไฟฟ้าแล้วโดยวางเสาไฟฟ้าผ่านสวนของนายทิวากร ส่วนระบบอินเทอร์เน็ต สามารถใช้ซิมการ์ดเพื่อรองรับการติดตั้งนวัตกรรมและเทคโนโลยี ซึ่งคาดว่าจะสามารถ ประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT ภายในปลายปี พ.ศ. 2566 โดยติดตั้งในโรงเรือนผักอินทรีย์ (ดังภาพที่ 6.11) (สัมภาษณ์ 9 กันยายน 2566)

ภาพที่ 6.11 โรงเรือนการผลิตผักแบบอินทรีย์ของนายทิวากร การทหาร เกษตรกรพื้นที่ตำบลวังตะกอก อำเภอลำสนธิ จังหวัดชุมพร
ที่มา: (ทิวากร การทหาร, 2566)

6.13 ภาพรวมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดชุมพรโดยการประเมินตนเองร่วมกัน

พื้นที่จังหวัดชุมพร พบว่า คะแนนหลังการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เมื่อเปรียบเทียบกับคะแนนก่อนการอบรม มีคะแนนหลังการอบรมมากกว่าก่อนการอบรมทุกข้อ โดยข้อที่ (1) เกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจต่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT (2) มีทักษะการปฏิบัติการติดตั้งอุปกรณ์ IOT (3) รู้จักแหล่งจำหน่ายอุปกรณ์ประกอบการติดตั้ง (4) มีแรงบันดาลใจ เป้าหมายที่ชัดเจนในการทำการเกษตรในพื้นที่ (5) รู้จักการแสวงหาความรู้ด้านการเกษตรจากแหล่งความรู้อื่น (6) มีการแสวงหาเครือข่าย เพื่อนเกษตรกรที่มีเป้าหมายร่วมกัน โดยข้อที่ (2) และ (3) เกษตรกรในพื้นที่ให้คะแนนตนเองก่อนการอบรม เป็น 0 ส่วนข้อที่ (7) นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT เหมาะกับตนเอง และ ข้อที่ (8) เห็นความสำคัญของการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนางานพัฒนาอาชีพ ให้คะแนนตนเองหลังการอบรมมากที่สุดโดยให้คะแนนประเมิน 10 คะแนน (ดังตารางที่ 6.2)

ตารางที่ 6.2 ภาพรวมของคะแนนประเมินเปรียบเทียบก่อนและหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ (IOT) จังหวัดชุมพร

รายการประเมิน	ก่อนการอบรม (10 คะแนน)	หลังการอบรม (10 คะแนน)
1. มีความรู้ ความเข้าใจต่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT	3	5.5
2. มีทักษะการปฏิบัติการติดตั้งอุปกรณ์ IOT	0	6
3. รู้จักแหล่งจำหน่ายอุปกรณ์ประกอบการติดตั้ง	0	7.5
4. แรงบันดาลใจ เป้าหมายที่ชัดเจนในการทำการเกษตรในพื้นที่	6	7
5. การแสวงหาความรู้ด้านการเกษตรจากแหล่งความรู้อื่น	5.5	9
6. การแสวงหาเครือข่าย เพื่อนเกษตรกรที่มีเป้าหมายร่วมกัน	3	7
7. นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT เหมาะกับตนเอง	6.5	10
8. ความสำคัญของการฝึกอบรมและพัฒนาในอาชีพ	3	10

ที่มา: จากการสำรวจและประเมินตนเองของผู้เข้าร่วมอบรม

ในพื้นที่ มีเครือข่ายศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบ้านควนเครือข่ายเรียนรู้ เกษตรกร ตำบลวังตะกอก เครือข่ายตำบลนาขานาโดย ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลนาขานา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยแม่โจ้ววิทยาเขตชุมพร โรงเรียนประถมและโรงเรียนมัธยมในพื้นที่ กลุ่มยุวเกษตรกร ได้ร่วมเรียนรู้และนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีผ่านโจทย์ความต้องการให้กับนายนิรันดร สมพงษ์ เป็นวิทยากรพี่เลี้ยง และร่วมพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT ไปใช้ในแปลงและวางแผนการใช้ในแปลงเกษตรแต่ละพื้นที่ นอกจากเกษตรกรจะร่วมกันเป็นเครือข่ายการเรียนรู้แล้ว มีเครือข่ายภาครัฐและที่ไม่ใช่ภาครัฐ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สมาพันธ์เครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ กลุ่มเกษตรกร Young Smart Farmer จังหวัดชุมพร เกษตรตำบลนาขานา เกษตรอำเภอหลังสวน ได้เข้ามาหนุนเสริมให้เกิดเครือข่ายในงานพัฒนากลุ่มองค์กรการเกษตรที่มีคุณภาพบนฐานนวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เป็นองค์กรหลักที่ให้การหนุนเสริมในพื้นที่มาอย่างต่อเนื่องผ่านการส่งเสริมกิจการสภาองค์กรชุมชนตำบลนาขานา ส่งเสริมการทำแผนธุรกิจชุมชน CMBC จัดอบรม Smart Farm IOT เพื่อสร้างต้นแบบพื้นที่ผู้นำด้านการเกษตร กระตุ้นให้เกิดเครือข่ายหนุนเสริมและกระตุ้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ขยายผลในวงกว้าง

ความเข้มแข็งของพื้นที่มีดินนวัตกรรมและเทคโนโลยี เกิดขึ้นได้ จากการระเบิดจากภายในซึ่งเป็นความร่วมมือ ความต้องการพัฒนาด้านการเกษตรของเกษตรกรซึ่งเป็นคนในพื้นที่เองเป็นหลัก การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน องค์กรภายนอกเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่คนในชุมชนได้ต่อยอดความเข้มแข็งได้ดียิ่งขึ้นในพื้นที่ตำบลนาขานา (ดังภาพที่ 6.12) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้จากการสังเคราะห์

ภาพที่ 6.12 กระบวนการพัฒนารูปแบบตำบลเข้มแข็งมีมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี จังหวัดนครราชสีมา

6.14 เกษตรกรตัวอย่างประธานสภาองค์กรชุมชน ตำบลบ้านแพรง อำเภอบ้านแพรง จังหวัด พระนครศรีอยุธยากับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT

6.14.1 บริบทพื้นที่ด้านการเกษตร ของตำบลบ้านแพรง พบว่า พื้นที่ของตำบลร้อยละ 80 เป็นพื้นที่สำหรับการเกษตร ประชาชนในตำบลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ทำนาปลูกข้าวเป็นหลัก ด้านกายภาพของพื้นที่ ส่วนหนึ่งของตำบลบ้านแพรงอยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลตำบลบ้านแพรง อีกส่วนหนึ่งอยู่ในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลสำพะเนียง ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลรับผิดชอบด้านการพัฒนาและการให้บริการสาธารณะในพื้นที่ ทั้งสององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะดำเนินงานพัฒนาร่วมกับสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านแพรง

อย่างไรก็ตามสำหรับบริบทภาพรวมสำคัญของพื้นที่ด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ผู้ศึกษาได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 แล้ว ในส่วนเนื้อหาที่นำเสนอในบทนี้ จึงเป็นเพียงการนำเสนอสภาพบริบทของพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม เพื่อเชื่อมโยงสู่มิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ของผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบล เกษตรกรตัวอย่างที่ได้สมัครใจเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตร “การสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT” เพื่อนำเสนอเป็นกรณีศึกษาที่จะนำผลการอบรมเชิงปฏิบัติการไปประยุกต์ใช้ในบริบทการเกษตรตามภูมิวิเวศน์ของเกษตรกรแต่ละคน

6.14.2 แผนพัฒนาท้องถิ่นระยะ 5 ปี (พ.ศ 2566-2570) ของเทศบาลตำบลบ้านแพรง ที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตร พบว่า มีการกล่าวถึงการพัฒนาด้านการผลิตในภาคการเกษตรโดยใช้นวัตกรรมและภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์ ดังนั้นตามแผนพัฒนาทุกระดับจะกล่าวถึงการเกษตรที่ต้องใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเพื่อเพิ่มศักยภาพด้านการผลิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หากมองย้อนไปในอดีต บ้านแพรงเป็นตำบลที่เคยมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลมาก่อน ในปี พ.ศ. 2554 ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 แต่การทำงานพัฒนาในพื้นที่ภายใต้คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนขณะนั้นยังไม่ประสบผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ของการจัดตั้ง ซึ่งอาจจะมีข้อจำกัดจากปัจจัยทั้งภายในหรือภายนอกของพื้นที่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2560 สภาองค์กรชุมชนได้ถูกรื้อฟื้นอีกครั้งโดยการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้สนับสนุนงบประมาณสำหรับการรื้อฟื้นการทำงาน เมื่อนายนพดล ธรรมาภรณ์ อายุ 58 ปี สำเร็จการศึกษาจากคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้รับเลือกตั้งให้เข้าปฏิบัติหน้าที่เป็นกำนันตำบลบ้านแพรงพร้อมกับการเลือกให้เป็นประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านแพรงด้วยอีกหนึ่งบทบาทหน้าที่

ภายใต้การนำของประธานสภาองค์กรชุมชนนายนพดล ธรรมาภรณ์ กับการเริ่มต้นการดำเนินงานในสองบทบาทหน้าที่ควบคู่กัน ชาวบ้านเรียกขานด้วยความรัก ความศรัทธาว่า “กำนันแดง” ได้ศึกษาและทำความเข้าใจกับเจตนารมณ์ของการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน

พ.ศ. 2551 อย่างถ่องแท้ และมองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล จึงได้เริ่มดำเนินงาน โดยตั้งมั่นที่จะทำให้การทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลบรรลุวัตถุประสงค์ เพราะมีอิสระในการดำเนินงานเต็มที่ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์กับประชาชนอย่างแท้จริง เนื่องจากสภาองค์กรชุมชนตำบลตามพระราชบัญญัติการจัดตั้งจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ความเป็นอิสระและปราศจากการครอบงำจากการเมืองดังกล่าว ทำให้นายนพดล มองว่าการใช้กลไกสภาองค์กรชุมชนตำบลที่มีกฎหมายรองรับ ในการขับเคลื่อนพัฒนางานจะมีโอกาสประสบความสำเร็จสูง เพราะโดยคุณลักษณะส่วนบุคคลของนายนพดล จะไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องการเมือง ด้วยความเชื่อมั่นในวิธีการทำงาน “ไม่เล่นการเมืองแต่สามารถทำงานพัฒนาพื้นที่ได้” การดำเนินบทบาทหน้าที่ในฐานะผู้นำ จึงได้ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ แม้กระทั่งกำลังทรัพย์ส่วนตัวในบางครั้งของการทำงาน ตลอดระยะเวลาของการทำงานในบทบาทผู้นำ สามารถดำเนินงานไปได้อย่างรวดเร็ว ทั้งการประสานความร่วมมือ ร่วมใจ กับผู้นำในแต่ละหมู่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น 2 แห่ง และประชาชนในพื้นที่ การทำงานที่ทุ่มเทได้สร้างคุณภาพการต่อประชาชนอย่างบูรณาการใน 2 บทบาทสำคัญอย่างเป็นลำดับมาอย่างต่อเนื่อง ในระยะเวลา 2-3 ปี ของการทำหน้าที่ตำแหน่งกำนัน และประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านแพรง ชื่อของ นายนพดล ได้กลายเป็นที่รู้จักของคนในพื้นที่ตำบลบ้านแพรง ตำบลใกล้เคียงอย่างตำบลคลองน้อย ตำบลสำพะเนียง ในอำเภอบ้านแพรง และในวงกว้างของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผ่านการทำงานที่เห็นผลในเชิงประจักษ์ โดยใช้ผลงานเป็นการบอกเล่าเรื่องราวของการพัฒนาในพื้นที่ ที่สะท้อนจิตวิญญาณของผู้นำที่เสียสละโดยแท้

การขับเคลื่อนงานพัฒนาในบทบาทหน้าที่ของผู้นำ ได้ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องโดยการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในระยะเวลา 3 ปี พ.ศ. 2563-2566 มีโครงการที่เกิดขึ้นได้แก่ โครงการ การป้องกันและการต่อต้านการทุจริตโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งตำบลบ้านแพรงเป็นพื้นที่เดียวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนโครงการและได้ขับเคลื่อนต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 รวมระยะเวลา 3 ปี ถัดมาปี พ.ศ. 2565-66 ได้ดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อยในเมืองและชนบท โดยพื้นที่ตำบลบ้านแพรงเน้นกิจกรรมสนับสนุนกลุ่มอาชีพปลูกพืชสมุนไพรและแปรรูปสมุนไพรในพื้นที่ และโครงการล่าสุดของปี พ.ศ. 2566 คือ โครงการ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรโดยใช้ Smart Farm IOT จึงได้ชักชวนตำบลเพื่อนบ้าน ตำบลคลองน้อย ตำบลสำพะเนียง เข้ามาร่วมโครงการด้วย เนื่องจากเป็นพื้นที่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม เช่น ชุมชนบ้านสารวัตกำนัน มีศักยภาพความเข้มแข็งในการทำอาชีพเกษตร ปลูกพืชผักสวนครัว ส่งตลาดค้าส่ง ในชุมชนมีกิจกรรม โคก หนอง นาโมเดล คนรุ่นใหม่ในพื้นที่ ได้รับการคัดเลือกให้เป็น Young Smart Farmer เช่น นายกิตติพงศ์ ธรรมาภรณ์ นอกจากเป็นสมาชิกสภาเทศบาลตำบลสำพะเนียง แล้วมีความสนใจในด้านการเกษตรและได้รับคัดเลือกให้เป็น Young Smart Farmer ของพื้นที่ตำบลบ้านแพรง วัตถุประสงค์ของโครงการ และนางพัชรี ดั่งวงศา เป็น Young Smart Farmer ของพื้นที่ตำบลสำพะเนียง ซึ่งกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ หัวใจ ก้าวหน้า กล้าเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ เป็น

เครือข่ายกันและมีความพร้อมในการยกระดับระบบการผลิตเกษตรด้วย ซึ่งหากได้นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยได้ ก็จะเป็นผลดีแก่เกษตรกรในพื้นที่ตำบลบ้านแพรงและเกษตรกรตำบลใกล้เคียงได้ เพียงแต่ต้องได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสมกับบริบท

หลักคิดสำคัญในการทำงานพัฒนาในพื้นที่ นายนพดลกล่าวว่า “ประสบการณ์จากการทำงานพัฒนาหลายโครงการ เป็นโครงการที่คิดจากบนส่งตรงลงมาล่าง ซึ่งอาจจะตรงและไม่ตรงกับความต้องการของประชาชน ประชาชนก็ก้มหน้าก้มตาทำไป เพื่อให้เกิดผลงานของทางราชการ หลังจากที่ผมมารับตำแหน่งกำนันก็เอาประสบการณ์จากการทำงานในภาคเอกชนมาเป็นแนวทางร่วมกับประสบการณ์จากการทำธุรกิจส่วนตัว หลักคิดจึงแตกต่างจากการทำงานราชการ ที่มุ่งเน้นการใช้ตัวชี้วัดในเชิงปริมาณอย่างเดียว แต่ในภาคเอกชนจะใช้ตัวชี้วัดคุณภาพเข้ามาจับและมีมาตรฐานกำหนด ทำให้คนทำงานในภาคเอกชนต้องทำงานให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้นผมในฐานะผู้นำ การที่จะทำงานพัฒนาในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพที่มุ่งเน้นคุณภาพ ผู้นำต้องมองทะลุมิติในพื้นที่ รู้ว่าจะต้องพัฒนาอย่างไร จะให้ใครเข้ามาทำงานช่วยเพื่อบรรลุผลสำเร็จ เวลานางบประมาณที่ได้จากหน่วยงานสนับสนุนเข้ามาพัฒนาในพื้นที่ตำบลบ้านแพรง นายนพดลจึงคิดแบบเอกชน คือ ทำงานให้ได้ผลลัพธ์คุ้มค่ามากกว่างบประมาณที่ได้มา โดยใช้หลักการ **actions=reactions** หมายถึง การลงทุนในการใช้ทรัพยากรทำงานผลลัพธ์จากการทำงาน ต้องกลับมาไม่น้อยกว่าทรัพยากรที่ลงทุนไป บทเรียนสำคัญจากการทำธุรกิจส่วนตัวและการทำงานในภาคเอกชน จึงได้นำมาใช้ในการทำงานในตำแหน่งผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบลและผู้นำท้องที่”

จากหลักคิด หลักการของนายนพดล เป็นความคิดนอกกรอบที่แตกต่างจากการทำงานราชการทั่วไป ซึ่งเมื่อนำหลักการมาใช้แล้วเป็นผลดีกับการพัฒนาในพื้นที่ ทำให้พัฒนางานได้ตามความคาดหวังของคนในชุมชน เพราะคนในชุมชนจะคาดหวังในตัวผู้นำมาก เช่น คนในชุมชนมีความรู้สึกที่หลากหลาย มีความต้องการที่มาก คาดหวังจากการพัฒนาของผู้นำร้อยละ 80 แต่ผู้นำกลับคาดหวังจากการทำงานของตนเองร้อยละ 100 การทำงานจึงทุ่มเทโดยมองเห็นประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง ทำให้ได้ใจของประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะการเอาประโยชน์ส่วนตัวไปให้ส่วนรวม ประโยชน์ส่วนตัวหมายถึงทรัพยากรบางอย่างที่นำไปเกือบทั้งหมดทั้งในรูปตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน เช่น เวลาที่ต้องให้กับครอบครัวส่วนหนึ่งนำไปเป็นเวลาในการพัฒนางานในพื้นที่ ทำให้ประชาชนในพื้นที่รักและศรัทธาในตัวผู้นำ รวมทั้งประชาชนในพื้นที่ตำบลอื่นได้พูดว่า “อยากเป็นลูกบ้านกำนันแดง” จากคำพูดของคนนอกตำบลสะท้อนให้เห็นขอบเขตการทำงานเพื่อส่วนรวมของนายนพดลที่ขยายขอบเขตกว้างขึ้นจากหมู่บ้านเป็นตำบลจากตำบลเป็นอำเภอและจากอำเภอเป็นจังหวัด

แรงบันดาลใจสำคัญนอกจากหลักคิดในการทำงานของนายนพดลแล้ว มีที่มาจากอดีตเกิดและโตที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่ได้ออกจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไปเล่าเรียนหนังสือที่จังหวัดลพบุรี และไปเรียนในระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น การได้กลับเข้ามาทำงานพัฒนาในพื้นที่ภายในเวลาไม่นานแต่สร้างการยอมรับของคนในพื้นที่ ย่อมสะท้อนให้เห็น ความมุ่งมั่น สำนึกรักในการพัฒนาบ้านเกิดเมืองนอนของ

ผู้นำอย่างแท้จริง ดังนั้น ในพื้นที่ตำบลบ้านแพรงความสำเร็จ จะไม่เกิดขึ้นได้โดยง่ายเลยหากปราศจากการนำอย่างมีทิศทางของผู้นำที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชน รู้ปัญหา รู้ความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง และสามารถประสานความร่วมมือผนึกกำลังกับทุกฝ่ายในการพัฒนา ประกอบด้วย ผู้นำท้องที่ กำนัน ผู้นำท้องถิ่น นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสำพะเนียง นายกเทศบาลตำบลบ้านแพรง รักษาการผู้อำนวยการโรงพยาบาลอำเภอ บ้านแพรง และผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านแพรง สามารถดำเนินงานตามแผนพัฒนาที่ได้ร่วมกันจัดทำไว้ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดลำดับการพัฒนาชุมชนในหลายมิติ

ทั้งนี้ ในปี พ.ศ. 2566 หากพิจารณาภาคการเกษตรในพื้นที่ ที่เชื่อมโยงกับมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ในงานศึกษานี้ ผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนงานพัฒนา ได้พิจารณาโครงการ Smart Farm IOT โดยการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ที่เชื่อมโยงกับภาคการเกษตรในพื้นที่ตำบลบ้านแพรง ภายใต้การประสานงานของผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านแพรง กับผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2 แห่ง ที่ดูแลรับผิดชอบในการดูแลท้องถิ่น ได้เห็นชอบร่วมกันในแนวทางการพัฒนาด้านการเกษตรเพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดี ที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้านการเกษตร การใช้ประโยชน์จากผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ให้มีแนวทางในการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย การรักษาสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นไปตามแผนพัฒนาท้องถิ่นระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2670) ที่ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น 2 แห่ง สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านแพรง และประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ได้เห็นชอบและได้บรรจุไว้เป็นแผนพัฒนาเกษตรกรรมในพื้นที่มาก่อน ภายใต้วิสัยทัศน์ของพื้นที่ **“ชุมชนเข้มแข็ง แหล่งเรียนรู้หลากหลาย ผลิตอาหารปลอดภัย สร้างรายได้ยั่งยืน”**

ดังนั้น การโครงการ การอบรมหลักสูตร “Smart Farm IOT” สามารถบูรณาการกับโครงการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ซึ่งเป็นความสามารถของผู้นำ ในการมองเชิงระบบที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ อย่างบูรณาการ โดยเฉพาะการสร้างชุมชนเข้มแข็ง อาหารปลอดภัย สุขภาพของคนในชุมชนทุกช่วงวัย จึงเชื่อมโยงกับการเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพหลักของคนในชุมชนส่วนใหญ่ อีกทั้งสถานการณ์ปัจจุบันที่มีความท้าทายจากสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงและสร้างผลกระทบต่อผลผลิตด้านการเกษตร ปัจจัยการผลิตที่มีราคาสูงขึ้น ในขณะที่ราคาผลผลิตไม่ได้สูงขึ้นตามไปด้วย กอปรกับการขาดแคลนแรงงานในภาคการเกษตร บางครั้งเรือ้นเหลือแรงงานในภาคการเกษตร 1-2 คนเท่านั้น ความท้าทายดังกล่าวได้ส่งผลให้ผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านแพรง นายพดล ได้ได้ประสานเครือข่ายในพื้นที่ เกษตรกรผู้สนใจในตำบลใกล้เคียงได้เข้าร่วมอบรมแลกเปลี่ยน แสวงหาความรู้ที่เป็นนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาด้านการเกษตรที่กำลังเผชิญอยู่หรือหากเกษตรกรผู้ที่มีศักยภาพในการดำเนินการอยู่ก่อนก็สามารถยกระดับการเกษตร โดยการใช้ Smart Farm IOT เพื่อต่อยอดรักษาอาชีพที่เป็นแหล่งความมั่นคงด้านอาหารให้กับครัวเรือนและคนในชุมชนได้ด้วย

นายพดล จึงได้นำตนเอง และนำพาเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ ทั้งเกษตรกรผู้สนใจทั่วไป เกษตรกรที่เป็น Young Smart Farmer เข้าร่วมโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตร “สมาร์ทฟาร์มไอโอที Smart

Farm IOT” ในวันที่ 6-7 เมษายน 2566 เพื่อให้เกษตรกรในพื้นที่ มีแนวทางในการเข้าถึงนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบททางการเกษตร และรับรู้ถึงคุณสมบัติของนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เกษตรกรในพื้นที่ สามารถเข้าถึงได้ในราคาประหยัด มีความเหมาะสมกับพื้นที่ ได้เข้าร่วมอบรมและทดลองประกอบอุปกรณ์ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง และวางแผนการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีไปใช้ด้านการเกษตร พร้อมทั้งเปิดพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักนวัตกรรม นายนิรันดร์ สมพงษ์ ในระหว่างการอบรมเชิงปฏิบัติการ และร่วมเป็นเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ต่อไป

นอกจากการเข้าอบรมในหลักสูตรแล้ว นายนพดล ได้ชักชวนนายเดโช คล้ายมีกำนันตำบลคลองน้อยและเกษตรกรส่วนหนึ่งในพื้นที่ เดินทางไปศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบตำบลปากช่อง กับนายนิรันดร์ สมพงษ์ เรียนรู้ ระบบ การสาธิตการใช้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในแปลงของนายนิรันดร์ สมพงษ์ จนสามารถทำความเข้าใจ และคิดว่าได้พบสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตัวเองซึ่งจะต้องนำพาคนในชุมชนได้เข้าถึง และมองว่านวัตกรรมและเทคโนโลยีที่กำลังค้นหาเกิดขึ้นแล้ว จากนั้นมาจึงได้ร่วมแลกเปลี่ยนและเป็นเครือข่าย บอกเล่าข้อจำกัด ความต้องการใช้งาน เพื่อให้ นายนิรันดร์ สมพงษ์ ได้ต่อยอดพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง จากโจทย์ความต้องการของเพื่อนเครือข่ายเกษตรกรพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการพัฒนาและเรียนรู้ร่วมกันทำให้นวัตกรรมและเทคโนโลยี พัฒนาตามโจทย์ที่เมื่อยุคหนึ่งและใช้งานได้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่อย่างแท้จริง ทำให้เกิดความสอดคล้องกับบริบทการใช้งานได้ทุกรูปแบบ โดยผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบล ได้เตรียม นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีดังกล่าวมาทดลองใช้ในแปลงของตนเองก่อน ซึ่งหากทดลองใช้แล้วได้ผลดี แปลงเกษตรของนายนพดลจะเป็นต้นแบบให้เกษตรกรในพื้นที่ได้เห็นเป็นรูปธรรม เพื่อให้เกษตรกรในพื้นที่เชื่อมั่นในระบบ ได้เข้ามาเรียนรู้ และสามารถบอกต่อให้เพื่อนเกษตรกรคนอื่นๆ ที่อยู่ในพื้นที่ได้รู้จักและขยายผลในการนำไปใช้ตามกิจกรรมการเกษตรของตนเองได้

ด้วยคุณลักษณะของผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบล นายนพดล นอกจากเป็นผู้นำที่อาสาเข้ามาดูแลทุกข์สุข ของประชาชนในพื้นที่แล้ว อีกบทบาทหนึ่งได้สวมบทบาทเป็นเกษตรกรหัวก้าวหน้า ที่จะต้องนำพาเกษตรกรในพื้นที่เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวทางการเกษตรเนื่องจากเป็นอาชีพหลัก จึงนำและทำให้เห็นเป็นตัวอย่างด้วยการเข้าอบรมเชิงปฏิบัติการ และสามารถเรียนรู้ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีได้รวดเร็วในการประกอบอุปกรณ์ ทั้งการใช้งานอินเทอร์เน็ตเพื่อสืบค้นข้อมูลและหาแหล่งจำหน่ายอุปกรณ์ประกอบการติดตั้งเครื่องมือ เนื่องจากมีฐานคิดที่เป็นระบบ สาเหตุเป็นเพราะมีพื้นฐานจากการเรียนรู้ในหลักสูตรด้านวิศวกรรมศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งคุณสมบัติของผู้ที่สำเร็จการศึกษาทางด้านวิศวกรรมศาสตร์ จะมีทักษะ และความสามารถในการเรียนรู้ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีได้อย่างรวดเร็ว เมื่อเข้าสู่กระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักนวัตกรรมและเครือข่ายในพื้นที่ โดยนำปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นโจทย์ ส่งมอบปัญหาเข้าสู่เวทีแลกเปลี่ยน และพัฒนาโจทย์ความต้องการร่วมกันระหว่างผู้นำ เกษตรกรในพื้นที่ และ

นวัตกรรม นายนิรันดร์ สมพงษ์ ทำให้ต่อยอดการพัฒนา นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับการใช้งานได้จริง และยังทำให้นวัตกรรมได้นำโจทย์กลับไปพัฒนาเครื่องมืออย่างต่อเนื่อง

6.14.4 ผลลัพธ์หลังการอบรมเชิงปฏิบัติการ การเรียนรู้กระบวนการติดตั้งนวัตกรรมและเทคโนโลยี IOT เมื่อระยะเวลาผ่านไป 4 เดือน (ระหว่างเดือนเมษายน-กรกฎาคม 2466) ความก้าวหน้าในการดำเนินงานของพื้นที่ ภายใต้การนำของนายนพดล ได้ดำเนินการเตรียมแปลงปลูกสมุนไพรบนพื้นที่ 1 ไร่ เตรียมการติดตั้งอุปกรณ์ สำหรับวางระบบท่อกระจายในแปลง และเริ่มปลูกแปลงแล้ว (ดังภาพที่ 6.13) เป้าหมายของนายนพดล ในการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีไปใช้ในการปลูกพืชสมุนไพรในแปลงเพื่อสร้างศูนย์เรียนรู้เรื่องสมุนไพรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้ชุมชนได้รู้จักคุณประโยชน์ของสมุนไพรแต่ละชนิด วิธีการปลูกและการดูแลรักษา เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในทางอาหาร และการป้องกันรักษาโรคบางชนิด ลดอาการเจ็บป่วยที่ไม่รุนแรง ทำให้ประชาชนลดการเดินทางไปโรงพยาบาลโดยไม่จำเป็นในกรณีที่สมุนไพรมีสรรพคุณช่วยบำบัดและป้องกันเบื้องต้นได้

ทั้งนี้โครงการปลูกพืชสมุนไพรท้องถิ่น นายนพดล และชุมชนได้บูรณาการ การทำงานจากการรับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ให้มาดำเนินงานร่วมกับโรงพยาบาลบ้านแพรงซึ่งเป็นโรงพยาบาลที่มีภารกิจในการดูแลผู้ป่วยที่อยู่ในเขตอำเภอ เป็นโรงพยาบาลขนาดเล็กที่เน้นการทำงานด้านการรักษาพยาบาลเชิงรุก กระตุ้นให้ประชาชนในท้องถิ่นรู้จักดูแล รักษาและเฝ้าระวังด้านสุขภาพของตนเอง อีกทั้งโรงพยาบาลมีแผนกแพทย์แผนไทยการปลูกพืชสมุนไพรจึงเป็นการปลูกเพื่อนำไปใช้ในโรงพยาบาลบ้านแพรงด้วยส่วนหนึ่ง

หลังการ อบรม พื้นที่ได้ร่วมกันสรุป และมองว่านวัตกรรม IOT มีความเหมาะสมที่สามารถเดินระบบด้วยแหล่งพลังงาน และระบบอินเทอร์เน็ตด้วยตัวของมันเอง ลดข้อจำกัดของพื้นที่ ที่มีระบบสาธารณูปโภคไม่เอื้อ ซึ่งนายนิรันดร์ สมพงษ์ วิทยากรได้เป็นที่ปรึกษาและคอยพัฒนาระบบให้สอดคล้องกับสภาพบริบทของพื้นที่ ที่พัฒนาปรับปรุงระบบควบคุมอย่างต่อเนื่องได้ช่วยแก้ปัญหาได้โดยมีระบบ WIFI ในอุปกรณ์เครื่องมือ แก้ปัญหาข้อจำกัดเรื่องความไม่พร้อมของระบบไฟฟ้าและอินเทอร์เน็ตในพื้นที่ ซึ่งหากพื้นที่สามารถติดตั้งระบบและแปลงเรียบร้อยแล้ว นอกจากจะเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องสมุนไพรในพื้นที่แล้วยังเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องนวัตกรรมและการใช้เทคโนโลยีในเชิงพื้นที่ได้อีก จากการมีผู้นำปรับตัวก้าวทันต่อยุคสมัย พร้อมเป็นผู้นำในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อเป็นต้นแบบในพื้นที่ต่อไป

ภาพที่ 6.13 การเตรียมแปลงปลูกเพื่อวางระบบท่อกระจายในแปลงพื้นที่ตำบลบ้านแพรง อำเภอบ้านแพรง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่มา: (สุภาวดี ขุนทองจันทร์, 2566) และ (สมจิตร จันทร์เพ็ญ, 2566)

บทบาทของผู้นำสภาองค์กรชุมชน บทบาทกำนันและเกษตรกรหัวโจกล้ำจิงรวมอยู่ในตัวบุคคลคนเดียวได้อย่างกลมกลืนกับงานพัฒนาของ นายนพดล ในการนำการพัฒนา เป็นปัจจัยความสำเร็จที่เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมในทุกโครงการ การทำงานที่ทุ่มเทของ นายนพดล สะท้อนจากการได้รับรางวัลสำคัญระดับชาติ ในปี พ.ศ. 2564 ได้รับรางวัลพ่อตัวอย่างประจำปี ของหน่วยสมาคม และในปี พ.ศ. 2565 ได้รับรางวัลแห่งความภาคภูมิใจในการทำหน้าที่ผู้นำท้องที่ “กำนันยอดเยี่ยมปี พ.ศ. 2565 รางวัลแทนทองคำ” ซึ่งนับย้อนหลังไปก่อนหน้าประมาณ 20 ตำบลบ้านแพรงไม่เคยได้รับรางวัลนี้

6.15 เกษตรกรตัวอย่างกำนันตำบลคลองน้อย อำเภอบ้านแพรง จังหวัดพระนครศรีอยุธยากับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT

6.15.1 ตำบลคลองน้อย เป็นตำบลหนึ่งตั้งอยู่ในอำเภอบ้านแพรง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การทำการเกษตร ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรทำนาปลูกข้าว ทำสวนผลไม้ เช่น ข้าวโพด ถั่วฝักยาว มะม่วง พริก และปลูกพืชผักต่างๆ ในลักษณะผสมผสานทั้งใช้บริโภคในครัวเรือน และจำหน่ายในตลาดท้องถิ่น มีการปลูกสัตว์ประเภท เลี้ยงโค เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง โดยอาศัยน้ำจากระบบชลประทานซึ่งไหลผ่านหมู่บ้านซึ่งมีปริมาณ

ค่อนข้างเพียงพอตามจำนวนน้ำจากเขื่อนภูมิพลหากเขื่อนมีปริมาณน้ำมาก เกษตรกรก็จะได้รับน้ำในปริมาณที่เพียงพอและทั่วถึงผ่านระบบชลประทาน (สัมภาษณ์เมื่อ 13 กันยายน 2566)

อย่างไรก็ตามทั้งนี้บริบทภาพรวมสำคัญของพื้นที่ ผู้ศึกษาได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 แล้ว ในส่วนเนื้อหาที่นำเสนอในบทนี้ จึงเป็นเพียงการนำเสนอสภาพบริบทของพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม เพื่อเชื่อมโยงสู่มิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ของผู้นำท้องที่ ที่ได้นำพาสมาชิกของชุมชนเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตร “การสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT” เพื่อนำเสนอเป็นกรณีศึกษาที่จะนำผลการอบรมเชิงปฏิบัติการไปประยุกต์ใช้ในภาคการเกษตรตามภูมินิเวศของเกษตรกร

6.15.2 แผนพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย พบว่า ในแผนได้ระบุการพัฒนาแหล่งน้ำที่เป็นปัจจัยทางการผลิตที่สำคัญ คือ การพัฒนาแหล่งน้ำให้เพียงพอต่อการเกษตรกรรม การส่งเสริมให้เกษตรกรมีการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สร้างเสริมการเรียนรู้ ในการเพิ่มคุณภาพผลผลิตต่อไร่ให้เพิ่มสูงขึ้นและวิธีการเกษตรอินทรีย์ ในการลดต้นทุนการผลิต สร้างศูนย์เรียนรู้โรงเรียนเกษตรกรข้าว เพื่อพัฒนาความรู้และเปลี่ยนทัศนคติในการทำการเกษตรแบบเคมีสู่วิถีเกษตรอินทรีย์ และสร้างฐานการตลาดในท้องถิ่น สู่ต่างท้องถิ่น เพื่อรองรับผลผลิตทางการเกษตรและความมั่นคงของรายได้เกษตรกร จัดตั้งกองทุนส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตรและเครือข่าย ในรูปแบบเกษตรพอเพียง เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันเศรษฐกิจในชุมชนอย่างยั่งยืน ภายใต้วิสัยทัศน์ “ส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเกษตรยั่งยืน ภายใต้เทคโนโลยีที่เหมาะสม” จากวิสัยทัศน์ของแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย ให้ความสำคัญกับการเกษตรที่เป็นอาชีพหลักและรายได้ของคนในชุมชน ดังนั้นการส่งเสริมให้เกษตรกรปลอดภัยเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจึงเกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยน วิถีคิด วิธีการแนวทางที่จะต้องสร้างต่อเกษตรกรให้เห็นความสำคัญของความปลอดภัยจากการผลิต ไม่เพียงแต่ปลอดภัยต่อตนเองเท่านั้น ต้องปลอดภัยต่อผู้บริโภคที่นำวัตถุดิบและสินค้าเกษตรไปบริโภค แผนพัฒนาท้องถิ่นจะสำเร็จได้ต้องประสานความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้นำท้องที่ ท้องถิ่น กลุ่ม องค์กรในชุมชน ร่วมกัน

ในตำบลคลองน้อยมีการรวมกลุ่มกันตามอาชีพหลากหลายกลุ่มตามความสนใจ ทั้งกลุ่มทำนา กลุ่มทำขนม แต่กลุ่มที่มีความโดดเด่น คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรปลอดภัย บ้านคลองน้อย หมู่ 2 ตำบลคลองน้อย อำเภอบ้านแพรง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีการรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการมาก่อน แต่กลุ่มต้องการขอรับการสนับสนุนงบประมาณตามโครงการ 9101 จึงได้รวมกลุ่มแล้วจดทะเบียนจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนดำเนินงานแล้วประสบความสำเร็จ เป็นแหล่งผลิตพืชอินทรีย์ ทุกแปลงปลูกปลอดภัยตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามรอยเท้าพ่อเพื่อพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืน บนพื้นที่ทั้งหมด 40 ไร่ สมาชิกกลุ่มดำเนินกิจกรรมปลูกผักปลอดภัย ที่มีความปรารถนาอยากให้ชุมชนและผู้บริโภค ได้บริโภคผักปลอดภัยที่ดีต่อสุขภาพ รวมทั้งปรารถนาอยากให้คนในชุมชนมีงานทำมีรายได้ โดยใช้หลักการลดต้นทุนโดยทำสารชีวภัณฑ์

ทางการเกษตรไว้ใช้เอง (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2566) สำนักงานเกษตรอำเภอ บ้านแพรก สนับสนุนการให้ความรู้ในการทำน้ำหมักและสารชีวภัณฑ์ทางการเกษตรเพื่อลดต้นทุน

ในพื้นที่ตำบลคลองน้อยยังไม่ได้จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล ภายใต้ผู้นำท้องถิ่น คือ นายเดโช คล้ายมี อายุ 51 สำเร็จการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันเลขที่ 13 หมู่ 3 ตำบลคลองน้อย อำเภอ บ้านแพรก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำรงตำแหน่งกำนันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 ได้เล็งเห็นความสำคัญของการ พัฒนาพื้นที่โดยใช้กลไกที่เป็นอิสระในการพัฒนาของสภาองค์กรชุมชน จึงอยู่ระหว่างศึกษาและเตรียมการจัดตั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ตำบลคลองน้อยและตำบลบ้านแพรกมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นในเชิงงาน พัฒนา โดยการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดของผู้นำทั้งสองตำบล เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการโครงการ “Smart Farm IOT” กำนันตำบลคลองน้อย นายเดโช ได้รับข่าวสารจากกำนันตำบลบ้านแพรก นายนพดล รวมถึงการไปศึกษาดูงานจากแปลงเกษตรของนายนิรันดร์ สมพงษ์ ทั้งสองพื้นที่ที่ร่วมเดินทางไปเรียนรู้ด้วยกัน เพื่อนำไปบอกเล่าและกระตุ้นการพัฒนาในพื้นที่ ที่ตนเองรับผิดชอบ นับเป็นเครือข่ายการพัฒนาที่แน่นแฟ้น ระหว่างพื้นที่

6.15.3 ผลลัพธ์หลังจากนายเดโช คล้ายมี ได้นำลูกบ้านที่เป็นเกษตรกรที่สนใจเข้าร่วมอบรมเชิง ปฏิบัติการ ร่วมกับตำบลบ้านแพรกวันที่ 6-7 เมษายน 2566 แต่ก่อนเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ 2 วันนายเดโช ได้ร่วมเดินทางไปศึกษาดูงานในแปลงของนายนิรันดร์ สมพงษ์ หลังจากเดินทางไปดูงานและได้เข้าร่วมอบรม เชิงปฏิบัติการแล้วทำให้รู้สึกที่ Smart Farm IOT เป็นนวัตกรรมและเทคโนโลยีราคาไม่แพง แต่สามารถตอบ โจทย์ความต้องการได้ เนื่องจากนายเดโช ถึงแม้จะทำหน้าที่เป็นกำนันตำบลคลองน้อย แต่อีกอาชีพหนึ่งคือการทำนา ปลูกข้าว ทำสวนผลไม้ประเภท มะพร้าว ฝรั่ง น้อยหน่า มะม่วง ส้ม ปลูกพืชผักผสมผสาน จึงวางแผนจะ นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีไปใช้ในการทำการเกษตร ด้วยหลักคิดสำคัญ เพิ่มรายได้ ต้นทุนน้อย ลดต้นทุนการผลิต จำเป็นต้องนำนวัตกรรม ที่สามารถลดเวลาการทำงานลง สมาชิกในครอบครัวจำนวน 8 คน แต่แรงงานใน ครัวเรือนที่อยู่ในภาคการเกษตรมีเพียง 2 คน คือ นายเดโช และภรรยาที่ต้องทำงานเป็นหลัก ที่ต้องผลัดกันดูแล วางแผนจะติดตั้งระบบ Smart Farm IOT ในสวน

6.16 เกษตรกรตัวอย่างตำบลสำพะเนียง อำเภอบ้านแพรก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กู้การเตรียมประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT

6.16.1 ตำบลสำพะเนียง เป็นตำบลหนึ่งตั้งอยู่ในอำเภอบ้านแพรก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลพบุรีสายหลักไหลผ่าน พื้นที่ส่วนใหญ่ในตำบลเป็นพื้นที่ใช้ในการเกษตร ปัจจัยการผลิตสำหรับการเกษตรกรรมของเกษตรกรในตำบลจึงพึ่งพาแม่น้ำลพบุรี และคลองชลประทานจำนวน 3 แห่ง ซึ่งพื้นที่ทางการเกษตรส่วนใหญ่ไม่ได้อยู่ใกล้กับคลองชลประทานจึงทำให้เกิดข้อจำกัดในระบบการผลิตที่

น้ำเป็นปัจจัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม บริบทภาพรวมสำคัญของพื้นที่ ผู้ศึกษาได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 แล้วทั้งมิติ ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ตามในส่วนเนื้อหาที่นำเสนอในบทนี้ จึงเป็นเพียงการนำเสนอสภาพบริบทของพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม เพื่อเชื่อมโยงสู่มิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ของเกษตรกรตัวอย่างที่ได้สมัครใจเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตร “การสร้างเครื่องมือ Smart Farm IOT” เพื่อนำเสนอเป็นกรณีศึกษาที่จะนำผลการอบรมเชิงปฏิบัติการไปประยุกต์ใช้ในภาคการเกษตรตามภูมิ นิเวศน์ของเกษตรกร หรือวางแผนการนำระบบ Smart Farm IOT ไปใช้ในพื้นที่ตามความเหมาะสม

6.16.2 แผนพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของตำบลสำพะเนียง มีพันธกิจที่สำคัญ ด้านการเกษตร คือ “ส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรยั่งยืนภายใต้เทคโนโลยี” เพื่อให้ประชาชนมี รายได้ต่อคนต่อปีไม่น้อยกว่า 20,000 บาท ทั้งนี้ในพื้นที่ มีการทำประมงและเลี้ยงปลาในบ่อ ตำบลคลองน้อย เป็นตำบลที่ไม่มีแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ แต่พบว่า พื้นที่มีความสำคัญในการรวมกลุ่มครอบครัวด้านอาชีพ เช่น กลุ่มเกษตรกรอาชีพเลี้ยงกบ กลุ่มเกษตรกรปลูกข้าวไรซ์เบอร์รี่ กลุ่มอาชีพเลี้ยงปลาตุ๊ก กลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาชีพ จักสาน กลุ่มอาชีพทำนา กลุ่มปลาอย่างสะตือเอน กลุ่มอาชีพทำนาปรัง กลุ่มเลี้ยงโค กลุ่มอาชีพเลี้ยงสัตว์ สิ้นค้า ท้องถิ่นที่สำคัญ จึงเป็นผลผลิตทางการเกษตร ในพื้นที่มีการสนับสนุนการตั้งกลุ่มอาชีพ พัฒนาส่งเสริมให้มีกลุ่ม อาชีพ พัฒนาสนับสนุนปัจจัยการผลิตต่างๆ เพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน รวมทั้งมีการพัฒนาด้านการใช้ที่ดิน ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า อย่างไรก็ตามในชุมชนหากมองด้านการเกษตรจะมีหน่วยงานภาครัฐ อาทิ กรม พัฒนาชุมชน เกษตรตำบลสำพะเนียง เกษตรอำเภอบ้านแพรง ลงพื้นที่พบปะแลกเปลี่ยนเพื่อให้คำแนะนำแก่ เกษตรกรที่อยู่ในตำบลตามภารกิจหน้าที่ ถึงแม้หน่วยงานภาครัฐด้านการเกษตรจะคอยให้คำแนะนำและอบรม ให้ความรู้ด้านวิชาการเกษตร แต่ในชุมชนจะต้องมีผู้นำที่คอยนำให้เกิดการพัฒนา ประสานงานและเอื้อ อำนวยความสะดวกให้เกษตรกรในชุมชนได้พัฒนาอย่างจริงจังผ่านผู้นำที่เข้มแข็งและเป็นแบบอย่างการพัฒนา

6.16.3 นางสาวพัชรี ห่องนาค Young Smart Farm พื้นที่ตำบลสำพะเนียง สำเร็จการศึกษา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สาขาเครื่องกลไฟฟ้า จากวิทยาลัยเทคนิคลพบุรีพักอาศัยอยู่ บ้านเลขที่ 92 หมู่ 4 ตำบลสำพะเนียง อำเภอบ้านแพรง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีสมาชิกในครอบครัว 2 คน ประกอบอาชีพทำนา ปลูกข้าว ก่อนจะมาทำการเกษตรนางสาวพัชรี ทำงานในโรงงานอยู่ 7 ปี ตั้งแต่สำเร็จ การศึกษา ทำให้กลับมาคิดทบทวนตนเองว่าทำงาน 7 ปีแต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ จึงหันหลังให้กับโรงงานและ กลับมาตั้งต้น ทำการเกษตร ทำการเกษตร 1 คน โดยมีนางสาวพัชรีเป็นหลักในการทำการเกษตร อาศัยอยู่กับ มารดา 1 คน ปลูกพืชผักประเภท มะเขือ ถั่วฝักยาว พริก กระเพรา โหระพา เลี้ยงกบ เลี้ยงเป็ดไข่ บนเนื้อที่ 2 งาน ปลูกพืชผักและทำการเกษตรเป็นระยะเวลา 4 ปี ในระหว่างที่ทำการเกษตรได้เป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนในหมู่บ้าน สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน เน้นทำการเกษตรปลอดภัย มีความสนใจในการเข้าอบรม หลักสูตร “Smart Farm IOT” ที่จัดอบรมโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยการบอกเล่าของนาย

นพดล จึงได้เข้าอบรม หลังจากฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการได้ดูวิธีการสาธิตการติดตั้งอุปกรณ์ คุณสมบัติและการทำงานของอุปกรณ์แล้วแล้ว นางสาวพัชรี วางแผนว่า จะใช้ Smart Farm IOT ควบคุมการเปิด-ปิดระบบน้ำในแปลงผัก (ดังภาพที่ 6.14) และมองว่าเป็นนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่จะตอบโจทย์ให้กับตนเอง เนื่องจากเป็นแรงงานในบ้านเพียงคนเดียว จะช่วยประหยัดเวลาในการทำเกษตร และมีเวลาไปทำกิจกรรมอย่างอื่นที่เกิดประโยชน์เพิ่มขึ้นได้อีกมากมาย (สัมภาษณ์เมื่อ 12 กันยายน 2566)

ภาพที่ 6.14 แปลงผักและกิจกรรมการเกษตรของเกษตรกรพื้นที่ตำบลลำพะเนียงสำหรับวางแผนประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT
ที่มา: (พัชรี ห่องนาค, 2566)

6.17 ภาพรวมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเกษตรกรพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยการประเมินตนเองร่วมกัน

พื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า คະแนนหลังการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เมื่อเปรียบเทียบกับคະแนนก่อนการอบรม มีคະแนนหลังการอบรมมากกว่าก่อนการอบรมทุกข้อ โดยข้อที่ (1) เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจต่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT (3) รู้จักแหล่งจำหน่ายอุปกรณ์ประกอบการติดตั้ง (4) มีแรงบันดาลใจ เป้าหมายที่ชัดเจนในการทำการเกษตรในพื้นที่ (5) รู้จักการแสวงหาความรู้ด้านการเกษตรจากแหล่งความรู้อื่น ข้อที่ (7) นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT เหมาะกันตนเอง และ ข้อที่ (8) เห็น

ความสำคัญของการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนางานพัฒนาอาชีพ ให้คะแนนตนเองหลังการอบรมมากที่สุดโดยให้คะแนนประเมิน 10 คะแนน ยกเว้นข้อที่ (2) มีทักษะการปฏิบัติการติดตั้งอุปกรณ์ IOT และข้อที่ (6) มีการแสวงหาเครือข่าย เพื่อนเกษตรกรที่มีเป้าหมายร่วมกันที่ได้คะแนนไม่เต็ม 10 แต่ก็เป็นคะแนนในระดับที่สูง (ดังตารางที่ 6.3)

จากการประเมินและความก้าวหน้าของพื้นที่ และคุณสมบัติของผู้นำ และผู้เข้าอบรมเชิงปฏิบัติการ ในหลักสูตร โดยเกษตรกรกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่ รู้คิด รู้ทำ ดังที่วิทยากรได้กล่าวถึงคุณลักษณะผู้เข้าอบรมซึ่งสอดคล้องกับ Roger (2003) ที่ได้จำแนกกลุ่มบุคคล ที่มีพฤติกรรมยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี ออกเป็น 5 กลุ่ม ในกลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มล้ำสมัย (Early adopters) เป็นกลุ่มคนในระดับที่ได้รับการส่งเสริมและมักอยู่ในท้องถิ่น เพียงร้อยละ 13.5 คนที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มที่จะนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีนั้น ๆ มาปรับใช้ได้เร็ว กล้าที่จะเสี่ยง และมีการลองผิดลองถูก เพื่อให้ตนเองมั่นใจก่อน จึงจะนำนวัตกรรมนั้นเผยแพร่สู่คนอื่น คนกลุ่มนี้มักเป็นผู้นำกลุ่มในท้องถิ่นหรือเป็นประธานชมรม ประธานกลุ่มต่างๆ

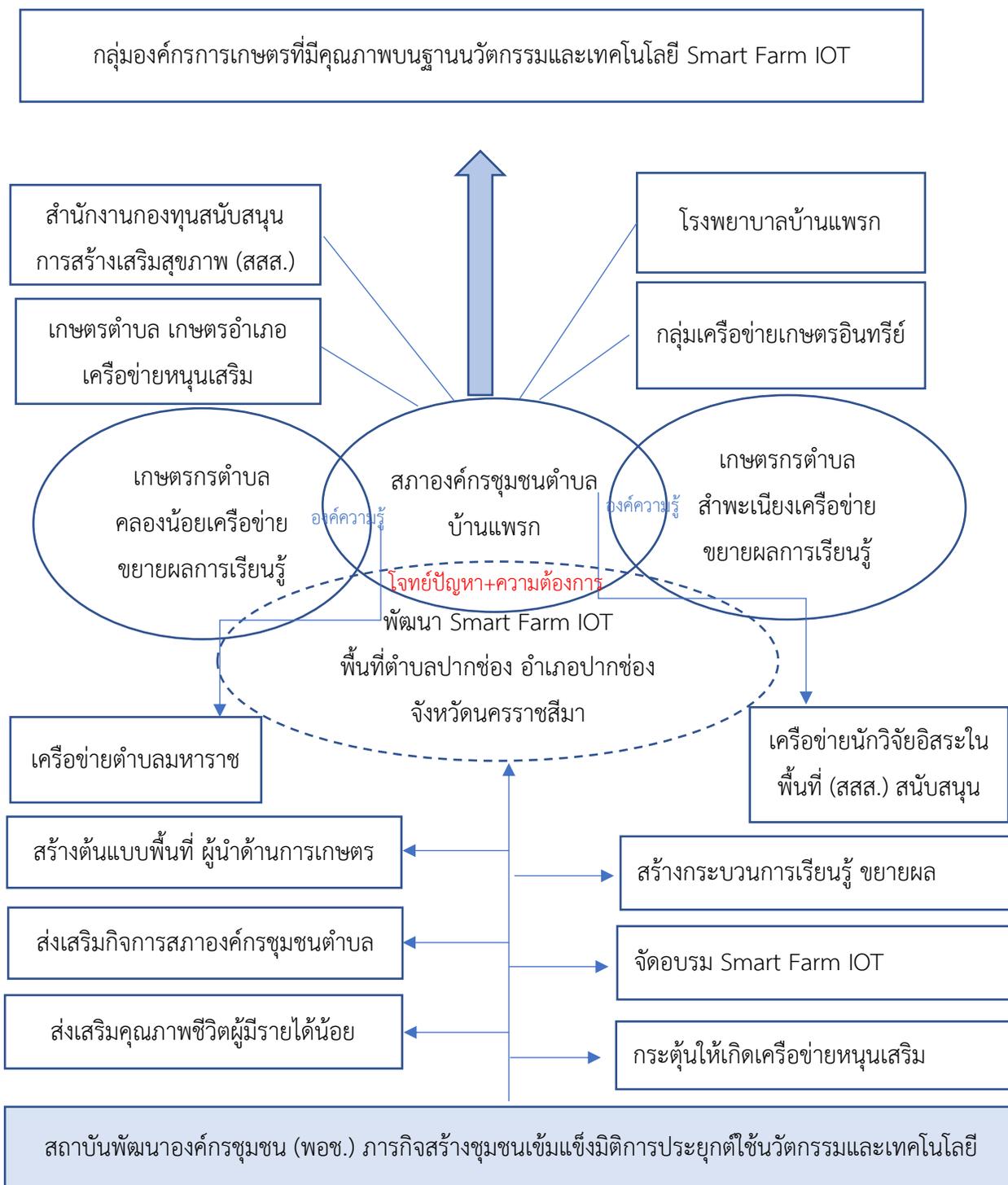
ตารางที่ 6.3 ภาพรวมของคะแนนประเมินเปรียบเทียบก่อนและหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ (IOT) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

รายการประเมิน	ก่อนการอบรม (10 คะแนน)	หลังการอบรม (10 คะแนน)
1. มีความรู้ ความเข้าใจต่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT	8	10
2. มีทักษะการปฏิบัติการติดตั้งอุปกรณ์ IOT	8	9
3. รู้จักแหล่งจำหน่ายอุปกรณ์ประกอบการติดตั้ง	7	10
4. แรงบันดาลใจ เป้าหมายที่ชัดเจนในการทำการเกษตรในพื้นที่	8	10
5. การแสวงหาความรู้ด้านการเกษตรจากแหล่งความรู้อื่น	8	10
6. การแสวงหาเครือข่าย เพื่อนเกษตรกรที่มีเป้าหมายร่วมกัน	6	8
7. นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT เหมาะกับตนเอง	8	10
8. ความสำคัญของการฝึกอบรมและพัฒนาในอาชีพ	9	10

ที่มา: จากการสำรวจและประเมินตนเองของผู้เข้าร่วมอบรม

ในพื้นที่ มีเครือข่ายศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรตำบลคลองน้อย เกษตรกรตำบลสำพะเนียง เครือข่ายขยายผลการเรียนรู้ เครือข่ายผู้ใหญ่ชาวนาแม่สวรรค์ ตำบลมหาธาตุ เครือข่ายตำบลบ้านแพรง นำโดย ประธานสภาองค์กรชุมชนบ้านแพรง ได้ร่วมเรียนรู้และนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีผ่านโจทย์ความต้องการให้กับนายนิรันดร์ สมพงษ์ เป็นวิทยากรที่เลี้ยง อบรมเชิงปฏิบัติการ และร่วมพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT ไปใช้ในแปลงและวางแผนการใช้ในแปลงเกษตรแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้เกษตรกรจะร่วมกันเป็นเครือข่ายการเรียนรู้แล้ว มีเครือข่ายภาครัฐและที่ไม่ใช่ภาครัฐ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) สมาพันธ์เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ กลุ่มเกษตรกร Young Smart Farmer จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกษตรตำบลบ้านแพรง เกษตรอำเภอบ้านแพรง ได้เข้ามาหนุนเสริมให้เกิดเครือข่ายในงานพัฒนากลุ่มองค์กรการเกษตรที่มีคุณภาพบนฐานนวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เป็นองค์กรหลักที่ให้การหนุนเสริมในพื้นที่มาอย่างต่อเนื่องผ่านการส่งเสริมกิจการสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านแพรง ส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อย จัดอบรม Smart Farm IOT เพื่อสร้างต้นแบบพื้นที่ผู้นำด้านการเกษตร กระตุ้นให้เกิดเครือข่ายหนุนเสริมและกระตุ้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ขยายผลในวงกว้าง

ความเข้มแข็งของพื้นที่มีดินนวัตกรรมและเทคโนโลยี เกิดขึ้นได้ จากการระเบิดจากภายในซึ่งมีผู้นำที่มีความพร้อมนำพาคนในพื้นที่ให้มีความพร้อม ความต้องการพัฒนาด้านการเกษตร ของเกษตรกรซึ่งเป็นคนในพื้นที่มีความต้องการเองเป็นหลัก การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน องค์กรภายนอกเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่คนในชุมชนได้ต่อยอดความเข้มแข็งได้ดียิ่งขึ้นในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ดังภาพที่ 6.15) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้จากการสังเคราะห์

ภาพที่ 6.15 กระบวนการพัฒนารูปแบบตำบลเข้มแข็งมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

6.18 ผลลัพธ์จากการดำเนินโครงการต้นแบบตำบลเข้มแข็งมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

6.18.1 เครือข่ายความสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ต่อยอดขยายผลความรู้ระหว่างพื้นที่เพื่อการพัฒนา

บุคคล ผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชน เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้มิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี วิทยากรผู้ให้ความรู้ และถ่ายทอดประสบการณ์ ไม่เพียงแต่เทคนิค วิธีการเท่านั้น แต่วิทยากรสามารถถ่ายทอดวิธีคิด ให้กับผู้อบรมเกิดเป็นแรงบันดาลใจ และภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรกร วิทยากรโดยนายนิรันดร์ สมพงษ์ จึงถือเป็นแหล่งความรู้ ที่สำคัญ โดยเฉพาะความรู้ที่เป็นทักษะ ประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติจริง ทดลอง ปรับปรุง และพัฒนา ขยายผลที่เป็นวงจรความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวของวิทยากรผู้ถ่ายทอดความรู้ รวมทั้งเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ กลายเป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญในการขับเคลื่อนความรู้ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี มีจิตอาสาพร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชนภายในและภายนอกที่มีความสนใจได้เข้ามาเรียนรู้ด้วยหลักสูตรที่จัดขึ้นหลากหลาย และมีแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติม ที่จัดเก็บไว้ให้บุคคลอื่นที่สนใจได้เข้าไปศึกษาผ่านระบบออนไลน์ช่อง Youtube My: ao (ดังภาพที่ 6.16)

ภาพที่ 6.16 การสาธิตประกอบชุดนวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT ของนายนิรันดร์ สมพงษ์
ที่มา: (Youtube My: ao , 2566)

6.18.2 ผลลัพธ์ของการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ พบว่า เกษตรกรผู้เข้าอบรมตามโครงการ และเป็นผู้นำใน 10 พื้นที่ มีการเปลี่ยนแปลงโดยได้นำความรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ ทดลองสร้างนวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT โดยเกษตรกรพื้นที่นำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติในแปลงปลูกของเกษตรกรเอง ดังกรณีศึกษาที่แตกต่างกันใน 10 พื้นที่ข้างต้น ได้สะท้อนผลลัพธ์การดำเนินงาน หลังจากเข้าร่วมโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ มีผู้ใช้ประโยชน์จากการฝึกอบรมโดยตรงซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ เกิดการเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าอบรมด้าน ความรู้ ทักษะ ทักษะการนำไปปฏิบัติในพื้นที่ ตามแบบประเมินผลการอบรมที่ได้เปรียบเทียบก่อนการอบรมเชิงปฏิบัติการและหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ซึ่งเป็นผลการประเมิน ประเมินเป็นภาพรวมของพื้นที่

6.8.4 ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในมิติเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ของพื้นที่ ที่มีการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ก่อให้เกิดผลกระทบด้านเศรษฐกิจที่สามารถลดรายจ่าย และลดแรงงานของครัวเรือนโดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วย ทำให้ผลผลิตจากการเกษตรมีคุณภาพ จากการใช้ปุ๋ย และระบบน้ำได้เต็มประสิทธิภาพ โดยใช้ระบบเครื่องมือและอุปกรณ์สั่งการควบคุมให้ตรงตามชนิดพืช และสภาพของพื้นที่ มิติทางด้านสังคม พื้นที่เกิดการแลกเปลี่ยนและเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ในการลงมือปฏิบัติร่วมกันเกิดกลุ่มสังคมแห่งการแบ่งปันความรู้ด้านการเกษตรระหว่างกันภายในเกิดการขับเคลื่อนบรรดานการเกษตร (ชุมชน โรงเรียน และวัด) ร่วมมือกันผลักดันการเกษตรในพื้นที่ให้คนในชุมชนมีความมั่นคงด้านอาหารและเกิดความปลอดภัยต่อสุขภาพ และเชื่อมโยงสู่เครือข่ายภายนอกในพื้นที่อื่นๆ ที่เป็นสถาบันการเกษตร หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เพื่อแลกเปลี่ยนผลการปฏิบัติที่นำไปสู่การพัฒนา เช่น พื้นที่ตำบลนาขา อำเภอลำสนธิ จังหวัดสุพรรณบุรี เชื่อมโยงสู่พื้นที่ตำบลปากช่อง อำเภopakช่อง จังหวัดนครราชสีมา อีกทั้งการผลักดันการเกษตรอินทรีย์ที่ผลิตด้วยระบบที่ปลอดภัยยังช่วยสร้างสภาพแวดล้อมปลอดภัยจากสารเคมี และใช้ทรัพยากรและปัจจัยการผลิตทางการเกษตรประเภทน้ำที่เหมาะสมคุ้มค่า ด้วยบทบาทของผู้นำสภาองค์กรชุมชน ที่มีวิสัยทัศน์ แรงบันดาลใจ แล้วนำสู่วิสัยปฏิบัติ อย่างมีคุณค่าด้วยการสร้างเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ลดต้นทุน ถูกหลักวิชาการและมีราคาประหยัดตอบโจทย์การใช้งานของเกษตรกรในพื้นที่ที่แตกต่างกันได้

16.8.5 บทบาทผู้นำชุมชน ใน 10 พื้นที่ จึงเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสำคัญที่จะต้องนำการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นให้เกิดกับชุมชน จะใช้ข้อมูลความรู้ ปัญญา ไตร่ตรอง รอบรู้บริบทของชุมชน จุดแข็ง จุดอ่อน นิสัยใจคอของคนในชุมชน ในการทำงานพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ๆ ที่เกิดประโยชน์กับคนในชุมชน ผู้นำจะริเริ่มดำเนินการและทำให้เห็นเป็นตัวอย่างก่อนเสมอ แล้วสร้างกำลังใจให้กับสมาชิกในชุมชนมองเห็นเป้าหมาย สร้างกลุ่มให้เข้มแข็ง รู้รักสามัคคี และร่วมกันคิดหาทางไปสู่เป้าหมาย เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของชุมชน

คุณลักษณะของผู้นำชุมชน จึงต้องมีธรรมาภิบาล เชื่อมั่นในสิ่งที่คิดและทำ เป็นตัวของตัวเอง มีเหตุผลรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ปรารถนาที่จะสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ให้เกิดเป็นนวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ผ่านการเรียนรู้ ส่งเสริมประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง และยินดีถ่ายทอดทั้ง ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ ที่สำคัญที่สุดและเป็นองค์ความรู้ใหม่ คือ **วิธีคิดที่เป็นระบบ** แก่บุคคลอื่น และเครือข่าย เพื่อให้เครือข่ายได้นำไปใช้ประโยชน์และเป็นการขยายผลในเชิงพัฒนาร่วมกันต่อไป

มีจิตอาสาและจิตใจที่เป็นประชาธิปไตย ผ่านการรวมกลุ่ม ทำงานร่วมกันเริ่มจากการรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นที่แตกต่างจากของตนเอง การเสนอความคิดเห็นของตนเองที่แตกต่างจากสมาชิกกลุ่ม รับฟังข้อเสนอแนะของบุคคลอื่น ยอมรับเสียงข้างมาก ในขณะเดียวกันให้ความสำคัญกับเสียงข้างน้อยเพื่อนำสู่ข้อสรุปในการทำงานต่อไปให้ก้าวหน้า

16.8.3 การคาดการณ์ผลลัพธ์แนวโน้มด้านต้นทุน เวลา งบประมาณของเกษตรกร จากการใช้ Smart Farm IOT โดยใช้กรอบแนวคิดการคาดการณ์มิติด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เปรียบเทียบผลลัพธ์ก่อนการใช้ Smart Farm IOT หลังการใช้ Smart Farm IOT ของเกษตรกรที่เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการที่ได้นำไปประยุกต์ใช้แล้วเกิดผลในทางปฏิบัติ และเกษตรกรที่เข้าร่วมอบรมและวางแผนจะนำไปใช้ในพื้นที่กับระบบการผลิตด้านการเกษตร มีรายการที่เปรียบเทียบประกอบด้วยราคา เวลาที่ใช้ในการทำงาน ปริมาณงานที่ได้จากการทำงาน ผลตอบแทนที่เป็นตัวเงิน ผลตอบแทนที่ไม่เป็นตัวเงิน จำนวนเครือข่าย กระบวนการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ ความมั่นคงในอาชีพเกษตรกร และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น-การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น (ดังตารางที่ 6.4)

ตารางที่ 6.4 การเปรียบเทียบผลลัพธ์และการคาดการณ์จากการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ (Smart Farm IOT)

ก่อนการใช้ Smart Farm IOT	ใช้ Smart Farm IOT หรือแนวโน้มที่จะเกิดขึ้น
(1) ราคา	(1) ราคา
ราคากล่องอุปกรณ์ เครื่องมือในตลาดมีราคาสูง เช่น อุปกรณ์ที่ต่อสำเร็จรูปราคาหน้าร้าน 20,000 บาท	การซื้ออุปกรณ์ที่มีจำหน่ายทั่วไปผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น Shopee Lazada หรือร้านจำหน่ายวัสดุเมื่อนำมาประกอบเองราคา 2,500 บาท ประหยัดได้ 17,500 บาท

ตารางที่ 6.4 (ต่อ) การเปรียบเทียบผลลัพธ์และการคาดการณ์จากการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ (Smart Farm IOT)

ก่อนการใช้ Smart Farm IOT	ใช้ Smart Farm IOT หรือแนวโน้มที่จะเกิดขึ้น
<p>(2) เวลาที่ใช้ในการทำงาน</p> <p>การรดน้ำผักเฉลี่ยใช้เวลาแปลงละ 1 ชั่วโมง หากมีแปลงผัก 3 แปลงต้องใช้เวลารดน้ำ 3 ชั่วโมง</p>	<p>(2) เวลาที่ใช้ในการทำงาน</p> <p>การรดน้ำผักสั่งการผ่านมือถือ สามารถรดน้ำแปลงผักได้พร้อมกันและตั้งเวลาเปิด-ปิด อัตโนมัติ ประหยัดเวลาได้ 3 ชั่วโมง</p>
<p>(3) ปริมาณงานที่ได้จากการทำงาน</p> <p>เดินรดน้ำ 3 ชั่วโมง ได้ปริมาณงาน 3 แปลง</p>	<p>(3) ปริมาณงานที่ได้จากการทำงาน</p> <p>เปิด-ปิด สั่งการผ่านมือถือใช้เวลา 1 นาทีได้ปริมาณงาน 3 แปลง</p>
<p>(4) ผลตอบแทนที่เป็นตัวเงิน</p> <p>ผักอินทรีย์ 1 กิโลกรัมจำหน่ายได้ ราคา 60 บาท</p>	<p>(4) ผลตอบแทนที่เป็นตัวเงิน</p> <p>ผักอินทรีย์ 1 กิโลกรัม จำหน่ายได้ราคา 60 บาท เวลาที่เหลือของเกษตรกรสามารถนำไปสร้างรายได้ผ่านกิจกรรมอื่นๆ ได้เช่น ขายสินค้าที่ตลาดนัด ขายสินค้าออนไลน์ รับจ้างทำงานอย่างอื่น จะได้รายได้เพิ่มขึ้นด้วย</p>
<p>(5) ผลตอบแทนที่ไม่เป็นตัวเงิน</p> <p>พักผ่อนและทำงานในสวนในไร่ไปพร้อมกับการทำงาน หรือหากสามีและภรรยาทำสวนต้องผลัดกันดูแล หากจำเป็นต้องเดินทางไกลเช่นเข้าไปตลาดในเมือง ไปต่างจังหวัด ต้องมี 1 คนที่ต้องอยู่เฝ้าและดูแลสวน</p>	<p>(5) ผลตอบแทนที่ไม่เป็นตัวเงิน</p> <p>เดินทางไปพักผ่อนได้ในระยะไกลตามความสนใจ และสามารถเดินทางไปกับครอบครัวได้ด้วยกัน สร้างความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวได้อย่างใกล้ชิดและมีความสุข</p>
<p>(6) จำนวนเครือข่าย</p> <p>พัฒนาโจทย์และความต้องการผ่านการทำงานคนเดียว ขาดเครือข่ายที่เป็นกลุ่มที่สามารถประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT</p>	<p>(6) จำนวนเครือข่าย</p> <p>พัฒนาโจทย์และความต้องการร่วมกับเครือข่ายที่ประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพิ่มขึ้นทันที 10 พื้นที่</p>

ตารางที่ 6.4 (ต่อ) การเปรียบเทียบผลลัพธ์และการคาดการณ์จากการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ (Smart Farm IOT)

ก่อนการใช้ Smart Farm IOT	ใช้ Smart Farm IOT หรือแนวโน้มที่จะเกิดขึ้น
<p>(7) กระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้</p> <p>มีกระบวนการเรียนรู้ผ่านการลองผิดลองถูกและใช้รูปแบบเดิมๆ การต่อยอดองค์ความรู้เข้าขาดการกระตุ้นจากกลุ่มหรือเจ้าหน้าที่ภาครัฐ</p>	<p>(7) กระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้</p> <p>มีกระบวนการเรียนรู้ ลองผิดลองถูกผ่านการลงมือทำและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พัฒนาโจทย์ ส่งผ่านปัญหา เสนอแนะความต้องการต่อนวัตกรรมผู้ประดิษฐ์ คิดค้น สามารถต่อยอดองค์ความรู้ได้เร็วและพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง เข้ากับสภาพบริบทของพื้นที่แต่ละพื้นที่ มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ประสานกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และส่งผ่านความรู้ระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง</p>
<p>(8) ความมั่นคงในอาชีพเกษตรกร</p> <p>มีความเสี่ยงจากสภาพอากาศเปลี่ยนแปลง ปัจจัยการผลิตที่ผันแปร ขาดนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วย</p>	<p>(8) ความมั่นคงในอาชีพเกษตรกร</p> <p>ลดความเสี่ยงและสามารถรับมือกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ โดยการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีราคาประหยัดเหมาะสมกับพื้นที่เหมาะสมกับนิสัยใจคอของเกษตรกรเกิดความเชื่อมั่นในระบบการผลิต ดีต่อสิ่งแวดล้อมใช้ปัจจัยการผลิตที่คุ้มค่าโดยเฉพาะน้ำ และดินที่เป็นปัจจัยสำคัญ</p>
<p>(9) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น</p> <p>ทำมากแต่ได้ผลผลิตน้อย วิธีการผลิตแบบเดิมๆ รายได้ไม่เพิ่ม ปัจจัยการผลิตสูงขึ้น ขาดความภาคภูมิใจในอาชีพ</p>	<p>(9) การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น</p> <p>ทำน้อยได้ผลผลิตมาก รายได้เพิ่มขึ้น เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรกร</p>

ที่มา: จากการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกร 10 พื้นที่

ทั้งนี้หากพิจารณาในมิติของการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ หรืออาจเรียกตามหลักสูตรการอบรม Smart Farm IOT การพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเป็นการพัฒนาการใช้งานที่ต้องดำเนินการต่อเนื่อง ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และเหมาะสมกับนิสัยใจคอของเกษตรกร แนวทางสำคัญที่

เห็นจากโครงการคือ การนำปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นโจทย์ ส่งมอบปัญหาเข้าสู่เวทีแลกเปลี่ยน และพัฒนาโจทย์ ความต้องการร่วมกันระหว่างผู้นำ เกษตรกรในพื้นที่ และนวัตกรรม นายนิรันดร์ สมพงษ์ ทำให้ต่อยอดการพัฒนา นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับการใช้งานได้จริง มีวิสัยคิด แรงบันดาลใจ วิธีปฏิบัติ อย่างมีคุณค่า ผ่าน การร่วมเป็นเครือข่าย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขยายผลระหว่างพื้นที่ (ดังภาพที่ 6.17) หลังการเข้าร่วมอบรมเชิง ปฏิบัติการ สร้างและพัฒนาระบบการบริหารจัดการความเสี่ยงด้านการเกษตร และมีการปรับตัวให้พร้อมรับ การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศเพื่อให้ฐาน การผลิตภาคเกษตรและรายได้เกษตรกรมีความมั่นคง

ภาพที่ 6.17 กระบวนการเรียนรู้ การพัฒนา และการถ่ายทอดความรู้ระหว่างเครือข่ายขยายผลโดยการกระตุ้นของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

6.19 ข้อเสนอแนะเพื่อให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากการอบรมเชิงปฏิบัติ นอกจากผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะได้นำความรู้จากการอบรมเชิงปฏิบัติการไปลงมือทดลองทำด้วยตนเองแล้ว การเข้าร่วมอบรมทำให้เกิดเครือข่ายเพิ่มขึ้น และสร้างเครือข่ายระหว่างพื้นที่ใน 3 จังหวัดที่อยู่ในภูมิภาคต่างๆ เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ซึ่งเครือข่ายจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องจากองค์ความรู้และประสบการณ์ตรงระหว่างเกษตรกรที่ได้ลงมือทำ ดังนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนา การสนับสนุนให้นวัตกรรม กลุ่มเกษตรกรที่อยู่ในกลุ่มลำสมัย หรือกลุ่มทันสมัยในแต่ละพื้นที่ได้มีโอกาสพบเจอกัน ผ่านการจัดวันนัดพบเครือข่าย ของหน่วยงานภาครัฐที่มีศักยภาพในการสนับสนุนการพัฒนาวัตกรรมและเทคโนโลยี เช่น สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) หรือ NIA หน่วยงานหรือสถาบันวิจัยระดับชาติ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) หน่วยงานนอกภาครัฐ หรือแม้กระทั่งองค์กรธุรกิจที่มีนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรที่ผลิตสินค้าเกษตรเพื่อนำส่งบริษัท ได้เข้าร่วมเป็นเครือข่าย หนุนเสริมให้เกิดการพัฒนาในแต่ละปี เป็นวันนัดพบ โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเป็นหน่วยงานหลักประสานให้เกิดการพบปะกัน เพื่อสร้างเครือข่าย ในการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ เพื่อยกระดับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งอย่างต่อเนื่องในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวางขึ้น

ทั้งนี้ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ควรจะมีโครงการดำเนินการติดตามประเมินกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ที่ยังไม่ได้ลงมือปฏิบัติในแปลงและอยู่ระหว่างเตรียมการ ซึ่งกลุ่มนี้เป็นกลุ่มเกษตรกรลำสมัย เพื่อหนุนเสริมให้เกิดการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม กลายเป็นศูนย์เรียนรู้นวัตกรรมในพื้นที่ เพราะหากสนับสนุนให้เป็นศูนย์เรียนรู้ที่เป็นเครือข่ายของนายนิรันดร์ สมพงษ์ ให้สามารถปฏิบัติและมีความเข้มแข็งขึ้นได้แล้วจะช่วยจุดประกายให้เกษตรกรที่อยู่ในกลุ่มที่มีความปรารถนาอยากนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่มาใช้ ที่ยังลังเลอยู่ได้มีทางเลือกจากการเห็นตัวอย่างที่อยู่ในพื้นที่ เพื่อเพิ่มจำนวนเกษตรกรที่สามารถยกระดับทักษะด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีได้มากขึ้น เพื่อนำสู่พื้นที่เข้มแข็งที่เป็นคนมีคุณภาพ ในมิติของการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีต่อไป

นอกจากนี้ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ควรสร้างกลไกการเชื่อมโยงเกษตรกรผ่านสภาองค์กรชุมชนตำบล พัฒนา Platform ให้เกิดการเชื่อมโยงเป็นรูปธรรม ซึ่งใน Platform จะต้องมีข้อมูลด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT โดยจัดทำและรวบรวมการพัฒนาต่อยอดของเกษตรกรรุ่นใหม่ โครงการบ้านมั่นคง นายนิรันดร์ สมพงษ์ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดความรู้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ซึ่งควรได้รับการส่งเสริมให้ผลิตสื่อ ความรู้เพื่อการขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ ที่จะช่วยเกษตรกรในกลุ่มลำสมัยให้ตระหนักรู้ อีกทั้งยกระดับเกษตรกรในกลุ่มทันสมัย และกลุ่มลำสมัยให้พัฒนาเป็นพื้นที่ตำบลเข้มแข็งมิติการ

ประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมากขึ้น ผลักดันให้เกิดการตระหนักในพื้นที่ โดยกำหนดค่าเป้าหมายอย่างน้อยปีละ 10 พื้นที่ โดยใช้สภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นแกนหลัก ซึ่งการส่งเสริมติด การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ จะสามารถเชื่อมโยงสู่ BCG โมเดล สู่ระบบเศรษฐกิจชีวภาพ ที่สามารถใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างคุ้มค่า ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน ที่คำนึงถึงการนำวัสดุต่างๆ กลับมาใช้ ประโยชน์ให้มากที่สุด ที่มุ่งสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียว ที่จะสามารถแก้ไขปัญหามลพิษ ลดผลกระทบต่อโลกอย่าง ยั่งยืนได้

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2560). (ร่าง) แผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเกษตร ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) จาก, <https://ssnet.doae.go.th/wp-content/uploads/2017/09/25600922>
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2561). รัฐมนตรีช่วยเกษตรฯ เปิดเสวนา “ไทยจะเป็นมหาอำนาจทางการเกษตร (ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี) ได้อย่างไร. <https://www.moac.go.th/news-preview-401491791924>.
- กองส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์.(2558). การพัฒนาเครือข่ายสู่ความยั่งยืน.สืบค้นเมื่อ 12 เมษายน 2558 จาก, <http://oppn.opp.go.th/research01.php>
- กานดา เต๊ะชั้นหมาก. (2565). การถอดบทเรียนในกระบวนการจัดการความรู้. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 13(2)
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). การจัดการเครือข่ายกลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ: ชัคเชส มีเดีย.
- จินตนา สุจจານันท์. (2549). การศึกษาและการพัฒนาชุมชน. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เฉลียว บุรีภักดิ์ และคณะ. (2545). ชุดวิชาการวิจัยชุมชน ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง. หลักสูตร ประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและประเมินโครงการ. นนทบุรี: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- เทศบาลตำบลพระแท่น. (2565). การประชุมสภาเทศบาลตำบลพระแท่น. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก, [http://www.pratancity.go.th/การประชุมสภาเทศบาลตำบล-6 /](http://www.pratancity.go.th/การประชุมสภาเทศบาลตำบล-6/)
- เทศบาลตำบลพระแท่น. (2565). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570) เทศบาลตำบลพระแท่น. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก, <http://www.pratancity.go.th/แผนพัฒนาท้องถิ่น-พ-ศ-2566-2570-เท/>
- เทศบาลตำบลวังตะกอก. (2564). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570). สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก, http://www.wangtakor.go.th/news/doc_download/แผนพัฒนาท้องถิ่น1_220323_150106.pdf
- เทศบาลตำบลวังตะกอก. (2565). เล่าสู่ ตำนานวังตะกอก. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก, <http://www.wangtakor.go.th/detail.php?id=10>
- เทศบาลเมืองตะลุมพีน. (2566). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570). สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก, http://tessaban.net/_files_aorbortor/010794/news/010794_1_20230203-144037.pdf
- บ้านเมือง. (2563). ไฟไหม้ถ้าเขาเกรียบหนัก! สัตว์ป่านับร้อยหนีตายอลม่าน. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก, <https://www.banmuang.co.th/news/region/185588>

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- ปกครองจังหวัดนครราชสีมา. (2560). การพิจารณาคัดเลือกกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ เข้ารับรางวัล ประจำปี 2560. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก,
https://dopakorat.com/padkorat/upload/myfile/file3281_1-08-2017_2017.pdf
- ประเวศ วะสี. (2545). เครือข่ายแห่งปัญญา. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ.
- ประภาพรรณ อุ๋นอบ. (2560). การถอดบทเรียน: แนวคิดและการนำไปใช้ในการสร้างสุขขององค์กร. เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ “สร้างนักถอดบทเรียน” มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วันที่ 18-20 กุมภาพันธ์ 2560. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2559). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. <https://www.chaipat.or.th/publication/publish-document/sufficiency-economy.html>
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และพรธมทิพย์ เพชรมาก. (2551). การบริหารสังคม ศาสตร์แห่งศตวรรษเพื่อสังคมไทย และสังคมโลก. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- วิจารณ์ พานิช. (2549). การจัดการความรู้: ฉบับนักปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ
- วิทยา ด้านธำรงกุล. (2546). การบริหาร. กรุงเทพฯ : ธีรด์เวฟ เอ็ดดูเคชั่น
- นิพนธ์ พัวพงศกร. (2561). บทบาทของเทคโนโลยีและนวัตกรรมในการขับเคลื่อนการพัฒนาการเกษตรไทย อะไรคือกุญแจสำคัญงานสัมมนาวิชาการเรื่อง “ขับเคลื่อนการพัฒนาการเกษตรไทยด้วยเทคโนโลยี” สถาบันวิจัย อี้ ภาครณ ณาการแห่งประเทศไทย 22 เมษายน 2561
- สยามรัฐออนไลน์. (2563). “ตำบลท้อแท้ แต่คนไม่ท้อถอย”ใช้สภาองค์กรชุมชนฯขับเคลื่อนเกษตรพอเพียง ตั้ง ‘ธนาคารไก่อ’แก้ปัญหาเศรษฐกิจช่วงโควิด. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก,
<https://siamrath.co.th/n/165692>
- สถาพร เรืองธรรม. (2560). นโยบายสาธารณะของประชาชน. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เสรี พงศ์พิศ. (2552). แนวคิดแนวปฏิบัติ: ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์ การพิมพ์.
- สุภาวดี ขุนทองจันทร์. (2564). การจัดการระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุภาวดี ขุนทองจันทร์ ธนาภรณ์ อธิปัญญากุล และสุวรรณา สายรวมญาติ. (2564). กลไกการขับเคลื่อน การเกษตรในภาคกลางสู่เกษตรสมัยใหม่ของประเทศไทย. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สำนักงาน คณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกว.)

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2560). ยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579).
<http://www.oae.go.th/assets/portals/1/files/bapp/strategic2560-2579.pdf>
- สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดปัตตานี. (2555). การส่งเสริมครุภูมิปัญญาท้องถิ่นในโครงการวัฒนธรรมไทยสายใย
 ชุมชนภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง 2555 ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี :
 สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดปัตตานี
- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร. (2563). แผนพัฒนาตำบล ประจำปี พ.ศ. 2563 ตำบลวัง
 ตะกอก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก,
<https://chumphon.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/13/2020/08/ตำบลวังตะกอก.pdf>
- สำนักสนับสนุนระบบสุขภาพปฐมภูมิ. (2564). โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านเขื่อน. สืบค้นเมื่อ 9
 พฤษภาคม 2566 จาก, <http://gishealth.moph.go.th/pcu/admin/pcu.php?code=04944>
- สำนักสนับสนุนระบบสุขภาพปฐมภูมิ. (2564). โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสำพะเนียง. สืบค้นเมื่อ 9
 พฤษภาคม 2566 จาก, <http://gishealth.moph.go.th/pcu/admin/pcu.php?code=01352>
- สำนักสนับสนุนระบบสุขภาพปฐมภูมิ. (2564). โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลคลองน้อย. สืบค้นเมื่อ 9
 พฤษภาคม 2566 จาก, <http://gishealth.moph.go.th/pcu/admin/pcu.php?code=01353>
- สำนักสนับสนุนระบบสุขภาพปฐมภูมิ. (2564). โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านแพรก. สืบค้นเมื่อ 9
 พฤษภาคม 2566 จาก, <http://gishealth.moph.go.th/pcu/admin/pcu.php?code=01351>
- องค์การบริหารส่วนตำบลเขื่อน. (2565). ส่วนที่ 1 สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม
 2566 จาก, https://www.khuan.go.th/menu_file/7f53cf7c832f04e7ee30153c05f09075.pdf
- องค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย. (2565). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2566-2570). สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม
 2566 จาก, https://www.klongnoi-banpraek.go.th/dnm_file/project/88930939_center.pdf
- องค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย. (ม.ป.ป.). กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก,
<https://www.klongnoi-banpraek.go.th/leader.php>
- องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหินปูน. (2564). ส่วนที่ 1 สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานขององค์การบริหารส่วน
 ตำบลคลองหินปูน. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก,
<https://www.klonghinpoon.go.th/fileupload/86501.pdf>
- องค์การบริหารส่วนตำบลดงใหญ่. (2564). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570). สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม
 2566 จาก, http://www.dongyai.go.th/page_detail.php?menuid=36&page_id=211

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- องค์การบริหารส่วนตำบลทองแท้. (2564). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570) องค์การบริหารส่วนตำบลทองแท้. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก,
https://www.thothae.go.th/dnm_file/project/349392935_center.pdf
- องค์การบริหารส่วนตำบลท่าหมื่นราม. (2565). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570). สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก,
https://www.thameunram.go.th/dnm_file/project/328640032_center.pdf
- องค์การบริหารส่วนตำบลนาขา. (2564). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570). สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก, https://www.nakha.go.th/datacenter/doc_download/a_271021_130534.pdf
- องค์การบริหารส่วนตำบลนาทอน. (2564). แผนพัฒนาท้องถิ่น. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก,
https://www.natorn.go.th/select_news.php?news_id=93
- องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสมบูรณ์. (2564). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2566-2570). สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก,
<https://nonsomboonlocal.go.th/public/list/data/detail/id/1717/menu/1196/page/1/catid/2>
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควน. (2558). สภาพและข้อมูลพื้นฐาน. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก,
http://www.bankaun.go.th/news/doc_download/a_210322_112616.pdf
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควน. (2565). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570). สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก, http://www.bankaun.go.th/news/doc_download/a_210322_112616.pdf
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแพรก. (2564). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2566-2570). สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก, https://www.banpraek.go.th/dnm_file/project/93334832_center.pdf
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแพรก. (ม.ป.ป.). กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก,
<https://www.sampaneang.go.th/leader.php>
- องค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง. (2561). สภาพทั่วไป องค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก,
http://www.pakchong.go.th/site/index.php?option=com_content&view=article&id=48:2013-01-02-07-28-32&catid=40:2012-12-22-17-41-49&Itemid=56

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- องค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง. (2565). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2566-2570) องค์การบริหารส่วนตำบลปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก, <https://online.anyflip.com/lhetg/blhg/mobile/>
- องค์การบริหารส่วนตำบลวังกะทะ. (2565). แผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก, https://www.wangkata.go.th/select_news.php?news_id=94
- องค์การบริหารส่วนตำบลวังกะทะ. (ม.ป.ป.). สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก, https://www.wangkata.go.th/data.php?content_id=2
- องค์การบริหารส่วนตำบลสามเมือง. (ม.ป.ป.). สภาพทั่วไป. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก, https://www.sammuangside.go.th/data.php?content_id=2
- องค์การบริหารส่วนตำบลสามเมือง. (ม.ป.ป.). สภาพทางเศรษฐกิจ. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก, https://www.sammuangside.go.th/data.php?content_id=3
- องค์การบริหารส่วนตำบลสามเมือง. (ม.ป.ป.). สภาพทางสังคม. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก, https://www.sammuangside.go.th/data.php?content_id=4
- องค์การบริหารส่วนตำบลสำพะเนียง. (2565). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2566-2570). สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก, https://www.sampaneang.go.th/dnm_file/project/91811517_center.pdf
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว. (2565). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570). สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก, https://www.nongbua-sao.go.th/dnm_file/project/13061319_center.pdf
- อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2549). กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและเปลี่ยนแปลงจากยุคชุมชนถึงยุคพัฒนาความทันสมัย. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.
- อภิชัย พันธเสน. (2557). มุมมองการประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเพิ่มผลิตภาพแรงงาน. สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคมมูลนิธินิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
- Koufman, F. (1949). H.F. Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localities. Agricultural Experiment Station Bulletins, 4(2).
- Rogers, E. M. (2003). Diffusion of Innovation. 5th Edition. The Free Press, New York, USA
- Reardon, T., Lu, L., and Zilberman, D. (2019). Links among innovation, food system transformation, and Technology adoption, with implications for food policy: Overview of a special issue. Food Policy. 83, 285-288.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

Stoker, G., (2006). Public Value Management: A New Narrative for Networked Governance.
American Review of Public Administration, 36(1)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์มิติคนมีคุณภาพ

พอช. - CODI

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง มิติคนมีคุณภาพ 10 พื้นที่

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างนี้ เป็นเครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล โครงการ “การศึกษาเพื่อถอดองค์ความรู้ การพัฒนาตำบลเข้มแข็ง มิติคนมีคุณภาพและการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อถอดองค์ความรู้ มิติคนมีคุณภาพที่เกิดขึ้นในบริบท 10 พื้นที่ ด้วยวิธีการประชุมกลุ่มย่อยบอกเล่าเรื่องราว ทักษะ ประสบการณ์การทำงานโครงการ กิจกรรม จากผู้นำองค์กรชุมชน และสมาชิกสภาองค์กรชุมชน และผู้รู้ที่อยู่ในชุมชนที่เป็นบุคคลสำคัญ องค์ความรู้ที่ถอดได้จากบุคคลสำคัญในพื้นที่ จะเป็นองค์ความรู้สำคัญต่อการพัฒนาชุมชน ที่จะเป็นต้นแบบของการนำไปจัดการความรู้ และประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ ต่อยอดขยายผลเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในวงกว้างให้กับชุมชนอื่นๆ ที่กระจายอยู่ในภูมิภาคของไทย ที่เป็นรากฐานความเข้มแข็งของประเทศต่อไป โครงสร้างคำถาม-ตอบ เพื่อถอดองค์ความรู้ แบ่งประเด็นออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 บริบทของชุมชน

ส่วนที่ 2 ศักยภาพ โครงการและกิจกรรมการดำเนินงานของพื้นที่

ส่วนที่ 3 กลไกและกระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงาน

ส่วนที่ 4 เครือข่ายการทำงานในพื้นที่

ส่วนที่ 5 แนวทางการพัฒนาต่อยอดในอนาคต

ทั้งนี้ ระหว่างการถาม-ตอบ และการบอกเล่าเรื่องราวของผู้ถูกถอดบทเรียนและผู้ถอดบทเรียน จะมีการบันทึกคลิปการสนทนา เพื่อจะได้เก็บรายละเอียดที่ครบถ้วน สมบูรณ์ สำหรับนำไปประมวลผล วิเคราะห์ผลอย่างเป็นระบบ ในการสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำสภาองค์กรชุมชน และสมาชิกสภาองค์กรชุมชน และผู้รู้ในพื้นที่ สำหรับการเผยแพร่ต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี ขุนทองจันทร์
ผู้ดำเนินการประชุมกลุ่มย่อยและถอดบทเรียน

โทร. 0862576790

พื้นที่ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด .....

ผู้สัมภาษณ์ รศ.ดร.สุภาวดี ขุนทองจันทร์ และคณะ วันที่.....

ผู้ให้สัมภาษณ์ 1.....อายุ.....ปี โทษ.....
 2.....อายุ.....ปี โทษ.....
 3.....อายุ.....ปี โทษ.....
 4.....อายุ.....ปี โทษ.....
 5.....อายุ.....ปี โทษ.....
 6.....อายุ.....ปี โทษ.....
 7.....อายุ.....ปี โทษ.....
 8.....อายุ.....ปี โทษ.....
 9.....อายุ.....ปี โทษ.....
 10.....อายุ.....ปี โทษ.....

ส่วนที่ 1 บริบทของชุมชน

- 1.1 ชุมชนมีประวัติ ความเป็นมาอย่างไร
- 1.2 คนในชุมชนประกอบอาชีพอะไรบ้าง
- 1.3 แหล่งรายได้ของชุมชนมาจากแหล่งใดบ้าง
- 1.4 รายจ่ายที่สำคัญของคนในชุมชน มีรายการใดบ้าง
- 1.5 สภาพภูมิสังคม (ลักษณะทางกายภาพ ประเพณี วัฒนธรรม นิสัยใจคอ) ของคนในชุมชน เป็นอย่างไร
- 1.6 ทรัพยากรธรรมชาติ หรือทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญในชุมชน ที่สามารถพัฒนาให้เกิดเป็นคุณค่า มูลค่ามีอะไรบ้าง เช่น สามารถพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวของชุมชน การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การพัฒนา กองทุนสวัสดิการชุมชน ที่จะนำสู่ความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้
- 1.7 ภูมิปัญญาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของชุมชนมีอะไรบ้าง และคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการ รักษา และสืบทอดภูมิปัญญาอย่างไรบ้าง
- 1.8 ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาชุมชนมีพัฒนาการหรือมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างไรบ้าง เช่น ด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 2 ศักยภาพการดำเนินงาน โครงการและกิจกรรมการดำเนินงานของพื้นที่ ที่โดดเด่นและภาคภูมิใจ

- 2.1 ปัญหาที่สำคัญที่สุดที่เกิดขึ้นในชุมชน ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา มีปัญหาอะไรบ้าง

2.2 ปัญหาที่สำคัญที่สุด 1-2 ปัญหาที่ผู้นำสภาองค์กรชุมชนและคนในชุมชน ได้ร่วมมือ ร่วมใจกัน พัฒนาเป็นโครงการหรือกิจกรรมการดำเนินงานในพื้นที่ โดยที่โครงการและกิจกรรมนั้น ได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น ได้รับการช่วยเหลือจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้แก่ โครงการอะไรบ้าง

2.3 โครงการที่ได้ดำเนินการระหว่างปี พ.ศ. 2562-ปีปัจจุบัน พ.ศ. 2566 ตามลำดับที่สร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชน มีที่มา อย่างไร มีการดำเนินการโดยใช้ หลักคิด ทักษะ ประสบการณ์การดำเนินงาน ที่เกิดขึ้น อย่างไร

2.4 องค์กรชุมชน และสมาชิกสภาองค์กรชุมชนได้เรียนรู้เรื่องใดบ้างจากการดำเนินโครงการและ กิจกรรม

2.5 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการ มีการแบ่งบทบาท หน้าที่ การดำเนินงานโครงการ และกิจกรรมอย่างไรบ้าง

2.6 ชุมชนได้ไปเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ หรือศึกษาดูงานนอกพื้นที่เรื่องอะไร และที่ใดบ้าง

2.7 ชุมชนเองได้เป็นแหล่งเรียนรู้จากภายนอกพื้นที่เรื่องอะไร และมีใคร หน่วยงานใดมาดูงานของ ชุมชนบ้าง

2.8 ผู้นำชุมชน และสมาชิกสภาองค์กรชุมชน แต่ละท่านมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเรื่องใด และ ได้ทำหน้าที่เป็นวิทยากรให้ความรู้กับบุคคลอื่นหรือชุมชนอื่นอะไรบ้าง

2.9 สุขภาพ โรคภัยไข้เจ็บ และการดูแลสุขภาพสุขภาพของคนในชุมชนเป็นอย่างไร

ส่วนที่ 3 กลไกและการขับเคลื่อนการดำเนินงาน ชุมชนเข้มแข็ง กรณีโครงการที่ประสบความสำเร็จใน ชุมชนหรือโครงการที่มีความสำคัญที่ยังไม่ประสบความสำเร็จซึ่งอาจจะอยู่ในระหว่างดำเนินการ

3.1 โครงการ กิจกรรม ที่ร่วมกันคิดขึ้น แล้วได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก จน สามารถแก้ปัญหาหรือการพัฒนาชุมชนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นประสบความสำเร็จ ซึ่งเป็นความ ภาคภูมิใจร่วมกันขององค์กรชุมชน มีการร่วมกันขับเคลื่อน ด้วยวิธีการ ขั้นตอนการดำเนินงานอย่างไร

3.2 บทบาทผู้นำสภาองค์กรชุมชน มีหลักคิด หลักการดำเนินงานโครงการ กิจกรรมในชุมชน อย่างไร

3.3 ผู้นำสภาองค์กรชุมชนมีแนวทางประสานความร่วมมือกับคนในชุมชนให้เข้ามาร่วมโครงการ กิจกรรมอย่างไร

3.4 รูปแบบหรือวิธีการสื่อสารของผู้นำสภาองค์กรชุมชน กับคนในชุมชน มีรูปแบบอย่างไร และใช้ เครื่องมืออะไรมาช่วยในการสื่อสาร ประสานงาน

3.5 ปัจจัยเอื้อที่ทำให้โครงการ กิจกรรมในชุมชนเกิดความสำเร็จมีปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกอะไรบ้าง

3.6 การดำเนิน โครงการ กิจกรรม มีปัญหา และอุปสรรคอะไรบ้าง

3.7 ผู้นำสภาองค์กรชุมชนได้ร่วมกันแก้ปัญหาและอุปสรรคอย่างไร

3.8 ผู้นำสภาองค์กรชุมชน และสมาชิกสภาองค์กรชุมชน มีการสร้าง สานสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างไรบ้าง

3.9 ชุมชนเคยร่วมกันทำโครงการ กิจกรรมอะไรบ้าง โดยไม่ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานภายนอก แต่องค์กรชุมชนก็ยังช่วยกันดำเนินการ แล้วมีผลการดำเนินงานอย่างไร

3.10 ในอนาคต หากชุมชนได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณน้อยลง มีแนวทางการวางแผนการดำเนินงานอย่างไร

ส่วนที่ 4 เครือข่ายการทำงานของพื้นที่

4.1 เครือข่าย หน่วยงาน สถาบัน หรือบุคคลภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนให้องค์กรชุมชนมีศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาชุมชนในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2563-2565) มีหน่วยงาน สถาบัน หรือบุคคลใดบ้างและช่วยสนับสนุนอย่างไร เช่น ให้การอบรม ให้ความรู้ ใ้งบประมาณ หรือเป็นแหล่งให้ศึกษาดูงาน (โปรดระบุให้ครบถ้วน)

4.2 การสนับสนุนจากหน่วยงาน องค์กร หรือบุคคลทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาดังไรบ้าง เช่น มีความสามารถในการวางแผน จัดการทรัพยากรในชุมชนเพิ่มขึ้น

4.3 ชุมชนมีการรวมกลุ่มกับภายนอกชุมชนอะไรบ้าง (ทั้งกลุ่มที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ)

4.4 การรวมกลุ่มหรือการร่วมเป็นเครือข่ายก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างไรบ้าง (ยกตัวอย่าง 1-2 ตัวอย่าง)

ส่วนที่ 5 ศักยภาพของชุมชนและภาพฝันในอนาคต

5.1 ในชุมชนมีการรวมกลุ่มภายในชุมชนทำกิจกรรมอะไรบ้าง (ทั้งกลุ่มที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ) เช่น กลุ่มจิตอาสาพัฒนาชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น

5.2 ชุมชนมีจุดแข็ง (ความสามารถที่เป็นจุดเด่นของชุมชน) อะไรบ้าง

5.3 ชุมชนมีจุดอ่อน (สิ่งที่ชุมชนไม่สามารถกระทำได้ดี) อะไรบ้าง

5.4 ชุมชนมีการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือสิ่งแวดล้อมร่วมกันหรือไม่อย่างไร หากเคย โปรดอธิบายกระบวนการ วิธีการ หรือเครื่องมือที่ร่วมกันสร้างขึ้น

5.5 ชุมชนเคยร่วมกันกำหนดเป้าหมายในอนาคตหรือไม่ เป้าหมายของชุมชนคืออะไร

5.6 วิธีการที่จะไปให้ถึงเป้าหมายตามที่ชุมชนคาดหวัง ต้องการสนับสนุนปัจจัยภายในชุมชนเอง
อะไรบ้าง เช่น การมีส่วนร่วม และปัจจัยภายนอก เช่น การพัฒนาความรู้ ทักษะ และอื่นๆ อะไรบ้าง

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์วิธีการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่

พอช. - CODI

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (ชุดที่ 1) การประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ (10 พื้นที่)

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ เป็นเครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล โครงการ “การศึกษาเพื่อถอดองค์ความรู้การพัฒนาตำบลเข้มแข็ง มิตिकอนมีคุณภาพและการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อถอดบทเรียนองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ 10 พื้นที่เป้าหมาย ที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยบุคคลสำคัญแต่ละพื้นที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักพื้นที่ละ 5 คน หรืออาจจะมากกว่า เพื่อให้ได้ข้อมูลอิมตัว

ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลักมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ มีความแตกต่างกันในระบบการผลิตพืชและเลี้ยงสัตว์ ที่มีความหลากหลายตามภูมินิเวศน์ ดังนั้นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างจะแบ่งเป็น 2 ชุด ชุดที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคล และเก็บรวบรวมจากการประชุมกลุ่มย่อยและการอบรมเชิงปฏิบัติการที่จัดขึ้นในแต่ละพื้นที่จากกระบวนการเรียนรู้และการทดลองในพื้นที่ รายละเอียดแบ่งออกเป็น 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ส่วนที่ 2 ปัญหาด้านการเกษตรที่เผชิญและแนวทางแก้ปัญหาในรอบ 5 ปี

ส่วนที่ 3 เครือข่ายและการสนับสนุนด้านการเกษตร

ส่วนที่ 4 การรับรู้ ทักษะคิด และการตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ (Smart Farm IOT)

ส่วนที่ 5 การถือครองที่ดิน การใช้ประโยชน์จากที่ดินทางการเกษตร ต้นทุนและผลตอบแทน

ส่วนที่ 6 สิทธิทรัพยากรทางการเกษตร และหนี้สินของครัวเรือน

ทั้งนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูลรายบุคคล และเก็บรวบรวมจากการประชุมกลุ่มย่อยและการอบรมเชิงปฏิบัติการที่จัดขึ้นในแต่ละพื้นที่จากกระบวนการเรียนรู้และการทดลองในพื้นที่ จะถูกวิเคราะห์และนำเสนอภาพรวมของพื้นที่ ที่เป็นหน่วยวิเคราะห์ระดับชุมชน องค์ความรู้ที่ได้จากพื้นที่จะเป็นกรณีศึกษาและจะเป็นประโยชน์สำหรับการนำไปปฏิบัติ และขยายผลในวงกว้างให้กับชุมชนอื่นๆ ที่กระจายอยู่ในภูมิภาคของไทยให้เข้มแข็งต่อไปตามวิสัยทัศน์ของ พอช.

พื้นที่ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
 ผู้สัมภาษณ์.....วันที่สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

โปรดระบุคำตอบ หรือใส่เครื่องหมาย [✓] ในตัวเลือกที่ตรงกับท่าน

1.1 ชื่อ-สกุล ผู้ให้ข้อมูล .....โทร.....

1.2 อายุ.....ปี

1.3 ระดับการศึกษา

ประถมศึกษา

มัธยมศึกษาตอนต้น ม.3

มัธยมศึกษาตอนปลาย ม.6 หรือ ปวช.

อนุปริญญาหรือปวส.

ระดับปริญญาตรี

อื่นๆ ระบุ.....

1.4 สมาชิกในครัวเรือน.....คน แรงงานในภาคการเกษตรของครัวเรือน.....

คน

ประกอบอาชีพอื่น.....คน

1.5 อาชีพหลักด้านการเกษตร (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

ทำนา (ข้าว) .....ประสบการณ์.....ปี

เกษตรผสมผสาน .....ประสบการณ์.....ปี

ปศุสัตว์ ระบุ.....ประสบการณ์.....ปี

ประมง .....ประสบการณ์.....ปี

พืชไร่ ระบุ.....ประสบการณ์.....ปี

ไม้ยืนต้นหรือไม้ผล ระบุ.....ประสบการณ์.....ปี

อื่นๆ ระบุ.....ประสบการณ์.....ปี

1.6 อาชีพอื่น ที่ไม่ใช่การเกษตร (ถ้ามี)

ข้าราชการ/ข้าราชการบำนาญ

รัฐวิสาหกิจ

รับจ้างทั่วไป

ธุรกิจส่วนตัว

อื่นๆ ระบุ.....

1.7 โครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพหรือปัจจัยสนับสนุนที่เอื้อต่อการทำการเกษตรของท่าน

1.7.1 ความเหมาะสมของดิน เหมาะสม

ไม่เหมาะสม

1.7.2 ปริมาณน้ำ

เพียงพอ   ไม่เพียงพอ   เพียงพอบางช่วง

1.7.3 แหล่งน้ำ (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

บ่อบาดาล   ระบบชลประทาน

แหล่งน้ำตามธรรมชาติ   น้ำฝน

อื่นๆ ระบุ.....

1.7.4 ระบบสัญญาณอินเทอร์เน็ตในพื้นที่

ครอบคลุมพื้นที่   ไม่ครอบคลุม

1.7.5 อื่นๆ (ถ้ามี) ระบุ.....

ส่วนที่ 2 ปัญหาด้านการเกษตรที่เผชิญและแนวทางแก้ปัญหาในรอบ 5 ปี

โปรดระบุคำตอบ หรือใส่เครื่องหมาย ตัวเลือกที่ตรงกับท่าน

2.1 ปัญหาที่เกิดขึ้นในการประกอบอาชีพด้านเกษตรของท่าน ในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2561-2565) มีปัญหาอะไรบ้าง และท่านมีแนวทางแก้ปัญหาอย่างไร

2.1.1 ปัญหา.....

วิธีแก้ปัญหา .....

2.1.2 ปัญหา.....

วิธีแก้ปัญหา.....

2.1.3 ปัญหา.....

วิธีแก้ปัญหา.....

2.2 ในการประกอบอาชีพทางด้านการเกษตร ท่านมีการจดบันทึกข้อมูลหรือประเด็นสำคัญอะไรบ้างและนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

ประเด็น	การจดบันทึก	เครื่องมือที่ใช้ในการจดบันทึก	นำไปใช้ประโยชน์อะไร
ค่าใช้จ่าย	☐ จด	☐ สมุด	.....
	☐ ไม่จด	☐ คอมพิวเตอร์	.....
		☐ แอปพลิเคชันผ่าน	.....
		แท็บเล็ต มือถือ หรือ	.....
		คอมพิวเตอร์	.....

ประเด็น	การจดบันทึก	เครื่องมือที่ใช้ในการจดบันทึก	นำไปใช้ประโยชน์อะไร
รายได้ในการผลิต	☐ จด ☐ ไม่จด	☐ สมุด ☐ คอมพิวเตอร์ ☐ แอปพลิเคชันผ่านแท็บเล็ต มือถือ หรือคอมพิวเตอร์	....
บัญชีครัวเรือน	☐ จด ☐ ไม่จด	☐ สมุด ☐ คอมพิวเตอร์ ☐ แอปพลิเคชันผ่านแท็บเล็ต มือถือ หรือคอมพิวเตอร์	....
ปริมาณการใช้ปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย สารเคมี สารชีวภัณฑ์	☐ จด ☐ ไม่จด	☐ สมุด ☐ คอมพิวเตอร์ ☐ แอปพลิเคชันผ่านแท็บเล็ต มือถือ หรือคอมพิวเตอร์	....
สภาพอากาศ	☐ จด ☐ ไม่จด	☐ สมุด ☐ คอมพิวเตอร์ ☐ แอปพลิเคชันผ่านแท็บเล็ต มือถือ หรือคอมพิวเตอร์	....
ปฏิทินการผลิต	☐ จด ☐ ไม่จด	☐ สมุด ☐ คอมพิวเตอร์ ☐ แอปพลิเคชันผ่านแท็บเล็ต มือถือ หรือคอมพิวเตอร์	....
อื่นๆ ระบุ.....	☐ จด	☐ สมุด	.....

ประเด็น	การจดบันทึก	เครื่องมือที่ใช้ในการจดบันทึก	นำไปใช้ประโยชน์อะไร
.....	☐ ไม่จด	☐ คอมพิวเตอร์	.....
.....		☐ แอปพลิเคชันผ่าน	.....
.....		แท็บเล็ต มือถือ หรือ	.....
		คอมพิวเตอร์	.....

ส่วนที่ 3 เครื่องมือและการสนับสนุนด้านการเกษตร

โปรดระบุคำตอบ หรือใส่เครื่องหมาย ตัวเลือกที่ตรงกับท่าน

3.1 ท่านเคยได้รับความรู้ใหม่ๆ เกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการเกษตรหรือไม่

เคย

ไม่เคย

3.2 หน่วยงาน สถาบัน หรือบุคคลภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนเกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านการเกษตร ในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2561-2565) มีบุคคลใด หรือหน่วยงานใด และช่วยสนับสนุนอย่างไร

3.2.1 ชื่อหน่วยงาน องค์กร หรือบุคคล.....

มีวิธีการสนับสนุน ช่วยเหลืออย่างไร เช่น ให้การอบรม ให้ความรู้ ใ้งบประมาณ ใ้ยืมเครื่องมือ แนะนำสาธิตอุปกรณ์ทางการเกษตร หรือการศึกษาดูงาน.....

3.2.2 ชื่อหน่วยงาน องค์กร หรือบุคคล.....

มีวิธีการสนับสนุน ช่วยเหลืออย่างไร เช่น ให้การอบรม ให้ความรู้ ใ้งบประมาณ ใ้ยืมเครื่องมือ แนะนำสาธิตอุปกรณ์ทางการเกษตร หรือการศึกษาดูงาน.....

3.2.3 อื่นๆ (ถ้ามี) ระบุ.....

3.3 แหล่งหรือช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับ นวัตกรรม และเทคโนโลยีด้านการเกษตร (โปรดเรียงลำดับ 1-5 ลำดับโดยใส่หมายเลขด้านหน้า)

หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ ใบปลิว เกษตรอำเภอ หรือเกษตรตำบล

เพื่อนบ้านที่อยู่ในชุมชน กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

หัวหน้ากลุ่มหรือศูนย์ กลุ่ม หรือสหกรณ์

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วิทยุ

โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต (จากมือถือหรือคอมพิวเตอร์)

- ร้านขายปัจจัยการผลิตทางการเกษตรในตำบล หรืออำเภอ หรือจังหวัด
- อื่นๆ ระบุ.....

3.4 ท่านได้เข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมหรือร่วมเป็นเครือข่ายอะไรบ้าง ทั้งกลุ่มหรือเครือข่ายที่จัดตั้งเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

- กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ กลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่
- กองทุนเงินล้านหรือกองทุนหมู่บ้าน SML กลุ่มไร่นาสวนผสม
- กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสตรีแม่บ้าน
- ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร กลุ่มหรือกองทุนปุ๋ยชีวภาพ
- กลุ่มไร่นาสวนผสม กลุ่มพัฒนาอาชีพ
- อื่นๆ (ระบุ).....
- อื่นๆ (ระบุ).....
- อื่นๆ (ระบุ) .....

3.5 ท่านได้รับประโยชน์จากการร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มหรือการร่วมเป็นเครือข่ายอย่างไรบ้าง

.....

3.6 ท่านเคยใช้ แอปพลิเคชัน (Application) เครือข่ายสังคม (Social network) เป็นช่องทางในการซื้อขายปัจจัยการผลิต หรือผลผลิต หรือหาความรู้เพิ่มเติมหรือไม่

- เคย ไม่เคย

กรณีตอบเคย ท่านใช้แอปพลิเคชัน ใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

- เฟซบุ๊ก Facebook กูเกิ้ล Google อินสตราแกรม Instagram (IG)
- ยูทูบ YouTube ไลน์ Line Shopee/ Lazada
- อื่นๆ (ถ้ามี) ระบุ.....

ส่วนที่ 4 การรับรู้ ทักษะ และ การตัดสินใจ เกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ (Smart Farm IOT)

โปรดระบุคำตอบ หรือใส่เครื่องหมาย ในรายการที่ตรงกับท่านมากที่สุด

4.1 ปัจจุบันหรือในรอบ 5 ปี (พ.ศ. 2561-2565) ที่ผ่านมา ท่านใช้หรือเคยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีประเภทแอปพลิเคชันใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

- แอปพลิเคชันรู้ทันสถานการณ์น้ำ (WMSC Application)

แอปพลิเคชันนับเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลในไร่นาอินเซ็กชอท (Insect Shot)

แอปพลิเคชันข้อมูลสารสนเทศและข่าวสารเศรษฐกิจการเกษตร (OAE Ag-Info : Office of Agricultural Economics)

ข้อมูลกลุ่มชุดดิน รู้ไว้ใช้ดินเป็น Ldd Soil Guide

แอปพลิเคชันอำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกร เรื่องข้อมูลปฏิทินการผลิตสินค้าเกษตร แหล่งรับซื้อ ราคาสินค้าเกษตร OAE OIC

แอปพลิเคชันตรวจสอบสภาพภูมิอากาศ

อื่นๆ (ถ้ามี) ระบุ.....

4.2 นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ ที่ท่านคิดว่าดีที่สุดสำหรับท่านจะต้องเป็นอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

ทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น

ทำให้ลดต้นทุน

ทำให้คุณภาพผลผลิตและราคาดีขึ้น

ทำให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น

ส่งเสริมให้การผลิตพืชและสัตว์ได้มาตรฐาน เช่น GAP มาตรฐานเกษตรอินทรีย์

อื่นๆ ระบุ.....

4.3 ท่านรู้จักนวัตกรรมและเทคโนโลยี (Smart Farm IOT) จากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

เพื่อนเกษตรกร

เจ้าหน้าที่รัฐ

ภาคเอกชน

สถาบันการศึกษา

สื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์

อื่น ๆ ระบุ.....

4.4 เหตุผลสำคัญในการทดลองใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี (Smart Farm IOT) มีอะไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

หาง่ายเข้าถึงง่าย

ใช้ง่าย เห็นผลเร็ว

ทำให้ผลผลิตคุณภาพและได้มาตรฐาน ตรงตามที่ต้องการ

ประหยัดเวลา

ประหยัดต้นทุน

ช่วยในการวางแผนและตัดสินใจในการจัดการความเสี่ยงด้านระบุ.....

อื่นๆ (ถ้ามี) โปรดระบุ.....

4.5 ท่านคาดหวังประโยชน์สูงสุดที่จะได้จากการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี (Smart Farm IOT) อย่างไรบ้าง

ส่วนที่ 5 การถือครองที่ดิน การใช้ประโยชน์จากที่ดินทางการเกษตร ต้นทุนและผลตอบแทน

โปรดระบุคำตอบ หรือใส่เครื่องหมาย [✓] ในรายการที่ตรงกับท่านมากที่สุด

5.1 ขนาดพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด.....ไร่ (รวมกิจกรรมทางการเกษตรทุกอย่าง)

5.2 กรรมสิทธิ์ในที่ดิน [ ] เป็นของตนเอง .....% [ ] เช่า .....%

[ ] อื่นๆ (ถ้ามี) ระบุ.....

5.3 ต้นทุนและผลตอบแทนในรอบปีที่ผ่านมา (2564/65) ก่อนการประยุกต์ใช้ นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT

5.3.1 ต้นทุนและค่าใช้จ่ายในการผลิตกิจกรรมหลักต่อรอบการผลิตต่อพื้นที่ 1 ไร่

(1) ชนิดพืชหรือสัตว์ของกิจกรรมหลักคือ.....

(2) ค่าเตรียมพื้นที่.....บาท

(3) ค่าเช่าที่ดิน (กรณีเช่า) .....บาท

(4) ค่าปัจจัยการผลิต

-เมล็ดพันธุ์หรือต้นกล้าหรือค่าพันธุ์.....บาท

-ปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยคอก.....บาท ยากำจัดวัชพืช.....บาท

-สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชหรือสัตว์.....บาท

-สารเคมีป้องกันและกำจัดโรคพืชหรือสัตว์.....บาท

-สารชีวภัณฑ์ป้องกันและกำจัดศัตรูพืชหรือสัตว์.....บาท

-สารชีวภัณฑ์ป้องกันและกำจัดโรคพืชหรือสัตว์.....บาท

(5) ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการจ้างแรงงาน

-จำนวนแรงงานที่ใช้.....คน แรงงานครัวเรือน.....คน แรงงานรับจ้าง.....คน

-จำนวนวันจ้างแรงงาน.....คน

-รวมค่าจ้างแรงงาน.....บาท

(6) ค่าสาธารณูปโภคที่ใช้ในการผลิต

-ค่าน้ำ.....บาท ค่าไฟฟ้า.....บาท

-ค่าโทรศัพท์.....บาท ค่าอินเทอร์เน็ต.....บาท

-ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง.....บาท ค่าขนส่ง.....บาท

- (7) ค่าเช่าเครื่องมือหรืออุปกรณ์ (ถ้ามี) .....บาท
 (8) ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ระบุ.....จำนวน..... บาท
 (9) ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ระบุ.....จำนวน..... บาท

5.3.2 รายได้จากการประกอบอาชีพทางการเกษตรพืชและสัตว์ (ยังไม่หักต้นทุนและค่าใช้จ่าย)
 จำนวน.....บาท

5.4 ต้นทุนและผลตอบแทนรอบการผลิตกรณีประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี Smart Farm IOT กับพืชหรือสัตว์ (ต้องเป็นพืชหรือสัตว์ชนิดเดียวกับข้อมูลที่ระบุใน 5.3 เพื่อเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการประยุกต์ใช้)

5.4.1 ต้นทุนและค่าใช้จ่ายในการผลิตกิจกรรมหลักต่อรอบการผลิตต่อพื้นที่ 1 ไร่

- (1) ชนิดพืชหรือสัตว์ของกิจกรรมหลักคือ.....
 (2) ค่าเตรียมพื้นที่.....บาท
 (3) ค่าเช่าที่ดิน (กรณีเช่า) .....บาท
 (4) ค่าปัจจัยการผลิต
 -เมล็ดพันธุ์หรือต้นกล้าหรือค่าพันธุ์.....บาท
 -ปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยคอก.....บาท ยากำจัดวัชพืช.....บาท
 -สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชหรือสัตว์.....บาท
 -สารเคมีป้องกันและกำจัดโรคพืชหรือสัตว์.....บาท
 -สารชีวภัณฑ์ป้องกันและกำจัดศัตรูพืชหรือสัตว์.....บาท
 -สารชีวภัณฑ์ป้องกันและกำจัดโรคพืชหรือสัตว์.....บาท
 (5) ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการจ้างแรงงาน
 -จำนวนแรงงานที่ใช้.....คน แรงงานครัวเรือน.....คน แรงงานรับจ้าง.....คน
 -จำนวนวันจ้างแรงงาน.....คน
 -รวมค่าจ้างแรงงาน.....บาท
 (6) ค่าสาธารณูปโภคที่ใช้ในการผลิต
 -ค่าน้ำ.....บาท -ค่าไฟฟ้า..... บาท
 -ค่าโทรศัพท์.....บาท -ค่าอินเทอร์เน็ต..... บาท
 -ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง.....บาท -ค่าขนส่ง..... บาท
 (7) ค่าเช่าเครื่องมือหรืออุปกรณ์ระบุ..... บาท
 (8) ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ระบุ..... จำนวน..... บาท

- (9) ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ระบุ..... จำนวน..... บาท
- 5.4.2 รายได้จากการประกอบอาชีพทางการเกษตรพืชและสัตว์ (ยังไม่หักต้นทุนและค่าใช้จ่าย)
จำนวน.....บาท

ส่วนที่ 6 สินทรัพย์ทางการเกษตร และหนี้สินของครัวเรือน

โปรดระบุคำตอบ หรือใส่เครื่องหมาย [✓] ในรายการที่ตรงกับท่านมากที่สุด

6.1 ปัจจุบันสินทรัพย์ทางการเกษตรของท่านมีอะไรบ้าง เช่น รถแทรกเตอร์ รถไถนา เครื่องพ่นยา โตรน เครื่องสูบน้ำ เครื่องตัดหญ้า รถเกี่ยวข้าวและนวดข้าว

- 6.1.1.....ชื่อเมื่อ ปี พ.ศ.....
- 6.1.2.....ชื่อเมื่อ ปี พ.ศ.....
- 6.1.3.....ชื่อเมื่อ ปี พ.ศ.....
- 6.1.4.....ชื่อเมื่อ ปี พ.ศ.....
- 6.1.5.....ชื่อเมื่อ ปี พ.ศ.....
- 6.1.6.....ชื่อเมื่อ ปี พ.ศ.....
- 6.1.7.....ชื่อเมื่อ ปี พ.ศ.....

6.2 ท่านมีหนี้สินทางการเกษตรหรือไม่ [ ] มี [ ] ไม่มี

หากตอบว่ามี หนี้สินนั้นเกิดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ใด (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

- [ ] จำรงงาน [ ] ซื้อปัจจัยการผลิต
- [ ] ที่ดิน [ ] สิ่งปลูกสร้าง อาคาร โรงเรือน
- [ ] รถไถ
- [ ] ลงทุนในเครื่องมือ นวัตกรรมและเทคโนโลยี (ถ้ามี) ระบุ.....

6.3 จำนวนหนี้สินคงเหลือ ณ เดือนธันวาคม 2565 .....บาท

6.4 แหล่งหนี้สินของท่าน มาจากแหล่งใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

- [ ] หนี้สินในระบบ [ ] ธนาคาร [ ] สหกรณ์ [ ] อื่นๆ ระบุ.....
- [ ] หนี้สินนอกระบบ [ ] ญาติ พี่น้อง [ ] นายทุน [ ] อื่นๆ ระบุ.....

6.5 ระบบการผลิตทางการเกษตรของท่านมีความเสี่ยงด้านใด (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

- [ ] สภาพพื้นที่ปลูก.....
- [ ] เครื่องมือและวัสดุที่จำเป็น.....

-] ต้นทุน.....
-] ราคา.....
-] สภาพภูมิอากาศ.....
-] ภัยธรรมชาติ.....
-] ตัวเกษตรกรเอง.....
-] แรงงาน.....
-] การขนส่ง.....
-] นโยบายภาครัฐ.....
-] ภาวะเศรษฐกิจ.....
-] ช่องทางการจำหน่ายผลผลิต.....
-] อื่นๆ (ถ้ามี) ระบุ.....

6.6 นโยบายใดต่อไปนี้ ที่เกี่ยวข้องและสำคัญกับท่าน (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก) และโปรดระบุ

เหตุผล

นโยบาย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	สำคัญกับท่านอย่างไร
☐] 1.ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่	กรมส่งเสริมการเกษตร (กสก.)	....
☐] 2.ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร	-ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) -กรมส่งเสริมการเกษตร (กสก.)	....
☐] 3.พัฒนาเกษตรกรสู่ Smart Farmer	กรมส่งเสริมการเกษตร (กสก.)	....
☐] 4.บริหารจัดการพื้นที่เกษตรตามแผนที่การเกษตรเชิงรุก (Zoning by Agri-map)	กรมพัฒนาที่ดิน (พด.)	....

นโยบาย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	สำคัญกับท่านอย่างไร
☐ 5.พัฒนาคุณภาพสินค้า เกษตรสู่มาตรฐาน (GAP)	สำนักงานมาตรฐานสินค้า เกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.)	....
☐ 6.เกษตรอินทรีย์	กรมวิชาการเกษตร (กวก.)	....
☐ 7. ตลาดสินค้าเกษตร	องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อตก.)	....
☐ 8. การส่งเสริมเกษตรทฤษฎี ใหม่	สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ (สป.กษ.)	....
☐ 9.แผนการผลิตและ การตลาดข้าวครบวงจร	กรมการข้าว (กข.)	....
☐ 10. การบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำ	กรมชลประทาน (ชป.)	....
☐ 11. การส่งเสริมการเพิ่ม มูลค่าสินค้าและการใช้เครื่องจักรกล ทางการเกษตรทดแทน แรงงาน	กรมส่งเสริมสหกรณ์ (กสส.)	....
☐ 12.การพัฒนาสถาบัน เกษตรกรรูปแบบประชารัฐ	กรมส่งเสริมสหกรณ์ (กสส.)	....
☐ 13. ธนาคารสินค้าเกษตร	กรมส่งเสริมสหกรณ์ (กสส.)	....

นโยบาย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	สำคัญกับท่านอย่างไร
☐ 14. การช่วยเหลือด้านหนี้สิน สมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร	กรมส่งเสริมสหกรณ์ กสส.	....
☐ 15.การจัดระเบียบประมงให้ เป็นไปตามมาตรฐาน	กรมประมง (กป.)	....
☐ 16.การพัฒนาตำบลเข้มแข็ง เต็มพื้นที่	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)	....
☐ 17. อื่นๆ ระบุ.....	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)	....

ขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลหลัก

ภาคผนวก ค
ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่ถอดบทเรียน

กิจกรรมถอดบทเรียน 10 พื้นที่ มิติคนมีคุณภาพ

พื้นที่เทศบาลเมืองตะลุบัน ปัตตานี

พื้นที่ตำบลนาทอน สตูล

พื้นที่ตำบลคลองหินปูน สระแก้ว

พื้นที่ตำบลท้อแท้ พิชณุโลก

พื้นที่เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

พื้นที่ตำบลพระแท่น กาญจนบุรี

พื้นที่ตำบลหนองบัว กาญจนบุรี

พื้นที่ตำบลท่าหมื่นราม พิชณุโลก

พื้นที่ตำบลดงใหญ่ มหาสารคาม

พื้นที่ตำบลเขื่อน มหาสารคาม

กิจกรรมถอดบทเรียนใน 10 พื้นที่ มิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่

พื้นที่ตำบลนาขา ตำบลบ้านควน ตำบลวังตะกอก ชุมพร

พื้นที่ตำบลปากช่อง นครราชสีมา

พื้นที่ตำบลบ้านแพรง ตำบลสำพะเนียง ตำบลคลองน้อย พระนครศรีอยุธยา

พื้นที่ตำบลปากช่อง ตำบลวังกระแจะ ตำบลโนนสมบูรณ์ นครราชสีมา

พื้นที่ตำบลปากช่อง นครราชสีมา ต้นแบบศูนย์รู้และพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่ IOT

ประวัติหัวหน้าโครงการ

ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย) : นางสุภาวดี ขุนทองจันทร์

(ภาษาอังกฤษ) : Mrs. Supawadee Khunthongjan

ตำแหน่งปัจจุบัน (ทางวิชาการ/ราชการ) : รองศาสตราจารย์

สถานที่ติดต่อ (ที่ทำงาน) วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ที่อยู่ (หน่วยงาน) : เลขที่ 99 หมู่ 18 ต.คลองหนึ่ง อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี 12120

โทรศัพท์ 025644440 ต่อ 1326 **โทรสาร** 025644429

โทรศัพท์มือถือ 0862576790

E-mail : supawadee.k@psds.tu.ac.th

สถานที่ติดต่อ (ที่บ้าน)

ที่อยู่ (ที่บ้าน) : เลขที่ 223 หมู่ 9 บ้านเหรียญทองซอย 1/5 ตำบลโนนผึ้ง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 34190

ประวัติการศึกษา (ปริญญาตรี-เอก ; สาขา และสถาบัน)

ปริญญาตรี ครุศาสตรบัณฑิต (สาขาวิชาการประถมศึกษา) สถาบันราชภัฏลำปาง

ปริญญาโท บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (สาขาวิชาบริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ปริญญาเอก ปรัชญาดุสิตบัณฑิต (สาขาวิชาพัฒนบูรณาการศาสตร์) มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผลงานที่ผ่านมา

ก. ผลงานวิจัยตีพิมพ์ (ระดับชาติ และระดับนานาชาติ) (ชื่อผลงาน ชื่อวารสาร แหล่งทุน ปีที่พิมพ์)

ผลงานวิจัยตีพิมพ์ระดับชาติ

1. สุภาวดี ขุนทองจันทร์. (2566). การพัฒนาท้องถิ่นเพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี. *วารสารบริหารท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 16 (2): ตอบรับตีพิมพ์ (ฐานข้อมูล TCI กลุ่มที่ 1) แหล่งทุน วช.

2. สุภาวดี ขุนทองจันทร์. (2567). การดำเนินงานขององค์กรเพื่อสังคมที่ส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทประเทศไทย. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย*, 13 (2): ตอบรับตีพิมพ์ (ฐานข้อมูล TCI กลุ่มที่ 1) แหล่งทุน Centre for Asian Philanthropy and Society: CAPs

3. สุภาวดี ขุนทองจันทร์ ธนาภรณ์ อธิปัญญากุล และสุวรรณา สายรวมญาติ. (2565). กลไกการขับเคลื่อนการเกษตรในภาคกลางสู่เกษตรสมัยใหม่ ของประเทศไทย : กรณีศึกษาการเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืด. *วารสารบริหารท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 15 (4): 425-440 (ฐานข้อมูล TCI กลุ่มที่ 1) แหล่งทุน สกสว.

4. **สุภาวดี ขุนทองจันทร์ และทักษิณี ขุนทองจันทร์.** (2564). ตัวแปรที่ส่งผลต่ออัตราส่วนการขนส่งของสายการบินต้นทุนต่ำไทยแอร์เอเชีย. *วารสารบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 10 (2): 151-154 (ฐานข้อมูล TCI กลุ่มที่ 2)
5. **สุภาวดี ขุนทองจันทร์.** (2563). สถานการณ์การพนันในผู้สูงอายุพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีและนครราชสีมา ประเทศไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 11(2) : 183-204. (ฐานข้อมูล TCI กลุ่มที่ 2) ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนันจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ สสส.
6. **สุภาวดี ขุนทองจันทร์.** (2561). ลักษณะด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมกับการสร้างโอกาสการค้าการลงทุนและเสถียรภาพการค้าการลงทุนด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตรของนักลงทุนไทยในแขวงจำปาสัก สปป.ลาว. *วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 22 (3) : 84-111. (ฐานข้อมูล TCI กลุ่มที่ 1) แหล่งทุน สกว.
7. **สุภาวดี ขุนทองจันทร์.** (2561). การเพิ่มผลิตภาพแรงงานที่ไม่ได้สำเร็จการศึกษาระดับอาชีวศึกษาขององค์กรธุรกิจที่ดำเนินงานในรูปแบบองค์กรแห่งความสุข. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย สาขาสังคมศาสตร์ มนุษย์ศาสตร์และศิลปะ*, 38 (4) : 106-132. (ฐานข้อมูล TCI กลุ่มที่ 1 และฐานข้อมูล ACI) แหล่งทุน สกว.
8. **สุภาวดี ขุนทองจันทร์.** (2559). ความสัมพันธ์ระหว่างโลกาภิวัตน์กับค่านิยมพื้นฐานในสังคมไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 7 (1): 160-185. (ฐานข้อมูล TCI กลุ่มที่ 1) แหล่งทุน สกว.
9. **สุภาวดี ขุนทองจันทร์.** (2559). ต้นทุนผลตอบแทนของเกษตรกรผู้ปลูกพริกพื้นเมืองหัวเรือในเชิงเศรษฐกิจและสังคม. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย สาขาสังคมศาสตร์ มนุษย์ศาสตร์และศิลปะ*, 36 (3) : 169-185. (ฐานข้อมูล TCI กลุ่มที่ 1) แหล่งทุน สกว.
10. **สุภาวดี ขุนทองจันทร์.** (2559). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแบบแผนการใช้จ่ายของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในระบบการผลิตและการดำรงชีพผ่านกลางสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ. *วารสารจุฬาลงกรณ์ธุรกิจปริทัศน์*, 38 (2): 41-63. (ฐานข้อมูล TCI กลุ่มที่ 1) แหล่งทุน สกว.
11. **สุภาวดี ขุนทองจันทร์.** (2559). การเสริมสร้างศักยภาพของเกษตรกรในการผลิตพริกพื้นเมืองพันธุ์หัวเรือด้วยมาตรฐานเกษตรปลอดภัยในจังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารเกษตร*, 32 (2): 209-221. (ฐานข้อมูล TCI กลุ่มที่ 1) แหล่งทุน สกว.
12. **สุภาวดี ขุนทองจันทร์ อุทัย อันพิมพ์ และสุขวิทย์ โสภภาพ.** (2557). “ความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาในหลักสูตรเน้นการวิจัย คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี” *วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม*, 10 (1): 288-293. (ฐานข้อมูล TCI กลุ่มที่ 2) แหล่งทุนคณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

13. **สุภาวดี ขุนทองจันทร์.** (2556). “การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตกะหล่ำปลีของเกษตรกรลาวภายใต้ข้อตกลงการผลิตในระบบพันธะสัญญาไทย-ลาว” วารสารบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 36 (140): 56-70. (ฐานข้อมูล TCI กลุ่มที่ 1) แหล่งทุน สกว.
14. ศิริรัตน์ เจนศิริศักดิ์ **สุภาวดี ขุนทองจันทร์** สุขวิทย์ โสภภาพ และสุมาลี เจริญจิตร. (2556). “การศึกษาบริบทของชุมชนในการคำนวณต้นทุนการผลิตข้าวอินทรีย์ในจังหวัดอุบลราชธานี” วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 4 (1) : 106-124. (ฐานข้อมูล TCI กลุ่มที่ 1) แหล่งทุน สกว.
15. วิริญญา ชูราณี และ**สุภาวดี ขุนทองจันทร์.** (2553). “ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี” วารสารวิทยาการจัดการและสารสนเทศ มหาวิทยาลัยนเรศวร ฉบับที่ 1 ปีที่ 6 ตุลาคม 2553 - มีนาคม 2554 แหล่งทุนคณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
16. **สุภาวดี ขุนทองจันทร์** อภิชัย พันธเสน และอารี วิบูลย์พงศ์. (2553). “การศึกษาผลลัพธ์ที่คล้ายคลึงกันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ดำเนินธุรกิจแนวเศรษฐกิจพอเพียง” วารสารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา, 2 (2): 111-121. (ฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1) แหล่งทุนมูลนิธิพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระนางเจ้ารำไพพรรณี
17. **สุภาวดี ขุนทองจันทร์.** (2553). “มูลเหตุจูงใจในการปรับใช้เศรษฐกิจพอเพียงของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม” วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน พฤษภาคม-สิงหาคม 2553 (ฐานข้อมูล TCI)
18. **สุภาวดี ขุนทองจันทร์.** (2553). “การศึกษาประเภทธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง” วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงปีที่ 2 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม-เมษายน พ.ศ. 2553
19. **สุภาวดี ขุนทองจันทร์.** (2553). “ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้องค์การกับปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของคณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี” วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 12 (1): 104-112. (ฐานข้อมูล TCI)
20. **สุภาวดี ขุนทองจันทร์.** อภิชัย พันธเสน และอารี วิบูลย์พงศ์. (2551). “การศึกษาการทำกำไรและการเติบโตทางธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในรูปแบบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” วารสารวิจัย มข. ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 14 (1): 271-283. (ฐานข้อมูล TCI)
21. **สุภาวดี ขุนทองจันทร์.** (2551). “ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะบรรษัทภิบาลกับศักยภาพในการแข่งขันของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 10 (2): 117-132. (ฐานข้อมูล TCI) แหล่งทุนทบวงมหาวิทยาลัย

22. **สุภาวดี ขุนทองจันทร์** และปพฤกษ์ อุตสาหะวาณิชกิจ. (2549). “บรรษัทภิบาลกับความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม” วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ฉบับพิเศษ 2549

23. **สุภาวดี ขุนทองจันทร์** และปพฤกษ์ อุตสาหะวาณิชกิจ. (2553). “บรรษัทภิบาลกับความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม” การประชุมทางวิชาการ “มหาสารคามวิจัย” ครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 6-8 กันยายน พ.ศ. 2549 ณ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

24. **สุภาวดี ขุนทองจันทร์** และพิพัฒน์ ยอดพฤติการ. (2552). “แนวทางการขับเคลื่อนและยกระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม” การประชุมทางวิชาการ “ศาสตร์ด้านการบริหารและการจัดการทรัพยากร” ระหว่างวันที่ 20-21 สิงหาคม พ.ศ. 2552 ณ โรงแรมลายทอง จังหวัดอุบลราชธานี

ผลงานวิจัยตีพิมพ์ระดับนานาชาติ

25. **Supawadee, Khunthongjan** “Pattern of income and spending, Household Rice Farmers in Ubon Ratchathani Province, Thailand.” Silpakorn University Journal of Humanities Social Science and Arts. Vol. 16 No. 1, January 2016 (TCI group 1 & ACI database) Thailand Research Fund.

26. **Supawadee, Khunthongjan** and Wiraluk Onsibutr. “Strengthening Thai Social Value with the Sufficiency Economy Philosophy”. Silpakorn University Journal of Humanities Social Science and Arts. Vol. 14 No. 3, December 2014; Pgs 153-171(TCI group 1 & ACI database)

27. **Khunthongjan, Supawadee**. “Benefit and Efficiency of Cabbage Production of Lao Farmer Under Thai-Laos Contract Farming” China-USA Business Review Vol.12 No.7 July 2013 Thailand Research Fund

28. **Khunthongjan, S.** and Wiboonpongse, A. “A Study of Performance of SMEs in their Application of Sufficiency Economy Philosophy” GMSARN International Journal Vol. 4, No. 4 December 2010.

29. **Khunthongjan, Supawadee**. “A Study of Characteristics Sufficiency Economy Leader Style of and Small Medium Size Enterprises” Journal of Global Management Research Vol. 5, No.1 June 2009.

30. **Khunthongjan, Supawadee**. “Potentiality of Medium Enterprises Who Adopting two Different Approach in order to Achieve Different Levels of Sufficiency Economy : Employee Oriented Approach and Job Oriented” Toward Knowledge Networks for the

Economy, Society, Culture, Environment and Health for the GMS and Asia-Pacific, 6-10 September 2009, at the University of Mumbai, India.

31. **Khunthongjan, Supawadee** and Wiboonpongse, Aree. “A Study of Performance of SMEs in their Application of Sufficiency Economy Philosophy” The Fourth GMSARN International Conference 2009 “Energy Security and Climate Change: Problems and Issues in GMS”, 25-27 September 2009 in Ha long City, Vietnam.

32. Plaisent Michel, Bernard Prosper and **Khunthongjan, Supawadee**. “Managing with Western Proverbs and Asian Theories” 2nd Bangkok International Forum on Indigenous Management Practices during 28-31 August 2011, Kasetsart University Bangkok, Thailand

33. **Khunthongjan Supawadee**, Wiboonpongse, Aree , Soukhamthad, Thanongsai and Sirilamdaun, Chadrudee “Contract Farming Thai-Laos: Cabbage” APUGSM Conference 2013 International Winter Conference on Business & Economic Research, 18-19 January 2013, Ritsumeikan Asia Pacific University, Beppu, Oita, Japan Thailand Research Fund

34. Malinee, Srimaitree, Piyakanit, Chotikavanich and **Supawadee, Khunthongjan**. “Factor Affecting Organizational Citizenship Behavior” International Conference on Economics and Business Management (ICEBM) on 4-5 November 2018., Frankfurt Germany.

ข. ประสบการณ์ในงานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์ (ต่อสาธารณณะ, ชุมชน, กลุ่มเกษตรกร ฯลฯ)

1. หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “กลไกการขับเคลื่อนการเกษตรในภาคกลางสู่เกษตรสมัยใหม่ของประเทศไทย” ระยะเวลา 12 เดือน (ทุนสนับสนุนจากฝ่ายเกษตร สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม สกสว.)

2. นักวิจัยหลักโครงการ Doing Good Index : DGI 2020 โครงการร่วม 17 ประเทศในเอเชีย ระยะเวลา 7 เดือน ทุนสนับสนุนจาก Centre for Asian Philanthropy (CAPS)

3. หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “สถานการณ์การพนันในผู้สูงอายุ พื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีและนครราชสีมา” ระยะเวลา 12 เดือน ทุนสนับสนุนจากศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและ สสส.

4. หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “มิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการค้าการลงทุนด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตรของนักลงทุนไทยในลาวในยุคประชาคมอาเซียน” ระยะเวลา 12 เดือน ทุนสนับสนุนจากฝ่ายเกษตร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกสว.

5. หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “สถานการณ์ทางการผลิต และสถานการณ์ทางการตลาดของพริกพื้นเมืองหัวเรือเพื่อการพัฒนาเครือข่ายและสร้างอาชีพอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี” ระยะเวลา 12 เดือน ทุนสนับสนุนจากฝ่ายเกษตร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว.

6. หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมการพนันของวัยรุ่นในบริบทสังคมไทยภาคอีสาน พื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีและมุกดาหาร” ระยะเวลา 12 เดือน ทุนสนับสนุนจากศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและ สสส.

7. หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “การยกระดับทักษะแรงงานกึ่งฝีมือและมีฝีมือระดับกลางที่มีได้ผ่านการศึกษาจากอาชีวศึกษาขององค์กรธุรกิจตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ของชุดโครงการ “นโยบายการยกระดับทรัพยากรมนุษย์ของไทยในกระแสเอเชียระยะที่ 2” ระยะเวลา 12 เดือน ทุนสนับสนุนจากฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว.

8. หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “แบบแผนรายได้และการใช้จ่ายของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวกับการสร้างสมดุลในการดำรงชีพ: กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี” ระยะเวลา 12 เดือน ทุนสนับสนุนจากฝ่ายเกษตร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว.

9. หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการเสริมสร้างค่านิยมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ของสังคมเมืองกับสังคมชนบทในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง” ระยะเวลา 12 เดือน ทุนสนับสนุนจาก

10. หัวหน้าโครงการวิจัยย่อยเรื่อง “การผลิตข้ามแดนในระบบพันธะสัญญาไทย-ลาวของพืชกะหล่ำปลี แขวงจำปาสัก” ของชุดโครงการ “การผลิตข้ามแดนไทย-ลาว ระยะเวลา 12 เดือน ทุนสนับสนุนจากฝ่ายเกษตร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว.

11. ผู้ร่วมโครงการวิจัยเรื่อง “ต้นทุนและผลตอบแทนด้านเศรษฐกิจในกิจกรรมการเก็บเกี่ยวผลผลิตด้วยการจ้างรถเกี่ยวข้าว” ระยะเวลา 12 เดือน ทุนสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

12. ผู้ร่วมโครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการองค์กรกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ปลอดภัยบ้านราษฎร์เจริญ ตำบลท่าลาด อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี” ระยะเวลา 12 เดือน ทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว.

ค. ผลงานอื่น ๆ เช่น ตำรา หนังสือ สิทธีบัตร ฯลฯ

1. สุภาวดี ขุนทองจันทร์. (2563). การจัดการระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 266 หน้า

2. สุภาวดี ขุนทองจันทร์. (2563). การวิจัยธุรกิจ. (พิมพ์ครั้งที่ 4) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ บริษัทซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด (มหาชน). ; 309 หน้า
3. สุภาวดี ขุนทองจันทร์ (2559) หนังสือ “การบริหารทรัพยากรมนุษย์อย่างบูรณาการ”. กรุงเทพมหานคร: บริษัทซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด (มหาชน); 264 หน้า
4. Supawadee Khunthongjan. (2015). หนังสือ “The Contract Farming Thai-Lao: Cabbage, Champasak.” Saarbrucken, Germany: LAP LAMBERT Academic Publishing ; 113 pgs.
5. สุภาวดี ขุนทองจันทร์. (2553) หนังสือ “ลักษณะธุรกิจและผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง” กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไอเดียสแควร์ 200 หน้า
6. สุภาวดี ขุนทองจันทร์ และวิลาวัณย์ อ่อนสีบุตร. (2559). “การยกระดับทักษะแรงงานกึ่งมีฝีมือและมีฝีมือระดับกลางจากผู้ที่มีได้รับการศึกษาระดับอาชีวศึกษาโดยองค์กรธุรกิจที่ดำเนินธุรกิจตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.” บทหนึ่งของหนังสือ .ยั่งยืนจากประโยชน์สุขด้วยเศรษฐกิจพอเพียง. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว.

ง. รางวัลผลงานวิจัยที่ได้รับ

1. รางวัลสภาวิจัยแห่งชาติ: รางวัลวิทยานิพนธ์ระดับดี (ระดับชาติ) ประจำปี 2554 เรื่อง “การศึกษาประเภทธุรกิจและคุณลักษณะของผู้ประกอบการที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง” สาขาเศรษฐศาสตร์ จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
2. รางวัลบทความวิชาการดี (ระดับชาติ) ประจำปี 2553 ด้านพัฒนาบริหารศาสตร์ สาขาบริหารธุรกิจเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของธุรกิจ SMEs” จากโครงการประกวดผลงานทางวิชาการ จัดโดยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA)
3. รางวัลบทความวิจัยชมเชย (ระดับชาติ) ประจำปี พ.ศ. 2558 ด้านพัฒนาบริหารศาสตร์ สาขาเศรษฐกิจพอเพียงเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแบบแผนการใช้จ่ายของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในระบบการผลิตและการดำรงชีพในสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ” จากโครงการประกวดผลงานทางวิชาการระดับชาติ จัดโดยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA)
4. ได้รับการคัดเลือกให้เป็น “นักวิจัยระดับดี (ระดับมหาวิทยาลัย)” ประจำปี พ.ศ. 2556 ตามโครงการ “การเพิ่มศักยภาพทางด้านการวิจัย” ของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
5. ได้รับการคัดเลือกให้เป็น “นักวิจัยระดับดีเยี่ยม (ระดับคณะ)” ประจำปี พ.ศ. 2557 ของคณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
912 ถนนมิตรภาพ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กทม. 10240
โทร. 02 378 8300

สถาบันพัฒนาองค์กร
ชุมชน - CODI

web.codi.or.th

